

TÜRKİYE'DE GENÇLİK ÇALIŞMASI VE POLİTİKALARI

DERLEYENLER **NURHAN YENTÜRK -YÖRÜK KURTARAN
GÜLESİN NEMUTLU**

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

DERLEYENLER
NURHAN YENTÜRK – YÖRÜK KURTARAN
GÜLESİN NEMUTLU

**TÜRKİYE’DE GENÇLİK ÇALIŞMASI
VE POLİTİKALARI**

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

DERLEYENLER NURHAN YENTÜRK – YÖRÜK KURTARAN – GÜLESİN NEMUTLU
TÜRKİYE’DE GENÇLİK ÇALIŞMASI VE POLİTİKALARI

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 205
GENÇLİK ÇALIŞMALARI 9

BU KİTABIN BASILMASINA İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ VE
AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ KATKIDA BULUNMUŞTUR.

ISBN 978-605-399-037-6

KAPAK GEPEĞNEÇ FESTİVAL, 5-10 ARALIK 2006, İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ DOLAPDERE KAMPÜSÜ

1. BASKI İSTANBUL, NİSAN 2008

© Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık Müzik Yapım ve Haber Ajansı Ltd. Şti.
YAZIŞMA ADRESİ: İNÖNÜ CADDESİ, NO: 28 KUŞTEPE ŞİŞLİ 34387 İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 50 00 - 311 52 59 / FAKS: 0212 297 63 14

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN NURHAN YENTÜRK - GÜLESİN NEMUTLU

TASARIM MEHMET ULUSEL

DİZGİ VE UYGULAMA MARATON DİZGİEVİ

DÜZELTİ REMZİ ABBAS

BASKI VE CİLT PASİFİK OFSET

ÇOBANÇEŞME MAH. KALENDER SK. NO: 9 YENİBOSNA - İSTANBUL

TELEFON: 0212 551 11 19 / FAKS: 0212 451 44 93

İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü tarafından kataloglanmıştır.

Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları/
Der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu.
p. cm.
Includes bibliographical references and index.
ISBN 978-605-399-037-6 (pbk.)

1. Youth—Turkey. I. Yentürk, Nurhan. II. Kurtaran, Yörük. III. Nemutlu, Gülesin.
HQ799.T9 T87 2008

TÜRKİYE’DE GENÇLİK ÇALIŞMASI VE POLİTİKALARI

DERLEYENLER

NURHAN YENTÜRK – YÖRÜK KURTARAN
GÜLESİN NEMUTLU

İçindekiler

- ix Kısaltmalar
xi Derleyenler ve Yazarlar
xvii Önsöz

1 GİRİŞ

- 3 **1** Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle
Yörük Kurtaran – Gülesin Nemutlu – Nurhan Yentürk

21 BİRİNCİ KISIM Türkiye İçin Gençlik Politikaları Önerileri

- 23 **2** Gençlik Çalışmaları Temelinde
Gençlik Politikaları Önerileri
Gülesin Nemutlu – Yörük Kurtaran
- 47 **3** Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlarda
Gençlik Politikaları Önerileri
Nurhan Yentürk

81 İKİNCİ KISIM Gençlik Çalışması

- 83 **4** Gençlik Çalışması Özne-Özel Sınıflandırma Modeli
Gülesin Nemutlu
- 103 **5** Gençlik Çalışmaları Kapsamında
Formel Olmayan Eğitim
Mark Taylor
- 115 **6** Avrupa’da “Hareketlilik”
Soren Kristensen
- 129 **7** Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü
Yörük Kurtaran

- 167 8 Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının
Tarihsel Gelişimi
Gülesin Nemutlu
- 197 9 Avrupa Çapında Gençlik Politikaları
Eylem Certel – Yörük Kurtaran
- 221 10 Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Eğitimcileri
Gülesin Nemutlu
- 243 11 Gençlik Çalışmaları ve İstanbul'daki Yerel Yönetimler
Yörük Kurtaran
- 257 ÜÇÜNCÜ KISIM Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlar**
- 259 12 “Biz Kimiz?” KONDA Toplumsal Yapı
Araştırmasında Gençler
Eren Pultar
- 287 13 Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak
Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği
G. Demet Lüküslü
- 299 14 Siyasi Partilerin Gençlik Kolları
Birol Caymaz
- 331 15 İstanbul Gençliği: STK Üyeliği bir Fark Yaratıyor mu?
**Nurhan Yentürk – Yörük Kurtaran – Şaylan Uran
Laden Yurttagüler – Alper Akyüz – Gülesin Nemutlu**
- 345 16 Türkiye’de Genç İşsizliği: Etkileyen Faktörler
ve Politika Önerileri
Nurhan Yentürk – Cem Başlevent
- 379 17 Sosyal Dışlanma ve Gençlik
Laden Yurttagüler
- 401 18 Çocuktan Yetişkinliğine: Genç Olamayanlar
Pınar Uyan-Semerçi

- 419 19** Sosyal Köken, Habitus ve Eğitim:
Pierre Bourdieu'nün Yeniden-Üretim Kuramı
Beril İdemen
- 445 20** Okul, Gençler ve "Öteki"ler
Füsun Üstel
- 459 21** Rap Pedagojisi Aracılığıyla Eleştirel
Bir Eğitim Yöntemi: Alman-Türk Hip-Hop Gençliği
Ayhan Kaya
- 483** Dizin

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AECEE	Avrupa Öğrencileri Forumu
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
APEL	Geçmiş Deneyimsel Öğrenmenin Akreditasyonu
ASAGM	Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
BIE	Eğitim İçin Uluslararası Büro
BM	Birleşmiş Milletler
CDEJ	Avrupa Gençlik Yönlendirme Komitesi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DB	Dünya Bankası
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	Demokratik Sol Parti
ECTS	Avrupa Kredi Transfer Sistemi
ECVET	Mesleki Eğitimde Avrupa Kredi Transfer Sistemi
EEA	Avrupa Ekonomik Alanı
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
ERYICA	Avrupa Gençlik Bilgilendirme ve Danışma Ajansı
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSM	Gençlik Servisleri Merkezi
GHDB	Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
GSGM	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
GSGP	Gençlik Sosyal Gelişim Programı
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İSMEK	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları

İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KAGİDER	Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KAMER	Kadın Merkezi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MEDA	Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Programı
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MIT	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SALTO	Destek, İleri Öğrenim ve Eğitim Fırsatları Kaynak Merkezleri
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STGP	Sivil Toplum Geliştirme Programı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOG	Toplum Gönüllüleri Vakfı
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜGEK	Türkiye Gençlik Konseyi Girişimi
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UA	Ulusal Ajans
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YESAD	Yurtdışı Eğitim Servisi Acentaları Derneği
YÖK	Yüksek Öğrenim Kurulu
Y-PEER	Genç Akran Eğitimi Ağı
YURT-KUR	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

DERLEYENLER

YÖRÜK KURTARAN

1974 doğumlu Kurtaran, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans ve yüksek lisans yaptı. 1997 yılından itibaren TESEV, Willows Foundation ve TÜSIAD gibi çeşitli STK'larda görev aldı. 2003 yılında Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG), 2006 yılında Gençlik Çalışmaları Birimi'nde görev yapmaya başladı. Kurtaran'ın gençlik çalışmaları, gençlik ve sosyal haklar ve gençlik politikaları ile ilgili yayınları bulunmaktadır. Açık Radyo'da gençlik programı yapan Kurtaran İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde sosyal sorumluluk ve eleştirel düşünce konulu dersler vermektedir.

GÜLESİN NEMUTLU

1979 doğumlu Nemutlu, ODTÜ Çevre Mühendisliği'nden lisans, İstanbul Bilgi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları'ndan yüksek lisans derecelerini aldı. Genç Anlayış ve Değişim Derneği, Tarih Vakfı ve Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)'nda görev aldı. 1998'den itibaren gençlik sivil alanında yer alarak, formel olmayan eğitim teknikleri, kültürlerarası öğrenme ve insan hakları eğitimi alanlarında Avrupa ve Akdeniz bölgelerinde öğretmenlik yapmış, deneyimsel öğrenme yöntemini kullanarak ilgili alanlarda eğitmen yetiştirme programları düzenlemiştir. 2006'da Gençlik Çalışmaları Birimi'nde çalışmaya başladı. Nemutlu, Açık Radyo'da gençlik programı yapmakta, ayrıca İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak sosyal sorumluluk ve eleştirel düşünce konulu dersler vermektedir.

NURHAN YENTÜRK

2003 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde Profesör olarak göreve başlayan Nurhan Yentürk halen aynı üniversitenin Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitim ve Araştırma Birimi'nde ve Gençlik Çalışmaları Birimi'nde çalışmaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan Sivil Toplum Kuruluşlarına yönelik yayımlanan STK Çalışmaları -Eğitim Dizisi'nin yayın yönetmenliğini yapmaktadır. Yentürk, STK Eğitim ve Sertifika Programları'nda çeşitli dersler vermekte ve STK'lar ve gençlik ile ilgili çeşitli araştırmalara katılmaktadır.

YAZARLAR

ALPER AKYÜZ

Üniversite yıllarından başlayarak çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gençlik katılımı, Avrupa Birliği, çevre, insan hakları ve sivil toplum üzerine gönüllü ve ücretli olarak çalışmalarda bulunan Alper Akyüz, 2003 yılından bu yana İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitim ve Araştırma Birimi'nde çeşitli konularda eğitmen ve eğitim koordinatörü olarak çalışmaktadır ve aynı üniversitede öğretim görevlisidir. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan Sivil Toplum Kuruluşları'na yönelik yayımlanan STK Çalışmaları – Eğitim Dizisi kapsamında *Gönüllülerle İşbirliği* ve *Proje Döngüsü Yönetimi II: AB Fonları, Bütçeleme, Raporlama* kitaplarının yazarları arasındadır ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Örgüt Çalışmaları programında doktora çalışmasını sürdürmektedir.

CEM BAŞLEVENT

1973 doğumlu Cem Başlevent, 1994 yılında Franklin and Marshall College'den mezun olduktan sonra, yüksek lisans ve doktora derecelerini Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nden almıştır. 2000 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Ekonomi bölümünde çalışmaya başlamıştır ve halen bu bölümde İstatistik ve Çalışma Ekonomisi derslerini vermektedir. 2005 yılında YÖK'ten doçent unvanını almış olan Başlevent'in çeşitli uluslararası dergilerde kadın işgücü, seçmen tercihleri ve gelir dağılımı gibi konularda yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

EYLEM CERTEL

Eylem Certel, 16 yıl önce uluslararası gönüllü gençlik kampları aracılığıyla gençlik alanı ile tanışmış ve bir daha da alandan ayrılamamış bir gençlik çalışanıdır. ODTÜ Biyoloji Bölümü'nü bitirdikten sonra, GSM-Gençlik Servisleri Merkezi'ne yedi yıl boyunca profesyonel olarak devam etmiştir. Certel, son 3 yıldır Türkiye ve Avrupa'da serbest eğitmen ve danışman olarak çalışmaktadır. Avrupa düzeyinde faaliyet gösteren, Strazburg merkezli *Youth Express Network* adlı gençlik örgütünün Başkan Yardımcısı olan Certel, aynı zamanda Genç Gelişim Derneği Genel Koordinatörü ve *Youth For Understanding* Türkiye'nin de Ulusal Direktörü olarak gençlik alanındaki çalışmalarına devam etmektedir.

BİROL CAYMAZ

Bırol Caymaz, 1965 senesinde Niğde'de doğdu. İ.Ü. İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu, yüksek lisans ve doktorasını siyaset sosyolojisi alanında Fransa'da Paris 7 Üniversitesi'nde tamamladı. Halen Galatasaray Üniversitesi Siya-

set Bilimi Bölümü'nde öğretim üyesidir. 2002 yılında Harmattan'dan yayınlanan *Les Mouvements Islamiques Turc a Paris* ve 2007 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan yayınlanan *Türkiye'de Vatandaşlık. Resmi İdeoloji ve Yansımaları* bulunmaktadır.

BERİL İDEMEN

1976 doğumlu Beril İdemem Bonn Üniversitesi'nde Eğitim Bilimleri, Felsefe ve Ortaasya Türkolojisi dallarında yüksek lisans yaptı. Eğitim, çocuk ve kadın hakları alanlarında gönüllü ve profesyonel olarak çalıştı. Akademik çalışma alanları eğitim sosyolojisi, ahlak felsefesi, siyaset felsefesi ve zihin felsefesini kapsamaktadır. Halen Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde doktora yapmakta ve İTÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

SOREN KRISTENSEN

Dr. Soren Kristensen, Danimarkalı, bağımsız çalışan bir araştırmacıdır. Çeşitli alanlarda hareketliliğin öğrenme aracı olarak kullanılması konusunda 20 yılı aşkın bir süredir çalışmaktadır. Hareketlilikte öğrenme süreçleri üzerine yaptığı çalışmasıyla Danimarka Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi'nden doktora derecesi almış ve aynı alanda birçok yayına imza atmıştır. Kristensen, gerek öğrenimi, gerekse iş yaşamı süresince çeşitli hareketlilik deneyimlerini bizzat yaşamıştır.

AYHAN KAYA

1968 doğumlu Doç. Dr. Ayhan Kaya, 2001 yılından bu yana İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Üniversitede 2003 yılından 2007 yılına kadar Göç Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü görevini yürütmüştür. Halihazırda Kaya, Üniversite'nin AB Enstitüsü Başkanı'dır. Kaya'nın, uluslararası ilişkiler, Eurotürkler ve AB sürecinde yurttaşlık konularında yayınlanmış çalışmaları bulunmaktadır.

DEMET LÜKÜSLÜ

G. Demet Lüküslü, 1977 yılında İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Lisesi'nden sonra Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi'ni bitirdi. Paris'te Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'de (EHESS) sosyoloji yüksek lisansı ve doktora yaptı. Yüksek lisans ve doktora tezinde gençlik üzerine çalışmayı seçen Lüküslü, *La jeunesse turque actuelle: La fin du "mythe de la jeunesse" (Günümüz Türkiye Gençliği: "Gençlik Miti"nin Sonu)* başlıklı doktora tezini 2005 yılında tamamladı. Halen Yeditepe Üniversitesi Fransızca Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir.

EREN PULTAR

1975'te Ankara'da doğdu. ABD'de Swarthmore College'da ve Fransa'da Paris Üniversitesi'nde dilbilimi, felsefe ve edebiyat okudu. Bilişim alanında proje yöneticisi olarak çalıştı. Ardından Tarih Vakfı'nda proje geliştirme koordinatörlüğü yaptı. Toplum Gönüllüleri, Eğitim Reform Girişimi gibi sivil toplum kuruluşlarına ve kültür kurumlarına proje danışmanlığı yaptı. Kültür Araştırmaları Derneği kurucu üyesidir. Haziran 2006'dan beri KONDA Araştırma ve Danışmanlık'ta çalışmaktadır.

MARK TAYLOR

Formel olmayan eğitimciler ağı UNIQUE'in yeni seçilmiş başkanı olan Mark Taylor, Avrupa çapında ve ötesinde çeşitli organizasyonlar, enstitüler, ajanslar ve özel sektör kurumları için serbest çalışan "gıcık" bir eğitmen ve yazardır. Başlıca çalışma alanları: kültürlerarası öğrenme, uluslararası ekip çalışması, insan hakları eğitimi ve kampanyacılık, eğitmen eğitimleri ve formel olmayan öğrenmenin tanınması için kavramlar ile uygulamalar geliştirmektir. *Coyote* dergisinin yazı kurulunun kurucu üyelerinden olan Taylor, bugün eğitim alanında standart çalışmalar olarak sayılan birçok yayına da katkıda bulunmuştur. Şu anda Brüksel'de yaşamaktadır fakat çok yakında ailesinin onu başka bir yere taşınmasını beklemektedir.

PINAR UYAN SEMERCİ

İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi Bölümü öğretim üyesi ve Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi müdürüdür. Akademik ilgi alanları siyaset felsefesi, sosyal politika ve sosyal bilimlerde metodoloji olan Yard. Doç. Uyan Semerci; evrensellik, küresel adalet, insani gelişim, yapabilirlik yaklaşımı, yoksulluk, göç ve kolektif kimlik oluşumları (toplumsal cinsiyet, din ve milliyetçilik) konularında çalışmakta ve bu konularda çeşitli yayınları bulunmaktadır.

FÜSUN ÜSTEL

Fusun Üstel, üniversite eğitimine 1974'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde başladı. 1980'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını tamamladı. Doktorasını Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde bitirdi. 1993 yılında Marmara Üniversitesi'nde, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde doçent oldu. 2000-2006 yılları arasında Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde profesör olarak çalıştı. 2006 yılından beri Galatasaray Üniversitesi'nde çalışmaktadır. Üstel'in Osmanlı-Türk siyasal yaşamı, milliyetçilik akımları ve kimlik sorunları üzerine yayımlanmış çok sayıda makale ve kitabı bulunmaktadır.

ŞAYLAN URAN

Aralık 1997'de İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde çalışmaya başlayan Şaylan Uran halen aynı fakültede vaka analizleri dersi vermekte ve bölümde ortak yürütülen derslerin planlama ve koordinasyonunu yürütmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Eğitim ve Araştırma Birimi'nin yürüttüğü Eğitim ve Sertifika programlarında İletişim Becerileri dersini vermektedir. 2006 yılından itibaren İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi'nde ve Çocuk Çalışmaları Birimi'nde çalışmaktadır.

LADEN YURTTAGÜLER

2005 yılından bu yana STK Eğitim ve Araştırma Merkezi'nde eğitmen ve proje koordinatörü olarak çalışmaktadır. İnsan Hakları, İnsan Hakları Eğitimi, Kadının İnsan Hakları ve Sosyal Haklar alanında ulusal ve uluslararası projelerde yer almış ve çeşitli sivil toplum örgütlerinde gönüllü ve ücretli olarak çalışmıştır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan Sivil Toplum Kuruluşları'na yönelik yayımlanan STK Çalışmaları - Eğitim Dizisi kapsamında *Gönüllülerle İşbirliği* kitabının yazarlarından biridir. Gençlik ve sosyal haklarla ilgili çalışmalar yapmakta ve bu konularda çeşitli yayınları bulunmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nde doktora çalışmasını sürdürmektedir.

Önsöz

Kasım 2005'te İstanbul Bilgi Üniversitesi (www.bilgi.edu.tr) ve Toplum Gönüllüleri Vakfı (www.tog.org.tr) ortaklığı ile kurulan Gençlik Çalışmaları Birimi'nin (<http://genclik.bilgi.edu.tr>) amacı, gençlik politikaları ile ilgili öneriler geliştirmektir. Politika önerilerinin, alandaki paydaşların katılımıyla geliştirildiğinde anlam kazandığı görüşünden hareketle, Birim'in bir diğer hedefi de, gençlik politikaları alanında etkinlik gösterecek gençlik sivil toplum kuruluşlarının gelişimine katkıda bulunmaktır. Gerek kamu yapısı içerisinde, gerekse sivil toplum kuruluşları arasında gençlik alanında etkinlik gösteren kuruluşların kendi içlerinde ve birbirleriyle diyalog içinde olması için olanaklar yaratmak, Birim'in hedefleri arasındadır. Savunuculuğu yapılan politika önerilerinin bilgiye ve deneyime dayalı olması için, araştırmalar ve modelleme çalışmaları yapmak, Gençlik Çalışmaları Birimi'nin temel çalışma alanlarını oluşturmaktadır.

Bu çerçevede Birim, kurulduğu yıl olan 2005 yılından itibaren, alandaki paydaşlarla tanışmış, gençlik politikaları alanında farklı ülkelerden örnekler incelemiş, kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından gençlere sağlanan hizmetler ve gençlik çalışmaları uy-

gulamaları konusunda veriler toplamıştır. Birimin ilk yıl yaptığı bir diğer çalışma da, özellikle hak temelli savunuculuk faaliyetleri alanlarında, Türkiye’de gerçekleşmiş ve gerçekleşmekte olan uygulamaları incelemek ve strateji geliştirmek olmuştur.

İkinci yılında yürüttüğü projelerle Birim, ilk yıl sonunda belirlenen stratejiyi uygulamaya ve geliştirmeye başlamıştır. Gerçekleştirilen projelerden ilki, gençlik alanında etkinlik gösteren paydaşların birbirleriyle tanışması, birbirlerinden öğrenmesi ve katılımcı çalışma kültürünün yaygınlaşması için düzenlenen GePGeNç FeSTiVaL (www.gepgencfestival.net) olmuştur. Yılda bir kez düzenlenmesi planlanan Festival’in ilkinde, öncelikle sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşları arasından gençler ile çalışan 200’ü aşkın kuruluş biraraya gelmiş ve beş gün boyunca, yaptıkları çalışmalarını birbirleriyle ve gençlerle paylaşmışlardır. Gönüllü katılım ilkesine dayanan Festival programı, ilk yılında 29 kuruluştan oluşan, GePGeNç Düzenleme Komitesi tarafından yürütülmüştür.

Birimin, ikinci çalışma yılında yürüttüğü diğer bir çalışmaysa, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Gençlik Forumu tarafından 2006-2007 yıllarında düzenlenen, Herkes Farklı - Herkes Eşit Avrupa Gençlik Kampanyası’nın Türkiye’deki koordinasyonunun Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ile beraber yürütülmesi olmuştur. Çeşitlilik, insan hakları ve katılım konularında, gençlik alanında etkinlikler düzenlenen kampanyanın koordinasyonunun, sivil toplum kuruluşlarının da yer aldığı bir Ulusal Kampanya Komitesi tarafından takip edilmesi sürecini yürüten Birim, gençlik sivil kuruluşları ve kamu kuruluşlarının beraber çalışmasına yönelik önemli ve öğretici bir deneyim edinmiş ve bu deneyimi ve kampanyanın çıktılarını alanla paylaşmıştır. Koordinasyon sorumluluğu dışında, düzenlediği etkinliklerle de (Açık Radyo’da Herkes Farklı - Herkes Eşit isimli gençlik programı, “Yaşayan Kütüphane” (<http://yasayankutuphane.blogspot.com>) projesi, tanıtım ve yaygınlaştırma etkinlikleri vb.) Kampanya’nın işleyişine katkı sağlamıştır.

Gençlik Çalışmaları Birimi’nin ikinci yılında başladığı ve gele-

cek yıllarda da devam etmesi planlanan bir diğer çalışma alanı da Kısa Dalga Gençlik Merkezi'dir. Gençlik çalışması alanında, modelleme çalışmaları yapmak ve sivil alanda gençlik politikası ve gençlik çalışması konularında kapasite geliştirme çalışmaları yürütmek amacıyla kurulan Merkez, ilk yılında, Baykuş Gençlik Eğitimleri paketini oluşturmuş, uygulamış ve geliştirilmiş olan eğitim modüllerinin yaygın bir biçimde kullanılabilmesi için eğitim kitapçıkları yayınlamıştır. Gençlik Çalışmaları, Gençlik Çalışmalarında Formel Olmayan Öğrenme, Gençlik Çalışmalarında İnternet Teknolojileri, Uluslararası Gençlik Çalışmalarında Dil Kullanımı ve Gençlik Girişimleri konularında tasarlanan eğitimler, gençlik sivil toplum kuruluşları temsilcilerinden oluşan çoğaltıcılarla uygulanmış ve geliştirilmiştir. Kısa Dalga Gençlik Merkezi'nde uygulanmış olan Baykuş Gençlik Eğitimleri de, Merkez'deki diğer çalışmalar gibi 'modelleme' çalışmasıdır. Eğitimlerin ve eğitim kitapçıklarının tamamlanması sonrasında Birim, Ulusal Ajans ile bağlantıya geçmiş ve modellenen eğitimlerin Ulusal Ajans'ın eğitim takvimi içerisinde yer alması için görüşmelerde bulunmuştur. Baykuş Gençlik Eğitimleri, 2008 yılında Ulusal Ajans'ın eğitim programı kapsamında, Birim'in desteği ile uygulanacaktır.

Son olarak, gençlik çalışması ve gençlik politikaları alanındaki tartışmalara katkı sağlamak ve yukarıda açıklanan süreç içerisinde gelişen politika önerilerini derlemek amacıyla elinizde tuttuğunuz *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* kitabı hazırlanmıştır. Kitabın amacı, *bugün* ve *bu ülkede* yaşayan gençlerle ilgili gençlik politikaları üretim sürecine katkıda bulunmaktadır. Kitabın, çoğulcu demokrasinin gelişimi temelinde var olan sivil hareketlere gençlerin katılımı konusunda çalışanlar için de yararlı olabileceğini düşünüyoruz.

GENÇLİK ÇALIŞMALARI BİRİMİ

Yaşayan Kütüphane

GİRİŞ

KİTABI
KAPAĞINA GÖRE
YARGILAMA

KİTABI
KAPAĞINA GÖRE
YARGILAMA

KİTAP
KAPAĞI
YARGILAMA

1

Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle**YÖRÜK KURTARAN – GÜLESİN NEMUTLU
NURHAN YENTÜRK****GİRİŞ¹**

Türkiye’de gençlere kamu kuruluşları tarafından sağlanan bazı hizmetlerin olduğunu ama bunların oldukça yetersiz kaldığını söylemek mümkün. Bu saptamaya gençlik kuruluşlarının yaşayabilmesi için gerekli destek sistemlerinin yok denecek kadar az olduğunu ekleyebiliriz. Ayrıca, gençlere hizmet sağlayan kamu kuruluşlarının arasında koordinasyon olmadığını, politika üretenlerin gençlik alanında çalışanların deneyimlerine, gençlik konusunda akademik çalışmalar yapanların bilgilerine mesafeli durduklarını da belirtelim. Bu saptamalarla birlikte Türkiye’de bir gençlik politikası var mıdır sorusuna çok net bir hayır cevabı vermek kolay olacaktır. Ancak bunu söylemek, gençlik politikaları konusundaki sorunları hafife almak olur. Çünkü bizce Türkiye’de bir gençlik politikasının olmaması bizzat bu ülkenin gençlik politikasıdır. Gençlik politikasının olması ise gençlerin kullanmak isteyebilecekleri hakların ve kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmalarının karar alıcılar ve politika üreticiler tarafından kabul edil-

1 Bu bölümün yazılması sürecinde katkıda bulunan sayın Füsün Üstel, Ferhat Kentel, Başak Ertür, Laden Yurttagüler ve Şaylan Uran’a teşekkür ederiz.

mesi demektir. Bu kabul gençler üzerindeki “iktidarlarının” sarsılması “risk”ini beraberinde getirecektir.

Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları başlıklı bu kitabın amacı, *bugün ve bu ülkede* yaşayan gençlerle ilgili gençlik politikaları üretme sürecinin harekete geçirilmesine katkıda bulunmaktır. İleride ele alacağımız gibi, gençlik politikası üretiminde gençliğin gençlik döneminin özerk birey olma sürecini yaşayabilmesini ve gençlerin toplumsal hayatta genç olarak varolabilmelerini hedefleyen bir yaklaşımı savunuyoruz. Bu yaklaşımla oluşturduğumuz gençlik politikalarında, yetişkinlerin gençler için düşündüğü ve tasarladıklarının dışında, gençlerin kendi ihtiyaçlarını belirleyebilme, ihtiyaçlarıyla ilgili haklarını savunabilme ve kendileri için mevcut hak çemberini geliştirmek üzere örgütlenebilme anlayışını önemsiyoruz.

Kitabın öncelikli hedef kitlesi, gerek kamu kuruluşlarında gerekse sivil alanda gençlerle çalışanlar ve gençlik ve ilişkili konularda politika üretme süreçlerinde yer alan/alacak olan bireyler ve kuruluşlardır. Bunun yanı sıra kitap, politika üreticilerinin, gençlerle çalışanların ve gençlik üzerine çalışmalar yapan akademisyenlerin birbirlerini duymalarına katkıda bulunmayı amaçlıyor.

Gençlik politikalarının içeriği ve üretilme sürecine ilişkin yaklaşım farklarının merkezinde gençliğin nasıl kavramsallaştırılacağı tartışması yer alıyor. Gençliğin insan yaşamının bir evresi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş olarak betimlenmesi ve somut bir yaş grubuna indirgenmesi yaygın olan gençlik tanımıdır (Birleşmiş Milletler, 1993; Birleşmiş Milletler, 2005; Avrupa Konseyi, 2003; Dünya Bankası, 2007).

Ancak, gençliğin statik ve biyolojik bir kimlik olarak kavramsallaştırılması birçok açıdan eleştirilmektedir.² Başlıca eleştiri yaş grubunu esas alan gençlik tanımının zaman ve mekân değişkenlerini hesaba katmadığıdır. Örneğin 20. yüzyılda kentleşme, sanayileşme, okullaşma süreçleri gençlik döneminin uzamasını da beraberinde getirmiştir. Birçok uluslararası kuruluş tarafından 15-25 yaş aralığı olarak kabul edilen

2 Bu eleştirilerin tarihsel bir perspektifle aktarıldığı kaynak için bkz. Wyn ve White, 1997; Mittrauer, 1992.

gençlik tanımı okulda kalma sürelerinin uzaması ile birlikte aynı uluslararası kuruluşlar tarafından 15-29 yaş grubuna uzatılmaya başlamıştır (Birleşmiş Milletler, 1993; Birleşmiş Milletler, 2005; Avrupa Konseyi, 2003; Dünya Bankası, 2007).

Gençlik sadece bir yaş grubu olarak tanımlandığında adeta biyolojik bir veri addedilir, tarihsel ve toplumsal olaylardan etkilenmeyen, değişmeyen bir doğası olduğu varsayılır. Bu tür bir tanım gençliğe her zaman dinamik, yenilikçi, güçlü gibi olumlu anlamlar yüklemeye ya da tam tersine olay çıkartan, sorunlu, uzlaşmaz, tehlikeli gibi topyekün olumsuz sıfatlarla yaklaşmaya yol açabilmektedir (Lüküslü, 2005).³

Yukarıda sözü edilen yaklaşımın bir uzanımı olarak sıklıkla rastlanan bir başka yaklaşım gençleri *aracşallaştırma* temelinde kavramsallaştırır. Böylece gençler “toplumun en dinamik” ve “en geniş” kesimi olarak “yarınlarımızın teminatı” ve “sürdürülebilir bir ekonomik büyüme” için yatırım yapılan birer nesneye dönüşür ve yalnızca, “daha büyük/önemli” olduğu iddia edilen bir başka “şey” için dikkate alınır.⁴

Benzer şekilde gençlik tanımı, “yetişkinliğe geçiş süreci” olarak yapıldığında, gençlik yetişkin olmaya giden yol, yetişkinlik ise varılacak yer olarak algılanmaktadır. Gençlik bir anlamda yetişkin olama hali yani “eksik” bir durum olarak tanımlanmaktadır. Gençlik, “eksik” durum olduğu için, daha önce bu dönemi geçirmiş yetişkinlerin uzmanlıklarına ve yön göstermelerine muhtaçtır. Her yetişkin ise bir gençlik dönemi geçirmiş olduğu için konunun uzmanıdır! Bu nedenle gençlik, yetişkin olabilmek için bu eksikliklerin yetişkinlerden yardım alınarak tamamlanabileceği bir dönemdir. Gençlik, gelecekteki “gerçek hayata” hazırlanmak (“yetişkinliğe” hazırlanmak) için yaşanan bir “ön” dönemdir. Bu yaklaşım aynı zamanda gençlerin toplum-

3 Bu konuda Lüküslü'nün bu kitaptaki makalesine de bakılabilir.

4 1908'den itibaren ders kitaplarında yer alan “makbul vatandaş” profilinin gençlere yüklediği “vazifeler”in incelendiği bir kaynak olarak bkz. Üstel, 2004. Cumhuriyetin kuruluşundan 80'li yıllara kadar yaşanan dönemde gençliği modernleşmenin nesnesi olarak ele alan bir çalışma için bkz. Neyzi, 2001.

sal hayata katılımı ve eşit haklar elde etmek için yetişkin olmayı beklemleri gerektiğini de varsayar (McGrath, 2002). Benzer biçimde, yaş aralığına göre gençlik tanımı yapıldığında, gençler de gençliği bir an önce geçilmesi, atlatılması gereken bir yetişkinliğe hazırlık dönemi olarak algılayıp yaşamaktadırlar. Gençlerin yaşadıkları bu geçiş dönemiyle ilgili yargılar, toplumdaki “iyi yetişkin” anlayışına hazırlık dönemi olarak algılandığı için, iyi genç (genç) tanımı, iyi yetişkin (yetişkin) tanımını üzerinden yapılmaktadır (Bessant, 2005).

Oysa, gençliği anlamak toplumdaki iktidar ilişkilerinin incelenmesini gerektirir. Bir başka deyişle, gençlik sadece yaş grubunun sahip olduğu özelliklere bakılarak kavramsallaştırılmamalıdır. Hem yetişkinlikle, hem de gençliğin toplumsal inşasının koşullarıyla ilişkilendirilerek incelenmelidir.⁵ Genç olma ve yetişkin olma durumu yetişkinin iktidarı bağlamında kurulur. Yaş temelli sınıflandırma, gücü elinde bulunduran yetişkinler tarafından gençlerin özerk yaşam olanaklarının sınırlandırılmasına zemin oluşturur (Bourdieu, 1986 ve 1995). Burada gençlerin sahip olabilecekleri olanaklar, kazanacakları haklar ve yaşayabilecekleri özerklikler gençler ile yetişkinler arasında yaşanacak olan bir toplumsal mücadele sürecinde belirlenir. Bu iktidar sadece yetişkinler tarafından değil, aynı zamanda gencin kendisi tarafından da yeniden üretilmektedir. Çünkü gençliğin gençler tarafından da bir geçiş dönemi olarak algılanması ve gençlerin kendilerinin de yakın gelecekte yetişkin olacak olmaları, gençlerin yetişkinlerin iktidarını benimseyerek yeniden üretmelerini sağlar.

Gençler yaşadıkları dönemin önemli sosyo-ekonomik ve kültürel koşullarından, değişime uğrayan her türlü üretim ve bölüşüm poli-

5 Gençliğin yaş aralığına göre tanımlanması ve değerlendirilmesi kadın ya da erkek olmanın sadece biyolojik özelliklerle ve farklılıklarla açıklanmasına benzetilebilir. Cinsiyet farklılığının sadece biyolojik özelliklerle açıklanması toplumun kadın ve erkeğe yüklediği rolleri ve bu iki cinsiyet arasındaki iktidar ilişkilerini göz ardı eder. Toplumsal cinsiyeti esas alan anlayışta ise kadın olma ve erkek olma durumlarının kavranabilmesi için iktidar ilişkilerinin merkeze yerleştirilmesi ve kadın ve erkek (kadın ve kadın) arasındaki ilişkilerin dikkate alınması gerektiği savunulur (Wyn ve White, 1997). Nasıl kadınlık-erkeklik tanımı üzerinden kadınlıklar inşa ediliyor ve kadınlara örneğin duygusallık doğal bir nitelik olarak atfediliyorsa, aynı şekilde gençlikler de inşa edilir ve gençlere örneğin dinamik olma gibi güya biyolojik özellikler atfedilir (Aktan, 2005).

tikalarından etkilenirler (Levi ve Schmitt, 1997). Türkiye'nin yakın tarihinden örnek vermek gerekirse, bu kitabın çeşitli makalelerinde derinlemesine incelendiği gibi yetmişli yılların en dinamik siyasi aktörleri arasında yer alan gençler, 1980 askeri darbesinin ardından başta siyasal partiler, sendikalar ve dernekler olmak üzere kurumsal siyasal yapılardan uzak durmayı öğrendiler. Doksanlı yılların neo-liberal küreselleşme sürecinde sadece piyasaya güvenmeyi öğrendiler. Hayatları ile ilgili projelerinin yalnızca bir piyasa değeri varsa bir anlamı olacağını öğrendiler. İletişim teknolojileri, internet, uydu sistemlerini kullanarak birbirleriyle ve dünyayla ilişki kurmayı öğrendiler. Artan eşitsizlik, yoksulluk, ayrımcılık ve dışlanmadan yoğun olarak etkilendiler.

Gelgelelim kuşakları etkileyen tüm değişimlere rağmen, yine de sosyal kökeninden bağımsız, tek bir gençlikten söz etmek de mümkün değildir. Farklı sosyal kesimlerden gençler, önemli toplumsal dönüşümleri farklı deneyimler. Yine de özellikle hızlı değişimler geçiren toplumlarda yaşanan tarihsel ve toplumsal sürecin önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin yukarıda sözü edilen ve seksenli yıllardan beri yaşanan dönüşümler farklı sosyal kesimlerden gençlerin kendilerinden önceki kuşaklara göre kimi ortak özelliklerinden söz edilmesine olanak tanır.⁶ Bir başka deyişle “her genç kuşağın, bir önceki kuşaktan farklı özellikler gösterdiği, ancak bu farklı özelliklerin toplumsal, sosyo-ekonomik kategorilerle bağlantılı olarak geliştiği (...)” söylenebilir (Kentel, 2005; Dubet, 1987). Bu durumda işsiz bir anne-babayla gecekonduda yaşayan işsiz/eğitimsiz bir genç ile, varlıklı bir aileyle sitede oturan üniversite öğrencisi bir gencin arasında ciddi farklar olacağı gibi, farklı tarihsel ve toplumsal koşullardan etkilendikleri için bu gençler ile ebeveynlerinin gençliği arasında da yoğun farklar olacaktır.

Yukarıda sözü edilen çerçeve içinde farklı sosyo-ekonomik arka planlara, farklı ihtiyaç ve taleplere sahip gençler vardır. Bizzat bu farklılıklar içinde yaşanan farklı gençliklerin maruz kaldığı ilişki biçimlerinden biri olan yetişkinlerle gençler arasındaki iktidar ilişkisi, gençle-

6 Aynı tarihsel ve toplumsal dönemde yaşayanların bir kuşak bilinci geliştirebilecekleri konusundaki klasik bir eser için bkz. Mannheim, 1952.

rin özerkleşme sürecinin önünde duran ve tüm bu farklı gençlikleri yata fakat kendi içinde farklı bir pratikle kesen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gençliğin bir yaş grubu olarak kavramsallaştırılmasının yerine savunduğumuz bu iki yaklaşım, (gençliğin başta yetişkinlik olmak üzere her düzeyden iktidar biçimiyle ilişkiselliği içinden tanımlanması ve her genç kuşağın bir önceki kuşaktan farklı özellikler gösterdiği, ancak bu farklı özelliklerin toplumsal, sosyo-ekonomik kategorilerle bağlantılı olarak geliştiği), üretilecek olan gençlik politikalarının perspektifini de etkiler. Savunduğumuz yaklaşım, sadece itaatsizlik, suç, madde bağımlılığı, intihar gibi “sonuç”lara bakılmaması; gençlik politikalarının gençleri “daha büyük/önemli” olduğu iddia edilen bir başka proje için araçsallaştırmaması ve gençliğin gelecekteki “gerçek hayata” hazırlanmak olarak tasarlanmaması yönünde bir perspektif sağlar. İleride ayrıntılarını tartışacağımız gibi bu perspektif, politika üretiminde gençlerin toplumsal hayatta genç olarak var olmaları ve gençlik döneminde özerk birey olma sürecinin yaşanabilmesi anlayışını merkeze alır. Bu perspektifle oluşturulan gençlik politikaları yetişkinlerin gençler için düşünüp tasarladıklarından oluşmaz. Bu perspektifte gençler kendi ihtiyaçlarını belirleyebilir, ihtiyaçlarıyla ilgili haklarını savunabilir, kendileri için hak çemberini geliştirmek üzere örgütlenebilir.

GENÇLİK POLİTİKALARI: NASIL?

Genel yaklaşımını tartışmaya çalıştığımız gençlik politikasının temel prensipleri olduğunu düşündüğümüz maddeleri aşağıda ana başlıklar halinde sıraladık:⁷

7 Bu prensiplerin oluşmasında Avrupa'daki gençlik çalışması ve gençlik politikaları tartışmalarının katkıları vardır. Bu tartışmalarda, Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin Gençlik ve Spor Müdürlüğü'nün, yetmişlerden bugüne, formel olmayan öğrenme, kültürlerarası eğitim, insan hakları, çoğulcu demokrasi ve kültürel çeşitlilik konularında gençlik alanında yürüttüğü tartışmalar ve Avrupa'daki gençlik sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulan Avrupa Gençlik Forumu'nun tartışmaları referans olarak alınmıştır. Bu tartışmalara ek olarak, belki daha da çok, Türkiye'de geçtiğimiz 15 senedir hak temelli siyaset bağlamında savunuculuk faaliyetleri yaparak toplumsal kazanımların sağlanmasında çok önemli katkıları bulunan kadın, in-

Gençlik Politikası Oluşturmakta Gençliğin Katılımının Önemi

Herhangi bir politika sürecine öznenin, kendisini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren herhangi bir konuya bizzat katılımı, ilgili konunun içeriğini ve çerçevesini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Bu durumda gençlerin, kendi ihtiyaçları üzerinden benzer bir sürece katılımı bizzat o politikanın içeriğini dönüştüren bir etkiye sahiptir. Böylece, gençlerin diğer paydaşlarla eşit ve zaman içinde sürekli katılımını sağlayan bir politika oluşturma ve uygulama süreci gençlik politikası olarak adlandırılabilir.

Farklı Gençlerin Farklı İhtiyaçlarını Dikkate Alacak Şekilde İhtiyaç Odaklı Olması

Gençler (özellikle ebeveynlerine) bağımlılıklarından kurtulmaları ve özerkliklerini kazanmaları için desteğe ve özel olarak tasarlanmış politikalara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu politikalarda “sorun-odaklı” yerine “ihtiyaç-odaklı” yaklaşımın benimsenmesi, gençlerin tehlike, gelecek ya da sadece işgücü olarak görülmesini engelleyeceği gibi sosyal alan içinde özerk, bağımsız ve aktif yurttaşlar olarak varolmalarının yolunu açacaktır.

Gençlerin Araçsallaştırılmaması

Gençlere sağlanan olanakların birçoğu gençleri de içine katan daha büyük bir gerçekliği dönüştürmeye yönelik katkılar olarak sunuluyor. Bu durumda gençlik başka bir politika alanının, örneğin istihdam politikasının içindeki bir konu olarak yer alıyor. Politika önerileri hem kendi içlerinde hem de bir bütün olarak gençlere sadece genç oldukları için değer veren bir yaklaşım temelinde oluşturulduğu ölçüde gençlik politikası olarak adlandırılabilir.

san hakları ve çevre örgütlerinin pratik deneyimlerinden yararlanılmıştır. Daha demokratik bir toplum ve bunun uzantısı olarak ortaya çıkan demokratik devlet anlayışının gerektirdiği yaklaşım zaten bu prensiplerin büyük bir bölümünü içermektedir. Tüm bu süreçlere paralel olarak, gençlik alanında gençlerle yüz yüze çalışanların deneyimleri de bu prensiplerin sıralanmasında önemli bir referans kaynağı olmuştur.

Gençin Nesne Değil Özne Olması

Gençlerin eşit yurttaşlar olarak karar verebilmelerini sağlamanın yolu kendi hayatları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarından geçer. Gençlerin ebeveynlerin ve yetişkinlerin ihtiras ve arzularını yerine getirmeleri çok yaygındır. Diğer yandan gençlerin ideallerinin ulus-devletin ideallerinin yörüngesinde olması özellikle devletin eğitim politikasının bir parçasıdır. Gençlerin kendi kimlikleriyle ilgili özgür seçim yapabilmelerine olanak sağlanması gençlik politikası için önemli bir prensiptir.

Gençliğin Geçiş Dönemi Olarak Algılanmaması

Tüm bu güçlendirme çalışmalarının, gençlerin işgücü piyasasına/yetişkinliğe/aile kurmaya “geçişine” odaklanmayıp gençlerin gençlik döneminde “birey” olmalarına yönelik politikalar olarak tasarlanmaları temel prensip olmalıdır. Gençlik politikaları gençleri yetişkinliğe hazırlayan politikalar değildir. Tam tersine gençlerin *gençken* eşit haklara sahip özerk vatandaş olabilmelerine yönelik politikalarıdır.

Değerlendirme Yönteminin Piyasaya İndirgenmemesi

Gençlerin toplumsal yaşam ile ilgilerinin, katılım ve yaratıcılıklarının tek değerlendirme kriterinin “piyasada bir değeri olmaya” indirgenmemesi; bunların bir özgürlük ortamı olarak yine gençler tarafından kurgulanması son derece önemlidir.

Gençlerin Gönüllü Katılımının Önemszenmesi

Gönüllülük gençlerin aktif yurttaşlık temelinde katılımının araçlarından biri ve özgür iradeleriyle hayata geçirebilecekleri bir eylem biçimidir. Gençlik politikaları temelinde gençlere yönelik önerilen tüm olanakların gençlerin kendi istekleriyle hayata geçmesi bir olmazsa olmazdır.

Gençlerin Güçlendirilmesi

Gençlerin bu farklılıkları özerk ve eşit bireyler olarak yaşayabilmeleri, genç olarak toplumsal hayata katılabilmeleri için yapabilirliklerinin

(*capabilities*⁸) arttırılması ve güçlendirilmeleri (*empowerment*⁹) gençlik politikalarının dayanağını oluşturmaktadır.

Örgütlenmenin Öneminin Vurgulanması

Örgütlenme, yani gerek ortak bir ilgi alanı etrafında toplanma, gerekse toplumsal değişim yaratmak amacıyla bir araya gelme, toplumsal hayata katılımın tanımlayıcı nitelikteki önemli bir ögesidir. Bireyin grup ya da örgütlenme içindeki süreçlere katkısı ve bu süreçlerden etkileniş biçimi demokrasi kültürü kavrayışını geliştirme, beraber yaşamaya ilişkin karşılıklı anlayışı sağlamlaştırma gibi birçok öğretici yöne sahiptir ve gönüllülüğün uzaması gibi etkileri de kendi içinde taşır. Gençler arasındaki farklı grupların bir arada çalışma becerileri yerine, bir gençlik grubu bünyesindeki bireylerin kazandıkları bilgi ve becerilere öncelik verilmesi hedef grubun bir arada güçlenmesini sınırlayabilir. Tam da bu yüzden geliştirilecek gençlik politikası önerilerinin, örgütlenmenin önemini vurgulayacak nitelikte olması gerekiyor. Fakat burada sözü edilen “örgütlenme” geleneksel bir örgütlenme biçimi olarak anlaşılmalıdır. Bir başka deyişle, buradaki kullanımıyla örgütlenmenin ille de bir tüzel varlığı olması gerekmez. Ayrıca katılım için ön şartların, giriş çıkış koşullarının en az düzeyde olduğu ağ, platform gibi farklı örgütlenmelerde de gençlerin var olabilmeleri yeni tür bir gençlik politikasının önemli özelliği olacaktır.

Gençliğin Ana Akıma Yerleştirilmesi

Gençliğin toplumsal hayata özerk ve sürdürülebilir katılımını sağlama politikalarının uygulamadaki hedefi “gençliğin ana akıma yerleştirilmesi (*mainstreaming youth*)” olarak ifade edilebilir. Gençlik için Beyaz Kitap’ta yer verilen bu yaklaşımda (<http://ec.europa.eu/youth/arc->

8 Sen’in çalışmalarında öne çıkardığı bu kavram onurlu ve anlamlı bir yaşam için kişilerin haklarının olması, kişilerin bu hakları bilmesi, bunlara ulaşabilmesi ve hak talep etmek için yeteneklerinin olması olarak özetlenebilir (Insel, 2000).

9 *Empowerment* kavramını kitap boyunca güçlendirme olarak kullandık. Gençlik alanındaki kimi yayınlarda bu kavram yetkilendirme olarak da kullanılmıştır.

hive/whitepaper/index_en.html), gençlerin “her yerde” olmalarının “hiçbir yerde” olmamalarından daha iyi olduğu kabulünden hareketle, gençliği ana akıma yerleştirmenin hem özel yaklaşımlar, hem de ana mekanizmalar gerektirdiği savunulur (Avrupa Birliği, 2001). Örnek olarak eğitim, spor, sağlık, kültür, adalet, insan hakları, güvenlik, sosyal güvenlik, şehir planlama vb. gibi gençlerle de ilgili tüm alanlarda, gençlerin paydaş olarak bulunması ve temsiliyeti düşünülebilir.

Toplumsal Cinsiyet Vurgusu

Toplumsal hayatta erkeklerin daha görünür oldukları gerçeği, gençlik politikaları oluşturulurken, öncelikli olarak genç erkeklerin göz önünde bulundurulması durumunu da beraberinde getirmektedir. Önerilecek gençlik politikaları, genç erkeklerin ve genç kadınların birbirlerine benzer ve birbirlerinden farklılık gösteren ihtiyaçlarının tamamını karşılamaya yönelik bir yaklaşımla, eşitlik ve denklik kavramlarını göz önüne alarak geliştirilmelidir. Farklılaşan ihtiyaçlar özelinde, bazı hizmetlerin genç kadın ve genç erkek gruplarına ayrı ayrı sunulmasının yanı sıra, ortak ihtiyaç alanlarında genç kadınların varlıklarına ve görünürlüklerine önem vermek, gençlik politikalarının temel prensiplerinden olmalıdır.

Dezavantajlı¹⁰ Gençlere Özel Vurgu Gereği

Türkiye genelinde, doğurganlık oranı düşmekte ve yaşam süresi artmakta olduğu için, toplam nüfus içinde gençlerin oranı azalmaktadır. Buna rağmen toplam nüfus artışı hesaba katıldığında, önümüzdeki 25 sene içinde genç nüfus sayısı sabit kalacaktır. Bu sürece paralel olarak, Türkiye'nin daha geç gelişen bölgelerinde doğurganlık oranı ve yaşam süresi toplumun geneli ile karşılaştırıldığında daha geç değişime uğramaktadır. Bu durum, yukarıda sözü edilen zaman dilimi içinde, sayısı aynı kalan gençlerin içindeki dezavantajlı, olanakları kısıtlı olan genç

10 Dezavantajlı genç bu kitapta imkânı kısıtlı olan genç (*young people with fewer opportunities*) ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu kavramla ilgili olarak bkz. <http://www.salto-youth.net/inclusiondefinition>

oranının artacağı anlamına gelmektedir. Bu çerçevede, Türkiye'ye özgü gençlik politikalarının bu yönelimi hesaba katarak oluşturulması ve hayata geçirilmesi, yani gençlik politikalarının sosyal içerme boyutuna sahip olması gerekmektedir.

Farklılıkların Tehlike Değil, Çeşitlilik Olarak Vurgulanması

Türkiye'de gençlere yönelik sosyalleşme fırsatlarının yaratıldığı, farklı kimlik ve kültürlerin bir aradalıklarının yaşanabileceği, geleceğe ilişkin yeni projelerin üretilebileceği ortamların eksikliği birçok olumsuz sonuç doğurmaktadır. Bunların başında etnik, dini, kültürel ve cinsel farklılıklara siyasal ve fiziksel şiddetle cevap verilmeye başlanması, hoşgörüsüzlüğün ve fanatıklığın artması sayılabilir. Bu nedenle gençlerin farklılıklarıyla beraber sosyalleşebilmesi için olanaklar sağlanması gençlik politikasının temel prensiplerindedir.

Bütüncül Olması ve Her Alanda Güçlendirme

Gençlik politikalarında bütüncül bir yaklaşım izlenmelidir. Bütüncül yaklaşımla altı çizilen, gençlerin tek bir alanda değil, ihtiyaç duydukları tüm alanlarda desteklenmeleri gerektiğidir. Gençlere eğitim olanakları sağlamak ve gençleri toplumsal güvenlik ağı ile donatmak kadar, gençlerin aktif ve özerk yurttaşlar olarak var olabilmelerini sağlayacak destek mekanizmaları kurmak da bütüncül yaklaşım kapsamına girer.

KİTABIN KAPSAMI

Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları başlıklı bu kitabın içinde yer alan konu ve makalelerin seçiminden de anlaşılacağı gibi, kitap iki alanı bir araya getirmeye gayret ediyor. Bunlardan biri esas olarak gençlik alanındaki ulusal ve uluslararası deneyime dayalı olan ve gençlik çalışanları tarafından ele alınan gençlik çalışmaları alanıdır. Diğeri ise gençlerle ilgili araştırma, bilgi ve birikime dayalı olan akademik alandır. Kitap bu iki alanı bir araya getirerek bir yandan gençlik çalışanları ve gençlik alanı paydaşlarına alandaki deneyimleri yazılı hale

getirerek sunmayı ve yine aynı kesime akademik çalışmalara ilgi duyulması konusunda ivme kazandırmayı hedefliyor. Bir yandan da gençlik hakkında akademik çalışmaların ilgisini gençlik çalışmaları alanına çekmeyi amaçlıyor.

Kitabın ilk bölümünde, yukarıda sıralanmış olan prensipler çerçevesinde kaleme alınmış olan gençlik politikaları önerileri bulunuyor. Gençlik politikaları geliştirmekte ana eksen oluşturabileceğini düşündüğümüz gençlik çalışmalarını esas alan gençlik politikaları önerilerine öncelikle yer verilmiştir. Nemutlu ve Kurtaran tarafından kaleme alınan *Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri*, gençlik çalışması alanındaki yerel ve uluslararası uygulamalar, formel olmayan öğrenme¹¹ ve gençlerin katılımı konularında süreç içerisinde oluşan deneyimin yanı sıra kitabın ikinci bölümünde yer alan, çoğunlukla resmi belgelerin analizine ve yine alanda edinilen deneyime dayalı makaleleri de temel alarak gençlik politikaları alanında öneriler sunmaktadır.

Kitabın ilk bölümünde ayrıca *Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlarda Gençlik Politikaları Önerileri*'ne de yer veriyoruz. Bu politikalar genç işsizliği, gençlik ve eğitim, gençlik ve siyasi katılım, gençlik ve sosyal dışlanma, genç yoksulluğu gibi konulara yöneliktir. Bu konularda yapılan çalışmalar ve politika önerileri genellikle bir alt başlık olarak gençliği de incelemektedir. Ancak bu kitapta yer alan politika önerileri gençlerin toplumda “genç” olarak var olabilmelerine yönelik bir bakış açısıyla, yani genci özne olarak gören bir perspektifle kaleme alınmıştır. Öneriler esas olarak kitabın son bölümünde yer alan akademik çalışmalar temelinde oluşturulmuşlardır.

Kitabın ikinci bölümünde gençlerin “genç” olarak toplumda var olabilmelerine önemli katkı sağlayacağını düşündüğümüz “Gençlik Çalışmaları” ve ilgili konulardaki makaleler yer alıyor. Gençlik politikaları ve gelişimi konusunda ana eksen olabileceğini düşündüğümüz gençlik çalışmalarını kitabın bu bölümündeki makaleler aracılığıyla tartışmaya açmak istiyoruz. Nemutlu'nun kaleme aldığı *Gençlik*

¹¹ Formel olmayan öğrenme “Non-formal learning” karşılığı kullanılmaktadır. Kavramın açıklaması için bu kitapta yer alan Taylor'un makalesine bakılabilir.

Çalışması “Özne-Özel” Sınıflandırma Modeli başlıklı makalesi, gençlik çalışmasının tek tip olmadığı gerçeğine dayanarak, çalışmalarla ilgili tartışmaların derinleşmesi için yeni bir sınıflandırma önerisi sunmaktadır. Gençlik çalışmaları ile ilgili tartışmaların çalışmanın gerçekleştiği mekân temelinde değil, çalışmanın kim tarafından, hangi hedef grup için ve hangi konuda gerçekleştiği temelinde incelenmesi için geliştirilmiş olan model, gençlik çalışmaları alanında politika önerilerini tartışmayı kolaylaştırmaktadır.

Certel ve Kurtaran’ın *Avrupa Çapında Gençlik Politikaları* başlıklı makalesi gençlik çalışmalarının Avrupa’daki gelişimine destek veren Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu’nun gençlik alanındaki politikalarını incelemektedir. Avrupa çapında geliştirilen bu politikaların uygulamaya dönüştüğü yapılar ve programlar da makalenin kapsamındadır. Avrupa düzeyinde gerçekleştirilen, yer yer Türkiye’den kurumların da yer aldıkları ya da faydalanabildikleri gençlik çalışmalarının Türkiye’deki yansımaları, yine aynı bölümde Nemutlu tarafından kaleme alınan *Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi* makalesinde bulabilirsiniz. Özellikle 1995’ten sonra hızlanan gelişim süreci makalede, bu süreçte yer alan gençlik çalışanlarının gözünden ele alınıyor. Kurtaran’ın *Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü* başlıklı makalesi, devletin gençlere ve gençlik kuruluşlarına hizmet veren kurumlarının mevcut durumlarını ve verdikleri hizmetleri özetlemektedir. Makale, gençlik çalışması temelinde gençlik politikalarının tartışılmasına zemin oluşturan veriler içermektedir.

Kristensen tarafından kaleme alınan *Avrupa’da “Hareketlilik”* makalesi, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleşen gençlik çalışmalarının en temel özelliklerinden biri olan hareketlilik kavramını tartışmaya açmaktadır. Turistik amaçlardan farklı olarak öğrenme amaçlı hareketlilik faaliyetlerinin bireye katkısını ve bu tür hareketlilik projelerinde dikkat edilmesi gereken noktaları vurgulayan yazı, özellikle Avrupa çapında gerçekleşen ve Türkiye’den gençlerin de her geçen gün artan sayılarda katıldıkları gençlik hareketliliği projelerine katkı sağlayacak niteliktedir.

Kurtaran, *Gençlik Çalışmaları ve İstanbul'daki Yerel Yönetimler* başlıklı makalesinde, konuya ilişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı'ndaki, özellikle gençlik çalışması ile ilgili maddelerin Türkiye uygulamalarını inceledi. Türkiye'deki gençlik politikalarının durumunu farklı bir açıdan inceleyen bu makale aynı zamanda, gençlerin karar alma süreçlerinin yönetime katılım anlayışındaki gibi dar bir çerçeveden değil, toplumsal katılım çerçevesinde irdelenmesine katkı niteliğinde bir çalışmadır.

Gençlik çalışması alanında sıkça kullanılan, öğrenme ortamının tasarlanması açısından temel nitelikteki formel olmayan eğitimin kavramsallaştırılmasında Taylor'ın *Gençlik Çalışmaları Kapsamında Formel Olmayan Eğitim* makalesine yer verdik. Gençlik çalışması ve formel olmayan eğitim ilişkisine de yer verilen makalede detaylı bir formel olmayan öğrenme kaynakçası da bulunuyor. Kitapta formel olmayan eğitim ile ilgili bir diğer makale de Nemetlu'nun *Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Eğitimcileri* başlıklı makalesidir. Ulusal Ajans tarafından yürütülen Gençlik Programı kapsamında gençlik eğitimlerinde eğitimlik yapan yaklaşık 70 eğitimciden 43'ü ile yapılan anketlerin sonuçlarının değerlendirildiği makale, Türkiye'de gençlik eğitimcilerinin kimler olduğu ile ilgili kaynak sağlamaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde gençlerin toplumdaki rolleri ile ilgili çeşitli konularda makalelere yer verdik. Kitabın bu bölümünde yer alan makaleler birçok farklı çalışmada ele alınmış olan genç işsizliği, gençlik ve eğitim, gençlik ve siyasi katılım gibi “gençler hakkında” duymaya ve okumaya alışkın olduğumuz alanlardan seçildi. Ancak bu kitapta yer alan makalelerin farklı “ortak” özelliği, yukarıda da belirttiğimiz gibi, gençlerin “henüz olmamış yetişkin” olarak değil, “genç” olarak toplumda var olabilmesine yönelik bir bakış açısıyla kaleme alınmış olmalarıdır.

Bu bölümde yer alan makalelerden Pultar'ın *Biz Kimiz? KONDA Toplumsal Yapı Araştırmasında Gençler* başlıklı yazısı KONDA Araştırma ve Danışmanlık şirketinin “Biz Kimiz?” adıyla gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına dayanıyor. 47.958 kişi olan örneklemin

6.621 kişisi 18-28 yaş grubundaki gençlerden oluşuyor. Kitapta yer alan bu makalenin sonuçlarından Türkiye’de yaşayan gençlerin etnik ve dinsel aidiyetleri ve bunların coğrafi dağılımları, eğitim, hane halkı gelir ve yoksulluk durumları, nüfus hareketliliği ve kimliklerine bağlılıkları gibi konularda veriler ortaya çıkmaktadır. Yentürk vd.’nin kaleme aldığı *İstanbul Gençliği: STK Üyeliği bir Fark Yaratıyor mu?* başlıklı makale İstanbul’da, 15-24 yaş arası, eğitim gören/egitimine devam eden 1014 gençle gerçekleştirilen çalışmaya dayanmaktadır. Makalede, derneklere/kuruluşlara üye olan gençlerle (%13,8) olmayan gençlerin (%74,5) cevapları sosyo-ekonomik durum ve tüketim, yaşam biçimleri, medya tüketimi, değerler, duygusal tutum, AB’ye, dine ve siyasete ilgi gibi konularda karşılaştırılmakta ve gençlerin STK’lara üyeliğinin artması yoluyla aktif demokratik katılımın gelişmesi açısından önemli olabilecek çeşitli ipuçları elde edilmektedir.

Lüküslü, *Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği* başlıklı makalesinde, İstanbul’da 18-25 yaş arası 80 gençle yaptığı derinlemesine görüşmelere dayanarak bu kuşağın aslında hiçbir şeyle ilgilenmeyen “vurdumduymaz”, “bencil” bir kuşak olmadığını, aksine gençlerin siyasal alanı sorunlarını çözmekte yetersiz, değiştirilmesi zor ve gençliğe has özelliklerle barınılamayacak otoriter yapılar olarak eleştirdiklerini öne sürmektedir. Caymaz “Siyasi Partilerin Gençlik Kolları” başlıklı makalesinde günümüz Türkiye’inde siyasete parti kanalıyla katılan gençlerin parti yapıları içerisindeki yerlerini, konumlarını ele alarak, genç olmalarından ileri gelen, onları yetişkinlerden farklı kılan özgün bir duruşlarının, tarzlarının olmadığını belirtiyor ve gençlerin siyasi partiler içinde mevcut güç ilişkilerinin otoriter yapısını sorgulamaksızın var olduklarını açıklıyor.

Yentürk ve Başlevent, *Türkiye’de Genç İşsizliği: Etkileyen Faktörler ve Politika Önerileri* başlıklı makalelerinde, Türkiye’de genç nüfusun önemli sorunlarla karşı karşıya olduğu ve bunların sadece istihdam olanağı elde etmekle aşılamayacak sorunlar olduğu belirtilmektedir. Genç işsizliğinin azaltılmasının diğer sorunların çözümünde yegâne kritik eşik olduğu iddia edilmemekle birlikte, genç işsizliğinin bo-

yutunun sorunların ağırlaşmasında önemli bir faktör olduğu açıklanmaktadır. *Sosyal Dışlanma ve Gençlik* başlıklı makalesinde Yurttagüler'in amacı sosyal dışlanmanın konuyla ilgili mevcut yazında nasıl tanımlandığının bir derlemesini sunmak ve sosyal dışlanma ile gençlik arasındaki ilişkiye dikkat çekmektir. Makalede gençlerin topluma katılabilmeleri için Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından üretilen politikalar özetlenmekte ve Türkiye özelinde sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede gençlere tanınabilecek olanaklar tartışılmaktadır. Uyan bu kitaptaki makalesinde *Çocuktan Yetişkine: Genç Olamayanlar* başlığı altında gençlerin toplumdaki durumlarını ve genç yoksulluğunu alanında yapılmış çalışmaları da derleyerek tartışmaktadır. Uyan yoksulluğun, fırsat eşitsizliğinin, toplumsal cinsiyet, bölgesel ve etnik ayrımcılığın gençlerin gençliklerini yaşayamamalarının, geleceğe ilişkin ümitlerini kaybetmelerinin, hızla yetişkin olmak zorunda kalmalarının en temel nedenleri olduğunu belirtmektedir.

İdemen'in *Sosyal Köken, Habitus ve Eğitim* başlıklı makalesi, eğitim sisteminin sosyal muhafazakâr yapısıyla, yani sosyal dışlanmayı kıramayan dezavantajlılar lehine işleyemeyişiyle ilgilidir. İdemen makalesinde, çocuğun ve gencin ailede aldığı birincil eğitimde toplumdaki güç dengelerini yeniden üretme rolünün öneminin büyük olduğunu, birincil eğitimin sistematik bir şekilde sosyal kökene bağlı olduğunu, var olan eğitim sisteminde egemen kültürün eleştirilmeden öğretildiğini ve sosyal eşitsizliğin böylece yeniden üretildiğini Bourdieu'nün eleştirel yaklaşımına dayanarak tartışmaktadır.

Okul, Gençler ve "Öteki"ler başlıklı makalesinde Üstel, Türkiye'de bir sosyalleşme kurumu olarak okulların ve okullarda okutulan ders kitaplarının genç kuşakların ayrımcılık/yabancı düşmanlığı gibi konularda zihniyet kalıplarının şekillenmesindeki rolünü değerlendirmektedir. Üstel'in aktardığı bulgulara göre gençlerin okudukları ders kitaplarında yabancı düşmanlığı, ulusal kahramanlıkla ilgili önyargılar, savaşa övgü, devlet otoritesinin yüceltilmesi ve kutsallaştırılması, etnik, dinsel ya da toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın meşrulaştırılması, iç ve dış düşmanlardan gelen tehdit ve tehlikelere yönelik güç-

l  saptamalar yaygındır. Gençler arasında da, birbirinden kuşku duymanın olağan olduğu çatışmacı bir siyasal kültür, hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve “ tekileştirme” ruhu yaygındır.

Rap Pedagojisi Aracılığıyla Eleştirel bir Eğitim Yöntemi isimli makalesinde Kaya hem rap, hem de graffitinin, “ teki ve farklı” olanı t rp lemeye programlanmış geleneksel, resmi eğitim yöntemlerinin kısıtlamalarından gençleri özgürleştiren aktif bir özneye dönüştürebilen bir yapısı olduğunu öne sürmektedir. Kaya’ya göre, okul dışı ortamlarda gelişen bu kültür modern eğitime kıyasla daha eleştirel bir eğitim programına işaret etmekte ve gençlerin toplumdaki baskın kültüre yönelik eleştirilerini ifade etmelerine, kendilerine özgü alt-kültürler, söylemler, tarzlar, kültürel biçimler ve kimlikler oluşturmalarına olanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktan, H. (2005), Olmaya “Gençlik” Cihanda, *Birikim* dergisi, no.196, İstanbul.
- Avrupa Birliği (2001), Gençlik için Beyaz Kitap http://ec.europa.eu/youth/archives/whitepaper/index_en.html
- Avrupa Konseyi (2003), Experts on Youth Policy Indicators, Nihai Rapor, 26-27 Mart 2003, Avrupa Gençlik Merkezi, Strazburg.
- Bessant, J. (2005), Principles of Developing Youth Policy, Policy Studies, c.26, no.1. Taylor and Francis.
- Bourdieu, P. (1986), Distinctions, A Social Critique of the Judgment of Tasts, Routledge, Londra.
- Bourdieu, P. (1995), Pratik Nedenler, Kesit Yayınları, İstanbul.
- BM (1993), The Global Situation of Youth in 1990s: Trends and Prospects, New York.
- BM (2005), World Youth Report 2005, (www.un.org/esa/socdev/unyin/wyr05.htm), Birleşmiş Milletler.
- Butler, J. (1990), Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity, Routledge.
- Dubet, F. (1987), La Galere: Jeunes en Survie, Fayard, Paris.
- Dünya Bankası (2007), Development and the Next Generation, World Development Report, Washington DC.
- Hall, T. Coffrey, A. ve Williamson, H. (1999), Self, Space and Place: Youth Identities and Citizenship, British Journal of Sociology of Education c.20, no.4.

- İnsel, A. (2000), Özgürlük Etiği Karşısında İktisat Kuramı: Amartya Sen'in Etik İktisat Önerisi, *Toplum Bilim*, no.86, Güz.
- Kentel, F. (2005), Türkiye'de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası, *Birikim* dergisi, no.196, İstanbul.
- Lagre, J.C. ve Loncle, P. (2001), Jeunes et Citoyennete, Problem Politiques et Sociaux no.862, La documentaiton Française, Paris.
- Levi, G. ve Schmitt, J.C. (1997), A History of Young People in the West, Harvard University Press.
- Lüküslü, D. (2005), La Jeunesse Turque Actuelle: La Fin du "Mythe" de la Jeunesse, Doktora tezi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), CADIS, Paris.
- Mannheim, K. (1952), Problem of Generations, Essays on the Sociology of Knowledge, Routledge, Londra.
- McGrath, B. (2002), Towards the Enablement of Unqualified Rural youth: A Structurationist Perspective on Socially Inclusive Policy Interventions, *Journal of Youth Studies*, c.5, no.3.
- Mitterauer, M. (1992), A History of Youth, Blactwell, Oxford.
- Neyzi, L. (2001), Object or Subject: The Paradox of "Youth" in Turkey, *International Journal of Middle Eastern Studies*, 33.
- Özbay F. (2007), Demografik Geçiş Sürecinde Gençlik ve Türkiye, Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Sempozyumu, Toplum Gönüllüleri Vakfı, 2-4 Kasım 2007, Ankara.
- Üstel, F. (2004), Makbul Vatandaş'ın Peşinde, II. Meşrutiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Wyn, J. Ve White, R. (1997), Rethinking Youth, Sage Publication, Londra.

GePGeNçFESTİVAL

BİRİNCİ KISIM

Türkiye İçin Gençlik Politikaları Önerileri

2

Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri

GÜLESİN NEMUTLU – YÖRÜK KURTARAN

Bu bölümde kaleme aldığımız gençlik politikaları önerilerinin tamamını gençlik çalışmalarına ve gençlik çalışmalarının gelişimine dayanmaktadır. Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi, gençlik politikaları oluşum ve gelişim sürecinde gençlerin bu süreçlere özerk bireyler olarak katılımı ve geliştirilen politikaların farklı gençlerin farklı ihtiyaçlarını dikkate alan, ihtiyaç odaklı politikalar olması önerilerimizin temel prensiplerini oluşturmaktadır. Önerilen gençlik politikalarının alışlagelmiş biçimiyle spor ekseninde değil, gençlik çalışması ekseninde geliştirilmiş olmasının nedeni budur.

Gençlik politikaları önerileri geliştirilirken, dikkate alınan bir diğer nokta ise “gençlik alanı”nın diğer sivil alanlardan yer yer farklılık gösteren yapısal durumudur. Gençlik kuruluşları ve grupları içerisinde var olan yüksek devir hızı,¹ bir sorun olarak değil de bir durum olarak saptandığında; geliştirilen politikaların uzun vadeli tasarlanmasını gerekliliği belirginleşmektedir.

Aşağıdaki politika önerileri, üç ana grup olarak incelenebilir. İlk

¹ Gençlik kuruluşlarında yer alan gençler, aynı kuruluş içerisinde çeşitli nedenlerle kısa süre yer almaktadırlar. Yüksek devir hızı terimi bu anlamda kullanılmaktadır.

grup, etkin bir gençlik politikası için gerekli olduğu düşünülen yasal düzenlemelerle ilgili önerilerdir. İkinci grup, gençlik politikalarının temel uygulama alanlarından biri olan gençlik çalışmasının çerçevesine ilişkin politika önerileridir. Son olarak üçüncü grup, politikaların uygulanabilirliğine ve gelişimine yönelik imkânları düzenleyen/destekleyen politika önerileridir.

YASAL DÜZENLEMELER

Gençlik Yasası - Gençlere Sağlanan Hizmetleri Düzenleyen Bir Üst Yasa Önerisi

Türkiye’de gençlerin hakları ile ilgili üç çeşit yasal düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, doğrudan gençlere yönelik yasalardır. Anayasa’nın 59. Maddesi, buna örnek gösterilebilir.² İkinci tür yasalar, doğrudan gençleri hedeflemese de ağırlıklı olarak gençlerin içinde bulunduğu kesimlere yönelik yapılan yasal düzenlemelerdir. Buna en iyi örneklerden biri, Yurt-Kur bünyesindeki Disiplin Yönetmeliği’dir. Yönetmelik öğrenciler ile ilgili olmasına rağmen Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin profili dikkate alındığında esas ilgi sahipleri gençlerdir. Üçüncü tür yasal düzenlemeler ise istihdam gibi farklı bir konu içinde gençlere yönelik yapılan düzenlemeleri içerir. Her üç tür düzenlemenin de Türkiye’de gençlerin ihtiyaçlarını temel bir veri olarak yenilenmesi, içeriğinin geliştirilmesi, bazı durumlarda kaldırılması veya yepyeni bir biçimde oluşturulması gerekmektedir. Aksi takdirde her gün farklılaşan ihtiyaçlar ile mevcut hizmetler arasındaki uçurum artmaya devam edecektir.

Gençlerin ihtiyaçları ile farklı kurumlar tarafından gençlere sağlanan hizmetlerin bu ihtiyaçları karşılama kapasitelerini yakınlaştıracak düzenlemelerden bir tanesi, temel bir gençlik yasası biçiminde tasarlanacak ve tüm diğer yasaların gençlerle ilgili bölümlerine referans sağlayabilecek bir gençlik çerçeve yasasının çıkarılması olabilir. Böyle-

2 Gençlikle ilgili yasaların ve yönetmeliklerin ayrıntılı incelendiği bir çalışma için Kurtaran’ın bu kitapta yer alan *Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü* makalesine bakılabilir.

ce devletin gençlere yönelik temel sorumluluklarının çerçevesi çizilirken gençlerin de haklarının belirlenmesi, bir üst yasa olarak toplumsal hayatın her alanının gençlerin lehine bu hakların genişletilmesini de getirebilir. Böyle bir temel yasa, toplumda ihtiyaçları farklılaşan diğer kesimlerin de kendilerine bir model olarak alabilecekleri düzenlemeleri sağlayabilmek için bir yol önerisi olma potansiyelini taşımaktadır.³

Yukarıda sözü edilen yeni yasaların çıkarılmasına paralel olarak, Kurtaran'ın makalesinde belirttiği gibi, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yayınlanan 2007 yılı programında yer alan ve gençlerin karar alma süreçlerine katılımı, farklılıklara saygı, hoşgörü, uzlaşma ve toplumsal dayanışmanın artırılması, gençlik hizmetlerinin yerel yönetimlere devri, sunulan hizmetlerden başta dezavantajlı gençler olmak üzere hizmetlerden yararlanan gençlerin sayısının artırılması, gençlere sunulan hizmetlerin koordinasyonu konusunda Avrupa Birliği başta olmak üzere iyi örneklerin dikkate alınması gibi konularda ilerleme sağlanabilmesi için ilgili olduğu belirtilen kamu kurumlarının çalışmalarını, bu öncelikler çerçevesinde yeniden düzenlemeleri gerekmektedir.

Türkiye’de Gençlik Politikalarının Oluşturulması ile İlgili Açık Koordinasyon Yöntemi Önerisi

Açık Koordinasyon Yöntemi, Avrupa Birliği (AB) bünyesindeki politika alanları ile ilgili somut politika yönelimlerinin oluşturulmasına yönelik son dönemde yaygın olarak kullanılmaya başlanan bir yöntemdir. Yöntemin belki de en güçlü yanı, ilgili politika alanı ile ilgili tüm paydaşları süreç içine katarak toplumsal mutabakat çerçevesinde bir çerçeve metninin oluşturulmasıdır. Böylece, ilgili politika alanından doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen paydaşların bizzat politikanın oluşturulma süreçleri içinde bulunması, ilgili politikanın toplumsal meşruiyetini hem en yüksek düzeye çıkarmakta, hem de toplumun en geniş kesimlerince sahiplenilmesini sağlamaktadır.

3 Türkiye için önerdiğimiz üst yasaya benzer bir uygulama olarak Almanya'daki “Gençleri Koruma Yasası” örnek olarak verilebilir.

Açık Koordinasyon Yöntemi, Avrupa çapında olduğu gibi ulusal düzeyde de kullanılabilir bir politika oluşturma yöntemidir. Burada üzerinde önemle vurgulanması gereken, Açık Koordinasyon Yöntemi'nin süreci belirlenirken Türkiye koşullarını da dikkate alarak, gençlik alanındaki en dezavantajlı kesimlerin de katılımına olanak sağlayacak biçimde kurgulanmasıdır.

Açık Koordinasyon Yöntemi'nin etkin bir biçimde hayata geçmesine yönelik merkezi hükümetin ve yerel yönetimlerin, gençlerin katılımını arttırmaya yönelik mekanizmalar oluşturmaları ve imkânları arttırmaları, ilgili yöntemin uygulanması için uygun ortamın oluşturulmasında ön koşul oluşturan bir durumdur. Böylece aktif yurttaşlık temelinde toplumsal katılımı artırıcı gönüllü faaliyetler, değişim programları ve yerel yönetime katılımı sağlamaya yönelik çalışan gençlik meclisleri gibi olanakların tüm gençler tarafından kullanılmasına yönelik bilgilendirme ve güçlendirme çalışmalarında merkezi ve yerel yönetimlerin hem gençler, hem de gençlerin örgütleri ile çerçevesi belirlenmiş bir hak temelinde ilişkiler bütününe yine bu kesimlerin katılımı ile oluşturmak ve uygulamak gibi bir sorumlulukları bulunmaktadır.

Gençlik İçin Politika Belgesi - “Beyaz Kitap” Önerisi

Çeşitli yasa oluşturma süreçlerinin öncesinde, ilgili alanın durumu ve stratejik açılımların oluşturulması amacıyla çeşitli yöntemlerle belirli temel dokümanlar üretilmesi, ilgili alanın kısa, orta ve uzun vadede nelere ihtiyacı olduğu ve bu ihtiyaçların nasıl karşılanabileceği ile ilgili yapı taşlarını belirlemek açısından önemli bir adımdır. Birleşik Krallık'taki “Her Çocuk Önemlidir” dokümanı (<http://www.everychild-matters.gov.uk>) ve AB'nin Gençlik için Beyaz Kitap (http://ec.europa.eu/youth/archive/whitepaper/index_en.html) dokümanı da benzer yöntemler ile oluşturulan biri ulusal, diğeri uluslararası politika dokümanlarıdır.

Her iki doküman da farklı amaçlarla üretilmiş olsa da, oluşturulmaları öncesinde hükümet ve Avrupa Komisyonu birer Yeşil Kitap yayınladı. Her iki Yeşil Kitap da ilgili uzmanların kısıtlı katkılarıyla

hazırlanan bir belge niteliği taşımaktaydı. Daha sonra her iki doküman da, belirli bir zaman süresinde paydaşlar ile paylaşılarak ilgi sahiplerinin doğrudan katkısına açıldı. Böylece dokümanlar içerik olarak daha fazla gencin, gençlerle çalışanların ve gençler için çalışanların katkıları ile zenginleştirildi – ki bu zaten bu politika dokümanlarının ihtiyaç temelli olmasını sağlayan belki de en önemli katkılardır. Bu duruma ek olarak hem de bu alanda çalışan kuruluşların sivil-kamu diyalogu çerçevesinde ortak bir metni beraber ve eşitler üzerinden oluşturmaları, her iki kesimin de yaptıkları işleri bu politika metni ile örtüştürme isteğini ve pratiğini beraberinde getirdi.⁴

Türkiye’de, gençlik alanında faaliyet gösteren tüm paydaşların, eşit katılım süreci ile oluşturulacak gençlik alanı ile ilgili benzer bir politika dokümanı mevcut durum tespitini ihtiyaçlar temelinde yapabilir ve bu ihtiyaçların kimler tarafından nasıl karşılanabileceğine yönelik çözüm önerileri sunabilir. Bu önerilerin bir diyalog süreci üzerinden beraber oluşturulması, bundan sonra gençlere yönelik geliştirilecek tüm eylemlerin zeminini oluşturma kapasitesine de sahip olacaktır. Böylece bu metin aracılığıyla oluşacak işbirliği ortamı, yapılanların ortak hedeflerini kurgulayarak benzer işbirliği olanaklarının da gerekliliğinin meşruiyetini oluşturma şansına da sahip olacaktır.

Gençlik Politikalarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi - Gençlik Politikaları Göstergelerinin Oluşturulması

Gençlik politikalarının gelişimi, uygulama süreçlerinin etkinliklerini değerlendirecek sistemlere bağlıdır. Ülke şartlarını ve gerçeklerini temel alarak buradaki özgül koşullar çerçevesinde oluşturulması gereken değerlendirme sistemi, ölçülebilir göstergelerden oluşmalıdır. Bu göstergelerin gençlik alanı tarafından kullanılmaya başlanması, hem kamu kurumlarının kendi hizmetlerini izleme ve değerlendirmelerini

⁴ Bu konuda bir örnek olarak, 3 Aralık 2004 tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesi’nin hazırlanması sürecinin Ankara’da Avrupa Komisyonu yetkilileri ile ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, sosyal ortakların, sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin temsilcilerinin katıldığı bir toplantı ile başlatılması verilebilir.

kolaylaştıracak, hem de sivil alandaki gençlik kuruluşlarının somut politika önerilerini oluşturmasına temel sağlayacaktır.

Avrupa Konseyi'nin gençlik politikaları göstergeleri,⁵ gençlere yönelik kamu politikalarının değerlendirilmesi ve o ülkedeki gençlik alanı ile ilgili durumun haritalandırılması ile ilgili ciddi bir örnek niteliği taşımaktadır. Buna paralel olarak, örneğin “Gençlik Bilgilendirme Sistemleri” (ERYICA,⁶ 2004) ile ilgili gösterge de benzer biçimde gençlere yönelik hizmetler ile ilgili bilgilendirme sistemlerinin analizinde kullanılabilir iyi bir referans dokümanıdır. Bu göstergelerin genel çerçevesi ile gençlere yönelik politikalar, özel olarak gençlik çalışması temelinde gençlik politikaları ile ilgili geliştirilmesi gereken noktaları da bulunmaktadır.

Ağırlıklı olarak mevcut hizmetlerin yaygınlığının izlenmesine yönelik kullanılabilir bu örneklerin, sağlanan hizmetlerin içerik ve kalitesine yönelik de geliştirilmesi yönünde adımların atılması gerekmektedir.

Şüphesiz, her ülkede gençlere sağlanan hizmetlerin yapısı, ulusal göstergelerin neler olabileceği ile ilgili farklı uygulamaları da gerektirmektedir. Fakat farklı ülkeler için geliştirilebilecek farklı göstergelerin, Avrupa çapındaki gençlik çalışmasının ortak bir potada değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaları da kolaylaştırması gerektiği gerçeğinden yola çıkarak, bir orta yol bulunulması için de ayrı bir çaba sarfedilmesi gerekmektedir.

Geliştirilecek ulusal gençlik politikaları göstergelerinin tüm gençlik alanındaki sivil ve kamu paydaşları tarafından sahiplenilerek hayata geçmesini sağlayacak belki de en önemli adım, bu göstergelerin oluşturulmasının sivil alan-kamu işbirliğinde hayata geçmesini sağlamaktır. Bu süreç üzerinden başlayabilecek diyalog sürecinin iyi bir “başarı öyküsü” haline dönüşmesi, bu diyalogun gençlik alanındaki gibi diğer alanlarda da tekrar edilmesini ve derinleşmesini de sağlayabilecektir.

5 www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/CoE_indicators.pdf

6 ERYICA, Avrupa Gençlik Bilgilendirme ve Danışma Ajansı (European Youth Information and Counselling Agency), <http://www.eryica.org/european-youth-information-charter>

Türkiye Gençlik Konseyi - Gençlerin Kendilerini Etkileyen Kararlara Katılımı İçin Bir Yapı Önerisi

Gençlik konseyleri, ilgili ülkedeki örgütlü gençlerin yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde ülke yönetimine katılmalarına olanak sağlayan en yaygın temel mekanizmalardan biridir. Katılımı sağlayan konseylerin yapısı, farklı ülkelerde farklı biçimlerde hayata geçmektedir. Bazı ülkelerde gençlik konseyleri, birer danışma kurulu gibi, gençleri doğrudan ilgilendiren konularda görüşüne danışılan platformlarken, bazı ülkelerde yasal sürecin bir parçası olarak danışma kurullarından öte bir yetkiye sahiptir. Farklı ülkelerdeki gençlik konseylerinin yapısı ve örgütlenme biçimleri de ilgili ülkenin özgül şartlarına göre şekillenmektedir. Tüm modellerin, çeşitli biçimlerde birbirinden farklılıkları olsa da, ortak oldukları nokta, gençlerin kendilerini ilgilendiren konularda, yönetime katılmalarını sağlayarak devlet ile gençler arasında hak temelli bir ilişkinin kurulmasına katkı sağlamalarıdır. Bu, en geniş çerçevesiyle, devlet ile yurttaşlar arasındaki dengenin yurttaşlar lehine gelişmesine de katkı yapan bir süreç olarak algılanmalıdır.

Avrupa Gençlik Forumu, AB'nin politikalarında, birincil derecede muhatap aldığı uluslararası bir gençlik şemsiye örgütüdür. Bugün Avrupa'da, 32 ülkenin Ulusal Gençlik Konseyleri, Avrupa Gençlik Forumu'na üyedir. Türkiye Forum'da temsil edilmemektedir. Bunun en temel nedeni, Türkiye'de Ulusal Gençlik Konseyi'nin bulunmamasıdır.⁷ Oysa, AB üyesi olmadan da⁸ AB'nin gençlik politikalarını etkilemek ile ilgili temel araçlardan biri, Avrupa Gençlik Forumu'na üye olmaktan geçmektedir.⁹ Gençlik alanındaki tüm paydaşların eşitler üzerinden katılımı da sağlanarak, Türkiye'de ulusal bir Gençlik Konseyi'nin yasa ile kurulması konusunda TBMM Gençlik, Kültür ve Spor

7 Nemutlu'nun bu kitapta yer alan, *Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi* makalesinde, Türkiye'deki Ulusal Gençlik Konseyi kurma girişimleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgiye ulaşılabilir.

8 Mesela Ermenistan, AB üyesi olmamasına rağmen Avrupa Gençlik Forumu'nda Ulusal Gençlik Konseyi aracılığı ile temsil edilmektedir.

9 AB, Avrupa Birliği'nin gençlerle ilgili politikalarını oluştururken Avrupa Gençlik Forumu'nu sürece katmaktadır.

Komisyonu, Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) ve Ulusal Ajans (UA) süreci hızlandıran bir rol üstlenmelidirler.

GENÇLİK ÇALIŞMASI ÇERÇEVESİ¹⁰

Daha Yaygın Bir Gençlik Çalışması İçin

Temel Alan - Gençlik Merkezleri ile İlgili Öneriler

Türkiye’de gençlerin sosyalleşebilecekleri, aile hayatı dışında bir sosyal hayata hazırlanabilecekleri ve kendi deneyimlerini paylaşma olanaklarını bulabilecekleri kurumların sayısı çok kısıtlıdır. Kurtaran ve Certel’in bu kitapta yer alan çalışmalarında, Avrupa çapında sosyal içermeye, katılma ve gençleri güçlendirmeye yönelik olarak okul dışı formel olmayan eğitim ve katılım tekniklerin kullanıldığı Avrupa Gençlik Merkezleri’ni de içeren bir dizi imkânın önemli olduğu belirtilmektedir. Kurtaran’ın bu kitapta yer alan makalelerindeyse Türkiye’de GHDB bünyesinde bulunan gençlik merkezlerinin gerek sayı, gerek bütçe ve gerek kapsam açısından desteklenmesi ve sağladıkları hizmetlerin geliştirilmesinin gerektiğinin altını çizmektedir. Bugün ne yazık ki, GHDB bünyesindeki gençlik merkezleri hesaba katıldığında, merkez başına düşen genç sayısı 146.000 civarındadır. Nitekim, Yentürk, vd.’nin bu kitapta yer alan çalışmalarında gençlerin bir araya geldikleri mekânlar arasında gençlik merkezleri gibi yerlerin oranı yok denecek kadar az çıkmaktadır.

Gençlere hizmet sunmak, 5393 sayılı Belediye Kanunu’yla, belediyelerin görevleri arasında sayılmaktadır.¹¹ Ancak bu konudaki gelişmeler sınırlıdır. Bu konuda belediyelerin bilgi ve deneyimleri de oldukça kısıtlıdır. Belediyelerin gençlik merkezleri kurma ve bunları katılımcılık esasına göre çalıştırma görevlerini yerine getirebilmek için gençlik çalışması alanında kapasitelerini geliştirmeleri gerekmektedir. Benzer bir şekilde, şiddete maruz kalan genç kadınlara yönelik kadın

¹⁰ Türkiye gençlik çalışması kavramının gelişimi ile ilgili bir çalışma için Nemutlu’nun bu kitapta yer alan *Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi* makalesine bakılabilir.

¹¹ Yerel yönetimlerde gençlik çalışmaları ile ilgili daha ayrıntılı bir tartışma için Kurtaran’ın bu kitapta yer alan *Gençlik Çalışmaları ve İstanbul’daki Yerel Yönetimler* makalesine bakılabilir.

sığınma evleri konusunda da belediyelerden yeni çalışmalar düzenlemeleri beklenmektedir.

Okul dışı sosyalleşmeye sivil toplum kuruluşları (STK) açısından bakıldığında, gençlik örgütleri dışındaki STK'ların büyük çoğunluğunun genç üye ve gönüllülerin gereksinimlerini de göz önünde bulunduracak bir gönüllü/üye katılım programı geliştirmekte yaşadıkları sorunlar ya da bunu ek bir yük ve maliyet olarak görmeleri de gençlerin kendilerini gerçekleştirebilecekleri alanların azlığının başka bir nedenidir.

Yurttaşlar, bu kitapta yer alan makalesinde gençlerin aktif yurttaşlar olarak topluma katılımlarını sağlamak için oluşturulabilecek olanakların başında kendilerini ifade etmelerini ve “kamusal alan”da varolmalarını sağlayacak merkezlerin gelebileceğini belirtmektedir. Gençlik, sosyal dışlanma ve yoksulluk üzerine yürütülen tartışmalarda, gençlerin akranlarıyla ilişkilerine vurgu yapılmaktadır. Gençlerin toplumsal katılımını sağlamada, toplum ya da gençlik merkezleri, gençlerin özerkliğini destekleyecek ve sosyal dışlanma ile mücadelede önemli kurumlar olarak belirtilmektedirler. Gençlik merkezleri ve gençlik çalışanları aracılığıyla gençlerin toplumda görünür olmalarını sağlamak mümkündür. Dahası, gençlerin kendileri ve içinde yaşadıkları toplum hakkında karar verebilir olmalarını sağlamak, kendi ihtiyaçlarını daha açık ifade etmelerine olanak sağlayacaktır. İhtiyaçların tanımlanabilmesiyle, çözümlerin gençlik perspektifiyle geliştirilmesine ve içinde yaşadıkları toplumla ilişkilerinin daha güvenilir ve “içermeci” olmasına olanak verecektir.

Gençlik çalışanları aracılığıyla gençlerin kendilerini ifade etmeleri için uygun ortamlar sağlanabilir; danışmanlık, bilgi ve rehberlik hizmetleri verilebilir ve gençlerin toplumsal katılımının önündeki engeller aşılabılır. Özellikle hareketli (*mobile*) gençlik çalışanları¹² ve dezavantajlı gençlerin içinde yaşadıkları mahallelerde kurulacak gençlik merkezleri, gençlerin toplumda aktif bireyler olarak varolabilmelerini ve çevreleriyle ilişki kurabilmelerini sağlayacaktır.

12 Gençlik Çalışmaları Birimi desteği ile kurulan Kısa Dalga Gençlik Merkezi, 2008 yılında Eyüp'te, hareketli gençlik çalışmaları uygulamalarıyla ilgili bir modelleme çalışması yapmaktadır.

Gençlik Çalışmasının Tanınması ile İlgili Öneriler

Kitabın ikinci bölümündeki makalelerde detaylı bir biçimde tartışıldığı gibi; en geniş tanımı ile gençlik çalışması, “gençlerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri¹³ amacı ile gencin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanan bir öğrenme ortamının yaratılmasına yönelik yapılan çalışmalar”dır.

Örgün eğitim dışında hayata geçmesi nedeniyle, gençlik çalışmaları sırasında gerçekleşen öğrenme, belirli kurumlar tarafından tanınan bir sertifikasyon sistemi ile değerlendirilmemektedir. Odağı gençler olan gençlik çalışmasının, gençlerin hayat becerileri edinmelerine yönelik bir çerçeveye sahip olduğu da bir gerçektir.

Avrupa’da birçok ülkenin gençlerle gönüllülük temelinde veya bir meslek olarak gençlerle çalışanlara (ki çoğu ülkede bu meslek sahiplerine gençlik çalışanları denmektedir) yönelik belirli bir sertifikasyon sistemine sahip olduğu gözlenmektedir. Avrupa çapında, her ne kadar resmi bir yükümlülük olmasa da, geçtiğimiz sene kullanıma açılan, Certel ve Kurtaran’ın makalesinde ayrıntılı olarak söz edilen “Gençlik Çalışanları ve Gençlik Liderleri için Avrupa Portfolyosu” buna iyi bir örnektir (http://www.coe.int/t/e/cultural_co-operation/youth/1._news/Portofolio_en.pdf). Gençlerle çalışanların kendilerindeki değişimi kaydedip gözlemlemesine yarayan Portfolyo, aslında aynı bir sanatçının portfolyosu gibi, kişinin geleneksel biçimde hazırlayabileceği özgeçmişinde çok da yer bulamayacağı noktaların ve gelişim referanslarının görünür kılınmasına yönelik bir çabadır. Bu ve benzer yöntemler bu alanda çalışanların istihdamına yönelik olumlu katkılar yapmakta, fakat bunun da ötesinde, gençlerle çalışanların ortak standartlar çerçevesinde kendilerini değerlendirmelerine de olanak sağlamaktadır.

Buna paralel olarak gençlik çalışması faaliyetlerine katılan gençlerin de katılım süreçlerinin belirli belgelerle desteklenmeye ve tanınırlık kazandırılmaya başlandığı bir gerçektir. Avrupa Komisyonu’nun gençlik politikaları çerçevesinde başlayan ve 2007-2013 arasında uygulanacak olan yeni Gençlik Programı kapsamındaki zorunlu

13 Bu tanımda “kendini gerçekleştirebilme”yle kastedilen, gençlerin gençlik döneminde özerk birey olma süreçlerini yaşayabilmeleri ve toplumsal hayatta genç olarak varolabilmeleridir.

Youthpass uygulaması, bunun en görünür ve yaygın olmaya aday uygulamalarından biridir.

Youthpass ve Gençlik Portfolyosu gibi uygulamaların devlet tarafından istihdam edilen ve gençlerle çalışan kişilerce kullanılmaya başlanmasının, gençlik alanındaki standartları belirlemede önemli bir yapı taşı olacağını öngörmek, çok da yanlış olmayacaktır. Benzer biçimde, *Youthpass* benzeri bir standardın veya bizzat *Youthpass*'in yalnızca Türkçe'ye çevrilmesinden ve bu haliyle kullanılmasındansa, yerleştirilerek uygulanmaya konmasının, Türkiye gençlik çalışmasını, Avrupa ile uyumlu hale gelmesi açısından da önemi büyüktür.

Fakat tüm sertifikasyon sistemleri, yapıları gereği, belirli sorunları da içsel olarak taşırlar. Örneğin, gençlik çalışması faaliyetlerine katılımın “aktif yurttaşlık temelinde bir gönüllülükten”, “sertifika almak için gönüllü olmak” bağlamına kayması, sivil toplumun doğası gereği yapılan işin içeriğini değişikliğe uğratacaktır. Tüm bu tartışmalar ışığında, Türkiye'deki gençlik alanının birer parçası olan gençler ve gençlerle çalışanlar için belirli standartların geliştirilmesi, fakat bu standartların gençlik alanındaki paydaşlar tarafından isteğe bağlı olarak kullanılması önerilmektedir.

Gençlerle Çalışanlar - Gençlik Çalışanlarıyla İlgili Öneriler

Gençlik çalışmasının tanınması maddesinde de belirtildiği üzere, gençlerle çalışanlar ile ilgili belirli standartların geliştirilmesi, genel olarak gençlik çalışmasının tanınmasını, özel olarak da gençlik çalışanlarının tanınmasına katkı sağlayacaktır. Gençlik çalışmalarının yaygın olduğu ülkelerde birçok farklı uygulama biçimi bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere gençlerle çalışmak için ilgili yüksek öğretim kurumlarını bitirmiş olmayı şart koşmaktadır.¹⁴ Uygulama ne kadar farklı olursa olsun, gençlerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik diğer mesleklerden farklılaşmış başka bir meslek kategorisinin oluşturulmuş olması dikkat çekicidir.

¹⁴ <http://www.nya.org.uk>

Türkiye’de gençlerle çalışan kişilerin bir bölümü, son dönemde –özellikle geçtiğimiz üç sene içinde, Avrupa Komisyonu’nun Gençlik Programı aracılığıyla Avrupa’dan ortaklarla çalışmış olmanın getirdiği yeni terminolojinin etkisiyle– kendilerini gençlik çalışanı olarak tanımlamaya başlamış olsa da, resmi olarak tanınan bir gençlik çalışanı mesleği bulunmamaktadır. Mevcut yüksek öğretim bünyesindeki Sosyal Hizmetler bölümlerinde gençler bir kategori olarak ele alınmasına rağmen bu çalışmada söz edilen çerçevedeki bir gençlik çalışması uygulaması bu üniversitelerde ders olarak okutulmamaktadır (<http://www.shy.hacettepe.edu.tr/turkce/html/anaframe.htm>). Ek olarak gençlerle ilgili konular daha çok gençlerin birer sorun olarak algılanmasının ürünü olarak gençler ve madde bağımlılığı, gençler ve şiddet gibi başlıklar altında işlenmektedir. Böylece mevcut sosyal hizmetler bölümlerinden mezun olan sosyal hizmet uzmanları bu sınırlı çerçevede çalışmaktadır.

Türkiye’de gençlik çalışması ile ilgili deneyim, sivil alanda gelişmektedir. Buna göre, gençlik çalışmasının yapısal özellikleri de gözönünde bulundurularak (odağın gençte olması, akran yaklaşımı, gönüllü temellilik, gençlik çalışanı ile genç arasındaki etkileşime yapılan vurgu vb.), devlet tarafından kamu kuruluşlarında görevlendirilecek gençlik çalışanları adaylarının gençlerle çalışma ve gençlik çalışması içinde yer almış olma deneyimlerine dayanarak belirlenmesi önerilmektedir.

Formel Olmayan Eğitimin Desteklenmesi

Formel olmayan öğrenme, Taylor’ın bu kitapta yer alan makalesinde de belirtildiği gibi, gençlik çalışmasının en temel eğitsel dinamiklerinden bir tanesidir. Gençlik çalışması kapsamında düzenlenen uygulamaları, serbest zaman değerlendirme etkinliklerinden farklı kılan, uygulanan yöntem her ne olursa olsun (proje yönetimi, ekip çalışmasına yönelik faaliyetler, kültürlerarası öğrenme etkinlikleri ya da spor faaliyetleri) önceden belirlenmiş öğrenme hedeflerinin olması ve öğrenmenin, katılımcıların özgür iradeleriyle kendileri tarafından şekillendiril-

mesidir. Gençlik çalışmasının gelişimine yönelik tasarlanacak politikalar, genelinde, formel olmayan öğrenme ortamlarının, özelinde ise, formel olmayan eğitimin desteklenmesine ve geliştirilmesine yönelik etkinlikleri de içermelidir. Gençlik çalışanlarının (ücretli ya da gönüllü) formel olmayan öğrenme ortamları tasarlama konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi¹⁵ ve gençlerin öğrenme ihtiyaçlarına yönelik formel olmayan gençlik eğitimleri tasarlama konusunda alandaki yetkinliğin artması gençlik politikalarının katılımcı bir süreçle uygulanabilmesini destekleyecektir.

Gençler İçin Hareketliliğinin Desteklenmesi Önerisi

Hareketlilik; öğrenme, özerklik ve gelişme için önemli bir araç olarak kullanılabilir. Kristensen'in de bu kitapta yer alan makalesinde detaylı bir biçimde tartıştığı gibi, tarih boyunca insanlar farklı coğrafyalara, farklı kültürlere seyahat etmiş ve bu seyahatler sırasında seyahatin amacı her ne olursa olsun (ticaret, eğitim vb.) beraber yaşam ile ilgili önemli kazanımlar edinmişlerdir. Gençler için öğrenme hareketliliği programları çoğunlukla ve özellikle öğrenci olan gençleri kapsamaktadır. Oysa ki hareketlilik, öğrenci olsun olmasın, tüm gençlerin kazanımlar elde edebileceği önemli bir öğrenme fırsattır. Özellikle Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Programı'nda ve Hayatboyu Öğrenme Programı'nda farklı örneklerini gördüğümüz hareketlilik programlarının, gerek bölgeler ve şehirler arasında, gerekse farklı ülkeler ile gerçekleştirilmesi gençler için önemli gelişimler sağlama potansiyeline sahiptir. GHDB'nın Alman Hükümeti ile gençlik alanında yürüttüğü ortaklık ve UA tarafından yürütülen Gençlik Programı bünyesindeki hareketlilik faaliyetleri öğrenme hareketliliği alanında oldukça olumlu örneklerdir ve sayıları artarak devam etmelidir.

15 Nemutlu'nun bu kitapta yer alan *Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Eğitimcileri* başlıklı makalesinde, formel olmayan eğitim ortamları tasarımıyla ilişkili tartışmaya bakılabilir.

UYGULANABİLİRLİK VE GELİŞİME YÖNELİK İMKÂN VE ÖNERİLER

Gençlik Alanında İşbirliği - Kamu Kurumlarının Koordinasyonu ile İlgili Öneriler

Doğrudan gençlere yönelik hizmetler sağlayan UA, GHDB, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) kendi yapıları içinde gençlere yönelik çeşitli hizmetler sağlamaktadır. UA ve GHDB devlet yapısı içerisinde, gençlik çalışması temelinde hizmetler sağlayan temel ilgililerdir. Fakat gerek MEB gerek SHÇEK, hem ellerindeki geniş imkânlar, hem de belirli yaş grubundaki çok geniş bir genç kitle ile doğrudan ve yüzyüze ilişki içinde olmaları açısından gençlik çalışması özelinde alanda devletin sağladığı imkânlara yeni açılımlar getirebilme potansiyeline sahiptir. MEB aracılığı ile daha fazla gencin gençlik çalışması çerçevesinde sağlanan olanaklardan haberdar olması, gençlerin taleplerini bu yönde geliştirebilir, böylece devletin gençlik çalışması alanında sağladığı hizmetlerin geliştirilmesi, farklılaşması ve yaygınlaşması ile ilgili talebe karşılık olarak bu yönde olumlu gelişmelerin hayata geçmesi ile ilgili olumlu bir baskı grubu oluşabilecektir. Buna ek olarak, dezavantajlı gençlerin, gençlik çalışması çerçevesindeki faaliyetlerden SHÇEK aracılığı ile haberdar olması da, benzer bir açıdan, mevcut çalışmaların ulaştıkları hedef kitleyi genişletecektir.

Bilgilendirme faaliyetlerine ek olarak, bu kurumların toplantı salonu, atölye çalışması için oda, konferans salonu gibi fiziki mekânlarının hem GHDB, hem de UA faaliyetlerini de kapsayacak biçimde, özellikle gençlik kuruluşları tarafından kullanılmaya başlanması; hem sivil alanın faaliyet mekânları ile ilgili sorununa çözüm getirebilecek, hem de günün belirli saatlerinde, hafta sonlarında ve uzun tatillerde değerlendirilemeyen kamu binalarının değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

Tüm bu gelişmelerin yaşanabilmesinin birincil şartı, ilgili kurumların çerçeveleri belirlenmiş işbirlikleri aracılığıyla, çeşitli protokollerle tanımlanan ortak çalışmalar yapabilmesini sağlamaktan geç-

mektedir. Kurtaran'ın *Türkiye'de Gençlik Alanında Devletin Rolü* başlıklı makalesinde bahsedilen, 2007 yılı DPT Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu raporunda belirtilen "üst eşgüdüm kurulu" kurulması ve TBMM'de ayrı bir çocuk ve gençlik ihtisas komisyonu oluşturulması önerileri, bu eşgüdümü sağlamaya yönelik önemli adımlardır.

Hizmet Süreçlerinin Oluşumu ve Sürdürülmesinde Şeffaflık ile İlgili Öneriler

Kamu kuruluşları tarafından sağlanan hizmetlerin süreçleri ve uygulamaları şeffaf olduğu ölçüde, sivil alandaki paydaşlar politikaları ve hizmetleri izleme konusunda üzerlerine düşen görevi yerine getirebilirler. Gençlere hizmet veren kamu kuruluşlarının hizmet süreçlerinin oluşumu ve sürdürülmesinin şeffaflaşması, gençlerin katılım ve takipçilik süreçlerini kolaylaştıracaktır. Kurtaran'ın ve Nemutlu'nun bu kitapta yer alan makalelerinde belirtildiği gibi, özellikle GHDB ve UA tarafından gençlere ve gençlik örgütlenmelerine sağlanan fonların hangi kriterlere göre, hangi süreçlerle sağlandığındaki şeffaflık ve benzer biçimde, gençlik alanını doğrudan etkileyen ve yine bu yukarıda ismi geçen kurumlar tarafından gerçekleştirilen eğitsel faaliyetlere katılacak gençler belirlenirken, hangi kriterler ve süreçler gözönünde bulundurulmuş olarak seçildiği, hizmet süreçlerindeki şeffaflıkla ilgili önemli iki nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Süreçler şeffaflaşmadığı ve bilgilendirme yaygın bir biçimde gerçekleşmediği sürece, hizmetlerin hangi nedenle, hangi ihtiyacı karşılamak üzere, hangi gençlere sunulduğu bilgisi belirsiz kalmaya devam edecektir.

Gençlere Yönelik İmkânlar İçin Daha Fazla Bütçe ile İlgili Öneriler

Bir ülkede, gençlere sağlanan imkânların bir hak olarak kurgulanması, genç nüfusun değişik kesimlerinin bu çerçevede farklılaşan ihtiyaçlarının karşılanması, devletin sağlaması gereken hizmetlerin niceliği ve niteliğinin de çerçevesini çizer. Paydaşların arasındaki hak temelli bir

ilişkide, nüfusun azlığı ve çokluğu, bu hizmetin yapısının yaygınlığının belirli bir standart çerçevesinde, tüm farklılıklara yönelik, çeşitlendirilebilmesi ile bağlantılı olamaz. Çünkü bizzat o hakkın gereği olarak, devletin ve/veya belediyelerin üzerine düşen görev, bu imkânlardan yararlanmak isteyenlerin taleplerini eksiksiz biçimde karşılamak odaklı olmalıdır.

Türkiye'deki gençlerin, söz edilen hizmetlerden yararlanabilmesi ile ilgili en önemli kısıtlardan biri, var olan bütçede gençlere ayrılan payın, hem nüfus yapısı, hem de bu nüfus içinde farklılaşan ihtiyaçların karşılanması bağlamında yetersiz kalmasıdır. Kurtaran'ın *Türkiye'de Gençlik Alanında Devletin Rolü* makalesinde söz edilen, genç başına harcanan rakamların azlığı da bunun en temel göstergelerinden biridir. Gençlik çalışması ile ilgili GHDB'nin Türkiye'deki her bir genç başına harcadığı miktar 2006 yılı için 0,11 YTL'dir. Aynı oran UA için 0,9 YTL'dir. Böylece, bir sene içinde gençlik çalışması hizmetleri için devlet tarafından harcanan miktar genç başına 1 YTL dolaylarındadır.

Bu durumun aşılmasında, gençlere sağlanan hizmetlerin yaygınlığının artmasını sağlamak için oluşturulacak sistemin temel özelliklerinden biri, gerekli kaynakların aktarımı ile çözülebilir. Gençlik kulüplerine aktarılan fon miktarlarının gözden geçirilerek arttırılması, daha fazla gençlik kuruluşunun kapasitelerini geliştirmelerini sağlayacaktır. Ayrıca merkezlere ve merkezlerde çalışanların eğitimlerine yönelik her katkı, çarpan etkisi ile, gençlere doğrudan imkân sağlamanın araçlarından biri olacaktır. Gençlere hizmet sağlayan kurumların bütçe olanaklarının arttırılmasının yanısıra, sosyal tesislerin kullanımına yönelik yapılacak kolaylıklar gibi çeşitli devlet imkânlarının bu hizmetleri destekleyecek biçimde kullanıma sunulması da, yaygınlığın artmasına neden olacaktır.

Her iki desteğin de yaygınlığı arttırmaya yönelik olumlu katkısının olması, verilen hizmetin içeriğinin geliştirilmesi ile paralellik göstermediği ölçüde ortaya çıkacak gerilimde, içeriğin tüm ayrımcılık biçimlerine karşı ve farklılıkları gözeterek belirli değerler çerçevesinde sağlanmasını garanti altına almak da –mevzuatta yapılabilecek değişiklik-

ler ve denetlemelerle– bizzat ilgili kamu kurumlarının görevidir. Kamunun bu uygulamalarını nasıl gerçekleştirdiğini izleme görevi de, sivil alandaki paydaşların, en temel yönelimlerinden biri olduğu ölçüde yaygınlık ve içerik arasındaki dengeyi tutturmak mümkün olabilecektir.

Bu aşamada özel sektörün kurumsal sosyal sorumluluk projeleri altında sivil alana sağladığı maddi katkı da dikkat çeken bir diğer noktadır. Bilindiği gibi gençler, en yaygın tüketici grup olarak algılanmakta ve bunun sonucu olarak da, ürün satmaya yönelik çalışmalar (reklamlar, kampanyalar vb.) çoğunlukla gençleri hedef almaktadır. Şirketler tarafından fonlanan/uygulanan kurumsal sosyal sorumluluk projelerine baktığımızda ise, projelerin çoğunluğunun “halkla ilişkiler değeri” daha yüksek olarak algılanan çocuk ve eğitim alanlarında olduğunu görüyoruz. Burada geliştirmek istediğimiz bir diğer öneri de, özel sektör tarafından desteklenen kurumsal sosyal sorumluluk projelerinde gençlik projelerine daha çok alan verilmesidir.

Doğrudan gençlik politikaları ile ilgili olan ve gençliğe yönelik fon kaynaklarının artırılması açısından gençlik alanına ve kuruluşlarına yönelik fon kaynaklarını ayrı ayrı incelemek de bu alanda geliştirecek politika önerilerine katkı sağlayacaktır.

Halen Türkiye’de gençlik örgütlerinin doğrudan yararlanabileceği iki temel kamu fon imkânı bulunmaktadır. Birincisi Ulusal Ajans bünyesindeki Gençlik Programı’dır. Gençlik Programı gençlerin Avrupa çapında gönüllülük temelinde biraraya gelerek çeşitli faaliyetler oluşturup bizzat uygulamalarını sağlamak amacı ile –ağırlıklı olarak– uluslararası hareketliliği sağlayan projelere fon kaynağı aktarabilmektedir. Böylece gençlik kuruluşları bu fon aracılığı ile çeşitli projelerini hayata geçirip farklı bir ülkede gönüllülük yapabilmekte, farklı ülkelere gelen gençler ile çeşitli değişim programları hayata geçirmekte, farklı gençlik kurumları ile Avrupa çapında çeşitli eğitimler düzenlemekte ve gerçekleştirilen eğitimlere katılabilmektedirler.

İkinci fon olanağı, GHDB tarafından tescillenen gençlik kuruluşlarına sağlanan finansal desteklerdir. Bu hizmetlerden sadece tescilli gençlik kuruluşları yararlanabilmektedir. Bu fonun diğerlerinden bir

farklı gençlik kuruluşlarının sürekliliği için yaşamsal bir öneme sahip olan yönetsel ihtiyaçlara da (kira, vs.) finansman sağlamasıdır.

Kamu fonlarına ek olarak Pepsi'nin Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) İdaresi'nin gençlik çalışmalarına destekleri, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Coca Cola tarafından yürütülen Haya-ta +, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)'nun çeşitli STK'larla be-raber yürüttüğü projelere sağladığı destekler, büyükelçiliklerin çeşitli fon olanakları gibi farklı imkânlar da gençlik kuruluşlarının başvurula-rına açıktır. Buna rağmen, bu fonları sağlayan kurumların sayısının az-lığı, bu kurumların sağladığı fonların miktarının yetersizliği ve fonların sürekliliğindeki problemler, alanın tüm taleplerinin karşılanmasını en-gellemektedir.

Yukarıda belirtilen fon olanaklarının tamamı gençlik alanına ciddi açılımlar sağlamaktadır. Tüm olumlu yanlarına rağmen bu fon-lar yapıları itibariyle farklı sorunlar yaratabilmektedir. Örneğin yapısı esnek olmayan Gençlik Programı aracılığıyla gençler farklı türde değil sadece fon kaynağında planlandığı biçimde projeler oluşturma yöneli-mine girmiştir. Böylece sivil toplum projeleri oluşturulma süreci ihti-yaç temelli değil faaliyet temelli bir yaklaşım ile hayata geçmektedir. Bu da alandaki örgütlerin kapasitelerini geliştirmelerindeki en önemli engellerden biridir. Çünkü bir aşamadan sonra örgüt bilinci ihtiyaç te-melli değil “iş” temelli hale gelmekte, böylece aslında o kurumun va-roluş nedeni ile bulunduğu durum arasında bir uçurum oluşmaktadır. Buna ek olarak bu süreç yerelden kaynak üretmenin de önünde engel olarak durmaktadır. Böylece gençlik kuruluşları çeşitli “fonlar” ile ayakta duran kurumlar haline gelmektedirler. İlgili “fon”lar olmadığı sürece o örgüt de varolamamaya başlamaktadır.

Bu çerçevede gençlik örgütlerinin kapasite gelişimi ile ilgili çe-şitli süreçler oluşturularak ihtiyaç odaklı bir yaklaşım çerçevesinde geli-şmelerine yönelik destekler verilmesi gerekmektedir. Bu destekler bu alanda çalışan üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve devlet kurum-ları tarafından sağlanabilir. Belki burada altı önemle çizilmesi gereken bir nokta bu desteklerin yalnızca bilgi aktarımı temelli olmaması ge-

rektiğidir. Bu açıdan formel olmayan yöntemler ve akran eğitim modeli, üzerinde önemle durulması gereken bir yaklaşımdır. Kurtaran'ın *Gençlik Çalışmaları ve İstanbul'daki Yerel Yönetimler* makalesinde de belirtildiği üzere, tüm bu yapıya ek olarak özellikle yerel belediye bütçelerinde gençlik örgütlerinin aldıkları pay yok denecek kadar azdır. Hem yerel, hem de ulusal bütçede gençlik kuruluşlarının aldığı payların artırılması da ciddi bir ivme sağlayabilecektir.

Sivil Alanda Gerçekleşen Modelleme Çalışmalarının Kamu Kurumlarınca İzlenmesi ve Çoğaltılmasına Yönelik Örnekler

Nemutlu'nun bu kitaptaki, *Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi* makalesinde, gençlik politikaları ve gençlik çalışmaları alanlarının Türkiye'de, öncelikle sivil alanda gelişme göstermiş olduğu görülmektedir. Son 10 yıl içerisinde, gerek Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi'nin Türkiye'deki gençlik alanına sağladıkları bilgi, gerekse sivil gençlik girişimlerinin yerelde gençlik çalışmaları ve gençlerin hayatlarını etkileyen konular üzerine yaptıkları çalışmalar alanında önemli bir bilgi birikimi oluşturmuştur. Gençlik sivil alanı tarafından geliştirilen ve gerçekleştirilen projelerin büyük bir bölümü gençlere hizmet sağlama odaklı projelerdir. Sivil alan tarafından gerçekleştirilmeye devam edildiği sürece hedef kitleleri *keyfi* olarak belirlenecek olan bu hizmetlerin, devlet tarafından sağlanan hak temelli hizmetlere dönüşmesinde, sivil toplum kuruluşlarının, yaptıkları projeleri modelleştirmeleri kadar kamu kuruluşlarının bu modelleri incelemesi, bu modellerden öğrenmesi ve iyi uygulamaları yaygınlaştırmaya yönelik önlemler alması da gerekmektedir.

Avrupa Konseyi'nin Girişimiyle, Türkiye Ulusal Gençlik Politikası Değerlendirme Raporu'nun Yazılmasına Yönelik Öneri

Avrupa Konseyi'nin Gençlik ve Spor Müdürlüğü,¹⁶ ilgili ülkeden gelecek davet çerçevesinde, yerel uzmanların da destek verdiği uluslararası

sı bir araştırma ekibi kurarak, ulusal gençlik politikalarının var olan durumunu değerlendirmek üzere bir rapor hazırlamaktadır. Araştırmacılar gençlik başta olmak üzere farklı disiplinlerde de uzmanlıklara sahip bağımsız uzmanlar arasından seçilmektedir. Özellikle, ağırlıklı olarak, uluslararası yapıya sahip olan araştırmacılar grubunun uluslararası perspektife sahip ve nesnel koşulları objektif ve bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirebilmeleri ile ilgili tüm olanaklar, araştırmacıların lehine, ilgili kamu kurumları da dahil olmak üzere gençlik kurumları tarafından sunulmaktadır.

Raporların oluşmasında, masabaşı araştırmaya paralel olarak, çalışma ziyareti temelinde yapılan görüşmeler ve saha ziyaretleri de çok etkili olmaktadır. Bugüne kadar 2000-2007 dönemini kapsayacak biçimde 13 ülkenin ulusal gençlik politikaları bu raporlar çerçevesinde hem ilgili ülkenin ve Avrupa çapındaki tüm paydaşların ilgisine sunulmuştur.¹⁷ Sonuçta ortaya çıkan raporlar, ilgili ülkenin ulusal gençlik politikasının bir değerlendirmesi olurken, bir yandan da ülkede gençlere sağlanan olanaklar ve bu olanakları sağlayan kurumların etkinliklerini analiz etmelerine de destek olmaktadır.

Türkiye’de Avrupa Konseyi’nin ilgili Müdürlüğü ile doğrudan ilişki kurarak her sene belirli bir işbirliği protokolüne uygun olarak ortak faaliyetler düzenleyen kurum, GSGM’ye bağlı GHDB’dir. Bu durumda, ilgili araştırmacıların, Avrupa Konseyi aracılığı ile Türkiye’de, ilgili araştırmayı hayata geçirmesini sağlayacak talep sürecini başlatacak kurum da GHDB olarak görünmektedir. Talep sürecini takiben, araştırmacıların Türkiye’de en uygun şartlarda çalışmasını sağlayacak kurum da, bu durumda, GHDB’dir.

Gençlik Araştırmalarının Teşvik Edilmesine Yönelik Öneri

Gençlik politikaları ve bu politikalar çerçevesinde sunulan hizmetler, zaman içerisinde, gençlerin değişen ihtiyaçları doğrultusunda güncellenmelidir. Gençleri ve değişen ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilmek ve

17 http://book.coe.int/EN/ficheouvrage.php?PAGEID=39&lang=EN&theme_catalogue=120171

bilgiye dayalı gençlik politikaları geliştirebilmek için gençlik araştırmaları önemli bir araçtır. Yapılan sosyal araştırmalarda, gençler çoğunlukla araştırmamanın konusu olmaktan çok, araştırılan konunun bakıldığı hedef grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, gençlik çalışanları, gençlere sağladıkları hizmetlere odaklanmakta ve bu hizmetlerle ilgili olarak orta ve uzun vadede geliştirilmesi gereken önlemler ve değişiklikler ile ilgili olarak kendilerini geliştirmekten yoksun kalmaktadırlar. Deneyim ile akademik bilginin birarada olacağı, merkezinde gençlerin olduğu gençlik araştırmaları için, sosyal bilimcilerin ve gençlik çalışanlarının beraber çalışmaya teşvik edilmesi son derece önemlidir.

Gençlik Bilgi Sistemleri'nin Oluşturulmasına Yönelik Öneri

Devletin veya belediyelerin, yurttaşlara sağladıkları herhangi bir imkânın var olduğunu ve o imkânın nasıl kullanılabileceği ile ilgili bilgiyi yurttaşlara iletmek en önemli görevlerinden biridir. Aksi takdirde, yurttaşların bu imkânı kullanamamaları gibi bir sorun/durum ortaya çıkar.

Benzer biçimde gençlere ve gençlik kuruluşlarına yönelik –sadece gençlik çalışması alanında değil– gençleri doğrudan ve dolaylı ilgilendiren herhangi bir konuda kurulacak sistemli bilgilendirme olanakları, gençlerin haklarını kullanmalarına yönelik önemli destekler sağlayabilecektir. Bu bilgi sistemlerinin gençlerin kolaylıkla anlayabileceği biçimde, internet ve cep telefonu gibi yeni bilgi teknolojilerini kullanarak hayata geçirilmesi, hem maliyetleri düşürecek, hem de daha çok gencin daha kolay bir biçimde bilgilere ulaşmasını sağlayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri, ilgili yeni teknolojilerin kullanımı temelinde kurgulanacak bilgi sistemlerinin, dezavantajlı gençlerin ulaşmasını sağlamak için farklı politika alanlarından oluşturulacak destek sistemleri ile beslenmesi gerekliliğidir (örnek; ücretsiz internet evleri gibi). Aksi takdirde, bu politikalar, yapısı itibarıyla gençlerin içindeki belirli bir kesimin bu imkânlardan daha az yararlanmasına neden olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği (2001), Gençlik için Beyaz Kitap http://ec.europa.eu/youth/archi-ve/whitepaper/index_en.html
- Avrupa Gençlik Bilgilendirme ve Danışma Ajansı (ERYICA) (2004), 15. Genel Kurul'da Kabul edilen Avrupa Gençlik Bilgilendirme Şartı, 19 Kasım 2004, Bratislava, <http://www.eryica.org/european-youth-information-charter>
- Avrupa Konseyi (2003), Experts on Youth Policy Indicators, Nihai Rapor, 26-27 Mart 2003, Avrupa Gençlik Merkezi, Strazburg.
- Banks, S. (2004), Ethical Issues in Youth Work, Routledge, Londra.
- BM (2005), World Youth Report 2005, (www.un.org/esa/socdev/unyin/wyr05.htm), Birleşmiş Milletler.
- Cohen, P. (1993), Rethinking the Youth Question: Education, Labour, and Cultural Studies, Duke University Press, Durham.
- Corney, T. (2004), Values Versus Competencies: Implications for the Future of Professional Youth Work Education, Journal of Youth Studies, c.7, no.4.
- Chisholm, L., Hoskins, H. ve Glahn, C. (2005), Trading up - Potential and Performance in Non-formal Learning, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Delgado, M. (2000), New Arenas for Community Social Work Practice with Urban Youth: Use of the Arts, Humanities, and Sports, Columbia University Press, 2000.
- Erdem-Artan, İ. (2005), Üniversite Gençliği Değerler Araştırması , TESEV, İstanbul.
- DPT (2006), Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, IX. Kalkınma Planı, Ankara.
- Hazekamp, J.L. ve Popple, K. (1997), Racism in Europe: a Challenge for Youth Policy and Youth Work, UCL Press, New York.
- IARD (2001), Study on the State of Young and Youth Policy in Europa, Mimeo, Milano.
- İstatistiklerle Gençlik (2007), İstatistiklerle Türkiye'de Gençlik, 2007, Gençlik Çalışmaları, <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>
- Krueger, M. (1998), Interactive Youth Work Practice, CWLA Press, Washington, DC.
- Kurtaran, Y. (2007), Üniversite Öğrencilerinin Barınma Hakkı Çerçevesinde Yurt-Kur Mevzuatı, Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu, 2007, TOG, İstanbul.
- Kurtaran Y. (2007), Bir Sosyal Politika Önerisi: Nasıl Bir Gençlik Çalışması?, Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu, 2007, TOG, İstanbul.
- Ohana, Y. (2005), How Big is Your World? - Europe, Youth and Globalisation - An Anthology, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Ramberg, I. (2008), Committed to Making a Difference: Racism, Antisemitism,

- Xenophobia and Intolerance and their Impact on Young People in Europe, Sempozyum raporu, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Reuven, K. (1997), *The Origins of Postmodern Youth: Informal Youth Movements in a Comparative Perspective*, Walter de Gruyter, New York.
- Siurala, L. (2002), *Can Youth Make a Difference? Youth Policy Facing Diversity and Change*, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Tarih Vakfı (2002), *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve Gençlik, Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu, 9th-10th 2001, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.*
- Tekeli, İ. (1988), *Tarih Bilinci ve Gençlik: Karşılaştırmalı Avrupa ve Türkiye Araştırması, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.*
- Youth Minister Conference (2002), *The 6th Youth Minister Conference in Thessaloniki 2002, Final Declaration.*
- Youth Policy in Cyprus (2007), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Estonia (2001), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Finland (1999), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Luxembourg (2002), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Lithuania (2003), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Malta (2005), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Netherlands (2000), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Norway (2005), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Romania (2001), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Slovakia (2007), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Spain (2000), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Youth Policy in Sweden (2000), Council of Europe Publications, Strazburg.
- Williamson, H. (2002), *Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice. The Council of Europe International Reviews of National Youth Policy 1997-2001, A Synthesis Report, Strazburg.*
- Williamson, H., Hoskins, B. ve Boetzelen, P. (2006), *Charting the Landscape of European Youth Voluntary Activities, Avrupa Konseyi, Strazburg.*

3

Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlarda Gençlik Politikaları Önerileri

NURHAN YENTÜRK

Bu bölümde bulacağımız politika önerileri, kitabın üçüncü bölümünde yer alan makalelerin üzerine kurulmuştur. Bu bölümde sosyal dışlanma, işsizlik, eğitim, siyasi ve toplumsal hayata katılım gibi konularda gençlik politikaları önerilmesi amaçlanmaktadır. Bu konuların ele alınmasında ve bu konularla ilgili politikaların üretilmesinde iki önemli yaklaşım izledik. Bu yaklaşımlarımızdan birincisi, politika önerilerinde bulunurken, giriş makalesinde önerilen yöntemeye dayalı olarak, gençlerin toplumda “genç” olarak varolabilmelerine yönelik bakış açısının korunmasıdır. Örneğin, istihdam konusunda öne atılan politikalar, gençlerin toplumsal katılım ve yoksulluktan kurtulmalarının çözümünde yegâne çözüm olarak ele alınmamaktadır. İkinci yaklaşımımız, ele aldığımız konuların “reform ve yeniden yapılanma” girişimlerinin yaygın olarak merkeze almadığı konular üzerinde yoğunlaşmasıdır. Örneğin eğitim konusu, eğitimin süresi ya da müfredat açısından değil, eğitimin gençlerin sosyal dışlanmasına ya da hoşgörüsüzlüğüne etkisi açısından ele alınmaktadır.

GENÇ İŞSİZLİĞİ

Türkiye’de genç nüfus sadece istihdam olanağı elde etmekle aşılacak kadar önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Genç işsizliğinin azaltılmasının sorunların çözümünde yegâne kritik eşik olduğunu önermekle birlikte, genç işsizliğinin boyutunun sorunların ağırlaşmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Türkiye’nin Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nun ortaklığıyla kurulan “Gençlik İstihdam Ağı”nın gençlere istihdam yaratmaya yönelik çalışmalarına katılacağını ve gençlerin istihdamına yönelik ulusal bir strateji oluşturacağını 2006 yılında taahhüt etmiş olmasına rağmen (ILO, 2006a) henüz oluşmuş ve paydaşlarla tartışılmış bir gençlik istihdamı stratejisi yoktur.

Yentürk ve Başlevent’in bu kitapta yer alan makalelerinde gösterildiği gibi, gençlerin, 15-24 yaş grubu için işsizlik oranı %20, tarım dışı işsizlik rakamları dikkate alındığında 15-19 yaş grubu için %22,5’e ve 20-24 yaş grubu için %23,8’e yükselmektedir. Türkiye’de en yüksek işsizlik tarım dışı genç kadınlarda görülmektedir (%28). Türkiye’de genç işsizliğinin uzun yıllardan beri yetişkin işsizliğinin en az iki katının üzerinde çıkması genç işsizliğini azaltmak için Türkiye’de yeterli politikalar uygulanmadığını göstermektedir. Ayrıca kısa-orta dönemde, büyük bir demografik değişme beklenmiyor olması dikkate alındığında, gençlerin ve özellikle genç kadınların işsizliğini azaltmak için özel politikalar tasarlamak yerinde olacaktır. Genç işsizlik oranları, genç işsizlikle mücadele için ekonomik ve sosyal politikaların birlikte tasarlanmalarını gerektirecek kadar büyüktür. Türkiye’nin tüm paydaşlarla tartışılmış bir gençlik istihdamı stratejisine ihtiyacı vardır.

Türkiye’deki genç kadınlar gerek eğitime gerek işgücüne katılma oranı açısından AB ülkelerine göre çok kötü durumdadır. Tarım dışında kadınların 15-19 yaş grubundakilerin %85’i işgücüne katılmaktadır. 20-29 yaş grubunda bu oran %75’e düşmektedir. Bir başka deyişle Türkiye’de tarım dışında 20-29 yaş grubundaki genç kadınların sadece %25’i işgücüne katılmaktadır. Ancak Türkiye’de eğitim dışında olan gençlerin işgücüne katılımları özellikle tarım-dışı kesimde

artmaktadır ve gençlerin işgücüne katılımının artmaya devam etmesi beklenmelidir. İşgücüne katılımın artması, yüksek bir ekonomik büyüme yakalamak için önemli bir faktördür. Ancak bunun için eğitim-nitelik-verimlilik artışları arasında bir paralellik sağlanmalıdır. İşgücüne katılımın tek başına artışı işsizliği, yoksulluğu ve sosyal güvensizliği kolaylıkla beraberinde getirebilir.

Türkiye’de genç işgücünün eğitim düzeyi yetişkin işgücünün eğitim düzeyine göre belirgin şekilde yükselmiştir. Bu gelişme eğitimli-nitelikli işgücü gerektiren sektörlerle doğru olacak bir yönelime altyapı sağlayabilecektir. Bu sektörlerde istihdam yaratılmadığı durumda ise nitelikli-egitimli işgücünün işsizlik oranı yükselebilecektir. Eğitimin uzun dönemde işsiz kalma riskini düşürmek gibi bir etkisi vardır. Ancak Türkiye’de yeni mezun olan, lise ve üzeri eğitim almış yüksek sayıdaki genç işgücünün istihdam olanaklarının düşük olduğu görülmektedir. 20-24 yaş grubundaki genç işsizlerin %18.5’i üniversite mezunudur. Bu sonuçlar yeni mezun eğitimli gençlerin iş bulma sorunları olduğunu göstermektedir. Özellikle eğitimden istihdama geçişi kolaylaştıracak kurum ve politikalara gerek olduğu, örgün eğitim sisteminde edinilen niteliklerin işgücü piyasasının ihtiyaçlarıyla uyumadığı konusu ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca, gerek işgücünün nitelik sorunları, gerek göç, gerek yeni katılım nedeniyle pekişecek olan genç işsizliğiyle mücadele için, Türkiye’de işgücü piyasasında gençlere yönelik kurumsallaşma sağlamak gerekmektedir. Gençler için özel olarak tasarlanmış eğitim, rehberlik ve iş eşleştirme kurumları gelişmiş ülkelerde çok yaygındır. Özel olarak gençlere yönelik eğitim, eşleştirme ve rehberlik kurumlarının olması gençlerin başvurularını artırmak, göç etmiş, cesareti kırılmış ve dezavantajlı gençleri teşvik etmek açısından yararlı olacaktır.

Bu tür kurumların maliyeti kısmen uluslararası sosyal fonlardan karşılanabilir, bir başka kaynak belediyelerin bütçeleri olabilir. Diğer yandan işsizlik fonundan finanse edilebilir. Bütçesinden, faiz dışı fazlada küçük bir azalmaya gidilerek elde edilebilecek kaynaktan finanse edilebilir. Bu kurumlar özellikle eğitim ve staj faaliyetlerinin dü-

zenlenmesinde üniversiteler, meslek odaları, STK'lar ve özel sektör tarafından insan kaynağı ve finansal kaynak konusunda desteklenebilir. Türkiye'de genç işsizlik oranları ve sürekliliği, sadece firmaların ya da devletin iş yaratmasıyla mücadele edilebilecek boyutta değildir. Bu sorun tüm dünya için geçerlidir, bu nedenle genç işsizliği ve dışlanmışlık sosyal koruma kurumlarının yaygınlaştırılmasıyla birlikte düşünülmesi ve sosyal yardım harcamalarından desteklenebilmelidir.

Genç nüfus sayısındaki artış ve gençlerin işgücüne katılımında olası artış dikkate alındığında gençlerin istihdamına yönelik iş alanlarının yaratılabilmesi önemli bir sorun olacaktır. Bu anlamda, gençlerin eğitim düzeyi yükselirken nitelikli işgücü kullanılan sanayi ve hizmet sektörlerine nitelikli istihdam olanağı artırılması önem kazanmaktadır. Özellikle istihdam dostu olarak bilinen hizmet sektörlerindeki istihdam olanakları gençlere yönelik yarı zamanlı çalışma olanaklarıyla paralel düşünülebilir. Gençlerin yetişkinlere göre çalışma oranlarının düşük olduğu sosyal hizmetler ve ulaştırma-haberleşme-yazılım gibi yüksek teknolojilerin kullanıldığı sektörlerde çalışmalarını teşvik edecek politikalar tasarlanabilir. Gençler tarım sektöründen uzaklaşmaktadır. Ancak gençler için hâlâ kırsal bölgelere yönelik istihdam yaratma stratejileri (özellikle tarım-dışı) ve altyapı yatırımları ve verimlilik artışı, gündemdeki önemini korumalıdır. Gençlerin kendi işlerini kurma, girişimcilik ve yaratıcılık yeteneklerini geliştirebilmelerine yönelik olarak eğitim, danışmanlık ve sermaye sağlayan kamu ve özel kurumların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Yentürk ve Başlevant'in bu kitapta yer alan makalelerinde ekonomik büyümenin yetişkin ve genç istihdamı üzerinde farklı etkileri olduğu belirtilmektedir. Bu durum gençlere yönelik istihdam dostu büyüme politikalarının ayrı olarak tasarlanmasını da gündeme getirmektedir. Türkiye'de istihdam vergileri yüksektir ve istihdam üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır. İlk işe girecek olan gençleri ve genç kadınları istihdam etmek için gerekli olan istihdam vergilerinin azaltılması, belirli süreler için istihdam vergisi muafiyeti gibi uygulamalar genç işsizliğini azaltmakta yararlı olacaktır.

Kentte yaşayan gençlerin bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışma oranı yetişkinlere göre çok yüksektir. Kayıt dışı istihdamla mücadelede belirli bir istihdam düşüşü öngörülmelidir. Kayıt dışı istihdamın kayıt içine alınmasında ortaya çıkabilecek olan istihdam kayıplarının yetişkinlerden çok gençlerin istihdamını azaltma olasılığı vardır. Bu nedenle kayıt dışılıkla mücadelede, kayıtlılığın özelliklerle küçük ölçekli firmalara getireceği ek maliyetler dikkate alınarak yöntem belirlenmelidir.

GENÇLİK VE SOSYAL GÜVENSİZLİK

Sosyal güvenlik sisteminin gelecekte alacağı şekil, gençler açısından çok önemli bir tartışmadır. Birçok ülkede, 1970'ler öncesi çalışma dünyasının istikrarlı istihdam koşulları temelinde filizlenen kolektif (ortak) sosyal güvenlik yönetimin yerine, 1990'lı yıllarda ağırlıklı olarak bireyselleşmiş güvenlik yönetim geçmeye başlamıştır. Bir başka deyişle istihdam olanağına kavuşanlara yönelik genel sosyal güvenlik sistemi çerçevesinde koruma sağlanan riskler azalmakta veya yükümlülük eşiği azalmakta, bireysel tamamlayıcı sigorta sisteminin arttığı bir sistem gelişmektedir. Ortaya çıkan ikinci değişim ise, yeni konjonktürde ortaya çıkan yeni iş türleriyle hayatını kazanmaya çalışan kişilere yönelik sosyal güvencelerin hiç olmamasıdır. Bunlar arasında kısa süreli, mevsimsel işlerde çalışan gençler, ev eksenli çalışan genç kadınlar, gündelikçi olarak çalışan genç kadınlar sayılabilir.

Pultar'ın bu kitapta yer alan ve KONDA'nın araştırmasına dayanan çalışmasından görülebileceği gibi, gençlerin yeşil kart sahibi olma oranları yetişkinlere göre düşüktür. Bu anlamda, yeni Genel Sağlık Sigortası Yasası'nda yer alacağı belirtilen 18 yaşın altındaki tüm gençlerin ebeveynlerinin katkı payını ödemiş olmalarından bağımsız olarak genel sağlık sigortası kapsamına alınması önemli bir uygulamadır. Ancak primi devlet tarafından karşılanmayan ve öğrenci olmayan, prim ödemeyen 18 yaş üstü gençler ve nüfus, genel sağlık sigortası kapsamı dışında kalmaktadır. Tamamen ödenen primlerden finanse edilmesi planlanan bu yeni sistem, Avrupa ülkelerinde yaygın olarak görülen

sağlık sisteminin vergi gelirleriyle finanse edilmesi yaklaşımından farklılaşmakta ve bu konuda eleştirilmektedir (Keyder, vd. 2007). Benzer şekilde, yeni genel sosyal güvenlik sistemi çerçevesinde yapılması düşünülen değişimler en çok koruyucu hekimlik yaklaşımının ortadan kalkacağı, yaptığı vizite başına ödeme alacak aile hekimliğinin hekim-hasta ilişkisini hekim-müşteri ilişkisine dayandıracağı gibi konularda eleştirilmektedir (Sütlaş, 2007; Keyder, vd. 2007). Ayrıca koruma sağlanan risklerin azalması veya yükümlülük eşliğinin azalmasının güçlendireceği bireysel tamamlayıcı özel sigorta sistemi, düzenli prim ödeme konusunda güçlüklerle karşılaşacak olan genç kuşak için erişilmesi zor bir hizmet olacağı düşünülebilir. Madde bağımlısı gençler için ücretsiz rehabilitasyon, üreme sağlığı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda bilgilendirme, madde bağımlısı gençler için ücretsiz rehabilitasyon yapan koruyucu hekimlik uygulamaları yapan merkezlerin kurulması ve geliştirilmesi çok önemlidir ki yeni Genel Sağlık Sigortası Yasası'nda bu konular derinlemesine ele alınmamaktadır.

Yentürk ve Başlevent'in bu kitapta yer alan makalelerinde ele aldıkları gibi, Türkiye'de gençler arasında tam ve sürekli istihdam beklentisi olmadan ve sosyal güvensiz çalışma yaygındır. Kentte yaşayan her yaş grubundan gençlerin bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışma oranı yetişkinlere göre çok yüksektir. Kentte çalışan 15-19 yaş grubundaki genç kadınların kayıt dışı çalışma oranı yetişkin kadınların kayıt dışı çalışma oranından yüksektir. Özellikle Türkiye'de şehirlerde yaşayan ve kayıt dışı gündelikçi olarak ya da ev eklenli çalışan eğitimsiz genç kadınların hiçbir sosyal güvencesi yoktur. Buna tarımdan göçerek şehirlere gelecek olan eğitimi düşük genç kadınlar eklendiğinde şehirlerde yaşayan ve kayıt dışı ya da enformel sektörde çalışan genç kadın sayısı çok yükselebilir.

Yeni sosyal güvenlik reformuna yönelik eleştiriler esas olarak tam istihdama dayalı ve formel kesimi içine alan bir kapsamda kazanılmış hakların korunması çizgisinde birikmektedir. Ancak bunun dışında kalan kesim ve işlerde çalışanların sayısındaki artış dikkate alındığında yeni açılım ve önerilerin tartışılması da önem kazanmaktadır. Yeni sos-

yal güvenlik reformu çalışmaları içinde yer alan Sosyal Güvenlik Kurumu bu tür yarı zamanlı, mevsimlik, geçici işlerde çalışan gençlere yönelik, tam ve sürekli istihdamdan bağımsız, temel sağlık, sosyal emeklilik ve işsizlik sigortası gibi sosyal güvenlik konularını da kapsayacak şekilde oluşturulmalıdır. Tarımdan göç ve şehirde yaşayan kadınların işgücüne katılımının artması nedeniyle gerek gündelikçi olarak gerek ev eklenli çalışan genç kadınların (buna ev kadını olarak yaşayan genç kadınlar da dahil edilebilir) sosyal haklarını gündeme getiren politikalar tasarlamak gerekli olacaktır. Benzer şekilde, enformel sektörde çalışan gençleri kayıt içine çekebilmek için yarı zamanlı ya da meslek öğrenme ve staj amaçlı çalışmaların sosyal güvenlik kapsamına alınmasının kolaylaştırılmasına yönelik önlemler alınması da gündeme gelmelidir.

Aşağıda genç yoksulluğu ve sosyal dışlanmışlığı başlıklarında ele alınacağı gibi, ihtiyaç temelli sosyal yardımlar ve hak temelli vatandaşlık geliri gibi sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele politikaları yeni Genel Sağlık Sigortası Yasası ile beraber ele alınmalıdır. Yurttaşların makalesinde değindiği gibi, gerek eğitimlerini alırken, gerekse emek piyasasına girmeye çalıştıkları süre boyunca gençler, tüm yurttaşlar arasında eşitliği gözeten bir sosyal güvence sistemiyle değil, alternatif güvence yollarıyla korunmaktadırlar. Varolan sosyal güvenceler genelde aileler tarafından ya da sivil toplum alanından karşılanan mekanizmalardır. Gençlere aileleri ya da sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sosyal güvence hak temelli olmadığı için hem davranışsal bir şarta tâbi, hem de gençlerin özerkliğini zedeleyici uygulanabilir. Örneğin, hem STK'lar, hem de aileler tarafından gençlerin sosyal güvenceyi hak etmeleri için belli şartları yerine getirmeleri öne sürülmesi; ailenin kurallarına uygun davranması; aile tarafından belirlenen mesleği seçmesi ya da STK tarafından belirlenen başarı kriterlerine uyması; STK'nın belirlediği değerlere uygun olması durumunda gencin destekten yararlanabilmesi sıkça görülen uygulamalardandır.

Diğer yandan Türkiye'de benzeri ülkelerde emsali görülmemiş bir oranda tarım istihdamı yüksektir. Son yıllarda uygulanan tarım reformu tarım sektöründe önemli bir çözülmeyi beraberinde getirecek

boyuttur. Yentürk ve Başlevent'in bu kitapta yer alan makalelerine göre, köyde yaşayan genç kızların %86'sı ücretsiz aile işçisidir. Köyde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların hiçbir sosyal güvence olmadan çalıştıkları dikkate alınır, bu şekilde çalışan ve yaşayan genç kadınların özerk birey olarak topluma katılma olanaklarının olmadığını ve en bağımlı kesimi oluşturduklarını vurgulamakta yarar var. Genç kadınlarda ücretsiz aile işçiliği ve bir sosyal güvencesiz olarak çalışma ilerleyen yaş gruplarında da sürmektedir. Köyde yaşayan genç erkekler de esas olarak ücretsiz aile işçisi ve sosyal güvencesiz olarak çalışmakta ancak yaş grubu ilerledikçe kendi hesabına ve sosyal güvenceli olarak çalışma oranı hızla yükselmektedir. Bu çarpıcı sonuç köyde yaşayan ve tüm hayatları boyunca ücretsiz aile işçisi olarak çalışacak olan genç kadınlar için özel bir sosyal güvenlik ağı tasarlanmasını gündeme getirmelidir.

Yurttagüler'in bu kitaptaki makalesinde Avrupa Komisyonu'nun gençlik politikalarına dayanarak aktardığı gibi, gençlerin sağlık hakkının olması, eğitim sistemi içinde kalmaları için en temel desteklerden kabul edilmektedir. Türkiye'deki üniversitelerin mediko-sosyal sisteminde yer alan "mediko"lar üniversite bütçesi dahilinde ücretsiz sağlık hizmeti vermektedir. Birçok üniversitede medikolar koruyucu sağlık hizmetleri de sağlamaktadırlar. Genel Sağlık Sigortası Yasası ile birlikte 18 yaşının üzerinde olan üniversite öğrencilerinin, varsa ailelerinin sigortasından yararlanmaları yönünde değişiklik beklenmektedir ki bu yaşam koşulları oldukça kısıtlı olan üniversiteli gençlerin eğitim hayatlarını olumsuz etkileyecek bir gelişmedir. Üniversitelerdeki medikolar, üniversitelerin öğrencilerine vermekte olduğu bir hizmet olarak değerlendirilerek, değiştirilmemeli hatta koruyucu hekimlik, üreme sağlığı gibi konularda da verilen hizmetler yaygınlaştırılmalı ve sistem güçlendirilmelidir.

GENÇLİK VE BARINMA

Türkiye'de gençler önemli bir barınma sorunuyla karşı karşıyalar. Bu sorun özellikle gençlerin barındıkları hanelerindeki kişi sayısının yük-

sek olmasından kaynaklanmaktadır. Pultar'ın bu kitapta yer alan ve KONDA'nın araştırmasının sonuçlarına dayanan çalışmasından görülebileceği gibi, Kuzeydoğu Anadolu'daki gençlerin yaşadıkları hanelerin %39'unda, Ortadoğu Anadolu'da %44'ünde ve Güneydoğu Anadolu'da %45'inde birey sayısı 6'nın üzerindedir. Bu oran İstanbul'da %16, Batı Marmara'da %8, Ege'de %10 çıkmaktadır.

Okul ve ev ortamı gençlere özel alanlar sağlayamamaktadır. Bu özellikle kalabalık ailelerin yaygın olduğu Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri için geçerlidir. Bu yoksunluk iki önemli sonuç yaratmaktadır. Bunlardan birincisi ev içi kötü mekânsal koşullarla eğitimi bırakma arasında doğrudan ilişkili olmasıdır. İkincisi ise gençlerin kişisel ve psikolojik gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Hall, vd. 1999). Diğer yandan, bu gençler ev ortamında yaratamadıkları kendilerini ifade alanları için sokak/kahvelere mahkûm kalmaktadırlar. Başta bu bölgeler olmak üzere, daha önce ele alınan gençlik merkezleri önemli bir boşluğu doldurabilir. Kurtaran'ın bu kitaptaki makalesinde kamunun gençlere sağlaması gereken hizmet türlerinden biri olarak belirtilen merkezlerin gençlerin kendilerini ifade edebilme/geliştirebilme olanağı sağlayan özelliklerinin yanı sıra, eğitimlerini sürdürebilmek için evlerindeki mekânların kısıtlı olduğu gençlere yönelik okuma/çalışma odaları sunma özellikleri de bulunmalıdır. Bu merkezler bölgelerin farklı ihtiyaçlarına göre farklı hizmetler sağlayacak şekilde esnek olmalıdırlar.

Okulların uzak olması ve ulaşım sorunu yoksul ailelerin gençleri ve çocukları okula yollama kararları üzerinde olumsuz etki yapmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006). Lise öğrencilerinin öğrenimlerine devam edebilmeleri barınma sorunu açısından değerlendirildiğinde yatılı bölge okullarının kalitesinin yükseltilmesi, genç kızlara yönelik yurt olanaklarının artırılması olumlu bir etki yaratacaktır.

Üniversiteyi kazanan gençlerin Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'na barınma amaçlı başvuranlarının taleplerinin karşılanma oranı 2004 yılında %44'tür. Başvuranların yarısından çoğu reddedilmiştir (Kurtaran, 2007). Birçok üniversite ve özel kurum yüksek ki-

ra karşılığı barınma olanağı sunmaktadır. Bu olanağı olmayanların öğrencilerin ucuza barınabileceği çeşitli cemaat/ideolojilerin etkisinde/yönetiminde olan yurtlara yerleşmeleri oldukça yaygın bir olgudur. Birçok genç üniversite eğitimini sürdürürken, bireysel özgürlüklerini geliştiremeyecekleri, birçok konuda özgür tercihlerini yapamayacakları ve sorgulayamayacakları bir ortam içinde barınmak zorunda kalmaktadır. Üniversite öğrencilerine yurt olanaklarının artırılması, her üniversitenin kontenjanına bağlı olarak kampüs alanı içinde yurt olanağının da Yurt-Kur tarafından geliştirilmesi fırsat eşitliğinin sağlanması açısından vazgeçilemez bir unsurdur.

Yurt-Kur'un amacı yüksek öğrenim gören öğrencilere kredi vermek, yurt yaptırmak ve yurtların işletmesini sağlamak suretiyle gençlerin yüksek öğrenimlerini, sosyal ve kültürel gelişmelerini kolaylaştırmaktır (Yurt-Kur, 2006). Ancak bazı rakamlara bakınca Yurt-Kur'un bu amaca ulaşmaktan oldukça uzak olduğu görülebilir. Yurt-Kur tarafından işletilen 219 yurt bulunmaktadır ve bu yurtlarda barınan öğrenci sayısı 200.942'dir. Yurtlarda öğrenci başına düşen m², sosyal alanlar kantinler, koridorlar dahil edildiğinde 13,5 m²'dir. Spor dışı sosyal alanlar spor için ayrılan alanların üçte biriyle sınırlıdır. Tüm yurtlarda bulunan bilgisayar sayısı 1927'dir. Böylece 104 öğrenciye bir bilgisayar düşmektedir (Kurtaran, 2007).

Diğer yandan gençlerin sosyal ve kültürel gelişimine katkıda bulunmak ibaresinin amacında yer aldığı Yurt-Kur disiplin yönetmeliği, herhangi bir sosyal ve kültürel gelişime katkıda bulunmanın ötesinde, tümüyle yasaklayıcı, gençleri potansiyel suçlu kabul eden bir mantıkla hazırlanmıştır. Yurt-Kur disiplin yönetmeliğine göre gençlerin tüm özel eşyaları idarenin denetimine açık tutulmaması, yurtların herhangi bir yerine ne amaçlı olursa olsun afiş ya da poster yapıştırılması, "genel ahlak kuralları"na uyulmaması, yurt idarecilerine veya idaresine karşı toplu ya da bireysel, sözlü ya da yazılı küçük düşürücü demeçte bulunulması, gençlerin "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu"na muhalefetiyle ilgili göz altına alınmış olması ya da adli makamlara intikal ettirilmiş olması, kınamadan süresi yurttan çıkarma ya da

yurttan atılmaya varan disiplin cezalarına çarptırma nedeni olmaktadır. Disiplin kurulunda gençlerin temsilcileri yer almamaktadır. Ayrıca yurttan kalan genç kızların yurda giriş-çıkış saatleri, giriş çıkışlardaki imza prosedürü gibi konulardaki uygulamalarla ayrımcılık yapıldığı görülmektedir (Üniversiteli Kadınlar Forumu, 2007).

Yürürlükte olan disiplin yönetmeliğiyle Yurt-Kur'larda kalan gençlerin özel hayatlarının dokunulmazlığı çiğnenmeyecek şekilde değiştirilmelidir. Ayrıca yönetmelik gençlerin potansiyel suçlu ve toplumsal ve siyasi hayata her türlü bireysel ve örgütlü katılımını geliştirecek şekilde yeniden ele alınmalıdır. Bu yönetmelik gençlerin örgütlü faaliyetlerde bulunmasını, her türlü aktif yurttaşlık yetki ve haklarını kullanabilmelerini sağlayacak ve güçlendirecek şekilde yeniden oluşturulmalıdır. Gençlerin yaşadıkları yurtlarla ilgili iyileştirme ve yönetime katılım taleplerinin geliştirileceği düzeye getirilmelidir. Cinsiyet, dini ve etnik kimlik farklılıklarına yönelik ayrımcılık içeren maddeler ve uygulamalar kaldırılmalıdır.

Türkiye'de gençlerin bekâr oldukları sürece aileleriyle oturumları yaygındır. Türkiye'de 25-29 yaş grubunda olup evli olan gençlerin aileleriyle birlikte oturma oranları dikkate değerdir. Bu olgu eğitimi tamamlamış ve işe başlamış gençler için de geçerlidir. Ancak evli gençler açısından incelendiğinde de bu olgunun var olduğu görülmektedir. Köylerde 25-29 yaş grubundaki evli erkeklerin %18'i, şehirlerde ise %8'i ailelerinin yanında barınmaktadırlar (İstatistiklerle Gençlik, 2007). Yurttagüler'in bu kitaptaki makalesinde belirttiği gibi gençlerin tek başlarına ya da eşleriyle yeni ev kurmaları konusuna yönelik destek politikalarının hiç olmadığı görülmektedir. Gençlerin barınmasıyla ilgili üretilebilecek politikaların başında, Belediye ve TOKİ tarafından üretilen toplu konutlarda gençlere yönelik sosyal konut imkânlarının sunulması gelebilir. Barınmayla ilgili sağlanabilecek genel olanakların yanı sıra dezavantajlı gençler için üretilebilecek özel politikalar da gereklidir. Özellikle şiddete maruz kalma gibi acil durumlarda gençlere barınabilecekleri sığınaklar sağlamak önemlidir.

GENÇ YOKSULLUĞU

Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin doğurduğu/pekiştirdiği işsizlik, belirsizlik ve yoksulluk (Yentürk, 2006; Buğra, 2005) gençlerin de gündemindedir. Yukarıda ele aldığımız çalışma hakkı, sosyal güvenlik ağına dahil olma hakkı ve barınma hakkı dışında, gençlerin insanca yaşayacak bir gelir hakkına ve yoksulluk döngüsünü kırmakta önemli etkisi olan eğitim hakkına ulaşabilmeleri konuları da çok önemlidir.

Gençlerin Hanehalkı Gelirleri

Genç yoksulluğunu ele almak için, ülkelerin ortanca (medyan) gelirinin %60'ının altında gelir elde etmek anlamına gelen göstergelere başvurulmaktadır. Bu açıdan Türkiye AB ülkeleri arasında en kötü durumda olan ülkelerdendir. Yoksul genç oranı Türkiye'de %26'dır. Bu oran 25 AB ülkesinde ortalama %19'dur (İstatistiklerle Gençlik, 2007). Pultar'ın bu kitapta yer alan makalesine göre Türkiye'de yaşayan gençlerin %56'sının hanesine giren aylık gelir 700 YTL veya daha düşüktür. %30'unun 700 ile 1.200 YTL arasında, %14'ünün 1.200 YTL'nin üzerinde hane halkı geliri vardır.

Gençlerin yaşadıkları hanelerine giren gelirin bölgesel dağılımı incelendiğinde çok ciddi bölgesel eşitsizlikler göze çarpmaktadır. Örneğin Pultar'ın bu kitapta yer alan çalışmasına göre, Kuzeydoğu Anadolu'daki gençlerin %67'sinin, Ortadoğu Anadolu'daki gençlerin %79'unun ve Güneydoğu Anadolu'daki gençlerin %83'ünün hanesine giren aylık gelir 700 YTL veya daha düşüktür. Hanesine giren aylık gelirin 700 YTL'den az olma oranı İstanbul için %33, Batı Marmara için %57, Ege için %48 çıkmaktadır.

Türkiye'de yoksulluğun boyutu yoksul bireylere yönelik ihtiyaç temelli yardımları çok önemli kılmaktadır. Ancak yoksullukla mücadelede Türkiye'de çok parçalı bir sosyal yardım sistemi yaygındır. Bu kurumlar arasında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Vakıflar Genel Müdürlüğü sayılabilir. Ayrıca, Türkiye'de AB ve OECD ülkelerinin oldukça altın da ihtiyaca bağlı sosyal yardım dağıtılmaktadır (Buğra ve Adar, 2007).

Ancak yoksullara ve genç yoksullara yönelik ihtiyaç temelli yardımlar yardım alanı damgalayan ve yardım alanı başkalarının iyi niyetine bağlı bırakan dolayısıyla bireylerin özerkliğini zedeleyen niteliğe sahiptir. İhtiyaç temelli sosyal yardımlar dışında, toplumdaki bireylere yoksulluk sınırının üzerinde tutacak bir temel gelirin çalışma durumundan bağımsız ve eşit vatandaşlık hakkı anlayışına dayalı olarak sağlanmasının yoksullukla ve sosyal dışlanmayla mücadelede önemli katkıları olacağı dikkate alınmalıdır (www.bien.org). Bu tür uygulamalara çeşitli ülkelerde sosyal politikanın unsuru olarak birçok ülkede başvurulmaktadır. Bu uygulama özellikle açlık tehlikesiyle mücadele, belirsizlik ve risklere açık olmanın yoksullar üzerinde yarattığı yıkıcı etkinin hafifletilmesi açısından son derece önemlidir (Standing, 2006; Buğra ve Keyder, 2007). Temel gelir 18 yaşının üzerindeki aile kurmamış gençler için aileye değil gencin kendisine ödenecek şekilde tasarlanmalıdır.

Yoksulluğun bir diğer tezahürü sermayeye erişim konusunda olmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006). Yoksul gençlerin arasından hayatlarını kazanabilecekleri bir iş kurmak isteyenlerin yakın çevrelerinden sermaye temin etmeleri kadar kredi almak konusunda gerekli teminatları göstermeleri de zordur. Bu anlamda mikrokredi uygulaması, gençlerin yapmak istedikleri işe yönelik sermaye ihtiyaçlarının kolaylaştırılması açısından yararlı olacaktır. Türkiye’de ilk kez 2003 yılında Dünya Bankası ve Başbakanlık’ın bütçe katkısıyla uygulanmış ve ilk uygulama Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust işbirliğiyle Diyarbakır’da yapılmıştır. Türkiye’de mikrokreditinin uygulamasıyla ilgili bir kanun henüz yoktur. Uygulama, faiz oranlarının çok yüksek olması açısından eleştirilmektedir. Kredi uygulamasının gençleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve sivil toplum örgütleriyle birlikte mikrofinans kuruluşları arasında yapılacak ortaklıklarla sürdürülmesi anlamlı sonuçlar yaratacaktır. Uygulamanın sadece mikrofinans kurumlarıyla yapılmaması ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortak olarak yapılacak kredi dağıtımı, kredi olanaklarını sunmanın yanısıra çeşitli konularda güçlendirme, bilgilendirme yapılabilecek bir

kesimiyle daha yakın bir ilişki kurulmasına olanak sağlayabilmesi açısından önemlidir. Ancak yoksul gençlere iş geliştirme ve pazarlama desteği içeren üretim ve kredi kooperatiflerinin geliştirilmesinin, bireysel girişimlerle gelir sağlamaktan daha etikili olduğunu gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşlarının deneyimleri mevcuttur (Estivill, 2003).

Çalışan Gençler ve Yoksulluk

Yapılan çalışmalar istihdamın yoksulluğu çözmekte yeterli olmadığını göstermektedir. ILO çalışan yoksulluğunu, çalışıp 1 ya da 2 doların altında gelir elde eden bireyleri tanımlamak için kullanmaktadır (ILO, 2006b). Örneğin 2005 yılı için, dünyada 15-24 yaş aralığında 1 milyar genç yaşamaktadır, bunların yaklaşık 600 milyonu işgücüne katılmakta ve 300 milyona yakın istihdam edilen genç çalışan yoksul kategorisinde kabul edilmektedir. Bir başka deyişle, çalışan gençlerin %50'den fazlasının çalışan yoksul olarak kabul edilmesi mümkündür (ILO, 2006b). Adaman ve Keyder (2006)'in araştırmasında Türkiye'de yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri işsizlik iken diğer neden enformel kesimde ve düşük nitelikli işlerde ücretlerin çok az olması çıkmaktadır. Türkiye'de, yukarıda söz edildiği gibi, kısa süreli, mevsimsel işlerde çalışan gençlerin, ev eksenli çalışan genç kadınların, gündelikçi olarak çalışan genç kadınların; ev kadını olarak yaşayan genç kadınların, tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan gençlerin çoğunluğunun herhangi bir sosyal güvenlikleri yoktur ve sağlık hizmetlerine ulaşım için ödenmesi gereken ücretler bu gençlerin yoksulluklarını pekiştirmektedir.

İşsiz gençlerin istihdamına yönelik eğitim, iş eşleştirme ve rehberlik kurumlarının, niteliksiz ve geçici işlerde çalışan ve bu nedenle yoksulluğu devam eden gençlere ikinci bir eğitim ve nitelik kazanma olanağı sağlaması önemlidir. Eğitimi erken bırakmış, işsiz ve niteliksiz gençlerin işgücü piyasasına katılabilmeleri ve iş aramaya devam edebilmeleri, iş bulmak için gerekli mesleki eğitimlere devam edebilmeleri ve staj yapmaları koşuluyla bir işsizlik tazminatına hak kazanmaları gereğinden söz etmek mümkündür. Yoksullukları nedeniyle eğitime

dahi ara vermek zorunda kalmış olan böyle bir kesimin mesleki nitelik kazanmaları ve uygulamalı eğitimlere devam edebilmeleri ancak bir asgari gelir olması durumunda mümkün olabilecektir.

Yoksul Gençler ve Eğitimde Fırsat Eşitliği

Yoksullukla mücadelede gençlerin eğitimde kalmalarını desteklemek üzere üç ana politikadan söz etmek mümkündür: Bunlardan birincisi kamunun eğitim alanına sağlayacağı kaynaklar, ihtiyaç sahibi gençlere eğitimde kalmaları için doğrudan destekler, sonuncusu ise ailelere yapılacak koşullu yardımlardır. Gençlik için Beyaz Kitap'ta eğitime ulaşım bir yandan tüm gençler için bir hak olarak tanımlanırken, eğitimin kalitesi, ihtiyaçlara uygunluğuna da dikkat çekilmiştir. Aynı raporda, yukarıda barınma ve sağlık hakkının da gençlerin eğitimde kalmaları için kaçınılmaz olarak kamu tarafından sunulması gereken bir hizmet olarak tanımlanmıştır (AB, 2001).

Türkiye'de sosyal olarak dışlanmış ailelerde, eğitimden uzak kalma nedenlerinin başında ekonomik güçsüzlük ve eğitimin gerektirdiği masrafları karşılayamamak gelmektedir (Adaman ve Keyder, 2006). Gençlerin yoksulluğunu telafi edebilecek, özellikle eğitime devam edebilmek için alınan destekler en yaygın başvurulanan desteği oluşturmaktadır. Özellikle yoksulluk döngüsünü kırmak ve fırsat eşitliği ve sosyal adalet açısından eğitime yönelik öğrencilere verilen çeşitli destekler bulunmaktadır. Bunlar kamu tarafından verilenleri burs, kredi ve eğitim yardımı başlıkları altında toplanabilir. Diğer yandan belediyelerin de öğrencilere bu tür destekler verdiği bilinmektedir. Türkiye'de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü eğitime yönelik burs ve yardımlar dışında Dünya Bankası'nın finanse ettiği Şartlı Nakit Eğitim Transferleri gibi uygulamalar yoksul çocuk ve gençlerin eğitime katılabilmeleri için çok önemli bir destek oluşturmaktadır.

Uluslararası karşılaştırma yapmak gerekirse, üniversite öncesi eğitim süresince, öğrencilere devlet tarafından verilen burs, kredi ve yardım gibi maddi desteklerin GSYİH'ya oranının, 2002 yılı için, en

yüksek olduğu ülke Danimarka'da %0,69'dır. Bu oran Macaristan'da %0,21, Slovanya'da %0,20, Çek Cumhuriyeti'nde %0,16, Brezilya'da %0,10, Polonya'da %0,08, Tayland'da %0,07, Türkiye'de %0,02'dir (İstatistiklerle Gençlik, 2007). Görüldüğü gibi, Türkiye'de devletin üniversite öncesi eğitim için verdiği maddi destekler çok kısıtlıdır. Yoksul ailelerin çocuk ve 15-18 yaş grubu gençlerinin eğitimlerini sürdürebilmeleri için verilen destekler artırılmalıdır ve karşılıksız olmalıdır. Üniversiteye devam etme olanağı olmadığı sürece, lise eğitimi getirisi maliyetinin altında bir eğitim olarak değerlendirilmektedir. Bu eğitimin bir işgücü piyasasında üstünlük sağlayamayacağı düşünülürse kredi formunda olmamalıdır. Bu nedenle bu tür desteklerin karşılığı sadece eğitime devam olabilir.

Üniversite öğrencilerine yönelik olarak, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'na üniversite katkı payı kredisi için başvuruların kredi alma oranı %39'a; öğrenim kredisi için başvuruların alma oranı %40'a düşmüştür. 2004 yılında toplam kredi alabilen üniversite öğrencisi sayısı 295.000'dir. Üniversiteye girebilen tüm gençlerin üniversite katkı payı kredisi ve eğitim kredisi karşılanabilmelidir. Bu krediler, iş bulduktan sonra geri ödemeli olabilir. Bu krediler yoksul gençlerin üniversite eğitimini sürdürebilmeleri için kaçınılmazdır.

GENÇLİK VE SOSYAL DIŞLANMA

Türkiye'de yoksul ve dezavantajlı gençlere göre özel tasarlanmış, bu gençlerin dezavantajlı ya da güçsüz oldukları konu ve alanları dikkate alacak şekilde esnek ve bölgesel/kişisel ihtiyaca göre tasarlanmış politikalara ihtiyaç vardır. Bu politikaların tartışılması için sosyal dışlanma olgusunun ele alınması gerekmektedir. Sen, (2000)'e göre yoksulluk ve sosyal dışlanma sadece gelirin az olması değil yaşam koşullarının yoksul olmasıdır ve buna temel hak ve hizmetlere ulaşımından yoksun olmak da dahildir.

Sosyal dışlanma,

– iş ve insan gibi yaşamak için gerekli gelir gibi ekonomik olanaklara/haklara;

– sağlık, eğitim, barınma, sosyal güvenlik gibi temel sosyal haklara;

– farklı etnik, dini kimliklere, farklı cinsiyet ve cinsel tercihlere dayalı kültürel haklara;

– örgütlenme, ifade özgürlüğü, siyasi karar süreçlerine katılma ve temsil etme/edilebilme gibi siyasi haklara bireyler tarafından ulaşamama/bu hakları kullanamama olgularının biri ya da birkaçının üst üste binmesi nedeniyle, birey ya da bir grubun toplumun geri kalanıyla ilişkilerini sürekli kılamama durumu olarak kendini göstermektedir.

Adaman ve Keyder (2006)'in çalışmalarına göre Türkiye'de yoksulluk sosyal dışlanmanın en temel nedeni olarak çıkmaktadır. Ancak, her yoksul sosyal dışlanmış olmayabilir, yoksul olmayan sosyal dışlanmış bireyler/gruplar olabilir (Estivill, 2003). Hangi öznelerin sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kaldığına odaklanıldığında, ilgili yazında en fazla vurgu yapılan öznelerin yoksullar ve eğitimsizler; hakim etnik kimlik ve kültürün dışında yaşayanlar, göçmenler ve romanlar; madde bağımlısı ve farklı cinsel tercihleri olanlar; yaşlılar, engelliler ve gençler olduğu görülmektedir. Gençler çocukluktan, yetişkinliğe geçiş dönemi içinde olan bireyler olarak, sosyal dışlanma ve yoksulluk açısından önemli risk taşıyan bir gruptur. Adaman ve Keyder (2006)'in çalışmasına göre yoksul gençler genç oldukları için kendilerini sosyal dışlanmış hissetmektedirler. Uyan bu kitaptaki makalesinde yoksulluğu, gençlerin gençliklerini yaşayamamalarının, hızla yetişkin olmak zorunda kalmalarının en temel nedeni olarak belirtmekte, yoksul gençlerin toplumdaki dezavantajlı konumlarının farkında olduklarını ve yoksul gençler kendilerini özgür ve eşit hissetmediklerini vurgulamaktadır.

Türkiye'de tüm dünyada olduğu gibi, her ekonomik kesimden gençlik artık gittikçe daha çok teknolojinin olanaklarından yararlanmaktadır. Bu kitapta yer alan Yentürk vd. (2006)'nin çalışmalarına göre, gençlere sunulan ve gençler tarafından kullanılan iletişim teknolojileri, internet ve televizyon olanakları çok artmış durumdadır. Gençlerin hayatları birçok alanda haberdar oldukları, fakat ailelerinin eko-

nomik durum ve kültürel yapılarından dolayı, ulaşamadıkları seçeneklerle çevrilidir. Bu ulaşamadıkları seçeneklerin farkında olmaları yoksunluk hissini artırmaktadır.

Türkiye’de gelir dağılımı ve eğitimin bölgelere göre dağılımı çok bozuktur (İstatistiklerle Gençlik, 2007). Gençlerin yoksulluğu ve sosyal dışlanmışlığıyla ilgili çözüm öneren politikaların ihtiyaç odaklı ve yerele özel geliştirilmesi önemlidir ve dışlanmışlık nedenlerine göre farklı politikalar dikkate alınmalıdır. Örneğin yüksek gelirli şehirlerin içindeki gecekondu mahalleleri, çöküntüye uğramış ve cinsel tercih ve madde bağımlılığı nedeniyle dışlanmış kişilerin yerleştikleri bölgeler, farklı kültür ve kimlik olarak “dışarıda” sayılabilecek kesimlerin yerleştikleri bölgeler, romanların yerleştiği bölgeler, göç ettirilmiş kişilerin yoğun oturdukları mahallelerde sağlık, eğitim, barınma hizmetlerine yatırım yapılmalı ve özel olarak dezavantajlı gençlere yönelik merkezler öncelikle artırılmalıdır.

Yentürk ve Başlevant’in bu kitapta yer alan makalelerinde belirttiklerine göre, Türkiye’de dezavantajlı gençlere yönelik hizmet verecek merkezlere olan ihtiyaçla ilgili sayısal bir kestirim yapabilmek çok zordur. Çünkü dezavantajlı gençler arasında aynı zamanda yoksul, göç etmiş, eğitimsiz, farklı etnik kimlik taşıyan dolayısıyla birçok dezavantajı üstüste binmiş bu anlamda sosyal dışlanmış genç sayısına ulaşmak çok kolay değildir. Yentürk ve Başlevant çalışmalarında 2000 Nüfus Sayımı’nda yer alan sorular içinden 15–19, 20-24 yaş grubunda, 5 yıl önce göç yaşamış, işsiz ya da işgücüne katılmayan, lise altı okul mezunu, hanedeki kişi sayısı 6 ve üzeri, evdeki oda sayısı 2 ve daha az ve banyosu konutunun dışında olan ya da hiç olmayan gençlerin sayısını hesaplamışlar ve yukarıda sayılan özelliklerini çeşitli bileşimlerine göre, 15-24 yaş grubundaki gençlerin içinden yaklaşık 6.000 ile 170.000 arasındaki gençten dezavantajlı diye söz edebileceğini öne sürmüşlerdir.

Gençlerin sosyal dışlanmasıyla mücadelede STK’ların rolü çok önemlidir. Bu kitapta yer alan Yentürk vd.’nin çalışmalarına göre aile çevreleri, gittikleri okulların niteliği ve maddi olanakları nedeniyle kü-

reselleşmeye ve bunun iletişim ve tüketim kalıplarına ayak uydurabilen gençlerin, STK'lara katılma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Dışarıda kalma, eğitimden ve çalışma olanağından uzak kalma kadar, gençlerin biraraya geldikleri STK'ların da dışında kalma anlamı taşımaktadır. Aynı çalışmaya göre, gençlerin STK üyeliği düşük olmakla birlikte, ankete cevap veren gençlerin yarısı bir STK'ya üye olmayı düşünmektedir. Üye olunanla üye olunması düşünülen açısından karşılaştırıldığında farkın en düşük olduğu dernek türü öğrenci kulüp ve dernekleri olarak çıkmaktadır. Gençlerin yarısı diğer derneklere/kuruluşlara üye olmayı düşündükleri halde üye olmamaktadırlar. Bu sonuç gençlerin kendi kuşaklarından insanların oluşturdukları örgütlenmelerde kendilerini daha rahat hissettiklerini, karar mekanizmalarına daha doğrudan katılabildikleri için bu tür örgütlenmelere rağbet ettiklerini göstermektedir. Buradan çıkarılacak en temel sonuç, gençlerin kendi aralarında yapacakları örgütlenmelerin teşvik edilmesinin sosyal içerme açısından önemli olduğudur.

Aynı çalışmaya göre, hiçbir derneğe üye olmayan çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri daha düşük, STK üyesi gençlerin ebeveynlerinin eğitim seviyesinin önemli ölçüde yüksek oluşu dikkat çekicidir. STK üyesi gençlerin ailesinin hane geliri daha yüksek çıkmaktadır. STK'lara üye olanların ailelerinin ev sahipliği oranı %85'tir. Bu gençlerin banka hesabı, kredi kartı, bilgisayar ve internet olanağı vardır. Bu nedenle Yentürk, vd., çalışmalarında sosyal dışlanmış gençlerle ilgili iki politika önerisinde bulunmaktadır. Bunlardan birincisine göre ekonomik ve eğitim düzeyi olarak daha sınırlı ve kısıtlı olanaklara sahip gençlerin örgütlenebilmeleri için olanaklar sağlanması önerisidir. İkincisi ise var olan STK'ların (özellikle gençlik STK'larının) sosyal içermeye, farklı kimlik ve kültürdeki gençleri biraraya getirmeye ilişkin çalışmalara ağırlık verilmeleridir. Bu yapılmadığı takdirde STK'ların yüksek sosyo-ekonomik kesimlerin örgütlenmeleri olarak kalıp, sosyal dışlanmayı pekiştiren bir rol oynaması söz konusu olabilecektir.

Bu nedenle ekonomik olarak, eğitim olarak, kültür ve kimlik olarak "dışarıda" sayılabilecek, göçe maruz kalmış ya da sosyo-eko-

nomik olarak dışlanmış gençlerin örgütlenebilmeleri için özel olarak olanaklar sağlanmalıdır. Farklı ekonomik ve eğitim düzeyine sahip, farklı kimlik ve kültürdeki gençlerin, kendi başlarına birarada bulunabilecekleri sosyal içermeye yönelik çalışmalar ve örgütlenmeler geliştirilmelidir. Bu konuda temel görev STK'lara ve yerel yönetimlere düşmektedir. Bunlar gerek sosyal dışlanmışlığın yaşandığı bölgelerde gençlik merkezleri ve gençlik STK'larını, gerekse farklı coğrafyalarda ki gençler arası ilişkiyi artırabilecek faaliyetleri (festivaller, okullararası ilişkiler) desteklemek olarak açıklanabilir. Özellikle gençlerin hareketliliğini arttıracak faaliyetler hem çeşitli gruplar tarafından üretilen değerlerin farklı sosyallikler aracılığıyla kırılmasını sağlayabilecek, hem de gençlerin aktif özneler olarak kendi değerlerini farklı coğrafyalarda edindikleri deneyimlere dayanarak geliştirmelerine katkıda bulunabilecektir. Bu olanaklar ve faaliyetler ne kadar çok ve yaygın olursa, ne kadar sosyal olarak dışlanan ya da dışlanma riski taşıyan gençleri kapsayan etkinlikler olursa ve ne kadar uluslararası/çokkültürlü olarak gerçekleştirilirse, gençlerin kimliklerinin oluşma sürecine o denli katkıda bulunacaktır. Bu olanaklar, kendi kimliğini önceliği haline getirme, farklılıkları tanımama ve ötekine sınırlar çizerek oluşturulacak bir kimlik yerine, farklı görüşlere ve "farklı olmaya" açık, dünya ve çevresiyle ilişkili bireylerin gelişmesine zemin sağlayabilir (Kentel, 2005).

GENÇLİK VE FORMEL EĞİTİM SİSTEMİ

Yukarıda genç yoksulluğu başlığı altında yoksullukla mücadelede gençlerin eğitimde kalmaları için devletin katkısının düşük olduğuna değinilmiştir. Burada, kamunun doğrudan eğitime ayırdığı kaynağın düşüklüğü ele alınacaktır. OECD verilerine göre, 2002 yılında, Türkiye, tüm eğitim seviyelerinde yapılan kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı bakımından OECD ortalamasının altındadır ve birçok gelişmekte olan ülkenin arkasında kalmaktadır. Benzer şekilde, kamu sabit sermaye yatırımları içinde eğitimin payı 2006 için %11.2'dir. Bu oran 2002'den itibaren düşme göstermektedir (İstatistiklerle Gençlik, 2007).

2006 yılında merkezi hükümetin bütçesi olan konsolide bütçe harcamaları, Maliye Bakanlığı verilerine göre, 175.303.995 milyar YTL'dir. Bunun 45.945.232 milyar YTL'si borç faizi ödemeleridir. Merkezi hükümetin bütçeden tüm eğitim ve sosyal güvenlik hizmetlerine ayırabildiği miktar ise 48.394.863 milyar YTL' dir (İstatistiklerle Gençlik, 2007). Her ne kadar borçların azalmasıyla birlikte bu rakamlar 2004 yılına göre faiz ödemeleri azalma gösteriyorsa da, hali hazırda yıllar önce alınmış ve kötü kullanılmış borçları nedeniyle ülkenin gençlerinin eğitim ve sosyal güvenlik hakları uzun dönemli olarak ipotek altına girmiştir. Borçların yüksek olması nedeniyle uzun yıllar da böyle sürmesi beklenmelidir. Diğer yandan, ilginç bir şekilde, 2004-2006 arasında diğer harcama kalemleri artarken eğitim harcamaları yerinde saymakta, görece olarak azalmaktadır.

Hükümet bütçesinden eğitime yapılan harcamalar ve yatırımların çok düşük olması, kalabalık sınıflar, eğitim için gerekli teknik donanımların ve kütüphanelerin çok yetersiz olması gençlerin yetişmeleri için olumsuz bir ortam yaratmaktadır. Kamu tarafından eğitim alanına yapılan harcamalar ve yatırımların artırılması eğitim kalitesinin artmasına katkıda bulunacaktır. Ancak tek başına maddi kaynak ayırmanın eğitim kalitesini artırmakta yeterli olmayacağı rahatlıkla söylenebilir. Türkiye'de eğitim reformu yapılması gereği çok boyutlu olarak tartışılmaktadır. Ezberci eğitim anlayışı ve yaratıcılığın desteklenmesinden eğitim sisteminin gençlerin yaratıcılıklarını geliştirebilecekleri bir ortam yaratmamasına, zorunlu eğitimin süresinden meslek okullarının yeterli ve güncel mesleki eğitim verememesine, lise ve üniversite giriş sisteminden üniversitelerin yeterliliklerine kadar her alanda tartışmalar sürmektedir. Eğitim sistemiyle ilgili eleştiriler ve reform çalışmaları bu kitapta hedeflenen politika önerilerinin kapsamı dışındadır. Bu kitapta gençlik çalışmalarına önemli etkileri olması nedeniyle formal eğitimin iki önemli eleştirisine yer verilecektir. Bunlardan biri eğitim sisteminin ayrımcılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadelede zayıf kaldığı hatta birçok ders kitabında ayrımcılığı pekiştirici öğelerin olması konusudur. İkincisi ise eğitim sisteminin sosyal muhafazakâr, sos-

yal dışlanmayı kıramayan ve dezavantajlılar lehine işleyemeyen yapıyla ilgilidir.

Üstel bu kitapta yer alan çalışmasında ortaya çıkan bulgulara göre, gençlerin okudukları ders kitaplarında yabancı düşmanlığı, ulusal kahramanlıkla ilgili önyargular, savaşa övgü, devlet otoritesinin yüceltilmesi ve kutsallaştırılması, etnik, dinsel ya da toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın meşrulaştırılması, iç ve dış düşmanlardan gelen tehdit ve tehlikelere yönelik güçlü saptamalar yaygındır. Benzer şekilde, gençler üzerinde yapılan çeşitli araştırmalar öğrenciler arasında sorgulamadan ve eleştirel düşünmeden otoriteye biat etme, ayrımcı/dışlayıcı ve yabancı düşmanı eğilimlerin ne denli güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Gençler arasında birbirlerinden kuşku duyulan çatışmacı bir siyasal kültür hakimdir. Gençler arasında giderek hakim olan hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve “ötekileştirme” ruhu yaygındır.

Üstel makalesinde ders kitaplarının “Temel insanlık haklarına aykırılık taşıyamaz. Cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içeremez.” hükmüne (3 Mart 2007 tarihli ve 26451 sayılı *Resmî Gazete*) rağmen eğitimde kullanılan ve öğretim programlarının/ders kitaplarının endoktrinasyon ve psikolojik harekât alanı olarak görülmesinin devam ettiğini çeşitli örneklerle göstermekte ve gelecekte devam edebileceği alanları vurgulamaktadır. Türkiye’de “okul”un barış, uzlaşma ve birlikte yaşama kültürünü esas alan bir dönüşümden geçmesi ve bu bağlamda öğretim programları/ders kitaplarının demokratik değerlerin aktarımını, iç barış ve uluslararası barışın teşviki ve siddetin bertaraf edilmesini sağlayacak bir biçimde radikal bir değişikliğe uğraması gerekliliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Benzeri uygulamalar 1980’lerden itibaren Batı ülkelerinde yapılmıştır.

Bu kitapta formel eğitim sisteminin eleştirisine yönelik ele alınan ikinci nokta, eğitim sisteminin toplumun dezavantajlı kesimleri lehine değiştirilemeyen ve varolan haliyle bu kesimlerin sosyal eşitsizlikle mücadele için yeterli işlev göremeyen niteliğiyle ilgilidir. İdemen’in makalesinde ele aldığı gibi, Bourdieu’nün yaklaşımı, varolan eğitim

sisteminde egemen kültürün öğretildiği ve sosyal eşitsizliğin yeniden üretildiğine yöneliktir. Bu yaklaşımın en temel önermelerinden biri aktarılan bilginin ya da kültürün eleştirel bir şekilde ele alınması gereğidir. Ancak, egemen kültürü yüceltmek kadar tâbi kültürü yüceltmek de eleştiriye maruz kalabilmelidir. Var olan eğitim sisteminin sosyal eşitsizliği yeniden ürettiğine yönelik yaklaşımın işaret ettiği noktaların başında, çocuğun ailede aldığı birincil eğitimde toplumdaki güç dengeslerini yeniden üretme rolünün öneminin büyük olduğu ve birincil eğitimin sistematik bir şekilde sosyal kökene bağlı olduğu gelmektedir. Eğitimli ailelerden gelen çocuklar, okulda geçerli kültürle aşinalıkları ve daha fazla güvenleri nedeniyle okulda başarılı olabilmek için daha avantajlıdırlar.

Elimizde her ne kadar Türkiye için eğitim ve sosyal dışlanma ilişkisini ele alan ve Türkiye’de yapılmış bir çalışma yoksa da Pultar’ın bu kitapta yer alan çalışması etnik kökenin ve bölgesel eşitsizliklerin eğitimden dışlayıcı yanını bize gösteriyor. Örneğin Pultar’ın araştırmasına göre, 18-28 yaş aralığında anket yapılan 6.621 gencin cevaplarına, yaş grubu içinde okuma yazma bilmeme ve ilkokul mezunu olma durumları açısından bakıldığında en yüksek oran Arap ve Kürt/Zaza kökenli gençlerde çıkmaktadır. Lise ve üniversite mezunu olmak açısından en düşük oran açısından yine Arap ve Kürtler/Zazalar başı çekmektedir.

Son 15-20 yılda neo-liberal politikaların etkisiyle Türkiye’de kaliteli eğitimin özel okullarda sağlanır hale gelmesi, öğrenci yerleştirme sınavlarında mezun olunan okullara göre katsayı uygulamaları, eğitim sisteminin toplumsal tabakalaşmayı koruyucu etkisini, eskiden olmadığı kadar artırmaktadır (Aktay, 2007). Türkiye’de gençlerin ve çocukların ilkokuldan itibaren farklı ekonomik ve sosyal konumları doğrultusunda farklı okullarda eğitim görmeleri, mahallelerin ve yaşam mekânlarının bu şekilde bölünmüş olması farklı sosyo-ekonomik kökenli gençlerin karşılaşmalarını olanaksız kılacak sınırlar oluşturmaktadır. Bu olgu, ya bölgesel farklılıklar nedeniyle ya da büyük şehirlerdeki yerleşim dokusunun sosyal kesimlere göre de bölünmeleri

nedeniyle, ortaya çıkmaktadır. Geliri yüksek olan yüksek sosyal kesimin çocuk ve gençleri ilk-orta ve yüksek okul süresince eğitimlerini özel okullarda tamamlamakta ve çocukluk ve gençlikleri süresince farklı sosyal kesimlerin kamusal bir ortamda karşılaşma ve deneyim paylaşma olanakları ortadan kalkmaktadır. Yapılan çalışmaların ortaya koyduğu gibi, olgunlukta yaşanan ilk karşılaşmada ise sınırlar çizilerek dışlama (Kentel, 2005) ya da farklılığı ahlaki ve dini değerler üzerinden açıklama ön plana çıkmaktadır (Alemdaroğlu, 2005).

Yukarıda aktarılanlardan yola çıkarak sosyal eşitsizliği azaltmaya hizmet edebilecek politika önerilerinin başında, okullarda eşitlikçi eğitim verme hedeflerinin öğrencilerin sosyal kökenlerindeki farkların göz ardı edilmediği bir eşitlikçilik olarak algılanması gelmektedir. Ayrıca, sosyal kökenlerin etkilerinin azaltılması için, eğitim sisteminin eleştirel düşünce alışkanlıklarını ödüllendirmesi, bilginin öğrenilmesi ve edinilmesi dışında bunların eleştirel sentezi ve bunlara eleştirel yaklaşım becerisini geliştirmesi önemlidir. Bilgi yerine beceri öğrenimine, pasif bilgi ediniminin yerine aktif ve bağımsız çalışmaya, kültürler arası öğelere, çok boyutlu bir dil kavrayışına ağırlık vermek gerekir. Gelecekselleşmiş, dallara ayrılmış ders programlarına farklı disiplinleri ortaklaştıran dersler eklenmesi önemlidir. Öğrencilerin okullara giriş ve çıkışlarında başvurulmuş sınavların tek bir temel sınav olması yerine sık sık başvurulmuş, sürekli değerlendirmeler haline dönüştürülmesi önemli bir katkı yapabilir. Bir okul bitirme sınavında ölçülmesi gereken, edinilen bilgi birikimi değil, bunların farklı durumlarda uygulanabilmesi becerisidir ve sınavlar bu beceriyi ölçecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır. Eğitim seçeneklerinin çoğaltılması, çeşitli eğitim kurumları arasındaki hareketliliğin artırılması eğitime devam etmek açısından dezavantajlı kesimlerin alternatiflerini artırabilir. Uzaktan eğitim kurumlarının geliştirilmesi, bölgesel farklılıklar gibi dezavantajların azaltılmasına katkıda bulunabilir. Yaşam boyu eğitim programları, eğitimi erken bırakan dezavantajlı gençler için ikinci bir şans sunmaktadır.

Diğer yandan, sosyal dışlanma ve eşitsizliği azaltıcı etkisi olabilecek politikalar konusunda dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta,

farklı ekonomik ve sosyal gruptan gençlerin birarada olmasının teşvik edilmesinin en önemli unsurlarından biri burs ve yurt olanaklarının artırılması ve gençlerin özellikle yüksek eğitim süresince birarada yurtlarda yaşayabilmeleri konusudur. Dezavantajlı gençlerin sanat ve kültür alanındaki ilgilerinin ve bilgilerinin artırılabilceği aile dışı sosyal ortamların artırılması, farklı sosyo-ekonomik kökenleri olan gençlerin yine birarada kültür ve sanat alışkanlıklarını paylaşabilecekleri kültür ve sanat üretimi ve tüketimini gerçekleştirebilecekleri fırsatlar yaratılabilmesi sosyal eşitsizliği azaltıcı etki yapmak bakımından önemlidir.

Bu önerilerin gerçekleşmesi için sadece okulun değil, aynı zamanda öğretmenlik mesleğinin de geniş çaplı bir reformdan geçmesi gerekir. Daha fazla disiplinlerarası yönelimli bir eğitimden geçmiş öğretmenler gereklidir. Bunun için hem yeni iletişim araçlarına ve tekniklere hakim olmaları, hem de katılabilecekleri geliştirici eğitim olanaklarına sahip olmaları gerekir. Öğretmenlerle öğrenciler arasında yaşanan bir diğer sorun bilgi ve bilgi aktarımıyla ilgili teknolojilerin hızlı değişimi nedeniyle kuşaklar arası eğitimin giderek etkinsizleşmesi ve öğretmen-öğrenci ilişkisinde yaşanan kuşaklar arası çatışmanın artmasıdır. Okullarda, ya da okul dışı formel olmayan yöntemlerin kullanılacağı eğitim ve sosyalleşme ortamlarında akran eğitiminin kullanılması önem kazanmakta ve yaygınlaşmaktadır.

Kaya bu kitapta yer alan makalesinde çocukların bilgiyi esas olarak öğretmenlerinden (atalarından) edindiği kültür kadar gençlerin bilgiyi akranlarından edindiği ve hatta erişkinlerin bilgiyi çocuklarından edindiği kültürü vurgulamaktadır. Kendilerine sunulandan farklı bilgi kaynaklarına erişimi olan bu gençler, sadece ebeveynlerinin kendilerine öğretebileceği şeyleri değil, aynı zamanda eğitimcilerini de etkileyebilecek sağlam bir altyapıya sahiptir (Mead, 1970). Yapılan birçok araştırma, bilginin hızla değişmesi ve bilgi edinme kanallarının değişmesi ve artması (örneğin resmi eğitim programların ve okullardan çok internet, medya, film yapımcıları, reklam dünyasının öncüleri, televizyon programları, müzik albümleri, şarkılar, video oyunları, elektronik oyuncaklar, çizgi romanlar vs..) günümüz yetişkinlerinden daha

dinamik ve değişimiyle gelişime çok daha yatkın gençler yaratılmakta olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, okul içi eğitimlerde, öğrencilerle öğretmenler arasındaki diyalog ve iletişim önemli bir konu olduğu kadar, akran eğitiminin rolünün de bir etkileşim, deneyim paylaşma, bilgi alışverişi ve dönüşümün gerçekleşmesinde önemli olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Bu anlamda birbirinden öğrenebilecek gençlerin bir araya gelebileceği okul ve ev dışı ortamların önemi ön plana çıkmaktadır.

GENÇLERİN SİYASETE İLGİSİ VE KATILIMI

Yentürk vd.'nin bu kitapta yer alan makalesi İstanbul'da, 15-24 yaş arası, eğitim gören/eğitimine devam edecek olan 1.014 gençle gerçekleştirilen anketin sonuçlarını ele almaktadır. Ankete cevap veren gençlerin %50'den fazlası politikayla ya hiç ya da pek fazla ilgilenmemektedir. Gençlerin sadece %1,2'si siyasi partilere üyedir. Yurtsever-Ateş'in (2006) gençlerin siyasete ilgilerini İstanbul ölçekli bir alan araştırmasına göre, gençler siyaset içinde aktif olmayı istememektedirler ve bu ilgisizlik cinsiyet, eğitim ya da gelir farklılıklarına göre değişiklik göstermemektedir. Araştırmaya katılan deneklerin %1,7'si siyasi partilerin faaliyetlerine katıldıklarını belirtmektedirler. Bu oranlar, Kentel (1999)'in daha önceki tarihlere dayanan araştırmasına göre daha düşüktür.¹

İçinde yaşanan konjonktür iki temel nedenle genç kuşakların aktif katılımını ve etkin aktörler haline gelmesini engellemektedir. Bunlardan biri piyasa işleyişinin tek model olarak algılandığı ekonomik yaklaşım, diğeri ise siyaseti olumsuzlayan 12 Eylül konjonktürüdür. Diğer yandan, devlet-vatandaş ilişkisinin yeniden tanımlandığı temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru yaşanan süreçte gençlerin siyasete katılımını etkileyen bir diğer toplumsal dönüşümdür.

1 Gençlerin aktif siyasete katılımlarının düşük olduğuyla ilgili bir gösterge milletvekillerinin yaş ortalaması olabilir. 23. Dönem milletvekillerinin seçtikleri yıl olan 2007 itibariyle yaş ortalamaları 50,8'dir. Kadın milletvekillerinin yaş ortalaması 43,6; erkek milletvekillerinin yaş ortalaması 51,5'tir.

Bu süreç gençlerin siyasete temsili katılımını azaltmak kadar, katılımın tarzını değiştirici sonuçlar doğurmaktadır.

1990'larla beraber, küreselleşme olgusuyla birlikte, neo-liberal dalga tüm ekonomik modelleri teke indirgemıştır. Bu model, pazarın tek hakim olmasının toplumsal refahı sağlayabilecek tek durum olarak kabul edilmesidir. Neo-liberalizm ekonomik refah sağlayan tek model, iyi işleyen piyasa da bunun tek aracı olunca ulus devlet ve siyasetin görevi piyasanın iyi işlenmesini sağlamak yani piyasanın güçlenmesine hizmet etmek olmaktadır. Hükümet ve siyaset küresel pazarın kurallarını bilen, uluslararası rekabetin önünü açan bir aracı olarak algılanmaktadır. İyi siyaset yapma, iyi siyasi parti olma, iyi işleyen serbest piyasa ekonomisini işletebilmek, kurabilmek, piyasanın önündeki engelleri temizleyebilmek gibi bir teknisyenlikle özdeş hale gelmektedir. Siyasi başarı kriteri tek ve bunun dışında bir alternatif olmayınca refahı artırmak, toplumsal dengeleri korumak için siyasi partilerin ve parlamentonun yapabileceği bir şey yok algısı yaygınlaşmaktadır. İster sol ister sağ partiler olsun, ekonomi politikası olarak piyasanın dediği olur ilkesini benimsemeye başlayınca siyaset neredeyse kendi kendisini gereksiz kılmaya ve seçimlere katılım da her yerde düşmeye başlamıştır. Bu nedenlerle, artık gençler ya siyasi partilerin dışında kalmakta ya da piyasanın taleplerini kabullenip bunlara boyun eğen partileri desteklemektedirler (Benlisoy, 2003; İnanır, 2005; Yentürk, 2006).

Siyasi partilere katılan gençlerin, sadece piyasanın kabullerini benimseyen partileri desteklemekle kalmayıp siyasi partilere girmeyi ve oralarda aktif çalışmayı ekonomik güçlenmelerine destek bulmak için bir yatırım olarak yapmakta oldukları söylenebilir. Caymaz'a göre, siyasi partilerde siyaset yapan gençlerin bireyci bir anlayışla hareket ettiklerini ve bunun Weberyen amaçsal rasyonellik ideal tipiyle örtüşüğünü söylemek mümkün görünmektedir. Lüküslü'nün bu kitapta yer alan makalesinde aktardığı gibi, bu olgu küresel olarak rastlanan bir olgudur (BM, 2005).

Dünya konjonktüründe ortak yaşanan küreselleşmenin siyaseti gereksizleştiren etkisinin dışında, Türkiye'de siyaseti olumsuzlayan sü-

reçte 12 Eylül'den sonra toplumda mutabakat yaşanmaya başlanmıştır. Gençlerin siyasi partilere katılımı açısından bakıldığında, 12 Eylül 1980'den sonra yapılan yasal düzenlemelerle başta partiler olmak üzere siyasi faaliyet alanlarının gençlere uzun süre kapatılmış ve partilerin gençlik kollarına yaklaşık 17 yıl boyunca kilit vurulmuştur. Diğer yandan, Ocak 1985 yılında yürürlüğe giren ve tüm üniversitelerde geçerli olan YÖK Öğrenci Disiplin Yönetmeliği üniversiteli gençlerin siyasetle ilgisini kesmek amaçlı birçok madde içermektedir ve mutlaka değiştirilmelidir. Örneğin yükseköğretim kurumu içinde siyasi faaliyetlerde bulunmak, kurum içinde bildiri dağıtmak, afiş ve pankart asmak bir aya kadar uzaklaştırma cezası; boykot yapmak, siyasi ve ideolojik amaçlı bildiri afiş pankart, bant bulundurmak, çoğaltmak, dağıtmak, sözlü ve yazılı ideolojik propaganda yapmak kurumdan çıkarılmayı gerektiren fiiller arasındadır (<http://www.yok.gov.tr/yasa/yonet/yonet31.html>).

Caymaz'ın bu kitapta yer alan makalesine göre, askeri yönetimin gençliği eğitim ve çalışma hayatına kapatma stratejisi, ülkeyi kurtarmak gibi ütopyik işlerle uğraşmak yerine kendilerini kurtarmaları "tavsiyeleri" büyük oranda daha sonra iktidara gelen sivil yönetimler tarafından sürdürüldü. Ayrıca süreç ailelerin 12 Eylül dönemine ilişkin yaşadıkları deneyimlerin, yine aileler tarafından günümüz gençlerinin sosyalleşme süreçlerine apolitikleşme olarak yansıdı. Tüm bu süreçte askeri ve sivil yönetimler gençliği siyasetten uzak tutma çabaları bir kuşağın siyasal alanda örgütlü temsilini önlemiş oldu. Uzunca bir aradan sonra, 1997 senesinde tekrar faaliyete geçen gençlik kolları ast üst ilişkisini kabullenen, üstlerinin/büyüklerinin verdiği işleri yapan, parti içerisinde ve siyaset kariyerinde yukarılara tırmanmak için sırasını bekleyen gençlerle, siyasi hayata geri döndü. Dolayısıyla, Lüküslü'nün de belirttiği gibi, 12 Eylül rejiminin gençleri tümüyle siyasetten uzaklaştırmak kadar, onlara siyaseti otoriter bir anlayışla yapma misyonu da verdi.

Siyasi partilerde çalışan gençlerin parti içindeki yeri ve konumunu siyasi partilerin gençlik kolları yetkilileriyle yaptığı görüşmelerle araştıran Caymaz'ın bu kitaptaki makalesine göre, görüşülen gençlerin söyleminde yaratıcı ve yenilikçi değil, direktifleri uygulayıcı ve sta-

tükoyu korumaya yönelik özellikler öne çıktığı, partili gençlerin sorunlara özgün çözümleri aramadıkları/bulamadıkları söylenebilir. Caymaz'ın görüşmelerden çıkardığı sonuç gençlerin parti içinde merkezin otoriter yapısını sorgulamak yerine boyun eğmek zorunda kaldıkları, yöneticilerin gençlere partinin ilkeleri konusunda sessiz bir onama anlayışını dayatmayı başarmış olduklarıdır.

Lüküslü'nün siyasete katılmayan gençler üzerine yaptığı araştırma sonuçlarına göre gençler “vurdumduymaz”, “bencil” bir kuşak değildir, aksine sorunların farkındadırlar, sorunlardan rahatsızlık duymaktadırlar, fakat siyasete olan olumsuz bakışlarından dolayı siyasi alanın bir parçası olmamayı seçmektedirler. Gençler aslında siyasi alanı eleştirmektedirler: Siyasal alan gençler tarafından, gençlerin sorunlarını çözmede yetersiz kalan bir nitelikte görülmekte ve negatif olarak algılanmaktadır, çıkar ilişkilerinin başrolü oynadığı “kokuşmuş” bir düzen olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca siyasi alan değiştirilmesi zor, katı kuralları olan bir alan olarak, birey olarak bir şeyleri değiştirmenin çok zor olduğu bir alan olarak algılanmaktadır. Tüm siyasi dernekler ve partiler gençler tarafından kendilerini/kendilerine has özelliklerini rahatça belirtemeyecekleri fakat ancak bir grubun parçası olarak varolabilecekleri “otoriter” gruplar olarak tanımlanmaktadır.

Özetle, partiler aracılığıyla yapılan siyasetin özgünlüklerini/farklılıklarını yaşayabilecekleri ortam yaratmamakta, gençler siyasetle günlük hayatlarında yaşadıklarını/sorunlarını/pratiklerini birbirleriyle ilişkilendirememektedirler. Siyasi partilerin gençlere tanıdıkları ortam gençlerin özgün duruş, yaratıcılık ve katılımlarına olanak vermemekte, kendileriyle ilgili sorunların çözümünde siyasi partilere güvenmemektedirler. Gençler, toplumsal hayata katılım ve onun sorunlarıyla ilgili katkı ve görüşlerinin, ancak parti içinde yaşanıp (ya da partili yetişkinler gibi davranıp) yukarılara tırmanınca gerçekleşebileceklerinin farkındadırlar. Tüm bu olgular siyasetle ilgilenen gençleri siyasi partilerin dışına iten en temel etkenlerdendir. Lüküslü'ye göre, bu dışında kalma siyasete ilgisizlikten çok, hem eleştirilerini ve kendilerini

ifade edebilecekleri kanalların eksikliğine işaret etmekte ve hem de siyasi partilerin toplum üzerindeki etkisini azaltma işlevi görmektedir.

Siyasi partilerin toplum ve gençler üzerindeki etkilerini azaltan bir diğer dönüşüm temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru yaşanan süreçte görülebilir. Katılımcı demokrasi, bir anlamda, aktif ve sorumlu vatandaşlık anlayışının toplumda yaygınlaşmasıdır denebilir (Keyman, 2004; Tekeli, 2006). Gençlerin, sorunlarının çözümünü zamana ve yetişkinlere devretmedikleri, çözümlere hemen şimdiki (gençken) katkıda bulunabilecekleri aktif ve kolektif bir katılım ve siyasetle ilginin bu anlamda siyasi partiler dışında mümkün olabileceği bir ortamdan söz edilebilir. Her ne kadar Türkiye’de katılımcı demokrasi çok gelişmemiş olsa da gençler, ağ olarak bir araya gelip sanal dünyanın nimetlerini kullanarak birbiriyle haberleşme, hiyerarşi olmadan ortak görüş oluşturma, sosyalleşme, birbirlerinden öğrenme, sivil platformlar gerçekleştirebilme, görüşlerini ifade edebilme, bireysel tepki ve duruşlarını siyasi talepler haline dönüştürebilme, kendi projelerini yaratma ve bu projeleri gerçekleştirme amacıyla ortamlar yaratabiliyorlar.

Bir anlamda, gençler hiyerarşik yapıların yaygın olduğu, temsili seçimle yöneticilerin belirlendiği, üyelerle ilişkilerin genel kurullarda gerçekleştiği siyasi parti ve yapılanmalar dışında siyaset yapabilmeye başladılar. Yönetime katılım, ağ üzerinden haberleşme, oy çokluğu yerine müzakereye ve oybirliğine dayalı karar almanın yaygın olduğu, gençlerin bireysel özgürlüklerini kaybetmeden bir misyon için kolektif olarak çalışabildikleri ortamlar/sivil ağlar gençlerin hem kendi hem de çevrelerinde gördükleri toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunabilme, hem de bunu kendi özgün tazalarını kaybetmeden yapabilmelerine olanak sağladı.

Devlet–vatandaşlık ilişkisine bakıldığında ortaya çıkan bir diğer önemli değişim vatandaşların özgürlük alanlarının genişlemesi, farklı cinsiyet ve etnik kimliklerin eşit vatandaşlık taleplerinin ön plana çıkması gibi konularda olmaktadır. Vatandaşlık hakkı, toplum içinde var olma hakkı, yeni kimlikleriyle (feminist olarak, çevreci olarak) tanın-

ma talepleri ön plana çıkmaktadır. Gençlerin mücadele alanları bir iş/ev sahibi olmaktan, kendi farklı kimliklerinin, özgürlüklerinin ve değerlerinin tanınması alanına kaymaktadır. Siyasi partiler ise bu tür yeni kimlik talepleriyle rezonans kurmakta zorlanmaktadırlar. Kadın hareketi, eşcinseller hareketi, çevre hareketi, insan hakları hareketi gibi değerlerin taşıyıcı aktörü ise siyasi partiler değil, toplumsal hareketler olmaktadır (Keyman, 2004). Artık siyasi partilerin, özellikle toplumsal hareketlere angaje gençleri katabilmek için çevre politikası, kadın sorunuyla, insan haklarıyla, hayvan haklarıyla ilgili politikalar da üretmek durumunda olduklarını belirtmekte yarar var.

Bu dönemde, diğer yandan, katılımcı demokrasi ve aktif vatandaşlığın örgütlülüğü olarak STK'ların yükselişi görülmektedir. Ancak Türkiye'de STK'ların gerek nicelik gerek nitelik olarak geliştikleri söylenebile hem yetişkinlerin hem gençlerin STK'lara katılımı düşük olduğu bilinmektedir. Yentürk vd.'nin bu kitapta aktardıkları çalışmalarının önemli bir sonucu gençlerin STK'lara katılımı düşükken, katılımı düşünülen STK'lar söz konusu olduğunda bunların başında gençlik kulüpleri ve gençlik derneklerinin gelmesidir. Gençler gençlerin bir arada oldukları ve kendi kendilerini yönetebilecekleri derneklere ilgi duymaktadırlar. Gençlerin STK'lara üyeliğinin düşük olmasının en temel nedenlerinden biri STK'ların gençleri ucuz ve dinamik işgücü olarak görmeleri ve gençlerin STK'lara ya da STK'lar tarafından yürütülen projelere karar ve işleyiş açısından katkılarını önemsememeleridir. Gençlerin kendilerini geliştirebilecekleri, projelerini hayata geçirebilecekleri süreçlerin ve katılımlarının esas amaç olduğu, özel olarak gençler için veya gençler tarafından oluşturulmuş gençlik STK'larının gençlerin toplumsal yaşama katılımı için önemleri çok büyüktür ve desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

Aktay, Y. (2007), Pierre Bourdieu ve Bir Maxwell Cini olarak Okul, Çeğin, G. Göker, E. Arlı, A. ve Tatlıcan, Ü. (2007) Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi içinde, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006), Türkiye’de Büyük Kentlerde Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- Alemardoğlu, A. (2005), Bir İmkân Olarak Gençlik, Birikim dergisi, no.196, İstanbul.
- Avrupa Birliği (2001), Gençlik için Beyaz Kitap http://ec.europa.eu/youth/archive/whitepaper/index_en.html
- Benlisoy, F. (2003), Öğrenci Muhalefetinin Güncelliği, Toplum ve Bilim, no.97, Güz 2003.
- BM (2005), World Youth Report 2005, www.un.org/esa/socdev/unyin/wyr05.htm
- Buğra, A. (2005), AB Müzakere Sürecinde STK’lar ve Yoksulluk, İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 12. <http://stk.bilgi.edu.tr/siviltoplumseminer.asp>
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (der) (2007), Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Buğra, A. ve Adar, S. (2007), Türkiye’nin Kamu Sosyal Koruma Harcamalarının Karşılaştırmalı bir Analizi, Araştırma Raporu, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Politika Forumu, Nisan 2007, İstanbul.
- Estivill, J. (2003), Concepts and Strategies for Combatting Social Exclusion, ILO, STEP, Cenevre.
- Hall, T. Coffrey, A. ve Williamson, H. (1999), Self, Space and Place: Youth Identities and Citizenship, British Journal of Sociology of Education, c.20, no.4.
- ILO, (2006a), A Resource Directory for Lead Countries of the Youth Employment Network, ILO, Cenevre.
- ILO, (2006b), Global Employment Trends for Youth, ILO, Cenevre.
- İstatistiklerle Gençlik (2007), İstatistiklerle Türkiye’de Gençlik, 2007, Gençlik Çalışmaları, <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>
- İnanır, S. (2005), Bildiğimiz Gençliğin Sonu, Birikim dergisi, no.196, İstanbul.
- Keyder, Ç. Üstündağ, N. Ağartan, T. ve Yoltar, Ç. (2007), Avrupa’da ve Türkiye’de Sağlık Politikaları, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kentel, F. (1999), Türk Gençliği 98, Suskun Kitle Büyüteç Altında, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul.
- Kentel, F. (2005), Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası, Birikim dergisi, no.196, İstanbul.
- Keyman, F. (2004), Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum, İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 3 <http://stk.bilgi.edu.tr/siviltoplumseminer.asp>
- Kazgan, G. (der.) (2006), İstanbul Gençliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kurtaran, Y. (2007), Üniversite Öğrencilerinin Barınma Hakkı Çerçevesinde Yurt-

- Kur Mevzuatı, Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu, 2-4 Kasım 2007, TOG, İstanbul.
- Lüküslü, D. (2005), Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan Gençlik Analizleri, Birikim dergisi, no.196, İstanbul.
- Mead, M. (1970), Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap, New York: Doubleday.
- McGrath, B. (2002), Towards the Enablement of Unqualified Rural youth: A Structurationist Perspective on Socially Inclusive Policy Interventions, Journal of Youth Studies, c.5, no.3.
- Standing, G. (2007), Temel Gelir: Küreselleşen Dünyada Yoksullukla Bir Mücadele Yöntemi, Buğra ve Keyder (2007) içinde.
- Sen, A. (2000), Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny, Social Development. Paper No. 1. Office of Environment and Social Development, Asia Development Bank, June.
- Sütlaş, M. (2007), Gençlerin Sağlık Hakkı, Sağlıklı Yaşama Hakkı ve Sağlık Hizmetlerinden Yararlandıkları Sıradaki Hakları, Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar Raporu, 2-4 Kasım 2007, TOG, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2006), Katılımcı Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları, Sosyal Demokrasi Derneği Yayınları no 1, Ankara.
- Üniversiteli Kadınlar Forumu (2006), Üniversiteli Genç Kadınlar ve Örgütlenme, Üniversiteli Kadınlar Forumu Bildirgesi kitapçığı, İstanbul.
- Yurdsever-Ateş, N. (2006), İstanbul Gençliğinin Siyasal Değerleri içinde Kazgan, 2006 içinde, 85-151.
- Yentürk, N. (2006), Demokratik Kitle Örgütlerinden STK'lara: Konjonktürel bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi, STK Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 11, 2006. <http://stk.bilgi.edu.tr/sivil-toplumseminer.asp>
- Yurt-Kur (2006), Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Klavuzu, Yurt-Kur, Ankara.

HERKES
FARKLI
HERKES
EŞİT

İKİNCİ KISIM

Gençlik Çalışması

4

Gençlik Çalışması Özne-Özel Sınıflandırma Modeli¹

GÜLESİN NEMUTLU

GENÇLİK ÇALIŞMASI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Gençlik çalışması, özellikle son 10 yıldır, sivil alanda, oldukça geniş bir anlamda, sıkça kullanılan bir kavram. Gençlik çalışmasından bahseden kişiler; toplum merkezlerinde gençler tarafından yapılan çalışmalardan, bir gençlik derneğinin gerçekleştirdiği projelere; gençler tarafından gençler için düzenlenen yaz kampından, karar verme mekanizmalarına gençlerin katılımını sağlayan sistemlerin oluşturulmasına yönelik yapılan çalışmalara kadar çeşitli faaliyetlerden bahsediyor olabilirler. Smith, gençlik çalışmasını en geniş tanımla; odağın gençte olduğu çalışmalar olarak tanımlamakta ve bu faaliyetleri; nesiller boyu değişik biçimlerde tanımlanmış, yeniden tanımlanmış, gözden geçirilmiş ve yeniden keşfedilmiş; birbiriyle dağınık biçimde ilişkilendirilmiş bir takım faaliyetler bütünü olarak aldığımızda, mevcut uygulamalar ve zaman içindeki dönüşümüne bakılarak gençlik çalışmasının temel özelliklerinin belirlenebileceğini söylemektedir (Rogers ve Smith, 2003). Bu makalede gençlik çalışması, “gençlerin kendilerini gerçekleştirebilmele-

1 Modelin geliştirilmesi sırasında katkı sağlayan Neslihan Öztürk ve Murat Alemdar’a teşekkür ederim.

ri amacıyla gencin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanan bir öğrenme ortamının yaratılmasına yönelik yapılan çalışmalar” olarak alınmıştır.

Gençlik çalışması teriminin ilk ne zaman yaygın olarak kullanılmaya başlandığı konusunda farklı yaklaşımlar vardır. Rogers ve Smith; bazı tarihçilerin 18. yüzyılın sonlarına doğru kiliselerde gelişmeye başlayan Pazar Okulları'nı (Sunday Schools) düzenli gençlik çalışmasının ilk örnekleri olarak verdiklerini belirtmektedirler (Rogers ve Smith, 2003). Sanayi Devrimi'nden önce, gencin ekonomik sosyalleşmesinde en önemli rolü aile oynarken ve gençlik, yaşam döngüsünde az farklılık gösteren bir dönemken; sanayi devrimi sonrasında bu rol değişmekte ve düzenli gençlik çalışmaları hız kazanmaktadır (Furlong ve Cartmel, 1997).

Gençlik çalışmasının tarihsel gelişimi gibi, genel olarak gençlik çalışması hakkında yazılı kaynak da oldukça azdır. Banks, bunun nedenlerini açıklarken; gençlik çalışmasının küçük bir meslek grubu olmasını; mesleki sınırlarının bulanıklığını; çalışmaların çeşitli kurum ve gönüllü örgütler tarafından yapılıyor olmasını; gençlik çalışanlarının büyük bir bölümünün gönüllü olmasını; işin büyük bir bölümünün beraber çalışılan gençle yakın ilişkinin oluşturmasını ve mevcut durumda alanda entelektüel ve profesyonel birikimin sınırlı olmasını sıralamaktadır (Banks, 1999).

Tarihin farklı zamanlarında, farklı coğrafyalarda, birbirinden farklı biçimlerde gerçekleştirilen gençlik çalışmaları için ortak bir tanım ya da ortak özellikler sıralamaya çalışmaktansa, gençlik çalışmalarının birden çok biçimde gerçekleştiği gerçeğini kabul edip, 1990'lardan sonra gerçekleşen ve yaygınlaşan gençlik çalışmaları söyleminin merkezinde yer alan temel özellikleri belirlemeye çalışan Doyle ve Smith bu özellikleri şöyle sıralamıştır (Smith, 2002):

Odağın Gençte Olması

Gençliği tanımlayan yaş aralığı konusunda farklı yaklaşımlar olsa da gençlik çalışması, *yaş-özel* bir çalışma biçimidir. Gençliği nasıl tanımlarsak tanımlayalım, gençlerin kendi deneyimlerini farklı yaş grupları-

nın deneyimlerinden farklı biçimde algıladıkları ve akranlarıyla beraberlik içinde olmaya yöneldikleri bir gerçektir (Jeffer ve Smith, 1999). Gençlik çalışmasının odağını gençler ve bu gençlerin deneyimleri oluşturmaktadır.

Gönüllü Temelli Katılım ve Etkileşim Üzerine Yapılan Vurgu

Tony Jeffer'in getirdiği gönüllülük prensibi açılımı, gençlik çalışmasını aynı yaş grubuna verilen diğer hizmetlerden ayırıyor. Gençler, geleneksel olarak, gençlik çalışanıyla istedikleri zaman bağlantıya geçip yine istedikleri zaman bu ilişkiyi sonlandırabilmektedirler. Bu durum, gençlik çalışanlarının çalışma biçimine büyük bir etki yapmakta ve böylece gençlik çalışanını daha *yatay* çalışma ve etkileşim kurma biçimlerine yönlendirmektedir. "Etkileşimi yapılandırmak" gençlik çalışmasının hem söyleminin hem de eyleminin odağında yer almaktadır. Benzer biçimde, Smith de, eğitimi ve öğrenen arasındaki etkileşime dikkat etmenin, insanların ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapmak konusunda ön adım olduğunun önemini belirtmektedir (Jeffer ve Smith, 2001).

Örgütlenmeye Bağlılık

Örgütlenme; ilk gençlik çalışması örneklerinden bugüne, birbirine eşlik etmek ya da bir görev üstlenmek için biraraya gelmek temelinde gençlik çalışmasının tanımlayıcı bir ögesi olarak belirtilebilir. Yanısıra, bireyin, grup ya da örgütlenme içindeki durumunun eğitsel gücü, gençlik çalışmasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (Doyle ve Smith, 1999). Son yıllarda, örgütlenme kavramının "tehdit" altında olduğunu belirten Doyle ve Smith, buna iki neden göstermektedirler: İlki kulüp gibi örgütlenmelerden hedef grup anlayışına geçiş; ikincisi ise karar vericilerin grupların birarada çalışma yeteneklerinden çok bireysel olarak kazandıkları bilgi ve becerilere verdikleri önemdeki artış.

Resmi Olmamak, Arkadaşça ve Dürüstlük İçinde Hareket Etmek

Gençlik çalışmasının temel özelliklerinden birinin de, "etkileşimdeki yaklaşım" olduğuna vurgu yapan bu temel özellikteki sav, bireylerin öğren-

me süreçlerini; duydukları şeyler kadar, kim tarafından ve ne biçimde duyduklarının da etkili olduğudur. Gençlik çalışmasının² sadece erişilebilir ve arkadaşça olması yeterli değil, aynı zamanda “insanlara inançlı olması” ve kendileri için de “iyi hayatlar” sürmeyi deniyor olmaları gerekir diyen Doyle ve Smith, bu nedenle gençlik çalışmasının karakter özelliklerinin son derece önemli olduğunu belirtmektedirler. Odağında “insan” olan bir çalışmayı yürüten kişilerin “insan olmaya” ve “beraber iyi yaşama” verdikleri değer, yapılan çalışmaya etkisini vurgulamaktadırlar.

Gençlerin Eğitimi ve Daha Genel Olarak Gençlerin Refahı Konusuyla İlgilenmek

Doyle ve Smith, yaygın olarak sanılanın aksine, gençlik çalışmasının “gençleri sokaktan uzak tutmak” ya da yalnızca eğlenmek gibi kaygılardan gelişmediğini, her gençlik çalışmasının kendi içinde eğitsel bir yönlendirme hedefi bulunduğunu belirtiyorlar (Rogers ve Smith, 2003). Öğrenmeye –özellikle de yaşam içinden öğrenmeye– yönelik bu ilginin gençlerin genel refahlarıyla ilişkili bir biçimde geliştiğinde gençlik çalışması için temel bir özellik haline geldiğini vurguluyorlar.

Doyle ve Smith’in gençlik çalışmasının kilit özelliklerini belirlemeye çalışırken referans verdikleri Tony Jeffs’de, 1996 yılında yaptığı çalışmada, gençlik çalışmasını belirleyen üç temel unsuru gönüllü katılım, eğitsel özellik ve odağın gençlerde olması olarak sıralamaktadır (Jeffs, 2001). Doyle ve Smith’in bu üç temel unsura ekledikleri iki yeni başlık (örgütlenmeye bağlılık ile resmi olmamak, arkadaşça ve dürüstlük içinde hareket etmek), gençlik çalışmasının *nasıl* uygulandığının da çalışmanın kendisini tanımladığına ilişkin tartışmayı genişletiyor.

ÖĞRENME ORTAMI OLARAK GENÇLİK ÇALIŞMASI

Gençlik çalışmasının temel özelliklerini yukarıdaki gibi sıraladığımızda, gerçekleştirilen her çalışmanın, “etkileşim yaratmak” kadar, doğ-

2 Burada gençlik çalışması, gençlik çalışmasını düzenleyen kişi olarak düşünülmelidir. Kişinin ücretli ya da gönüllü çalışıyor olması, genç ya da yetişkin olması burada belirtilen etkiyi değiştiriyor.

rudan ya da dolaylı olarak “öğrenme yaratmayı” hedeflediğinden bahsetmek mümkündür. Gerek bilgi, gerek beceri, gerek tutum değişikliği yönünde olsun; gençlik çalışması, “öğrenme” ile kesişmektedir. Taylor’ın bu kitaptaki makalesinde gençlik çalışması ve öğrenme kavramının kesişimi hakkında daha detaylı bir tartışma bulunmaktadır. Taylor’un makalesinde belirttiği gibi, “öğrenme”nin bir süreç, “eğitim”in ise öğrenme sürecinin içerisinde gerçekleştiği bir sistem olduğundan hareketle gençlik çalışmalarının eğitsel bir bağlamı olduğunu da kabul edebiliriz. Gençlik çalışması özelinde öğrenme, çalışmanın diğer temel özellikleri nedeniyle, çoğunlukla formel olmayan öğrenme biçiminde gerçekleşmektedir.

Şüphesiz, tasarlanmış öğrenme ortamları ya da eğitim, tarafsız ya da yansız değildir. Paulo Freire, öğrenmeyle ilgili çalışmalarında, eğitimin hem özgürleştirme hem de ehlileştirme için kullanılabileceğinden bahsetmektedir (Freire, 1972). Brezilya’da, yoksul ve ezilmiş insanların, içinde buldukları durumu anlayabilmeleri, kontrol edebilmeleri ve kendilerini yoksulluktan, güçsüzlükten ve ezici rejimden özgürleştirebilmeleri için yetişkin eğitimi ve okuma yazma programları düzenlemiş olan Freire; eğitimin ehlileştirme, rahata düşkünlüğü teşvik etme, var olan durumu sorgulamadan kabul etme ve dolayısıyla sosyalleşmenin kontrolü olarak da kullanılabileceğini belirtmektedir. Gençlik çalışması eğitsel bir ortam olarak düşünüldüğünde, uygulayan kişiler ve uygulamayı etkileyen politikalar, Freire’nin özgürleştirme-ehlileştirme olarak iki farklı ucunu tanımladığı düzlemde kendi konumunu bulmaktadır.

Freire’nin eğitimin nelere hizmet edebileceği konusunda getirdiği açılım, gençlik çalışması düzleminde gençlerin “kontrol edilmesi ve gözetim altında tutulması” olarak tanımlanabilecek yaklaşımla “gençlerin özgürleştirilmesi” hedefli yaklaşım arasındaki gerilimi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Şüphesiz bu gerilim, gençlere toplum içerisinde *verilen* yer ile yine gençlere toplum içerisinde *biçilen* rollerdeki farklılıktan, politikaların bu rollerin oluşmasındaki etkisinden ve bu rollerin politikalara yansımından kaynaklanmaktadır.

NEDEN GENÇLİK ÇALIŞMASINDA YENİ BİR SINIFLANDIRMA MODELİ

Gençlik çalışması başlığı altındaki farklı uygulamaları daha iyi anlayabilmek, karar alıcılar ve uygulayıcılar için detaylı politika önerileri geliştirebilmek için var olan çalışmaların nasıl sınıflandırıldığına baktığımızda, gençlik çalışmasının geleneksel olarak çalışmanın yapıldığı mekân ve/veya kapsam temelinde sınıflandırıldığı görülmektedir.

Merkez temelli gençlik çalışması (*centre-based youth work*), gençlerin kendi istekleriyle gelip hizmet aldıkları ya da çalışmalar düzenledikleri bir mekânda – gençlik merkezinde gerçekleşen çalışmaların geneline verilen addır. Benzer biçimde, bağımsız gençlik çalışması (*detached youth work*), gençlik çalışmasının sabit bir mekânda değil, gençlerin buldukları yerlerde yaptıkları çalışmaların, okul temelli çalışma (*school-based youth work*), gençlik çalışmasının gerçekleştiği mekânın okul, çalışmaya katılan gençlerin ise çoğunlukla öğrenciler olduğu çalışmalardır.

Yaygın kabul görmüş bir diğer sınıflandırmanın ise, çalışmanın kapsadığı alan temelindedir. Mahalle ya da il bazında yapılan çalışmalar yerel gençlik çalışmaları (*local youth work*), ulusal çapta yapılan çalışmalar ulusal gençlik çalışmaları (*nation-wide youth work*) olarak adlandırılırken, Avrupa çapında yapılan çalışmalar Avrupa gençlik çalışmaları (*European youth work*) olarak isimlendirilmektedir.

Yukarıda bahsi geçen mekân ve kapsam temelli sınıflandırmalar, gençlik çalışmasının farklı boyutlarda tartışılmasına sınırlı da olsa olanak tanırken, çalışmanın “özüne” ilişkin bir tartışma yapmayı zorlaştırmaktadır. Örneğin, gençlik katılım çalışmalarıyla ilgili tartışmalar, yerel-ulusal-bölgesel-küresel olarak ya da merkez-okul-mahalle temelinde tartışıldığında, mekân ya da kapsamın çalışma üzerine etkileri, çalışmanın iç dinamikleriyle ilgili tartışmaları *gölgelemektedir*. Benzer bir durum gençliğin güçlendirilmesi ya da gençlere sağlanan hizmetler konularında da karşımıza çıkmaktadır.

Bu makalede sunduğumuz sınıflandırma modeli, gençlik çalışmasının temel özelliği olan “odağın gençte olması” prensibine dayana-

rak, bahsi geçen gençlik çalışmasında “gencin” hangi konumda, hangi rolle yer aldığına bakmaktadır. Modelde, Freire’nin özne-nesne tartışması ve Wood’un geliştirdiği gençlik çalışmasında ilişkiler şeması temel alınmıştır. Gencin ya da gençlik kavramının, çalışmadaki konumuna bakan bu model, “gençlik çalışmasını tanımlamak” kaygısıyla değil, gençlik çalışmasının içeriği ve uygulanma biçimleriyle ilgili fikir geliştirebilmek, örneklere yakından bakabilmek, tartışmaları yürütebileceğimiz yeni bir zemin sunmak üzere tasarlanmıştır (Wood, 2000).

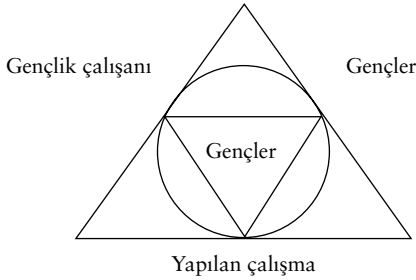
GENÇLİK ÇALIŞMASI “ÖZNE-ÖZEL” SINIFLANDIRMA MODELİ

Gençlik çalışması ve uygulamaları hakkında özne-özel bir tartışma yürütebilmek için Freire’nin eğitime yaklaşımıyla ilgili çalışmaları zemin alınmıştır. Freire, geleneksel eğitim yaklaşımında eğitimciyi özne, öğrenciyi ve hakkında öğrenilen konuyu ise nesne olarak görmektedir. Eğitimcinin baskın olduğu –tasarlama, yönlendirme, değerlendirme gibi eğitim sürecinin her aşamasında– bu “köleleştirici” eğitim yaklaşımını kırmanın yolunun ise, hem eğitimcinin hem de öğrencinin özne olduğu, yalnızca hakkında öğrenilen konunun nesne olduğu bir yaklaşımla kırılabileceğini ve böylece hem öğrenenin hem de eğitimcinin özgürleşeceğini belirtmektedir (Freire, 1972). Gençlik çalışması için özne-özel bir sınıflandırma modeli geliştirilirken, uygulanmış olan gençlik çalışması örneklerinde özneler tanımlanarak model geliştirilmeye başlanmıştır.

Sınıflandırma çalışmasında temel aldığımız bir diğer tartışma ise Wood’un gençlik çalışması alanındaki ilişkileri açıklamak için geliştirdiği ilişkiler şemasıdır (Wood, 2000). Wood, gençlik çalışmasının üç temel öğeden oluştuğunu ve bu öğelerin gençler, gençlik çalışanı ve yapılan çalışma olduğunu söylemektedir. Bu üç öğe, gençlik çalışmasının temel üçgenini oluşturmaktadır ve bu öğeler arasındaki ilişkiler de gençlik çalışması alanındaki ilişkileri açıklamakta zemin oluşturmaktadır. Wood, şemasında son bir vurguyu gençleri üçgenin merkezine *de* koyarak yapmaktadır. Böylece gençler, gençlik çalışmasının üç temel

öğesinden sadece biri olmaktan çıkıp, tüm öğelerin odağında da yer almaktadırlar (Çizim 1).

ÇİZİM 1
Wood'un Gençlik Çalışmalarında İlişkiler Modeli

Kaynak: Wood, 2000.

Gençlik çalışması alanındaki bir diğer gerilim noktası ise çalışmanın gençler tarafından düzenlenip düzenlenmediği tartışmasıdır. Geleneksel olarak “gençlik çalışması”, Smith’in de tanımına göre, “odağında gençler olan tüm çalışmalar” olarak tanımlandığında, “*üzerinde çalışılan*”ın gençler olduğu kesinleşmekte, fakat çalışmanın kim tarafından düzenlendiği belirsiz kalmaktadır. Çalışma, doğrudan “gençler” tarafından da düzenleniyor olabilir, “*diğerleri*” tarafından da. Burada “diğerleri” diye isimlendirdiğimiz kişiler / kurumlar yaş aralığı olarak genç olsalar da olmasalar da, kendilerini “genç” kimliğiyle tanımlamayanlardır.

Gençlik çalışması özne-özel sınıflandırma modeli, özne olarak *gence* dayanıyor. Wood’un gençlik çalışmasındaki ilişkileri açıkladığı üçgeni “çalışmayı düzenleyen”, “çalışmanın hedef kitlesi” ve “çalışmanın konusu” olarak yorumlarsak Çizim 2’ye ulaşabiliriz.

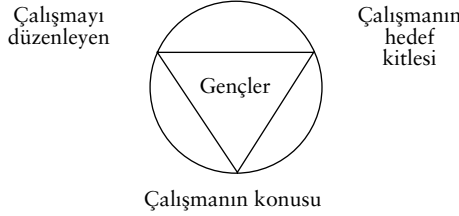
Aşağıdaki sorular, bu üç öğenin kim/ne olduklarındaki farklı eşleşmelere göre Tablo 1’i oluşturmak mümkündür.

- Çalışmayı düzenleyen kişilerin kim? (gençler ya da diğerleri);

- Çalışmanın hedef kitlesi kim? (gençler ya da diğerleri) ve
- Yapılan çalışmanın konusu neyle ilgili? (gençlikle ilgili ya da diğer konularla ilgili)

ÇİZİM 2

Wood'un Gençlik Çalışmalarında İlişkiler Modelinin Özne-Özel Sınıflandırma Modeli

Kaynak: Wood, 2000.

TABLE 1
Gençlik Çalışması Özne-Özel Sınıflandırması

	Çalışmayı düzenleyen	Çalışmanın hedef kitlesi	Yapılan çalışmanın içeriği	Çalışmanın özne-özel ismi
1	Gençler	Diğer	Diğer	Gençlik toplum çalışmaları
2	Gençler	Diğer	Gençlik	Gençlik katılım çalışmaları
3	Gençler	Gençler	Diğer	Gençlik paylaşım çalışmaları
4	Gençler	Gençler	Gençlik	Gençlik işbirliği çalışmaları
5	Diğer	Gençler	Diğer	Gençliğin güçlendirilmesi
6	Diğer	Gençler	Gençlik	Gençlik hizmet çalışmaları
7	Diğer	Diğer	Gençlik	Gençlik hakkında yapılan çalışmalar

Modeldeki her bir alt başlığı ayrıntılı olarak açıklamadan önce birkaç noktaya dikkat çekmek gerekmektedir.

İlk olarak, geliştirilmiş olan modelin, gençlik çalışmasını tanımlamak amacıyla değil, gençlik çalışması alanındaki uygulamaları

“gençlerin rolü” temelinde tartışabilmek için zemin oluşturma kaygısıyla geliştirildiğini tekrar vurgulamakta fayda vardır.

İkinci olarak, sınıflandırma çalışması sırasında kullanılan alt başlıklar (isimler), gençlik çalışması alanındaki bir grup uygulamanın³ özneleri belirlendikten sonra, benzer özellikler gösteren çalışmalar üzerinden genellemeye varılarak verilmiştir. İncelenmiş olan uygulamalar proje/faaliyet temellidir. Yani, sınıflandırma modeli kurumları ya da içerisinde farklı uygulamalar olan geniş kapsamlı projeleri değil, bir-bir gençlik alanındaki faaliyetleri sınıflandırmaya yöneliktir. Dolayısıyla, bir kurum, birden çok alanda gençlik çalışması gerçekleştirebileceği gibi, bir proje de kendi içinde, modelde tanımlanmış alanlardan birinden çoğunu barındırabilir.

Benzer biçimde, modeldeki yedi farklı başlığın her biri altında, hizmet odaklı faaliyetler olabileceği gibi, savunuculuk faaliyetleri de yer alabilir. Benzer biçimde, farklı başlıklarda sınıflandırdığımız çalışmalar, serbest olabileceği gibi; sivil toplum kuruluşlarında ya da kamu kuruluşlarında da gerçekleştirilebilir.

Modelde tanımlanmış alt başlıklara geçmeden üzerinde durulması gereken bir diğer nokta ise gençler-diğerleri biçiminde yapılmış olan ikili ayrımın, her ikili ayrımında olduğu gibi kimi alanları görünmez kıldığı gerçeğidir. Model, gençler ve diğerleri biçiminde yapılacak bir ikiliğin yaratabileceği olumsuz etkilere açıktır. Amacı tanımlama değil, tartışma zemini açmak olan modelin bu yönü, çalışma incelenirken akılda tutulmalıdır.

Son olarak, “çalışmayı düzenleyen”, “hedef kitle”, “çalışmanın içeriği” üçlemesinin üçünün de “diğer” olduğu eşleştirme, gençlere ya da gençlik konusuna dokunmadığı için model kapsamında incelenmemiştir.

3 Özneleri belirlenen uygulamalar, Aralık 2006 tarihinde Gençlik Çalışmaları Birimi koordinasyonu ile gerçekleştirilmiş olan GePGeNç FeSTiVaL sırasında, gençlik alanındaki farklı aktörler tarafından sunulmuş 167 uygulamadır. GePGeNç'te sunulan çalışmalar, son 5 yıl içerisinde gerçekleştirilmiş, yapılan açık çağrı sonucunda kişi ve kurumların başvurdukları ve Festival'in Düzenleme Komitesi tarafından seçilmiş uygulamalardır. Uygulamaların seçiminde göz önünde bulundurulmuş temel kriter, çalışmanın şiddet ve ayrımcılık içermiyor ve bunları teşvik etmiyor olmasıdır. Ayrıntılar için <http://www.gepgencfestival.net> adresi ziyaret edilebilir.

Makalenin bu bölümünde, isimlendirilmiş her alt çalışma alanı; çalışmayı düzenleyenler, hedef kitle, çalışmanın konusu başlıklarının yanısıra alandan örneklerle geliştirilmiş, çalışmaların genel hedefi, çalışmalar sırasındaki yaklaşım ve çalışma sırasında gerçekleşen/gerçekleşebilen öğrenme alanları da özetlenmiştir.

Gençlik Toplum Çalışmaları

Çalışmayı düzenleyenler: Çalışmayı düzenleyenler gençlerdir. Çoğunlukla gönüllü yapılan faaliyetlerdir. Burada belirleyici olan, faaliyetleri düzenleyenlerin kendilerini “genç” olarak tanımlıyor olmalarıdır.

Hedef kitle: Çeşitli olabilir. Çalışmalar, belli bir hedef grup üzerinde “değişim” yaratmayı amaçlayabileceği gibi, kurumlardaki düzenlemeleri değiştirmeye yönelik savunuculuk faaliyetleri de olabilir.

Çalışmanın konusu: Çeşitli olabilir. Çalışma için belirlenen “hedef kitle” ve bu kitlenin ihtiyaçları, çalışmanın konusunu belirler.

Örnekler: Gençlik toplum çalışmasına örnek olarak, gençler tarafından düzenlenen okuma-yazma kursları, gençlik merkezi çevresinde yaşayan ev kadınlarıyla spor faaliyetleri, gençler tarafından düzenlenen kan bağışi kampanyaları, okullarda şiddeti azaltmaya yönelik gençler tarafından yapılan çalışmalar sayılabilir. Çeşitli konularda gençler tarafından gerçekleştirilen savunuculuk faaliyetleri de toplum gençlik çalışması olarak isimlendirilebilir.

Hedef: Gençlik toplum çalışmasında hedef, toplumsal değişimin gençlerin girişimiyle gerçekleşmesidir. Hedefe ulaşmak için hizmet odaklı faaliyetler düzenlenebileceği gibi, savunuculuk faaliyetleri de gerçekleştirilebilir.

Yaklaşım: Gençler tarafından, içinde yaşadıkları ya da yakın oldukları toplum içerisindeki gruplarla, bu grupları etkileyen konularda, çoğunlukla topluma “fayda” sağlamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmalardır. “Yardım” ya da “müdahale” etme isteği, temel motivasyondur.

Öğrenme: Toplum gençlik çalışmasında, öğrenme çoğunlukla üç alanda gerçekleşir. Bu öğrenme konularını, belirlenen hedef kitle ve

çalışılan konu üzerine öğrenme; konuyla ilgili paydaş gruplardan / gruplar hakkında öğrenme ve süreci düzenleyen gençler arasındaki etkileşim sonucu akranlararası öğrenme olarak sıralayabiliriz.

Gençlik Katılım Çalışmaları

Çalışmayı düzenleyenler: Çalışmayı düzenleyenler gençlerdir. Çoğunlukla gönüllü yapılan faaliyetlerdir. Burada da belirleyici olan, faaliyetleri düzenleyenlerin kendilerini “genç” olarak tanımlıyor olmalarıdır.

Hedef kitle: Çeşitli olabilir. Çalışmalar, belli bir hedef grup üzerinde “değişim” yaratmayı amaçlayabileceği gibi, kurumlardaki düzenlemeleri değiştirmeye yönelik savunuculuk faaliyetleri de olabilir.

Çalışmanın konusu: Gençlik hakkındadır. Çalışmanın konusu, belirlenen “hedef kitle” tarafından gerçekleştirilenlere (karar alma süreçleri, gönüllü faaliyetler, toplumsal yaşam vb.) gençlerin katılımının sağlanmasıdır.

Örnekler: Gençlik katılımı çalışmalarına örnek olarak, temel hak ve özgürlükler tartışmalarına gençlerin de bir ihtiyaç grubu olarak dahil edilmesini talep eden çalışmalar, gençlerin siyasete katılımını yaygınlaştırmak için düzenlenen faaliyetler, yerel yönetimlerde karar alma süreçlerine gençlerin katılımı için yapılan faaliyetler, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının gençlere özel çalışmalar yapması için düzenlenen faaliyetler sayılabilir.

Hedef: Gençlik katılımı çalışmalarında hedef, toplumsal hayatın her aşamasında gençlerin katılımının sağlanması ve gençlere özel ihtiyaçların farklı toplumsal alanlarda gündem olmasıdır.

Yaklaşım: Toplum ve özellikle de gençleri ilgilendiren konularda, katılımcı demokrasi süreçlerinin işlerliğini sağlamak-arttırmak adına, eşit paydaşlardan biri olarak, “gençlerin sesinin” duyulmasını sağlamak temel motivasyondur.

Öğrenme: Gençlik katılım çalışmalarında öğrenme üç temel alanda gerçekleşir. Bu öğrenme konularını, belirlenen hedef kitle ve gençler arasındaki etkileşimden öğrenme, farklı gençlik grupları ve bu gruplara özel ihtiyaçlar hakkında öğrenme ve yine süreci düzenleyen

gençler arasındaki etkileşim sonucu akranlararası öğrenme olarak sıralayabiliriz.

Gençlik Paylaşım Çalışmaları

Çalışmayı düzenleyenler: Çalışmayı düzenleyenler gençlerdir. Çoğunlukla gönüllü yapılan faaliyetlerdir. Önceki iki alanda da belirtilmiş olduğu gibi, burada da belirleyici olan, faaliyetleri düzenleyenlerin kendilerini “genç” olarak tanımlıyor olmalarıdır.

Hedef kitle: Gençler ve gençlik gruplarıdır. Çalışmayı düzenleyen gençlik grubuyla çalışma için belirlenen hedef grup arasında yatay bir ilişki olabileceği gibi, hiyerarşik bir ilişki de olabilir.

Çalışmanın konusu: Çeşitli olabilir. Çoğunlukla gençleri doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren konularda, yine gençler tarafından belirlenir.

Örnekler: Gençlik paylaşımına örnek olarak, insan hakları alanında gençler tarafından, gençler için düzenlenen eğitimler, gençlerden gençlere meslek edindirme kursları, çeşitli konularda düzenlenen ulusal ve uluslararası gençlik buluşmaları, düşünce ve ifade paylaşımına yönelik düzenlenen sanatsal faaliyetler sayılabilir.

Hedef: Gençlik paylaşımında hedef, gençlerin akranlarıyla biraraya gelerek, ilgi duydukları ya da merak ettikleri bir konuda fikir alışverişinde bulunmaları ve birbirlerinin *yaşam* deneyimlerinden öğrenme süreçlerinin kolaylaştırılmasıdır.

Yaklaşım: Akran iletişiminin kolaylaştırıcı yanları aracılığıyla, gençlerin ortak ilgi alanları çerçevesinde, birbirlerinden öğrenme ve beraber keşfetme süreçleri aracılığıyla etkileşime girmeleri ve örgütlenmeleri temel motivasyondur.

Öğrenme: Gençlik paylaşımında öğrenme iki temel eksende gerçekleşir. Bu öğrenme eksenlerini, belirlenen çalışma konusu hakkında birbirinden öğrenme ve yine süreci düzenleyen gençler arasındaki etkileşim sonucu çeşitli alanlarda, akranlararası öğrenme olarak sıralayabiliriz. Gençlik paylaşımı sırasında yanyana gelen gençlerin, çalışma konusu dışındaki paylaşımı aracılığıyla farklı yaşamlar ve

farklı gerçeklikler hakkında edindikleri öğrenme de önemli bir katma değerdir.

Gençlik İşbirliği Çalışmaları

Çalışmayı düzenleyenler: Çalışmayı düzenleyenler gençler ve gençlik gruplarıdır. Çoğunlukla gençlik kuruluşları aracılığıyla, gönüllü yapılan faaliyetlerdir. Önceki alanlarda da belirtilmiş olduğu gibi, burada da belirleyici olan, faaliyetleri düzenleyenlerin kendilerini “genç” olarak tanımlıyor olmalarıdır.

Hedef kitle: Gençler ve gençlik gruplarıdır. Çalışmayı düzenleyen gençlik grubuyla çalışma için belirlenen hedef grubun ortak noktası “gençlik” kimliğidir.

Çalışmanın konusu: Gençlik ve genç olma hali hakkındadır. Farklı gençlik gruplarının sahip olduğu farklı ihtiyaçlar, gençlere sunulan hizmetler ve genel olarak gençlik politikaları temel çalışma konularının çoğunluğunu oluşturur.

Örnekler: Gençlik işbirliği çalışmalarına örnek olarak, toplumsal hayatta gençlerin rolünü ve yerini tartışan projeler, gençliğin farklı alanlardaki ihtiyaçlarını dile getiren aktivist hareketler, gençlik politikası oluşum / gelişim sürecini etkilemek için çalışan gençlik platformları, gençlik çalışmalarının yaygınlaştırılması için gerçekleştirilen faaliyetler sayılabilir. Tüm faaliyetler gençler tarafından, gençlerle beraber ve gençlik hakkında gerçekleşir.

Hedef: Gençlik işbirliği çalışmalarında hedef, gençliği merkeze alan bir yaklaşımla, gençlerin ihtiyaçlarının yine gençlik dostu bir biçimde karşılanması ve gençler için eşit olanakların sağlanmasıdır.

Yaklaşım: Gençlerin bir kimlik olarak kendilerini tanımlamaları, ihtiyaçlarını belirlemeleri ve bu ihtiyaçları talep etmek için örgütlenerek harekete geçmeleri temel motivasyondur. Farklı gençlik gruplarının, değişen ihtiyaçları için “gençlik” kimliği altında dayanışması da gençlik işbirliği çalışmalarında önemli bir değerdir.

Öğrenme: Gençlik işbirliği çalışmalarında öğrenme iki temel ekseninde gerçekleşir. Öğrenme gerçekleşen bu alanları, kimlik oluşumu,

dayanışma ve demokratik yaşamda ihtiyaç temelli bir yurttaşlık algısının gelişimi olarak sıralayabiliriz.

Gençliğin Güçlendirilmesi⁴

Çalışmayı düzenleyenler: Çalışmayı düzenleyenler çeşitli kişiler, gruplar ya da kurumlardır. Her ne kadar çalışmayı düzenleyenler arasında yaş aralığı olarak “genç” sayılabilecek kişiler varsa da, burada belirleyici olan, düzenleyicilerin kendilerini genç olarak tanımlamıyor olmalarıdır.

Hedef kitle: Gençler ve gençlik gruplarıdır. Çalışmayı düzenleyenler ve hedef kitle olarak belirlenen gençlerin ortak noktası, çalışma konusudur.

Çalışmanın konusu: Çeşitli olabilir. Çoğunlukla çalışmayı düzenleyen grup ya da kurumun uzmanlık alanıdır.

Örnekler: Gençliğin güçlendirilmesi çalışmalarına örnek olarak, çevre kuruluşlarının gençlerle yaptıkları çalışmalar, yerel kalkınma projelerine gençlerin dahil edildiği faaliyetler, gençlik ve istihdam konusunda düzenlenen seminerler, üreme sağlığı konusunda gençleri bilinçlendirmeye yönelik yapılan faaliyetler sayılabilir. Tüm faaliyetlerde gençler konu hakkında bilgi “alıcı” ya da yetkinleştirilen konumundadır.

Hedef: Gençliğin güçlendirilmesi çalışmalarında hedef, çalışma için belirlenmiş olan konuda gençlerin bilgi, beceri düzeylerinin artması, istenen tutum değişikliğine geçmeleri ve *çoğunlukla* söz konusu çalışma alanında aktif bireyler haline gelmeleridir.

Yaklaşım: Gençlerin “eksikleri” ya da “güçsüz yanları” kabulü üzerine kurulan bu çalışmalarda, öğrenme yaratmak temel motivasyon, eğitim programları ise kullanılan en yaygın araçtır. Tasarlanan eğitim programları gençleri “eksik, olmamış” olarak görmediği ve programı gençlerin mevcut deneyimleri üzerine gençlik dostu bir biçimde kurguladığı sürece, çalışmada yer alan gençler eş-paydaşlar haline gelebilir ve güçlenme “eksiklik” ön-kabulünün dışında gerçekleşebilir.

4 Güçlendirme kavramını *empowerment* karşılığı olarak kullandık. Gençlik alanındaki kimi yayınlarda bu kavram yetkilendirme olarak da kullanılmıştır.

Öğrenme: Gençliğin güçlendirilmesi çalışmalarında öğrenme temel olarak çalışma konusu hakkında gerçekleşir. Çalışmayı düzenleyenler, hedef kitledeki gençler arasında bir etkileşim sürecinin oluşması için uygun ortamı sağlayabildiği ölçüde, gençlerin birbirlerinden öğrenme süreci başlar ve bu ikinci süreç, ilkinin destekleyebilir.

Gençlik Hizmet Çalışmaları

Çalışmayı düzenleyenler: Çalışmayı düzenleyenler çeşitli kişiler, gruplar ya da kurumlardır. Her ne kadar çalışmayı düzenleyenler arasında yaş aralığı olarak “genç” sayılabilecek kişiler varsa da, bir önceki alanda olduğu gibi, burada da belirleyici olan, düzenleyicilerin kendilerini genç olarak tanımlamıyor olmalarıdır.

Hedef kitle: Gençler ve gençlik gruplarıdır. Çalışmayı düzenleyenler ve hedef kitle olarak belirlenen gençlerin ortak noktası, “gençlik” konusudur.

Çalışmanın konusu: Gençlik ve genç olma hali hakkındadır. Çoğunlukla çalışmayı düzenleyen grup ya da kurumun çalışma / uzmanlık alanıdır.

Örnekler: Gençlik hizmet çalışmalarına örnek olarak, gençlerin gençlik-özel konularda bilgilendirilmeleri, gençlik örgütlenmelerine sağlanan destekler, gençlere psikolojik danışmanlık hizmeti veren merkezler, gençlik grupları arasındaki iletişimi destekleyen faaliyetler sayılabilir. Tüm faaliyetlerde “gençlik” ana temadır.

Hedef: Gençlik hizmet çalışmalarında hedef, gençlerin ilgi duydukları alanlarda (çalışmayı düzenleyen grup ya da kurumun ilgi alanlarına paralel olarak) biraraya gelerek örgütlenmelerini sağlamak, bu örgütlenmelerin varlığını koruyacak destek mekanizmalarını sunmak, gençler ve gençlik kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılayacak sistemleri, gençlerin katılımıyla oluşturmaktır.

Yaklaşım: Gençler ve gençlik kuruluşlarıyla doğrudan ilgili olan, fakat *diğer* grup ve kuruluşlar tarafından yapılan bu çalışmalarda, gençlere ihtiyaç duydukları hizmetleri sağlamak ve bu hizmetleri sürekli olarak ihtiyaçlara göre yenilemek temel motivasyondur. Çalış-

mayı düzenleyen kurum, gençlik kuruluşları ilişkisini keserse, verdiği hizmetler ihtiyaçları karşılamaktan uzaklaşacağı için düzenleyen grup ya da kurumun kendi çıkarları ağır basacaktır ve verilen hizmetler gençlik çalışması bağlamının dışına çıkacaktır.

Öğrenme: Gençlik hizmet çalışmalarında öğrenme, temel olarak hizmet verilen alanda gerçekleşir. Çalışmayı düzenleyenlerin gençler olmadığı diğer alanlarda olduğu gibi, gençlik hizmet çalışmaları alanında da çalışmayı düzenleyenler, hedef kitledeki gençler arasında bir etkileşim sürecinin oluşması için uygun ortamı sağlayabildiği ölçüde, gençlerin birbirlerinden öğrenme süreci başlayabilir.

Gençlik Hakkında Yapılan Çalışmalar

Çalışmayı düzenleyenler: Çalışmayı düzenleyenler çeşitli kişiler, gruplar ya da kurumlardır. Her ne kadar çalışmayı düzenleyenler arasında yaş aralığı olarak “genç” sayılabilecek kişiler varsa da, bir önceki alanda olduğu gibi, burada da belirleyici olan, düzenleyicilerin kendilerini genç olarak tanımlamıyor olmalarıdır.

Hedef kitle: Çeşitli olabilir. Yapılan çalışmaların hedef kitlesi özellikle “gençler” olmasa da ortaya çıkan bilgidен gençler ve gençlik kuruluşları da faydalanabilir.

Çalışmanın konusu: Gençlik ve genç olma hali hakkındadır. Çalışmayı düzenleyen grup ya da kurumun çalışma / uzmanlık alanıdır; ya da hedef kitledeki grup ya da kurum tarafından talep edilmiştir.

Örnekler: Gençlik hakkında yapılan çalışmalara örnek olarak, gençlerin tüketim alışkanlıklarıyla ilgili yapılan araştırmalar, uzmanlar tarafından ebeveynlere sağlanan “gençlik halleri” temalı seminerler, gençlik kuruluşlarının güçlü ve zayıf yanlarını inceleyen çalışmalar, politika üretim süreçlerinde savunuculuk faaliyetlerinde kullanılmak üzere derlenen raporlar sayılabilir. Tüm faaliyetlerde “gençlik” ana temadır.

Hedef: Gençlik hakkında yapılan çalışmalarda hedef, gençler, gençlik grupları ve değişen ihtiyaçları hakkında bilgi üretmektir.

Yaklaşım: Gençler hakkında olan, fakat *diğer* grup ve kuruluşlar tarafından yine *diğer* grup ve kuruluşları hedef alarak yapılan bu çalışmalarda, gençler hakkında güncel bilgi üretmek temel motivasyondur.

Öğrenme: Gençlik hakkında yapılan çalışmalar, gençler ve gençlik kuruluşları tarafından da öğrenme aracı olarak kullanılabilirler.

SONUÇ

Bu makalede sunulmuş olan Gençlik Çalışması “Özne-Özel” Sınıflandırma Modeli, gençlik çalışması alanındaki uygulamaların kim tarafından düzenlendiği, kimi ya da neyi etkilemek üzere oluşturulduğu ve hangi konu özelinde çalışmanın gerçekleştirildiğine ilişkin bir sınıflandırma modeli sunmaktadır. Şüphesiz tüm modeller gibi, bu model de eleştirilmeye ve geliştirilmeye açıktır.

Gençlik çalışmalarının devingenliği, zaman ve bağlam içerisindeki değişkenliği göz önünde bulundurulduğunda, gençlik alanının yalnızca Türkiye’de değil, tüm dünyada gelişmekte ve değişmekte olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışmaların kim tarafından, kimi hedefleyerek ve hangi konuda düzenlendiğine ilişkin analizler, gençlik çalışmalarının farklı biçimlerinin hedefleri ve faaliyetleri konusunda bize yol gösterebilir, gençlik çalışmaları alanındaki tartışmaların gelişmesine katkıda bulunabilir.

Demokrasi kültürü ve katılımcılık perspektifinden bakıldığında, gençlik toplum çalışmaları, gençlik katılım çalışmaları ve gençlik işbirliği çalışmaları; gençlerin toplumsal hayatta “genç” kimlikleriyle varolabilmeleri için desteklenmesi gereken çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençlik paylaşım çalışmaları, akranlararası etkileşim dinamiğinin en yoğun biçimde gerçekleştiği çalışmalar olarak, örgütlenme ve bir amaç için dayanışma alanlarında deneysel adalar olarak tanımlanabilir. Gençlik paylaşımları, farklı perspektiflerin eş-paydaşlar tarafından yatay bir düzlemde tartışıldığı ortamlar sağlayarak, demokrasi kültürüne yönelik yaşam içinden bir öğrenme sunma kapasitesine sahiptirler.

Öte yandan, gençliğin güçlenmesi ve yetkinleştirilmesi çalışmalarıyla gençlik hizmet çalışmaları, kamu kuruluşları tarafından sağlandığında “kimi gençler” için bir ayrıcalık olmaktan çıkıp, tüm gençler için hak temelinde sunulmalıdır. Bu çalışmalar sivil toplum kuruluşları tarafından yürütüldüğünde, gençlerin, öncelikle sivil hareketlere ve genel olarak da toplumsal hayata katılımı artacaktır.

Son olarak gençlik hakkında yapılan çalışmalar başlığıyla özetlediğimiz çalışmalar, toplumdaki farklı kesimlerin hem kavram olarak “gençliği”, hem de kendi topluluklarındaki gençleri daha yakından tanımalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Banks, S. (2004), *Ethics and the Youth Worker, Ethical Issues in Youth Work*, Routledge, New York.
- Freire, P. (1972), *Pedagogy of the Oppressed*, Penguin Press, Londra ve New York.
- Furlong, A. ve Cartmel, F. (1997), *Evaluating Youth Work with Vulnerable Young People*, The Scottish Council for Research in Education, Edinburg.
- Jeffer, T. ve Smith, M. K. (1999), *The Problem of “Youth” for Youth Work*, Youth and Policy no.62, <http://www.infed.org/archives/youth.htm>.
- Jeffer, T. ve Smith, M. K. (2001), *Social Exclusion, Joined-up Thinking and Individualization – New Labour’s Connexions Strategy*, the Encyclopedia of Informal Education, http://www.infed.org/personaladvisers/connexions_strategy.htm.
- Jeffer, T. (2001), *Something to Give and Much to Learn: Settlements and Youth Work*, R. Gilchrist and T. Jeffer (der.) (2001), *Settlements, Social Change and Community Action içinde*, Jessica Kingsley Publishers, Londra.
- Rogers, A. ve Smith, M. K. (2003), *Introducing Youth Work and Informal Education*, George Williams College, Londra.
- Smith, M. K. (2002), *Youth Work: An Introduction*, the Encyclopedia of Informal Education, www.infed.org/youthwork/b-yw.htm.
- Wood, E., Walker, J., Stein, J. ve Wurster, P. (2000), *Promoting Youth Development: A Community Approach*, University of Minnesota, Minneapolis.

5

Gençlik Çalışmaları Kapsamında Formel Olmayan Eğitim¹

MARK TAYLOR²

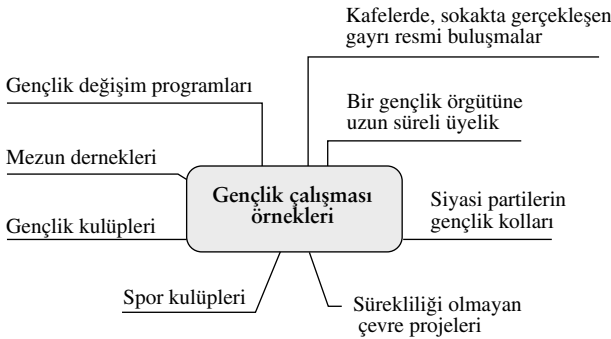
Şu an elinizde bulunan yayının yanısıra “gençlik çalışmaları” konusu ile ilintili başka birçok yayında da son dönemde “öğrenme”ye, özellikle de formel olmayan eğitime ve öğrenmeye³ atıflar yapıldığını görmekteyiz. Nedir bunun nedeni? Nereden kaynaklanmaktadır? Okumakta olduğunuz yazının amacı işte bu nedenlerden bazılarını ele almak ve bu konular üzerine neden kafa yormamız gerektiğini göstermektir. Bakalım bu konuyla ilgili siz neler düşüneceksiniz!

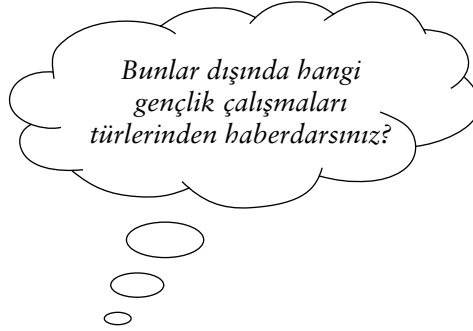
-
- 1 Bu makale Aslı Takanay tarafından İngilizce’den çevrilmiştir.
 - 2 Bu makalede, yazarın 2007 yılı sonunda yayımlanan *Youthpass Rehberi* (Youthpass Guide) için yazdığı makale temel alınmaktadır.
 - 3 “Formel eğitim” olarak çevirilen *formal education* okullar aracılığıyla verilen resmi müfredata tâbi eğitimidir. “Formel olmayan öğrenme” olarak çevrilen *Non-formal learning* kavramı resmi ya da resmi olmayan bir müfredat aracılığıyla kamu ve sivil toplum kuruluşları tarafından “öğrenicilere” planlanmış bir öğrenme programı çerçevesinde sunulan eğitimlerdir. Bu kavramlar, eğitim alanında örgün (formel) eğitim ve yaygın (formel olmayan) eğitim olarak kullanılmaktadır. Ancak gençlik çalışmaları alanında formel ve formel olmayan eğitim olarak kullanıldıkları için kitapta bu yaklaşım izlenmektedir. Son olarak kitapta “enformel öğrenme” ile kastedilen ise öğrenmenin planlanmış bir program aracılığıyla değil, “iş”i yaparken gerçekleşmesi olan *informal learning*’tir (editörün ve çevirenin notu).

GENÇLİK ÇALIŞMALARININ EĞİTİM VE ÖĞRENMEDEKİ YERİ NEDİR?

Gençlik çalışmaları ile ilgilenenler bu çalışmaların gençlere çok şey kattığının (ve bu kazanımların ulvi (!) eğitim hedefleriyle de bütünüyle ilgili olmadığına) epeydir farkındalar. Ancak şu da bir gerçek ki, “gençlik çalışmaları” alanından olmayanlar genelde bu konuyu öncelikli görmemekte, gençlerin bu yolla neler kazandığını bilmemekte ve de gençlik çalışmalarının genel anlamda topluma kazandıracaklarına ilişkin bir anlayış geliştirmemektedir. Gençlik çalışmalarını “bir makale” içine sığdırmak güç: Farklı ülkelerdeki uygulamalara göz gezdirirseniz, bu çalışmaların kimi ülkelerde eğitim bakanlıkları, kimilerinde gençlik çalışmaları bakanlıkları, hatta kimilerinde ise kültür ve turizm bakanlıkları tarafından desteklendiğini görürsünüz. Uygulayıcılar kimi ülkelerde maaşlı, kimi ülkelerde ise gönüllü olarak çalışmaktadır ve bazıları bilgilerini deneyim yoluyla, bazılarıysa bir formal eğitim programı sayesinde edinmiş olabilirler. Çok şaşırtıcı bir durum değil bu, zira gençlik çalışmaları çeşitlilik gösteren bağlamlarda karşımıza çıkabilmektedir. **Çizim 1**'de birkaç örnek verilmektedir.

ÇİZİM 1
Gençlik Çalışması Örnekleri

Eğitim ve öğrenme alanında kullanılan kavramlara ilişkin anlaşmazlıklar Sokrates'e kadar uzanmaktadır ve bu kavramlara ilişkin tüm tanımlara, bağlantılara ve görüşlere yer vermek için elimizde bulunandan çok daha fazla yere ihtiyacımız var. Bu yazının sonunda yer alan yayın ve internet sitesi listesi konuyla ilgili bilginizi geliştirmek için size yardımcı olacaktır. Olur da bu kavramları diğer dillere çevirme girişiminde bulunursanız daha da heyecan verici bir uğraşı içine girmiş olacaksınız. Örneğin, Almanca'daki *Erziehung* ve *Bildung* ifadelerinin başka bir dilde hangi kavramlara işaret ettiğini bulmaya çalışırken müthiş bir macera yaşayabilirsiniz! Görünüşe bakılırsa Avrupa Birliği metinlerinin Fince çevirisinde "formel olmayan öğrenme" (*non-formal learning*) kavramının çevirisi için kullanılan resmi karşılığın İngilizce'ye geri çevrilmesi sonucu ortaya çıkan ifade "gayri resmi yolla öğrenme"ye (*unofficial learning*), yani resmi merciler tarafından tanınmayan bir öğrenme faaliyetine denk geliyor! Peki ya aynı kavram Türkçe'de nasıl bir çağrışım yapıyor?

Avrupa Gençlik Forumu gibi gençlik platformları kapsamında

Bir sistem olarak eğitim

ile

Bir süreç olarak öğrenme

arasında bir ayrım yapmanın taşları yerine oturtabilmemiz için yararlı olacağı kanısındayım.

Böylelikle formel olmayan eğitim, planlı bir öğrenme süreci oluşturulmasını sağlayacak kaynakları, insanları, hedefleri, araçları ve yöntemleri bir araya getiren, resmi eğitim müfredatı dışında bir sistem olarak görülebilir.

Söz konusu düşünceler doğal olarak farklı öğrenme biçimlerinin birbirleriyle nasıl ilişkilendirildiklerine ve formel öğrenme, formel olmayan öğrenme ile enformel öğrenme arasında nasıl ayırım yapılacağına dair birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Durumu basite indirmek gibi bir istek duymamakla birlikte var olan görüş birliğinin şunlara işaret ettiği söylenebilir:

– Enformel öğrenme, günlük hayat içinde neredeyse sürekli olarak gerçekleşir (evde, sokakta, kafelerde, vs.). Ancak önceden planlanmış bir eylem değildir;

– Formel olmayan öğrenme gönüllülüğe bağlıdır, başkaları tarafından desteklenir ve önceden planlanmıştır;

– Formel öğrenme planlı bir öğrenme sürecine işaret eder, dışsal bir merciye ait düzenlemeler ışığında şekillenir ve öğrenmenin belgelenmesi söz konusudur.

Aşamalı olarak bazı konularda görüş birliğine varıyoruz ve bugünlerde enformel öğrenme ile formel öğrenmeye, gençlik çalışmalarında gözlemlenen eğitimsel yaklaşımların çatısını oluşturduğu gözüyle bakıyoruz. Her şey bu tür terimleri hangi bağlamda kullandığımıza bağlı. Artık birçok kişi farklı öğrenme biçimlerini bir tür skala içinde görmeyi yeğliyor:

formel öğrenme -----formel olmayan öğrenme -----enformel öğrenme

Araştırmacı Helen Colley ile çalışma arkadaşları⁴ yalnızca formel öğrenme ya da yalnızca enformel öğrenme kapsamına giren herhangi bir eğitimsel eylemin var olmasının neredeyse imkânsız olduğu fikrini ileri sürdüler; birçok etkinlik her ikisine ait unsurların bir karı-

4 İlgili kaynakları bu yazının sonunda bulabilirsiniz.

şımını içeriyor. Gençlik çalışmalarını bu bağlamda nereye yerleştireceğimizi tasavvur etmeye çalışırsak eğer, formel olmayan öğrenmeye ve enformel öğrenmeye ait unsurların bir karışımı olarak skala üzerindeki yerini aldığını görmemiz mümkün.

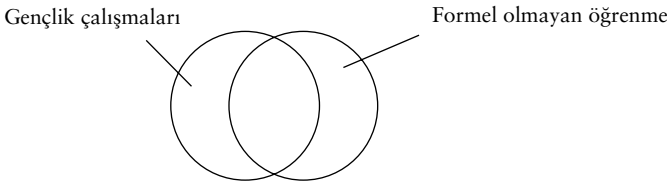
Yaşamboyu öğrenme anlayışına ilişkin prensiplerin izinden gittiğimiz takdirde gençlik çalışmaları, formel eğitimi tamamlayıcı öğrenme olanakları sağlayacaktır. Aynı zamanda bu öğrenme biçiminin tanınmasını sağlamanın, hem konuyla ilgili bireylere hem de alanın kendisine katkısı olacaktır.

PEKİ FORMEL OLMAYAN ÖĞRENME NE GİBİ KAZANIMLAR SAĞLAR?

Daha fazla ayrıntıya girmeden önce, gençlik çalışmaları ile formel olmayan öğrenme arasında birebir eşitlik kurulamayacağını açıkça ortaya koymak gerekir! Dolayısıyla her ikisini de birbiriyle kesişen iki ayrı küme olarak kabul etmek daha da ilginç olabilir (**Çizim 2**).

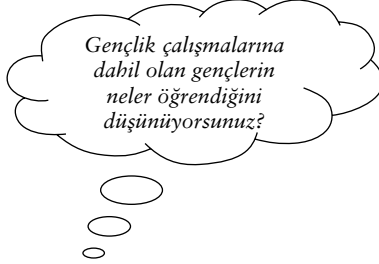
ÇİZİM 2

Gençlik Çalışmaları ve Formel Olmayan Öğrenme

Formel olmayan öğrenme birçok ortamda gerçekleşir; örneğin, işle ilgili fabrikada alınan eğitim. Gençlik çalışmaları ise sadece öğrenme ile ilgili değildir. Bunun dışında aktivizm ile ya da birlikte eğlenmenin verdiği neşeyle de ilgilidir! Gençlik çalışmaları bağlamında öğrenme sürecimizi planlayabiliriz. Ve bu planların dışında ortaya çıkan beklenmedik olaylardan da esnek davranma becerimizi ve yaşadığımız

“an” ve bulunduğumuz “yer” ile doğrudan ilişki kurarak deneyim edinme şansını elde edebiliriz.

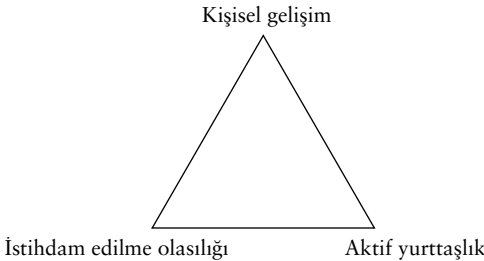

Şu an üstesinden gelmemiz gereken en önemli sorunlardan biri, gençlik çalışmaları yoluyla öğrenmenin hem alandan insanların, hem de alan dışından kimselerin gözünde çoğunlukla “görünmez” olmasıdır. Bunun yanısıra gençlik çalışmalarını “formel olmayan öğrenme”, hatta “enformel öğrenme” şeklinde adlandıırırsak eğer, gençlik çalışmaları yoluyla öğrenmenin formel eğitim sistemi içinde üretilen herhangi bir şeyle karşılaştırıldığında daha değersiz olduğunun düşünülmesi gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalırız.

Son birkaç sene içinde formel olmayan öğrenmenin gençlerin yaşamına üç temel noktada büyük katkı sağladığını görmekteyiz (Çizim 3):

ÇİZİM 3

Formel Olmayan Öğrenmenin Katkıları

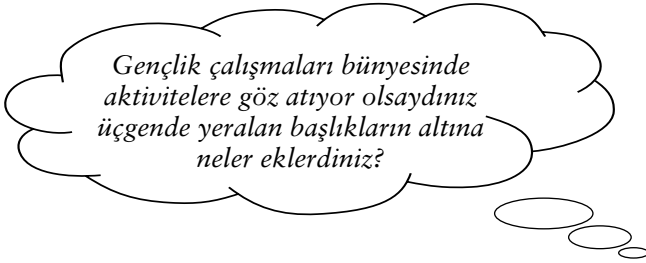

Üçgenin her üç köşesinde görülmekte olan başlıklarının altını, geçmişte olduklarından daha görünür hale getirilebilecek öğrenmeyle ilintili birçok konuyla doldurabiliriz. Birbiriyle bağlantılı birkaç örneği aşağıda görmek mümkün.

Kişisel gelişim için: Ne şekilde yetişmekteyim; ne olmak ve ne yapmak istiyorum; diğer insanlarla birlikte nasıl yaşıyor ve çalışıyorum; ne şekilde öğreniyorum...

Aktif vatandaşlık için: Gençlik çalışmalarına katılımım geniş anlamda toplum içerisinde yer almama ne şekilde etki ediyor, yaptığımız işe başkalarını da dahil etmek için ne tür inisiyatifler kullanıyorum; “küresel düşün, yerel çözüm üret” söylemini ne derece pratiğe dökabiliyorum, demokratik olmayı nasıl başarıyorum; hangi alanlarda insan haklarının savunulması gerekiyor...

İstihdam edilme olasılığı için: Takım çalışmasında etkili olabilmek için ne tür “ince becerilere” ihtiyacım var; nasıl inisiyatif kullanırım; proje yönetimi bağlamında “teknik beceriler” ne zaman devreye girer; başkalarının gözünde ne ve kim olduğumu nasıl anlatabilirim...

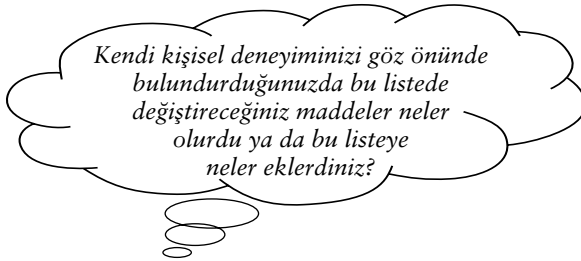

FORMEL OLMAYAN ÖĞRENMENİN İYİ BİR YÖNTEM OLDUĞUNU NEREDEN BİLİYORUZ?

Bu soruyu sormanın diğer bir yolu da şu olurdu: Formel olmayan öğrenmede “kalite” ne anlama geliyor? Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Müdürlüğü eski başkanı Peter Lauritzen, Sırp STK’sı “Hajde da” ile yaptığı röportajda, herhangi bir formel olmayan öğrenme projesinin kalitesini değerlendirmek için göz önünde bulundurulması gereken

noktaları yetkin bir şekilde ortaya koyuyor. Peter'ın bu bağlamda sıraladığı başlıkları aşağıda maddeler halinde görebilirsiniz:

- Amaç ve hedeflerin net bir şekilde ortaya konulması;
- Öğrenmenin gerçekleşmesi için gerekli maddi şartların varlığı;
- Eğitimli personel (gönüllü ya da profesyonel);
- Katılımcı merkezlik;
- Çözüm odaklı bir yapı;
- Kullanılan yöntemlerdeki çeşitlilik;
- Bireysel öğrenme ile grup içinde öğrenme arasında sağlıklı bir denge kurulması;
- Hem öğrenmeyi, hem dinlenmeyi hem de kendine vakit ayırmayı gözeten uygun zamanlama;
- Kültürlerarası ilişkiler kurabilmek için imkân sağlanması ve bu ilişkilerin yarattığı etkilerin öğrenme sürecine yansıtılması;
- Geçmişteki öğrenme deneyimlerine ve öğrenmenin hangi amaç doğrultusunda kullanılacağına yönelik ayrıntılı bilgi;
- Bilişsel eğitim ve beceri kazandırmaya yönelik eğitim arasında tutarlı bir denge;
- Öğrenme sürecinin çekiciliği;
- Kendi gelişiminden beslenme;
- Gelişimin ve karşılaşılan güçlüklerin değerlendirilmesi;
- Kişinin kendi kendini değerlendirmesi;
- Grup içi değerlendirme.

Peter şöyle devam ediyor: “Kalite standartları, resmi merciler ile eğitim hizmeti verenler arasında aşamalı olarak varılan fikir birliği ve

gelişim sürecini temel alarak ve bu alanda çalışan araştırma gruplarıyla işbirliği sağlanarak ortaya konulmalıdır. Böylelikle, üzerinde görüş birliğine varılmış bir değerlendirme sistemine, bu sistem içinde değerlendirme yapacak yetkililere verilecek eğitime yönelik ortak bir programa ve etkin, saydam bir sistemin uygulanmasına dair genel kabul görmüş esaslara ulaşmak mümkün olacaktır.” Bu durumun en yakın örneklerinden biri de Gençlik Liderleri ve Gençlik Çalışanları İçin Avrupa Portfolyosu (*European Portfolio for Youth Workers and Youth Leaders*). Konuyla ilgili tüm paydaşlar, uygulayıcıların “formel olmayan öğrenme” bağlamında kendilerini ve yürüttükleri gençlik çalışmalarını gözlemleyebilecekleri ve değerlendirebilecekleri bir çerçeve tasarlamak üzere bir araya getirildiler. Bu sürecin gelişimiyle ilgili bilgi için bu bölümün sonundaki kaynakçaya bakabilirsiniz.

Sözünü etmiş olduğumuz kalite standartları konusunda fikir birliğine varmak için kat etmemiz gereken yol oldukça uzun ve bu yolda ilerlerken tüm *Youthpass*⁵ süreci bizler için izinden gidilecek yararlı bir harita işlevi görecektir!

KONU HAKKINDA DAHA FAZLA BİLGİ EDİNMEK İÇİN BAŞVURULABİLECEK KAYNAKLAR

Bu hayati konular üzerine gitgide daha fazla yayın, araştırma yazısı ve rapor hazırlanıyor. Başlangıç noktası olarak değerlendirilebilecek bazı başlıklar ve ilgili kaynaklar şöyle:

Formel Olmayan Eğitim ve Formel Olmayan Öğrenme - Arka Plan Bilgisi

– *Coyote* dergisinin Haziran 2006’da yayımlanan sayısında odağa alınan konu formel olmayan eğitim ve formel olmayan eğitim yoluyla öğrenme. Konu, ilgili Avrupa Birliği kurumları, gençlik örgütlenmeleri ve uygulayıcıların bakış açısıyla ele alınıyor.

5 www.youthpass.eu - *Youthpass* hakkında detaylı bir tartışma için aynı kitapta yer alan Certel ve Kurtaran’ın *Avrupa Çapında Gençlik Politikaları* makalesine bakılabilir.

<http://www.training-youth.net/INTEGRATION/TY/Publications/coyote/coyote11/index.html> (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

– Enformel öğrenme ile formel olmayan eğitimin tarihçesini ve söz konusu alanlardaki son gelişmeleri şu sayfadan öğrenebilirsiniz: <http://www.infed.org/>

– Bu sayfadan ulaşabileceğiniz iki yetkin örnekten biri Alan Rodger’in formel olmayan eğitim ile enformel öğrenme üzerine yeni bir paradigmayı ele aldığı makalesi: http://www.infed.org/biblio/non_formal_paradigm.htm

– Aynı sayfadan önereceğimiz diğer yazı ise enformel, formel olmayan ve formel eğitim yoluyla öğrenme arasındaki ilişkiler üzerine Helen Colley, Phil Hodgkinson ve Janice Malcolm’ın birlikte kaleme aldığı makale: http://www.infed.org/archives/e-texts/colley_informal_learning.htm (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

– UNESCO’nun “21. yüzyılda Eğitim” konusuyla ilgili faaliyet gösteren Çalışma Kolu’nun sayfası. Bu sayfadan Delors Raporu’na da ulaşmak mümkün: <http://www.unesco.org/delors/> (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

– Formel olmayan eğitim/formel olmayan eğitim yoluyla öğrenme imkânı sağlayan oluşumlar olan gençlik örgütlerinin rolü üzerine Avrupa Gençlik Forumu tarafından hazırlanan durum raporlarına aşağıdaki adresten ulaşmak mümkün: http://www.youthforum.org/en/policy_papers.htm (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

– Belgrad merkezli STK “Hajde da” grubunun Sırbistan-Karadağ’daki formel olmayan eğitim projelerinden edindiği deneyimler, ulusal gerçekliklerin Avrupa’daki gelişmelerle bir araya getirilmesi açısından son derece verimli fikirler edinmemizi sağlıyor: <http://www.hajdeda.org.yu/nfe/> (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

– Formel olmayan eğitim yoluyla öğrenme ve enformel öğrenme sistemlerinin tanınması ve onaylanması konusunda uygulayıcılar ve akademisyenler için çok yararlı olabilecek bir internet forumuna Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (European Centre for the

Development of Vocational Training - CEDEFOP) sayesinde ulaşmak mümkün: <http://communities.trainingvillage.gr/nfl> (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

Pratik yoldan formel olmayan eğitim konusuna ilişkin bilgi vermek üzere yazılmış eserler arasında en son keşfettiğim kitap, Avrupa'nın dört bir yanındaki çok sayıda örgüte ilişkin uygulamalarla bağlantı kurarak konuyu gerçekten ilginç bir şekilde ele alıyor:

Dorin Festeu, Barbara Humberstone (2006): Açık Hava Aktiviteleri Yoluyla Formel olmayan Eğitim, Avrupa Birliği Açık Hava Serüven Eğitimi ve Deneysel Öğrenme Enstitüsü (Non-formal education through outdoor activities, European Institute for Outdoor Adventure Education and Experiential Learning). ISBN: 0-9552355-0-2

Avrupa Birliği

– Genel ve mesleki eğitimin Lizbon stratejisine katkısına ilişkin ayrıntılı bir giriş bölümü: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/et_2010_en.html (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

– Formel olmayan eğitim yoluyla öğrenme ve enformel öğrenmenin, Avrupa Gençlik Alanı'nda tanınacağına ilişkin AB Bakanlar Konseyi tarafından verilen resmi karar metni: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/c_168/c_16820060720en00010003.pdf veya <http://tinyurl.com/m7ske> (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

– Tanınırlık için Köprüler (*The Bridges for Recognition*) konferansı sonunda ortaya çıkan rapor, Avrupa'nın dört bir yanında yer alan inisiyatiflerin resmi olarak tanıdığı farklı gençlik çalışmaları biçimlerine yönelik örneklerle dolu: <http://www.salto-youth.net/bridges-forrecognition/> (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

Avrupa Konseyi

– Avrupa Konseyi Gençlik Direktörlüğü: www.coe.int/youth

Ayrıca bu sayfadan *Gençlik Çalışanları ve Gençlik Liderleri İçin Avrupa Portfolyosu*'nu da indirebilirsiniz.

– Bakanlar Kurulu’nun formel olmayan eğitim/formel olmayan eğitim yoluyla öğrenme sistemlerinin desteklenmesi ve tanınması hakkında verdikleri tavsiye kararı için: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=21131&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75> veya <http://tinyurl.com/z52r7> (en son 10 Mayıs 2007 tarihinde incelendi.)

6

Avrupa’da “Hareketlilik”¹**SOREN KRISTENSEN**

“Hareketlilik” kavramı Avrupa’da, birçok bağlamda kullanılmaktadır: Birkaç başka anlamının yanı sıra söz konusu kavram, örneğin, ülkelerarası serbest iş gücü dolaşımını, fiziksel açıdan engelli kişilerin seyahat ve erişim olanaklarını, üye ülke vatandaşlarının nispeten düşük bir sosyal sınıftan daha yukarıdaki bir sınıfa geçiş imkânlarını ifade etmek için de kullanılmaktadır. Bu makalenin üzerine odaklandığı konu ise, “öğrenim hareketliliği” diye adlandırabileceğimiz, (genç) insanların yurtdışına çıkarak, kendi ülkeleri dışındaki bir ülkenin bilişsel ve duyuşsal ortamına ilişkin çeşitli beceri ve yeterlikler edinmesini ifade eden olgudur. Öğrenim hareketliliği (bundan sonraki bölümde öz konuşmak adına ve odak noktamızı da artık belirlemiş olduğumuz için sadece “hareketlilik” şeklinde nitelendirerek kullanacağım bu kavramı), çeşitlilik ve farklılık gösteren ortamlarda, öğrenime yönelik gerçekleştirilen bir faaliyettir. Söz konusu ortamlar yalnızca formel eğitim yoluyla öğrenme sistemini değil, aynı zamanda formel olmayan eğitim yoluyla öğrenme (örneğin; işyerleri) ve formel ya da

1 Bu makale Aslı Takanay tarafından İngilizce’den çevrilmiştir.

formel olmayan öğrenme sistemi dışında gerçekleştirilen enformel öğrenme sistemlerini² de (örneğin; gençlik örgütleri) içerir.

Hareketlilik, Avrupa'nın eğitim, öğretim (ve gençlik) konularına yönelik oluşturduğu siyasi takvimde önemli bir yer teşkil etmektedir. Dolayısıyla hareketliliği desteklemek ve canlandırmak adına ciddi çabalar sarf edilmektedir. Bu nedenledir ki, finansal açıdan da, yeni "Hayatboyu Öğrenme Programı" için ayrılan 7 milyar Avroluk bütçenin oldukça önemli bir kısmı hareketlilik çalışmalarına ayrılmaktadır. Buna aynı zamanda, gençlerin çoğunun hareketlilik faaliyetlerine kanalize edildiği Gençlik Programı için ayrılan yaklaşık 1 milyar Avroluk bütçeyi de eklemek gerekir. Hareketlilik için ayrılan ödeneklerden, harcanan paradan daha da önemli olan şey, hareketlilik faaliyetlerinin gerçekleştirilişi sırasında herhangi bir yasal ve idari engelle karşılaşmasını engellemek amacıyla gerekli olan çerçeve şartlarının doğru bir şekilde uygulanmasını sağlamak adına ortaya konan hukuki ve siyasi alandaki çabadır.

Makalenin devamında kısaca Avrupa'da öğrenim hareketliliğinin tarihçesine değinip, bu konuyla ilgili güncel tartışmaları da genel olarak aktararak bugünkü durumu betimleyeceğim. Ayrıca bu kavramın, Avrupa bağlamında gelecekteki gelişimine ilişkin bazı görüşlerin izini sürmeye ve bu görüşleri irdelemeye çalışacağım. Genellikle öğrenim hareketliliği (kısa süreli eğitim programları dışında), hâlâ evlilik, ebeveynlik ya da gayrimenkul ile ilgili sorumluluk üstlenmemiş kişiler için geçerli bir faaliyet olduğundan, odak noktamız gençlik olacak.

BİLGİ AKTARIMINDAN BİLGİ ÜRETİMİNE

Şüphesiz, öğrenim amaçlı hareketlilik yeni bir olgu değil. Ortaçağda, Avrupa'nın her köşesinden öğrenciler, öğrenim görmek için Bologna, Paris ve Cambridge gibi kentlerdeki üniversitelere gidermiş; zanaat-kârlar da çoğunlukla, usta olarak addedilip loncalar tarafından tanı-

2 Formel olmayan (yaygın, *non-formal*) eğitim kavramının, formel (örgün, *formal*) ve bu ikisinin dışında kalan (enformel, *informal*) eğitim kavramları ile karşılaştırılarak açıklanması için bu kipta yer alan Taylor'un makalesine bakılabilir (editörün notu).

nan iş kurma iznini almadan önce, belirli bir süre boyunca zanaatlarını anavatanları dışındaki bir ülkede icra etmek zorunluluğuyla karşılaşmış. Hareketlilik, o dönemde pek karmaşık bir konu değilmiş: Avrupa'da az sayıda yerde üniversite mevcut olduğundan, öğrenim görmek isteyen kişiler bu isteklerini gerçekleştirmek için yurtdışına çıkmak zorundaymış. "Seyyah ustalar" için ise, baskı makinelerinin bulunmadığı ve okuryazarlığın yaygın olmadığı bir dönemde, hareketlilik, yeni teknolojilerin ve yöntemlerin yayılması için başvurulabilecek tek yolmuş. Günümüzde, tüm ülkelerin (aslında sadece ülkelerin değil, tüm büyük kentlerin) kendi üniversiteleri var. Artık, teknik bilgiyi yaymak için, çok özel durumlar dışında başka ülkelere gitme ihtiyacını gereksiz kılan, Bilgi ve İletişim Teknolojileri dışında da çeşitli araç ve yöntemlerimiz var. Bu nedenle salt bilgi *aktarımı*, hareketlilik üzerine sürdürülen eğitimsel tartışmalar açısından önemli bir konu değil artık. Bir süre yurtdışında yaşamak ise, bireyin yeterliklerini ve bakış açısını *geliştirebileceği* bir çerçeve olarak kabul ediliyor. Kişiyi farklı kılacak bu özellikler (zorlu teknik becerilerin karşısında) "ince beceriler" olarak da anılıyor kimi zaman.

Yurtdışında kalarak geliştirilebilecek ince beceriler, temelde kapsamı geniş iki kategoride ele alınabilir. Bunlardan biri, kültürlerarası bir ortamda iletişim ve sosyal becerilerin gelişimi ile ilgilidir. En somut haliyle, kişinin kendi anadilinin haricinde bir dili konuşmada sergilediği yeterlidir. Hareketlilik faaliyetlerine katılan kişilerin yabancı bir dilde iletişim kurabilmek için, bu yöndeki becerilerini geliştirmeye eğilimleri olması gerekir. Bu süreç kişilerin, diğer kültürleri anlama ve algılamada daha derinlikli bir anlayış kazanmalarını sağlayarak, kendi kültürlerinden farklı kültürel altyapılara sahip olan kişilerle daha verimli bir şekilde etkileşimde bulunmalarını da kolaylaştırabilir. Söz konusu kabiliyet, "kültürlerarası beceri/yeterlik" ya da "kültürlerarası anlayış" olarak adlandırılmaktadır ve belirli bir kültürün özelliklerine dair doğrudan edinilmiş bilgiden başlayarak, genel anlamda "kültür" kavramına dair daha yoğun ve incelikli bir anlayışa, bu olgunun kendi düşünüş biçimimizi ve dünya görüşümüzü nasıl şe-

killendirdiğini irdelemeye kadar uzanır. Diğer beceri/yeterlik kategorisi ise, katılımcının kişisel gelişimi ile ilgilidir: Yurtdışında geçirilen süre boyunca kendine karşı duyduğu özgüven, var olan şartlara ve çevreye uyum sağlama becerisi, esneklik, risk alma, yaratıcılık, stres yönetimi gibi kişilik özelliklerini nasıl geliştirebildiğiyle ilgilidir.

BUNU NEDEN YAPIYORUZ?

Hem Avrupa genelinde, hem de ulusal düzeyde hareketliliğe verilen desteğe karşın, Avrupa’da hareketliliğin teşvik edilmesinin neden gerekli olduğuna yönelik genel bir görüş birliğinin bulunmaması, altı çizilmesi gereken ilginç bir nokta. Bu tür faaliyetlere destek veren farklı paydaş gruplar ve faaliyetleri gerçekleştirenler, hareketliliği farklı bakış açılarıyla değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Avrupa’da hareketlilik olgusu ile ilgili dört farklı ekol (ya da Fransız felsefeci Foucault’un terimleriyle konuşacak olursak dört farklı *söylem*) olduğunu söyleyebiliriz.

Kültürlerarası Anlayışı Sağlamak İçin Hareketliliğin

Bir Araç Olarak Görülmesi

Bu araç Avrupa’da ve dünya genelinde barış içinde ve bir arada yaşamının nasıl mümkün olacağını öğrenilmesi ve katı, milliyetçi bir tablo yerine bir Avrupa (ya da dünya) vatandaşı kimliğinin oluşturulması için hareketliliğin bir araç olarak kullanılmasına işaret eder. İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan gençlik değişim programları sayesinde, önceden düşman konumunda bulunan ülkeler arasında bir köprü kurarak barışa katkıda bulunmak için kurulan ve iki uluslu bir yapıya sahip olan Frankofon-Germen Gençlik Ofisi tarafından gerçekleştirilen faaliyetler bu anlayışa örnek teşkil etmektedir. Son zamanlarda kültürlerarası anlayış üzerine geliştirilen söylem, ırkçılık ve yabancı düşmanlığına karşı verilen savaş yararına da kullanılmaktadır: Başka bir ülkede, bir yabancı olarak yaşamayı deneyimlemesi sağlanan gençlerin, kendi ülkelerindeki göçmen ve mültecilerin karşı karşıya kaldığı koşulları anlayabilme becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir.

Avrupa'da İşçilerin Serbest Dolaşımını Arttırmak İçin Hareketliliğin Bir Yöntem Olarak Kullanılması

Bu yöntem yurtdışında çalışmayı isteyen ve nitelikleri buna uygun olan kişiler açısından, başka bir ülkede nasıl yaşanacağı, nasıl çalışılacağı, nasıl "göçmen işçi" olunacağını öğrenilmesi ve dolayısıyla (Avrupa Ekonomik Toplulukları'nın kuruluşunu başlatan 1957 yılında imzalanmış Roma Antlaşması'nda belirtilen fikirlerle bağlantılı olarak, işgücünün serbest dolaşımının Avrupa'nın ekonomik kalkınmasının değişmez bir unsuru olduğu fikri uyarınca) diğer Üye Ülkelerde görülen iş gücü eksikliğinin giderilmesi anlamına gelir. Aslında Avrupa'daki ilk hareketlilik programı, 1964 senesinde başlatılan ve o dönemdeki adıyla Avrupa Ekonomik Birliği sınırları içinde yaşayan genç bireylere, başka bir ülkede yaşama ve çalışma deneyimi kazandırmayı hedefleyen "Genç İşgücü Değişim Programı" olmuştur.

Avrupa'da Eğitim ve Öğretimin Uluslararasılaştırılmasıyla Bağlantılı Bir Eylem Olarak Hareketlilik

Küreselleşme süreci Avrupa'da, 1980'lerin ikinci yarısından bugüne ivme kazanırken, gelecekteki iş gücünün, Avrupa ekonomisinin dünya pazarında rekabetçi niteliğini taşımayı sürdürebilmesi için bahsi geçen kültürlerarası yeterliklere ihtiyaç duyacağı anlaşılmıştı. "Kültürlerarası yeterlikler", ekonomi bağlamında (yukarıda değinildiği biçimde), özellikle ve öncelikle yabancı dilde yeterlilik ve yabancı pazarlar ve farklı zihniyetlerle ilgili bilgiye denk gelir. Söz konusu beceriler işçilerin, yurtdışındaki paydaşlarla gerektiği şekilde etkileşimde bulunmasını sağlar ve ithalat/ihracat ilişkilerini kolaylaştırır.

"Yeni Temel Beceriler" Edinme ve "İstihdam Edilme Olasılığı"nı Arttırma Yöntemi Olarak Hareketlilik

Söz konusu söylem bağlamında hareketlilik faaliyetinin mantıksal temeli, faaliyete katılanların yukarıda sözü edilen "yeni temel beceriler"i (ya da "kilit beceriler"i) edinmelerini sağlamak için yurtdışındaki yerleşimlerin didaktik bir araç olarak kullanılmasına dayanır. Söz konu-

su beceriler, küreselleşme ve teknolojik alanda kaydedilen gelişmelerin bir sonucu olarak sürekli değişim gösteren “iş başvurularında aranan nitelikler”, çalışma koşulları ve kariyer planlaması gibi konularla kişilerin baş etmelerini kolaylaştırır. Mesleki bağlamda da “çeşitliliği” deneyimleyen kişiler, bu deneyimin kendilerine kazandırdığı düşünce biçimi ile bağlantılı olarak, değişen şartlara daha kolay uyum sağlar hale gelirler; dolayısıyla istihdam edilme olasılıkları da yükselir. Yabancı bir ülkede yaşama zorunluluğu, aynı zamanda, bu deneyimi yaşayanların sosyal becerilerini sağlamlaştırır, özgüvenlerini geliştirir ve bu süreç içinde karşılaşmış oldukları “yeni” ve “değişik” sorunlar, olayları farklı açılardan ele alarak yenilikçi çözümler üretme, risk alma ve girişkenlik kapasitelerini artırır.

Yukarıda bahsedilen felsefi ekoller/söylemler bir bakıma ele alınan konunun analitik özetine işaret eder ve nadiren yalın biçimleriyle karşımıza çıkarlar. Alınan siyasi kararlar çoğu kez taraflar arasındaki uzlaşımın sonucu olduğu için, hareketlilik üzerine yazılmış siyasi metinler (örneğin program gerekçeleri), sıklıkla iki ya da daha fazla söylemden oluşan becerilere işaret eder. Yine de, en azından bana göre şu açıktır ki, özellikli gruplar tarafından özellikli dönem ve çevrelerde hareketliliğin farklı niteliklerine öncelik verilmektedir.

KAÇ KİŞİ?

Yıllık istatistikler temel alındığında, Avrupa’da kaç kişinin eğitim ve öğrenim hareketliliği faaliyetlerine katılımda bulunduğu ucu açık bir sorudur. Her şeyden önce, “öğrenim hareketliliği”nin gerçekte ne olduğuna dair net ve işler bir tanım yok elimizde: Söz konusu ifade sadece okulların eğitim-öğretim dönemlerine mi işaret ediyor, gençlik değişim programları ve yurtdışındaki yerleştirmelere mi, yoksa kısa süreli eğitim gezileri ve faaliyet katılımları gibi diğer unsurları da (örneğin sportif ya da kültürel etkinliklere katılım) buna dahil etmeli mi? Sınırı nereden çizmeli? Diğer bir soru ise, hareketliliğin sayısal olarak nasıl ifade edilebileceği. En basit şekliyle kafa mı saymalıyız (ki bu durumda üç günlük eğitim gezisi, yurtdışındaki bir üniversitede geçirilen altı

aylık eğitim dönemiyle aynı kefeye konulacaktır), yoksa hareketliliğin, örneğin, yurtdışında geçirilen hafta sayısına göre hesaplandığı daha incelikli bir sistem mi benimsenmeli?

İkinci olarak, ki bu nokta çok daha önemli, gerçekleşen hareketliliğin kaydını tutan herhangi bir merci ya da sistem her nasılsa mevcut değil. Sıklıkla ortaya konan istatistikler, Avrupa Komisyonu tarafından gerçekleştirilen hareketlilik programlarından (örneğin Avrupa Gönüllü Hizmeti ya da yeni Gençlik Programı ya da Hayatboyu Öğrenme Programı çerçevesinde yer alan Erasmus, Leonardo ve Comenius programları sayesinde gerçekleştirilen öğrenci değişimleri) edinilen rakamlar. Yalnızca bu rakamlar üzerinden hesap yaptığımız zaman (ki, konu hareketlilik olduğunda genelde yapılan budur), istatistikler umutsuzluk veren bir tabloya işaret etmektedir. Mesela bu durumda, mesleki eğitim ve öğretim kapsamında yurtdışı deneyiminden faydalanan öğrenci ve stajyerlerin oranı %1'i aşmamaktadır.

Aslında öğrenim hareketliliği, Avrupa Birliği tarafından gerçekleştirilen programlar ile sınırlı bir olgu değildir. Öğrenim hareketliliği aynı zamanda, Avrupa kapsamında var olan ve kapsamları daha geniş olan diğer programlar ve girişimlerde de önemli bir konudur ve kendi bağlamlarında gerçekleştirilmesi olası faaliyetlerden sadece biri olarak görülür. Tam da bu noktada verilebilecek örnek, yapısal fonlar olarak da adlandırılan, özellikle hem geçmişte, hem de günümüzde hareketlilik faaliyetlerine ciddi maddi katkılar sağlayan Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Bölgesel Gelişim Fonu'dur. Mesela İtalya'da Toskana bölgesi, eğitim ve öğretim hareketliliğine iki yıllık bir dönem içerisinde 4 milyon Avro ayırdı. Halbuki buradaki katılımcılar istatistiklerde yer almıyor. Aynı zamanda Avrupa'da birçok ülke hareketliliği finanse etmek için ulusal ve iki uluslu düzeyde çeşitli programlar yürütüyor. Son olarak bir de, herhangi bir program ya da girişime dahil olmayan, kamu fonlarından para almaksızın kendi kendilerine kişisel hareketlilik projelerini şekillendiren ve gerçekleştiren kişiler var.

Birarada ele alındığında Avrupa'da hareketliliğin bizim düşündüğümüzden çok daha büyük ve aynı zamanda çok daha önemli bir

olgu olduğu, Avrupa’da var olan programların (Erasmus, Comenius, Leonardo, Gençlik Programı), klasik bir ifadeyle, buzdağının yalnızca görünen kısmını temsil ettiği açıkça ortaya çıkabilir. Ne var ki güvenilir istatistiklerin mevcut olmaması halinde, sayısal değerler üzerine tahminde bulunmaktan öte bir şansımız kalmıyor.

NİCELİĞE KARŞI NİTELİK

Belki de, öğrenim hareketliliği faaliyetlerine katılan kişi sayısının belirsiz azlığı nedeniyle yıllardır sayısal verilere, niceliğe odaklanıldı; ki bence bu yaklaşım sağlıklı sonuçlar elde edilecek bir yaklaşım değil. En önem verilen başarı kriteri, bir hareketlilik programının kaç kişiyi sınır ötesine taşıdığı oldu. Gerçekte, hayatının bir dönemini yurtdışında geçirerek sağlıklı bir şekilde geri dönen insan sayısının çokluğu kendi içinde bir başarı olarak görülemez; tabii eğer bir turizm şirketi değilseniz. Önemli olan o kişilerin dönerken beraberlerinde getirdikleri kazanımlardır: Yurtdışında geçirilen bu sürenin kişinin iş bulabilme olasılığını nasıl arttırdığı ve/veya toplumun sosyal ve politik gelişimine katkıda bulunma kabiliyetini (“aktif yurttaşlık”) nasıl geliştirdiğidir. Diğer bir deyişle önemli olan, yurtdışında geçirilen sürenin *verimliliği/kalitesidir*.

Peki ya “hareketlilikte kalite” tam olarak ne anlama gelmektedir? Hareketlilik bağlamında “kalite” kelimesi ne ifade etmektedir? Kalitenin birçok tanımı mevcut, ancak “endüstri alanında kalite” üzerine genel kabul gören tanım (sadece hizmet sektöründe değil, tüm sektörlerde), bir ürünün o ürüne dair beklentilerimizi karşılama olarak açıklanıyor. Bu tanımı öğrenim hareketliliği kavramına uyarladığımızda, hareketlilikte kalitenin, hareketlilik faaliyetlerine katılan kişilerin bu deneyim için belirlediğimiz öğrenme hedeflerine ulaşmış olmaları olduğu sonucuna varabiliriz. Yurtdışında konaklama süresinin uzunluğu ve konaklanan ülkenin kültürüyle etkileşimin doğası gibi etkenlere bağlı olarak, herhangi bir hareketlilik faaliyeti açısından öğrenme hedef/beklentilerini formüle edebilir ve bu hedef/beklentilerin karşılanıp karşılanmadığını ölçmek için çeşitli yollar ve araçlar geliştirebiliriz. Herhangi bir hareketlilik deneyiminin kalite kapsamında ele

alınıp alınamayacağını belirleyen etkenleri tanımlayarak, bir kavram olarak *kalite kriterini* geliştirmeye de başlayabiliriz.

Kalitenin göz ardı edilmesi uğruna nicelik/sayısal değerlere odaklanma ısrarı, "hareketlilik deneyimleri sırasında" öğrenme üzerine nispeten daha az araştırma yapıldığı anlamına geliyor: Bu tür öğrenme tam olarak ne demektir, nasıl gerçekleşir ve bu yöntem uygulanacaksa nelelerin varlığı şarttır. Yakın bir zamana kadar baskın olan yöntemin nispeten mekanik olduğunu söyleyecek yeterli gerekçe var bana göre: Uzun ya da kısa süreli olsun kişi eğer yurtdışında kalırsa, kültürlerarası öğrenme ve kişisel gelişim az çok kendiliğinden gerçekleşecektir şeklinde bir sav var sonuçta. Sözümlü ettiğim yaklaşım, hareketlilik projelerinin gerçekleştirilmekte olduğu bölgelerin çoğunda hâlâ hakim. Uzun süreden beri yürütülen gençlik değişim programları sayesinde büyük deneyim elde etmiş, dolayısıyla yurtdışında bulunmanın tek başına öğrenme sürecini destekleyecek ve bu sürecin verimsiz geçme olasılığını bertaraf edecek düzenlemeler yapılmadan olumlu bir deneyime dönüştürülemeyeceğini çok evvelden fark etmiş gençlik alanında faaliyette bulunan belirli bölgeler, bu kanının istisnaları. Son 5-10 yıl içinde bu farkındalık, formel (*formal*), formel olmayan (*non-formal*) ve enformel (*informal*) sistemlerinin uygulandığı diğer bölgelere de yayılmaya başladı ve hem kalite kriterini formüle etmek, hem de hareketlilik alanına katkıda bulunan kişilerde, hareketlilik projelerinde yer alan taraflarda ve idareci konumunda çalışanlarda kalite bilincini geliştirmek için büyük çaba sarfedilmeye başlandı. Buna bağlı olarak 2006 yılında, Avrupa Komisyonu, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu, Avrupa genelinde gerçekleştirilecek hareketlilik faaliyetlerinde uygulanmak üzere 10 kalite kriteri üzerinde görüş birliğine vardı. Yasal bağlayıcılığı bulunmasa da bu uzlaş, hareketlilikte kalitenin artık Avrupa'da en üst seviyede ciddiye alınan bir konu olduğuna dair son derece güçlü bir işarettir.

HAREKETLİLİKTE KALİTE

Peki, öğrenim açısından "hareketlilikte kalite" tam olarak neyi işaret etmektedir? Elbette bu kavram öncelikle, bir noktaya kadar çerçeveyi

oluşturan şartlara bağlıdır: Hangi hedef grupla ilgileniyoruz? Yurtdışında kalınacak sürenin uzunluğu ne? Hareketliliğin hangi türüyle (bireysel projeler ya da grup projesi, vb.) ilgiliyiz? Örneğin şöyle bir beklenti içinde bulunamayız: Grup değişimi olarak planlanmış iki haftalık bir yurtdışı konaklaması ile bir kişinin yurtdışındaki bir şirkete yerleştirilmesi ve altı ay boyunca orada yaşayarak çalışması, öğrenme açısından aynı etkiyi yaratamaz. Öğrenmeden beklentimiz, söz konusu şartların niteliğine bağlı olarak değişmek zorundadır; dolayısıyla kati normlar dayatamayız beklentiler açısından. Buna karşın, yapabilecek olduğumuz şey, Avrupa’da yaklaşık 50 yıldır süregelen hareketlilik uygulamalarından edinilmiş deneyimlerden ve kısıtlı sayıda olmakla birlikte, hareketlilik kapsamında öğrenme süreçleri üzerine yapılmış araştırmalardan dersler çıkarmak, bunlara odaklanmak ve birtakım kapsayıcı kalite prensipleri oluşturmaya gayret etmektir.

Bu noktada çok net olan bir ileti söz konusu: Eğitimsel bağlamda planlanan hareketlilik deneyimi, sadece yurtdışında geçirilen süreye odaklanma düzeyinde kalmamalı, daha fazlasını kapsamalıdır. Bu planlamalar, yurtdışı konaklama sürecinden önceki dönemi olduğu kadar (hazırlık), sonraki dönemi de (dönüş değerlendirmesi) içermelidir. Aşağıda, hareketlilik deneyimine ait bu üç aşamaya (konaklama öncesi dönem, konaklama süresi, konaklama sonrası dönem) odaklanarak, daha kapsamlı hale getirilmiş “hareketlilikte kalite anlayışı”nın her bir aşama için ne anlama geldiğini ana hatlarıyla aktarmaya çalışacağız.

Konaklama Öncesi

Hareketlilik projesinin öğrenmeyle ilgili belirlenmiş hedeflerine bağlı olarak projeye katılacak kişi gerektiği şekilde hazırlanmalıdır. Böylelikle kişi yurtdışında geçireceği süre içerisinde karşılaşacağı öğrenme imkânlarından tam olarak yararlanabilecektir. Bu, öncelikle ve özellikle yabancı dil açısından bir tür hazırlık gereğine işaret eder. Elbette bu hazırlık, koşulların gerektirdiği şartlara yönelik bir hazırlık olmalıdır. Gerekli olan diğer bir şeyse kültürel konulara duyarlı olmayı sağlamak, kültürel farklılıklarla baş edebilmek için katılımcıya bazı araçlar sağla-

mak. Söz konusu farklılıklara ilişkin duyarlılık kazandırılmayan katılımcıların öğrenme süreci sırasında bu sorunla yüz yüze kalması yıpratıcı olabilir, ya da en kötü olasılıkla katılımcının yurtdışında geçirmesi için belirlenen sürenin bitiminden önce ülkesine dönmesine neden olabilir. Üçüncü olarak, elbette, katılımcı, yurtdışında geçireceği süre içinde üstesinden gelmek zorunda kalacağı, seyahat, konaklama, sigorta, sosyal güvenlik gibi düzenlemeler için de bir hazırlık sürecinden geçirilmelidir. Dördüncü olarak, katılımcı, yabancı bir ülkede yaşamının beraberinde getireceği yabancılık duyma, evini özleme, vs. gibi olası psikolojik olumsuzluklarla baş edebilmek için psikolojik olarak da hazırlanmalıdır; özellikle de yurtdışında uzun süre kalacaksa. Beşinci ve son olarak, katılımcı, doğrudan yurtdışında alacağı eğitime yönelik bir hazırlanma süreci de geçirmelidir (eğitimsel hazırlık). Bu hazırlık örneğin, yurtdışında kalacağı süre boyunca alacağı eğitime ilişkin oluşturulan detaylı öğrenme planının hazırlık sürecine kişinin bizzat katılmasını sağlamak şeklinde olabilir. Söz konusu program yalnızca ne öğrenilmesi gerektiğini değil, bunların nasıl öğrenileceğini de içerir.

Konaklama Süresi

Yurtdışında geçirilecek dönem süresince dikkat edilmesi gereken iki önemli etken var. İlk olarak, katılımcının durumunu takip edebilmek için bir sistem oluşturulmuş olmalı: Bir kişi ya da bir organizasyon, katılımcıyı yurtdışında izlemeli (aktif ya da pasif olarak; bu, katılımcının tercihine bağlı) ve katılımcının kendi başına çözemediği bir sorunla karşılaşması durumunda tavsiyede bulunmak ve yardım etmek için harekete geçmeye hazır olmalıdır. İkinci olarak, ev sahibi ülkede katılımcının öğrenme sürecini izleyecek ve edindiği izlenimleri katılımcıyla birlikte belirli aralıklarla değerlendirecek bir özel eğitmen/danışman görevlendirmenin de yararı olabilir.

Konaklama Sonrası

Hareketlilik deneyimi sonrası sıklıkla göz ardı edilen bir süreçtir, ancak hem yapılan araştırmalar, hem de edinilen deneyimler göstermiştir

ki, yurtdışında geçirilen süre sonrasında yaşananlar da öğrenme süreci açısından büyük önem taşımaktadır. Yurtdışında uzun süre kalmış katılımcıların birçoğu için geri dönüş, çeşitli açılardan yurtdışına çıkış kadar huzursuzluk yaratan bir deneyimdir. Konaklama sonrası döneme ilişkin yapılması gerekenler, öğrenme sürecinin değerlendirmesini (sürecin hem öngörülen, hem de öngörülmeyen sonuçlarının değerlendirilmesini), öğrenme sürecinin tanınması ve belgelendirmesini, deneyimlerin kazandırdığı bakış açısının değerlendirmesini, yurtdışında geçirilen sürecin getirdiği sonuçlardan nasıl yarar sağlanacağı üzerine danışmanlık verilmesini ve son olarak, dönüş sonrası sorun çıkması halinde yeniden uyum sağlama konusunda verilecek yardımcı da içermelidir.

Bahsi geçen bu genel ilkeler temelinde, bireysel hareketlilik projeleri için detaylı bir kalite güvence sistemi oluşturmak mümkündür. Eğitimsel yönünün yanısıra, böylesi bir sistem elbette, seyahat düzenlemesi, konaklama, sosyal güvenlik, bireysel katılımcılar için sigorta ve aynı zamanda bunların nasıl organize edileceği gibi (neyi, kim yapar, ne zaman yapar?) pratik konuları da içermelidir.

EĞİTİMSEL BİR ARAÇ OLARAK HAREKETLİLİK

Avrupa'daki hareketlilik projelerinin hepsinde yukarıda anlatıldığı kadar detaylı "kalite güvencesi" programlarına gerek duyulmamaktadır. Kaldı ki, burada ileri sürülen düşünceler henüz tartışma aşamasında olup, uygulamaya yansımamıştır. Yine de hareketlilik uygulamalarının zamanla daha da profesyonelleştiği ve hareketliliğin resmi eğitim sistemi için önemli bir araç haline geldiği çok açıktır. Öyle ki, bu eğilimin sonucu olarak, formel öğrenme, formel olmayan öğrenme ve enformel öğrenme sistemleri Avrupa'da artık birbiriyle iç içe geçerek bir "yaşamboyu öğrenme" sistemi oluşturmaktadır. Ortaya çıkmakta olan bu sistemde, geleneksel "öğretmen yönetiminde öğrenme" biçimi yerini, kişinin kendisi tarafından biçimlendirilen öğrenme sürecine bırakmaktadır. Aynı zamanda, formel olmayan ve enformel öğrenme ve bu süreçlerde kazanılan deneyimler, hem doğru-

dan müfredata eklenerek (yani, ileriki hareketlilik faaliyetlerinde doğrudan uygulanacak şekilde yer verilerek), hem de Geçmiş Deneysel Öğrenmenin Akreditasyonu³ (APEL) prosedürleri yoluyla (yani, bu düzenlemeler öncesi gerçekleştirilmiş faaliyetlerin akreditasyonu sağlanarak) resmi sistemlere entegre edilmektedir.

Belki de, bu konudaki en büyük gelişme Temel Mesleki Eğitim⁴ alanında gerçekleşmiştir. Birçok Avrupa ülkesinde, çok değil daha 10-15 yıl öncesine kadar Temel Mesleki Eğitim alanında devletlerarası sınırları aşan bir hareketlilik hayal bile edilemiyordu. Eğitim amacıyla yurtdışına çıkmak isteyen öğrenciler/stajyerler, bu isteklerini ya tatil döneminde gerçekleştirmek zorunda kalıyorlardı ya da yurtdışında eğitim amaçlı geçirdikleri zaman, resmi eğitim sürelerine katılmıyordu. Dahası bu işe ayrılan herhangi bir bütçe söz konusu değildi, ayrıca da bir sürü hukuki ve bürokratik engelin aşılması gerekiyordu. Bugün ise çoğu Avrupa ülkesinin Temel Mesleki Eğitim sisteminde uzun dönemli hareketlilik olanakları bile mümkün. Bunun yanı sıra hem Avrupa Birliği kaynaklarından (özellikle de Hayatboyu Öğrenme Programlarından Leonardo bünyesinde), hem de ulusal programlardan ve inisiyatiflerden finansman sağlanabiliyor. Hareketlilik uygulamalarındaki engelleri ortadan kaldırabilmek için, hem ulusal, hem de uluslararası düzlemde yoğun çaba sarfediliyor. Hatta 2007 yılı içerisinde Avrupa Komisyonu, Avrupa'daki üniversiteler arasında geçerli olan Avrupa Kredi Transfer Sistemi'nin⁵ bir benzeri olan, farklı ülkelerin Temel Mesleki Eğitim sistemleri arasında muadiliyeti sağlayarak "kalifikasyon transferini" kolaylaştırma amacı taşıyan Mesleki Eğitimde Avrupa Kredi Transfer Sistemi'nin oluşturulmasına yönelik çalışmaları başlatmıştır. Yani, (henüz) rakamlara yansımamış olsa da, Avrupa'da, bu alan bağlamında hareketlilik, kişilerin sahip olduğu bir hak ve onlara tanınmış bir fırsat olarak kabul görmüş durumda.

³ *Accreditation of Prior Experiential Learning.*

⁴ *Initial Vocational Training.*

⁵ *European Credit Transfer System for Vocational Training and Training.*

Hiç şüphem yok ki öğrenim hareketliliği, Avrupa’da ve tüm diğer bölgelerde kişilerin öğrenme süreçlerinin son derece doğal ve gerekli görülen bir parçası olana dek en azından birkaç yıl daha aynı hızla büyümeye devam edecektir. Yine de hareketliliğin bir araç olduğunu ve gerektiği gibi kullanılmadığı takdirde kendi içinde hiçbir değer taşımadığını aklımızdan çıkarmamalıyız. Esas kazanım, kişinin bu deneyimi doğru değerlendirmesi, doğru kullanarak faydaya dönüştürmesi sayesinde elde edilecektir; önemli olan nokta budur.

7

Türkiye’de Gençlik Alanında Devletin Rolü

YÖRÜK KURTARAN

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İkinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa’da¹ gençlere olan ilgi, yakın tarihte iki dönemde özellikle artmıştır. Bunlardan ilki, 60’lı yılların sonu ve 70’li yılların başında, “sistem dışı hareketlerin” (Wallerstein, vd. 1995), toplumun diğer kesimlerine de yayılan taleplerini, özellikle gençler tarafından dillendirmesi ve bizzat bir eylem biçimi olarak uygulaması ile hayata geçti. İkinci dönem ise AB entegrasyonunun 80’li yıllarda derinleşmesi ile ortaya çıkan durumda, özellikle AB dışı ülkelerden gelen göçmenlerin topluma entegre olamaması ile karşılaştığında oldu.² Her iki dönemde de hegemonik³ sistem tarafından bir “sorun”un anlaşılmasına yönelik çabaların bütününe bir parçası olarak gençlik politikası kavramının içeriğinin doldurulmaya çalışılmasının, bir raslantıdan öte, ekonomik rasyonalitenin devamını

- 1 Bu makalede Avrupa’yı en geniş tanımı ile Avrupa Konseyi’ne üye ülkelerin sınırları çerçevesinde tanımlıyoruz.
- 2 Gençlere yönelik “ilginin” bu iki dönem özelinde incelenmesi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Yurttağüler, 2007.
- 3 Hegemonya kavramını Gramsci’nin kullandığı biçimiyle kullanıyoruz. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Gramsci, 1971.

sağlamak açısından bir çaba olduğunu öne sürmek çok da abartılı olmayacaktır.

Fakat bu çerçevenin, nedeni ne olursa olsun, asgari bir “ehlileştirme” çabası ile çizilmesi, küresel toplumun çok büyük bir bölümünü oluşturan gençlerin ihtiyaçlarının ertelenerek, yapısal değişikliklerin hayata geçmesi için siyasi iktidar erkinin ele geçirilmesinin beklenmesini gerektirmez. Aksine, ihtiyaç temelli bir gençlik politikasının, iktidarı bugün ve hayatın her alanında adım adım kurmaya *yönelik* bir çaba olarak da kurgulanmasına katkı yapabilir. Bu yüzden, ilgi alanı gençler olan herhangi bir politikanın, mevcut toplumsal gerilimleri azaltıcı yanlarının bulunuyor olması, hak savunuculuğu çerçevesinde, bu politikalar yerine gençlerin özne olduğu –böylece tüm sürecin öznenin doğrudan katılımı ve güçlendirilmesi temelinde hayata geçtiği– başka politikaların savunulması ve hatta bizzat birer sistem olarak mevcut devlet erkinin yurttaşlara sağladığı hizmetler ile bütünleştirilebilmesi imkânını azaltmaz. Çünkü “daha fazla” demokrasiyi, daha fazla özgürlük ve daha fazla eşitlik (ki modern toplumun bu her iki ideali arasındaki denge çerçevesinde çizilen çerçeveler bizzat bize ne tür politika yaptığımızı gösterir) temelindeki gelişmelerin hayata geçebilen bir bütünü olarak alırsak, gençlerin katılımı ile şekillenecek, ihtiyaç temelli her tür gençlere yönelik politika, daha geniş bir düzeyde, özellikle Türkiye’de, yurttaşlar ve devlet arasındaki ibreyi, yurttaşların lehine biraz daha çevirebilme potansiyeline sahiptir. Böylesine bir yönelim, devletin yurttaşlarından, yurttaşların devletine geçişte de önemli bir imkân sağlayabilir.

MAKALENİN TARTIŞACAĞI KONULAR

Bu makale, yukarıda çerçevesi çizilen anlayışın bir uzantısı olarak, Türkiye’de gençlere sağlanan hizmetlerin hem yaygınlaştırılması, hem de içeriğinin daha demokratik ilkeler temelinde geliştirilmesine yönelik çabalara bir katkıdır. Özellikle dönem dönem Avrupa’daki yönelim ile büyük bir paralellik içinde, gençlerin ya bir sorun ya da toplumsal bir sorunun taşıyıcısı olarak hem yasalar, hem de ortalama toplumsal

zihnimizde birer problem (veya potansiyel problem çıkartıcı) olarak yer etmesine karşı bir çaba olarak, problem odaklı politika yaklaşımından hak temelli bir gençlik politikasına geçişteki normalleşmeye değer katmaya da yönelik bir metin olarak algılanması gerekir bu çalışmanın. Doğal olarak bu süreçler üzerinden bir değişimin yaratılabilmesi, uzun soluklu ve çok bileşenli bir eylem ağını öngörmektedir. Mevcut durumun saptanması ve analizi, diğer ülke örneklerinin incelenmesi, ihtiyaç analizi, paydaş analizi, eldeki kaynakların analizi, ihtiyaca yönelik politikaların oluşturulması, savunuculuk faaliyetleri, yasal değişiklikler, uygulama ve toplumsal zihin değişikliği gibi farklı evrelerden geçerek toplumsallaşacak bir gençlik politikası, ancak ve ancak, kendi içinde bizzat bu durumda özne olan gençlerin katılımı ve izlemesi ile bir gençlik politikasına dönüşebilecektir.⁴

İşte tam da bu uzun soluklu değişim sürecinin, belki de ilk basamağına katkı yapmaya yönelik bir çalışmalar bütünü içindeki bir makaledir bu metin aslında. Tam da bu yüzden, günlük hayat ile herhangi bir yazılı metin arasındaki tüm yapısal sorunları da içinde barındırır. Öncelikle yazıldığı anda eskimiştir, çünkü hayat devam etmektedir. Ayrıca her zaman gündemi geriden takip etme riskini barındırır, çünkü yasalar, genelgeler ve uygulamaları her an değişiklik gösterebilmektedir. Özellikle Şubat 2008 itibariyle Anayasa tartışmalarının yapıldığı bir Türkiye’de bu risk daha da yüksektir.

Tüm bu risklere rağmen, bu metin aracılığıyla, yine de, Türkiye’de mevcut durum üzerinden devletin gençlere sağladığı hizmetlerin bir analizini yapmaya çalışacağız. Bunu yaparken, özellikle Türkiye’de devletin gençlere “gençlik çalışması” temelinde sağladığı hizmetler büyüteç altına alınacaktır. Gençlik çalışması ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili hizmetlere de –yeri geldiğinde– bu analizde yer verilecek ve mevcut uygulamaların iyileştirilmesine yönelik öneriler de ortaya konacaktır. Tüm bunlar yapılırken, özellikle, yasal mevzu-

4 Bu makalenin tartıştığı konulara yönelik politika önerileri için bu kitapta yer alan, Gülesin Nemutlu ve Yörük Kurtaran’ın, *Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri* makalesine bakılabilir.

atlar ve ilgili kamu kurumlarının faaliyet raporları incelenecektir. Ayrıca tüm bu saptamalar, Türkiye’deki gençlik sivil alanında edinilen tecrübenin zihinsel filtresinden geçirilerek kâğıda dökülmüş olduğunu belirtmek isterim. Belki bir avantaj, belki de bir engel olarak ele alınabilecek bu durum –bilimsel tarafsızlık mecburiyetini saklı tutarak– bu metnin sivil bir görüş ile, tarafsız değil ama objektif olmasını da sağlayacak en önemli unsurlardan biridir. Bu yüzden, bu geri plan üzerinden okumanın yapılması, belki eleştirilerin daha kolay anlaşılabilmesinin de zihinsel arka planını hazırlamakta okuyuculara yardımcı olacaktır.

ANAYASA’DA GENÇLER

T.C. Anayasası’nın IX. Gençlik ve Spor Bölümü, 58 ve 59. maddeler çerçevesinde gençlerin devlet ile olan ilişkisini şöyle kurgulamıştır:

Gençliğin Korunması

MADDE 58: Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

Sporun Geliştirilmesi

MADDE 59: Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur.

Anayasa’nın 58. maddesi, devletin gençlere olan bakışını çok net olarak ortaya koyan metinlerden biridir. Bu maddeye göre istiklal ve Cumhuriyet, anayasa çerçevesinde tanımlanan kadınlar, engelliler ve yurttaşlar gibi diğer kesimlerden farklı olarak, *gençlere* emanet edilmiştir. Devlet, bu gençlerin “yetiştirme” ve “geliştirme”lerini sağlayıcı ted-

birleri almakla yükümlüdür. Fakat bu “yetiş(tir)me” ve “geleş(tir)me”nin temel amacı “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı” olmasıdır. Bu amaca yönelik olarak Atatürkçülük temelinde ve pozitif bilim ışığında bir yetiştirme ve gelişmeden söz edilmektedir. Ayrıca “tedbirlerin” hayata geçmesinin temel amacı devletin devamlılığına bir zarar gelmesidir. Sonuçta ilgili maddenin bu bölümünün temel konusu aslında gençler değil, gençler aracılığı ile devlete gelebilecek olası “zararları” en aza indirmek için devletin gençlere müdahale alanının genişliğidir. Böylece devletin bu “tedbirleri”, devlet ile gençler arasında olması gereken hak temelli ilişkinin ibresini devletten yana koyarak gençlerin hakkı yerine devletin müdahale hakkı olarak kavramsallaştırılmıştır.

Bu anlayışa paralel olarak, ama en az bu kadar önemli bir başka konu da alkol, uyuşturucu maddeler gibi kötü alışkanlıklardan gençleri korumak ile ilgili çeşitli tedbirlerin alınması ile ilgili paragraftır. Her iki bölümde de gençler korunulması gereken bir kesim olarak edilgenleştirilirken, devletin “pozitif” bir müdahalecilik anlayışı ile olası “olumsuzluklardan” gençleri koruması anlayışı geliştirilmiştir. Bu koruma eylemi sosyal devlet anlayışı temelinde olumlu bir müdahale olarak değil, bir “tedbir” olarak kurgulanmıştır.

Anayasanın gençler ve spor ile ilgili bölümünün devamında kaleme alınan 59. maddenin, spor ile ilgili olması da –bu çerçevede– kendi içinde mantıklıdır. Çünkü spor, kötü alışkanlıklardan korunmanın temel araçlarından biri olarak gençler ile ilgili maddenin hemen ardından yer almaktadır. İlgili maddenin içinde bulunulan tarihsel koşullara paralel olarak dönemin ruh halini yansıttığı bir gerçek olmasına rağmen, bugüne kadar yapılan tüm Anayasa değişikliklerinde, ilgili maddenin aynen muhafaza edilmesi, bu ruh halinin toplumsal hafızada nasıl bir yer edindiğine yönelik de ciddi ipuçları sağlamaktadır.

Yukarıda bahsi geçen Anayasa maddesi, devletin gençlere sağladığı tüm hizmetlerin yasal dayanağıdır. Buna göre Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS, 2005) tarafından ayrıntılandırılan Türkiye’nin gençlik politikası, aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Bu alanda faaliyet gösteren dört temel aktör bulunmaktadır. Bunlar Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye Ulusal Ajansı (UA) ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)'dir. Bu kurumlardan GSGM ve SHÇEK, ilgili Bakanlara bağlı çalışırken UA, Başbakanlık'a bağlı olan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) altında faaliyet göstermekte, MEB ise adından da anlaşılacağı üzere bir Bakanlık olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Bu kurumlara ek olarak "diğer ilgili kamu kurumları" ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'ndan da bu dört temel aktöre ek olarak bahsedilmektedir.

GSGM altında oluşturulmuş olan Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) kamu kurumları içinde doğrudan gençlikle ilgili olan tek kurumdur. Bu yüzden aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ulusal Ajans, AB'nin gençlik politikaları çerçevesinde faaliyetlerine devam eden bir kurum olmasına rağmen, Türkiye özelinde, Türkiye'deki gençlik çalışmalarına Avrupa boyutunu katmaktan öte, bizzat ülkedeki gençlik çalışmasını destekleyen aktörlerden biri olması itibariyle bu incelemeye dahil edilmiştir. Diğer kurumlar listesine giren GAP İdaresi de, gençlere sağladığı hizmetler çerçevesinde, bu makalede incelenecektir.

GENÇLER VE KAMUNUN SAĞLADIĞI HİZMETLER

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) /

Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB)

GSGM, 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa bağlı olarak çalışmalarına devam etmektedir (GSGM, 2007a). Gençler ile ilgili "...gençliğin boş zamanının değerlendirilmesine ilişkin hizmetleri yürütmek, bilgi ve beceri kursları düzenlemek, gençlerin kötü alışkanlıklardan korunması için gerekli tedbirleri almak", "Okul dışı izcilik ve spor faaliyetleri ile gençlik faaliyetlerini programlamak, düzenlemek, yönetmek ve gelişmesini sağlamak", "...gençlik derneklerinin tescil, vize, aktarma işlemlerini yapmak", "beden eğitimi, gençlik ve spor faaliyetleri için gerekli olan gençlik merkezleri, hostelleri,

kampları ... işletmek ve bu tesisleri vatandaşın istifadesine sunmak”, “gençliğin boş zamanlarının değerlendirilmesi hususunda diğer kuruluşlarla işbirliği yapmak” (GSGM, 1997a: 10) çerçevesinde belirlenmiş faaliyetlerin yürütülmesini, kendi bünyesindeki GHDB aracılığı ile hayata geçirmektedir. GSGM’nin yedi adet ana hizmet birimi içinde altısı doğrudan spor ile ilintiliyken, içlerinden sadece biri –GHDB– gençler ile doğrudan ilgilidir.

GSGM özel bütçeli bir kuruluş olduğu için teşkilat kanunu ve diğer kanunlar ile sağladığı gelirler ile faaliyetlerini yürütmektedir – ki bu gelirler diğer kurumlardan alınan bağışlardan çeşitli ürünlerin satışına kadar çok geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Sadece 2006 yılında 349.763.995 YTL’lik gelir, bu ve benzer yollarla elde edilmiştir (GSGM, 2006).

Genel Müdür’e bağlı üç genel müdür yardımcısından birinin altında faaliyetlerini yürüten GHDB bünyesinde yedi adet şube müdürlüğü bulunmaktadır. Bu şube müdürlükleri; Destek Hizmetleri, Gençlik Merkezleri, Gençlik Kampları, Kutlamalar ve Kültürel Faaliyetler, Gençlik Sivil Toplum Kuruluşları, Uluslararası İlişkiler ve Rehberlik, Danışma ve Araştırma Şube Müdürlükleri’dir.⁵

GHDB 2006 yılında kendisine tahsis edilen 2.562.750 YTL’lik ödeneğin 2.136.669 YTL’lik bölümünü harcamıştır. Bu ödenek, GSGM’ye sağlanan ödeneğin %7,6’sına tekabül etmektedir. Buna paralel olarak toplam harcamalar içinde GHDB’nın payı sadece %7,1’dir. Ana hizmetler olarak adlandırılan harcamalar içinde GHDB’nın payı %12’ye çıkmaktadır. Geri kalan payın tümü spor için harcanmaktadır. 15-29 yaşları arasındaki gençlerin sayısını, çok kaba bir istatistikle, 19 milyon olarak alırsak, genç başına düşen devlet ödeneği miktarı yılda 0,11 YTL’dir.

GHDB’nın gençlerin serbest zamanlarını değerlendirmeye yönelik yapılan aktivitelerin planlanması ve yürütülmesi ile ilgili çeşitli görevleri mevcuttur (GSGM, 2007a: 9). Bu faaliyetler arasında mevcut

5 Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü ve Rehberlik, Danışma ve Araştırma Şube Müdürlüğü’nün çalışmaları konusunda yeterli bilgiye ulaşılamadığı için makalenin kapsamı dışında bırakılmıştır.

tesislerin işletilmesinden ilgili uzman personelin yetiştirilmesine, devletlerarası işbirliğinin geliştirilmesinden gençlik faaliyetlerine finansal destekler sağlanmasına kadar uzanan geniş bir yelpaze bulunmaktadır.

Uluslararası İlişkiler Şube Müdürlüğü

Almanya ile 1994 yılında imzalanan “Gençliğe Yönelik Politikalarda İşbirliği Hakkında Protokol” çerçevesinde 12-26 yaşları arasındaki çocuklar/gençler 5-30 gün süren değişim programlarına ve eğitim seminerlerine katılabilmektedirler. Buna ek olarak Uluslararası Gençlik Değişim ve Ziyaretçi Hizmetleri Kurulu’sunun ev sahipliğini yaptığı Almanca kursuna Türkiye’den üç gençlik lideri katılmıştır. Bu işbirliğinin geliştirilmesine yönelik bir Türk Alman Karma Uzmanlar Komisyonu kurulmuş, bu Komisyona çeşitli dönemlerde GHDB’nın atadığı kişilerin katılımı ile katkı sağlanmıştır. Bu protokolde belirtilen çalışmaların hayata geçmesini sağlamak üzere ilgili kamu kaynaklarını tahsis etmek tarafların sorumluluğundadır (www.genclikhizmetleri.gov.tr).

2006 yılında Uluslararası İlişkiler Şube Müdürlüğü’nün aracılığı ile katılan 21 toplantı ve eğitimin 11’inin Almanya ile olması dikkat çekicidir. Bunun en temel nedeni iki ülke arasında yapılan protokoldür. Bu eğitimlere ek olarak sadece 2006 yılında 22 adet gençlik değişimine Türkiye’den 333, Almanya’dan 279 uzman ve gencin katılımı sağlanmıştır. Bu gençlik değişimlerinin 11’i Türkiye’de, 11’i Almanya’da gerçekleşmiştir (GHDB, 2006).

Mevcut protokolün işleyişinde, hangi gençlerin hangi süreçlerle bu protokolün imkânlarından yararlandığı ile ilgili bir bilgiye rastlanmamıştır.

GHDB düzenli olarak Avrupa Konseyi Gençlik Yönlendirme Komitesi Toplantıları (CDEJ), Gençlik için Birleşik Konsey ve Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu arasındaki işbirliği çerçevesinde her yıl toplanan Avrupa Gençlik Araştırma ve Enformasyon Ağı Uzmanlar Toplantıları’na⁶ katılım sağlanmaktadır (DPT, 2006).

6 Bu kurullarla ilgili ayrıntılı bilgi Certel ve Kurtaran’ın bu kitapta yer alan makalelerinde bulunabilir.

Avrupa Konseyi ile 2002 yılından itibaren devam eden gençlik çalışması ve gençlik politikaları geliştirme yardım programı neticesinde bugüne kadar üç eğitim kursu, iki bilgilendirme toplantısı ve iki seminer ortaklaşa düzenlenmiştir. Bu aktiviteler ile ilgili çağrılar Gençlik Hizmetleri’nin internet sitesinden açık çağrı biçiminde yapılmış, eğitimler için Avrupa Konseyi ve Türkiye’deki gençlik çalışmaları ağından uzmanlar ile çalışılmıştır.

Gençlik Merkezleri Şube Müdürlüğü

Gençlik Merkezleri, Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri’ne bağlı olarak çalışmalarını sürdürmektedir. 2002 yılında 102 olan merkez sayısı 2006 yılında 130’a çıkmış gözükmektedir. Fakat Gençlik Merkezleri’nin sayısı ile ilgili aynı kurumun iki belgesinde farklı rakamlar göze çarpmaktadır. GHDB ve Gençlik Sosyal Gelişim Programı (GSGP)’nin⁷ ortaklaşa hazırladığı tanıtım dokümanına göre toplam 81 il ve 53 ilçede hizmet veren 134 gençlik merkezi bünyesinde 139.754 üye genç bulunmaktadır. Üye gençlerden 47.135 adeti, aktif olarak faaliyetlere katılmaktadır (GHDB, 2007). Oysa GSGM’nin faaliyet raporuna göre, 2005 yılında 127 olan gençlik merkezi sayısı, 2006 yılında %2,66 artış göstererek 130’a çıkmıştır (GSGM, 2007a: 35). Aynı dokümanda, 2006 yılında, “faaliyetlere katılan genç” sayısı 47.135 olarak belirtildiğine, bu rakam diğer doküman ile paralellik gösterdiğine ve daha güncel gibi gözükken dokümanın hazırlanma sürecinde de bu rakamın –mutlaka– artmış olması gerekmesine rağmen bu değişim yansıtılmadığına göre, sanırız aynı kurum içindeki farklı düzeylerde, farklı bilgilerin bulunduğunu önermek çok da yanlış olmayacaktır. Benzer biçimde belki de hizmete açılmayan fakat yapımı bitmiş gençlik merkezlerinin sayısı ile ilgili bilgi rapora dahil edilmiş olabilir, fakat bu durumda da hizmete girmemiş bir merkezin aktif bir gençlik merkeziymiş gibi raporlanması söz konusu olmaktadır. Ayrıca bu gençlik merkezlerinin büyük bir bölümünün, yaklaşık 90 tanesinin, kendi binası

7 Gençlik Sosyal Gelişim Programı (GSGP) ile ilgili bilgi ileride verilmektedir.

bulunmamakta, hizmetlerini il müdürlükleri içindeki ofislerde devam ettirmektedirler.

Gençlik Merkezleri bünyesindeki faaliyetlerden örnek olarak resim, müzik, el sanatları, heykel, halk oyunları, tiyatro, izcilik, ağaç dikme, sempozyum, seminer, konferans, dil eğitimi, proje eğitimleri, temizlik doğal ve tarihi çevreyi korumayı öğretmek, bilimsel ve teknolojik çalışmalar, meslek edindirme eğitimleri, huzur evi ziyaretleri, çevre gezileri ve zararlı alışkanlıklarla mücadele kampanyaları sayılabilir (GSGM, 2007a). Bu faaliyetlerden gençlik merkezlerinde en fazla tercih edilen faaliyet türü müziktir. Bu faaliyet spor eğitimi ve “diğer” faaliyetler takip etmektedir (GHDB, 2008).

Gençlik Merkezleri'nin hedef kitlesi gençler olmasına rağmen bu faaliyetlerin bir bölümü gençlerin katılımı olmaksızın tasarlanmıştır (GSGP ve GHDB, 2007: 5). Fakat aynı belgede gençlik çalışması, “gençler için, gençler tarafından ya da gençler ile toplumsal duyarlılık içeren ve herhangi bir ihtiyacı gidermeye yönelik her türlü etkinlik” olarak tanımlandığı ölçüde, GHDB'nin kendisi de, mevcut Gençlik Merkezleri bünyesinde yapılan çalışmaların bir bölümünü gençlik çalışması olarak *tanımlamamaktadır*. Buna paralel olarak gençlik çalışmasının yedi gün 24 saat ve her yerde yapıldığı ilgili başvuru kitabında yazılmış olmasına rağmen mevcut Gençlik Merkezleri'nin hangi saatler arasında açık kaldığı, aslında bu merkezlere hangi gençlerin gelebildiğinin de göstergesidir. Çalışan gençlerin sadece hafta içi belirli bir saatten sonra, hafta sonları da tüm gün bu merkezleri kullanabileceği düşünülürse, merkezlerin çalışma saatlerinin, birçok kamu kurumunda olduğu gibi, hafta içinde sabah dokuz akşam altı saatleri arasında hizmet götürmesi, farklı gençlerin katılımını olumsuz etkilemektedir.

Gençlik Merkezleri'nde etkinlik tasarlayan gençler “gençlik çalışanı” olarak kavramsallaştırılmış, bu kişilerin çeşitli vasıflarının yanı sıra Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı ve kendi kültürünü bilen gençler olduğunun altı çizilmiştir (GHDB, 2007: 9).

Gençlik Merkezleri'nin kendi aralarında düzenlenen “Gençlik Merkezleri Arası Değişim Projesi” kapsamında 2005 ve 2007 yılların-

da sırasıyla 480, 936 ve 927 genç, farklı illere, beşer günlük süren ziyaretlerde bulunmuştur. Böylece son üç senede toplam 2.343 genç bu değişim programından yararlanmıştı.

Bu faaliyetlere ek olarak, “tarihi yeniden yerinde yaşatmak” ve “gençlerin tarih bilincinin önemini anlamalarını sağlamak amacıyla” 2004 yılından beri Çanakkale ve Bilecik gezileri düzenlenmektedir. Her hafta, üçer ilden kırkar, toplam 120 genç bu gezilere katılmaktadır (GHDB, 2007: 5). Bugüne kadar 9.640 genç ilgili gezilere katılmıştır. Gezi programı, kısaca, iki günlük bir gezi çerçevesinde şekillendirilmiştir. İlgili gezi programı içinde Çanakkale Savaşı ve Bilecik ili ile ilgili bilgiler de verilmektedir. 2006 yılında bu gezilere katılan gençlerin görüşlerini yansıtan “Çanakkale Gerçeği ve Ülke Gençliği” başlıklı bir kitap basılmıştır (http://www.genclikhizmetleri.gov.tr/index.php?id=76&option=com_content&task=view).

Kutlamalar ve Kültürel Faaliyetler Şube Müdürlüğü

Solist, solo çalgı ve koro formatında yapılan Türk Halk Müziği yarışma ve etkinliklerine, 2004-2006 yılları arasında, 6.533 genç, yarışmanın grup ve finallerine katılmıştır. Türk Halk Oyunları faaliyetlerineyse 2005 ve 2006 yılları arasında 8.383 genç katılmıştır (GHDB, 2007: 8). İl eleme yarışmalarına katılan gençlerin de bu rakama dahil edilmesi durumunda daha fazla gencin bu faaliyetlere katıldığı saptamasını yapmak yanlış olmayacaktır.

15-21 Mayıs haftasını kaplayan “Gençlik Haftası” bünyesinde 81 ilden seçilen gençler, Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı ve Başbakan tarafından kabul edilmekte, Anıtkabir’i ziyaret etmekte, daha sonra da GHDB tarafından düzenlenen kutlama programına katılmaktadır.

İlgili rapora göre tüm il, ilçe ve köylerde Gençlik Şenlikleri düzenlenmektedir (GHDB, 2007: 11). Bu şenliklerin düzenlenme sürecinde “Gençlik Şenlikleri Düzenleme Komiteleri” kurulmakta ve koordinasyonları ilgili İl Gençlik ve Spor Müdürlükleri’nce yürütülmektedir. 2004-2006 yılları arasında bu şenliklere 266.000 genç katılmıştır (GHDB, 2007).

Gençlik Kampları Şube Müdürlüğü

13-17 yaş arasındaki gençler, İzmir Çeşme/Paşalimanı, Aydın Kuşadası/Davutlar, Mersin Silifke/Akkum, Çanakkale/İntepe’de bulunan ücretsiz 4 deniz kampından *yararlandırılmaktadır*. Bu kamplara katılım ile ilgili kriterler şöyle özetlenmiştir: Akademik açıdan başarılı, sportif dallarda başarılı, engelli gençlerden “kendi başına hareket kabiliyeti olan”, çalışan, şehit ve gazi yakını, gençlik merkezi üyesi ve SHÇEK’e bağlı yetiştirme yurdunda kalan gençler. Bu kamplarda çeşitli faaliyetlerin yanı sıra “...kendilerini hayata hazırlamak amacıyla sosyal gelişimlerini sağlamaya yönelik etkinlikler *yaptırılmaktadır*”⁸ (GHDB, 2007: 12). Bu faaliyetlere ek olarak gençlerin “Türk kültürünü yansıtan el sanatları aktiviteleri ile tanışabilmeleri için ... halı dokumacılığı ve çanak çömlek eğitimi de verilmeye başlanmıştır”. (GHDB, 2007). 2002-2006 yılları arasında sırasıyla 2.709, 2.798, 2.471 ve 2.830 çocuk/genç bu kamplardan yararlanmıştı (GHDB, 2007).

Deniz Kampları’na ek olarak, 2005 yılından itibaren 18-24 yaş grubu gençlerin faydalanmasına yönelik Doğa Kampları, Kızılay’ın desteği ile hayata geçmektedir. Bu kamplar Artvin (Kafkasör Yaylası), Trabzon (Zigana Yaylası), Şanlıurfa (Atatürk Barajı) ve Bolu (Mengen Bürnük Göleti) illerindedir. Deniz kamplarının aksine doğa kamplarına katılım belirli bir ücrete –80 YTL– tabidir (GHDB, 2007). Merkezler ve diğer kamplardaki etkinliklere ek olarak bu kamplarda doğa sporlarına geniş yer verilmektedir. 2005 yılı öncesinde bu kamplar il merkezlerinde bulunan tesislerde hayata geçmekteydi. 2002-2006 yıllarında bu kamplara, sırasıyla 1.243, 7.409, 6.632, 2.756 ve 1.844 gencin katılımı sağlanmıştır (GHDB, 2007). Görüldüğü üzere bu kampların kullanım kapasiteleri zaman içinde düşmektedir. Fakat her iki tür kampın da hayata geçmesine yönelik 2002-2006 yılları arasında görevlendirilen kamp liderleri sayıları sırasıyla 190, 238, 324, 479 ve 503’tür. Gençler tarafından kullanımın aksine burada bir artış söz konusudur. Kamp sisteminin yürütülmesine yönelik 1.061 kamp lide-

8 İtalikler yazara aittir.

ri 2006 yılı boyunca toplam yedi eğitim ve bilgilendirme toplantısında biraraya gelmiştir.

Kamplara katılımında akademik başarı kriteri üzerinden yapılan bir değerlendirme, doğrudan okulda okuyan gençleri kapsamı ve okuyanların arasında dersleri daha iyi olanları hedeflemesi itibariyle, bu yaş grubundaki gençler arasında hiyerarşik bir ödüllendirme sistemine ön ayak olmaktadır. Türkiye gibi genç nüfusun en az lise mezunu olma oranı %41,8 (Eurostat, 2005) olan bir ülkede, bu politika, zaten okula devam etmemekle dezavantajlı konumda bulunan gençlerin kendilerini geliştirmeleri için sunulan bir devlet imkânından yararlan(a)mamalarını da getirmektedir. Buna paralel olarak doğa kamplarına katılımın belirli bir ücret karşılığında olması da –bu her ne kadar düşük bir miktar da olsa– bu ücreti verebilenlerin gelmesini sağlaması açısından para ödeyebilenlere avantaj sağlamaktadır.

Gençlik STK'ları Şube Müdürlüğü

Dernekler Kanunu'nun ilgili maddesine göre:⁹

Gençlik ve Spor Kulüpleri

MADDE 14: Derneklerden başvurmaları halinde; spor faaliyetine yönelik olanlar spor kulübü, boş zamanları değerlendirme faaliyetine yönelik olanlar gençlik kulübü ve her iki faaliyeti birlikte amaçlayanlar gençlik ve spor kulübü adını alır. Bu kulüpler, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nce tutulacak kütüğe kayıt ve tescil edilir.

Kulüplerin organları, bu organların görev ve yetkileri, kulüplerin Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nce de denetlenmesi ve bunlara yapılacak yardımların şekil ve şartları, üst kuruluş oluşturma da uyulacak esas ve usuller, gençlik ve spor faaliyetlerini yürüteceklerin nitelikleri ve bunlara uygulanacak disiplin işlemleri, kulüplerin kayıt ve tesciline ilişkin esaslar İçişleri Bakanlığı'nın uygun görüşü üzerine Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün bağlı olduğu Bakanlıkça yürürlüğe konulacak yönetmelikte düzenlenir.

⁹ Bu konuda bkz. 5253 sayılı Dernekler Kanunu, Sayı: 25649, 23/11/2004.

Dernekler Kanunu'nun bu maddesi uyarınca, GHDB kendisine başvuran derneklerin uygun gördüklerini Gençlik Kulübü olarak tescil etmektedir. 2007 yılı itibariyle 393 gençlik STK'sı gençlik kulübü statüsüne sahiptir. 2004-2007 yılları arasında sırasıyla, 90 gençlik kuruluşuna 304.500, 89 kuruluşu 339.592, 119 kuruluşu 372.000 ve 122 kuruluşu 372.000 YTL'lik mali destek sağlanmıştır.¹⁰ Böylece kurum başına ortalama destek –sene sırasına göre– 3.383, 3.815, 3.126 ve 3.049 YTL olmuştur.

Burada, dikkat edilmesi gereken husus, 2004 senesinde Uluslararası Ankara Müzik ve Dans Festivali için Ankara'daki Folklor Müzik Gençlik Derneği Kulübü'ne 40.000 YTL, 2005 senesinde Ankara'daki Anadolu Folk Dans Gençlik Kulübü'nün n. 9. Uluslararası Ankara Halk Oyunları ve Gençlik Festivali'ni düzenlemesi için ayrılan 15.000 YTL ve aynı yıl düzenlenen Gençlik Haftası kutlamaları için kullanılan 118.335 YTL'lik ödeneğin de bu rakamların içinde olduğudur. Benzer bir durum, 2007 senesi Ağustos ayında düzenlenen Mevlana Hoşgörüsünde Uluslararası Gençlik Buluşması'na yine Folklor Müzik Gençlik Derneği Kulübü'ne aktarılan 95.000 YTL için de geçerlidir. Bu rakamlar ilgili yılların bütçelerinden düşüldüğünde karşımıza 2004-2007 seneleri için kurum başına düşen ortalama miktar, sırasıyla; 90 kuruluşu 2.939 YTL, 88 kuruluşu 2.344 YTL, 119 kuruluşu 2.966 YTL ve 110 kuruluşu 2.486 YTL olarak çıkmaktadır. Görüldüğü üzere dört sene içinde, toplamda, bir azalma vardır, fakat bu azalmanın sürekli değil de senelik bir dalgalanmanın parçası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2004-2007 döneminde en fazla sayıda hibe alan iller Ankara (63), İzmir (27) ve İstanbul (19)'dur. Alınan hibe miktarlarına YTL cinsinden bakıldığında, 217.000 YTL ile Ankara en fazla hibe alan il konumundadır. Ankara'yı Trabzon 74.500 YTL ve İzmir 60.000 YTL ile takip etmektedir. Gençlik aktivitesi açısından büyük illerdeki çalışmaların sayıca daha fazla olması anlaşılabilir bir durumken, bu niteli-

¹⁰ Sırasıyla GSGM, 2004; 2005; 2006; 2007'de yer alan bütçelerden alınmış rakamlardır.

ğe uygun olmayan Trabzon’un bugüne kadar en fazla hibe alan il olması dikkat çekicidir. Toplamda bir veya birden fazla hibe alan il sayısı 64’tür. Böylece 17 ildeki gençlik kuruluşları bugüne kadar bu hibelerden yararlanamamıştır.

Görüldüğü üzere Ankara’daki gençlik kulüplerine dağıtılan hibelerin hem miktarı, hem de sayısına bakıldığında ciddi bir fark ortaya çıkmaktadır. Bunun nedenlerinden birinin, gençlik kuruluşlarının en aktif olduğu illerden birinin Ankara olmasının da etkisi olabileceği gibi, aslında Ankara’da GHDB’dan yürütülen hizmetlerin, yerelleşmesinde ciddi bir hizmet sorunu olduğu yorumu da getirilebilir. Bunun bir nedeni Ankara dışından gelen başvuru sayısının azlığı da olabilir. Esas nedeni ne olursa olsun, çalışmalarının yerelleşmesini sağlayarak –ki yerelleşmeyi bizzat gençlik çalışmalarının yerel yönetimlere devri temelinde kavramsallaştırmak gerekir– imkânlara erişim, kapasite sorunu ve bilgiye ulaşım gibi konularda geliştirilmesi gereken yanların neler olduğu çok açıkça ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak bu dört senelik zaman zarfı içinde bugüne kadar hiç hibe almamış illerin bulunması, bu illere hibe dağıtımında öncelik vermek yerine aslında bu illerdeki kuruluşların kapasite gelişim programlarına ihtiyacını çok somut olarak ortaya koymaktadır. Çünkü tüm illere hibe dağıtmayı hedefleyen başka bir politika önerisi, mevcutta kapasitelerini geliştirmek için sürekliliğe ihtiyacı olan kurumları da zor durumda bırakabilecektir.

En fazla miktarda hibe alan üç ildeki gençlik kuruluşlarının aldığı hibelerin, toplam hibelerden aldığı pay oranı %32’dir. Dört senenin hepsinde, ilgili senenin ortalamasının üzerinde hibe alan iller Ankara, Bolu, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kırşehir, Tokat ve Van’dır. Hibe alan 64 il içindeki bu 11 ildeki gençlik kuruluşlarının, toplam son dört senedir dağıtılan hibelerden aldığı pay %53,8’dir. Oysa bu illerin, hibe alan iller içindeki sayısal payı sadece %17’dir. Sağlanan hibeler içinde, il bazında, bu dört senelik dönemde, kurum başına ortalama en yüksek hibe miktarını alan iller Ardahan (5.000 YTL), Bolu (6.500 YTL), Düzce (5.000 YTL), Kastamonu (5.500 YTL), Trabzon (4.250 YTL) ve Zonguldak (6.250 YTL)’tır.

Bu rakamlar diğer hibe oranları ile karşılaştırıldığında yüksek gibi gözüke de –aşağıda bahsedildiği üzere– kira ve demirbaş gibi Türkiye’de yaygın olan diğer gençlik fonlarının sağlamadığı tür destekleri içerdiği için aslında çok da yeterli düzeyde olmadığı bir gerçektir. Belki burada, mevcut kaynakların STK’lara dağıtımındaki şeffaflık ile ilgili kriterlerin bulunmaması yüzünden neden bu illerdeki kurumların daha çok desteklendiği ile ilgili bir yorum yapamamanın bizzat kendisinin bir sorun olduğunu kabul etmek, değişim için en önemli adımlardan biri olabilir.

Bu desteklerin gençlik kuruluşlarına yönelik diğer sivil ve kamu fonlarından en temel ve en olumlu farklarından biri, gençlik kuruluşlarının kendilerine sağlanan bu finansman ile kira, aidat, elektrik ve su gibi kulüp merkezi giderleri (sağlanan fonun en fazla %80’i bu kaleme harcanabilmektedir); ofis için demirbaş alımı (%80); eğitici ücretleri ve kurslar için için malzeme alımı –müsabakalar hariç– (%40); seminer ve konferans gibi ulusal ve uluslararası toplantılara katılım masrafları (%40) için harcanabilmesidir (GHDB, 2006).

Tescil edilen kulüpler, gençlik faaliyetleri çerçevesinde gençlik lideri ve eğitmen çalıştırmaya mecburdurlar; bu personelin Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tarafından verilen bir yetki belgesine sahip olma zorunluluğu mevcuttur. Ayrıca aynı maddede belirtilen “başka kurumların” da bu yetki belgesini verebilmesi mümkünken, bu kurumların hangi kurumlar olduğu ile ilgili bir bilgi ilgili genelgede bulunmamaktadır. Eğitmen ve gençlik liderlerinin ilgili faaliyetlerde bulunma zorunluluğu ile ilgili süreç, ilgili İl Müdürlüğü’nün sorumluluğunda olarak genelgeye yansımıştır.

Tescilli kulüp olmak, ilgili derneğe bazı yükümlülükler getirmektedir. Her kulüp, ilgili genel kurul sonucunu il müdürlüğüne bildirmek zorundadır. Form doldurarak yapılan bu bilgilendirmenin bir kopyası Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı’na il müdürlüğü tarafından iletilmektedir. Bu işlemi yapmayan, taahhüt edilen faaliyet alanlarında iki yıl boyunca hiçbir faaliyet yapmayan veya faaliyetlerini ilgili alanların dışında yapan kulüplerin tescilleri iptal edil(ebil)mektedir.

Her tescilli kulüp gençlik faaliyetlerini yerine getirmekle ilgili GHDB’ndan, yukarıda bahsedildiği gibi, finansal destek talep edilmektedir. Kulüpler, bu talebi içeren bilgiyi her senenin 1 Nisan’ına kadar, İl Müdürlükleri veya Genel Müdürlüğe ilettikleri ölçüde –eğer uygun görülürse– gençlik aktiviteleri için finansal destek alabilmektedirler.

Tescil taahhütnamesi, “Teşkilat” diye tabir edilen ilgili il müdürlüğü ve Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nün, tescil edilen gençlik derneğinin malzemelerini kullanma hakkını da vermektedir. Böylece her tescilli kulüp, elindeki malzemeleri “doğabilecek zararın karşılanması ve sigorta ettirilmesi şartı ile”¹¹ bir ön mutabakat gerektirmeden “Teşkilat” a kullandırmak ile yükümlü hale gelmektedir.

Devletin bir hak olarak gençlik kuruluşlarına finansal ve eğitsel destek sağlaması çok olumlu bir sistemdir. Bu sistem bünyesinde, özellikle kulüp merkezi giderleri, demirbaş alımı, gençlerin hareketliliğini kolaylaştırmaya yönelik yol maliyetleri gibi kalemlerin bu destek bünyesinde kabul görmesi, gençlik alanının kapasitesini olumlu olarak yükselmesini sağlayacak çok önemli ve takdir edilir desteklerdir. Hatta Türkiye’de gençlik kuruluşlarına sağlanan imkânlar içinde, bu kalemlerin sadece GHDB’nın destek sisteminde bulunduğunu belirtmek, sanırsız bu imkânların ne kadar önemli olduğunu bir kere daha gözler önüne serecektir. Burada geliştirilmesi gereken nokta, hangi kriterlerle hangi kurumların desteklendiğine yönelik bir şeffaflaşma sürecinin başlatılması gerektiğidir.

Fakat sistemin, yönetmelik tarafından çizilen çerçevesi, kamu ve sivil toplumun karşılıklı haklar ve yükümlülüklerini belirleyen bir temelde değil, aksine, devletin çıkarlarını koruyan bir yaklaşım ile kalem alınmıştır. Bu da sivil gençlik derneklerinin tescilli olmayı kabul ettiği ölçüde ne kadar sivil ve bağımsız kalabildikleri gibi bir başka sorunu ortaya çıkarmaktadır.

Şube müdürlükleri tarafından yürütülen düzenli hizmetlere ek olarak her sene çeşitli faaliyetler de Başkanlık tarafından desteklenmiş-

11 Bu konuda bkz. Gençlik Kulüpleri Tescil Taahhütnamesi.

tir. 27-29 Mart 2007 tarihleri arasında, Avrupa Konseyi ile, Herkes Farklı Herkes Eşit Avrupa Gençlik Kampanyası bünyesinde ortaklaşa düzenlenen “Dinlerarası ve Kültürlerarası Diyalog Sempozyumu” ve 26 Ağustos 2007 tarihinde 22 ülkeden 600 ve 81 il gençlik merkezinden 1500 gencin katıldığı “Mevlana Hoşgörüsünde Uluslararası Gençlik Buluşması” (GSGM, 2007a: 15) bu kapsamda düzenlenen etkinliklerdir.

Herkes Farklı Herkes Eşit Avrupa Gençlik Kampanyası’nın Türkiye Ulusal Kampanya Komitesi’ni kurmak amacıyla gençlik sivil toplum kuruluşlarına yapılan açık çağrı ve sonrasında komitenin yürütülme süreci çok olumlu gelişmelerdir. Benzer biçimde aynı kampanya bünyesinde yapılan gönüllü eğitiminin finansmanının da yine GHDB tarafından karşılanması ve eğitimin yine sivil toplum ve kamu ortaklığında hayata geçmesi de benzer biçimde önemli ve çok olumlu bir gelişmedir.

Gençlik Sosyal Gelişim Programı (GSGP) (www.gsgp.org.tr)

Japon Sosyal Gelişim Programı kapsamında, Japonya Hükümeti’nin desteğiyle, Dünya Bankası aracılığı ile sağlanan fon çerçevesinde “Gençlik Gelişimi ve Sosyal Katılımı” başlıklı program, Gençlik ve Spor Vakfı bünyesinde kurulan Hibe Ekibi tarafından uygulanmaktadır. “Gençliğin yetkilendirilmesi”, “gençlik istihdamı”, “gençlik kültür köprüsü” ve “gençlik politikaları” başlıkları altında 4 ana bileşenden oluşan programın hedef kitlesi 13-30 yaş arası gençlerdir. GSGP, 1.932.000 ABD dolarlık bütçesi ile 2006 yılında yürütülmeye başlamıştır (Dünya Bankası, 2005). Programın çerçevesi ve içeriği, Dünya Bankası tarafından belirlenmiş, hibe ekibiyse, her ne kadar programın yürütülmesi ile ilgili Gençlik ve Spor Vakfı (www.gsv.gov.tr) bünyesinde faaliyetlerine devam etse de, doğrudan GHDB’ye rapor vermektedir. Projenin finansal ve hedefler açısından denetlenmesiye Dünya Bankası tarafından yapılmaktadır. Programın yürütülmesinden sorumlu, gençlik sivil toplum alanından gelen uzmanlardan kurulu kadrosunun, ilk sene sonunda, program ile ilişkisi kalmamış olsa da, yeni kurulan kadronun yaş ortalamasının genç olması (24,8) ve yine sivil gençlik alanından gelmeleri olumlu göstergelerdir.

Programın yürütüldüğü yaklaşık iki senedir; gençliğin yetkilendirilmesi alt başlığı altında yürütülen program kapsamında yapılan saha ziyaretleri sonucu 21 pilot il saptanarak bu illerdeki gençlik merkezlerinin kapasitelerinin gelişimi ile ilgili çeşitli faaliyetler tasarlanıp uygulanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede oluşturulan eğitim paketlerine gençlik merkezleri ve tescilli gençlik kulüplerinde çalışan gönüllülerin ve gençlik çalışanlarının katılımı sağlanmaktadır. Şubat 2008 itibarıyla “Sivil Toplum, Gönüllülük, İletişim”, “Gönüllülük Yönetimi, Dahil Etme, Örgütlenme, Örgüt Yönetimi”, “Kültür, Kültürümüz, Kurum Kültürü, Gençlik Merkezi Kültürü”, “Etkinlik Tasarlama ve Madde Bağımlılığı”, “Takım Çalışması, Ortaklık, İletişim”, “Proje ve Kampanya Yönetimi” ve “Finansal Yönetim” başlıklı yedi paket eğitim tasarlanıp uygulanmıştır. Bu eğitimlere toplam 3.488 genç katılmıştır. Tüm eğitimlere katılan gençlerin yaş ortalamasının 22’nin altında olması çok olumlu bir gelişmedir. Tüm eğitimlerde erkeklerin katılım oranı kadınlardan daha yüksektir (GSGP, 2008).

Gençlik istihdamları ile ilgili çeşitli toplantılar yapılmış, il gençlik müdürleri ve gençlik merkezleri müdürlerinin eğitimleri konusunda az da olsa bir yol alınmış, fakat programın geri kalan bölümleri ile ilgili çalışmalar daha başlamamıştır.

Böylece GSGP bünyesinde uygulanan programlar, GHDB’nın gençlere sağladığı hizmetlerin yaygınlığını arttırmak ve içeriğini geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu hizmetlerden büyük oranda Gençlik Merkezleri ve tescilli gençlik kulüpleri yararlanabilmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta, özellikle gençlik merkezlerinin kapasitelerini geliştirmeye yönelik yapılan eğitim programlarının, ilgili gençlik merkezlerinin kapasitesini arttırdığı ölçüde, devletin gençleri örgütleme kapasitesinin de bizzat artmasıdır.

Oysa devletler, bir destek sistemi olarak yurttaşları örgütlemek yerine sivil alanda zaten örgütlenenlerin veya örgütlenmek isteyenlerin bu haklarını kullanmaları ile ilgili destek sağlamalıdır. Bu, mesela bu örnekte, gençlik merkezlerinin, gençlik kuruluşlarına nasıl alan sağlayacak kurumlar haline dönüşmelerini de içeren bir program biçiminde şekillenmelidir.

Kent Konseyleri/Gençlik Meclisleri

Yeni Belediyeler Kanunu'nun 76. Maddesi, Belediye'lerin Kent Konseyleri'nin işleyişi ile ilgili yapması yasal olarak gereken desteğin çerçevesini çizmektedir. Buna göre:

MADDE 76: Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehricilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.

Bu kanunun uygulanması için, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Kent Konseyleri Yönetmeliği, gençlik çalışması alanında faaliyet göstermese de, gençlik çalışması alanını destekleyici nitelikte olan Kent Konseyleri altında faaliyet göstermeye başlayan gençlik meclislerinin hukuksal bir çerçevede, faaliyetlerini güvence altına almıştır.¹² Özellikle Kent Konseyi'nde oluşturulan görüşlerin Belediye Meclisi'nin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilmesi gerektiği de gözönüne alındığında, bu gelişmelerin, gençler açısından ne kadar önemli ve olumlu olduğu da gözler önüne serilmektedir.

Kent konseylerinin, bir ideal olarak, merkezi yönetim, yerel yönetim, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ve sivil toplumun ortak bir platformu çerçevesinde ilgili şehrin yönetimine katılımının temel araçlarından biri olarak faaliyetlerini yürütmesi esastır. Kent konseyleri altında bulunan "kadın ve gençlik meclisleri başta olmak üzere"¹³ gönüllülük temelinde oluşturulan yapılar da kentteki

¹² Bu konuda, bkz. Kent Konseyi Yönetmeliği, *Resmî Gazete* 26313, 8.10.2006.

¹³ Bu konuda, bkz. Kent Konseyi Yönetmeliği, *Resmî Gazete* 26313, 8.10.2006, Madde 4 (c).

farklılaşmış ihtiyaçlara sahip kesimlerin şehrin yönetimine doğrudan katılımını sağlayan platformlar olarak işlevsel hale gelmiştir.

Özellikle ilgili kanunun çıkmasından sonra, belediyelerin gençlik meclislerini kurmaya yönelik çeşitli çabalarının bulunması olumlu gelişmelerdir. Fakat bu çabaların, daha çok yasal gerekliliğin getirdiği mecburiyet neticesinde itki kazanması, bu çalışmaların içeriğini sorgulanabilir duruma getirmiştir. Halen kâğıt üzerinde aktif gözükten meclislerin işleyiş biçimleri ve gençlerin bu meclislere katılımlarının niteliği, günlük hayatta meclislerin ne kadar etkin olduğu, bu etkinlik neticesinde ortaya çıkan konuların Belediye Meclisleri’nin kararlarını ne kadar etkileyebildikleri gibi konular birer soru işareti olarak bulunmaktadır.

GAP İdaresi Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi

Proje kapsamında, içinde Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak dahil olmak üzere dokuz ilde Gençlik ve Kültür Evleri’nin kurulması tamamlanmıştır. Program finansal desteğinin büyük bir bölümü Pepsi’den sağlanmaktadır. Gençlik ve Kültür Evleri üyelik sistemi ile yürütülmekte, üye gençlerin kendi aralarından seçtikleri gençler Gençlik Yürütme Kurulları’nda görev almaktadır. Her ilde bir proje asistanı, sürecin günlük işleyişinden sorumlu olarak istihdam edilmektedir. Ayrıca her ilde yerel yönetim, mülki amirler, yerel sivil toplum örgütleri ve kamu kurum temsilcilerinden oluşan birer “Danışma Kurulu” oluşturulmaktadır. Ağustos 2006’nın sonuna kadar Habitat için Gençlik Derneği tarafından uygulanan proje, Eylül ayından itibaren Pepsi sponsorluğunda ve Türkiye Kalkınma Vakfı’nın desteği ile GAP İdaresi tarafından yürütülmektedir. Mayıs 2001-Aralık 2006 tarihleri arasında kapasite geliştirme eğitimleri, istihdam artırıcı etkinlikler, kültürel etkinlikler gibi geniş bir yelpazedeki programlar ile toplam 86.522 kişiye ulaşılmıştır (GAP, 2007: 40).

Bu aktivitelere ek olarak Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) ile beraber yürütülen staj programı çerçevesinde 17 genç İstanbul’da staj yapmak imkânı bulmuş, Ticaret ve Sanayi Odaları iş-

birliğinde gerçekleşen “Ulusal Staj Programı” ile 25 genç GAP bölgesi illerinde staj yapmıştır. Ayrıca Gençlik Programı desteğiyle dört gençlik değişimi, dört yerel gençlik projesi hayata geçmiştir.

Görüldüğü üzere GAP İdaresi bünyesinde, gençlere yönelik hizmetler, bölgenin “kalkındırılması” çerçevesindeki stratejiler ile paralellik göstererek ağırlıklı olarak istihdam odaklı yürütülmektedir. Fakat bu çalışmaları, her ne kadar çok az sayıda gence ulaşmış olsa da, diğer kamu kurumlarının gençlere sağladığı hizmetlerden ayıran en temel özelliklerden biri, bu çalışmaların yerel veya ulusal çapta faaliyet gösteren STK’lar ve meslek kuruluşları ile ortaklaşa yürütülmesidir. Böylece, uzmanlığı kendi içinden yaratmak yerine varolanı kullanarak, hem ilgili kurumların misyonları çerçevesinde faaliyetleri desteklenmekte, hem de Gençlik İçin Sosyal Gelişim Projesi bünyesindeki faaliyetlerin içeriği zenginleşmektedir. Bunlara ek olarak Gençlik ve Kültür Evleri’nin herhangi bir gençlik kuruluşunun yapısal sorunlarını taşımadığını düşünmek yanlış olacaktır: Sisteme giren genç sayısı ile sistemden çıkan genç sayısının fazla olması hem kapasitenin kurum içinde kalmasını, hem de kurumsal hafızanın bilgiye dönüşerek öğrenen organizasyona dönüşmesini engellemektedir.

Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı - Ulusal Ajans (UA) (www.ua.gov.tr)

Ulusal Ajans (UA), 2003 yılında, 4698 sayılı yasa ile DPT’nin altında mali ve idari özerkliğe sahip bir kurum olarak kurulmuştur. Avrupa Komisyonu’nun programlarından Yaşamboyu Öğrenme ve Gençlik Programları bu kurumun bünyesinde yürütülmektedir. Kurum, ilgili programların Türkiye’deki kullanıcılara ulaşması için ilgili kurumlar ile işbirliği çerçevesinde gerekli alt yapı ve eğitim desteğini sağlayarak programların tanıtımı ve yürütülmesini sağlamakla yükümlüdür.

UA, bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik, çeşitli eğitimler ve bilgilendirme toplantıları düzenlemektedir. Hem eğitimleri, hem de bilgilendirme sürecini oluşturmak adına bugüne kadar çeşitli eğitimler aracılığı ile gençlere ve gençlik kuruluşlarına ulaşılmıştır. Gençlik Progra-

mı’nın yaygınlaştırılmasına yönelik görev alan eğitimci ve rehberlerin program ve uygulaması hakkındaki farkındalıkları çok yüksek düzeydedir (UA, 2007). Fakat, çeşitli vesilelerle UA tarafından görevlendirilen eğitimcilerin ve eğitimlere katılan katılımcıların hangi kriterler ile UA tarafından seçilerek görevlendirildiği veya seçildiği ile ilgili bilgiye erişimin bulunmaması, bu seçim sürecinin şeffaflaşması gerektiği ile ilgili ihtiyacı kuvvetlendirmektedir. Benzer biçimde projelerin seçimleri ile ilgili, mesela Hazine Müsteşarlığı’na bağlı Merkezi Finans ve İhale Birimi’nin AB projelerinin değerlendirilmesinde kullandığı, kriterlerin internet sitesinden program kullanıcılarına açıklanması da bu çerçevede değerlendirilmesi gereken bir talep olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçlerin şeffaflığı, programın yürütülmesindeki –hibelerin zamanında yaması gibi– teknik sorunları da giderecek ayrıca başvuran ve destek alamayan kurumların eksik yanlarını görerek geliştirmelerini de sağlayarak yereldeki kapasite gelişimine katkı yapacaktır.

Buna paralel olarak programın kullanıcılarının daha çok üniversite öğrencileri ve/veya okuyan gençler olarak algılanması da, her ne kadar bununla ilgili bir veri mevcut olmasa da, sıkça dile getirilen bir durumdur. Oysa programın önceliklerine bakıldığında, imkânı kısıtlı gençlerin programdan yararlanabilmesi, dört temel öncelikten bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2007). Fakat gerek bu gençlere ulaşmadaki teknik zorluklar, gerek UA ile koordineli çalışması gereken kamu kurumlarının yeterli ilgi ve desteği sağlayamaması, bu konuda olumlu gelişmeleri engellemektedir.

Uluslararası yürütülen böylesine bir programın hayata geçmesinde, vize gibi UA’nın uygulamaları dışında da aksaklıklar bulunmaktadır. UA’dan ve o projedeki ortaklık anlaşması çerçevesinde ilgili ülkenin UA müdahilinde alınan onaylar bazen katılımcıların vize sorununu çözmektedir.

Tüm bu uygulamalara ek olarak, programın son dönemdeki uygulamalarında proje liderlerinin daha çok öğretmen kökenli olması algısı da özellikle gençler tarafından dile getirilen bir olgu olarak üzerinde önemle durulması gereken bir uygulamadır.

Fakat programın yapısının bürokratik olmayışı ve UA kadrosunun genç dostu bir yaklaşım ile çalışmaları ise programın yütülüğü ile ilgili olumlu uygulamalara bir örnektir. Benzer biçimde UA aracılığı ile farklı bir ülkeye gitme imkânını yakalamış gençlerin UA bütçesinden desteklenmesi de daha dezavantajlı olan gençlerin katılımını arttırmak için çok iyi bir uygulamadır.

Yerelde gençlerin yürüttüğü çalışmalara Avrupa boyutunun katılarak gençlerin toplumsal katılımını artırıcı faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla çeşitli finansal ve eğitim desteklerinin sağlandığı Gençlik Programı bünyesinde 2004-2006 yılları arasında yaklaşık 10,4 milyon Avro'luk hibe gençlik grupları/kuruluşlarına dağıtılmıştır.

Bu miktarın karşılığında, aynı dönem içinde 1.116 gençlik projesi hayata geçmiştir. Böylece proje başına sağlanan hibe miktarı 9.318 Avro'yken yaklaşık 18.605 genç programdan yararlanmıştır. Böylece Gençlik Programı bünyesinde 2004-2006 yılları arasında bir gence yapılan hibe yardımı miktarı yaklaşık 560 Avro'dur. Türkiye'deki 15-29 yaş arası gençlerin tümünü, bu hesaplama içine aldığımızda bir genç başına düşen miktar 0,54 Avro'dur. Bu miktarın YTL karşılığı 2007 yılı Ocak ayı itibariyle yaklaşık 0,9 YTL'dir. Bu rakamları GHDB'nın sağladığı fon imkânları ile karşılaştırdığımızda, arada çok ciddi bir uçurumun mevcut olduğunu önermek sanırız yanlış olmayacaktır.

2003-2006 dönemleri arasında dağıtılan hibelerden, proje sayısı bakımından, en fazla yararlanan iller sıralamasında ilk yedi il, sırasıyla, Ankara (275 proje), İstanbul (173), Antalya (70), İzmir (36), Kocaeli (32), Adana (24) ve Balıkesir (24) olarak sıralanmaktadır.¹⁴ Türkiye'nin en büyük üç ili, toplam projelerin %38'ini gerçekleştirmiştir. İl bazında başvuruların istatistiğine internet sitesinden ulaşılamasa da bu sıralamada dikkat çekici birkaç nokta şöyle sıralanabilir. İstanbul daha fazla gence sahip olmasına rağmen Ankara daha fazla proje gerçekleştirmiştir. UA'nın Ankara'da olması bunun bir nedeni olabileceği gibi Ankara'daki örgütlü gençlik gruplarının sayısının daha fazla olma

14 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. www.ua.gov.tr - Neleri başardık bölümü.

ihtimali üzerinden de böyle bir sıralama gerçekleşmiş olabilir. Nüfus sayıları hesaba katıldığında, Ankara ve İstanbul’un proje sayıları ile İzmir arasındaki fark dikkat çekicidir. Özellikle Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinin diğer bölgelere göre bu imkândan daha az yararlandığı gözlemlenmektedir. Bunun bir nedeni buralardan az proje başvurusu gelmesi, bir nedeni de gelen başvuruların yeterli olmaması olabilir. Her iki durumda da, bu bölgelerin daha fazla desteklenmesine yönelik bir girişim gerekmektedir. Toplam başvuru ve kabul oranları ilgili alt programlar (Eylemler) bazından incelendiğinde de **Tablo 1**’de görülen durum ortaya çıkmaktadır.

TABLO 1
Türkiye’de Yürütülen Gençlik Programı Başvuru - Kabul Sayıları ve Yüzdeleri
(yıllık 2003-2006)

	2003			2004			2005			2006			Toplam		
	Baş- vuru sayıları (B)	Kabul sayıları (K)	Kabul yüz- deleri (%)	B	K	%	B	K	%	B	K	%	B	K	%
Eylem 1	7	2	29	75	51	68	217	78	36	306	160	52	605	291	48
Eylem 2	0	0	0	30	27	90	159	142	89	251	229	91	440	398	90
Eylem 3	4	2	50	153	83	54	390	80	21	430	158	37	977	323	33
Eylem 5	8	6	75	39	30	77	151	45	30	216	76	35	414	157	38
Toplam	19	10	53	297	191	64	917	345	38	1.203	623	52	2.436	1.169	48

Kaynak: www.ua.gov.tr sitesindeki Gençlik Programı/Neleri başardık bağlantısındaki tablodan üretilmiştir.

Gençlik Programı çerçevesinde, programın Türkiye’ye açık olduğu 1 Kasım 2003-1 Kasım 2006 tarihleri arasındaki 16 başvuru tarihi kapsamında 2.436 proje başvurusu olmuş, bu başvurulardan 1.169’u desteklenmeye değer bulunmuştur. Programda genel kabul oranı %48’dir. Başka bir deyişle her iki proje başvurusundan biri desteklenebilmiştir. %90 ile yüksek kabul oranına sahip Eylem 2 (Avrupa Gönüllü Hizmeti) mevcut istatistikten çıkartıldığı ölçüde, kabul oranı %38’e düşmektedir. Görüldüğü üzere Gençlik Programı’nın bilinirliği

ve gençlere ulaşılabilirliği arttığı ölçüde proje başvuru sayılarında ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Fakat bu sayıların kabul oranları ile paralellik göstermediğini söylemek çok da iddialı olmayacaktır.

TABLO 2
Gençlik Programı'na Her Sene Yapılan Başvuru ve Kabul Sayılarının
Toplam Başvuru ve Kabul Sayıları ile Oranları

Sene	Toplam (2003-2006) başvurular içindeki %	Toplam (2003-2006) kabuller içindeki %
2003	1	1
2004	12	16
2005	38	30
2006	49	53

Kaynak: www.ua.gov.tr sitesindeki Gençlik Programı/Neleri başardık bağlantısındaki tablodan üretilmiştir.

Tablo 2'de de görüldüğü üzere, her sene yapılan başvuruların sayısındaki artış, toplam başvurular içindeki yüzdedeki artışa da yansımaktadır. Benzer bir yönelim, kabul oranları için de geçerlidir. Böylece, Gençlik Programı'nın gençlik grupları ve gençlik kuruluşları tarafından daha çok kullanılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Bu başvurudaki artışın nedenlerinin, buradaki kısıtlı veriden alınması mümkün değildir. Fakat programın bilinirliğinin artması ve programı yürüten personelin sahayı tanınması ile oluşturulan yeni düzenlemelerin bu artışta önemli yeri olduğunu söylemek sanırız çok da yanlış bir önerme olmayacaktır.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, 2003-2006 yılları arasında, Eylem 1'e (Gençlik Değişimleri) yapılan tüm başvuruların %25'i Kasım döneminde yapılan başvurulardır. Şubat ve Nisan aylarında bu oranlar %25 ve %24 olarak devam ederken Haziran ve Eylül aylarında, bir azalma ile, %16 ve %10'a gerilemektedir.

Eylem 2 (Avrupa Gönüllü Hizmeti) ile ilgili başvurulardaysa farklı bir yönelim söz konusudur. Eylül ve Kasım aylarında yapılan başvurular, ilgili Eylem 2'ye yapılan program senelerindeki başvurula-

TABLO 3
Gençlik Programı (2003-2006) Kabul Yüzdeleeri (ay ve eylem bazında)

İlgili eylem	1 Kasım 2003		1 Kasım 2004		1 Kasım 2005		1 Kasım 2006		Kasım Ayları Toplam		Başvuru sayılarının ilgili Eylem'e yapılan toplam başvurulara başvurulara oranı (%)	
	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Kabul %	Başv. Kabul		
Eylem1	7	2	30	19	40	24	75	50	152	95	63	25
Eylem2			11	10	37	37	39	35	87	82	94	20
Eylem3	4	2	70	40	52	21	91	64	217	127	59	22
Eylem5	8	6	13	11	20	13	100	32	141	62	44	34
Toplam	19	10	124	80	149	95	305	181	597	366	61	25
	1 Şubat 2004		1 Şubat 2005		1 Şubat 2006		Şubat Ayları Toplam					
	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Kabul %	
Eylem1	8	8	70	16	73	34	151	58	38	25	38	7
Eylem2			20	19	31	28	51	47	92	12	92	2
Eylem3	6	3	101	10	100	23	207	36	17	21	17	9
Eylem5	3	3	42	10	30	13	75	26	35	18	35	3
Toplam	17	14	233	55	234	98	484	167	35	20	35	20

TABLO 3 (devamı)
Gençlik Programı (2003-2006) Kabul Yüzdeleri (ay ve eylem bazında)

İlgili eylem	1 Nisan 2004		1 Nisan 2005		1 Nisan 2006		Nisan Ayları Toplam		Başvuru sayılarının ilgili Eylem'e yapılan toplam başvurulara başvuru oranı (%)	Başvuru sayılarının ilgili Eylem'e yapılan toplam başvurulara başvuru oranı (%)
	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul		
Eylem1	12	5	57	16	79	34	148	55	37	24
Eylem2			20	18	49	46	69	64	93	16
Eylem3	8	5	103	15	92	16	203	36	18	21
Eylem5	5	1	45	9	23	8	73	18	25	18
Toplam	25	11	225	58	243	104	493	173	35	20
	1 Haz. 2004		1 Haz. 2005		1 Haz. 2006		Haziran Ayları Toplam			
	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul
Eylem1	13	8	34	16	48	21	95	45	47	16
Eylem2	10	8	49	46	70	65	129	119	92	14
Eylem3	12	7	83	16	69	18	164	41	25	17
Eylem5	9	6	30	6	38	11	77	23	30	19
Toplam	44	29	196	84	225	115	465	228	49	19

TABLO 3 (devamı)
Gençlik Programı (2003-2006) Kabul Yüzdeleri (ay ve eylem bazında)

İlgili eylem	1 Eylül 2004		1 Eylül 2005		1 Eylül 2006		Eylül Ayları Toplam		Başvuru sayılarının ilgili Eylem'e yapılan toplam başvurulara başvurulara oranı (%)	Başvuru sayılarının ilgili Eylem'e yapılan toplam başvurulara başvurulara oranı (%)
	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul	Başv.	Kabul		
Eylem1	12	11	16	6	31	21	59	38	64	10
Eylem2	9	9	33	22	62	55	104	86	83	24
Eylem3	57	28	51	18	78	37	186	83	45	19
Eylem5	9	9	14	7	25	12	48	28	58	12
Toplam	87	57	114	53	196	125	397	235	59	16

Kaynak: www.ua.gov.tr sitesindeki Gençlik Programı/Neleri başardık bağlantısındaki tablodan üretilmiştir.

rın tümü ile kıyaslandığında, en yoğun aylar olarak göze çarpmakta (sırasıyla %24 ve %20), fakat oranlar Şubat, Nisan ve Haziran'da %12, %16 ve %14 olarak daha düşük seviyelerde seyretmektedir.

Eylem 3 (Gençlik Girişimleri)'teki oranlardaysa göze çarpan en önemli farklılık, Haziran ayındaki başvuruların, tüm Eylem 3 başvuruları içinde en düşük düzeydeki yüzdeye sahip başvuru dönemi olmasıdır (%17). Eylem 3'ler içinde en fazla başvuruya sahip olan ay Kasım ayıdır (%22). Diğer aylardaki başvurulara da bakıldığında, Eylem 3 ile ilgili tüm dönemlerde ciddi farklılıklara rastlanmamaktadır.

Eylem 5 (Destek Önlemleri) ile ilgili benzer bir analizdeyse daha farklı bir tablo oluşmakta, Eylül dönemi en az (%12), Kasım dönemi en fazla (%34) başvurunun yapıldığı ay olarak karşımıza çıkmaktadır. Aradaki fark, ilgili programlar arasındaki en büyük farktır. Diğer 3 dönemdeki başvuru yüzdeleri birbiriyle paralellik göstermektedir (%18, %18 ve %19).

İlgili başvuru dönemlerinin, yapılan tüm başvurulara oranına bakıldığında, Kasım ayı %25 ile en fazla başvuru oranının bulunduğu dönem, Eylül ayıysa %16 ile en az başvurunun bulunduğu dönemdir. Diğer üç dönem Kasım'dan itibaren %20, %20 ve %19'luk oranlara sahiptir. Böylece ilgili program yıllarının tümü gözönüne alındığında, en fazla başvurunun yapıldığı dönem Kasım ayıdır.

Yeni Gençlik Programı ile ilgili rakamlar bu analize dahil edilmemiştir. Bunun nedeni Kasım ayı başvurularının Aralık ayı başı itibarıyla daha yayınlanmamış olmasıdır. Fakat bir bilgi olarak Kasım ayını dışarıda bırakarak başvuru ve kabul sayıları ve oranları sırasıyla 879, 278 ve %32'dir.

Bu rakamlar çerçevesinde, Türkiye'de Gençlik Programı'nın kullanımı ile ilgili şu sonuçlara varmak mümkündür. Gençlik Değişimleri (Eylem 1) daha çok ilkbahar ve yazın yapılması için tercih edilen çalışmalardır. Bu yüzden Kasım ayı en fazla başvurunun olduğu dönemdir. İklim şartlarının da bu dönemde daha iyi olması, bir tercih nedeni olabilir. Gençler, Avrupa Gönüllü Hizmeti'ne (Eylem 2) daha çok kış aylarında gitmek için girişimde bulunmaktadır. Bu yüzden Eylül ve Kasım

dönemleri, başvurular açısından yoğundur. Yerel girişimler (Eylem 3) ile ilgili bir genelleme yapmak, diğer Eylem’lere göre daha zordur. Çünkü her başvuru dönemi de neredeyse aynı yüzdeye sahiptir. Fakat Kasım dönemi, aynı Eylem için, tüm Eylemler ve seneler içinde en fazla başvuru yüzdesinin olduğu da dönemdir. Eylem 5 bünyesinde yapılan aktivitelerde gençler daha çok kış ve ilkbahar dönemlerini tercih etmektedirler. Bunun en temel nedenlerinden biri, zaten belirli bir düzeyde kapasitesi olan kurumların bu faaliyetlerini hayata geçirebilmeleri ile ilgili uluslararası ortak bulma gibi sorunlarının olmaması olabilir. Tüm başvuruların ortalamalarına bakıldığında, Eylül ayı en az, Kasım ayı en fazla tercih edilen başvuru dönemleridir. Diğer üç başvuru dönemi, neredeyse aynı yüzdeye sahiptir. Bu yaklaşımın dışında bir durum, sadece Eylem 2 için geçerlidir. Bu tablonun böyle gelişmesinin bir başka nedeni de UA’nın eğitim dönemlerinin belirli dönemlere yoğunlaşması olabilir.

HÜKÜMET PROGRAMLARINDA GENÇLER

60. hükümetin, “nitelikli, girişimci, özgüveni yüksek, milli ve manevi değerlerine sahip çıktığı ölçüde Türkiye’yi ‘hak ettiği’ yere taşıyacağını” bu yüzden, “gençlerin donanımlı, temel değerlere sahip çıkarak, zararlı alışkanlıklardan korunmaları ve geleceğe yönelik umut beslemeleri için gençlere yönelik politikaları bir öncelik olarak aldığı” gözlemlenmektedir.¹⁵

2007 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı Eki’nin, E. başlığı altındaki “Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi” bölümü altında, doğrudan gençler ile ilgili belirlenen mevcut durum analizinde, gençlerin karar alma süreçlerine katılımının, seçilme yaşı 25’e düşürülmesine rağmen istenilen düzeyde olmadığı yönündedir (DPT, 2007: 217). Buna paralel olarak aynı analiz içinde gençlik hizmetlerinin yerel yönetimlere devri ile ilgili bir çalışmanın başlatıldığı, bu konu ile ilgili devrin –henüz– tamamlanmadığı ibaresinden an-

15 Bkz. R. Tayyip Erdoğan, 60. Hükümet Programı, 31 Ağustos 2007, TBMM, Ankara.

laşmaktadır. Bu çerçevede, bu hükümetin kültür politikaları çerçevesinde, özellikle STK'ların ve yerel yönetimlerin, önemi vurgulanmakta ve farklılıklara saygı, hoşgörü, uzlaşma ve toplumsal dayanışmanın hayata geçmesinde oniki *öncelik* belirlenmekte, bu önceliklerin altında da çeşitli *önlemlere* yer verilmektedir.

Kültür politikalarıyla ilgili bu belirlenen önceliklerin içinde biri doğrudan gençler ile ilgilidir. Belirlenen onbirinci önceliğe göre “Gençlerin aileleriyle ve toplumla iletişimlerini daha sağlıklı hale getirecek, özgüvenlerini geliştirecek, yaşadıkları topluma aidiyet duyguları ve duyarlılıklarını ve karar alma süreçlerine katılımlarını artıracak tedbirler alınacaktır” (DPT, 2007: 219). Bu öncelik çerçevesinde belirlenen dört alt tedbirin birinde sorumlu kuruluş MEB, diğer geri kalanlardaysa GSGM'dir. MEB ile ilgili tedbirin konusu gençlerin zararlı alışkanlıklara ve suça yönelmelerini engellemeye yönelik yapılacak çalışmalarda işbirliği yapılacak kurumlar İçişleri Bakanlığı, SHÇEK, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGM), RTÜK, TRT, Yerel Yönetimler ve STK'lar olarak bahsedilmektedir. Bu çerçevede bilgilendirme ve serbest zamanların faydalı biçimde değerlendirilmesine yönelik gençler ve ailelerinin bilinçlendirilmeleri planlanmıştır. Bu gelişmenin 2007-2009 yılları arasında hayata geçmesi planlanmıştır.

İlgili önceliğin diğer üç tedbirine bakıldığında gençlerin sosyal katılımlarını arttırmayı amaçlayan çalışmaların hem geliştirilmesi hem de çeşitlendirilmesi temelinde bu hizmetlerden yararlanan gençlerin sayısını ve bu gençler içinde özellikle imkânı kısıtlı gençlerin ağırlığını arttırmak, gençlik hizmetleri ile ilgili koordinasyonun iyileştirilmesi çerçevesinde devletin rolünün tanımlanmasına yönelik çalışmaların hızlandırılması ve gençlerin karar alma süreçlerine katılımlarına yönelik mekanizmaların geliştirilmesi için AB başta olmak üzere iyi örneklerin incelenmesi ve uygun mekanizmanın seçilmesinin planlandığı gözlemlenmektedir. Bu tedbirlerin hayata geçmesinde GSGM'nin işbirliği yapması için öngörülen kurumlar İçişleri Bakanlığı, SHÇEK, Yerel Yönetimler, STK'lar, MEB ve üniversitelerdir.

Görüldüğü üzere ilgili programın uygulanması ile ilgili çeşitli eylemler belirlenmiş olmasına rağmen bu konuda katedilen yol ile ilgili ciddi soru işaretleri mevcuttur. Her ne kadar belirli program başlıkları ile ilgili ilerlemelerin ne kadar hayata geçtiği, GSGM'nin 2007 faaliyet raporunu analiz ederek daha da iyi anlaşılacaksa da (ki bu rapor, bu makalenin yazıldığı dönemde daha basılmamıştır) burada öngörülen belirli eylem alanları ile yapılanlar arasında bir paralellik maalesef bulunmamaktadır.

Gençlik hizmetlerinin yerel yönetimlere devrine yönelik çalışmaların ne durumda olduğu bilinmemektedir. Oysa bununla ilgili gelişmelerin 2007 yılında hızlandırılması öngörülmüştür. Bu konudaki en önemli gelişme, Gençlik Meclisleri ile ilgili teşvik sürecinin, Gençlik Meclisleri bölümünde de bahsedildiği üzere, tüm sorunlarına rağmen hızlanması, olumlu bir gelişmedir. Bu süreçlere STK'ların katılımı öngörülmüş olmasına rağmen hem bu konularda uzmanlığı bulunan STK'ların azlığı, hem de STK'ların danışılacak kurumlar olarak algılanmamaları, sivil ayağın neredeyse yok denecek kadar az olmasını da beraberinde getirmiştir. Benzer biçimde 2007 yılında AB'deki iyi örnekler incelenerek, gençlerin katılımı ile ilgili uygun mekanizmaların seçilmesi öngörüldükçe bu konuda hem örneklerin incelenmesi, hem de seçilmesi konularında hiçbir gelişme bulunmamaktadır. Görüldüğü üzere planlananlar, bu planlama içinde yer alan paydaşların bu süreçlere katılımı ve hayata geçenler arasında ciddi bir eksiklik mevcuttur. Bu da gençlik ile ilgili herhangi bir gelişmenin, gençlerin örgütlü kesimlerinin katılımını sağlayamadığı ölçüde, uygun bir gelişme olmayacağı gerçeğini bir kere daha akıllara getirmektedir.

GENEL SAPTAMALAR

Bu son bölümde, yukarıdaki tespitler temelinde Türkiye'de devletin gençlik çalışmaları alanına sağladığı olanaklar ile ilgili bazı tespitlere yer verilmiştir. Bu olanakların geliştirilmesini amaçlayan tespitler, birer politika önerisinden çok durum tespiti yapmaya yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu durum tespitini takiben sivil alandaki paydaşların da

katılımıyla eksik yanların nasıl geliştirilebileceğine yönelik daha farklı bir çalışma yapmak gerekecektir.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü aslen gençlik çalışması odaklı değil, spora yönelik bir kurumdur. Hem organizasyonel yapı, hem bütçenin dağıtım kalemleri, bu tabloyu desteklemektedir.

Spor Üst Kurulu'nun yasa ile kurulmasıyla GHDB'nın yeni düzenlemeler yapılana kadar eski işleyiş temelinde hayatına devam edecek olması, aslında GHDB için bir fırsattır. Bu değişim sürecini, devletin değil sivil alanın ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde yönetebilmek, ihtiyaç temelli bir gençlik çalışması destek sisteminin kurumsallaşması anlamında kritik bir gelişme olabilir. Sivil alanın ihtiyaçlarının temel alınmasının birincil şartı da, sivil aktörler ile GHDB arasında eşitler üzerinden bir diyalog sürecinin başlatılmasıdır. Aksi takdirde, tescilli Gençlik Kulüpleri dışında, gençlik sivil alanının renkliliği buraya yansımamayacak, bu da aynı sorunların devamını sağlamaktan öteye gidemeyecektir.

Gençlere yönelik hizmetlerin yaygınlığı, hem UA, hem de GHDB'nın sağladığı imkânlardan yararlanan kuruluşların dağılımından da anlaşılacağı üzere, Türkiye geneline ulaşmakta zorlanmaktadır. Burada, hem GHDB, hem de UA'nın bulunduğu Ankara daha avantajlı bir tablo çizmektedir. Bu açıdan bakıldığında hem daha fazla gencin, hem de daha dezavantajlı bölgelerde ikamet edenlerin bu imkânlarla tanışmasına yönelik bilgilendirme, kapasite geliştirme ve diğer tüm destek sistemlerinin eksikliği hissedilmektedir. Mevcut imkânların kısıtlılığının temel nedenlerinden biri, mevcut bütçelerdeki yetersizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak eldeki kapasitenin diğer illere aktarılması ile ilgili geliştirilmesi gereken yanların bulunduğu, ilgili proje ve hibe dağılımlarından da anlaşılacağı üzere, çok belirgindir.

Tüm gençlik çalışmalarında, UA'nın imkânlarını bir kenara bırakırsak, bir uluslararası boyut eksikliği hissedilmektedir. Gençlik alanında ülkelerarası işbirliği konusunda bir protokol benzeri atılacak her resmi adım, hem Türkiye'deki gençlik çalışmalarını kurumsal açıdan uluslararasılaştıracak, hem de Türkiye'deki çalışmaların diğer ül-

kelerdeki gençlik çalışmalarına katkısının da yolunu açacaktır. Almanya ile yapılan protokolün rakamlar üzerinden somut göstergeleri bunu açıkça dile getirmektedir.

Gençlik Dernekleri’nin tescil yasasında tanımlanan haklar ve yükümlülüklerde ibre devletin çıkarlarını korumaya yöneliktir. Bu da birçok gençlik kuruluşunun tescilli olmasını engelleyen en önemli unsurlardan biridir. Tescil sürecinde çeşitli iyileştirmelerin yapılması mümkünken, Dernekler Yasası’nda ilgili maddenin tamamen kaldırılması da alana belirli bir açılım getirecektir. Böylece gençlerle çalışan kurumların tümüne hizmet götürme mecburiyeti, GHDB’nın kendisi- ni başka kurumlar ile ilişki temelinde geliştirmesini de sağlayacaktır.

Gençlik kuruluşlarına sağlanan hizmetlerin hangi kriterler üzerinden değerlendirildiği ile ilgili şeffaflaşma, bilgi edinme hakkı üzerinden zaten hayata geçmektedir. Gençlere yönelik hizmetler konusunda istatistiksel bilgilerin –bir bölümünün– ilgili internet sitelerinden paylaşılması iyi bir uygulamayken buradaki veri eksikliğinin giderilmesine yönelik çalışmaların eksikliği de hissedilmektedir. Bu konudaki gelişmeler, sivil-kamu arasındaki güvensizlik durumunu da bir açıdan düzenleyebilecektir.

Türkiye’de gençlere, gençlik çalışması temelinde hizmet sağlayan kamu kurumlarının hayata geçirdiği birçok programın birbiri ile ilişkisi tanımlanmamıştır. Bu programlar birbiri ile ilişkilendirilmediği ölçüde gençlerin kendilerini geliştirebilmeleri önündeki imkânlar da zaten mevcut kısıtlar üzerinden daha da ulaşılabilmesi zor imkânlar haline gelmektedir. Oysa basit işbirlikleri protokolleri aracılığı ile çarpanı çok büyük gelişmeler sağlamak çok mümkündür.

Görüldüğü üzere devletin gençlik çalışmasının tanınması, geliştirilmesi ve yaygınlaşarak Türkiye’nin daha demokratik bir toplum olmasına katkı yapmasına yönelik imkânlar bulunmaktadır. Bu imkânların kamu kurumları tarafından –yurttaşlar ve devlet arasındaki haklar temelinde– sağlanması, sivil alanda birçok gelişmenin de zincirleme olarak hayata geçmesine bir katkı yapabilecektir. Burada önemli olan nokta, sivil alandaki aktörlerin, devletin yapmadığı veya yapamadık-

larını kendi üstüne alarak sahiplenmesinde değil, sivil alanın, bizzat devletin olan görevleri hakkıyla yerine getirmesine yönelik baskı grubu oluşturarak savunuculuk faaliyetlerini de yaptıkları işlerin içine katması ile hayata geçebileceğini önermek çok da yanlış olmayacaktır. Aksi takdirde bu çalışmaların tümünü sivil toplumun yapabilecek güç, kaynak, enerji ve isteğe sahip olduğu gibi bir başka yanılısma ortaya çıkabilir. Oysa sivil toplum ancak hem hizmet, hem savunuculuk temelinde yaptığı çalışmalar ile toplumsal değişimi yaratabilecek güce ve yeteneğe sahip olabilir.

KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) (2005), Analytical examination of the acquis Chapter 26 – Education and Culture, Turkey Country session 16.11.2005 http://www.abgs.gov.tr/files/tarama/tarama_files/26/SC26DET_Youth.pdf
- Avrupa Komisyonu (2007), Program Kılavuzu, Avrupa Komisyonu, Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü, Gençlik Programı 2007-2010, Brüksel.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2007), 2007 Yılı Programı: 16 Ekim 2006 Gün ve 2006/11105 Sayılı 2007 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu kararı Eki, 19 Ekim 2006 Gün ve 26324 Sayılı *Resmi Gazete*.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2006), IX. Kalkınma Programı Çocuk ve Gençlik İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Dünya Bankası (2005), Japon Sosyal Gelişim Fonu Hibe Teklifi, Dünya Bankası.
- Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) (2006), 2006 Mali Yılı Bütçesinden Gençlik Kulüplerine Yapılan Yardımla İlgili Genel Esaslar, GHDB, Ankara.
- Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) (2007), Gençlik Sosyal Gelişim Programı Tanıtım dokümanı, Ankara.
- Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) (2007), 2006-2007 Yılı Faaliyetleri, Ankara.
- Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) (2006), Uluslararası İlişkiler Faaliyet Kitabı, Ankara.
- Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) (2007), Gençlik Kampları 2002-2006 Yılları Sayısal Verileri, Ankara.
- Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB) (2008), 2005-2007 Gençlik Merkezleri Verileri, Gençlik Merkezleri Şubesi, Ankara.
- Gençlik Sosyal Gelişim Programı (GSGP) ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

- ğı (GHDB) (2007), Gençlik Çalışmasında İdari Yapılanma ve Gençliğin Yetkilendirilmesi ve Gençlik Merkezleri, Ankara.
- Gençlik Sosyal Gelişim Programı (GSGP) (2008), GSGP Paket Eğitimleri Değerlendirmeleri, Ankara.
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) (2007a), 2006 Faaliyet Raporu, Başbakanlık, Ankara.
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) (2007b), Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği Doğrultusunda 2007 Yılı Bütçesinden Yardım Alan Gençlik Kulüpleri ve Yardım Miktarları, www.genclikhizmetleri.gov.tr
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) (2006), Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği Doğrultusunda 2006 Yılı Bütçesinden Yardım Alan Gençlik Kulüpleri ve Yardım Miktarları, www.genclikhizmetleri.gov.tr
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) (2005), Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği Doğrultusunda 2005 Yılı Bütçesinden Yardım Alan Gençlik Kulüpleri ve Yardım Miktarları, www.genclikhizmetleri.gov.tr
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (GSGM) (2004), Gençlik ve Spor Kulüpleri Yönetmeliği Doğrultusunda 2004 Yılı Bütçesinden Yardım Alan Gençlik Kulüpleri ve Yardım Miktarları, www.genclikhizmetleri.gov.tr
- Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) (2007), GAP, Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı 2006 Yılı Faaliyet Raporu, Başbakanlık, Ankara.
- Gramsci, Antonio (1971), Selection from the Prison Notebooks, Londra: Lawrence & Wishart.
- Ulusal Ajans (UA) (2007), Etki Değerlendirmesi Eğitimciler, Liderler ve Potansiyel Yararlanıcılar ile Toplantılar Raporu, 25 Nisan-6 Mayıs 2007, Ankara.
- Wallerstein, I. Arrighi, G. ve Hopkins, T.K. (1995), Sistem Dışı Hareketler, Metis Yayınları, İstanbul.
- Yurttagüler, L. (2007), Young People and Youth Policies: Workfare or Welfare, Mimeo, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

8

Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi

GÜLESİN NEMUTLU

“Zaman Çarkı döner ve Çağlar gelir ve geçer, masallaşan anılar bırakır. Masallar solarak efsanelere dönüşür ve onları doğuran Çağ yeniden geldiğinde efsaneler bile çoktan unutulmuştur. Bir Çağ’da, kimileri Üçüncü Çağ derler, henüz gelmemiş bir Çağ’da, çoktan geçip gitmiş bir Çağ’da, bir rüzgâr yükseldi... Rüzgâr başlangıç değildi. Zaman Çarkı dönerken ne başlangıçlar, ne de bitişler vardır. Yine de bu bir başlangıçtı.”

ROBERT JORDAN, Zaman Çarkı Serisi

Türkiye’de gençliğe yüklenen anlam ve misyon, Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar genel çerçevesi itibariyle farklılaşmamıştır. Kökleri 19. yüzyıla dayanan ve Lüküslü’nün “gençlik miti” olarak adlandırdığı, gençliği eğitimli ve aydın olarak tanımlayan ve dolayısıyla gençliğe “kurtaran” ve “ilerlemeci” rol biçen algı hâlâ *kısmen de olsa* varlığını sürdürmektedir.¹ Türkiye’de gençlerle ilgili yapılan birçok çalışma 1980 darbesini gençler için bir dönüşüm noktası olarak vermektedir.² Lüküslü’nün çalışmasında bahsettiği bir diğer yakla-

1 Bu konunun ayrıntılı olarak tartışıldığı çalışma için bkz. Lüküslü 2005 ve Lüküslü’nün bu kitapta yer alan makalesi.

2 Kentel, 1995; Lüküslü, 2005.

şım da, Xavier Gaullier'in, kuşak analizinin "kriz" düşüncesi üzerine kurulu olduğu yaklaşımıdır. Gaullier, kuşaklararası eski süreç işlemez hale geldiğinde, kuşaklararası yeni bir anlaşma oluşturmak gerekliliğinin ortaya çıktığından bahseder. Lüküslü, çalışmasında, 1980'den 2007'ye kadar süren 27 yıl içerisinde yeni bir kriz noktası yaşanmadığını düşünmenin doğru olmayabileceğinden de bahsetmektedir.

Kendileri hakkındaki düşünceler ya da kendilerine yüklenen rol her ne olursa olsun, gençler de toplumun tüm diğer kesimlerini etkileyen değişimlerden etkilenirler ve bu değişim durumu ile *etkileşirler*. Bu makale, gençlerin içinde buldukları değişimi tanımlamak ya da yeni bir gençlik çağı belirleme kaygısından uzak olarak kaleme alınmıştır. 1990'ların ortasıyla beraber, öncelikle gençlik sivil toplum kuruluşları içerisinde daha sonra da gençlere hizmet veren kamu kuruluşları arasında yaygınlaşmaya başlayan "gençlik çalışması" kavramının Türkiye'deki tarihsel gelişimini kurumların etkinlikleri temelinde özetlemeye çalışmak ve böylece gençlik politikalarının gelişimi ile ilgili yürütülen tartışmalara katkı sağlamak makalenin ana amacıdır.

Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının gelişimi ile ilgili yapılan çalışmalar, 1980'lerde meydana gelen köklü ekonomik ve kültürel değişiklikleri bir dönüm noktası olarak almaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının, sivil hak ve özgürlükler temelli çalışmalar aracılığıyla örgütsel yaşamın aktörleri olarak etkinlikler göstermeye başlamalarının bir diğer dönüm noktası ise 1990'larla beraber Avrupa Komisyonu aracılığıyla Türkiye'deki kuruluşlara sağlanan hibe olanakları olarak görülmektedir.³ "Gençlik çalışması" kavramı 1990'larda sivil alanda yaşanmaya başlanan hareketlilik ile beraber daha da fazla duyulmaya başlanmıştır.⁴

Makale gençlik çalışmasının Türkiye'deki sivil alandaki tarihsel gelişimini özetlerken dört olayı değişim noktası olarak belirlemektedir.

3 Keyman, 2006.

4 Burada gençlik çalışması ile kastedilen şüphesiz gençlik hareketleri değildir. "Gençlerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri amacı ile gencin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanan bir öğrenme ortamının yaratılmasına yönelik yapılan çalışmalar" olarak özetlediğimiz bir çerçeve içerisinde hak temelli bir hizmet olarak gençlik çalışmasından bahsediyoruz.

Bunlardan ilki, 1996 yılında İstanbul'da gerçekleşen Habitat II Zirvesi, ikincisi 1999 yılında Türkiye'nin de katılımıyla başlayan Avrupa-Akdeniz Gençlik Eylem Programı'nın başlaması; üçüncüsü 2002 yılında, Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Programı'nı yürütmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı'nın kurulması ve dördüncüsü de 2005 yılında çeşitli sivil ve kamu kuruluşlarının gençlik alanında başlattığı yeni programlar ve projelerdir. Makale, son olarak 2007 yılındaki gelişmeleri özetlemektedir. Bu tarihsel gelişim çalışmasında başlangıç yılı 1979 olarak alınmıştır.

ÇALIŞMANIN ÇERÇEVESİ

Türkiye sivil alanında gençlik çalışmasının tarihsel gelişimi üzerine yazılmış olan bu makalede sivil toplum kuruluşları ya da inisiyatifler tarafından düzenlenen gençlik çalışması örneklerine yer verilmiştir. Şüphesiz makale sırasında, kamu kuruluşları, özel sektörden kuruluşlar ve uluslararası kuruluşlar tarafından alanda gerçekleştirilen çalışmalara, sivil alana etkileri doğrultusunda, yer yer değineceğiz.⁵ Siyasi partilerin gençlik kolları ve siyaset ile doğrudan ilişkili gençlik örgütlenmeleri de makalenin kapsamı dışındadır.⁶ Üniversite kulüplerinin gençlik çalışması bağlamında gerçekleştirdikleri çalışmalara makale içerisinde yer verilmekle beraber, yapıları ve işleyişlerini etkileyen süreçler, üniversite yapısı içerisinde olduğu için genel olarak makalenin kapsamı dışında bırakılmışlardır.

Makalede sözü edilen tarihler ve gelişmeler, gençlere ve gençlik kuruluşlarına sağlanan hizmetler ve olanakların gelişiminde etkin adımlar olarak görüldüğü için verilmiştir ve kesinlikle Türkiye'deki gençlik hareketlerinin köşe taşları olarak algılanmamalıdır. Şüphesiz, Türkiye'de gençlik hareketinin ve örgütlenmelerinin tarihi, makalenin

5 Devletin gençlik alanındaki çalışmalarına daha yakından bakmak için, Kurtaran'ın bu kitaptaki *Türkiye'de Gençlik Alanında Devletin Rolü* makalesine bakılabilir.

6 Siyasi partilerin gençlik kolları ile ilgili çalışma için Caymaz'ın bu kitaptaki makalesine bakılabilir.

ana eksenini oluşturan “gençlik çalışması” bağlamından çok daha kapsamlıdır.

Makale, bugün, etkinliklerini gençlik çalışması bağlamında gerçekleştiren sivil kuruluşların kurumsal tarihçelerine ve bu kuruluşların aralarındaki etkileşime ve gelişmelerine etki eden olaylara dayanılarak derlenmiştir. Alandaki tüm kuruluşların gerçekleştirdikleri tüm çalışmalarına makalede yer vermek mümkün olmadığı gibi tercih de edilmemiştir. Referans verilen olaylar ve gelişmeler, gençlik çalışması alanını etkilediği ve alanda bir dönüşüme neden olduğu düşünülen çalışmalardır.

1979-1995: GENÇLİK KÜLTÜR TURİZMİ

Bugün, gençlik çalışması ve gençlik politikası alanlarında faaliyetlerde bulunan kuruluşlara baktığımızda, 1979 yılında İstanbul’da kurulmuş olan Gençtur⁷ ve 1985 yılında Ankara’da kurulmuş olan Gençlik Servisleri Merkezi⁸ en uzun süredir gençlik sivil alanında var olan kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki kurum da şirket statüsü ile kurulmuş⁹ ve üyesi oldukları uluslararası gençlik ağları aracılığıyla, bahsedilen dönem süresince, katılım ücreti karşılığında gençler için, gençlik değişim programları ve gönüllü kamplar düzenlemiştir.

Kurumlardan ilki olan Gençtur, kurulduğu yıl, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) üyesi olmuş ve Turizm Bakanlığı’ndan işletme belgesi almıştır. Gençtur, 1980 yılında UNESCO’nun bir alt komitesi olan Uluslararası Gönüllü Hizmeti için Koordinasyon Komitesi¹⁰ üyesi olmuş ve uzun yıllar Yönetim Kurulu’nda görev yapmıştır. Uluslararası Gençlik Turizmi Federasyonu, Alliance,¹¹ Uluslararası Öğrenci Seyahat Konfederasyonu gibi çeşitli uluslararası temsilcilikler alan Gençtur; Gençlik Kartı, Uluslararası Öğrenci Kartı, Uluslararası Hostel Kartı gibi, gençlik turizminde indirim sağlayan kartların dağı-

7 <http://www.genctur.com>

8 <http://www.gsm-youth.org>

9 Kuruluş tarihleri göz önünde bulundurulduğunda, uluslararası projeler gerçekleştirmek için şirket statüsünde olmanın tercih edilebilecek bir yol olduğunun altını çizmek gerekir.

10 *Co-Ordinating Committee for International Voluntary Service* karşılığında kullanılmıştır.

11 Avrupa Gönüllü Hizmetleri Örgütleri Ağı.

tımını da üstlenmiştir. Yaygın olarak bilinen *Au-Pair* Programı, *Work&Travel*, *Inter Rail* bilet satışları gibi, gençlere yurtdışında eğitim ve turizm olanağı sağlayan çeşitli programların da Türkiye’deki ilk uygulayıcılarındanındır.

10. yılında *Gençtur Die Andre Reise Gmbh* adıyla Berlin’de de kurulan kuruluş, 1995 yılında, Uluslararası Gençlik Kampları Bölümü’nü seyahat acentası bünyesinden çıkartmış ve farklı bir birim olarak uluslararası gençlik kampları düzenlemeye devam etmiştir.

Uluslararası hareketliliği kolaylaştıran gençlik kartları ve temsilcisi olduğu ağların yanısıra, 1992 yılında Turizm Bakanlığı’nca oluşturulan “Gençlik Turizmi Danışma Kurulu”nda yer alan kurum, Uluslararası Eğitim Danışmanları Derneği’nin ve Yurtdışı Eğitim Servisi Acentaları Derneği (YESAD)’nin kurucu üyesidir. Gençtur aynı zamanda YESAD’ın Genel Sekreterlik görevini de üstlenmiştir.

Gençtur’un kurulmasından altı yıl sonra, 1985 yılında, bir diğer özel kuruluş, Gençlik Servisleri Merkezi (GSM) Ankara’da kurulmuştur. Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB) üyesi olan ve yine Turizm Bakanlığı denetiminde seyahat acentesi olarak çalışan GSM de, Gençtur gibi, UNESCO’nun alt komitesi Uluslararası Gönüllü Hizmeti için Koordinasyon Komitesi çatısı altındadır.

GSM, Uluslararası Gönüllü Hizmeti için Koordinasyon Komitesi’nin yanı sıra Avrupa Gönüllü Hizmetleri Örgütleri Ağı (Alliance), Gelişim ve İşbirliği için Gençlik¹² ağı ve Gençlik İfade Ağı¹³ üyesidir.

Uluslararası kültürel gençlik değişimleri düzenlemek amacıyla kurulan GSM, kuruluşunu takip eden ilk on yıl süresince ağırlıklı olarak Uluslararası Gönüllü Çalışma Kampları düzenlemiştir; Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde üniversiteler, belediyeler ve yerel kamu kuruluşlarıyla işbirlikleri gerçekleştirmiştir. Üyesi olduğu uluslararası ağlar ve bağlantı içinde olduğu kuruluşlar aracılığıyla binlerce gencin¹⁴ ulusla-

12 *Youth for Development and Cooperation* karşılığı kullanılmıştır.

13 *Youth Express Network* karşılığı kullanılmıştır.

14 2003-2004 yılında GSM tarafından düzenlenen etkinliklere katılan genç sayısı 2.500 olarak görülmektedir <http://www.gsm-youth.org>

rarası gençlik kamplarına katılımını sağlamıştır.

Bu bölümde ele alınan dönemde, 1979-1995 yılları arasında, gençlik çalışmasını, gençlik değişim programları ve gönüllü kamplar başlığı altında bu iki kurumun çalışmalarında görüyoruz. Çoğunlukla gençlerin hareketliliği üzerine kurulu çalışmaların olduğu bu dönemde, her iki kuruluş da üyesi olduğu ağlar aracılığıyla Türkiye’den gençlerin yurtdışına gitmelerine ve sivil toplum kuruluşları çatısı altında gönüllü faaliyetlerde bulunmalarını sağlamış ve benzer biçimde Türkiye’de de çeşitli uluslararası gençlik kamplarının ve gönüllü faaliyetlerin düzenlenmesinin öncülüğünü yapmıştır. Gencin katılımının, sağlayabileceği maddi katkı payına da bağlı olduğu bu dönemde, gençlik çalışmaları çoğunlukla orta ve üstü gelir düzeyinden gelen ve yine çoğunlukla çeşitli Avrupa dillerinde iletişim kurma becerisi olan gençlere sunulmuş bir olanaktır. Bu olanaktan faydalanabilen birçok gencin –yüzdesi bilinmese de–, bugün hâlâ gençlik alanında aktif olarak yer almakta olduğu ve ismi geçen her iki kurumun da, değişen projeler ve programlarla Türkiye’deki sivil gençlik alanında hâlâ yer aldığı düşünüldüğünde, 1979-1995 dönemi, gençlik çalışmasının gelişimi için bir başlangıç dönemi olarak ele alınabilir.

Yine aynı dönemde başlayan ve devam eden yıllarda, Türkiye sivil alanında gençlik çalışması konusunda etkin rol oynayacak bir diğer kuruluş da, 1993 yılında kurulan AEGEE-İstanbul’dur.¹⁵ Avrupa Öğrencileri Forumu (AEGEE)’nin bir lokali¹⁶ olan AEGEE-İstanbul, üniversite öğrencilerinden oluşan bir grup genç tarafından çalışmalarına başlamıştır ve 1994’te dernekleşmiştir.

1995 yılında, Avrupa Öğrenci Forumu (AEGEE) ağının, Türkiye’deki ikinci lokali Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi bünyesinde topluluk olarak kurulmuştur.¹⁷ AEGEE ağının uluslararası Ge-

15 <http://www.aegeestanbul.org>

16 Avrupa Öğrencileri Forumu (AEGEE), Avrupa’nın çeşitli şehirlerinde kurulmuştur. Yapısı, ülke bazlı değil, şehir bazlı bir yapıdır ve AEGEE ağına dahil olan her bir lokal, “antena” olarak isimlendirilir. <http://www.karl.aegee.org>

17 AEGEE ağının Türkiye’deki lokallerinin kuruluş tarihleri: 1993’te İstanbul; 1995’te Ankara; 1997’de Adana ve İzmir; 2001’de Eskişehir, 2002’de Bolu, Sakarya ve Urla; 2003’te Tekirdağ

nel Kurul toplantısı AGORA'nın, Ankara'da 1996 yılında gerçekleşmesini başlatan süreç, Türkiye'deki gençlik çalışması alanının bir adım daha genişlemesini sağlayan süreci başlatmıştır.

1996-1998: GENÇLİK VE KATILIM

1995 yılında Kopenhag'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Zirvesi'nde çeşitli ülkelerden gençlik temsilcileri ve yaklaşık 300 gençlik örgütü bir araya gelerek *Youth for Habitat* Uluslararası İletişim Ağı'nı kurdu ve iletişim ağının uluslararası sekreteryası İstanbul'dan, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği'ne¹⁸ verildi. Yine uluslararası bir ağın parçası olarak başlayan bu yeni girişim, çalışmalarına 1996 yılında İstanbul'da gerçekleşen Habitat II Zirvesi'nin gençlik programını düzenleyerek başlamıştır.

Dernek, 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ortaklıklarıyla Habitat ve Gündem 21 için ulusal eylem planını hazırlamış ve uluslararası Habitat için Gençlik Takip Toplantısı'nı düzenlemiştir. Yerel Gündem 21 Programı'na dahil olan kuruluş, “gençlerin yerel yönetim ve özel sektörle ortaklıklarını geliştirerek yerel gençlik evleri kurma çalışmaları”na başlamıştır. Derneğin program kapsamında aynı yıl başlattığı bir diğer çalışma da iller bazında kurulmaya başlanan yerel gençlik meclislerinden¹⁹ oluşan, Yerel Gündem 21 Ulusal Gençlik Parlamentosu oluşumudur.

1996 yılında Ankara'da yaşanan bir diğer gelişme, Avrupa Öğrencileri Forumu (AEGEE)'nin uluslararası Genel Kurul toplantısının Ankara'da gerçekleşmiş olmasıdır. Genel Kurul'dan çıkan kararlardan bir tanesi Türkiye'nin Socrates Eğitim Programı'na²⁰ dahil

ve Çanakkale; 2004'te Erzurum ve 2005'te Diyarbakır, Hatay ve Malatya. Lokaller hakkında verdiği bilgiler için Devın Bahçeci'ye teşekkür ederim.

¹⁸ <http://www.youthforhab.org.tr>

¹⁹ Gençlik Meclisleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.la21turkey.net/index.php?pages=topic&cop=cat&cid=108&tid=288>

²⁰ Socrates Eğitim Programı, 2000 yılında ve 2006 yılında değişen yapıyla beraber, bugün Türkiye'nin katılımına açıktır. Hayatboyu Öğrenme Programı adıyla, 2002 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kurulmuş olan Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

edilmesi ile ilgili lobi ve savunuculuk faaliyetlerinin başlatılması kararıdır.

Karar sonrasında, farklı AEGEE lokalleri konu üzerine çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu çalışmalar arasında AEGEE-İstanbul ve AEGEE-Ankara bir dizi etkinlikle, Avrupa Komisyonu ve Türkiye arasındaki görüşmelerde etkin bir rol oynamış ve Eylül 1998'de Avrupa Parlamentosunun Kültür, Eğitim, Gençlik ve Medya Komitesi tarafından düzenlenen "Türk Uzmanlarla Görüş Alışverişi" başlığı altında düzenlenen dinleme toplantısına AEGEE-İstanbul konuşmacı göndermiştir.²¹ 1996 yılında başlayan süreç ve özellikle AEGEE-İstanbul'un Türkiye'de ve Avrupa'da çeşitli sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşlarıyla yaptıkları görüşmeler, 2002 yılında, bahsi geçen programın Türkiye'nin katılımına açılmasına dek sürmüştür. AEGEE lokalleri tarafından yürütülen bu çalışma kapsamında "Bir Bakışta Socrates ve Türkiye" raporu yayınlanmıştır.²²

Gençlerin katılımını arttırmaya ilişkin çalışmaların hızlandığı ve sivil alanda ses getirmeye başladığı bu süreçte, gençlik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, farklı alanlarda etkinlik gösteren sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkiler geliştirmiş ve sivil alanda görünürlük kazanmıştır.²³

1996-1998 döneminde, belirleyici bir diğer gelişme de, 1995 yılında Avrupa-Akdeniz ülkeleri Dışişleri Bakanları tarafından benimsenen Barselona Bildirgesi'nde²⁴ yer alan ve "sivil toplum kuruluşları arası işbirliğinin artırılması"ni teşvik eden maddenin, Akdeniz Eylem Programı olan MEDA²⁵ kaynakları aracılığıyla sivil alanda vücut bulmasıdır. Barselona Bildirgesi'ndeki "gençlik değişimlerinin, gelecek ne-

21 Bu savunuculuk faaliyeti ile ilgili detaylı bilgiye <http://www.aegeestanbul.org> adresinden ulaşabilirsiniz.

22 Rapor için bakınız: <http://www.aegeestanbul.org>

23 Tarih Vakfı sekreteryasında düzenlenen ve Heinrich Böll Vakfı tarafından desteklenen Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu sonuç kitaplarındaki tartışmalar, bu görünürlüğü desteklemektedir.

24 Bildirgenin tam metni için: http://www.annalindhturkiye.org/Barselona_Bildirgesi.rtf

25 MEDA Programı hakkında daha detaylı bilgi için: <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r15006.htm>

silleri Avrupa-Akdeniz ortaklıkları arasında daha yakın bir işbirliği için hazırlamada bir araç olacağı” önermesine dayanarak Avrupa Komisyonu, 1998 yılında Avrupa-Akdeniz Gençlik Programı’nı (Euromed Gençlik Programı) başlatmıştır.²⁶

Euromed Gençlik Programı, ana yapısı itibariyle Avrupa Komisyonu’nun, Avrupa Birliği’ne üye ülkelerdeki gençler ve gençlik kuruluşları için yürüttüğü “Avrupa için Gençlik”²⁷ programına benzerlikler göstermektedir. Avrupa Birliği’ne aday olan Türkiye’deki gençler ve gençlik kuruluşları, Avrupa Gençlik Programı’na tam katılım sağlayamamaları da, Euromed Gençlik Programı’nın başlaması ile birlikte uzun zamandır sahip olmadıkları, ama bir bakımdan da olmak için uğraştıkları olanaklara farklı bir yoldan da olsa sahip olmaya başlamalarını sağlamıştır. AEGEE-İstanbul’un, Türkiye’nin Socrates Programı’na dahil olması için yaptığı çalışmalar, Türkiye’de bir AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi (diğer bir adıyla Ulusal Ajans) kurulmasını gerektirmektedir ve Euromed Programı, Türkiye’de bir Ulusal Ajans olduğunda, gençlerin ve gençlik kuruluşlarının tam katılım sağlayabileceği Avrupa Gençlik Programı’na yapı olarak çok benzemektedir.

1996-1998 döneminde de Gençtur ve GSM, uluslararası ağları aracılığıyla gençlik değişimleri ve gönüllü gençlik kampları düzenleme-ye devam etmektedir.

1996-1998 döneminde, gençlik alanında aktif olarak yer alan birçok kurumun planlama, koordinasyon ve yürütme konularında beceriler isteyen, uzun dönemli çalışmalar yaptıkları söylenebilir. Bu döneme kadar, gençlik çalışması alanında etkinlik gösteren sivil kuruluşların neredeyse tamamının İstanbul ve Ankara sınırları içerisinde olduğunu, yanısıra yapılan gençlik çalışmalarının içeriğinin kültürel deği-

26 Program Ekim 2005 - Aralık 2008 tarihleri arasında *Euromed Youth III Programme* başlığı altında yenilenmiş haliyle devam etmektedir. Programın uluslararası sitesi için: <http://www.euromedyouth.net> adresine, Türkiye’deki sitesi için <http://turkey.euromedyouth.net> adresleri ziyaret edilebilir.

27 Avrupa için Gençlik *Youth for Europe* karşılığında kullanılmıştır. 2000-2006 döneminde Gençlik Programı (*Youth Programme*) adı ile devam eden program, 2007-2013 döneminde *Youth in Action* ismi ile devam etmektedir.

şim temelli uluslararası hareketlilik programlarından bir adım daha genişlediğini ve gençlik kuruluşlarının, gençler ve gençlik örgütleri için hak aramaya başladıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

1999-2001: ULUSLARARASI GENÇLİK ÇALIŞMASININ YAYGINLAŞMASI

1999 yılındaki önemli gelişmelerden bir tanesi, Ankara’da Ulusal Ajans’ın kurulma aşaması ile ilgili yapılan toplantıdır. Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Beyaz Nokta Vakfı ve AEGEE temsilcilerinin katıldığı toplantıyla Ulusal Ajans’ın kuruluşu için hazırlık çalışmaları başlatılmış, AEGEE-İstanbul temsilcileri verdikleri brifingde kurulacak Ulusal Ajans’ın özerk bir yapıda olmasını önermiş, bu öneri benimsenmiş ve oluşum süreciyle ilgili tüm kuruluşların her aşamada bilgilendirilmeleri koşuluyla Devlet Planlama Teşkilatı AB İşleri Genel Müdürlüğü sorumlu olarak belirlenmiştir.²⁸ Böylece 2002 yılında kurulacak olan Ulusal Ajans’ın temelleri atılmış olur.

1999 yılındaki bir diğer önemli gelişme de GSM’nin, ilk Avrupa Gençlik Festivali’ni Ankara’da düzenlemiş olmasıdır.²⁹ Son olarak 2002 yılında olmak üzere her yıl bir kez düzenlenen Festival, öncelikle Avrupa Birliği olmak üzere, Türkiye’den ve Avrupa’dan çeşitli kaynaklarla desteklenmiştir. Festival programında kültür-sanat etkinlikleri (konserler, gösteriler, sergiler vb.) ile gençlik çalışması alanındaki atölyeler yer almıştır. Avrupa Gençlik Festivali’nin önemli program ayaklarından bir tanesi de gerçekleştirilen “Gençlik Fuarı”dır. Türkiye’den ve Avrupa’dan gençlik kuruluşlarının yer aldığı ve tanıtım masaları aracılığıyla hem Festival katılımcılarıyla, hem de birbirleriyle tanıştığı Gençlik Fuarı ilk kez birçok sivil toplum kuruluşunun kendisini gençlik kuruluşu olarak tanımladığı ve yerel, ulusal veya uluslararası düzeyde ortaklıklar kurmaya başladığı platformdur demek yanlış olmayacaktır.

²⁸ <http://www3.itu.edu.tr/~aegee/ecg/index.html>

²⁹ Festival hakkında daha fazla bilgi için: <http://www.gsm-youth.org/turkce/festival/index.html>

Gençlik çalışmasının yaygınlaşmasını başlatan bir diğer gelişme de, 1999 yılında Euromed Gençlik Eylem Programı'nın Türkiye'den de başvuru kabul etmeye başlamış olması ve Türkiye'de bir Euromed Koordinatörü'nün çalışmaya başlamasıdır.³⁰ Devam eden yıllarda, programın kullanımını yaygınlaştırmak ve Euromed Programı kapsamındaki gerek eğitimsel gerekse maddi olanakların bilgisinin tüm ülkede yaygınlaştırılması için eğitim ve tanıtım faaliyetleri düzenlenmiştir. Euromed Türkiye Koordinatörü, bu yaygınlaştırma çalışmaları sırasında temel olarak iki farklı yapıdan destek almıştır: İlki 2000 yılında Fransa'da kurulan ve Euromed Gençlik Programı'nın tüm "bölgede" yaygınlaştırılması ve "kalite kriterlerinin gözetilmesi" amacıyla faaliyet gösteren ve Avrupa Komisyonu tarafından kurulmuş olan, SALTO Euromed Kaynak Merkezi'dir.³¹ İkincisi ise, Türkiye'de *halihazırda* gençlik çalışması yapmakta olan gençlik kuruluşlarıdır.

Euromed Gençlik Programı'nın Türkiye'de çalışmaya başlamış olması, Türkiye'deki uluslararası gençlik çalışması alanında *görünmeyen* birtakım gençlik gruplarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Müdürlüğü,³² kuruluşundan beri üyesi olan ülkelerdeki gençlik alanı ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Yapısı gereği, ülkelerdeki resmi muhatabı söz konusu ülkenin gençlik ile ilgili idari birimi olan (Türkiye'de Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü³³ ve altında Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı³⁴) Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Müdürlüğü, bir yandan da gençlik sivil

30 1999-2002 yılları arasında Euromed Gençlik Programı Türkiye Koordinatörü görevini Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Asuman Göksel yürütmüştür. Euromed Gençlik Eylem Programı'nın değerlendirme raporlarına bakıldığında (ara dönem raporu için bakınız: <http://www.salto-youth.net/otheremreports/>), ya da bu dönemde Türkiye'de gençlik çalışması içinde bulunmuş herhangi bir genç ile konuşulduğunda "tek kişilik kurum"un başarılı işler ve önemli izler bıraktığı görülebilir. Asuman Göksel'in Euromed koordinatörlüğü deneyimini anlattığı makale için http://www.youth-partnership.net/export/sites/default/youth-partnership/documents/Publications/Coyote/8/euro_med.pdf adresine bakabilirsiniz.

31 Merkez hakkında daha detaylı bilgi için: <http://www.salto-youth.net/euromed/>

32 Ayrıntılı bilgi için: <http://www.coe.int/youth>

33 Ayrıntılı bilgi için: <http://www.gsgm.gov.tr>

34 Ayrıntılı bilgi için: <http://www.genclikhizmetleri.gov.tr>

toplum kuruluşları için eğitimler düzenlemekte ve Avrupa Gençlik Vakfı ve Hareketlilik Fonu aracılığıyla maddi destek olanağı sağlamaktadır. *Görünmeyen* gençlik grupları ya da gençlik çalışanlarının bir bölümü, Avrupa Konseyi'nin bu olanaklarına erişmiş kişiler ve bu kişilerin içinde yer aldığı kurumlardan oluşmaktadır. Bir diğer bölümü ise, Avrupa çapında örgütlenmiş gençlik kuruluşlarının Türkiye'deki lokalleridir.³⁵

Görünmeyen kuruluşların yanı sıra, görünmeyen birtakım gençler de Euromed Gençlik Programı'nın çalışmaya başlaması ile bir araya gelmişlerdir. Bireyler çoğunlukla, kendi olanaklarını ve programın şartlarını zorlayarak Avrupa için Gençlik Programı altındaki Avrupa Gönüllü Hizmeti olanağından faydalanmış olan kişilerdir.

Euromed Koordinatörü, 2000-2003 yılları arasında SALTO Euromed Kaynak Merkezi'nin ve 1999 yılı itibariyle halihazırda uluslararası gençlik çalışması yapan gençlik kuruluşlarının katkısıyla Euromed Gençlik Programı'nı yaygınlaştırmıştır.³⁶ Düzenlenen eğitimlerin yanı sıra, Koordinatör de birçok şehirde tanıtım toplantıları düzenlemiş, paydaşlarla görüşmüş ve ilk kez programdan faydalanmak isteyen gençler ve gençlik kuruluşlarına birebir destek vermiştir.³⁷ Ocak 2001'de kurulan genclik-stk@yahoogroups.com iletişim listesi, öncelikle Euromed Koordinatörü'nün elindeki bilgi ve olanakları daha geniş bir kitleye duyurabilmesini sağlamak ve devamında da Türkiye'deki gençlik alanı içerisindeki iletişimi güçlendirmek için kurulmuştur.³⁸ Ayda 14 e-posta ile başlayan liste, bugün ayda 120'yi aşkın e-postayı 3.021 kişiye doğrudan ulaştırmaktadır.

35 Bu noktada tam bir liste vermek mümkün değil. Merkezi Portekiz'de olan ve uluslararası gençlik kuruluşu statüsündeki *Youth for Exchange and Understanding* kuruluşunun Türkiye'deki temsilciliği olan Genç Anlayış ve Değişim Derneği örnek olarak verilebilir.

36 1999 yılında GSM'nin Avrupa Gençlik Festivali programında Euromed'e yer verisi, Genç Anlayış ve Değişim Derneği'yle beraber 2001 yılında İzmir'de düzenlenen ilk Euromed eğitimi, 2001-2003 döneminde GSM ile yürütülen STK Gençlik Eğitim Projesi, 2001 yılında Habitat ve Yerel Gündem 21 ile Mardin'de düzenlenen Euromed eğitimi başlangıç olarak sayılabilir.

37 http://www.youth-partnership.net/export/sites/default/youth-partnership/documents/Publications/Coyote/8/euro_med.pdf

38 E-posta grubundaki ile e-postada verilen bilgiye dayanarak.

1999-2001 dönemi, bugün hâlâ gençlik çalışmaları alanında olan birçok gencin ilk kez bir araya geldiği, uluslararası gençlik çalışması yapan gençlik kuruluşlarının sayısının arttığı ve formel olmayan yöntemlerle gençlik eğitimleri yapan eğitimcilerin sivil alanda görünürlük kazanmaya başladığı dönem olarak, Türkiye gençlik sivil alanının büyükçe bir adım daha genişlemesine neden olmuştur.

1999-2001 döneminde, gençlik sivil alanını etkileyen bir diğer gelişme de Nisan 1999'da *Resmi Gazete*'de yayınlanan Gençlik Kulüpleri Tescil Yönetmeliği'dir.³⁹ Yönetmeliğe göre, dernek statüsünde olan tüm gençlik girişimleri, Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından tescillendiği sürece,⁴⁰ Daire tarafından gençlik kuruluşlarına yıllık olarak sağlanabilecek bütçeden ve eğitim olanaklarından faydalanabilir hale gelmektedirler. Yönetmelik, Türkiye'deki gençlik sivil alanında iki kutup oluşturmuştur. Devletin, özellikle gençlik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini desteklemek ve onlara "gençlik kulübü" statüsü vermek için yeni bir düzenleme getirmiş olmasını benimseyenler ve dernek olarak var olan bir sivil örgütün, devletin sağladığı olanaklardan faydalanabilmek için bir kez daha tescil altına alınmasını *gereksiz* bularak, bu Yönetmeliğin gençlik sivil toplum kuruluşları ve devlet arasında organik bir bağ kurmaya neden olacağından ve bunun sivil alanın bağımsızlığını etkileyeceğinden endişe edenler arasında tartışmalar yaşanmıştır. Temmuz 2005 tarihinde güncellenen Yönetmelik de, 1999 yılındaki tartışmanın argümanları baz alınarak tekrar incelenebilir.

1999-2001 döneminde gerek sivil alandaki, gerek uluslararası kuruluşlardaki, gerekse kamu kurumlarındaki gelişmeler, Türkiye gençlik sivil alanının yaygınlaşması ve *kalabalıklaşmasına* yol açmış önemli dönüm noktaları olarak adlandırılabilir.

³⁹ Resmi gazete internet sitesi arşivi 2000 yılından başladığı için bu Yönetmeliğin tam metnine ulaşabileceğiniz internet sitesi adresini burada veremiyoruz. Temmuz 2005 tarihinde güncellenen yönetmeliğin tam metni için bakınız: http://www.dernekler.gov.tr/_Dernekler/Web/Gozlem2.aspx?sayfaNo=34

⁴⁰ Kulüp statüsü almış derneklerin listesi için bakınız: http://www.genclikhizmetleri.gov.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=68

2002-2004: GENÇLİK ÇALIŞMASI VE FORMEL OLMAYAN ÖĞRENMENİN YAYGINLAŞMASI VE ULUSAL GENÇLİK KONSEYİ KURMA ARAYIŞLARI

2002-2004 dönemi, birbirine paralel gelişen ve şüphesiz birbirini etkileyen birçok gelişmeyle örülüdür. Makalenin bu bölümü, takip kolaylığı sağlamak adına, iki alt bölümden oluşacaktır. İlki, gençlik çalışmasının ve bu çalışmanın yanı sıra gelişen formel olmayan öğrenme kavramının Türkiye’de yaygınlaşmasına bakacağımız bölüm, ikincisi ise şüphesiz paralelinde geliştiği süreçten etkilenen ve onu etkileyen, Türkiye Ulusal Gençlik Konseyi arayışlarına biraz daha yakından bakmaya çalışacağımız bölüm olarak özetlenebilir.

2002-2004a: Gençlik Çalışması ve Formel Olmayan Öğrenmenin Yaygınlaşması

1999 yılında başlayan Euromed Gençlik Programı ve koordinasyon çalışmaları 2002-2003 yıllarında da devam etmiştir. Tanıtım toplantıları, eğitimler ve Euromed Gençlik Programı’ndan faydalanan gençler ve gençlik kuruluşları için düzenlenen etkinlikler devam etmiştir. 2003 yılında yayınlanan ve program dahilindeki tüm Avrupa Akdeniz ülkelerini değerlendiren Euromed Ara Dönem Raporu’na göre Türkiye’deki uygulama, Ürdün, İsrail ve Filistin ile beraber en başarılı uygulamalardan biri olarak belirtilmektedir. Ayrıca yine raporda, 11 Avrupa Gönüllü Hizmeti projesi ile Türkiye’deki uygulamanın en yüksek sayıda Avrupa Gönüllü Hizmeti projesi gerçekleştirmiş Akdeniz ülkesi uygulaması olduğunu da belirtmektedir.⁴¹

2000-2003 yılları arasında, British Council, *Connect Youth*/İngiltere ve Euromed Türkiye Koordinatörlüğü işbirliğiyle Türkiye’nin 15 farklı ilinde⁴² STK Gençlik Eğitim Projesi⁴³ düzenleyen GSM, bu

41 Raporun tam metni için bakınız: <http://www.salto-youth.net/otheremreports/>

42 Adana, Ankara, Antalya, Denizli, Diyarbakır, Kayseri, Trabzon, Samsun, Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Gaziantep, Mersin, İstanbul ve İzmir.

43 Proje sonrası yayınlanan eğitim kitabının tam metni için bakınız: http://www.genclikpostasi.org/v1.5/index.php?option=com_actcont&task=view&cid=14&itemid=20

proje aracılığıyla, Avrupa Akdeniz Gençlik Eylem Programı'nın yaygınlaştırılmasında önemli katkı sağlamıştır.

Devam eden tanıtım faaliyetlerinin yanısıra, 2002-2003 döneminde, Euromed Türkiye Koordinatörlüğü, Türkiye gençlik sivil alanını ilerleyen yıllarda oldukça fazla etkileyecek iki çalışma yapmıştır. Bunlardan ilki, Tarih Vakfı ile ortaklık içerisinde Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu'nun ortaklığında hazırlanmış olan ve gençlik kuruluşlarının kapasitesini geliştirmeye yönelik tasarlanmış olan eğitim kılavuzlarının (*T-Kit*) Türkçe'ye çevrilmesi ve basılması çalışmasıdır. Kültürlerarası Öğrenme Eğitim Kılavuzu'nun⁴⁴ çevirisi ile başlayan süreç devam eden yıllarda farklı kurumlar tarafından sürdürülmüştür.⁴⁵

Euromed Türkiye Koordinatörlüğü'nün 2003 yılında gerçekleştirdiği bir diğer kritik çalışma da 3D Gençlik Eğitimci Eğitimi'nin⁴⁶ Türkiye'deki gençlik eğitimcileri için düzenlenmiş olmasıdır. İhtiyaç belirleme toplantısı, eğitimci eğitimi ve takip toplantısı ile ilk kez uzun dönemli bir gençlik eğitimci eğitiminin Türkiye'de düzenlenmiş olması, Türkiye'deki gençlik eğitimcilerini bir araya getirmiş ve bugün hâlâ beraber çalışmalar gerçekleştiren gençlik eğitimcileri arasında bir iletişim ağı kurmuştur. 3D Gençlik Eğitimci Eğitimi'nin bir diğer önemli etkisi de, Ulusal Ajans'ın kurulma dönemine denk gelmesi ve Ulusal Ajans'ta uzman olarak göreve başlayan çalışanların bir bölümünün de eğitim sürecine dahil olmasıdır. 2003 yılı ile beraber, çalışmalarına başlayan Ulusal Ajans, Gençlik Programı'nın yaygınlaştırılmasına yönelik eğitim çalışmalarında 3D Eğitimci Eğitimi'nde yer almış sivil eğitimcilere önemli bir rol vermiştir. Böylece düzenlenmiş olan 3D eğitimi aracılığıyla, Türkiye'de gençlik çalışmasının ve formel olmayan öğrenme fırsatlarının yaygınlaştırılmasında önemli rolü olan Ulusal Ajans'a, Euromed Gençlik Programı'ndan bilgi, deneyim ve insan kaynağı aktarılmıştır.

⁴⁴ http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/T-kits/3/Tkit_3_TUR

⁴⁵ İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Birimi tarafından çevrilen eğitim kılavuzlarına <http://stk.bilgi.edu.tr/egitimdizisi.asp> adresinden ulaşılabilir.

⁴⁶ Mark Taylor, Arturas Deltuva ve Asuman Göksel tarafından gerçekleştirilmiş olan eğitime 13 gençlik eğitimci katılmıştır. Bu 13 eğitimcinin tamamı, Türkiye'de ya da Avrupa'da gençlik çalışması alanında çalışmalar yapmaya devam etmektedir.

Türkiye sivil alanında gençlik çalışmasının yaygınlaşmasına katkı sağlayan bir diğer gelişme de, 2002 yılında, Avrupa Konseyi'nin gençlik çalışması ve gençlik politikaları oluşumu alanında Türkiye ile ortaklık yapmaya başlamasıdır. Türkiye'de Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ile yürütülen ortaklık kapsamında 2002-2003 yılları süresince “Gençlik Liderleri için Uzun Dönemli Eğitim Kursu”⁴⁷ düzenlenmiştir. Böylece Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmekte olan uluslararası gençlik çalışmaları, sivil alanda daha da görünürlük kazanmıştır.⁴⁸ Ortaklık kapsamında 2004 yılı sonuna kadar çeşitli eğitim toplantıları ve seminerler düzenlenmiştir. Bu toplantılar arasından, kamuda gençlik üzerine çalışan personel ile gençlik örgütlerinden temsilcilerin bir araya geldikleri “Devlet Kurumları ve Sivil Toplum Örgütleri Arasında Gençlik Alanında İşbirliği İçin 50/50 Eğitimi” eğitimleri ve yine 2004 yılında düzenlenmiş olan Eğitimci Eğitimi’ni bu metin içerisinde vurgulamakta fayda vardır.⁴⁹ Her iki çalışma da, 2000’li yıllara kadar, birbirleri ile etkin bir iletişim içerisinde çalıştıklarını söylemenin zor olacağı kamu çalışanları ve sivil toplum kuruluşları arasında bir diyalog sürecinin başlamasına katkı sağlamıştır.

Gerek Euromed Gençlik Programı ve Ulusal Ajans tarafından yürütülen Gençlik Programı, gerekse Avrupa Konseyi ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen ortaklık çerçevesindeki çalışmalar, uluslararası gençlik çalışması ve formel olmayan öğrenmenin yaygınlaşması sürecini desteklerken, ilerleyen yıllarda gençlik alanında önemli bir etki yaratacak olan bir diğer kuruluş, Toplum Gönüllüleri Vakfı⁵⁰ (TOG), 2002 yılı sonunda İstanbul’da kurulmuştur. Ulusal çapta bir gençlik örgütlenmesini destekleyen TOG, farklı illerde gençlik girişimlerini destekleyerek çalışmalarına başlamıştır. Yapısı

47 Detaylı bilgi için bakınız: http://www.genclikhizmetleri.gov.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=159

48 Avrupa Konseyi ortaklığı ile yapılan çalışmalarda, katılımcıların açık çağrı yöntemi ve başvuru formları ile belirleniyor olması, eğitimlere sivil alanda görünürlük kazandırmıştır.

49 Her iki kurs ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: http://www.genclikhizmetleri.gov.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=159

50 Daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.tog.org.tr>

ve öncelikleri gereği, öncelikle üniversitelerde tanıtım toplantıları gerçekleştirilen ve buradaki gençlerin örgütlenerek, yerelde gönüllü temelli projeler faaliyete geçirmek için bir araya gelme süreçlerini destekleyen kurum, bu yerel örgütlenmelerin üniversite çatısı altında kulüplüşmeleri sürecine de destek vermektedir. Alandaki kuruluşların neredeyse tamamı dernek statüsündeyken, TOG ile beraber ilk kez bir Vakıf da gençlik çalışması alanında yer almaya başlamıştır.

TOG, gençlik çalışmasının ve formel olmayan öğrenmenin Türkiye sivil alanında yaygınlaşmasına farklı illerde desteklediği gençlik örgütleri (kulüp, topluluk, bağımsız grup vb.) ve bu örgütlere sağladığı eğitimler aracılığıyla, katkıda bulunmuştur. 2002 yılına kadar çoğunlukla uluslararası girişimler ve bu girişimlerin Türkiye'deki yansımaları ile gelişen gençlik çalışması alanı, TOG ile beraber yerel girişimlerle yaygınlaşmaya başlamıştır.⁵¹ 2004 yılında, TOG'un sağladığı tüm eğitimler yüze yakın gencin içerisinde aktif bir biçimde bulunduğu "Gençlik Eğitimcileri" havuzu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. TOG yapısı içerisinde bulunan gençlik eğitimcileri tarafından gerçekleştirilen ve yine bu havuzdaki eğitimcilerle sunulan eğitimler, formel olmayan öğrenmenin yerelleşmesi konusunda yol alınmasını sağlamıştır.⁵² TOG'un öncelikle üniversitelerde örgütleniyor olması, gençlik çalışması alanının üniversitelerde *daha kurumsal* bir biçimde yaygınlaşmasını da sağlamıştır.

Yine bu dönem içerisinde, Nisan 2004'te Türkiye Gençlik Federasyonu,⁵³ sekiz kurucu derneğin ortaklığıyla kurulmuştur. 2007 yılı itibarıyla 26 gençlik derneğinin üyesi olduğu Federasyon'un tüzüğün-

51 Şüphesiz 1979 ve 2002 dönemi içerisinde de birçok yerel gençlik girişimi etkinlikler gerçekleştirmiş ve makalede daha önce bahsedilen kuruluşlar da farklı illerde gençlik çalışmaları düzenlemiştir. Burada TOG'un alana sağladığı katkı, projelerin gelişim sürecinden tamamlanma sürecine kadar yerel katkıya yaptığı vurgu ve bu konuda elde ettiği kazanımlara ilişkin sunabildiği verilerdir.

52 Bugün hâlâ devam etmekte olan Anahtar eğitimleri, Demokrasi ve Haklarımız eğitimleri, Üreme Sağlığı ve Akran eğitimleri, Gençlik ve Sosyal Haklar eğitimleri, Sağlık Okuryazarlığı eğitimleri ve burada yer veremediğimiz diğer eğitim paketlerinin tamamı gençlik eğitimcileri tarafından formel olmayan yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.

53 Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.turkiyegenccfed.org.tr/>

de belirtilen kuruluş amacı: “Gençlerin, her kademedeki eğitim öğretim kurumlarında, çalıştıkları iş kollarında yönetime katılmalarına, kendilerini ve yaratıcılıklarını geliştirebilmelerine, sorunlarının araştırılmasına, çözüm yolları bulunmasına ve destek sağlanmasına, insan ve doğa sevgisi taşıyan, insan haklarına saygılı, demokratik değer, tutum ve davranışlara sahip bireyler olarak yetişmelerine, Cumhuriyetin, laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti niteliklerine bağlılık duygularının ve örgütlenme bilincinin yaygınlaştırılmasına, aile, toplum ve ulus bağlarının güçlenmesine, ülke ve dünya barışı ile çevre ve toplumsal kalkınma alanlarında daha etkin olmaları için yurtiçi ve yurtdışı gençler ve gençlik örgütleri arasında yakınlaşma, dayanışma ve işbirliğinin gerçekleştirilmesini amaçlayan üye derneklerin, kendi aralarında, ulusal veya uluslararası düzeydeki kamu yönetimleri, yerel yönetimler, özel ve gönüllü kuruluşlarla kuracakları iletişim ve işbirliğinde eşgüdümün sağlanmasına ve amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak, aynı düzeydeki ulusal veya uluslararası örgütler karşısında üyelerini temsil etmek”tir. Bu *zorlu* kuruluş amacına ulaşmak için Federasyon’un yaptığı etkinlikler ve projelere ilişkin bilgilere erişilememiştir (en son Aralık 2007 tarihinde incelendi). Üyesi olan 26 derneğin, 13 tanesinin isminin farklı şehirlerden Gençlik Birliği Dernekleri olması ve 10 tanesinin de yine farklı şehirlerden Gençlik Dernekleri olması,⁵⁴ federasyonu oluşturan derneklerin gençlik alanına yaklaşımındaki çeşitliliğe dair düşündürücüdür.

Özetle 2000-2004 dönemi, farklı kurumlarda, farklı biçimlerde başlamış olan gençlik çalışmalarının birbirlerini görmeye başladıkları ve bir yandan da yaygınlaşmaya başladığı dönem olarak belirtilebilir.

54 Türkiye Gençlik Birliği Derneği, Erzurum Gençlik Derneği, İstanbul Gençlik Birliği Derneği, Van Gençlik Derneği, Adana Gençlik Birliği Derneği, Muş Gençlik Derneği, Nevşehir Gençlik Derneği, Batman Gençlik Derneği, Hatay Gençlik Derneği, Denizli Gençlik Birliği Derneği, Kahramanmaraş Gençlik Derneği, Şanlıurfa Gençlik Derneği, Aydın Gençlik Birliği Derneği, Yalova Gençlik Birliği Derneği, Anadolu İzciler Derneği (Ankara), Sivas Gençlik Birliği Derneği, Sinop Gençlik Derneği, Gençlik Kültür Evi Derneği (Ankara), Giresun Gençlik Derneği, Gaziantep Gençlik Birliği Derneği, Antalya Gençlik Birliği Derneği, Erciyes İzcilik Gençlik ve Spor Derneği (Kayseri), Kırıkkale Gençlik Birliği Derneği, Uşak Gençlik Birliği Derneği, Rize Gençlik Birliği Derneği, İzmir Gençlik Birliği Derneği.

2002-2004b: Ulusal Gençlik Konseyi Kurma Arayışları

2000-2004 dönemi, aynı zamanda Ulusal Gençlik Konseyi kurma arayışlarının gençlik sivil alanına hareketlilik getirdiği dönem olarak da özetlenebilir.

Gençlik konseyleri, ilgili ülkedeki örgütlü gençlerin yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde ülke yönetimine katılmalarına olanak sağlayan en yaygın temel mekanizmalardan biridir. Katılımı sağlayan konseylerin yapısı, farklı ülkelerde farklı biçimlerde hayata geçmektedir. Bazı ülkelerde gençlik konseyleri, birer danışma kurulu gibi, gençleri doğrudan ilgilendiren konularda görüşüne danışılan platformlarken, bazı ülkelerde yasal sürecin bir parçası olarak danışma kurullarından öte bir yetkiye sahiptir.⁵⁵ Farklı ülkelerdeki gençlik konseylerinin yapısı ve örgütlenme biçimleri de ilgili ülkenin özgül şartlarına göre şekillenmektedir. Tüm modeller, çeşitli biçimlerde birbirinden farklılık gösterse de, ortak oldukları nokta, gençlerin kendilerini ilgilendiren konularda, yönetime katılmalarını sağlayarak devlet ile gençler arasında hak temelli bir ilişkinin kurulmasına katkı sağlamalarıdır.

Avrupa Gençlik Forumu, Avrupa ülkelerindeki gençlik kuruluşları tarafından bağımsız olarak kurulmuş ve yapısında doksandan fazla Ulusal Gençlik Konseyi'nin ve uluslararası gençlik kuruluşunun yer aldığı bir oluşumdur. "Genç insanların Avrupa'yı ve içinde yaşadıkları toplumları şekillendirmeye aktif biçimde katılmaları ve bugünün dünyasında Avrupa vatandaşları olarak genç insanların yaşam koşullarını iyileştirmek adına yetkinleştirilmeleri için" çalışan Avrupa Gençlik Forumu, gençlik politikaları ve gençlik çalışmasının gelişim alanlarında, öncelikle yapısı içerisindeki kurumlar olmak üzere, tüm Avrupa'daki gençlik çalışmalarına destek sağlamaktadır. Avrupa Gençlik Forumu yapısı içerisinde Türkiye'den Ulusal Gençlik Konseyi temsili bulunmamaktadır.

Türkiye'de 1990'ların başında gençlik alanındaki hareketlenme ile hızlanan Ulusal Gençlik Konseyi kurma arayışları, 2002-2004 dö-

⁵⁵ Avrupa'daki Gençlik konseylerinin tamamının içinde yer aldığı yapı olan Avrupa Gençlik Forumu'nun sitesi, farklı gençlik konseyleri uygulamaları hakkında detaylı bilgi sağlamaktadır. <http://www.youthforum.org>

nemi içerisinde gençlik alanında önemli bir gündem oluşturmuştur. Şubat 2003'te Türkiye Gençlik Konseyi Girişimi (TÜGEK),⁵⁶ girişimde yer alan çeşitli gençlik sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla Türkiye'nin çeşitli yerlerinde toplantılar düzenlemeye başlamıştır. “Gençlikle ilgili kurum ve kuruluşların ortak hareket etmesini sağlayan, aralarındaki iletişimi güçlendiren, gençlerin temsiliyetini kolaylaştıran, bulunduğu ülkedeki gençlik politikalarının oluşmasına yardımcı olan bir platform” olma hedefiyle yola çıkan girişim Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği ve Sivil Toplum Geliştirme Programı (STGP)'ndan⁵⁷ maddi destek almıştır. Gençlikle ilgili sivil toplum kuruluşlarını, üniversite öğrenci konseylerini, meslek odaları ve sendikaların gençlikle ilgili alt birimlerini ve siyasi parti gençlik kollarını bir araya getirmeyi hedefleyen yapı, 2003-2004 tarihleri arasında çeşitli toplantılar düzenlemiştir. Ayrıca girişim, Nisan 2004'te Avrupa Gençlik Forumu'ndan temsilcileri bir çalışma ziyareti kapsamında ağırlamıştır.⁵⁸

Ulusal Gençlik Konseyi kurma konusundaki bir diğer girişim de, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği'nin 1997 yılından beri desteklediği Yerel Gündem 21 Gençlik Meclisleri'nin,⁵⁹ Ulusal Gençlik Parlamentosu olarak toplanması ve bu Parlamento'nun Ulusal Gençlik Konseyi olarak tanınmasına yönelik gerçekleştirdiği çalışmalarıdır.⁶⁰ 2003 yılında 19 Mayıs Haftası'nda Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği, Ankara'da “1. Gençlik Zirvesi”⁶¹ düzenlemiştir ve her yıl gençlik zirveleri düzenlemeye devam etmektedir.

56 Girişim, bugün devam etmediği için, bu bölümde verilen bilgiler çeşitli posta gruplarının arşivlerinden derlenmiştir.

57 Sivil Toplum Geliştirme Programı çalışmalarına Sivil Toplum Geliştirme Merkezi olarak devam etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://www.stgm.org.tr>

58 Çalışma ziyaretinin raporu için bakınız: http://www.youthforum.org/Downloads/policy_docs/youth_work/0526-04.pdf

59 Gençlik Meclisleri hakkında detaylı bilgi için bakınız: <http://www.la21turkey.net/index.php?page=topic&op=cat&cid=108&tid=288>

60 Süreç hakkında detaylı bilgi için bakınız: <http://www.la21turkey.net/index.php?page=topic&op=cat&cid=108&tid=287>

61 Diğer Gençlik Zirveleri ve raporları için bakınız: <http://www.la21turkey.net/index.php?page=topic&op=cat&cid=108&tid=289>

Bugün, Türkiye’de hâlâ bir Ulusal Gençlik Konseyi bulunmamaktadır. 2002-2004 döneminde artan Gençlik Konseyi arayışları ve tartışmaları bugün alanda öncelik verilen bir gündem olarak görülmektedir.⁶²

2005-2007: GENÇLİK POLİTİKALARI ALANINDA GELİŞME

Türkiye’deki Gençliğin Katılımı ve Sosyal Gelişimi Projesi Gençlik Sosyal Gelişim Programı (GSGP), Dünya Bankası (DB) ile Gençlik Spor Vakfı arasında 11 Kasım 2005 tarihinde imzalanan, TF55800 no’lu Gençliğin Gelişimi ve Sosyal Katılımı Hibesi kapsamında oluşturulmuştur. Üç yıllık program 1.872.000 ABD doları olan bütçesini dört ana proje bileşeni çerçevesinde değerlendirmek üzere planlanmıştır.⁶³ Ana bileşenler; gençlik katılımı ve yetkilendirme, gençlik istihdam girişimleri, gençlik kültür köprüleri ve gençlik politikaları başlıklarındadır.

Aralık 2005 tarihinde, hibenin kapsamı ve hibe çerçevesinde gerçekleştirilebilecekler Dünya Bankası ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı’nın ev sahipliğinde, gençlik sivil toplum kuruluşlarına ve kamu kuruluşlarının gençlik ile ilgili birimleri ile tartışmak üzere bir toplantı düzenlenmiştir. İki gün süren toplantıda, hibenin hedefleri ve ana bileşenleri geniş bir katılım ile tartışılmıştır.

Sivil alanın katkısına açık bir biçimde başlayan program, 2007 yılına kadar geçen süre zarfında zamanla *içine kapanmış* ve bugün Gençlik ve Spor Vakfı bünyesinde çalışan hibe yöneticisi ekip tarafından, “HepiBiz Felsefesi” çerçevesinde sürmektedir.⁶⁴ Program çerçevesinde belirlenen 21 pilot ilde, gençlik çalışması bağlamında ve çoğunlukla formel olmayan yöntemler kullanılarak etkinlikler düzenlenmek-

62 Avrupa Gençlik Forumu’nun Nisan 2004’te Türkiye’de konu ile gerçekleştirdiği çalışma ziyaret raporunun Türkçe’ye kazandırılması ve Ulusal Gençlik Konseyi arayışları ile ilgili Milli Talebe Birliği döneminden başlayarak günümüze dek olan gelişmeleri içeren detaylı bir çalışmanın acilen yapılması, gençlik politikaları alanındaki tartışmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

63 Gençlik Sosyal Gelişim Programı hakkında daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.gsgp.org.tr>; program hakkında daha detaylı bir tartışma için Kurtaran’ın bu kitaptaki makalelerine bakılabilir.

64 Çalışmalar hakkında detaylı bilgi için bakınız: <http://www.gsgp.org.tr>

tedir.⁶⁵ Programın detayı ve alanda gerçekleştirilenler Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından takip edildiği ve sivil alanın dışında olduğu için bu makalenin kapsamı dışındadır.⁶⁶ 2006 yılında çalışmalarını hızlandıran programa katılan gençlerin büyük bir bölümü bu çalışmalarda gönüllülük temelinde yer aldığı için, programın gençlik sivil alanına bir yansıması vardır. Bu makalede özellikle belirtmek istediğimiz bir diğer nokta da hibe kapsamındaki etkinliklerle gençlik politikası alanında bir tartışmanın başlamasıdır.

2005 yılındaki bir diğer gelişmede Dünya Bankası'nın "Dünya Bankası ile program ülkelerinde yaşayan gençler arasında daha etkin bir diyalog yaratmayı amaçlayan ve gençlerin karşılaştıkları sorunlara kendi çözümlerini üretebilmeleri bağlamında destek sağlamak için" yürütülen Gençliğin Sesi⁶⁷ programının Türkiye'de başlamasıdır. Türkiye'nin farklı şehirlerinden gelen ve ortak noktaları sivil toplum kuruluşlarında gönüllü ve aktif olarak yer almaları olan grubun katılımcıları, ilk yıl eğitim, kırsal kalkınma, istihdam ve yönetim çalışma gruplarında çalışmış ve raporlar hazırlamıştır. 2006 yılından itibaren Gençlik Politikaları Geliştirme Çalışma Grubu ve Gençlik ve İstihdam Çalışma Grubu olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Böylece, gençlik politikaları alanındaki bir diğer çalışma grubu da, bu kez Dünya Bankası'nın desteğiyle 2006 yılında başlamıştır.

2005 yılı içerisinde başlayan bir diğer ortaklık da Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu⁶⁸ (UNFPA) ve Toplum Gönüllüleri Vakfı arasında başlayan Üreme Sağlığı Akran Eğitimleri Projesi'dir.⁶⁹ Üreme Sağlığı

65 Formel olmayan yöntemlerle düzenlenen etkinliklerin, katılımcıların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesi, gerekirse değiştirilmesi ve etkinlikte yer alan gençlerin "özgür" katılımlarının sağlanması temel prensiplerdir. Bu perspektifle, program çerçevesinde gerçekleşen "Eğitim Paketleri" ve "Taklit Eğitimleri"nin esnekliği tartışmaya açıktır.

66 Program hakkında daha detaylı bir tartışmayı Kurtaran'ın bu kitaptaki *Türkiye'de Gençlik Alanında Devletin Rolü* makalesinde bulabilirsiniz.

67 Ayrıntılı bilgi için bakınız: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/TURKEYINTURKISH/0,,contentMDK:20902280-pagePK:1497618-piPK:217854-theSitePK:455688,00.html>

68 Daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.unfpa.org.tr>

69 Daha fazla bilgi için bakınız: <http://ureme.tog.org.tr>

Akran Eğitimleri Projesi, Birleşmiş Milletler “Genç İnsanların Sağlığı-nın Geliştirilmesi ve Korunması” Kuruluşlararası Grubu’nun Akran Eğitimi Alt Komitesi tarafından geliştirilen Genç Akran Eğitimi Ağı (Y-PEER)⁷⁰ Projesi’nin Türkiye ağını oluşturmaktaki ilk adımdır.

UNFPA’in gençlik ve üreme sağlığı alanında, gençlik sivil toplum kuruluşları ve özel sektörden kuruluşlarla⁷¹ beraber gerçekleştirdiği bir diğer çalışma da Bir Gençlik Hikâyesi⁷² kampanyasıdır. Kampanya çerçevesinde kurulmuş olan internet sitesi cinsel sağlık konusunda gençlere yönelik bir bilgi kaynağı oluşturulurken, kampanya çerçevesinde geliştirilen savunuculuk eğitimleriyle gönüllüler, gençlik ve üreme sağlığı konusundaki politikaları etkilemek üzere çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Her iki çalışmayla da gençlik sivil alanında, üreme sağlığı konusunda bir savunuculuk hareketi başlatmak ve gençlik politikaları gelişim sürecini etkilemek temel hedeflerdendir. Böylece 2005 yılı itibariyle, gençlik sivil toplum kuruluşlarının gençlik çalışması kapsamında dışında da gençlik politikaları alanı ile ilgili çalışmalar yaptığını görmeye başlıyoruz.

2005 yılında UNDP ve Coca-Cola ortaklığıyla başlayan bir diğer çalışma da “Hayata + Gençlik Fonu”nun⁷³ gençlik sivil alanından gelecek başvurulara açılmış olmasıdır. 5 yıl sürecek olan hibe programı 1,5 milyon ABD doları bütçesi ile yüze yakın gençlik projesini desteklemeyi hedeflemiştir. “Gençler tarafından tasarlanan, toplumsal fayda hedefleri olan, yenilikçi, yaratıcı, çevreye duyarlı, katılımcı, sürdürülebilir, yaşam kalitesini artırmaya yönelik projeleri desteklemek” hedefiyle uygulanan program, ilk döneminde 10, ikinci döneminde 12 projeyi desteklemiştir. Programa olan yoğun talep, gençlik sivil alanının yerel çalışmalar için destek arayışını bir kez daha göstermiştir.

⁷⁰ Daha fazla bilgi için: <http://www.youthpeer.net>

⁷¹ Proje ortakları Levi’s, World, MTV Türkiye, MTV Me ve Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği’dir.

⁷² Daha fazla bilgi için: <http://www.birgenclikhikayesi.com>

⁷³ Hayata + Gençlik Fonu, ilk yılında Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği’nin de ortaklığında başlamış ve bir yıl sonra, Habitat ve Gündem 21 Gençlik Derneği ortaklıktan ayrılmıştır. Gençlik Fonu hakkında detaylı bilgi için bakınız: <http://www.hayataarti.org>

Ulusal Ajans tarafından 2002 yılından itibaren yürütülmeye başlanan Gençlik Programı 2006 sonu itibariyle tamamlanmıştır. Bu dönem içerisinde Ulusal Ajans 605 tane Eylem 1: Gençlik Değişimleri başvurusu, 398 tane Eylem 2: Avrupa Gönüllü Hizmeti başvurusu, 977 tane Eylem 3: Gençlik Girişimleri başvurusu ve 414 tane Eylem 5: Destek Önlemleri başvurusu almıştır. Sırasıyla 291 tane Eylem 1 Gençlik Değişimleri projesi, 398 tane Eylem 2 Avrupa Gönüllü Hizmeti projesi, 323 tane Eylem 3 Gençlik Girişimleri projesi ve 157 tane Eylem 5 Destek Önlemleri projesi kabul edilmiştir. Türkiye sivil alanında gençlik çalışması perspektifinden baktığımızda, bu rakamlar 2003-2006 yılları arasında 850'ye yakın uluslararası ve 300'ü aşkın yerel projenin gerçekleştirildiğini söylemektedir.

Yine 2006 yılı içerisinde, Ulusal Ajans üç uzun dönemli eğitim gerçekleştirmiştir. Düzenlenen, proje uygulayıcıları için uzun dönemli eğitim kursu, öğretmenler için eğitim kursu ve rehberler için eğitim kursu formel olmayan öğrenme yöntemlerini yaygınlaştırmış ve Gençlik Programı'nın gelişimine yönelik çalışmalar için sivil alandaki kapasitenin artmasına katkı sağlamıştır.⁷⁴

2007 ile beraber Gençlik Programı,⁷⁵ Gençlik Programı'nın devamı olarak yine Ulusal Ajans tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Çerçevesi Avrupa Komisyonu tarafından belirlenen ve 2013 yılına kadar devam edecek olan programda, eski programda olmayan yeni iki başlık da gençlik politikaları konusunda tartışma ve projeler geliştirme olanakları sunmaya başlamıştır. Bunlardan ilki Eylem 1.3 Gençlik Demokrasi Projeleri başlığı altında gençlerin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde demokratik yaşama katılımını desteklemeye yönelik program alt başlığı, ikincisi ise Eylem 5.1 Gençler ve Gençlik Politikalarından Sorumlu Olanlar için Toplantılar başlığı altında gençler, gençlik çalışmalarında aktif kişiler ve gençlik politikalarından sorum-

⁷⁴ Ulusal Ajans tarafından yürütülen Gençlik Programı'nda görev alan öğretmenlerle ilgili daha detaylı bir tartışmayı bu kitapta Nemutlu'nun *Gençlik Çalışması ve Gençlik Eğitimleri* makalesinde bulabilirsiniz.

⁷⁵ *Youth in Action*.

lu kişiler arasında işbirliğini, seminerleri ve yapılandırılmış diyalogu destekleyen program alt başlığıdır.⁷⁶

Bu sırada Avrupa Konseyi ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı arasındaki ortaklık devam etmektedir ve ortaklığın 2006 yılında planlanmış son etkinliği olan “Türkiye’de Gençlik Politikalarının Geliştirilmesi Konulu Seminer” Ankara Gölbaşı’nda gerçekleştirilmiştir.⁷⁷ Alandaki sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin ve kamu görevlilerinin katıldığı seminerde, gençlik politikası oluşum süreci ile ilgili teorik ve deneyime dayalı tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

2005 yılında gençlik çalışması ve alanındaki bir diğer gelişme de TOG ve İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin ortaklığıyla Gençlik Çalışmaları Birimi’nin kurulmasıdır.⁷⁸ Gençlik çalışmasının yaygınlaşması ve gençlik politikaları gelişim sürecine bilgiye dayalı katkı sağlamak hedefiyle kurulmuş olan Birim, ilk yılında alanda ortaklıklar geliştirmiş, ikinci yılından itibaren de araştırmalar ve gençlik çalışması alanında modelleme çalışmaları yaparak gençlik sivil alanına katkı sağlamıştır. Aralık 2006’da İstanbul’da düzenlenen GePGeNç FeSTiVaL,⁷⁹ Gençlik Çalışmaları Birimi’nin yanı sıra, Düzenleme Komitesi’nde yer alan otuzu aşkın gençlik kuruluşu ve programı içerisinde gönüllü olarak yer alan yüz elliye aşkın sivil etkinlikle, gençlik alanı içerisinde bir diyalog süreci başlatmayı hedeflemektedir. GePGeNç FeSTiVaL’in düzenleme süreci, ilerleyen yıllarda, Festival’de yer alan gençlik kuruluşlarının ihtiyaçlarını ve perspektiflerini duyurabilecekleri ve böylece gençlik politikaları etrafındaki tartışmalara katkıda bulunacakları bir oluşuma dönmeyi hedeflemektedir.

Gençlik Çalışmaları Birimi’nin 2005-2006 yılları arasında Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ile beraber sekretaryasını yürüttüğü Herkes Farklı - Herkes Eşit Gençlik Kampanyası,⁸⁰ gençlik sivil

76 Daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.ua.gov.tr>

77 Detaylı bilgi için bakınız: http://www.genclikhizmetleri.gov.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=159

78 Daha fazla bilgi için bakınız: <http://genclik.bilgi.edu.tr>

79 Daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.gepgencfestival.net>

80 Daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.herkesfarkli-herkesesit.info>

alanı ve gençlik alanındaki kamu kuruluşları arasında gelişebilecek diyalog sürecine bir örnektir. Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Gençlik Forumu ortaklığı ile Avrupa çapında yürütülen Kampanya, Türkiye’de, açık çağrı ile belirlenen; sivil toplum kuruluşları ve gençlik ile ilgili kamu kuruluşlarının yer aldığı bir Kampanya Komitesi tarafından, sivil bir kampanya koordinatörü ile yürütülmüştür. Kampanya’nın Türkiye’deki gençlik sivil alanına katkısı, gençlik sivil girişimlerinin insan hakları alanında gerçekleştirmek istedikleri çalışmalara içerik ve görünürlük desteği sağlaması ile sınırlıysa da, çeşitlilik, insan hakları ve katılım temalarının gençlik sivil alanında tartışılmasına olanak sağlamıştır. Kampanya kapsamındaki dikkat çekici bir diğer etkinlik de 2006 yılında Barışarock Festivali’nde TOG ve Gençlik Çalışmaları Birimi ortaklığında düzenlenmiş olan “Yaşayan Kütüphane”⁸¹ projesidir. Ayrıca Kampanya’nın Avrupa çapındaki koordinasyonu tarafından düzenlenen “Kültürlerarası ve Dinlerarası Diyalog Sempozyumu” da İstanbul’da gerçekleşmiştir.

2005 yılı ve devamındaki gelişmelerle beraber, gençlik çalışmaları alanı bir adım daha genişlemiş ve gençlik politikalarının tartışılması süreci hızlanmıştır. Paralel bir diğer gelişme de gençlerin siyasete katılımı ve seçilme yaşıyla ilgili gelişmedir. Haziran 2006’da, ARI Hareketi seçilme yaşının 30’dan 25’e düşürülmesi için bir imza kampanyası başlatmıştır.⁸² ARI Hareketi’nin gençlik çalışmaları ile ilgili ekibinin yürüttüğü Kampanya, sivil toplum kuruluşlarının ortaklığına açık bir biçimde yürütülmüştür. Kasım 2006’da seçilme yaşı, yalnızca ARI Hareketi tarafından değil, birçok sivil girişimin desteğinin etkisiyle 25’e düşürülmüştür.

Gençlik Servisleri Merkezi, 2005-2007 döneminde yaptığı çalışmalardan özellikle iki tanesi ile gençlik çalışması ve gençlik politikası alanına katkı sağlamıştır. Bunlardan ilki Avrupa Komisyonu desteği ile 2006 yılı içerisinde yürütülen Kamu Eşgüdüm Projesi, diğeri ise British

⁸¹ Daha fazla bilgi için bakınız: <http://yasayankutuphane.blogspot.com>

⁸² Daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.25yas.org>

Council⁸³ ve UNDP'nin ortaklığıyla yürütülen Gençlik Postası⁸⁴ internet sitesinin yayına başlamasıdır. Gençler, gençlik çalışması ve gençlik politikaları alanlarında Türkiye'den ve çoğunlukla Avrupa'dan yayınların yer aldığı internet sitesi, sivil alanda gençlik ile ilgili gelişmelere de yer vermektedir.

Özetle, 2005-2007 dönemi, gençlik sivil alanındaki kurumların sayılarının daha da arttığı, ulusal ve uluslararası düzeyde etkinlik gösteren kurumların ilgilerinin gençlik alanına *da* yöneldiği ve gençlik çalışmasıyla formel olmayan öğrenme alanlarındaki tartışmaların gençlik politikaları temelinde tartışılmasının yoğunlaştığı bir dönem olarak görülebilir.

SONUÇ

Gençlik çalışması kavramı, “gençlerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri amacı ile gencin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanan bir öğrenme ortamının yaratılmasına yönelik yapılan çalışmalar” bağlamında 1980'lerin sonuna doğru görülmektedir. Sivil alandaki ilk örnekler, bilgiye erişim kanalları ve maddi olanakları uluslararası hareketlilik projeleri içinde yer almaya yeten gençlere sağlanan olanaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öncelikle Avrupa ülkelerindeki gençlik sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklıklar kurma çerçevesinde başlayan çalışmalar, bu ortaklıkların da etkisiyle gençlerin katılımına yönelik mekanizmaların geliştirilmesini isteyen hak temelli girişimler ile gelişmektedir. Bu hak temelli arayışların ve içinde bulunulan siyasi dönemin de etkileriyle Akdeniz bölgesi ve Avrupa ile olan sivil ortaklıkların artmasına yönelik fonlar ve destekler başlamaktadır. Euromed Gençlik Programı ve Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Programı'nın sağladığı olanaklarla gençlerin

83 British Council, 2000'lerin başından itibaren gençlik alanında Türkiye'deki çalışmalarda aktif ortaklıklarla yer almış ve hem gençlik çalışması ve gençlik politikası alanındaki tartışmalara katkı sağlamıştır. Diğer tüm kurumlarda olduğu gibi, British Council'in de gençlik alanındaki tüm etkinliklerine bu makalede yer vermek mümkün değil. British Council'in gençlik alanındaki etkinlikleri hakkında daha fazla bilgi için bakınız: <http://www.britishcouncil.org/turkey>

84 <http://www.genclikpostasi.org>

sivil alandaki etkinlikleri büyük şehirlerin dışında da gelişim göstermeye başlamıştır.

Sivil alandaki bu gelişim sonrasında, öncelikle Avrupa Konseyi'nin gençlikle ilgili kamu kuruluşlarıyla ortaklaşa gerçekleştirdiği çalışmalar takip etmiş ve gençlik alanında sivil toplum ve kamu arasında bir diyalog süreci başlamıştır. Bu sürece paralel olarak, gençlik sivil toplum kuruluşları, karar verme mekanizmalarındaki temsiliyetlerini yapılandırılmış bir diyalog sürecine dönüştürmek için, yine benzerlerine Avrupa ülkelerinde rastlanan gençlik konseyi kurma girişimlerinde bulunmuşlardır.

Uluslararası kuruluşların girişimlerinin yanı sıra, ulusal bağlamdaki siyasi durum ve sivil toplumun genelinde görülen gelişimler gençlik alanını da etkilemiş ve yerel, bölgesel ya da ulusal düzeyde gençlik çalışmaları hız kazanmıştır. 1980'lerden başlatabileceğimiz bu sivil tarihsel süreç, 2000'li yılların ortasında hizmet üretme boyutundan politika geliştirme boyutuna doğru yol almıştır. Kurumsallaşma süreçlerinde yol almış olan gençlik sivil toplum kuruluşları, oluşumları içerisindeki bilgi ve becerileri tüm gençlik sivil toplum kuruluşlarına yaymaya yönelik çalışmalara başlamıştır. Gençlik çalışması alanında üretilen bilginin artışı ve yine aynı alandaki uygulamalar için gerekli olan becerileri aktarabilecek insan kaynağındaki artış, tüm gençlik çalışmaları alanını daha da yaygınlaştırmak ve gençlik politikası alanında sivil öneriler geliştirmek için ihtiyaç duyulabilecek birikimin oluştuğunun göstergeleridir.

Tüm bu gelişmelerin devam edebilmesi ve gençlik alanındaki kamu kuruluşlarıyla sivil toplum kuruluşlarının diyaloglarının etkinleşmesi için üç temel öneri geliştirilebilir. Bunlardan ilki, katılıma dayalı gençlik politikaları gelişimi için, sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşları arasındaki diyalogu yapılandıracak oluşumların başlatılmasıdır. İkincisi, son yirmi yıldır uluslararası ortaklıklarla edinilen bilgi, beceri ve tutumların Türkiye'de yaşayan gençlerin ihtiyaçları doğrultusunda önceliklendirilmesi ve yerelleştirilmesi için çalışmalar başlatmak ve var olan çalışmaların desteklenmesidir. Burada sunulacak

son öneriyse, sivil alanda gençlik çalışmasının öncelikle gençler ve gençlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilmesi gerekliliğine dayanarak, gençlik sivil toplum kuruluşlarının sürekliliğini sağlayacak destek önlemlerine yönelik politikaların devlet tarafından geliştirilmesidir. Yapıları ve hedef kitleleri gereği gençlik sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllü insan kaynağı hızla değişmekte ve deneyim, yapıya katılan gençlerle birlikte yeniden üretilmek durumundadır. Gençlik sivil toplum kuruluşları içerisindeki bu hızlı dönüşüm bir sorun olarak değil, bir durum olarak algılanmalı ve bu duruma rağmen, gençlik sivil toplum kuruluşlarının sürekliliğini sağlayacak çalışmalar devam etmelidir.

Son olarak, Türkiye sivil alanında gençlik çalışmasının gelişiminin 2007 yılında geldiği nokta, gençlik sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalogun da gelişmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Birbirlerini ve etkinliklerini gören, tanıyan ve beraber hareket etme becerilerini geliştiren bir gençlik sivil alanı, 2000'lerle birlikte hızlanan dönüşümü gençlerin toplumsal hayattaki etkinliklerini arttırmaya yönelik çalışmalar için bir olanak haline getirebilir.

KAYNAKÇA

- Kentel, F. (1995), Türkiye'de 1990'ların Gençliği, IMV-SAM, Yenyüzyıl Kitaplığı, İstanbul.
- Lüküslü, D. (2005), La Jeunesse Turque Actuelle: La Fin du "Mythe" de la Jeunesse, Doktora tezi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), CADIS, Paris.
- Keyman, F. (2006), Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkânsızlıklar İçinde Bir Vaha, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara.
- <http://www.25yas.org>
- <http://www3.itu.edu.tr/~aegee/ecg/index.html>
- <http://www.annalindhturkiye.org>
- <http://www.aegeestanbul.org>
- <http://www.britishcouncil.org/turkey>
- <http://www.birgenclikhikayesi.com>
- <http://www.coe.int/youth>
- <http://www.dernekler.gov.tr>
- <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r15006.htm>

<http://www.euromedyouth.net>
<http://www.genctur.com>
<http://www.gsm-youth.org>
<http://www.gsgm.gov.tr>
<http://www.genclikhizmetleri.gov.tr>
<http://www.gsgp.org.tr>
<http://genclik.bilgi.edu.tr>
<http://www.gepgencfestival.net>
<http://www.genclikpostasi.org>
<http://www.herkesfarkli-herkesesit.info>
<http://www.karl.aegee.org>
<http://www.la21turkey.net>
<http://www.salto-youth.net>
<http://turkey.euromedyouth.net>
<http://www.tog.org.tr>
<http://www.ua.gov.tr>
<http://www.unfpa.org.tr>
<http://web.worldbank.org>
<http://www.youthforhab.org.tr>
<http://www.youth-partnership.net>
<http://www.youthforum.org>
<http://www.youthpeer.net>
<http://yasayankutuphane.blogspot.com>

9

Avrupa apında Gençlik Politikaları**EYLEM CERTEL – YÖRÜK KURTARAN**

Avrupa boyutunda gençlik çalışması için ortak bir tanım yapmaya çalışmak oldukça zordur. Bunun bir nedeni, ulusal düzeydeki kurumsal uygulamalar ve sivil alanın inisiyatifiyle gelişen gençlik çalışmalarının hem diğer ülkeler, hem de ülke içindeki uygulamalarında (ki bu uygulamaları da kendi içinde sivil-kamu ve/veya ulusal-bölgesel diye ayrıştırabiliriz) farklılık göstermesidir. Bir diğer nedeni de bu uygulamaların Avrupa çapında desteklenmesine yönelik sağlanan imkânların ulusal ve ulusötesi kurumlar tarafından oluşturulmasındaki farklılıklardır. Bunun bir nedeni, bu kurumların uluslararası/Avrupa gençlik çalışmalarına bakışındaki farklılıklar olduğu gibi, bir diğer nedeni de faaliyetlerine belirli kısıtlar (sınırlar, finansal olanaklar, kurumların varoluş amaçları gibi) erevesinde devam etmeleridir.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu coğrafyada, ağırlıklı olarak uluslararası gençlik çalışmalarının –ki bunlar da öncelikli olarak uluslararası kurumların sağladığı olanaklar üzerinden hayata geçmektedir– uluslararası boyutunun bir bölümü mutlaka Avrupa'yla ilintilidir. Bu Avrupa ile ilintili olma durumunun kendisini belirleyen iki önemli neden vardır: Bu

uluslararası kurumların kurulma amaçları ve çalıştıkları coğrafyanın boyutu. Bu iki nokta, aslında Avrupa çapındaki gençlik çalışmalarının içeriğini de doğrudan etkileyen bir sürecin oluşmasını sağlar. Bu yaklaşımlar, belirli konularda gerilimler oluşturduğu gibi yeni açılımların yaratılmasına yönelik imkânların da oluşmasını sağlamaktadır.

Bu makale, gençlik çalışmalarını, Avrupa çapında faaliyet gösteren kurumlar temelinde inceleyecektir. Bu inceleme, eleştirel bir analizden daha çok, bu kurumların hangi alanlarda ne tür çalışmalar yaptığına yönelik bilgi sağlayıcı bir temel metin niteliğindedir. Bunu yaparken de odaklanacağı iki kurum Avrupa Komisyonu¹ ve Avrupa Konseyi'dir.² Özellikle bu iki kurumun seçilmesinin temel nedeni, her iki paydaşın da Avrupa çapındaki faaliyetlerinin Türkiye'deki gençlik alanını doğrudan etkilemesi ve gençlik çalışmalarının kurumsallaşması ve kavramsallaştırılmasında çok önemli etkilere sahip olmalarıdır.

AVRUPA VE GENÇLİK

Genç ve gençlik, gerek kavram gerek yaş aralığı olarak farklı toplumlarda, hatta aynı toplumun farklı kesimlerinde değişik ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu kadar farklı toplumların yer aldığı coğrafyaları, tanım gereği içinde bulunduran Avrupa düzeyinde de gençlik kavramına yönelik tek bir tanım bulunmamakta, Avrupa kapsamında yer alan ülkelerin tamamı gençliği kendi bakış açılarıyla tanımlamakta ve gençlik politikalarını ve bu politikalar çerçevesinde gençlerin ihtiyaçlarını karşılama yönündeki hizmetleri buna göre belirlemektedir.

Avrupa Konseyi, üye ülkelerde gençlik politikalarının gözden geçirilmesi amacıyla 1995 yılında onaylanan ve 1997-2001 yılları arasında uygulanan bir çalışmayı hayata geçirmiştir (Williamson, 2002). Bu kapsamda AB Avrupası'nın da kapsamı içinde yer alan pek çok Av-

- 1 Avrupa Komisyonu AB'nin yürütme organıdır. Yasama önerilerinin hazırlanması, alınan kararların uygulanması ve Avrupa Birliği'nin günlük işleyişinden sorumludur. <http://ec.europa.eu/>.
- 2 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi'ne üye 47 ülke bulunmaktadır (<http://www.coe.int>). AB Konseyi ise AB'nin Avrupa Parlamentosu ile beraber iki yasama organından biridir. (<http://www.consilium.europa.eu>). Tüm makalede birinci kurum için Avrupa Konseyi, ikinci kurum için AB Konseyi ifadeleri kullanılacaktır.

rupa ülkesinde, o ülkedeki gençlik politikaları ve gençliğin durumu üzerine detaylı bir inceleme yapılmış ve elde edilen sonuçlar Avrupa Konseyi tarafından kitap olarak yayınlanmıştır. Bu alışma sonrasında da görülen önemli bir nokta, her bir Avrupa ülkesinin gençliği farklı bir şekilde kavramsallaştırıyor olduğu ve bu yönde de politikaların farklılık gösterdiğidir (Williamson, 2002). Yaş aralığı olarak ele alındığında, gençlik kavramı, İngiltere’de 13-19 yaş arasındaki grup olarak tanımlanırken, Estonya’da 7-26 yaş arası, Hollanda’da 0-25 yaş arası (bu yaş aralığında bir alt grup olarak gençlik 12-25 yaş arası grup olarak da ele alınmaktadır), İşpanya’da 14-30 yaş arası (şu sıralarda st sınırın 32 ya da 34 yaşa yükseltilmesi tartışılmaktadır) ve Lüksenburg’da ise 12-25 yaş arasını kapsayacak şekilde çeşitlilik göstermektedir (Williamson, 2002).

Son yıllarda, özellikle Gençlik için Beyaz Kitap alışmaları nedeniyle, gençliğe yönelik bir tanım yapma sorunu Avrupa gençlik araştırmaları ve politikalarının da gündeminde yer almaktaydı. AB, Gençlik için Beyaz Kitap’ta gençliği 15-25 yaş arasındaki grup olarak tanımlamaktadır (Avrupa Birliği, 2001). 2001 yılında Lizbon’da yapılan AB konferansında da aynı konu tartışılmış ve gençliği tanımlamaya yönelik varolan yaklaşımların demografik ya da faaliyet-bağlantılı özelliklere dayandığı sonucuna varılmıştır. Birinci tanımlama, demografik, gençleri bir toplumdaki belirli bir yaş grubu olarak alan daha resmi/formel bir tanımdır. Faaliyet-bağlantılı ikinci tanımlamada ise, belirli bir yaş sınırlaması bulunmamakta ve gençliği kendi alt-sistemi içinde benzer tür faaliyetleri, yaşam tarzını ve gençlere atfedilen kültürü paylaşan bir alt-grup olarak tanımlamaktadır.³

Avrupa ve gençlik kavramlarına kısaca değindikten sonra, Avrupa düzeyinde gençlik çalışmalarına bakmadan önce, “Gençlik alışması” terimini⁴ incelemek ve kavramsallaştırmaya çalışmak faydalı olacaktır.

³ www.youthforum.org

⁴ Gençlik alışması kavramı ile ilgili Nemutlu’nun bu kitapta yer alan *Gençlik alışması znel Sınıflandırma Modeli* başlıklı makalesine bakılabilir.

GENÇLİK ÇALIŞMASI

Aynı gençlik ve gençlik politikaları kavramlarında olduğu gibi, gençlik çalışması konusunda da Avrupa çapında ortak bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Gençlerin hangi ülkede nasıl tanımlandığıyla ilgili soruya verilen cevaba benzer biçimde, bu ülkelerin gençlik çalışması uygulamalarıyla ilgili de tek bir modelden bahsetmek mümkün değildir (Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik, 2006). Mesela Hollanda'daki gençlik çalışmalarının ağırlıklı olarak finansmanı üye aidatları gibi sivil katkılar ile sağlanırken Avusturya'daki gençlik çalışmasının ağırlıklı finansmanı kamu tarafından sağlanmaktadır. Başka bir örnek gençlik çalışmalarıyla spor faaliyetlerinin içiçe geçtiği ve sosyal dışlanmayı önleme çalışmalarının yoğun olduğu Almanya ile diğer ülkelerin uygulamaları arasında farklılıklar olduğudur. Fakat tüm bu farklı uygulamalara rağmen, gençlik çalışmalarının kavramsallaştırılmasında Lauritzen'in (2006) yaklaşımı, tüm uygulamaları –farklılıklara rağmen– yatay kesen bir tanımdır.

Lauritzen'e göre gençlik çalışmasının temel hedefi; “kendi geleceklerini şekillendirmeleri için gençlere olanaklar sağlamaktır.” Böylece gençlik çalışması, gençler için ve gençlerle yapılan sosyal, kültürel, eğitsel, vb. içerikli etkinliklerin araç olarak kullanıldığı faaliyetlerin tümüne verilen isimdir. Gençlik çalışması, daha çok okul dışı eğitsel çalışmalar başlığı altında tanımlanır ve genel amacı gençlerin topluma katılımını ve sosyal içerilmesini arttırmaktır. Bir diğer amacı da; gençlerin toplumdaki özerkliklerini sağlamaya yönelik kişisel ve sosyal alanda kendilerini gerçekleştirmelerini sağlamaktır. Bu makalede gençlik çalışması terimi bu çerçevede kullanılacaktır.

Avrupa düzeyinde gençlik çalışması temel olarak Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından, belirlenen gençlik politikaları ve öncelikler çerçevesinde, yürütülmekte ve yönlendirilmektedir. Avrupa Konseyi'nin gençlik alanındaki çalışmaları “Konsey Avrupa”sını⁵ ve kısıtlı da olsa Konsey dışındaki ülkeleri hedeflerken, Avrupa Komis-

5 1949 yılında kurulan ve 47 üyesi olan Avrupa Konseyi'ne Türkiye, Konsey kurulduktan kısa bir süre sonra, yine 1949 yılında üye olmuştur.

yonu'nun çalışmaları öncelikli olarak “program ülkelerini”⁶ ve öncelikle komşu ülkeler olmak üzere dünya ülkelerini hedeflemektedir. Bu anlamda Avrupa Konseyi'nin daha geniş bir coğrafyaya hitap ettiğini söylemek mümkündür.

AVRUPA KONSEYİ, GENÇLİK VE SPOR MÜDÜRLÜĞÜ

Kurumsal Yapı

Avrupa Konseyi için gençlik politikasının temel hedefi gençlerin aktif vatandaşlar olabilmelerini ve aktif vatandaşlığı başarıyla uygulayabilmelerini sağlamak için gerekli koşulları sağlamaktır. Avrupa Konseyi'nin bakış açısına göre, bunu sağlayabilmek için, gençlik politikası dört ana görevi yerine getirmelidir:⁷

- Gençlerin iyi halini garanti altına almak (hem zihinsel hem de fiziksel olarak);
- Gençlere yeteri kadar öğrenme imkânı sağlamak (formel, formel olmayan ve enformel);⁸
- Gençlerin topluma dahil olabilmelerini garanti altına almak (topluma entegrasyon);
- Gençleri katılım yönünde güçlendirmek (karar alma mekanizmalarına erişim).

Avrupa düzeyinde gençlik çalışmasının desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekliliğinin ilk olarak Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Müdürlüğü tarafından gündeme getirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa Konseyi, 1972 yılında Avrupa düzeyinde çalışabilecek gençlik çalışanlarının ve gençlik liderlerinin yetiştirilebilmesi için eğitimler düzenlenebilmesi amacıyla ilk Avrupa Gençlik Merkezi'ni (Strazburg) ve Avrupa düzeyindeki gençlik faaliyetlerini finansal olarak desteklemek

6 Program lkeleri, AB yesi 27 ülkeyi, AB'ye aday lke Türkiye'yi ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi  ülkeyi kapsamaktadır (www.europa.eu.int).

7 <http://www.coe.int/youth>

8 Formel, formel olmayan ve enformel tanımları için bu kitapta yer alan Taylor'un makalesine bakılabilir.

amacıyla da Avrupa Gençlik Vakfı'nı hayata geçirmiştir. Strazburg'daki Avrupa Gençlik Merkezi Avrupa Konseyi girişimi ile Norveç Hükümeti'nin katkılarıyla çalışmalarına başlamıştır. Bugün, Konsey'in Gençlik ve Spor Müdürlüğü de (Avrupa Gençlik Vakfı, Hareketlilik Fonu ve Spor Bölümü de dahil olmak üzere) bu bina içinde hizmet vermektedir. Konsey'in ikinci Gençlik Merkezi Budapeşte'de, Macaristan Hükümeti'nin verdiği binada 1995 yılında hizmete girmiştir. Bu merkez aynı zamanda Konsey'in Orta ve Doğu Avrupa'daki ilk sürekli hizmeti olma özelliğini taşımaktadır.

Avrupa Gençlik Merkezleri'nde hükümetten bağımsız gençlik örgütleriyle yakın işbirliği içinde; her yıl, 40 ile 50 arasında faaliyet düzenlenmektedir. Bu gençlik örgütleri ilgi alanları açısından, sosyo-egitimsel örgütlerden siyasi örgütlere, kırsal gençlik hareketinden çevre ağlarına kadar oldukça geniş bir çeşitlilik göstermektedir. “Çalışma Toplantısı”⁹ olarak adlandırılan bu faaliyetler çeşitli konu başlıkları altında, Avrupa Konseyi'nin genellikle yıllık olarak belirlediği öncelikler çerçevesinde, Konsey'e yapılan başvuruların uygun görülmesi halinde gerçekleştirilmektedir. Merkezlerde, “Çalışma Toplantıları” dışında Avrupa Konseyi'nin, gençlik çalışanlarının, eğitmenlerin ve liderlerin yetiştirilmesi amacıyla düzenlediği çeşitli eğitimler de (Eğitmen Eğitimi, Uzun Dönemli Eğitim gibi) yapılmaktadır. Tüm bu faaliyetlere katılmak için Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Müdürlüğü'nün internet sitesinden (<http://www.coe.int/youth>) İngilizce ve Fransızca dillerinde bilgi almak ve başvuruda bulunmak mümkündür.

Avrupa Konseyi, gençlik çalışmalarına yönelik pedagojik yaklaşımı ve bu çerçevede yine gençlerle ve üye devletlerin temsilcileriyle beraber belirlediği politikalarla Avrupa çapında gençlik çalışmalarının şekillenmesine, yaygınlaşmasına ve kalitesinin artmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Bu yaklaşımın en somut göstergelerinden biri ortak yönetim (*co-management*) prensibinin kurumsallaştırılmış olmasıdır.

9 Çalışma toplantısı *study session* karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Avrupa Gençlik Yönlendirme Komitesi (CDEJ)¹⁰ bu prensiple kurulmuştur. Üye ölkelerin gençlik ile ilgili devlet kurumlarından oluşan Komite, ulusal politikalar ile ilgili fikir alışverişinin yapıldığı bir platform görevi görmektedir. Ayrıca üye ölkelerin benimsemesi için bazı yasal öneriler geliştirmektedir.¹¹ Buna ek olarak gençlikle ilgili Bakanların katılımıyla toplantılar da düzenlemektedir. Gençlik Danışma Konseyi¹² ise 30 gençlik STK'sı ve ağı tarafından oluşturulan ve gençlikle ilgili konularda fikir belirten bir kuruldur. Gençlik için Birleşik Konsey,¹³ CDEJ ve Danışma Konseyi'ni biraraya getirmektedir. Gençlik için Program Komitesi ise Birleşik Konsey'in altında, ortak karar verme sürecini kurumsal hale getiren bir yapıdır. Hem CDEJ, hem de Danışma Konseyi'nden sekizer üyenin katılımı ile faaliyet göstermekte ve Avrupa Gençlik Vakfı ve Avrupa Gençlik Merkezleri (Strazburg ve Budapeşte)'nin programlarını oluşturma, izleme ve değerlendirme görevini yerine getirmektedir. Görüldüğü üzere gençlik STK'larının kendilerini doğrudan ilgilendiren Avrupa üstü bir kurumun yönetimine katılımı yasal bir çerçeveye belirlenerek sağlanmaktadır.

Gençlik Kuruluşları İçin Fon Olanakları

Avrupa düzeyindeki gençlik faaliyetlerine finansal destek sağlamak amacıyla Avrupa Gençlik Merkezi ile eş zamanlı olarak Avrupa Gençlik Vakfı¹⁴ kurulmuştur. Vakfın yıllık bütçesi yaklaşık olarak 3 milyon Avro'dur ve 1972 yılından beri 15-30 yaşları arasında bulunan ve çoğunluğu üye ölkelerden yaklaşık 300.000 genç Vakıf tarafından des-

10 *European Steering Committee for Youth*. CDEJ; Avrupa Konseyi gençlik alanında hükümetlerarası işbirliği görevini yürütmektedir.

11 Gençler için uzun Dönemli Uluslararası Gönüllülük Hizmetlerinin Teşviki, (ETS no: 175) Avrupa Konseyi, Strazburg, 5 Kasım 2000.

12 Avrupa Konseyi'nin gençlik politikalarında etkili olan Gençlik Danışma Konseyi (*Advisory Council on Youth*) hükümetten bağımsız 30 gençlik örgütü ve ağı temsilcisinden oluşmaktadır. Gençlik Danışma Konseyi gençlik örgütlerinin tüm gençlik alanı faaliyetleri hakkında görüş ve bilgi sağlayarak, Avrupa Konseyi'nin diğer faaliyetlerine gençlerin katılımını garanti altına almaktadır.

13 *The Joint Council on Youth*.

14 *European Youth Foundation*.

teklenen faaliyetlerden yararlanmıştı (www.coe.int/youth).

Vakfın genel amacı, Avrupa Konseyi'nin temel değerleri olan insan hakları, demokrasi, hoşgörü ve dayanışmaya saygı anlayışına uygun olarak geliştirilmiş barış, anlayış ve işbirliğinin geliştirilmesine hizmet eden, Avrupa düzeyindeki gençlik faaliyetlerine finansal destek sağlayarak Avrupa'daki gençler arasındaki işbirliğini teşvik etmektir (www.coe.int/youth).

Vakıftan fon almak isteyen gençlik örgütleri kategori A (uluslararası gençlik buluşmaları), B (Gençlik buluşmaları dışındaki diğer faaliyetler), C (hükümetten bağımsız uluslararası gençlik örgütleri ve ağlarının idari giderlerine destek) ve D (pilot projeler) olmak üzere dört kategori altında başvuru yapabilirler. A ve B kategorilerine başvuru yapmak için 1 Ekim ve 1 Nisan olmak üzere her yıl iki tane son başvuru tarihi bulunmaktadır. D kategorisi için ve Avrupa Gençlik Vakfı'na ilk kez başvuran kuruluşlara yönelik ve yalnızca bir kez olmak üzere herhangi bir son başvuru tarihi bulunmamakta ve C kategorisi için ise son başvuru tarihi yıllık olarak belirlenmektedir.¹⁵ Fondan yararlanmak isteyen kuruluşların Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Müdürlüğü sayfasını ziyaret ederek, konseyin veritabanına kayıt yaptırılmaları gerekmektedir. Fonun dağıtılması konusunda da Avrupa Konseyi demokratik ve katılımcı bir yaklaşım benimsemiştir. Fon verilecek projeler, hükümetten bağımsız gençlik örgütlerinin temsilcilerinin oluşturduğu program komitesi tarafından belirlenmektedir.

Avrupa Konseyi'nin Avrupa'da gençlik çalışmasını desteklemek üzere hayata geçirdiği çalışmalardan biri de Gençlerin Hareketliliği için Dayanışma Fonu'dur. Konseyin 16 Aralık 1994 tarihinde Uluslararası Demiryolu Birliği'yle yaptığı anlaşma sonucu hayata geçirilen fon, imkânı kısıtlı gençlerin hareketliliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Fonun temel prensibi dayanışmadır; satılan her bir *Inter Rail* biletinden bir Avro bu fona aktarılmaktadır. Böylelikle, imkânı kısıtlı gençlerin, uluslararası ve bir eğitim boyutu olan gençlik faaliyetlerine

15 2007 yılı için belirlenen son başvuru tarihi 1 Şubat 2007 idi.

katılabilmek üzere fona başvurmaları ve tren ile gidiş-dönüş yolculuk masraflarını fondan alabilmeleri mümkün olmaktadır. Fona başvuracak gençlik grubunun en az 10 kişiden oluşması ve katılacakları faaliyetin de en az iki ülkenin yer aldığı uluslararası bir faaliyet olması gerekmektedir.¹⁶

AVRUPA KOMİSYONU, EĞİTİM VE KÜLTÜR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, GENÇLİK BİRİMİ

Avrupa Birliği düzeyinde gençlik çalışmalarının gelişimini destekleyen ikinci paydaş olan Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi'nden sonra gençlik alanında daha geç etkinlik göstermeye başlamıştır. Komisyon tarafından ilk kez 1988 yılında Avrupa'da gençlik çalışmalarını desteklemek üzere gençleri ve onların hareketliliğini hedefleyen Avrupa için Genlik¹⁷ programının temelleri atılmış ve böylece AB pilot olarak 1989-1995 yılları arasında gençlik alanını desteklemek üzere somut çalışmalar yapmaya başlamıştır.

Ancak 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması'nın 149. maddesi AB'nin gençlik alanında daha etkin çalışmalar yapabilmesinin önünü açmıştır. Bu maddeye göre AB, "...gençlik değişimleri ve sosyo-eğitimsel eğitimcilerin dahil olacağı değişim programlarının gelişimini teşvik" etmelidir.¹⁸

Bu kapsamda, 2001 yılına kadar olan süreçte Komisyon'un gençlik faaliyetlerinin daha çok belirli programların uygulanmasına yoğunlaştığını görmektediriz. Sonrasında, politik tartışmanın derinleştirilebilmesi ve genişletilmesinin yanısıra varolan AB programlarının ötesine geçilebilmesi için, Komisyon, gelecek yıllar için gerekli olan bir politika işbirliğinin geliştirilmesini öngörmüştür. Bu bağlamda, *Gençlik için Beyaz Kitap*¹⁹ hazırlanmıştır. Bu gelişme, Avrupa Komisyo-

¹⁶ <http://www.eyf.coe.int/fsmj>

¹⁷ *Youth for Europe*.

¹⁸ Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyi'nin "Gençlik" Topluluk Eylem Programı Hk. Kararı, http://ec.europa.eu/youth/program/dec_1031_en.pdf

¹⁹ *Beyaz Kitap*, belirli bir alandaki Topluluk eylemleri için tavsiyeler içeren bir belgedir. Bazı durumlarda, Avrupa düzeyinde bir konsültasyon süreci başlatmak üzere, *Beyaz Kitap*'tan önce Ye-

nu'nun da gençlik alanında daha etkin, politik ve vizyon sahibi bir duruş edinmesinde önemli bir adım olmuştur.

Beyaz Kitap, üye ülkelere gençlik konusunda dört öncelik –katılım, bilgi, gönüllü faaliyetler ve gençliğin daha iyi tanınması ve bilinmesi– alanında işbirliğini geliştirmelerini ve diğer ilgili politikaların belirlenmesinde gençlik boyutunun daha fazla dikkate alınmasını tavsiye etmektedir. *Gençlik için Beyaz Kitap*'ın oluşturulma süreci, Avrupa'daki gençlerin kendilerini doğrudan ilgilendiren önemli bir politika dokümanının içeriğine katkı sağlayabilmeleri konusunda iyi bir örnek olmuştur.

Beyaz Kitap'ın hazırlanış sürecinde Mayıs 2000 ile Mart 2001 dönemleri arasında üye ülkeler tarafından 17 ulusal konferans düzenlenmiştir. Bu konferanslara binlerce genç katılarak 440 öneriyi kaleme almışlardır. 31 ülkeden 450 delegenin katıldığı Ekim'deki Paris toplantısında, bu öneriler Avrupa boyutundan bakılarak tekrar gözden geçirilmiş ve 80'e indirilmiştir. Şubat 2001'de, Brüksel'de toplanan Ekonomik ve Sosyal Komite'de 60 örgüte konuyla ilgili danışılmıştır. Gençlik ve diğer alanlardan birçok akademisyen, konuyla ilgili geri bildirim vermesi için dinlenmiştir. Tüm AB başkentlerinde politika uygulayıcıları, yöneticiler ve ulusal gençlik konseyleri ile toplantılar düzenlenmiş ve gençlikle ilgili yöneticilerin katıldığı iki toplantı organize edilmiştir. Bu toplantılardan ilki görüşmelerin açılması, diğeri de danışma sürecine son noktayı koymak için düzenlenmiştir. Gençlik kuruluşları, araştırmacılar, gençler ve kamu yetkilileri siyasi irade için önceliklerini Umea'da Mart 2001'deki toplantıda listelemişlerdir. 24 Nisan'da Avrupa Parlamentosu'ndaki görüşmelerde 300 genç temsilci hazır bulunmuştur (Avrupa Birliği, 2001). Görüldüğü üzere farklı kimlik, sosyal sınıf ve cinsiyetten gelen gençlerin ve örgütlerinin katılımının sağlan-

şil Kitap hazırlanır. *Beyaz Kitap* Bakanlar Konseyi tarafından uygun bulunduğu takdirde, ilgili alanda Birliğin eylem programı haline gelebilir. *Gençlik için Beyaz Kitap* Avrupa'daki gençlerin geleceği için son derece önemli bir belgedir. Üye ve aday ülkelerdeki gençlerin, gençlik alanındaki uzmanların, ulusal hükümetlerin ve STK'ların katılımıyla 1.5 yıllık bir sürecin sonunda Kasım 2001'de yürürlüğe girmiştir. Bu süreci takiben, 2002 yılında Bakanlar Konseyi tarafından gençlik alanındaki Avrupa işbirliğini düzenleyen bir çerçeve hazırlanmış ve bu çerçeve AB Konseyi'nin Kasım 2005'de aldığı bir kararla yeniden düzenlenmiştir.

masına yönelik Avrupa boyutundaki çalışmalar, ulusal düzeydeki etkinlikler ile desteklenmiştir.

Komisyon, gençlik alanında yapılan çalışmalar için kilit bir araç belirlemiştir. Yapılandırılmış Diyalog²⁰ diye adlandırılan bu aracın amacı, Avrupa gündemiyle ilgili politika belirleyici diyalog ve tartışmaların yürütülmesine gençlerin aktif olarak dahil edilmesidir.²¹ Bu süreç, *Gençlik için Beyaz Kitap*'ın doğrudan takibi ve aşağıda ayrıntısının verildiği Avrupa Gençlik Pakti'nın da mantıklı bir sonucudur. Yapılandırılmış Diyalog, temalar ve zamanlama açısından yapılandırılmıştır: 2007 yılında gençlerin sosyal ve mesleki entegrasyonuna; 2008 yılında kültürlerarası diyaloğa ve 2009 yılında da Avrupa düzeyinde gençlik politikalarının geleceğe yönelik perspektiflerine odaklanmaktadır. Yapılandırılmış Diyalog, Komisyon'un Demokrasi, Diyalog ve Tartışma için D Planı'na ve Roma Antlaşması'nın²² 50. yldnmnn kutlanmasına katkıda bulunmaktadır. Avrupa Gençlik Haftası ve altı ayda bir değişen AB Başkanı lkeler tarafından düzenlenen gençlik etkinlikleri, gençlerin seslerini duyurmak ve Avrupa düzeyinde kendilerini ilgilendiren politikaların şekillenmesine katkıda bulunmak için kullanabildikleri ana faaliyetlerdir.

Avrupa İşbirliği erevesi

şu anda Avrupa Komisyonu'nun gençlik alanında Avrupa İşbirliği erevesi üç boyuttan oluşmaktadır:

Gençlerin Aktif Vatandaşlığı (Açık Koordinasyon Yöntemi)

Gençlik alanında, Açık Koordinasyon Yntemi²³ ye lkelerin yeterliliğine ve dayanışma prensibine bağlı olarak esnek bir yaklaşım-

20 Yapılandırılmış Diyalog, *Structured Dialogue* teriminin karşılığı olarak kullanılmaktadır.

21 <http://youthweek.eu/living-together.html>

22 Roma Antlaşması, 25 Mart 1957'de Fransa, Batı Almanya, İtalya ve Benelx lkeleri (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) arasında imzalanan ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (şimdiki Avrupa Birliği) kuruluş antlaşmasıdır.

23 Açık Koordinasyon Yöntemi *Open Method of Coordination* karşılığı kullanılmıştır. Avrupa Birliği'nde yönetişimin hükümetlerarası ve görece yeni bir aracıdır; uygulanması ye lkelerin gönüllü işbirliğine dayanmaktadır.

la uygulanmaktadır. Açık Koordinasyon Yöntemi, dört tematik önceliğe odaklanmaktadır: “katılım”, “bilgilenme”, “gönüllü faaliyetler” ve “gençliğe yönelik daha büyük bir anlayış ve bilgi”. Aynı zamanda gençlik ile ilgili Açık Koordinasyon Yöntemi, üye ülke yönetimlerinin, AB Konseyi’nin ve Komisyonu’nun görevlerini belirlemektedir. Açık Koordinasyon Yöntemi’nin gençlik alanındaki çalışma biçimi şu şekilde özetlenebilir:

Her bir üye ülke, dört tematik önceliğe yönelik hazırlanmış standart bir anket doldurur. Verdikleri cevaplar temel alınarak, Komisyon bir sentez raporu sunar ve her bir öncelik için ortak hedefler önerir. AB Konseyi, öncelikler için ortak hedefleri karara bağlar. Üye ülkeler ortak hedeflerin uygulanmasından sorumludur. İki yıllık bir sürenin sonunda, uygulama üzerine raporlarını hazırlarlar. Bu raporlara dayanarak, Komisyon bir ilerleme raporu hazırlar ve AB Konseyi’ne sunar. Uygulamada göstergelere ya da karşılaştırmalara gönderme yapılmaz, ancak hangi konunun izlenmesi ya da izlenmemesi gerektiği Komisyon’un raporunda yer alabilir.

Gençlerin bakış açılarının da dikkate alınması adına, üye ülkelerin hazırladıkları raporları Komisyon’a göndermeden önce kendi ülkelerindeki gençlere danışmaları (ulusal uygulamalarını takiben) gerektiğini belirtmektedir.²⁴ Komisyon’un da bu konuda Avrupa Gençlik Forumu’na danışması gerekmektedir.

Açık Koordinasyon Yöntemi’nin ilk döngüsünde (2002-2004) AB Konseyi, Komisyon’un önerileri doğrultusunda, dört önceliğe yönelik 14 tane Ortak Hedefi karara bağlamıştır. 2006 yılında, Komisyon, “katılım” ve “bilgi” önceliklerine yönelik Ortak Hedefler’in uygulanması üzerine bir rapor sunmuştur. Komisyon, bu rapora dayanarak bir tebliği (21/07/06) karara bağlamış ve daha sonra da dönemin Finlandiya başkanlığı, Kasım ayında yapılan Gençlik Bakanları Konseyi tarafından kabul edilen bir önerge sunmuştur. Komisyon, 2007 yılı içinde “gönüllü faaliyetler” için belirlenen Ortak Hedefler’in uygu-

24 http://ec.europa.eu/youth/policies/active_en.html

lanmasına ilişkin bir rapor sunacaktır. Bu rapora dayanarak, Portekiz başkanlığı 2007 yılının sonunda AB Konseyi tarafından karara bağlanmak üzere bir önerge hazırlayacaktır. Komisyon, 2008 yılı içinde, “daha iyi bilgi” önceliğine yönelik Ortak Hedefler’in uygulanması üzerine bir rapor sunacaktır. Bu rapora dayanarak, AB Konseyi, 2008 yılında sunulacak olan teklifi karara bağlayacaktır.

Gençlik İçin Avrupa Paktı

Avrupa Gençlik Paktı, Lizbon Konferansı²⁵ hedeflerine ulaşmak için kullanılabilecek araçlardan birisi olarak AB Konseyi tarafından Mart 2005’de kabul edilen ve kalkınmayı ve daha iyi iş imkânlarını teşvik eden bir belgedir. Avrupa Gençlik Paktı, Fransa, İşpanya, İsveç ve Almanya hükümetlerinin “gençlik” boyutunun Avrupa politikalarına dahil edilmesinin arttırılması yönündeki ortak istekleri sonucu geliştirilmiştir.

Paktın üç ana boyutu bulunmaktadır (Mairesse, 2006: 44-45):

- İstihdam ve sosyal içerme;
- Eğitim ve hareketlilik;
- İş ve aile yaşantısının uzlaştırılması.

Paktın amacı, bir taraftan hayat ile iş arasında bir denge sağlanmasına destek olmakken, bir taraftan da gençler için eğitimin, hareketliliğin, istihdamın ve sosyal ierilmenin geliştirilmesidir. Bu alanlardaki girişimler, birbirleriyle uyumlu ve gençlerin yararına sürdürülebilir hareketliliği teşvik edici olmalıdır.

AB Konseyi, Paktın başarisının, başta gençlik örgütleri olmak üzere ilgili kesimlerin aktif katılımına bağlı olduğunu vurgulamıştır, ki bu gençlik örgütlerinin ve bunlar üzerinden gençlerin karar alma sürecine katılımını garanti altına almak açısından oldukça önemli bir adımdır. Bu doğrultuda, Komisyon, Pakt konusunda yapılandırılmış diyalog çerçevesinde gençlere danışmaktadır.

²⁵ AB Konseyi tarafından Lizbon’da 2000 yılında on-yıllık bir süreç için kabul edilen Lizbon Stratejisi’nin amacı “2010 yılı itibariyle Avrupa’yı dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgiye-dayalı ekonomisi” haline getirmektir.

*Gençliğin Ana Akıma Yerleştirilmesi*²⁶

Komisyon, gençleri doğrudan ilgilendiren konulardaki politikaların belirlenmesinde gençlerin görüşlerini almaktadır. Diğer politikaların belirlenmesi konusunda gençlerin görüşünün alınması gerekliliği Avrupa Gençlik Paketi'nde da belirtilmektedir:

“Komisyon ırkçılık ve yabancı düşmanlığı konusundaki eylemlerine gençlik düzeyinde de devam edecektir.”²⁷ Bu kapsamda, Komisyon, Avrupa çapında yürütülen “Çeşitlilik İçin - Ayrımcılığa Karşı” kampanyasına 2005 yılından itibaren gençleri de dahil etmiş, böylelikle gençlerin aktif katılımını teşvik etmenin yanısıra ayrımcılıkla mücadele etme konusundaki AB yasaları ve politikaları konusunda onların farkındalıklarını arttırmıştır.

Avrupa Gençlik Programı

Bu üç boyutun yanısıra, AB, gençlik çalışması faaliyetleri çerçevesinde gençlerin hareketliliğine önem vermektedir. Bu kapsamda, Avrupa düzeyinde gençlerin hareketliliğini sağlamak üzere gençlerin ve gençlerle çalışanların yaptıklarına Avrupa boyutu katmaya yönelik Gençlik Programı²⁸ 2000-2006 yılları arasında yürütülerek 2007-2013 yılları arasında da uygulanmak üzere –içeriğinde bazı değişiklikler yaparak– hayata geçirilmiştir. 31 ülkeye²⁹ tüm olanaklarıyla açık olan program her ülkedeki Ulusal Ajans'lar tarafından yürütülmektedir. 2007-2013 döneminde 885 milyon Avro'luk bütçeye sahiptir. Program bünyesinde Doğu Avrupa ve Kafkaslar'da 7, Akdeniz Bölgesi'nde 9 ve Güneydoğu Avrupa'da 6 ülke ve bunlara ek olarak AB ile ikili anlaşma imzalamış ülkeler ile işbirliği çerçevesinde çeşitli projeler de hayata geçebilmektedir. Program bünyesinde 5 alt program bulunmaktadır (Ulusal Ajans, 2007).

26 *Mainstreaming Youth* terimi karşılığında kullanılmıştır. Diğer politikalara gençlik boyutunun dahil edilmesi anlamında kullanılmaktadır. Bu konuda Kurtaran, Nemutlu ve Yentürk'ün *Gençler Hakkında, Gençlik için, Gençlerle* başlıklı makalesine ve *Gençlik için Beyaz Kitap*'a bakılabilir (Avrupa Birliği, 2001).

27 http://ec.europa.eu/youth/policies/mainstream_en.html

28 *Youth in Action* karşılığında kullanılmıştır. Daha detaylı bilgi almak için: www.ua.gov.tr

29 Program ülkeleri: 27 AB ülkesi, İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve Türkiye.

Eylem 1, Avrupa için Gençlik alt programı bünyesinde gençlik kuruluşlarının gerçekleştirdiği uluslararası gençlik değişimleri, yerel gençlik projeleri ve gençlik demokrasi projeleri bulunmaktadır. Eylem 2, Avrupa Gönüllü Hizmeti bünyesinde gençlik kuruluşları aracılığı ile gençler, başka bir ülkede bireysel veya bir gençlik grubu olarak bir seneye kadar gönüllü faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Eylem 3, Dünya Gençliği bünyesinde program ülkeleri dışındaki ülkeler ile değişim, eğitim ve ağ çalışmaları hayata geçirilebilmektedir. Eylem 4, Gençlik Destekleri erevesinde Avrupa çapında faaliyet gösteren gençlik kuruluşlarına destekler sağlamakta, Avrupa Gençlik Forumu'nun³⁰ faaliyetleri desteklenmekte, gençlik çalışanları ve gençlik kuruluşları için eğitim ve ağ kurma çalışmaları ve bilgilendirme çalışmalarına fon sağlanmaktadır. Eylem 5, Politika İşbirliklerine Destek Programı alt programı bünyesinde de ulusal ve ulusötesi gençlik seminerleriyle gençler ve gençlik alanı ile ilgili bilginin arttırılmasına yönelik olanaklar sağlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu'nun Avrupa'da gençlik alanının gelişimine özellikle eğitimler yoluyla destek vermek üzere Eğitim Stratejisi çerçevesinde 2000 yılında hayata geçirdiği bir başka araç ise SALTO³¹ Kaynak Merkezleri'dir. SALTO'nun Avrupa'daki öncelikli alanlarda çalışan sekiz tane Kaynak Merkezi bulunmaktadır. SALTO Merkezleri'nden kültürel çeşitlilik ile ilgili olanı Birleşik Krallık'ta, içerme ve katılım ile ilgili olan iki tanesi Belçika'da, Doğu Avrupa ve Kafkaslar ile ilgili olanı Polonya'da, Avrupa-Akdeniz ile ilgili olanı Fransa'da, Güneydoğu Avrupa ile ilgili olanı Slovenya'da, eğitim ve işbirliğiyle ilgili olanı Almanya'da ve bilgilendirmeye ilgili olanı İsveç ve Macaristan'dır.

SALTO Kaynak Merkezleri, Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Programı kapsamında gençlik örgütlerini ve Ulusal Ajansları desteklemek üzere gençlik çalışması ve eğitim kaynakları sunmakta, eğitimler ve irtibat kurma faaliyetleri düzenlemektedir. SALTO'nun amacı, alan-

30 www.youthforum.org

31 *Support, Advanced Learning and Training Opportunities within the European Youth Programme* <http://www.salto-youth.net>

daki diğer aktörlerin işlerini kendi üzerlerine almak değil, varolan girişimleri desteklemek ve bu girişimler arasında sinerji yaratmaktır.³² Bu kapsamda SALTO tarafından hayata geçirilen belli başlı işbirliği çalışmaları şunlardır:

- Ulusal Ajanslar/koordinatörler ile işbirliği içinde, onların ihtiyaçlarına ve Avrupa’da öncelikli konulara yönelik gerçekleştirilen çok taraflı eğitim kursları düzenlemek;
- Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu arasındaki Avrupa Gençlik Çalışanları Eğitimi Ortaklığı ile Coyote ve Eğitim Kılavuzu (*T-Kit*) gibi yayınlar konusunda birlikte çalışmak (iki kuruluşun internet sitelerini bağlantılandırmak ve eğitmen toplantılarının eş koordinasyonunda çalışmak);
- SALTO Avrupa-Akdeniz Kaynak Merkezi özelinde, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu arasındaki Avrupa-Akdeniz Ortaklık anlaşmasının ortaklığını yapmak;
- Avrupa Gençlik Forumu ile işbirliği yapmaktır (bu kapsamda Avrupa Gençlik Forumu’nun eğitmen havuzu üyeleri SALTO eğitmen havuzunda da yer almaktadır).

SALTO internet sitesi aracılığıyla, gençlik çalışanlarının ve gençlik eğitmenlerinin, gençlerle yaptıkları çalışmalar için materyal ve yöntem konusunda destek almaları da mümkündür. Çeşitli SALTO Kaynak Merkezleri tarafından süreli olarak yayınlanan elektronik bültenlerden ve basılan kitaplardan yararlanmak için SALTO’nun internet sitesinden, bu dokümanları elektronik olarak indirmek mümkündür.

Avrupa Akdeniz Gençlik Programı

Avrupa için Gençlik ve Avrupa Gönüllü Hizmeti Programları, sırasıyla 1992 ve 1996’dan itibaren Avrupa ülkeleri ile Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerin gençlik alanında ortak faaliyetler yürütebilmelerine yönelik çeşitli imkânlar sunmuştur. Bu süreci takiben 1999-2001 ve 2002-2004 yıllarında başlayan iki Avrupa Akdeniz Gençlik Programı, Ko-

32 <http://www.salto-youth.net/about>

misyon tarafından uygulanmaya başlamıştır. İlk program 9.7 milyon Avro, ikinci program da 14 milyon Avro'luk bütçeyle yürütülmüştür. Her iki dönemdeki programların bünyesinde gençlik değişimleri, gönüllü hizmetler ve destek imkânları yapılandırılarak birer imkân olarak gençlik kuruluşlarına sunulmuştur.

2007 yılı itibariyle başlayan üçüncü programın³³ diğerlerinden en büyük farkı, programın yürütülmesinin sorumluluğunun yerelleşme sonucu ilgili Ulusal Ajans'larda olmasıdır. Avrupa Akdeniz Gençlik Programı'nın bu evresine 27 AB ülkesi ile 9 Akdeniz ülkesi³⁴ katılmaktadır. Programın tematik öncelikleri arasında aktif yurttaşlık, hoşgörü, ayrımcılık, azınlık hakları, toplumsal cinsiyet ve çevre yer almaktadır. Böylece Program, Avrupa Akdeniz bölgesindeki gençler arasında kültürlerarası diyalog, gençlerin aktif yurttaşlık ve dayanışma konularında desteklenmesi, STK'ların sivil topluma ve demokrasiye katkılarını arttırmayı ve gençlik politikalarının gelişmesini hedeflemektedir.

Bunun yanı sıra Komisyon, gençlerin özellikle Avrupa Gençlik Programı bünyesindeki deneyimlerinin tanınmasına yönelik *Youthpass* adlı belgeyi devreye sokmuştur. Böylece gençlerin ve gençlik çalışanlarının istihdamı, kişisel gelişimin izlenmesi ve toplumda gençlik çalışmasının tanınması desteklenmeye çalışılmaktadır. Youthpass'in programı kullanan STK'lar tarafından kullanıcılara sunulması mecburi, fakat programa katılan gençler tarafından kullanılması gönüllülük esasına dayanmaktadır, fakat ileride Avrupa çapında kullanılan Euro-pass³⁵ uygulamasını destekleyecek bir biçimde kullanılması ile ilgili bir gündem mevcuttur. Bu yaklaşım, AB Konseyi'nin ilgili kararını da destekleyici nitelikte bir uygulamadır (AB Konseyi, 2004).

Son yıllarda, Avrupa Komisyonu, Avrupa düzeyinde gençlik a-

33 www.euromedyouth.net

34 Almanya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, ek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, İtalya, İrlanda, Lüksemburg, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya ve Yunanistan ve Barselona Deklerasyonu'nu imzalayan 9 Akdeniz ülkesi Cezayir, Fas, Filistin Özerk Yönetimi, İsrail, Lübnan, Suriye, Tunus, Türkiye ve Ürdün.

35 <http://europass.cedefop.europa.eu>

alışmasının tanınmasına yönelik bazı eylemleri de hayata geçirmiştir. Bu kapsamda, gençlik çalışanlarını, öğretmenleri, yaygın ve örgün öğrenme etkinlikleri düzenleyenleri, iş piyasasından sosyal ortakları ve politika belirleyicileri biraraya getiren Gençlik Çalışmasının Tanınması için Köprüler³⁶ adlı Avrupa düzeyindeki etkinlik aracılığıyla gençlik çalışmasının ve yaygın öğrenmenin tanınması yönünde ileriye dönük adımlar atılmıştır.

Şimdiye kadar gençlik alanına ve gençlere bakış açılarını kısaca tanımlamaya çalıştığımız Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu, 1998 yılından itibaren gençlik alanında güç birliği yaparak bazı ortak eylemleri hayata geçirme kararı almışlardır. Bu durum, Avrupa Konseyi'nin alandaki tecrübesi ile Avrupa Birliği'nin finansal imkânlarının biraraya gelmesi ve tüm Avrupa'da gençlik çalışmalarının daha iyiye doğru desteklenmesi için son derece önemli bir adımdır.

AVRUPA KONSEYİ VE AVRUPA KOMİSYONU ORTAKLIĞI

Gençlik Ortaklığı çerçevesinde Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu işbirliği 1998 yılında gençlik çalışanlarının ve gençlik liderlerinin eğitimleri ile başlamıştır. 2003 yılından itibaren gençlik araştırması ve Avrupa-Akdeniz bölgesi ile işbirliği de eklenerek ortaklığın faaliyet alanı genişletilmiştir. 2005-2006 yıllarında bu üç alanı kapsayan tek bir çerçeve antlaşmasının imzalanması, ortaklıkta yeni bir aşamanın başlamasını sağlamıştır. Ortaklar, 2007-2009 dönemi için yeni bir sözleşme ve 2007 dönemine özel faaliyetleri belirleyen bir anlaşma imzalayarak bu çerçeve anlaşmayı onaylamışlardır.³⁷ Bu kurumsal ortaklığın 2006 yılı bütçesi 1.322 milyon Avro ve 2007 yılında 1.175 milyon Avro olmuştur.³⁸

İşbirliğinin yürütülmesi ile ilgili bir Ortaklık İcra Kurulu kurulmuştur. Bu kurul, işbirliği bünyesindeki tematik grupların koordinas-

³⁶ *Bridges for Recognition of Youth Work.*

³⁷ <http://www.training-youth.net/INTEGRATION/TY/About/index.html>

³⁸ *Minutes of the 2nd Partnership Consultation Meeting*, 2 Nisan 2007, Strazburg.

yonundan sorumludur ve “sektörel tematik gruplar” konularındaki uzmanların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Halen üç adet tematik grup aktiftir:

- Avrupa yurttaşlığı, kalite ve tanınırlık
- Avrupa Akdeniz, insan hakları ve kültürlerarası diyalog
- Gençlik politikası

2005-2006 döneminde, birçok eğitim, özellikle Avrupa Akdeniz bölgesinde, SALTO Kaynak Merkezleri ve İsveç Enstitüsü gibi kurumlarla işbirliğinde hayata geçmiştir.³⁹ Avrupa Akdeniz Programı’nın yeni döneminde, yerleşme politikası ile, Avrupa Akdeniz Gençlik Programı’nın yürütülmesi, her ülkedeki otoriteler tarafından oluşturulan kurumlara geçmektedir. Bu konuda, ulusal düzeyde kurulu Ulusal Ajans’lar inisiyatif almaktadırlar.

Araştırma alanındaaysa, formel olmayan öğrenmenin ekonomik değeri, çeşitlilik, insan hakları ve katılım gibi birçok seminer düzenlenmiştir. Özellikle genç araştırmacılara, gençlik araştırmaları alanındaki hem mevcut ağlardan yararlanmaları, hem de yeni işbirlikleri olanaklarının oluşturulması amacıyla çeşitli imkânlar da sağlanmıştır.

2007-2009 dönemi için üzerinde anlaşılan çerçeve anlaşma kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler, Avrupa vatandaşlığı ve insan hakları eğitimi, kültürlerarası diyalog ve işbirliği, gençlik çalışmasında ve eğitimde kalite, gençlik çalışmasının tanınması ve görünürlüğü, gençliğe yönelik daha iyi bilgi ve anlayış, gençlik politikalarının geliştirilmesi, kültürel çeşitlilik anlayışının ve kültürel çeşitliliğe saygının teşvik edilmesi konuları çevresinde gruplanmaktadır.⁴⁰

Ortaklık kapsamındaki yayınlar ve bilgilendirme araçları kapsamında 10 tane Eğitim Kılavuzu (*T-Kit*)⁴¹ hazırlanmış ve basılmıştır. Yakında yayınlanacak olan “Avrupa-Akdeniz” konusundaki eğitim

³⁹ *Report on the 1st Partnership Consultation Meeting, The Partnership of the Council of Europe and the European Commission in the Area of Youth*, 21 Mart 2006, Brüksel.

⁴⁰ <http://www.training-youth.net/INTEGRATION/TY/About/index.html>

⁴¹ Bir kısmı Türkçeye çevrilmiş olan bu eğitim kılavuzlarını elektronik olarak indirmek için: www.training-youth.net adresine bakılabilir.

kılavuzunun yanında, şimdiye kadar yayımlanan eğitim kılavuzları arasında *Gençlik Çalışmasında Eğitimsel Değerlendirme, Fon Bulma ve Finansal Yönetim, Vatandaşlık, Gençlik ve Avrupa, Eğitim Gereklilikleri, Proje Yönetimi, Uluslararası Gönüllü Hizmeti, Kültürlerarası Öğrenme, Dil Öğreniminde Metodoloji ve Örgüt Yönetimi* bulunmaktadır. Çatışma yönetimi konusunda bir eğitim kılavuzunun hazırlanmasına başlanmış ve halkla ilişkiler ve bilgi konusunda bir eğitim kılavuzu hazırlanması da planlanmaktadır. Gençlik alanında oldukça yararlı dokümanlar olan eğitim kılavuzları gençlik çalışanlarının gerek yerel, gerekse ulusal ve uluslararası çalışmalarında başucu kitapları olma özelliğine sahiptirler.

Kılavuzların yanısıra, Ortaklık tarafından gençlik çalışanlarına ve eğitimlerine yönelik *Coyote*⁴² adında bir dergi süreli olarak 1999 yılından itibaren yayımlanmaktadır. Bugüne kadar 12 sayı çıkan derginin içeriğinde, Avrupa gençlik alanında faaliyet gösteren gençlik çalışanlarının katkılarına yer verilmektedir. Derginin hedef kitlesi gençlik kuruluşlarında aktif olarak görev alanlardır.

AVRUPA ÇAPINDA GENÇLİK ÇALIŞMASI ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN KURUMLARIN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Görüldüğü üzere, politika boyutunda faaliyet gösteren kurumların gençlik alanı ile kurdukları ilişkiyi birkaç başlık altında incelemek mümkündür:

Avrupa çapında gençlerin sivil toplum ile ilişkisini desteklemek adına oluşturulan tüm destek sistemlerinin temel amacı gençlerin toplumsal hayata katılımını arttırmaktır. Bu katılım sürecinin bir parçası, doğal olarak gençlerin ulusal ve uluslararası kamu kurumlarının yönetimlerine katılım süreçlerini de kapsamaktadır. Bu süreci de kapsayan genel bir katılım yaklaşımını desteklemenin bileşenleri, çeşitli politika dokümanları ile birer strateji haline getirilmiştir. Komisyon'un *Genç-*

42 <http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/Coyote/Coyote>

lik için Beyaz Kitap'ı ve Avrupa Konseyi'nin Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa şartı hem genel olarak gençlerin toplumsal katılımına vurgu yapmakta, hem de bu strateji yaklaşımının kurumsal düzeyde savunuculuğunu birer doküman aracılığı ile sağlamaktadır.

Bu ve benzer dokümanların oluşturulması Avrupa çapında faaliyet gösteren kurumlar ile ulusal hükümetlerin sıkı işbirliği çerçevesinde hayata geçmektedir. Fakat bununla da sınırlı kalınmadan, bu sürece özellikle gençlerin örgütlü kesimlerinin katılımının da sağlanmasına yönelik imkânlar sağlanmakta, böylece ihtiyaç temelli politika yaklaşımı çerçevesinde iyi uygulamalar oluşturulmaktadır. Tüm geliştirilmesi gereken yanlarına rağmen *Gençlik için Beyaz Kitap*'ın oluşturulma sürecini bu çerçevede analiz etmek gerekir. Bu yaklaşıma ek olarak, ayrıca, gençlik kuruluşlarına yönelik oluşturulan destek sistemlerinin hem planlanma, hem oluşturulma, hem de yürütülme aşamasında gençlik örgütlerinin katkısı da kurumsallaştırılmıştır. Avrupa Gençlik Programı bünyesindeki Avrupa Gençlik Forumu ile ilgili desteklerle Avrupa Konseyi'nin Gençlik Spor Müdürlüğü'nün yaptığı faaliyetlerin Birleşik Konsey altındaki Gençlik için Program Komitesi tarafından ortak karar süreci ile hayata geçmesi buna belki de en iyi örneklere dir.

Avrupa Gençlik Vakfı, Avrupa Akdeniz Gençlik Programı ve Gençlerin Hareketliliği için Dayanışma Fonu gibi olanakların yapısına ve işleyişine bakıldığında, zaten sivil alanda yapılanların çalışmalarını daha iyi yapabilmeleri için oluşturulan destek sistemleri olduğu gözlenmektedir. Bu destek sistemleri, proje fonları olduğu gibi idari giderlerin karşılanmasına yönelik de olabilmektedir. Burada altı çizilmesi gereken bir farklılık, sivil alan desteklenirken, bu kurumların varoluş yapıları gereği yapılan çalışmalara bir Avrupa boyutu katmak konusundaki desteklerdir. Bu da, sivil alandaki mevcut kurumların, Avrupa çapında işbirlikleri kurmalarına yönelik imkânların oluşturulması ve gençlerin ve gençlik kuruluşlarının hareketliliğinin finansal açıdan desteklenmesi biçiminde oluşmaktadır.

Şeffaflık da bu kurumlar için önemli bir özelliktir. Hem finansal, hem de tüm faaliyetlerin paylaşılması açısından bakıldığında bu bilgilere internet aracılığı ile kolayca ulaşılabilmesi, hem bu kurumların sivil alandaki varlıklarını güçlendirmekte, hem de gençlerin ve gençlik kuruluşlarının bu süreçleri izlemelerine yönelik de bir altyapı sağlamaktadır. Buna ek olarak yine internet üzerinden SALTO'nun bünyesindeki eğitimler ve eğitimlerle ilgili çeşitli bilgi bankalarına ulaşımın tüm kullanıcılara açık olması da hem ulaşılabilirlik, hem şeffaflık hem de maliyet açısından oldukça önemlidir. Böylece bu ve benzer yapıların çarpan etkileri de oldukça fazla olmaktadır.

Hem gençlik alanındaki kurumların Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu'nun oluşturduğu ortaklık benzeri eşgüdüm girişimleri, hem de bu kurumların Avrupa boyutunda faaliyet gösteren diğer kurumlar ile işbirlikleri, aynı amaca hizmet eden bu örgütlerin uzmanlıklarını tek potada toplamakta, böylece zaten kısıtlı olan kaynakların kullanımını daha verimli kılmaya yönelik girişimler olarak dikkat çekmektedir.

Tüm bu noktalara ek olarak hem Avrupa Konseyi'nin hem Komisyon'un değişen Avrupa'da kurumsal olarak geldikleri nokta, aslında her iki kurumun gençlik alanına sağladığı desteklerin içeriğini de bizzat belirlemektedir. Komisyon, AB'nin genişlemesi ve Avrupa ülkelerinin gündeminde yerini almasına paralel olarak daha büyük bütçeye sahip, daha fazla finansal destek sağlayan ve Avrupalılık gündemi ile gençlik alanına destekler sağlayan bir kurum olmuştur. Oysa Avrupa Konseyi, AB'nin artan gücü karşısında her sene bütçesi azalan bir kurum olarak, belki tam da bu yüzden, daha çok çoğaltıcılar ile çalışmakta, mesleki standartların oluşmasını desteklemekte ve gençlik ile ilgili destek sistemlerinde sayıdan çok kaliteye önem vererek gençlik çalışmasının içeriğinin geliştirilmesine yönelik destekler vermektedir. Bu açılardan bakıldığında her iki kurumun arasındaki gerginliğin gençlik çalışmalarını olumlu etkilemesi de kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği (2001), *Gençlik için Beyaz Kitap*, http://ec.europa.eu/youth/archive/whitepaper/index_en.html
- Avrupa Gençlik Forumu (2007), *Avrupa Gençlik Forumu Nedir, Ne Yapıyoruz?*, Brüksel.
- AB Konseyi (2004), *Draft Conclusions of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning*, AB Konseyi, 18 Mayıs 2004, Brüksel.
- Bowyer, J. ve Geudens, T. (2005), *Bridges for Recognition - Promoting Recognition of Youth Work across Europe*. SALTO-YOUTH Inclusion Resource Centre.
- Green, M. (2007), *What has Mary Douglas Got to Say about Youth Work*, *Youth and Policy* (94): 79-85.
- Institut für Sozialarbeit und Sozialpädagogik (2006), *The Socioeconomic Scope of Youth Work in Europe*, Frankfurt.
- Jeffs T. ve Smith M. K. (1999), *The Problem of "Youth" for Youth Work*, *Youth and Policy* (62): 45-66.
- Lauritzen, P. (2006), *Defining Youth Work*, <http://www.nonformality.org>
- Mairesse, P. (2006), *The European Youth Pact*, *Forum 21 European Journal on Youth Policy*, no: 7-8, 44-45.
- Taylor, M. (2007), *European Portfolio for Youth Leaders and Youth Workers*, Avrupa Konseyi, Strazburg.
- Ulusal Ajans (2007), *Gençlik Programı Program Kılavuzu*, Ulusal Ajans, Ankara.
- Williamson, H. (2002), *Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice*, Avrupa Konseyi, Strazburg.

10

Gençlik Çalışmaları ve Gençlik Eğitimcileri

GÜLESİN NEMUTLU

GİRİŞ

Gençlik çalışmaları ve gençlik alanında formel olmayan öğrenme, birbirini besleyen ve hatta birbirini tanımlayan iki alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençlik çalışmalarının genel hedeflerinden *bir tanesi* “tasarlanan” öğrenme alanı aracılığıyla gençleri güçlendirmek ve yetkinleştirmektir. Makalede gençlik çalışmasını, “gençlerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri amacıyla gencin ihtiyaçlarına yönelik tasarlanan bir öğrenme ortamının yaratılmasına yönelik yapılan çalışmalar” olarak ele aldık.

Gençlik alanında formel olmayan öğrenme, gençlik çalışmalarına katılan gencin kazanımlarının büyük bir bölümünü edindiği gönüllü temelli bir öğrenme süreci olarak tanımlanabilir.¹ Genç, bir yandan bir projede yer alıp, bir ağ ya da platform içinde var olup, hizmet veya hak arayışı temelli çalışmalar yaparken, bir yandan da bu faaliyetlerin düzenleniş süreci sırasında beraber yaşam, kolektif hareketler, toplumsal farklılıklar, kurumlarla ilişkiler, kurum ve proje yönetimi gi-

1 Formel olmayan öğrenmeyle ilgili daha detaylı bilgi Taylor’un bu kitaptaki makalesinde yer almaktadır.

bi pek çok alanda deneyim kazanır, bu deneyimleri kendisi ile ilişkilendirerek bir öğrenmeye dönüştürür.

Kimi zaman, düzenlenen gençlik çalışmasının doğrudan ve öncelikli hedefi çalışmaya katılan gençlerde belli bir konu üzerine öğrenme geliştirmektir. Bu tür çalışmalar çoğunlukla “gençlik eğitimleri” tanımıyla karşımıza çıkmaktadır. Akran eğitimi yaklaşımıyla uygulanan bu eğitimler, eğitimcilerin de genç ya da gençlik çalışanı olması nedeniyle, “gençlik eğitmeni” kavramını/kimliğini de beraberinde oluşturmakta ve geliştirmektedir.

Türkiye’de “gençlik eğitmeni” tanımı, “kurumsal”² anlamıyla 1990’ların başlarında karşımıza çıkmaya başlamaktadır.³ 1999 yılında Avrupa Komisyonu’nun Avrupa-Akdeniz Gençlik Programı’na Türkiye’nin katılımıyla sivil alanda daha sık kullanılmaya başlanan kavram, 2002 yılında Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde yürütülmeye başlanan Avrupa Komisyonu’nun Gençlik Programı’yla beraber yaygınlaşmıştır.⁴ Günümüzde gençlik alanında çalışan sivil kuruluşlar (dernekler, vakıflar, sivil girişimler, üniversite kulüpleri vb.) ve gençlik alanında hizmet veren kamu kuruluşları da (gençlik merkezleri vb.) düzenledikleri eğitimlerde hızlı bir artışla “gençlik eğitmenleri” ile beraber çalışmaktadırlar. Proje süreçleri içinde görevleri tanımlanmış “gençlik eğitmeni ekipleri” oluşturan kurumlar olduğu gibi, kurumlarında “eğitmen havuzu” oluşturmuş örgütler de vardır.⁵

Gençlik eğitmenleri her ne kadar birbirinden farklı kurumlardan eğitimler olarak yine farklı farklı konularda çalışmalarını sürdürseler de, gençlik alanında, özellikle, Gençlik Programı bünyesinde gerçekleştirilen eğitimlerin ve bu eğitimleri gerçekleştiren eğitimcilerin, “gençlik eğitimleri” alanındaki etkileri yadsınamaz derecede büyüktür.

2 Burada “kurumsal” kavramıyla kastedilen, bir kurum adına “gençlik eğitmeni” olarak görevlendirilmiş olmaktır.

3 Avrupa Konseyi tarafından gençlik alanında düzenlenen eğitimlerde görev alan eğitimciler “kurumsal” ilk örnekler olarak karşımıza çıkıyor.

4 Daha fazla bilgi için Nemutlu’nun bu kitapta yer alan *Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi* başlıklı makalesine bakılabilir.

5 Toplum Gönüllüleri Vakfı, <http://www.tog.org.tr>, UNFPA Y-Peer Ağı, <http://www.unfpa.org.tr> vb.

Şüphesiz bu durumun bir nedeni, sivil gençlik örgütlerinin yapmak istedikleri çalışmalar için destek bulabildikleri sınırlı sayıdaki devlet hizmetlerinden bir tanesinin Gençlik Programı olmasıdır. Böylece, sivil gençlik örgütlerindeki gençler, Gençlik Programı bünyesindeki faaliyetleri takip etmekte ve öncelikle Türkiye Ulusal Ajansı tarafından düzenlenen, devamında da diğer Avrupa Birliği üye ve aday ülkelerinin Ulusal Ajansları tarafından düzenlenen eğitimlere katılabilmektedirler.

Bu makale, Türkiye Ulusal Ajansı tarafından düzenlenen eğitimsel faaliyetlerde “eğitmen” ya da “rehber” olarak görev almış 43 kişi ile yapılmış bir anketin sonuçlarına dayanmaktadır. Anketin hedefi, Ulusal Ajans’ın *beraber çalıştığı* gençlik eğitmenlerinin genel profiline biraz daha yakından bakmak, sivil alandaki deneyimlerini tanımlamak ve son olarak Gençlik Programı’nın gençlik alanı ve gençler için formel olmayan öğrenme olanakları üzerine etkisi hakkındaki görüşlerini derlemektir. Makale, anket sonuçlarının yanısıra, anketin uygulandığı hedef grup ve yapılan çalışmanın bağlamının daha iyi anlaşılabilmesi için bir ön bilgilendirme sunmakta ve anket sonuçlarının düştürdüklerini de paylaşmaktadır.

Gençlik eğitmenleri, (makalenin devamında eğitmenler olarak kullanılacaktır) birer gençlik çalışanıdır. Gençlik çalışmasını gerçekleştirirken kullandıkları araç “eğitim”dir. Eğitim toplantıları; hedefleri belli, süreleri net, süreçleri programlanmış olduğu için, gençlerin daha kolay *takip* edebildikleri ve kazanımlarını daha somut görebildikleri gençlik çalışması ortamlarıdır. Bu durum, beraberinde, eğitmenlerin eğitime katılan gençler tarafından rol model olarak alınmasını da getirir.⁶ Makalede yer alan ankete katılan eğitmenlerin görüş ve önerileri, rol model olma konumunun getirdiği yaygın etki alanları açısından da değerlendirilmelidir.

6 Gençlik eğitimlerinde hiyerarşi-akran yaklaşımı tartışması ve bunun katılımcı “genç” üzerinde etkileri, her ne kadar ilginç bir tartışma olsa da bu makale kapsamında tartışılmayacaktır. Böyle bir tartışma için, farklı kurumlarda, farklı konularda, farklı hedef gruplarla gençlik eğitimleri düzenleyen eğitmenleri dahil eden bir araştırma yapmak gençlik çalışmalarının gelişimi için yürütülen tartışmalara önemli katkılar sağlayacaktır.

GENÇLİK PROGRAMI VE GENÇLİK EĞİTİMLERİ

Gençlik Programı, sivil alanda faaliyet göstermek isteyen gençler, gençlik grupları ve gençlik örgütlerine, programın öncelikleri doğrultusunda hibe sağlayan bir programdır. Avrupa Komisyonu tarafından yürütülen program 31 Avrupa ülkesini “program ülkesi” olarak adlandırır ve her bir program ülkesinde “Ulusal Ajans” adıyla çalışan yerel kuruluşlar aracılığıyla programı işletir. Türkiye, Gençlik Programı çerçevesinde program ülkesi statüsündedir ve Türkiye Ulusal Ajansı, Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde yer alan Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı’dır.

Gençlik Programı, beş alt başlıkta faaliyet göstermektedir. Her bir alt başlık “Eylem” olarak isimlendirilir; hedefleri, hedef kitlesi ve etkileşim biçimleriyle birbirlerinden ayrılırlar.⁷ Eylem 1 kısa adıyla bilinen Avrupa için Gençlik Programı, farklı ülkelerden⁸ gençler ve gençlik gruplarının belirli bir konu hakkında fikir alışverişinde bulunmaları için biraraya gelmelerini sağlayan toplantıları desteklemektedir. Bu eylem kapsamında aynı ülkeden gençlerin biraraya gelmeleri de mümkündür. Eylem 2 kısa adıyla bilinen Avrupa Gönüllü Hizmeti programı ise temelde, bir gencin bir yıla kadar uzayabilen belli bir süre için, farklı bir ülkedeki bir sivil toplum kuruluşunda gönüllülük yapmasını sağlayan hareketlilik projelerini desteklemektedir. Eylem 3 kısa adıyla bilinen Dünya Gençliği Programı, farklı eylem programlarının benzerlerinin Avrupa dışı ülkelerden gençler, gençlik grupları ve gençlik kuruluşları ile düzenlenmesini desteklemektedir. Bu eylemde öncelikli coğrafi alanlar, Avrupa Birliği’ne komşu coğrafyalar olarak belirlenmiştir. Eylem 4 Gençlik Destek Sistemleri Programı altında en çok kullanılan ve doğrudan gençlerin ve gençlik çalışanlarının başvurularına açık olan alt eylem başlığı Eylem 4.3 Gençlik Çalışanları ve Gençlik Kuruluşları için Eğitim ve Ağ Kurma Projeleridir. Son olarak Eylem 5 kısa adıyla bilinen Politika İşbirliklerine Destek Programı, gençlik politikaları alanında sivil kuruluşların kendi aralarında ve kamu kuruluşları ile buluşmalarını desteklemektedir.

7 Program hakkında detaylı bilgi için <http://www.ua.gov.tr>

8 Avrupa Birliği’ne üye olan ülkeler, EEA/EFTA ülkeleri ve Avrupa Birliği’ne aday olan ülkeler.

2007-2013 döneminde, yukarıda kısaca özetlenen yapısıyla faaliyet göstermekte olan Türkiye Ulusal Ajansı, kuruluşundan sonra 2002-2006 döneminde benzer bir program yapısı ile 2.433 proje başvurusu kabul etmiş ve 1.105 projeyi desteklemiştir. Desteklenen projelerde toplam 19.907 genç yer almıştır.⁹

Ulusal Ajans'ın, Gençlik Programı'nı yürütme faaliyetleri arasında eğitimler düzenlemek de vardır. Ulusal Ajans, vermek istediği eğitimin hedeflerini belirledikten sonra serbest bir eğitmen ekibi oluşturur, ekipteki kişilerle kısa dönemli iş bazlı bir sözleşme imzalar, eğitim katılımcıları için bir çağrı açar ve değerlendirir. Son olarak eğitimin ilgili olduğu Eylem programının uzmanının da katılımıyla eğitim gerçekleştirilmektedir. Eğitmenler ile imzalanan sözleşmenin kapsamı, eğitim raporunun hazırlanması, Ulusal Ajans'a teslim edilmesi ve öngörülen eğitmen ücretinin Ulusal Ajans tarafından ödenmesi sürecini de kapsamaktadır.

Ulusal Ajans tarafından düzenlenen eğitimler, hibe başvurusu hazırlamaya yönelik eğitimler, projelerin içeriğini geliştirmeye yönelik tematik eğitimler ve programın devamlılığı için gerekli olan insan kaynağını geliştirmeye yönelik düzenlenen eğitimler olarak üç başlıkta incelenebilir.

Hibe Başvurusu Hazırlamaya Yönelik Eğitimler

Bu eğitimlerin birincil hedefi, Gençlik Programı'nın tanınmasını yaygınlaştırmak ve gençlik grupları ve kuruluşlarının programı kullanma kapasitelerini geliştirmektir. Bilgilendirme toplantıları, eylem programlarının kapsamlarının ve işleyişlerinin tanıtılmasına yönelik eğitimler, proje başvurusu kabul edilmiş örgütlerin uygulama öncesi aldıkları "eylem öncesi" (*pre-acting*) eğitimleri bu başlık altında değerlendirilebilir.

Tematik Eğitimler

Çoğunlukla Gençlik Programı'nın öncelikli hedef alanları¹⁰ ile ilişkili olarak gerçekleştirilen fakat çeşitli konularda da olabilecek, gençlik

⁹ <http://www.ua.gov.tr> "Neler Başardık?" sunumu.

¹⁰ Avrupa yurttaşlığı, gençlerin katılımı, kültürel çeşitlilik, imkânları kısıtlı gençlerin dahil edilmesi.

grupları ve kuruluşlarının üzerinde çalıştıkları konuya ilişkin yetkinliklerini arttırmak için düzenlenen eğitimlerdir. Türkiye Ulusal Ajansı'nın kendisi tematik alanlarda eğitimler düzenlediği gibi, farklı ülkelerdeki Ulusal Ajans'ların düzenlediği benzer eğitimlere de Türkiye'den katılımı koordine etmektedir.

İnsan Kaynağını Geliştirmeye Yönelik Eğitimler

Programın devamlılığını sağlamak ve program kullanıcılarının çalışmalarını desteklemek üzere ihtiyaç duyulan insan kaynağını desteklemeye yönelik eğitimlerdir. Eğitimci eğitimleri, rehber eğitimleri, proje koordinatörleri için eğitimler bu başlık altında sayılabilir. Tematik eğitimlere benzer biçimde, bu başlık altında da farklı Ulusal Ajans'lar tarafından düzenlenen faaliyetlere Türkiye'den katılımı, Türkiye Ulusal Ajansı koordine etmektedir.

Yukarıda üç ana başlık altında özetlemeye çalıştığımız eğitimlerle benzer hedefleri olan çalışmalar (eğitim toplantıları, seminerler, çalışma ziyaretleri vb.), gençlik kuruluşları tarafından da düzenlenebilmektedir. Bir bölümü tamamen Ulusal Ajans'tan bağımsız düzenlenen bu çalışmalar Gençlik Programı kapsamında Eylem 4.3 hibe başlığından fon alınarak da gerçekleştirilebilmektedir.

EĞİTMENLER VE REHBERLER

Gerek Gençlik Programı'nın Avrupa çapındaki genel yapısında, gerekse birçok Ulusal Ajans'ın kendi geliştirdiği uygulamalarda, eğitim odaklı faaliyetlere baktığımızda, karşımıza çıkan bir diğer kavram da "rehber"¹¹ kavramıdır. Türkiye'deki uygulamada her ne kadar net bir ayrım göremesek de, Gençlik Programı'nın genel çerçevesine ve farklı ülkelerdeki uygulamalara bakarak iki kavram arasında bir ayrım yap-

11 "Rehber" kavramı Ulusal Ajans tarafından Türkçe'de çoğaltıcı anlamına gelen *multiplier* kavramı yerine kullanılmıştır. Programın Avrupa Komisyonu tarafından çizilen çerçevesinde çoğaltıcılar, proje uygulayıcılarına sahada, yerinde destek vermek için eğitilmiş deneyimli proje uygulayıcılarıdır. Türkiye'deki uygulamada rehberler uzun bir süre "çaylak eğitimci" olarak eğitimlerde görev almışlardır.

mak mümkündür. *Eğitmenler*, belirli bir program ve belirli bir süre çerçevesinde, belirlenmiş öğrenme hedefleri doğrultusunda bir eğitim programı tasarlar ve uygulurlar. *Rehberler* ise, projenin farklı aşamalarında (hazırlık, uygulama, değerlendirme) projeyi yürüten ekibe destek olan, deneyimlerini aktaran kişilerdir. Eğitmenlerin yaptığı çalışma, kaba bir tabirle “salon içi” çalışmalarırken, rehberlerin yaptığı çalışma “saha” çalışmasıdır.

2002-2006 döneminde Türkiye’deki uygulamaya baktığımızda, rehberlerin “çaylak eğitmen” (*junior* eğitmen) olarak görevlendirildiklerini görmekteyiz. Eğitimlerden daha kısa süren, daha çok katılımcı ile gerçekleştirilen ve hedefi Gençlik Programı’nı tanıtmak olan bilgilendirme toplantıları çoğunlukla rehberler tarafından gerçekleştirilmektedir. Eğitimler için oluşturulan ekiplerde eğitmenler ve rehberler beraber görev almaktadırlar ve bu ekiplerde rehberler için belirlenen iş tanımı, “eğitmenlere yardımcı olmak” yaklaşımı üzerine kuruludur. Oysa Gençlik Programı’nın genel çerçevesi, rehberler için “daha az” değil, “daha farklı” bir iş tanımı belirlemiştir.

Türkiye’deki uygulamada, eğitmenler ve rehberler arasındaki farkı tanımlayan bir diğer öge ise, verdikleri hizmet karşılığında aldıkları ücretlerin birbirlerinden farklı olmasıdır. Benzer işler için görevlendirilen rehberlerin, eğitmenlerden daha az ücret alıyor olmaları, eğitmenler ve rehberler arasında “ücretlendirmeye” dayalı hiyerarşik bir durumun oluşmasına da yol açmıştır. Bu hiyerarşik yapı ve tanımlardaki belirsizlik, rehberliğin bir “çaylak eğitmen” dönemi olarak bilinmesine neden olmuştur. Bu durum hem eğitmen ekibi içi dinamiklere olumsuz yansımış,¹² hem de gençlik rehberliği alanının gelişmemesine neden olmuştur. 2006 sonu itibarıyla, rehberlerin projelere *yerinde* destek vermek için görevlendirilmeye başlanmış olması olumlu bir gelişmedir.¹³

12 Eğitmen ekibi içerisinde var olması gereken, “eşitlik” ve “dayanışma” ilkeleri zedelenmiştir.

13 Bir diğer gelişme, makale yayına hazırlanırken, Gençlik Programı’nın 2007-2013 uygulaması kapsamında yapılmış “Çoğaltıcılar Eğitimi”dir. Çoğaltıcıların gerek Ulusal Ajans ile gerekse sahada yaptığı çalışmalar üzerine yorum yapmak için çok erken olduğundan, çoğaltıcılara bu makale kapsamında değinilmemiştir.

EĞİTMEN HAVUZU

Ulusal Ajans'ın resmi olarak tanımlanmış bir eğitimci havuzu yoktur. Ulusal Ajans tarafından, insan kaynağını geliştirmeye yönelik düzenlenen Eğitimci Eğitimleri ve Rehber Eğitimleri'nin katılımcılarından oluşan eğitimci listesi, 1999-2002 yılları arasında Avrupa-Akdeniz Gençlik Programı kapsamında eğitimci olarak görev yapmış eğitimci ve Avrupa Konseyi ve SALTO Kaynak Merkezleri tarafından düzenlenen Eğitimci Eğitimleri ve Rehber Eğitimlerine katılmış olan veya bu kurumlarla eğitimci olarak çalışmış eğitimci de içerir.

Tanımlanmış bir eğitimci havuzu olmaması, hangi özelliklerdeki ve becerilerdeki gençlik çalışanlarının Ulusal Ajans ile eğitimci olarak sözleşme imzalayabileceklerinin belirsiz olmasını da beraberinde getirir. Benzer bir biçimde, mevcut sözleşmelerin kimlerle neden yapıldığına ilişkin de yazılı bir belge yoktur. Burada belirleyici olan, eğitimcinin Ulusal Ajans ile ne sıklıkta beraber çalıştığı ve Ulusal Ajans'taki eğitimci uzmanlarının inisiyatifleridir. 2007 itibariyle, Ulusal Ajans'ın eğitimci listesinde yaklaşık 70 eğitimci / eğitimci aday bulunmaktadır.¹⁴

GENÇLİK EĞİTMENLERİ ANKETİ

Ulusal Ajans, 9-11 Mart 2007 tarihleri arasında, kuruluşundan bugüne eğitimci veya rehberlik için sözleşme yaptığı tüm gençlik çalışanlarını bir değerlendirme toplantısı için Ankara'ya davet etti. 43 eğitimcinin (rehberlerin uygulamadaki rolleri "çaylak eğitimci" olduğu için, buradan sonra genel olarak "eğitimci" tanımı kullanılacaktır) katıldığı toplantıda "Türkiye'de Gençlik Eğitimci Eğitimleri 2007" makalesi için bir anket çalışması düzenlenmiştir.¹⁵ 43 katılımcı bu ankete katılmıştır.

Makalenin devamında, anket sonuçları üç ana başlıkta değerlendirilecektir:

- Eğitimci kimlerdir? (demografik özellikler).

¹⁴ Bu rakam, Ajans tarafından program ile ilgili insan kaynağını geliştirmeye yönelik yapılan çalışmalar üzerinden öngörülmüştür. Makalede daha önce de belirtildiği gibi, eğitimci sayısına ulaşılacak net bir liste bulunmamaktadır.

¹⁵ Anket çalışmasına katkı sağlayan Yörük Kurtaran ve Uğur Elhan'a teşekkür ederim.

– Eğitmenlerin gençlik alanında faaliyet düzeyleri nelerdir? (faaliyette buldukları süre, faaliyet alanları, Ulusal Ajans’la eğitmenlik ilişkileri).

– Gençlik programının gençlik çalışmasına ve formel olmayan öğrenme olanaklarına etkisi hakkındaki görüşleri nelerdir? (ulusal ve uluslararası düzeyde).

Demografik sorular haricindeki sorular seçenekli, “evet –hayır–katılmıyorum” ve sıralama biçimindeki sorulardır.

EĞİTMENLER KİMLERDİR?

Ankete katılan eğitmenlerin %56’sı erkek, %44’ü kadındır. İnsan kaynağını geliştirmeye yönelik eğitimlerde de, tüm diğer eğitimlerde olduğu gibi cinsiyet dengesine dikkat edildiği için, bu oran anlamlıdır.

Eğitmenlerin ortalama yaşı 25’tir. En yaşlı eğitmen 34, en genç eğitmen 21 yaşındadır. 2002-2006 Gençlik Programı’nda öncelikli hedef yaş aralığının 15-25 yaş arası olduğu düşünüldüğünde, eğitmenlerin yaş ortalaması, öncelikli hedef grubun üst limitinde görülmektedir. Gençlik Programı, eğitmenler de dahil olmak üzere gençlik çalışanları için bir üst yaş sınırı belirlememiştir. Türkiye’deki eğitmenlerin yaş ortalaması, her ne kadar öncelikli hedef yaş grubun üst sınırında görülsede, Avrupa çapında eğitimlerde yer alan eğitmenlerin yaş ortalamasından oldukça düşüktür.¹⁶ Gençlik Programı’nın Türkiye’de henüz 2002’den bugüne uygulandığı düşünüldüğünde, öncelikli hedef yaş grubundan deneyim kazananların eğitmenlik yaptıkları sonucu çıkarılabilir. Kadın eğitmenlerde ortalama yaş 24, erkek eğitmenlerinse 26’dır.

Eğitmenlere yaşadıkları şehir sorulduğunda, üç büyük kent en büyük yüzdelerle karşımıza çıkmaktadır. Bu şehirler, Ankara (%31), İstanbul (%20) ve İzmir (%14) olarak sıralanmaktadır. Birçok sivil

¹⁶ Avrupa çapında gençlik alanında eğitim veren gençlik çalışanlarının veritabanı olan Gençlik için Çevrimiçi Eğitmenler (*Trainers Online for Youth*) <http://www.salto-youth.net/toy> veritabanına kayıtlı 263 eğitmenin yaş ortalaması 33’tür. Ortalamalardaki farkın bir nedeni Türkiye’de daha yoğun olan genç nüfus olabileceken, bir nedeni de gençlik eğitimliğinin Türkiye’de bir meslek olarak algılanmaması ve eğitmenlerin alandan erken yaşta çekilmeleri olabilir.

alandaki en yüksek sayıda etkinliğe ev sahipliği yapan İstanbul yerine, Ankara'nın en yüksek yüzdede olması, gençlik alanındaki olanakların Ankara'da yoğunlaştığını bir kez daha göstermektedir (Sütlü, 2007). Sıralamayı %5 ile Antalya ve Gaziantep takip etmektedir. İsmi geçen diğer tüm şehirler %2 oranındadır. Yaşadığınız şehir sorusunun bir diğer ilginç çıktısı da, katılımcıların %5'inin bir seçenek olmadığı halde kendilerini "gezici" olarak tanımlamış olmalarıdır. Öğrenme hareketliliğini¹⁷ temel araç olarak kullanan programın, eğitmenlerine sağladığı hareketliliğin boyutuna ilişkin bir fikir veren bu veri, anketin ilerleyen bölümlerindeki sorulara verilen yanıtlarla da desteklenmiştir.

Eğitmenlerin yaşadıkları şehirlere bölgesel olarak bakıldığında sıralama İç Anadolu (%39), Marmara (%27), Ege (%15), Akdeniz (%10), Güneydoğu Anadolu (%5), Doğu Anadolu (%2) ve Karadeniz (%2) olarak karşımıza çıkmaktadır. 2002-2006 döneminde Gençlik Programı tarafından desteklenen projelerin bölgesel dağılımına baktığımızda, iller arasında yine benzer bir sıralama görüyoruz. İç Anadolu (%33) ve Marmara (%27) bölgelerini, Akdeniz (%13) ve Ege (%8) takip ediyor; Doğu Anadolu'dan (%7) sonra Güneydoğu Anadolu (%6) ve Karadeniz (%6) ile liste tamamlanıyor.¹⁸ Eğitmenlerin yaşadıkları bölgeler ve programın hibe verdiği bölgeler arasındaki paralellik, bölgelerdeki genç nüfus yoğunluğundaki farklılıklar kadar ve farklı bölgelerdeki gençlik örgütlerinin sayısı ve gençlik çalışması yoğunlukları ile de ilişkili ilişkilendirilebilir.

Çalışma-okuma durumu, dört seçeneğe soru biçiminde sorulmuştur. Seçenekler; hem çalışıyor hem okuyor (gençlik programı dışında); sadece çalışıyor (gençlik programı dışında); sadece okuyor ve ne çalışıyor ne okuyor olarak verilmiştir. Soruya cevap veren eğitmenler arasında %42'si hem okuyor hem çalışıyor seçeneğini, %30'u sadece çalışıyor seçeneğini, %25'i ise sadece okuyor seçeneğini işaretlemiştir. Yalnızca %3'ü ne okuyor ne de çalışıyor seçeneğini işaretlemiştir. Anketin eğitmenlerin eğitim durumuyla ilgili verdiği bir diğer veriyse,

¹⁷ Hareketlilik konusu ile ilgili olarak, Kristensen'in bu kitaptaki makalesine bakılabilir.

¹⁸ <http://www.ua.gov.tr> "Neler başardık?" sunumu.

eğitmenlerin %66'sının üniversite mezunu, %31'inin ise üniversite öğrencisi olduğudur.

Katılımcıların ortalama yaşları da göz önünde bulundurulduğunda, eğitmenlerin %70'e yakınının lisans veya yüksek lisans öğrencisi olduğu ve yine %70'ten fazlasının çalışmakta olduğu sonucu çıkıyor. Bu durum eğitmenlerin, eğitimi ve iş sahibi gençler olduğunu söylüyor. Anket, eğitmenlerin eğitim aldıkları alanları ve çalışma alanlarını gençlik çalışmaları kapsamında yapılan işin içeriğiyle ilişkili olmadığı için sormuyor. Yüzdelerin bu kadar yüksek olması, bu iki sorudan da anlamlı bir veri çıkartılmasını sağlayabilir.

Gençlik Programı'nın kapsamının büyük bir çoğunluğunun uluslararası gençlik çalışmaları alanında olduğu düşünülerek, ankette eğitmenlerin dil bilgileri de sorulmuştur. Eğitmenlerin tamamı İngilizce bildiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %40'ı İngilizce konuşabildiğini söylerken, %42'si İngilizce'nin yanısıra ana dilleri olmayan bir diğer dili daha çeşitli düzeylerde de olsa kullanabildiklerini belirtmişlerdir. Yine katılımcıların %14'ü ana dillerinin dışında 3 farklı dil kullanabildiklerine ilişkin olumlu cevap verirken %5'i ise ana dillerinin yanı sıra dört farklı dil kullanabildiğini belirtmiştir.

Dil yetkinliği konusunda ülke ortalamasının oldukça üstünde olan bu verileri yorumlayabilmek için, ankette adı geçen dillere, işaretlenme oranlarına ve katılımcıların bu dillerde okuma-yazma-konuşma ve anlama becerilerini değerlendirmelerine bakmak anlamlı olabilir. Türkçe ve İngilizce dışında adı geçen diller, Almanca (%42), Fransızca (%16), İspanyolca ve İtalyanca (%7), Arapça (%5) ve son olarak Rusça, Çerkesçe, Kürtçe ve Yunanca (%2) olarak sıralanmaktadır. Türkçe, Arapça, Kürtçe ve Çerkesçe dışında diğer tüm dillerde yetkinlik; katılımcılar tarafından orta ve altı düzeyde değerlendirilmiştir. Gençlik Programı alanında faaliyet gösteren eğitmenlerin, dil becerilerini geliştirme konusuna karşı ilgilerinin oldukça yüksek olduğu, eğitmenlerin eğitim ve gelir düzeylerinin yüksekliğinin yanı sıra anlamlı bir yorum olabilir.

“Fiziksel ya da zihinsel engeliniz var mı?” sorusuna anket katılımcılarının tamamı olumsuz cevap vermiştir.

Özetlersek, öğretmenler 25 yaşlarında, büyük şehirlerde yaşayan, üniversite öğrencisi ya da mezunu, çoğunlukla çalışan, İngilizce konuşabilen, farklı dillere karşı ilgi duyan ve fiziksel ya da zihinsel engeli olmayan gençlerden oluşmaktadır.

EĞİTMENLERİN GENÇLİK ALANINDA FAALİYET DÜZEYLERİ NELERDİR?

Eğitmenlerin gençlik alanındaki faaliyet düzeyleri temelde, kaç yıldır sivil alanda gönüllülük faaliyetleri içinde yer aldıkları, gençlik alanında hangi platformlarda gönüllülük yaptıkları ve Ulusal Ajans ile kaç kez eğitmen ya da rehber olarak çalıştıkları verilerine dayanmaktadır.

Eğitmenlerin cevapları, ortalama 6 yıldır sivil alanda gönüllülük yaptıklarını göstermektedir. Ankete katılan öğretmenlerden %16'sı 10 yılı aşkın süredir gönüllü faaliyetlerde bulunmaktadır. Yaş ortalamasının 26 olduğu ve neredeyse tamamının ya üniversite öğrencisi ya da üniversite mezunu olduğu düşünüldüğünde, öğretmenlerin gönüllülük faaliyetlerine üniversitenin ilk yıllarında başlamış oldukları söylenebilir.

Gençlik alanında hangi platformlarda etkin oldukları sorusuna birden çok platform işaretleyerek yanıt verebilen anket katılımcılarının %74'ü bir dönem veya hâlâ gençlik derneğinde etkin olduklarını belirtmiştir. Bu alanı %47 ile üniversite kulüpleri ve %28 ile özerk gençlik grupları takip etmektedir. Gençlik Programı'nın sivil gençlik örgütlenmelerine destek vermesi ve en *kolay* örgütlenme biçiminin dernek olması, gençlik derneği oranının yüksek çıkmasının açıklaması olabilir. Üniversite kulüplerinin, gençlerin örgütlenmediği *nadir* platformlardan biri olması ve özerk gençlik gruplarının da kurumsal bir yapı olmadan Gençlik Programı'ndan faydalanabilmesi takip eden yüzdeleri açıklamaktadır. Öğretmenlerin etkin olduğu platformları; alanları özellikle gençlik olmayan dernekler (%23), belediyelerin gençlik merkezleri (%21), gençlik vakıfları (%19), kamuya bağlı gençlik merkezleri (%16) ve alanları özellikle gençler olmayan diğer vakıflar (%5) izliyor. Diğer platformlar seçeneğinde lise grubu, belediye, AB ofisi ve bağımsız gönüllülük, %2'lik oranlarla yer almaktadır. Eğit-

menlerin tamamı, ortalama 2-3 platformda gençlik alanında gönüllülük yapmaktadır.

Anket katılımcılarının %95'i kurumunun en az bir kez Gençlik Programı'ndan faydalandığını belirtmiştir. Bu yüksek oran, eğitmenlerin gençlik projeleri düzenleyen kurumlarda gönüllülük yaptıkları dolayısıyla bir yandan programda eğitmen olarak çalışırken bir yandan da programın faydalanıcısı olabileceklerine işaret etmektedir. Gençlik Programı kapsamında eğitmenlik yapan kişilerin bir yandan da program faydalanıcısı kişiler olması doğal ve olumlu karşılanmalıdır. Eğitim verdikleri alandaki saha deneyimleri, eğitimler sırasında gerçekleştirecek akran yaklaşımını desteklemektedir.¹⁹

Ulusal Ajans bünyesinde eğitmen ya da rehber olarak deneyimleri sorulduğunda, anket katılımcılarının %67'si en az bir kez Ulusal Ajans ile çalıştığını, %33'ü ise hiç çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %21'i hem eğitmen hem de rehber olarak Ulusal Ajans ile çalışmıştır. Erkeklerin %79'u, kadınların ise %58'i Ulusal Ajans ile en az bir kez sözleşme imzalamıştır. Hiç sözleşme imzalamayanlara baktığımızda %71'inin erkek, %29'unun kadın olduğunu görüyoruz. Erkek eğitmen sayısının çok oluşuna eğitmen ekipleri oluştururken cinsiyet dengesinin gözetilmesi eklendiğinde, yüzdeler anlam kazanmaktadır.

Ulusal Ajans ile en az bir kez sözleşme imzalamış eğitmenlerin bölgesel dağılımına baktığımızda sıralama yine Ankara (%34), İstanbul (%28) ve İzmir (%10) olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm eğitmenlerin yaşadıkları bölgeler ve sözleşme imzalamış eğitmenlerin yaşadıkları bölgeler karşılaştırıldığında ortaya çıkan paralellik, eğitim görevlendirmelerinde bölgenin kritik bir faktör olmadığını düşündürüyor. Benzer biçimde yabancı dilde yetkinlik de bir kriter olarak karşımıza çıkmamaktadır.

¹⁹ Konu ile ilgili bir diğer argüman da eğitmenlerin aynı zamanda program faydalanıcısı olmalarının bir çıkar çatışmasına (*conflict of interest*) yol açabileceği yönündedir. Eğitmenler tarafından hazırlanan projelerin onaylanması ve bunun yaratabileceği sorunlar basit bir takip çalışması ile çözülebilir. Alanda proje uygulayan faydalanıcıların eğitmenlik yapması ise çıkar çatışmasından çok, eğitimlerin verimliliğini arttıracaktır.

Özetlersek, öğretmenler ortalama 5-6 yıldır sivil alanda gönüllülük yapan; gençlik dernekleri ve üniversite kulüpleri başta olmak üzere ortalama 2-3 farklı platformda gençlik çalışması alanında etkinlik gösteren; aktif oldukları platformların aynı zamanda Gençlik Programı'ndan faydalandığı; cinsiyet, yaşadıkları bölge ve iletişim kurabildikleri dillerden bağımsız olarak Ulusal Ajans ile dönem dönem sözleşme yapabilen gençlerden oluşmaktadır. Eğitim ekipleri oluşturulurken, cinsiyet dengesi gözetilmektedir.

GENÇLİK PROGRAMININ GENÇLİK ÇALIŞMASINA VE FORMEL OLMAYAN ÖĞRENME OLANAKLARINA ETKİSİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Eğitmenlerin Gençlik Programı'nın gençlik çalışması ve formel olmayan öğrenme olanaklarına etkisi üzerine görüşleri üç ana başlıkta toplanabilir. Bunlar, Gençlik Programı'nın:

- öncelikli hedef alanları üzerine etkisi
- gençlik çalışmaları ve formel olmayan öğrenme olanaklarına etkisi
- öğrenme hareketliliğine etkisi üzerinedir.

Gençlik Programı'nın Öncelikli Hedef Alanları Üzerine Etkisi

Anket katılımcılarına, Gençlik Programı'nın öncelikli hedef alanları²⁰ üzerine etkileri sorulduğunda, %95'i programın kültürlerarası diyalogun gelişmesi konusunda, %79'u da gençlik kuruluşlarının kapasitesini arttırarak sivil toplumun gelişimi ve gençlerin katılımı alanlarında gençlere önemli katkılar sağladığını düşünüyor. Anket katılımcılarının %63'ü programın gençlerde Avrupalılık bilincini yaygınlaştırma konusunda olumlu etkileri olduğunu düşünürken yalnızca %39'u sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi için Gençlik Programı'nı önemli bir araç olarak görüyor.

Gençlik Programı'nın öncelikli hedef alanları üzerine sorulan

²⁰ Bkz. dipnot 10.

sorulara verilen kimi yanıtlarda “bilmiyorum” cevabı yüksek oranlarda karşımıza çıkıyor. Avrupalılık bilinciyle ilgili soruya katılımcıların %23’ü “bilmiyorum” diye cevap verirken, sosyal dışlanma ile ilgili sorulara da %21 oranında “bilmiyorum” cevabını almıştır.

Programın öncelikli hedef alanları ve eğitmenlerin ilgili sorulara cevapları birkaç yorumu da beraberinde getiriyor. Gençlik Programı kapsamında desteklenen faaliyetlerin neredeyse tamamının uluslararası ortaklıklarla gerçekleştirilen projeler olması ve gerek Avrupa Konseyi’nin gerekse Avrupa Komisyonu’nun 1990’ların başından itibaren gençlik alanında öncelikli konu olarak kültürlerarası diyalog ve kültürlerarası öğrenmeyi öne çıkarıyor olmaları, anket sonuçlarında bu konuda gördüğümüz netliği açıklamaktadır.

Sivil toplumun gelişimi ve gençlerin katılımı konularına Gençlik Programı’nın etkisi sorusuna alınan %79 oranındaki olumlu cevap ise anket katılımcılarının kişisel deneyimlerine dayanıyor diye düşünmek mümkündür. Gençlik Programı uluslararası yapısı gereği Avrupa düzeyindeki gençlik sivil alanının gelişimine ve yine bu alana gençlerin katılımına şüphesiz büyük katkılar sağlıyor fakat programdan faydalanan ülkeler özelinde bir politikası yok. Yalnızca, eğitmenlerin büyük bir bölümünün sivil alandaki çalışmalar ve gençlik kimliği konusu ile Gençlik Programı aracılığı ile tanıştığı düşünüldüğünde anket sonucu anlam kazanmaktadır.²¹

Avrupalılık bilinci ve sosyal dışlanma konularında Gençlik Programı’nın etkisi sorularına verilen yüksek oranlardaki “bilmiyorum” cevaplarının bir ortak bir de ayrı ayrı açıklamasını yapmak mümkün olabilir. Ortak açıklama, her ne kadar Gençlik Programı’nın genelinin dört ana hedefinden ikisinden bahsediyor olsak da, program tanımlarında Avrupalılık bilinci ve sosyal dışlanma konularına ağırlık verilmemektedir. Bu durum her iki alan ile ilgili benzer algıların ortak açıklaması olabilir. Yanısıra, Avrupalılık bilinci konusuna gençle-

²¹ Gençlik Programı’nın Türkiye’de başlaması ile gelişen sürecin detaylı bir tartışması için Nemutlu’nun bu kitapta bulunan *Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi* makalesine bakılabilir.

rin kuşkulu yaklaşımları ve sosyal dışlanma konusundaki deneyimleri ile Gençlik Programı çerçevesindeki deneyiminin örtüşmüyor olması²² bir diğer açıklama olabilir (Nemutlu, 2006).

Gençlik Programı'nın Gençlik Çalışmaları ve Formel Olmayan Öğrenme Olanaklarına Etkisi

Anket katılımcılarına, Gençlik Programı'nın uluslararası gençlik çalışmaları alanına ve yerel gençlik çalışmaları alanına katkı sağlayıp sağlamadığı doğrudan sorulduğunda, katılımcıların tamamı (%100) uluslararası gençlik çalışmaları alanına katkı sağladığını söylerken, %84'ü yerel gençlik çalışmalarına katkı sağladığını söylemektedir. Programın uluslararası yapısı gereği, uluslararası gençlik çalışmasına katkı sağladığı tartışmasızdır. Yerel gençlik çalışmaları alanına sağladığı katkının kapsamı ise tartışmaya açıktır. Şüphesiz, Gençlik Programı'ndan hibe alan ekipler, yerellerinde de bir çalışma gerçekleştirdikleri ve hibe kriterlerinden bir tanesi de “yerele etki”²³ olduğu için, programın yerel düzeyde de bir etkisi vardır. Fakat bu etkinin kapsamı, çoğu zaman, projeyi gerçekleştiren gençler arasındaki ve yerel halk ile sınırlı bir etkileşimden ibarettir. Eğitimcilerin, Gençlik Programı'nın yerel gençlik çalışmasının gelişimine etkisi sorusuna %84 gibi bir çoğunlukla olumlu yanıt vermesi, yerel gençlik çalışmasına sağlanan desteğin sınırlı olduğunun bir göstergesidir.

Yerel gençlik çalışması konusundaki bir diğer soru ise eğitimcilerin yerellerdeki Gençlik Merkezleri'nden yararlanıp yararlanmadıkları sorusudur. Eğitimcilerin %63'ü bu soruya yararlanmadıkları yönünde cevap verirken, %37'si olumlu cevap vermiştir. Yerel gençlik çalış-

22 Program, sosyal dışlanmaya maruz kalan gençleri “imkânları kısıtlı gençler” ya da “dezavantajlı gençler” olarak tanımlıyor. Programın Türkiye'deki hedef kitlesi bu konuda tartışmalı. Bir yandan uluslararası projeler söz konusu olduğu için faydalanan gençlerin çoğu en az bir Avrupa dili biliyor (ve dolayısıyla dezavantajlı tanımından çok uzak). Diğer yandan vize uygulaması ile hareketliliği sınırlandırılmış gençlerden bahsettiğimiz için Avrupa çapında “imkânları kısıtlı gençler” olarak tanımlanabiliyorlar.

23 Tüm eylem alt başlıklarının başvuru formlarında “Projenin yerel etkisini açıklayınız” sorusu bulunmaktadır.

malarına Gençlik Programı'nın ve Gençlik Merkezleri'nin etkisi bu maledede derinlemesine tartışılmayacaksa da, alanda *rol model* olarak alılanan eğitimcilerin bu sorulara verdikleri yanıtlar düşündürücüdür.²⁴

Gençlik Programı'nın gençlik çalışmalarına etkisi hakkında, eğitimcilerin görüşleri konusunda fikir veren diğer sorular ise, gençlik projeleri gerçekleştirmek için var olan olanaklar ile ilgili sorulardır. Anket katılımcılarının %51'i aktif oldukları kurumlarda (özerk grup, dernek, üniversite kulübü, platform, ağ vb.), gerçekleştirdikleri gençlik çalışmaları ve gençlik eğitimleri için kaynakların çoğunu Gençlik Programı'ndan karşıladıklarını belirtmişlerdir. İhtiyaç duyulan kaynakların çoğunu Gençlik Programı'ndan karşılamadıklarını belirten %42'lik bir oran olmasına rağmen, anket katılımcılarından %95'i, Ulusal Ajans dışında projelerine finansman sağlayacak başka bir kurumun olmadığını söylemiştir. Kalan %5, soruya "bilmiyorum" yanıtını vermiştir.

Kaynak ve finansman ağırlıklı, yukarıda söz edilen son iki soru oldukça düşündürücüdür. Sorulara verilen yanıtlara bakarak durumu özetlemeye çalışırsak; eğitimcilerin neredeyse tamamı, gençlik çalışmaları için Gençlik Programı'ndan başka bir finansman kaynağı olmadığını düşünmekte, doğal olarak, kendi çalışmaları için ihtiyaç duydukları kaynağın çoğunu da Gençlik Programı'ndan karşılamaktadır. Gençlik programı, gençlik çalışmaları alanında neredeyse "tekel" haline gelmektedir. Bu durum, sivil gençlik inisiyatiflerini, hayatta kalabilmeleri için, Gençlik Programı ve oluşturduğu uluslararası gençlik çalışmaları alanında etkin olmaya "mahkûm" bırakmıştır.²⁵

Yukarıdaki veriler ile çelişen bir biçimde, anket katılımcılarının %49'u, Gençlik Programı olmasaydı da bugün gerçekleştirdikleri projeleri ve faaliyetleri gerçekleştirebileceklerini belirtmiştir. Bu son veriyi,

24 Gençlik merkezleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için Kurtaran'ın bu kitapta yer alan *Türkiye'de Gençlik Alanında Devletin Rolü* makalesine bakılabilir.

25 Gençlik çalışmaları alanına, devlet tarafından sağlanan hizmetler ve destekler ile ilgili ayrıntılı bir tartışma için Kurtaran'ın bu kitapta yer alan *Türkiye'de Gençlik Alanında Devletin Rolü* makalesine bakılabilir.

yukarıda bahsi geçen diğer veriler ile karşılaştırdığımızda, ortaya çıkan tek anlamlı sonuç, öğretmenlerin mevcut çalışmalarını gerçekleştirmek ve devam ettirmek ile ilgili olumlu ve yüksek motivasyonlarıdır.

Ankete katılan öğretmenlerin %81'i, Gençlik Programı'nı formel olmayan öğrenme olanakları konusunda en önemli aktör olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %95'inin Gençlik Programı kapsamında ya da desteğiyle düzenlenen bir gençlik eğitiminde yer aldıkları ve yine öğretmenlerin %86'sının Gençlik Programı tarafından desteklenen bir projeye katılmış oldukları göz önünde bulundurulduğunda, formel olmayan öğrenme olanakları konusunda Gençlik Programı'ndan doğrudan katkı görmüş bir grup oldukları sonucuna varılabilir. Öğretmenlerin bu deneyimleri, Gençlik Programı'nın etkisi konusundaki görüşlerinde de belirleyici olmaktadır.

Gençlik Programı'nın Öğrenme Hareketliliğine Etkisi

Öğrenme hareketliliği, Gençlik Programı'nın temellerinden bir tanesidir. Programın bütünü, gençler ve gençlik gruplarının biraraya gelerek beraber çalışmalar gerçekleştirmeleri üzerine kurulmuştur.

Ankete katılan öğretmenler, gerek eğitmen olarak gerekse de program faydalanıcısı olarak Gençlik Programı aracılığıyla öğrenme hareketliliği faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin %91'i, Gençlik Programı aracılığıyla yurtdışında bir gençlik projesinde yer almış, %7'si ise Eylem 2 Avrupa Gönüllü Hizmeti hibesi kapsamında, yurtdışında uzun süreli gönüllülük yapmışlardır. Bu veriler, öğretmenlerin hareketlilik konusunda da deneyimleri olduğunu göstermektedir.

“Eğer Gençlik Programı olmasaydı, yurtdışına gitme olanağınız olur muydu?” sorusuna, öğretmenlerin %65'i “hayır” cevabı vermiştir. Öğretmenlerin genel profillerinin eğitimi ve iş sahibi gençler oldukları düşünüldüğünde, öğrenme hareketliliği olanaklarının büyük oranda Gençlik Programı ile sınırlı olduğu görülmektedir. Aynı soruya “evet” cevabı veren öğretmenler (%28) ise çoğunlukla, yine Avrupa Komisyonu tarafından yürütülen, Hayatboyu Öğrenme programına referans vererek olumlu cevap verdiklerini belirtmişlerdir.

Özetlersek, eğitmenler, öğrenme hareketliliği konusunda Gençlik Programı'nın önemli bir aktör olduğunu düşünmekte ve bu olanaklardan faydalanmaktadırlar.

SONUÇ

Gençlik eğitmenleri de birer gençlik çalışanıdır. Yaptıkları çalışmalarda kullandıkları araç “eğitimler”, çalışmalarının hedefi ise belli bir alanda ya da belli bir konu hakkında, katılımcılara “öğrenme ortamı” sağlamaktır.

Türkiye’de gençlik eğitmeni olarak gönüllü ya da ücretli çalışmalar yapan kişiler (genç ya da yetişkin), bu kişilerin sivil alandaki faaliyetleri ve gençlik çalışması ve/veya formel olmayan öğrenme alanlarındaki deneyimleri hakkında yapılmış kapsamlı bir çalışma yoktur. Gençlik Programı kapsamında gençlik eğitmeni olarak çalışmalar gerçekleştiren eğitmenlere yönelik yapılmış bu çalışma, alandaki farklı kurumlarda²⁶ gençlik eğitmeni olarak görev alan kişilerle yapılabilecek daha kapsamlı bir çalışmaya ön bilgi sağlayabilir.

Makalenin sonuç bölümünde, gerçekleştirilmiş olan anket çalışması ve çıktılarının ışığında, Ulusal Ajans’ın gençlik eğitimleri alanında ve gençlik eğitmenleri hakkındaki politikaları hakkında bazı çıkarımlarda bulunmak yerinde olacaktır.

Bir kamu kuruluşu olan Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde hizmet veren Ulusal Ajans’ın, hibe dağıtma prosedürlerini uygulamak için uzmanlar çalıştırması, fakat hibe sağladığı kurumların faaliyetlerini arttırmak için yaptığı eğitim çalışmalarında sahada çalışan kişileri kısa dönemli sözleşmelerle görevlendirmesi olumlu bir uygulama olarak görülmektedir. Böylece sivil girişimleri desteklemek için var olan Program, yine sivil kişilerce yeni kullanıcılara aktarılmakta ve aktarımın özü, hibe sağlayan kurumla birlikte kurgulanmaktadır. Bu olumlu uygulamanın devam etmesi, gençlik çalışmaları alanının sivil kalması açısından son derece önemlidir.

²⁶ Gençlik eğitimleri ve eğitmenleri konusunda ilk akla gelen yerel kurumlar Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Toplum Gönüllüleri Vakfı, UNFPA ve Habitat için Gençlik Derneği’dir.

Yukarıda sözü geçen olumlu uygulamanın daha etkin ve şeffaf bir süreç ile gerçekleştirilmesi ise, programın devamlılığı ve verimliliği açısından vazgeçilmez bir önemdedir. Ulusal Ajans'ın sözleşme ile görevlendirdiği öğretmenlerin görevlendirilme süreçleri şeffaflaştırılmalı ve görevlendirmelerde Ajans'ta çalışan uzmanların inisiyatifleri en aza indirilmelidir. Bunun için giriş ve çıkış kriterlerinin belirli olduğu bir öğretmen havuzu oluşturulması, öğretmen görevlendirilmeleri için de açık çağrılar yapılması, farklı ülkelerin Ulusal Ajansları tarafından uygulanan bir çözümdür.

Oluşturulması önerilen öğretmen havuzunun kriterleri, gençlik alanında gençlik eğitmeni ve gençlik çalışanı olarak yerel –ulusal–uluslararası düzeyde çalışmalar yapan geniş bir grubun katkısı ile oluşturulmalıdır.

Anket sonuçlarının gösterdiği bir diğer çıktı ise, gençlik öğretmenlerinin oldukça yüksek olan eğitim profilleridir. “Eğitilmiş” gençlerin, gençlik alanında aktif olması ile ilgili en ufak bir sorun olmadığını düşündüğümüzü burada belirtmekte fayda var. Öğretmenler ve hibe yararlanıcılarının profillerinin birbiri ile benzerlikler gösterdiği verisine dayanarak, buradaki önerimiz, Gençlik Programı'nın kullanıcıları olan gençlerin gerek bölgesel gerekse eğitim düzeyi olarak dağılımının zenginleştirilmesi olacaktır. Bu açılım, gençlik öğretmenlerinin profillerini de zenginleştirecektir.

Ulusal Ajans ile öğretmen olarak kısa dönemli çalışan gençlik öğretmenleri ile yaptığımız anketin bir diğer çıktısı da, gençlik örgütlerinin varlıklarını ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri için Ulusal Ajans'ın hizmetlerine neredeyse “mahkûm” olmalarıdır. Benzer bir durum, Avrupa Komisyonu'nun sivil toplum kuruluşlarının geneli için açtığı hibeler için de geçerlidir. Nasıl ki, sivil toplum kuruluşlarının, Avrupa Komisyonu destekli hibeler dışında da olanaklarının olması, sivil toplum kuruluşlarının demokratik yaşamdaki rollerini daha etkin ve bağımsız bir biçimde gerçekleştirmesini sağlayacak ise, gençlik örgütlerinin de Ulusal Ajans hibeleri ve destekleri haricinde farklı destek mekanizmalarına ihtiyaçları vardır. Bu noktada öncelikli olarak Gençlik ve

Spor Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu ve Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere, tüm kamu kuruluşları kendi uzmanlıkları alanında gençlere sağlayacakları hizmetleri yapılandırmalı, katılımcılık perspektifiyle gençlik örgütleri için destek mekanizmaları oluşturmalıdırlar.

Son olarak, farklı sivil toplum kuruluşları ile ya da kamu kuruluşları ile gençlik eğitimleri alanında çalışan eğitimcilerin, gönüllü ya da ücretli çalışan ayrımı gözetmeksizin, birbirleri ile tanışmaları, deneyimlerini paylaşmaları ve gerek çalışmaların içeriği, gerek çalışmaya ilişkin sözleşme şartları konularında deneyimlerini paylaşmaları, gençlik eğitimcileri alanının gelişmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Direktörlüğü, <http://www.coe.int/youth>
- Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı, Ulusal Ajans (UA), <http://www.ua.gov.tr>
- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Akran Ağı, <http://www.birgenclikhikayesi.com>
- Euro-Med Gençlik Eylem Programı, <http://www.euromedyouth.net>
- Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı (GHDB), <http://www.genclikhizmetleri.gov.tr>
- Habitat için Gençlik, <http://www.youthforhab.org>
- Nemutlu, G., (2006), Europe of Young People in Turkey: A Thesis on the Impact of European Youth Programme on the Perception of Europe on Young People in Turkey, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- SALTO – Youth Resource Centres, Trainers Online for Youth, <http://www.salto-youth.net/toy/>
- Sütlü, A. F., (2007), Gençlik, Hayata Hazırlık Değil, Hayatın Kendisidir, Türkiye’de Hak Temelli STK’lar Sorunlar ve Çözüm Arayışları, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Toplum Gönüllüleri Vakfı, <http://www.tog.org.tr>
- Youth in Action Programme, Users’ Guide, (2007), http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc443_en.htm

11

Gençlik Çalışmaları ve İstanbul'daki Yerel Yönetimler

YÖRÜK KURTARAN

Gençlerin gönüllü faaliyetler aracılığıyla toplumsal katılımını arttırıcı faaliyetler, gençlik çalışmasının temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gençlerin belediyeler ve gençlik merkezleri gibi kurumların yönetimine katılmasının bir adım ötesinde, bir toplumsal katılımdan bahsetmek, aktif yurttaşlık kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Böylece katılım, gençlerin temsiliyet üzerinden belirli yapıların yönetimine katılımını da kapsayan, ama bununla sınırlı kalmayıp hayatın her alanında kendilerini doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren herhangi bir konunun tasarımı ve yürütülmesinde bir özne olarak yer alması temelinde kavramsallaştırılır. Dahil olamama durumunun nedenlerinin de var olan toplumsal yapılardan kaynaklandığı ve tam da bu yüzden gençlerle yapılacak her türlü çalışmanın gençlerin güçlendirilmesi temelindeki bir yaklaşım ile ele alınması gerektiği, destekleyici tür gençlik çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımın hayata geçmesi ile ilgili sivil alanda birçok gençlik kuruluşu bilgilendirme çalışmalarından eğitimlere, çeşitli projelerin hayata geçmesinden değişim programlarına kadar uzanan bir yelpazede onlarca tür gençlik çalışmasını araç olarak kullanmaktadır. Türkiye'de de son 10 senede

gelinesi nokta açısından sivil alanda gençlik çalışmaları ile ilgili çeşitli araçların gelişmeye başladığını söylemek de yanlış olmayacaktır.¹

Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, sivil alandaki gençlik çalışmalarının özgürce gelişebilmesi ve gençlerin bu temelde desteklenmesine yönelik kamu otoritelerinin üzerine düşen görevler vardır. Yasal mevzuatta, sivil alanın kendi dinamikleri ile gelişmesini sağlamaya yönelik yapılacak değişiklikler, bu yaklaşımın bir parçasını oluştururken, sivil alandaki mevcut gençlik çalışmalarının desteklenmesine yönelik hizmetlerin hayata geçmesi de bir diğer ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımların kamu otoriteleri tarafından benimsenmesine yönelik model arayışlarında, Türkiye'nin de imzaladığı uluslararası dokümanların kaynak olarak kullanılması ve Türkiye'ye uyarlanarak yeni modellerin oluşmasını sağlayacak yönelimler önemlidir. Avrupa Konseyi'nin *Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı*, gençlerin toplumsal yaşama katılımının desteklenmesi amacıyla yerel yönetimlerin üzerine düşebilecek görevlerin neler olabileceğiyle ilgili ciddi bir kaynak dokümanıdır.

Bu çalışma, bu dokümanın ağırlıklı olarak gençlik çalışmaları ile ilgili bölümlerinin İstanbul'daki yerel yönetimlerin uygulamaları ile karşılaştırılmasını kapsamaktadır. Araştırma kapsamında İstanbul'daki ilçe belediyelerinin internet siteleri incelenmiştir. Karşılaştırmalı analiz yapılırken, bu Şart'ın içinden gençlik çalışmalarıyla ilgili olduğu iddia edilen belirli maddelerin çekilip diğerleri ile ilgili yorum yapılmamış olması, bu analize dahil edilmeyen maddelerin gençlik çalışmaları alanı ile ilgili olmadığını göstermez. Aksine, gençlik çalışmaları alanı, gençleri ilgilendiren her konuyla ilişkisini kurabildiği ölçüde gerçek bir araca dönüşmektedir. Fakat bu çalışmanın kendisi, zaten bu konuda daha derinlemesine araştırmaların yapılabilmesi için bir giriş olarak tasarlanmıştır. Bu anlayışla tasarlanan çalışmada, önce ilgili Şart'ın gençlik çalışmaları ile ilgili olan bölümlerinde yerel ve bölgesel yönetimlere düşen görevler hakkında bilgi verilecek, daha sonra o ilgili durumuyla Türki-

1 Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Nemutlu'nun *Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi* makalesine bakılabilir.

ye'deki uygulamalar arasında bir bağ kurularak bir analiz yapılacaktır. Şart'ın içinde yerel ve bölgesel yönetim olarak geçen her kamu kurumu yerine kısaca yerel yönetim terimi kullanılacaktır.

İLKELER

Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımına İlişkin Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Şartı ile ilgili üç temel ilke, ilgili dokümanın üzerinde şekillendiği felsefenin daha ayrıntılı anlaşılmasına destek olabilecek niteliktedir. Buna göre:

– Gençlerin yerel ve bölgesel yaşama katılımına yönelik tüm politikalar aslında tüm yurttaşların kamusal hayata katılımına yönelik politikaların ayrılmaz bir parçasıdır.

– Tüm sektörel politikalarda bir gençlik boyutu bulunmalıdır.

– Tüm katılım biçimleri, ayrımcılık gözetmeden tüm gençler için geçerlidir. Bu ilkenin gerçekleşmesi için gençlerin, daha imkânı kısıtlı kesimlerinin, bu imkânlardan yararlanabilmesiyle ilgili özel çabalar gösterilmesi gerekir.

Yukarıda sözü edilen ilkeler, gençleri toplumun diğer kesimlerinden ayrı bir grup olarak kavramsallaştırmak yerine toplumun diğer kesimlerinden farklılaşan ihtiyaçlara sahip, fakat yine de o toplumun parçası olan bir kesim olarak kurgulamaktadır. Gençlerin toplum içinde farklılaşan ihtiyaçlara sahip bir kesim olmasının kabulü sonucu ortaya çıkan Şart, bu anlayışa paralel biçimde, gençlerin içinde de farklılaşan ihtiyaçlara sahip olabilecek grupların bilgilendirilmesi ve dahil edilmesini çok önemsemektedir. Böylece gençlerin katılımı ile ilgili oluşturulması önerilen imkânların, zaten toplumun diğer kesimleri için de olması gereken bir haklar bütünü çerçevesinde ele alındığı gözlenmektedir.

Şart, daha sonra 3 temel başlık altında, gençlerin katılımına yönelik olanakların nasıl kurgulanabileceğine yönelik bir çerçeve çizmektedir. Sektörel politikalar bölümü, yurttaşlara yönelik tüm ana politika başlıkları içinde, gençlerin ihtiyaçlarına yönelik oluşturulabilecek imkânların sağlanmasında yerel ve bölgesel yönetimlere düşen görev-

leri sıralamaktadır. Gençlerin katılımına yönelik araçlar bölümündeyse, gençlerin en geniş tanımı ile katılımını arttırıcı faaliyet ve olanakların gelişmesinde hangi araçların geliştirilmesi gerektiği ile ilgili konuları özetlemektedir. Üçüncü ve son bölümde de gençlerin yerel ve bölgesel yönetime kurumsal katılımını sağlamak üzere yapılabilecekler hakkında bir çerçeve çizilmektedir. Makalenin bundan sonraki kısmında, bu üç bölümle ilgili Şart'ın temel yaklaşımı, gençlik çalışmaları ile ilgili maddeler temelinde, incelendikten sonra her madde ile ilgili İstanbul'daki yerel yönetimlerin uygulamaları hakkında da bir çerçeve çizilecektir.

SEKTÖREL POLİTİKALAR

Bu bölümde ondört adet sektörel politika alanından bahsedilmektedir. Bunlar spor, serbest zaman ve örgütlülük, gençlik istihdamı, konut ve ulaşım, hareketlilik ve değişim, sağlık, toplumsal cinsiyet, kırsal kesim, kültüre ulaşım, sürdürülebilir gelişme ve çevre, şiddet ve suç, ayrımcılık karşıtlığı, cinsel yaşam ve haklara ve hukuka erişimdir. Bunlar içinde gençlik örgütlerine yapılan destekler bağlamında, başka bir deyişle, doğrudan gençlik çalışmaları ile ilgili olanlardan spor, serbest zaman ve örgütlülük ve hareketlilik ve değişim alt başlıkları aşağıda incelenmiştir.

Şart, spor, serbest zaman ve örgütlenme alt başlığında şu önermeleri vurgulamaktadır: Yerel yönetimler, gençlerin örgütlenerek hayata geçirdiği birçok faaliyeti desteklemekle ilgili çeşitli destek sistemleri oluşturmalıdır. Bu, yerel yönetimlerin gençlik politikalarını uygulamaları için bizzat alan yaratması anlamına da gelir. Özellikle gençlik eğitmenleri ve gençlik liderlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılmalı ve derneklerin yönetimlerinde gençlerin olmasına yönelik çaba sarfedilmelidir.

Şart gençlerin hareketliliği ve değişimi ile ilgili şu önermelerde bulunmaktadır: Gençlerin hareketliliğinin sağlanması için, gençlerin ucuz ulaşım olanaklarına ulaşımının sağlanması gerekmektedir. Özellikle imkânı kısıtlı gençlerin ucuz ulaşım olanaklarından yararlanmasını sağlamak, bu gençlerin toplumsal hayata katılımını sağlamak açı-

sından çok önemlidir. Bu çerçevede gençlere yönelik özel ulaşım tarifelerinin sağlanması ve özellikle kırsal kesimdeki gençlerin yaşam kalitesini arttırmak için çeşitli imkânlar sağlanması gerekmektedir. Buna ek olarak gençlerin hareketliliğini sağlayan kurumlarda çalışanların da bu imkânlardan yararlanmasına yönelik çalışmalar yapılması bu kurumlardaki gençlerin kültürlerarası değişim ve yabancı dil programlarından yararlanmasını kolaylaştıracaktır. Bu çerçevede yerel yönetimler, gençleri, gençlik kuruluşlarını ve okulları uluslararası değişim olanaklarından yararlanması için teşvik etmeli, finansal açıdan desteklemelidir.

Şartın bu önermelerine Türkiye’de yerel yönetimler açısından baktığımızda, zaten örgütlü olan gençlerin mevcut faaliyetlerini desteklemeye yönelik tüm yerel yönetimleri kapsayan uygulamaların bulunmadığını söylemek mümkündür. Bazı belediyeler, gençlerin kurdukları derneklerin yaptıkları faaliyetlere –özellikle aynı– destek sağlamaya yönelik çalışmalar yapmakta, bu destekler ağırlıklı olarak ilkel değil proje bazlı yapılan çalışmalar olarak kalmaktadır. Bu aynı katkıların birçoğu mevcut belediye imkânlarının kullanılması olarak karşımıza çıkmaktadır. 2008 yılındaki GePGeNç Festival’in hayata geçmesine yönelik Eyüp Belediyesi’nin Festival Düzenleme Komitesi’ne sağladığı destekler buna örnek gösterilebilir. Festival kapsamında il dışından gelen gençler, Belediye’ye ait spor salonunda uyku tulumları ile kalacaklar, ayrıca belediyenin sağladığı servislerle festival alanına gidip geleceklerdir. Fakat bu proje bazlı çalışmayı tüm belediyelerin bir politikası olarak çerçevelemek yanlış olacaktır. Çünkü birçok çalışma, bu belediyelerde çalışan kişilerin tüm iyi niyetlerine rağmen, kişisel ilişkiler üzerinden yürümekte, gençlere bir hak olarak tanınmaktan öte, belediyenin görünürlüğünü sağlamaya yönelik çalışmalar olarak dikkat çekmektedir. Böylece bu ilişkiler sürdürülebilir olamamakta, yerel seçimler gibi zamanlarda da sekteye uğrayabilmektedir.

Türkiye’de gençlerin hareketliliğini sağlamaya yönelik yerel bir politika bulunmamaktadır. Çeşitli kamu kurumlarının sağladığı ulaşım hizmetlerinden belirli bir yaş aralığındaki öğrenciler, daha ucuza

yararlanabilmektedirler. Örneğin İstanbul'daki toplu taşıma araçlarında kullanılan indirimli Akbil, sadece öğrenci, asistan, araştırma görevlisi ve öğretmenler için geçerlidir. Benzer biçimde Türk Hava Yolları'nda 25 yaş altında olup öğrenci olan gençler, %25 daha ucuza bilet alabilmektedir. Fakat öğrenci olmadıkları ölçüde bu indirim olanağından yararlanamamaktadırlar. Gençlerin bu olanaklardan yararlanabilmesi için bir meslek grubuna dahil olmaları veya öğrenci olmaları beklenmektedir. Böylece tüm gençlerin zaten öğrenci olduğu gibi bir ön kabul oluşmakta veya okumayan gençlerin çok büyük bir kesiminin, kendi ücretlerini kazanabildikleri için, bu hizmetlerden yararlanabilmelerine yönelik bir desteğe ihtiyaçları olmadığı gibi bir anlayış hakim olmaktadır. Oysa genç işsizliğinin yetişkin işsizliğinin iki katı olduğu Türkiye'de, bu politikanın doğal bir sonucu, çalışmayan gençlerin bu imkânlardan yararlanamaması olarak karşımıza çıkmaktadır.² Benzer biçimde liseyi veya üniversiteyi bitirmiş olmasına rağmen iş bulmakta zorlanan kadınların bu durumdan daha fazla etkilendiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

GENÇLERİN KATILIMINA YÖNELİK ARAÇLAR

Gençlerin yerel yaşama katılmasına yönelik araçların geliştirilmesi, katılım kavramının ilgili Şart'ta kavramsallaştırılması açısından önemlidir. Bu mekanizmalar ile ilgili başlıklar da şöyle sıralanmıştır: Eğitim, bilgilendirme, bilişim teknolojileri, medyaya katılımı destekleme, gönüllü faaliyetler, projelerin ve girişimlerin desteklenmesi, gençlerin örgütleri ve STK'lar ve siyasi partiler. Bu başlıklardan gençlerin örgütleri temelindeki maddeler önce şartın önermeleri sonra da İstanbul ilçe belediyelerindeki uygulamalar açısından aşağıda özetlenmiştir.

Şart'a göre, gençlerin formel olmayan öğrenme ortamlarında, daha özgürce öğrenmelerine yönelik yerel yönetimlerin üzerlerine düşen görevler, gençlerin örgütlü hayata katılımına yönelik eğitim olanakları içermelidir. Buna ek olarak sadece gençlerin değil gençlerle ça-

2 Genç işsizliği ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için Yentürk ve Başlevent'in bu kitaptaki makalesine bakılabilir.

lışanların ve öğretmenlerin de bu imkânlardan yararlanmasına yönelik eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Tüm bunlara ek olarak, iyi uygulamaların akranlar arasında ve grup temelli paylaşımının sağlanması da yerel yönetimlerin desteklemesi gereken bir alandır.

Şart'a göre, gençlerin kendilerini ilgilendiren imkânlardan yararlanmalarına yönelik bilgilendirme sistemlerinin kurulmasının sağlanması da yerel yönetimlerin üzerine düşen bir görevdir. Bu sistemlerin organize edilmediği yerlerde, okullar ve kütüphanelerin de bu amaçla hizmet edebilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Buna ek olarak, bilgilendirme sistemlerinin hizmet verebilmesine yönelik standartların yine gençler aracılığı ile geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bilgilendirme sistemleri oluşturulurken, gençlerin en hızlı, kolay ve ucuz biçimde bilgiye ulaşmalarına yönelik bilişim teknolojilerinin kullanılması da çok önemlidir.

Şart'ta gençlerin katılımına yönelik araçlar bölümünde, gençlerin gönüllü faaliyetler aracılığı ile toplumsal katılımını arttırıcı olanakların geliştirilmesine yönelik bir bölüm de mevcuttur. Böylece yerel ve bölgesel yönetimlerin gönüllü merkezleri açması ve buna paralel olarak gençlerin bu imkânlardan yararlanmalarına yönelik bilgilendirme sistemlerini oluşturmaları konularında inisiyatif almaları gerekmektedir. Gönüllü faaliyetlere katılan gençlerin bu süreçteki kazanımlarının istihdama ve eğitime yönelik tanınırlığını sağlamak için gençlerle, gönüllü kuruluşlarla, eğitim kurumlarıyla ve işverenlerle ortak sistemler kurmaları sağlanmalıdır. Buna ek olarak gençlerin birçok yenilikçi fikri yerel birer faaliyet veya proje biçiminde hayata geçirmek için çeşitli imkân ve alanlara ihtiyaçları olduğu da belirtilmiştir. Bu projelerin hayata geçme süreçlerinin bizzat kendisinin gençlerin özerkliğini destekleyici süreçler olduğundan bahsedilmekte ve tam da bu yüzden finansal, ekipman ve teknik açılardan –gerekliyse konunun uzmanlarından– katkılar alarak desteklenmeleri için uygun ortamların yaratılmasından bahsedilmektedir.

Şart, gençlerin örgütlerinin –ki bunlar tüzel kişiliğe sahip olmayan gruplar da olabilir– desteklenmesi amacıyla, sadece bu örgütlerin

yararlanabileceği bütçelerin sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Buna ek olarak eşgüdüm yaklaşımı ile bu örgütlerin belediyelerin yönetim süreçlerine katılmalarının sağlanması da gerekmektedir. Tüm bunlara paralel biçimde yerel yönetimler içinde, tüm bu hizmetlerin takibini yapacak görevlilerin, hem yerel yönetim hem de gençlerin üzerinde mutabık kalacakları kişiler olması ve yerel yönetimler ile gençler arasında tarafsız, siyasileşmemiş biçimde işlerini yürütmesi gerekmektedir.

İstanbul ilçe belediyelerinin internet sitelerinde yapılan araştırma sonucunda, mevcut belediye hizmetleri içinde gençlerle çalışanların bilgilendirilmesine yönelik sistematik bir hizmet bulunamamıştır. Gençlerin Gençlik Programı gibi çeşitli imkânlardan yararlanmasına yönelik eğitimlerin başka kurumlar tarafından verilmesine yönelik çalışmalar var olmasına rağmen bu eğitimlerin sayısının çok az olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bu konudaki nadir uygulamalardan biri Bağcılar Belediyesi bünyesinde kurulan AB Proje Koordinatörlüğü'dür. 2006 yılının Haziran ayında kurulan koordinatörlüğün kurulum amacı, eğitim ve öğretim kurumlarını bilgilendirmek, AB projelerinden yararlanmaları için seminerler düzenlemek, Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK) bilgilendirmek ve proje yapmalarını sağlamaktır. Bu çerçevede bugüne kadar Kopenhag'daki bir gençlik değişim programına altı genç gönderilmiş, 152 yöneticinin katıldığı AB Projeleri konulu seminer 15 Kasım 2006'da Halk Sarayı'nda yapılmıştır. Faaliyetle ilgili resimlerden, bu seminere katılanların okul yöneticileri olduğu anlaşılmaktadır. Benzer biçimde Zeytinburnu Belediyesi bünyesinde Ekim 2007 yılında gerçekleştirilen ve Ulusal Ajans işbirliğiyle sağlanan Gençlik Programı eğitimi bunun iyi örneklerindedir. Fakat bu tür eğitimlerin sayısının azlığı, eğitimlerin hem kurumsal açıdan etkinliğini hem de ulaştığı gençlik kuruluşu ve genç sayısını da doğrudan etkilemektedir. Zeytinburnu Belediyesi, ayrıca, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim Araştırma Birimi ile işbirliği halinde, belediye sınırları içinde yerleşik STK'lara örgüt yönetimi, AB ve STK'lar, gönüllülerle işbirliği gibi konularda kurslar düzenlemiştir.

Belediyelerin bünyesinde açılmaya başlanan Gençlik Merkezleri'nde gençlerin yararlanabileceği birçok kurs imkânı sunulmaktadır. Bunlara ek olarak söyleşi ve geziler biçiminde oluşturulan faaliyet programlarından da söz etmek mümkündür. Örneğin Kadıköy Belediyesi bünyesindeki Kadıköy Gençlik Merkezi'ndeki çalışma grupları arasında çocuk tiyatrosu, müzik çalışma grubu, klasik Türk müziği, kafka (Kadıköy fotoğrafçılık ve kampçılık grubu), modern dans grubu, klasik bale, sanat atölyesi, Türk halk oyunları gibi gruplar sayılmaktadır. Bu çalışmaların büyük bir bölümü kurs biçiminde örgütlenen çalışmalardır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki İSMEK, ücretsiz olarak, örgün eğitim dışındaki bir yetişkin eğitim merkezi olarak hizmet vermekte, doğal olarak bu kurumdaki sertifikalı eğitim programlarından gençler de yararlanabilmektedir. Toplam 198 merkez aracılığı ile hizmetlerine devam etmektedir. Fakat bu merkez özellikle genç istihdamına yönelik bir kurum değil, İstanbul'da yaşayanların mesleki eğitimi yönünde hizmet veren bir merkezdir. Fakat bu konuda farklı örneklerle de raslamak mümkündür.

Örneğin Fatih Belediyesi'nde devam eden Fener Balat Projesi kapsamında içinde gençlere de hizmet vereceği belirtilen bir merkezin çalışmaları sürmektedir. Bu çerçevede 2006 yılında İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı aracılığıyla gençlere yönelik danışmanlık hizmeti verilmiştir. Çeşitli kültürel geziler düzenlenmiş, 50 gencin katılımıyla çocuk gelişimi, stres yönetimi, iletişim, kendini tanıma, ergenlik, evlilik problemleri başlıklı psiko-sosyal konularda 14 adet toplantı ergenlerle yapılmıştır. 112 öğrenci bilgisayar eğitiminden faydalanırken, 154 öğrenci İngilizce eğitimden yararlanmış, 78 öğrenci matematik alanında eğitim almıştır. Görüldüğü üzere gençlere yönelik olmasına rağmen nasıl bir ihtiyaç analizi üzerinden bu hizmetlerin sağlandığı ile ilgili bir veriye maalesef rastlanmamaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir örnek Beyoğlu Gençlik Merkezi'dir. Beyoğlu Gençlik Merkezi bünyesinde gençlerin serbest zamanlarını geçirebilecekleri bir Gençlik Kafe'si, bir internet

salonu ve çok amaçlı bir salon bulunmaktadır. Merkez bünyesinde bugüne kadar AB Gençlik Programı ve diğer STK'lar ile ortaklaşa düzenlenen 6 yerel, 3 uluslararası gençlik projesi hayata geçmiştir. Bunlara ek olarak gençler çeşitli gezi, eğitim ve sportif etkinliklerden de yararlanmaktadır. Gençler Merkez'de kendi projelerini geliştirmelerine yönelik imkânlarla da sahiptirler. Ayrıca bir Fan Kulüp aracılığıyla da çeşitli faaliyetlere katılabilmekte ve kendi etkinliklerini yapabilmektedirler. Beyoğlu Gençlik Merkezi düzenli olarak güncellenen kendi internet sitesine sahip bir merkezdir. Merkezdeki bu etkinlikler dışında Belediye birçok gezi, sportif faaliyet ve kutlama programı aracılığı ile gençlerle temas kurmaktadır.

Görüldüğü üzere belediyelerin gençlere, özellikle gençlik merkezleri aracılığıyla sundukları hizmetler dışında çerçevesi belirlenmiş ve yapılandırılmış hizmetler bulunmamaktadır. Gençlik merkezleri bünyesindeki hizmetlerin de bir standardı bulunmamakta, tamamen yerel yönetimlerin inisiyatifiyle personel yapısı ve finansal imkânlar arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca her belediyenin bünyesindeki gençlik merkezlerinin sayısı ile belediye sınırları içinde yaşayan gençlerin sayısı birbirine oranlandığında ortaya çıkan durum aslında bu merkezlerin ihtiyaç temelli değil de birer iletişim aracı olarak kurulduğunun bir göstergesidir. İstanbul'daki belediye başına düşen belediye gençlik merkezi sayısı birden azdır. Bunun nedeni bazı belediyelerde gençlik merkezlerinin hiç olmayışıdır. Görüldüğü üzere yerel yönetimlerin gençlere sağladığı hizmetlerle Şart'ın önerdikleri arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

Türkiye'de hem merkezi hem de yerel otoritelerin gençlik kuruluşlarına ve gençlere bakışının bir ürünü olarak, örgütlü gençlerin desteklenmesi yerine gençlerin bu kurumların imkânları ile desteklenerek çeşitli faaliyetlerden yararlanmalarını sağlamak, genel kamu politikasının göstergesidir. Bu yaklaşım, gençlerin örgütlerinin varlığından haberdar olmamak gibi bir nedenle veya haberdar olunmasına rağmen özellikle bir destek verilmemesi biçiminde de olabilmektedir. Burada önemli olan nokta, nedeni ne olursa olsun, yerel yönetimlerin örgütlü

gençlerin yaptıkları işleri daha iyi yapmalarına yönelik destek vermekten kaçınarak daha çok hizmet odaklı bir yaklaşımla mesleki eğitim gibi olanakları gençlerin hizmetine sunmasıdır. Bu eğitimlerin, ağırlıklı olarak sadece gençler için değil, belediye sınırları içindeki tüm sakinler için oluşturulmuş olduğu gerçeğidir.

Belediyelerin internet sitelerindeki faaliyet alanları incelendiğinde, hiçbir belediyenin gençlere yönelik bilgilendirme ve gençlere özel haberler bölümünün bulunmadığı görülmektedir. Birçok belediyenin internet sitesi zaten yeteri kadar ayrıntılı bilgiye sahip olmadığı veya güncellenmediği için zaten bu bilgilere gençlerin ulaşması mümkün olamamaktadır. Oysa belediye hizmetlerinden haberdar olmanın en hızlı, verimli ve belki de ucuz yollarından biri, bu bilgilere internet aracılığı ile ulaşmaktan geçmektedir. Benzer biçimde gençlerin cep telefonu gibi yetişkinlerden daha çok ve yaygın kullandığı iletişim aletleri de gençlere ulaşmanın alternatif yolları olabilecekken bu araçların hiçbirinden yararlanılmamaktadır.

Belediyelerde gençlerle ilgili faaliyetlerin hemen hepsi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlükleri altında hayata geçmektedir. Birçok belediyede, zaten başka işlerden sorumlu olan personel, bu işlerinin yanısıra gençlik kutlamaları ve gençlik merkezi gibi alanların sorumluluğunu üstlenmiştir. Böylece, gençlere yönelik geliştirilebilecek daha birçok alan olmasına rağmen var olan yapı neticesinde, içerik ve yaygınlık ile ilgili bir ilerleme kaydedilemediği gözlenmektedir. Burada personel sayısının bir sıkıntı gibi gözükse de, belki bir başka sorun da personelin ya gençler ile ilgili alternatif projeler geliştirme vizyonundan yoksun olması, ya da belediye hiyerarşisi içinde ortaya çıkan fikirlerin projelere dönüştürülememesi konularında olabilir. Nedeni ne olursa olsun, belediyeler arasında gençlik çalışması olarak adlandırılacak çalışmaların birkaç belediyede var olması ve bu belediyelerdeki çalışmaların yaygınlığının da oldukça sınırlı olması yüzünden gençler bu imkânlardan yararlanamamaktadır. Oysa bu hizmetlerin gençlere sağlanmasına yönelik faaliyet gösteren sivil ve kamu kurumlarıyla işbirliklerini geliştirmek, hem bu kurumların yaptıkları faaliyetleri daha geniş bir kitleye

le paylaşmasını sağlayacak, hem de belediyelerin kendi sınırları içindeki gençlere basit bir koordinasyon çalışmasıyla daha farklı hizmetler götürebilmesinin de önünü açacaktır. Bunun örnekleri bazı belediyelerde vardır.

Neredeyse tüm belediyelerde gençlik meclisleri –yasa gereği– kurulmuştur. Bazı belediyelerde aktif olarak çalışmaya başlayan gençlik meclislerinin çalışmaları ile ilgili ayrıntılı bilgiye raslanmamaktadır. Fakat bu konuda bir standart da bulunmamaktadır. Mesela Bağcılar Belediyesi’nde şûralar biçiminde yürütülen Meclis çalışmaları mevcutken Eyüp Belediyesi’nde daha yeni kurulduğu için çalışmalar proje bazlıdır ve yeni başlamıştır.

İhtiyaca göre burs, çeşitli sınav veya spor başarılarının ödüllendirilmesi, geziler ve kutlama faaliyetleri gençlere yönelik yapılan en yaygın hizmetlerdir. Neredeyse tüm belediyelerde rastlanan bu hizmetlerde bile yaygınlıkla ilgili ciddi sorunlar mevcuttur. Bunun birkaç nedeni olabilir. Mesela belediye nüfusu içindeki gençlerin çok az bir bölümü bu hizmetlerden haberdar olduğu için, bu tip faaliyetlere kaynak aktarımıyla ilgili bir sorun yaşandığı için veya talep az olduğu için bu hizmetlerden yararlanan gençlerin sayısı çok az gibi gözükebilir. O zaman da ilgili belediyelerin talep yaratmak, kaynak sağlamak veya bilgilendirmeyi gerçekleştirmek gibi başka yükümlülükleri ortaya çıkmaktadır.

Gençlik merkezlerinin sayısının azlığı, mahalle temelinde gençlik çalışmalarının yapılmasını neredeyse imkânsız kılmakta, bu da imkânı kısıtlı gençlerin bu imkânlardan yararlanmasını daha zor hale getirmektedir. İyi çalışan gençlik merkezlerinde dahi engelli dostu mimari bulunmadığı ölçüde, mesela, fiziksel engelli gençlerin bu merkezleri kullanmaları neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Oysa engelli gençlerin diğer gençler ile aynı ortamlarda bulunması sağlandığı ölçüde gerçek bir katılımdan bahsedilebilmektedir.

Neredeyse hiçbir belediye bünyesinde uzmanlığı gençlerle çalışmak olan kişiler istihdam edilmediği için, hem bu kişilerin faaliyetleri hem de bu personele yönelik faaliyetler, akran eğitimi, formel olma-

yan öğrenme gibi yaklaşımları temel almamaktadır. Bu da mevcut hizmetlerin hem kalitesini olumsuz etkilemekte, hem de çarpan etkisi yaratılamadığı için sınırlı sayıda gence hizmet sağlanmaya devam edilmektedir.

Yukarıda, kısaca bahsedilen özelliklerin sadece İstanbul'daki ilçe belediyeleri için geçerli olduğunu söylemek çok iyimser bir iddia olacaktır. Benzer uygulamaların birçoğu, belki çok daha az imkân ile farklı illerde de hayata geçmektedir. İhtiyaç temelli bir yaklaşımın tüm politika süreçlerinde hakim olmasına yönelik sivil alan tarafından yapılacak hak temelli izleme çalışmaları ve savunuculuk faaliyetleri, hem belediyelerin gençlere daha iyi hizmetler sağlamasına yönelik bir katkı oluşturabilecek, hem de yurttaşlarına daha iyi hizmet verebilen belediyelerden memnuniyeti daha da arttıracaktır. Bu da Türkiye'de gençlere yönelik politikalarda iyileştirme yönünde çok önemli bir mesafe katedilmesi anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Adalar Belediyesi (2007), 2006 Yılı İdare Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Adalar Kent Konseyi (2007), 1. Genel Kurul Toplantı Notları, 4 Mayıs 2007, Anadolu Kulübü Toplantı Salonu, Büyükkada, İstanbul.
- Avcılar Belediyesi , Eğitim Yardımı Yönetmeliği, Avcılar Belediyesi, İstanbul.
- Bağcılar Belediyesi (2006), 2005 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Bağcılar Belediyesi (2007), 2006 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Bakırköy Belediyesi (2007), 2006 Yılı Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Eminönü Belediyesi (2006), 2005 Yılı Eminönü Belediyesi Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Eminönü Belediyesi (2007), 2006 Yılı Eminönü Belediyesi Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Fatih Belediyesi (2007), 2006 Yılı Fatih Belediyesi Faaliyet Raporu, İstanbul.
- Sultanbeyli Belediyesi (2007), 2006 Yılı Sultanbeyli Belediyesi Faaliyet Raporu, İstanbul.
- www.avcilar.bel.tr
- www.bagcilar.bel.tr
- www.besiktas.bel.tr
- <http://bgm.beyoglu.bel.tr>

www.beykoz.bel.tr

www.eminonu.bel.tr

www.gaziosmanpasa.bel.tr

<http://ismek.ibb.gov.tr>

www.kartal.bel.tr

<http://yeni.kadikoy.bel.tr/>

www.maltepe.bel.tr

www.pendik-bld.gov.tr

www.sultanbeyli.bel.tr

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2001/03/25/315620.asp>

ÜÇÜNCÜ KISIM

Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlar

GENÇLİK VE SOSYAL HAKLAR PROJESİ EĞİTİM PROGRAMI KİTAPÇIĞI

12

“Biz Kimiz?”

KONDA Toplumsal Yapı Araştırmasında Gençler

EREN PULTAR

“BİZ KİMİZ?” ARAŞTIRMASI

Türkiye'nin toplumsal yapısına dair somut verilerin eksikliğini gidermede bir adım atmak amacıyla, KONDA Araştırma ve Danışmanlık, *Milliyet* gazetesi için “Biz Kimiz?” adıyla 2006'da bir araştırma gerçekleştirdi (www.konda.com.tr). 47.958 kişi ile yüzyüze görüşmeyle yapılan araştırmanın örneklem boyutu, görüşülen gençlerle ilgili verinin ayrılarak incelememize ve gençlerin güncel durumlarına ve bakış açılarına ışık tutmamıza fırsat sağlıyor.

Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin günümüzdeki toplumsal yapısını doğru anlayabilir, nüfus hareketliliğindeki değişimi, Türkiye'nin neden ve nasıl çokkültürlü olduğunu veya olmadığını bilebilir, özgüllüğünü görebilir, toplumun bir arada yaşamakla ilgili kendi algısını ve beklentilerini anlayabilirsek, tartışmalar ve belirlenecek politikalar gerçekçi ve doğru çözüme yönelik olabilir. Siyasetçilerin ve karar vericilerin, kararlarını tahminlere, kişisel görüşlere, tarafgirliğe ve siyasi amaçlara değil, doğru bir toplumsal yapı anlayışına dayandırarak doğru politikalar üretebilmeleri

için kullanabilecekleri doğru, sağlıklı, güvenilir verilerin üretilmesi gerekmektedir. “Biz Kimiz?” araştırması, bu veri eksikliğini gidermede bir adım atmak için yapılmış bir çalışmadır. Araştırmanın amacı, Türkiye’nin toplumsal yapısını ortaya çıkarmak, ülkedeki etnik ve dinsel aidyetleri ve bunların coğrafi dağılımlarını, nüfus hareketliliğini ve yarattığı toplumsal dinamiği belirlemek ve kamuoyunun toplumsal muhtabakata dair görüşlerini almaktır.

Örneklem Nasıl Seçildi?

Ülkemiz modernleşme ve kalkınma süreci içinde aynı anda birçok değişimi birden yaşamaktadır. Ancak kişilerin bu değişim sürecinin neresinde oldukları, sadece cinsiyete veya eğitim seviyesine değil aynı zamanda yaşadığı bölgeye, kişisel göç tarihine, etnik veya dini kimliğine de bağlı olarak değişebilmektedir. Bu farklı etkenlerin, kişilerin tutum ve algıları üzerindeki etkilerini analiz edebilmek amacıyla örnek boyutu oldukça büyüktür. Bunun yanısıra, kalitatif bir çalışma olduğundan, siyasi veya akademik gündemi meşgul eden, nüfus olarak çok küçük olan etnik kimliklerin dahi tespit edilmesi hedeflenmiş, nüfusun %0,005’ini oluşturan Romanlara, %0,035’ini oluşturan gayrimüslimlere dahi ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu hedeflere ulaşabilmek amacıyla, tüm Türkiye’yi temsil eden örneklem için 23.612 kişi ile, DPT projesiyonuna göre 2010 yılında nüfusu 1 milyonu geçmesi beklenen 13 kentin örneklemeleri için 24.346 kişi ile görüşüldü.¹

2006 yılının Eylül ve Ekim aylarında yapılan saha çalışmasında 79 ilde, 2.685 mahalle veya köyde toplam 47.958 kişi ile evlerinde yüzyüze görüşmeler yapıldı. Saha organizasyonunda 22 bölge şefi ve 150 ekip şefi yönetiminde 1.393 anketör ve kontrolör çalıştı. Anketörler her mahalle veya köyde, yaş ve cinsiyet kotalarına uyarak 18’er kişi ile görüştüler. Örneklem boyutu, görüşülen kişiler arasından 18-28 yaş grubundakileri ayırıp kendi içlerinde incelememize ve bu araştırmanın ortaya koyduğu haliyle günümüzde gençlerin durumları ve

1 Örneklem ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. www.konda.com.tr

tutumları hakkında bir profil çıkarmamıza fırsat sağlıyor. Örneklemin yaklaşık üçte birini, 18-28 yaşları arasında 6.621 genç oluşturuyor.

Araştırmanın Genç Tanımı

"Biz Kimiz?" araştırmasında görüşülen kişilerin yaşlarına dair veri, ülke nüfusunun yaş dağılımını orantılı olarak temsil etmesi amacıyla şu üç kategoriden birini işaretlemek suretiyle toplanmıştır: 18-28 yaş, 29-42 yaş, 44 ve üstü yaş. Gittikleri her bir mahalle veya köyde 18'er kişi ile görüşen anketörlerden, her bir yaş grubundan 6 kişi ile görüşmeleri talep edilmiştir. Böylelikle her bir yaş grubu örneklemin üçte birini oluşturmuştur.

Araştırmadaki 18-28 yaş grubuna dair veriler hem cinsiyeti, eğitimi, bölgesi, iş durumu, algıları ve siyasi tercihleri farklı olan gençler arasında hem de bu yaş grubundakilerle daha büyük yaş gruplarında yer alanlar arasında karşılaştırmalar yapma ve gençler hakkında bir profil çıkarma olanağı sağlıyor.

GENÇLERİN DEMOGRAFİK PROFİLİ - I

Görüşme yapılan gençlerin cinsiyet ve bölgelere göre dağılımı sayı ve yüzde **Tablo 1**'de verilmektedir.

Araştırmada, görüşülen kişilere şu eksenlerde sorular yöneltildi: Gelir ve çalışma durumları; göç ve yerleşikliğe bakışları; kendilerini tanımlamada kullandıkları kimlikler; kimlik, devlet ve vatandaşlığa dair görüşleri; Güneydoğu ve Kürt sorununun nedenleri ve çözümleri hakkındaki görüşleri; siyasi görüşleri.

18 ve 28 yaş aralığındaki gençlerin bu konulardaki durumları ve görüşleri incelendiğinde, öncelikle Türkiye'de tek bir genç tipinden bahsedilemeyeceği, birbirlerinden çok farklı genç gruplarından bahsedilmesi ve farkları yaratan etkenlerin doğru anlaşılması gerektiği ortaya çıkıyor. Ayrıca, daha büyük yaş grupları ile karşılaştırıldığında, gençlerin daha fazla eğitime sahip oldukları ve eğitimin sonucu olarak birçok konuda daha açık görüşlü, daha özgürlükçü düşündükleri anlaşılıyor.

TABLO 1
Gençlerin Demografik Profili

Cinsiyet	Adet	%	Bölge	Adet	%
Kadın	3.239	49,05	İstanbul	1.323	19,98
Erkek	3.364	50,95	Batı Marmara	355	5,36
Toplam	6.603	100,00	Ege	745	11,25
			Doğu Marmara	546	8,25
			Batı Anadolu	544	8,22
			Akdeniz	684	10,33
			Orta Anadolu	438	6,62
			Batı Karadeniz	389	5,88
			Doğu Karadeniz	317	4,79
			Kuzeydoğu Anadolu	360	5,44
			Ortadoğu Anadolu	432	6,52
			Güneydoğu Anadolu	488	7,37
			Toplam	6.621	100,00

Araştırma kapsamında görüşülen 6.621 gencin kimler olduğunu ortaya çıkarabilmek için ilk aşamada görüşülen kişilerin temel demografik verilerini inceleyelim.

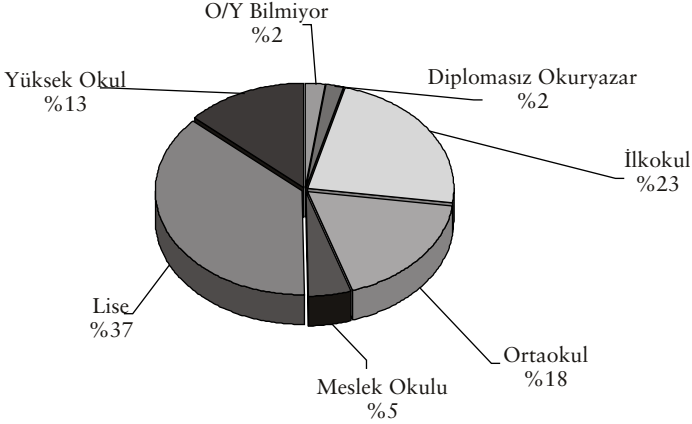
Eğitim

Yüzde 4'ü okur yazar olmayan veya olup da herhangi bir diplomaya sahip olmayan gençlere, %23 oranında ilkokul ve %18 oranında ortaokul mezunu eklenince, yarıya yakınının lise seviyesinin altında eğitim aldığı görülüyor. Diğer yarısı (%55) ise meslek okulu, lise veya üniversite mezunu (**Çizim 1**).

Bu oranlar, gençlerin Türkiye ortalamasından daha fazla eğitime sahip olduklarını gösteriyor. Özellikle okur yazarlık oranının çok ciddi biçimde arttığı görülüyor.

Görüşülen gençlerin eğitim durumu, kadın erkek olma ve yaş grubuna göre **Tablo 2'**de incelenmiştir. 44 yaş üstü kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı %29'ken, 18-28 yaş grubu kadınlarda bu oran %3,5'e kadar düşüyor.

ÇİZİM 1
18-28 Yaş Grubunun Eğitim Durumu

TABLO 2
Cinsiyete ve Yaş Grubuna Göre Eğitim Durumu

Eğitim durumu	18-28	29-43	44+	18-28	29-43	44+	Türkiye
	yaş kadın	yaş kadın	yaş kadın	yaş erkek	yaş erkek	yaş erkek	
Okur yazar değil	3,54	8,33	29,37	1,05	1,52	7,28	8,52
Diplomasız okuryazar	2,83	5,38	11,91	1,14	1,72	7,21	5,15
İlkokul	29,79	50,21	42,1	16,55	36,63	52,84	38,79
Ortaokul	17,16	13,28	6,29	18,41	21,11	13,27	14,98
Meslek okulu	2,67	1,24	0,79	6,66	3,89	2,06	2,86
Lise	33,24	14,44	6,79	40,60	23,47	10,86	20,77
Yüksek okul	10,76	7,12	2,75	15,59	11,66	6,47	8,93
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

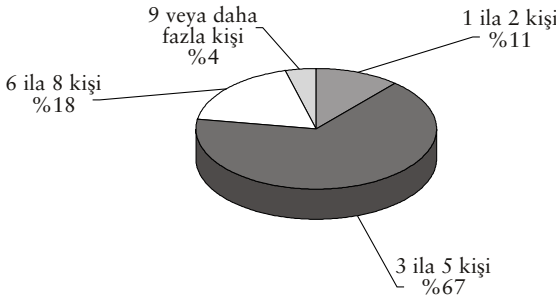
Tüm nüfusun okur yazar hale getirilmeye çalışıldığı, genç kızları okula gönderme kampanyalarının kamuoyunda büyük ilgi gördüğü bir dönemde, bu tür bir gelişmeye bakmak, karamsarlığa kapılmamanın, Türkiye’de eğitimin durumunun çok kötü olduğu varsayımı

üzerinden düşünmenin gereği olmadığına, yavaş olsa da okuryazarlık ve eğitim alanındaki durumun ülkede iyileşmekte olduğuna işaret ediyor.

Ekonomik Durum

Araştırmada sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergesi olarak kullanılan verilerin biri, görüşülen kişilerin yaşadıkları hanenin kalabalıklığı idi (Çizim 2). Türkiye genelinde gençlerin %18'i 6 ila 8 kişilik hanelerde, %4'ü ise 9 veya daha fazla kişinin bulunduğu hanelerde yaşıyor. Ancak bu dağılıma bölgeler bazında baktığımızda özellikle üç doğu bölgesinde gençlerin yaşadığı hanelerin oldukça kalabalık olduğunu, 6 ve daha fazla kişilik hanelerin oranının %40'lara kadar çıktığını görüyoruz. Bu veriler gençlerin okul dışında veya sonrasında zaman geçirebilecekleri mekân veya etkinlik ihtiyacının, bölgelere göre dağılımı konusunda önemli ipuçları sağlıyor. Ancak bölgesel dağılımın yanısıra göz önünde bulundurulması gereken bir bulgu daha var: Gençlerin eğitim seviyesi düştükçe, yaşadıkları hanenin kalabalık olma ihtimali o kadar artıyor. Dolayısıyla, hanelerin en kalabalık olduğu bölgelere odaklanıp üniversite öğrencilerine/mezunlarına yönelik mekânlar ve etkinlikler tasarlamaktansa, ilkokul veya lise mezunu gençlere odaklanmak ihtiyacın daha doğru belirlenmesi anlamına gelebilir.

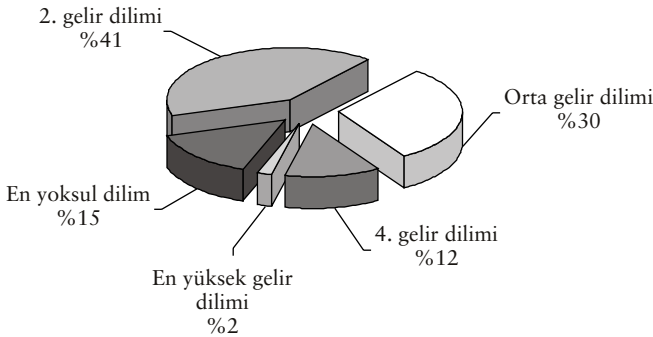
ÇİZİM 2
Gençlerin Yaşadıkları Hanede Kişi Sayısı

Hane gelirleri, gençlerin kendilerinin değil tüm hanede çalışanların gelirlerinden olduğundan Türkiye geneline göre bir farktan söz etmek mümkün olmasa da gençlerin durumunu, gençler arasındaki farkları anlamak açısından 12 bölgede gençlerin hane gelirlerinin dağılımları oldukça çarpıcı. Görüşülen kişilerin beyanlarına göre, Kuzeydoğu Anadolu'da yaşayan gençlerin %67'sinin, Orta Anadolu'da yaşayan gençlerin %79'unun ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan gençlerin %83'ünün hanesine giren aylık gelir, en alt ve alt-orta gelir seviyelerinde (bkz. **Tablo 9**). Bu tür araştırmalarda gelirleri daha düşük söyleme eğilimini dikkate alsak dahi, bu gençler göreceli olarak en fakir veya orta alt gelir gruplarında yer aldıklarını belirtmişler. Bölgesel eşitsizlik ve doğu bölgelerindeki yoksulluk ve yoksunluk yeni bir bulgu olmasa da, gençler için de bu sorunların aynen devam ettiğini bilmek önemli. Ayrıca, üç doğu bölgesindeki kadar olmasa da Batı Marmara, Akdeniz, Orta Anadolu gibi bölgelerden en fakir gelir grubunda yer alanların yüksek oranlarda olmasına da dikkat çekmek gerekiyor.

ÇİZİM 3

18-28 Yaş Gençlerde Aylık Hane Halkı Geliri

Çalışma Hayatı ve Sosyal Güvenlik

Görüşme yapılan gençlerin yaptıkları işler **Tablo 3**'te ve bağlı olduğu sosyal güvenlik sistemi **Tablo 4**'te verilmektedir.

TABLO 3
Gençlerin Yaptıkları İş

Yaptığı iş	18-28
Memur	3,69
Özel sektör	4,39
İşçi	11,93
Esnaf	5,45
İşadamı	0,66
Serbest	2,34
Marjinal	0,74
Tarım	5,54
Çalışıyor, diğer	4,14
Emekli	0,82
Ev kadını	24,32
Öğrenci	20,66
İşsiz	7,95
Çalışamaz	0,24
Çalışmıyor, diğer	7,13
Toplam	100,00

TABLO 4
Bağlı Olunan Güvenlik Sistemi

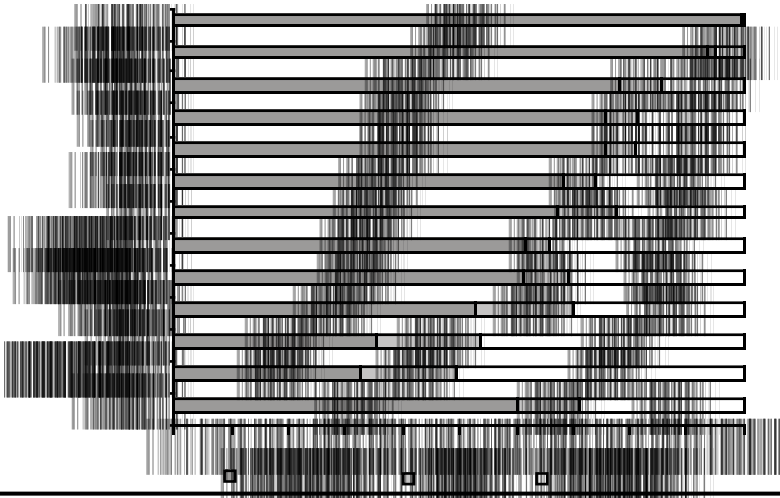
Bağlı olduğu sosyal güvenlik sistemi	18-28	Türkiye geneli
SSK	39,96	38,12
Emekli Sandığı	7,53	10,83
Bağ-Kur	11,63	17,45
Özel sandık	0,54	0,38
Özel emeklilik	0,52	0,62
Yeşil Kart	10,76	10,41
Yok	29,06	22,19
Toplam	100,00	100,00

Gençlerin sosyo-ekonomik durumlarını, hayattaki güvencelerini, beklentileri, yetişkin hayatına entegrasyonlarını gösteren bir diğer eksen, çalışma durumları ve sosyal güvenceleri. Bu yaş grubundakilerin çalışma durumunun biraz farklı olması beklenebilir bir şey. Örneğin,

öğrenci olduğunu belirtenlerin daha fazla olması ve neredeyse hiç emekli olmaması doğal karşılanabilir. Bunların yanısıra, ev kadını oranının biraz daha düşük olduğunu görüyoruz: Türkiye genelinde kadınlar arasında %64,30 iken, 18-28 yaş kadınlar arasında ev kadını olanların oranı %47,17. Dolayısıyla bu yaş grubunda daha fazla kadın çalışıyor veya okuyor. Bunun daha fazla eğitimin bir sonucu olduğu ve modernleşme sürecinde kadınların çalışma hayatına katılımlarının artması olarak yorumlayabiliriz. Ancak en can alıcı fark, işsizliğin gençler arasında daha yaygın oluşu. Kendini "işsiz", "çalışamaz" ve "çalışmıyor, diğer" kategorilerinden birinde değerlendirenler tüm yetişkin nüfusun %9,18'ini oluştururken, 18-28 yaş grubunda bu oran %15,32. Çalışma hayatına dahil olan gençlerde ise, iş türüne göre dağılımların genelde benzer olması ancak tarım çalışanlarının daha az olması dikkat çekiyor.

Gençlerin gelir durumları ile sosyal güvenceleri beraber incelendiğinde ilgi çekici bulgularla karşılaşılıyor ancak çalışma ve sosyal güvence durumları arasındaki ilişkinin daha çarpıcı olduğu görülüyor (Çizim 4). Türkiye genelinde sigortasız olan işçilerin oranı %18,19'

ÇİZİM 4
Gençlerde Çalışma Durumu ve Sosyal Güvence

ken gençler arasında %22,66. Yeşil kart sahibi gençler ise %11,14 yerine %10,16. Ancak tarımdaki oran farkı daha çarpıcı: Türkiye genelinde tarımda çalışanların %49,03'ünün sigortası, %19,12'sinin yeşil kartı var ve %31,57'sinin hiç yok. Tarım çalışanı gençlerde ise %35,45'inin sigortası var, %17,88'inin yeşil kartı var ve %46,67'sinin hiç güvencesi yok. Yani tarım çalışanlarında üçte bir olan güvencesizlik oranı gençlerde yarı yarıya çıkıyor.

Etnik Kimlik

Araştırma gençlerin kimlikleri hakkında, genel bir profil çıkarmamızı sağlayacak verileri sunuyor (Tablo 5 ve 6). 18-28 yaş arasındaki gençlerin etnik ve dini kimliklerinin dağılımlarını görebiliyoruz. Ancak bu bulgular, bu dağılımların ötesinde kimlik dinamikleri hakkında yorumlar yapmamıza pek uygun değil. Diğer bir deyişle, etnik ve dini kimliklerin yaş gruplarına göre dağılımlarına bakarak Aleviliğin gençler arasında daha az benimsendiği veya göçmenlerin hızla asimile oldukları türünden yorumlar yapmak mümkün değil çünkü hem yaş grupları arasında çok çarpıcı farklar bulunmuyor hem de birçok kimlik grubunun nüfus içindeki oranı fazla düşük.

TABLO 5
Yaş Gruplarına Göre Din ve Mezhep Dağılımı

Din/mezhep	29'dan az	29-43 yaş	44+ yaş
Sünni Hanefi	80,79	82,50	85,14
Sünni Şafii	8,52	7,85	5,96
Sünni diğer	0,32	0,37	0,49
Alevi	5,53	5,09	4,42
Nusayri	0,03	0,05	0,01
Şii	0,88	0,82	0,79
Diğer Müslüman dinler	2,30	2,23	2,20
Diğer semavi dinler	0,08	0,11	0,21
Diğer	0,74	0,46	0,30
Fikri yok	0,82	0,53	0,47
Toplam	100,00	100,00	100,00

TABLO 6
Yaş Gruplarına Göre Etnik Kimlikler

Etnik kimlik	18-28 yaş	29-43 yaş	44+ yaş
Türk	78,86	81,97	82,88
Laz	0,35	0,29	0,23
Türkmen	0,16	0,30	0,25
Yörük	0,21	0,17	0,19
Manav	0,47	0,52	0,73
Anadolu Türk boyu	0,01	0,04	0,05
Yurtiçi bölge adı	0,25	0,18	0,24
Boşnak	0,06	0,04	0,09
Bulgar Türk	0,06	0,03	0,04
Yurtdışı bölge adı	0,01	0,01	0,03
Balkan göçmen	0,18	0,13	0,18
Muhacir	0,19	0,22	0,25
Orta Asya Türk boyu	0,01	0,01	0,01
Tatar	0,06	0,04	0,04
Azeri	0,03	0,03	0,05
Çerkes	0,18	0,25	0,16
Gürcü	0,10	0,08	0,06
Çeçen	0,00	0,01	0,00
Müslüman Türk	0,94	0,86	1,24
Alevi	0,45	0,33	0,29
Kürt	10,68	8,46	6,85
Zaza	0,53	0,42	0,32
Arap	0,84	0,86	0,57
Yahudi	0,00	0,00	0,01
Ermeni	0,09	0,07	0,10
Rum, Hıristiyan, Süryani	0,00	0,03	0,03
Roman	0,04	0,07	0,00
Genel tanımlayan (Türkiyeli, dünyalı)	0,34	0,44	0,32
TC vatandaşı	4,70	4,05	4,56
Diğer ülkelerden	0,21	0,12	0,22
Toplam	100,00	100,00	100,00

Bu durumun istisnası olan bir iki noktaya değinmekte yarar var. Etnik kimliklerin yaş grupları içindeki dağılımına baktığımızda, yaş düştükçe kendini Türk olarak tanımlayanların oranının azaldığı, buna

karşılık kendini Kürt olarak tanımlayanların oran olarak çoğaldığı görülüyor. Diğer etnik kimlikler için bu tür karşılaştırmalar yapılamıyor. Gençler arasında Kürt kökenlilerin nüfusunun artmasının birkaç nedeni olabilir. Kürtlerin ve doğu bölgelerinde yaşayanların doğurganlık oranlarının daha fazla olduğu bilinmektedir. Genel nüfusta doğurganlık hızı azalırken yani insanlar gittikçe daha az çocuk sahibi olurken, Kürtler arasında veya Kürtlerin çoğunluğunun yaşadığı doğu bölgelerinde doğurganlık hızı benzer şekilde azalmasaydı, gençler arasındaki Kürt kökenlilerin artışını açıklayabilirdik. Halbuki bulgularda, Kürt kökenli gençlerin yaşadığı hanelerin, genelde Kürt kökenlilerinki kadar kalabalık olmadığı görülüyor (Kürtlerin genelinde 6+ kişi olan haneler %50,6'yken, genç Kürtlerde %45,1). Diğer olası bir açıklama, genç yaş grubunda yer alan Kürtlerin daha büyük bir kısmının, kimliklerini daha rahat açıklamaları, büyükleri kadar saklama gereği duymamalarıdır. Araştırmada gençlerin fikirlerini açıklamak konusunda daha rahat olduğuna dair diğer bulgularla beraber değerlendirildiğinde bu açıklamanın daha olası olduğunu düşünebiliriz. Nitekim gençler arasında Alevi olduğunu belirtmiş olanlar da, daha büyük yaş gruplarına göre biraz daha fazladır.

Gençlerdeki etnik kimlik dağılımı tablosunda (Tablo 6) dikkat çeken diğer bir nokta, diğer yaş gruplarına göre ne T.C. vatandaşı gibi ulusal kimliği ön plana çıkaran ne de Müslüman, Müslüman Türk gibi dini kimliği ön plana çıkaran cevapların daha fazla veya daha az oluşudur. Dolayısıyla belli kimliklerin yeni nesillerde daha yaygınlaştığı veya daraldığı gibi yorumlar yapmak mümkün değildir.

Gençlerin eğitim durumlarına etnik ve dini kimlikleri bazında baktığımızda, Kürt ve Arap kökenli gençlerin genele göre daha az eğitilmiş olduğunu ancak tüm toplumla beraber bu gruplarda da eğitim seviyesinin yeni nesillerde artmakta olduğunu görüyoruz (Tablo 7). Bu durum çok büyük ihtimalle diğer etnik gruplar için de geçerli ancak araştırmanın verileri bunu tespit etmemize elvermiyor.

Elimizdeki verilerde etnik kimliklerin çalışma durumlarını karşılaştırdığımızda, dikkatimizi çeken iki ana farklılık, Kürtlerde tarım

TABLO 7
Etnik Gruplarda Eğitim Seviyesi ve Yaş Dağılımı

Türk	18-28	29-43	44+	Toplam	Kürt	18-28	29-43	44+	Toplam
O/Y bilmiyor	1,47	3,82	15,04	7,18	O/Y bilmiyor	9,33	14,26	42,11	20,23
Diplomasız	1,18	3,09	8,77	4,58	Diplomasız	6,38	8,66	14,47	9,44
İlkokul	22,16	43,69	49,84	39,59	İlkokul	30,44	40,79	29,82	33,81
Ortaokul	18,02	17,50	10,37	15,07	Ortaokul	17,18	15,88	7,46	14,00
Meslek okulu	4,94	2,84	1,69	3,04	Meslek okulu	3,44	0,54	0,22	1,54
Lise	38,64	19,47	9,38	21,45	Lise	24,88	14,80	4,61	15,73
Yüksek okul	13,60	9,59	4,90	9,07	Yüksek okul	8,35	5,05	1,32	5,24
	100,00	100,00	100,00	100,00		100,00	100,00	100,00	100,00
Arap	18-28	29-43	44+	Toplam	Genel tanımlayan	18-28	29-43	44+	Toplam
O/Y bilmiyor	18,92	10,87	28,13	18,26	O/Y bilmiyor	2,21	5,39	20,99	10,31
Diplomasız	8,11	8,70	25,00	13,04	Diplomasız	2,94	2,02	9,91	5,26
İlkokul	24,32	39,13	25,00	30,43	İlkokul	21,32	39,39	35,28	32,46
Ortaokul	13,51	6,52	6,25	8,70	Ortaokul	15,81	17,85	12,24	15,13
Meslek okulu	0,00	0,00	3,13	0,87	Meslek okulu	4,41	2,36	1,46	2,63
Lise	32,43	17,39	9,38	20,00	Lise	33,82	22,56	10,20	21,27
Yüksek okul	2,70	17,39	3,13	8,70	Yüksek okul	19,49	10,44	9,91	12,94
	100,00	100,00	100,00	100,00		100,00	100,00	100,00	100,00

çalışanlarının daha yüksek oranda olup, işsizliğin de diğer etnik kimliklere ve genele göre daha ciddi bir sorun olması. Kürt nüfusun üçte ikiye yakın çoğunluğunun, tarım ekonomisinin daha ağırlıkta olduğu doğu bölgelerinde bulunduğunu akılda bulundurmakta fayda var. Bu nokta, özellikle bölgelere göre ve etnik kimliklere göre ekonomik durum karşılaştırması yaptığımızda önem kazanacak.

GENÇLERİN DEMOGRAFİK PROFİLİ - II

Türkiye’de tek bir tip genç olmadığı, farklı gençler olduğu belki tek başına yeni bir bilgi değil. Ancak araştırmadaki verileri katman katman incelediğimizde, bir noktaya özellikle dikkat etmek gerektiği ortaya çıkıyor. Gençleri tanımlamaya çalışırken veya gençler arasında belli bir grubu hedeflerken, onları farklı kılan esas etkenin ne olduğunu çok iyi anlamak, katmanları doğru ayırtırmak gerekiyor. Örnek olarak toplumun, farklı kimliklere bakış açılarını ve kendi kimliklerine sadakatlerini anlamak amacıyla araştırmada sorulan sorulardan birini ele alalım. Soru şöyle idi: “Gelininiz, damadınız veya gelecekteki eşiniz başka bir din/mezhepten olabilir mi?” Görüşülen kişilerin cevapları yaş gruplarına göre incelendiğinde, 18-28 yaş grubunun, bu öneriye daha olumlu yaklaştıkları, kendilerinden büyüklere göre daha yüksek oranda “Olabilir” cevabı verdikleri görülüyor. Ancak bu veriden, gençlerin daha genç oldukları için daha açık fikirli oldukları sonucunu çıkarmak yetersiz bir analiz. Gençlerin cevapları eğitim durumlarına göre daha ayrıntılı olarak incelendiğinde, eğitim arttıkça soruya “Olabilir” cevabı verme ihtimalinin arttığı görülüyor. Nitekim, okuma yazma bilmeyenler genç de olsa, 44 yaşın üstünde de olsa bu soruya ancak %21 dolayında olumlu cevap veriyor. Bu analizden anlaşılıyor ki, gençler genç oldukları için değil, aralarındaki eğitilmiş sayısı daha fazla olduğu için bu soruya daha olumlu cevap veriyorlar. Dolayısıyla, örneğin toplum dışına itilmiş gençlere yönelik çalışma tasarlarken, gençlerin bölgesini mi, gelir seviyesini mi yoksa hane katabalıklığını mı esas alarak odaklanmak gerektiğini anlamak önemli.

Bu durum gençler arasındaki farklılık ve benzerlikleri inceler-

ken de geçerlidir. Egeli gençlerle Ortadoğu Anadolu'daki gençlerin örneğin vatandaşlık hakkındaki görüşlerinin farklı olmasına bakarak, bu farkı oturdukları bölge ile açıklamak yeterli bir analiz olamayacaktır. Bu iki grubun gelir, hane büyüklüğü ve eğitim gibi diğer yönlerini de incelersek, Ege'deki gençlerin gelirlerinin genelde daha fazla olduğu, hanelerinin daha az kalabalık olduğu ve eğitim seviyelerinin de daha yüksek olduğunu ve dolayısıyla görüş farklılığının, bu üç faktörün katman katman etki etmesiyle oluşturduğunu görebiliriz ki bu daha doğru bir analiz olacaktır. Örneğin **Tablo 8**'e göre Kürt kökenli gençlerin gelirleri diğer gruplara göre daha düşüktür. Ancak bu tabloya bakarak Kürtlerin etnik kökenlerinden dolayı daha düşük gelire sahip oldukları söylenemez. Ancak **Tablo 9**'da gelirlerdeki bölgesel fark incelendikten sonra, doğu bölgelerinde gelirlerin genelde daha düşük olduğu, Kürt kökenli gençlerin ise çoğunluğu doğu bölgelerinde yaşadığı için daha düşük gelirlili bir grupta yer aldıkları söylenebilir, bu analiz daha açıklayıcı olacaktır. Elbette bu, Kürtlerin sonuçta daha düşük gelirlilere sahip oldukları gerçeğini değiştirmez.

TABLO 8
Etnik Kimliklere Göre Gençlerin Yaşadıkları Hanelerin Geliri

Etnik kimlik	Yaş	En fakir	Alt orta	Orta	Üst orta	En zengin	Toplam
Türk	18-28	12,30	41,08	31,54	12,97	2,11	100,00
	29+	15,58	46,31	25,49	10,83	1,79	100,00
Türk kökenli	18-28	13,37	47,52	27,23	9,90	1,98	100,00
	29+	21,47	49,47	21,47	6,53	1,05	100,00
Arap	18-28	34,38	40,63	21,88	3,13	0,00	100,00
	29+	27,27	39,39	21,21	10,61	1,52	100,00
Diğerleri	18-28	9,38	32,81	39,06	15,63	3,13	100,00
	29+	5,97	38,81	34,33	16,42	4,48	100,00
Genel tanım- layan	18-28	16,81	35,34	27,16	17,24	3,45	100,00
	29+	15,30	43,77	24,91	11,92	4,09	100,00
Kürt	18-28	32,84	38,56	21,22	7,01	0,37	100,00
	29+	31,00	38,65	22,93	7,10	0,33	100,00

TABLO 9
Bölgelerde Gençlerin Yaşadıkları Hanelerin Geliri

Bölge	En fakir	Alt orta	Orta	Üst orta	En zengin	Toplam
İstanbul	2,38	31,61	39,49	22,50	4,02	100,00
Batı Marmara	11,94	45,81	29,35	11,94	0,97	100,00
Ege	9,72	38,44	38,88	11,49	1,47	100,00
Doğu Marmara	5,40	44,92	34,56	13,17	1,94	100,00
Batı Anadolu	7,13	40,04	31,66	18,87	2,31	100,00
Akdeniz	18,89	45,70	23,61	11,47	0,34	100,00
Orta Anadolu	17,47	45,57	27,59	6,58	2,78	100,00
Batı Karadeniz	12,10	47,84	28,82	7,20	4,03	100,00
Doğu Karadeniz	14,63	48,78	27,18	8,71	0,70	100,00
Kuzeydoğu Anadolu	36,27	31,19	26,78	4,41	1,36	100,00
Ortadoğu Anadolu	32,81	47,24	16,01	3,41	0,52	100,00
Güneydoğu Anadolu	42,50	40,50	12,50	4,00	0,50	100,00
Toplam	14,68	40,68	30,18	12,42	2,04	100,00

GÖÇ VE YERLEŞİKLİK

Gençler arasında son 5 yıl içerisindeki hareketliliğin daha fazla olduğu görülüyor (Tablo 10). Eğitim için şehir değiştiren, henüz yerleşik düzenini kurmamış, kazanç kapısını arayan veya daha iyisi için göç etmeye daha istekli, mobilitesi daha yüksek olan bu yaş grubunda bu hareketlilik anlaşılır bir durum. Türkiye’de göçün gençlerle devam ettiğini söylemek mümkün.

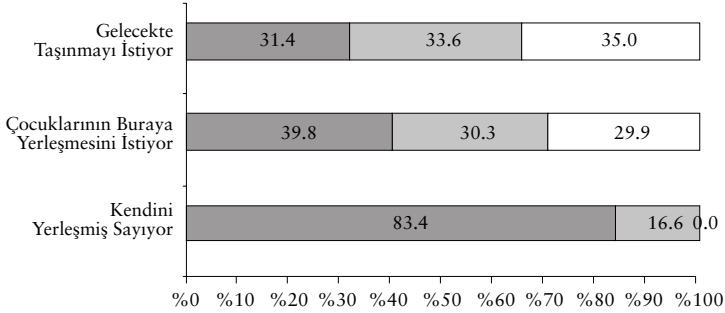
Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, üniversite eğitimi almış gençler, tüm nüfus içinde en hareketli kesim olarak göze çarpıyor. Üniversite mezunu kızların %24,78’i erkeklerin ise %21,33’ü 5 yıl ve daha az zamandır bulunduğu yerde yaşıyor. Doğal olarak yaş grubu yükseldikçe yerleşiklik oranı artıyor. Lise ve meslek lisesi eğitimlilerimiz diğerlerine göre daha yerleşik görünüyor.

Çizim 5’te görüldüğü gibi, 29 yaş altı gençlerde, “çocuklarım buraya yerleşmesin” veya “şartlara göre düşünürüm” diyenlerin oranı %60; “Gelecekte buradan, bu şehirden taşınmayı ister misiniz?” sorusuna “evet” cevabı veren, yani halen kendini mobil görenlerin, otur-

TABLO 10
Ne Zamandır Bulunduğu Yerde (Şehirde vb.) Yaşıyor?

	Doğduğundan				Toplam
	beri	10+ yıl	6-10 yıl	5- yıl	
18-28	65,3	15,7	7,2	11,7	100,0
29-43	59,1	26,7	7,6	6,5	100,0
44+	61,7	31,2	3,6	3,5	100,0
Türkiye	62,0	24,9	6,1	7,0	100,0

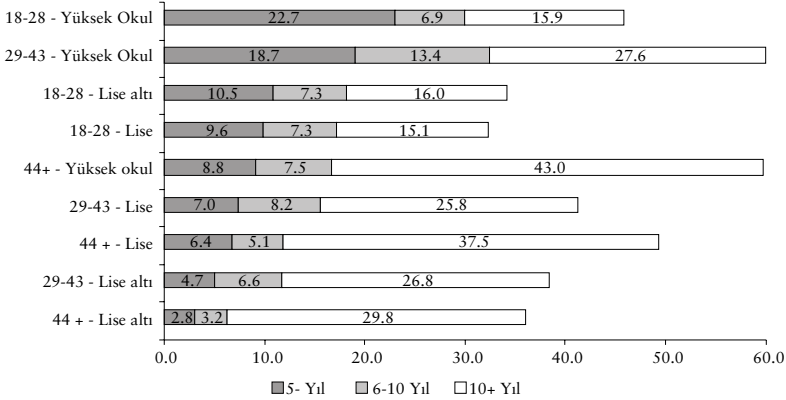
ÇİZİM 5
Gençlerde Yerleşiklik

dukları yeri daimi olarak görmeyenlerin oranı %31,41'dir. Diğer bir deyişle, her üç gencin biri daha iyi bir geleceği başka bir yerde hayal etmektedir.

Önümüzdeki dönemde de iç göçün yoğun biçimde süreceği görülmektedir. Özellikle genç ve eğitimli nüfus **Çizim 6**'da görüldüğü üzere, göçün en önemli dinamiği durumundadır. Göçün yarattığı sorunlar zincirinin iki önemli eksenini vardır. Ankara'nın doğusundan batıya doğru ekonomik nedenli göç sürerken, kentlerde ortaya çıkan sorunlardan dolayı kentlerin birinden diğerine olan göçün de süreceği anlaşılmaktadır. Doğal olarak bu iki ayrı eksen üzerindeki hareketliliğin çözümü, daha doğru bir deyişle yönetilmesi de ayrı yaratıcı düşünceler gerektirmektedir.

ÇİZİM 6
Yaş ve Eğitim Gruplarına Göre Hareketlilik

KİMLİK TANIMLARI VE KİMLİĞE BAĞLILIK

Farklı Kimlikler Nasıl Görülüyor?

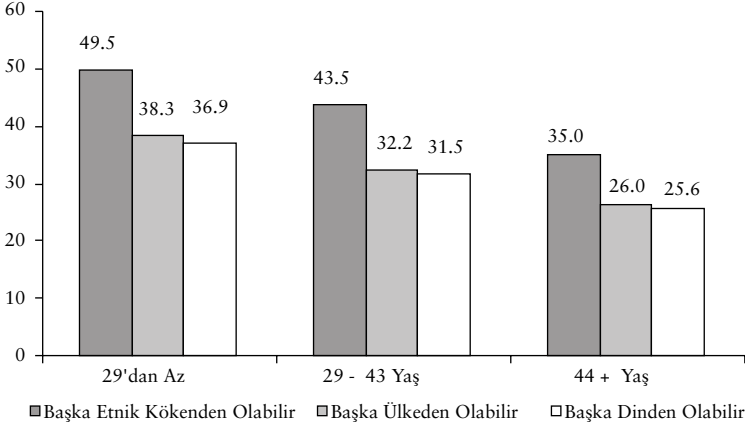
Gençlerin farklı kimliklerle evliliğe büyük oranda olumlu baktığı görülüyor. 18-28 yaş arasındaki gençlerin %36,89'u eşinin başka bir din veya mezhepten, %49,45'i başka etnik kökenden olabileceğini ve %38,32'si başka ülkeden olabileceğini söylemiş (Tablo 11). Farklı etnik kökeni sorun olarak görmeyenlerin çok yüksek oranda oluşu, gençlerin etnik kimlik ayrımları konusunu pek dert etmedikleri konusunda ipucu sağlıyor.

Diğer yaş grupları ile karşılaştırıldığında, gençlerin diğer kimliklere daha açık oldukları çok net olarak görülebiliyor (Çizim 7). 44 yaş üstü insanların %35'i farklı etnik kökenden gelene/damada olur verirken, 18-28 yaş grubunda bu oran %49,5'e çıkıyor. Benzer şekilde, 44 yaş üstü grubun %25,6'sı gelin/damadın farklı bir din veya mezhepten olmasını kabullenebilirken, gençlerde bu oran %36,9'a çıkmış. Ayrıca 29-43 ve 44 yaş gruplarının görüşleri birbirine oldukça yakinken, gençlerin arayışta oldukları görülüyor.

TABLO 11
Gençler Farklı Kimliklerle Evliliğe Nasıl Bakıyor?

Gelininiz, damadınız veya gelecekteki eşiniz...			
	Başka din veya mezhepten	Başka etnik kökenden	Başka ülkeden
Olabilir	36,89	49,45	38,32
Belki	11,77	13,14	11,28
Olamaz	47,64	33,91	46,44
Fikri yok	3,71	3,5	3,96
Toplam	100	100	100

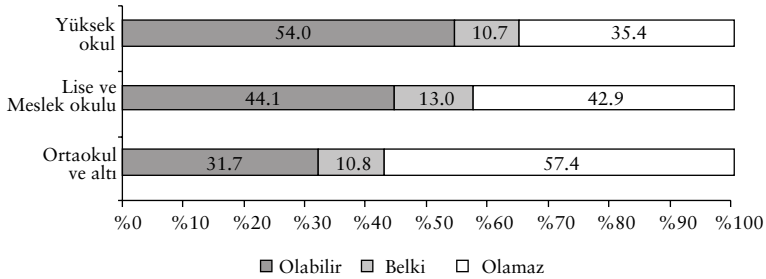
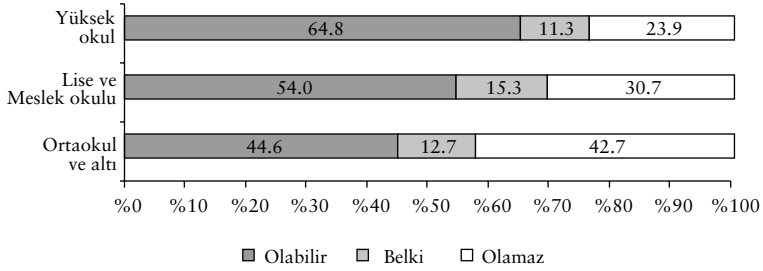
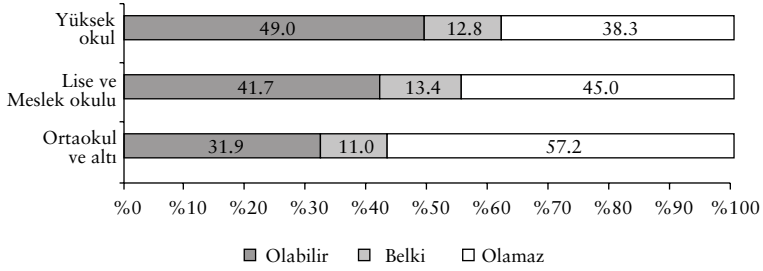
ÇİZİM 7
Yaşa Göre Gelin / Damat / Eşe Bakış

Farklı kimliklere bakışa dair bu soruların cevaplarında dikkat çeken diğer bir eğilim, gençlerde eğitim seviyesinin etkisi. 18-28 yaş grubunda okullaşma oranı arttıkça, bu sorulara olumlu cevap verme olasılığı da artıyor (Çizim 8). Eğitimin bu etkisi, gençlerin büyüklere göre daha açık görünmelerini açıklıyor. Gençler, daha genç oldukları için değil, daha eğitilmiş oldukları için farklı kimliklere karşı daha açık bir tutum içindeler. Eğitimle açık fikirli olmak arasındaki ilişkiyi sadece, eğitimin olumlu tutumlar gelişmesini sağlaması olarak yorumla-

ÇİZİM 8

18-28 Yaş Gençler Arasında Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Kimliğe Sadakat

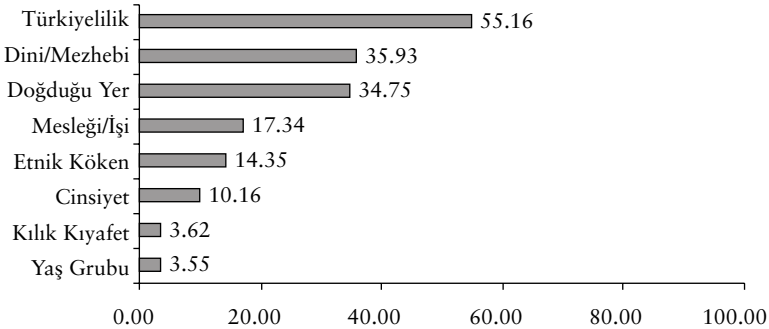
mak yerine, eğitim alanların gözünde din, ülke ve etnik köken gibi aidiyetlerin önemsizleşmesini de değerlendirmede göz önünde bulundurmak gerekir.

Bu soru grubu, hem kişilerin farklı etnik, dini ve milli kimliklere karşı ne kadar açık oldukları şeklinde okunabileceği gibi, kişilerin kendi kimliklerinin hangi özelliklerine daha bağlı olduklarının bir göstergesi olarak da okunabilir.

Nasıl Tanınmak İstiyorlar?

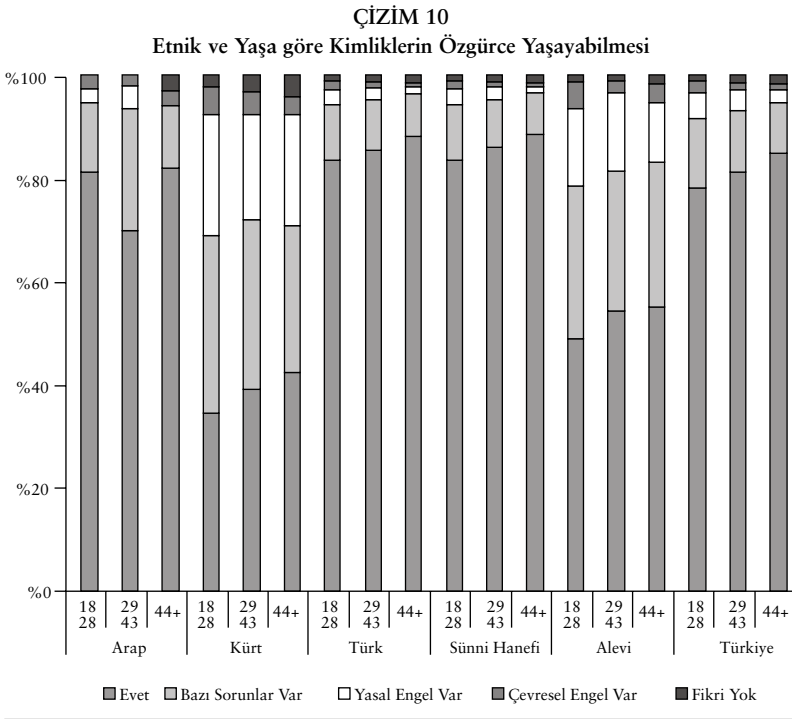
Farklı kimlik özellikleri arasında hangilerine daha fazla önem verdiklerini, kendilerini hangi özelliklerle tanımlamak istedikleri sorulduğunda, gençlerin verdikleri cevaplar gelin/damat sorusu ile büyük oranda paralellik gösteriyor. Din ve milliyet duygusuna daha fazla önem verirken etnik kökeni çok önemli görmüyorlar. Gençler için doğduğu yerle, etnik kökeniyle ve dini/mezhebiyle tanınmak Türkiye geneline göre daha az önemliken, yaş grubuyla, kılık kıyafetiyle ve mesleğiyle tanınmak biraz daha önemli. Diğer kimliklerde yaş grupları arasında önemli farklılık görülüyor (Çizim 9).

ÇİZİM 9
Kimlik Tanımında Önemli Unsurlar

Kimliklerini Özgürce Yaşayabiliyorlar mı?

Araştırmada kişilerin kimliklerine, kimliklerini nasıl değerlendirdiklerine dair birkaç sorduktan sonra, bu bahsi geçen kimliklerini özgürce yaşayıp yaşayamadıklarını sorduk (Çizim 10).

Verileri bir de yaş ve cinsiyete göre ayırırsak, yaş-cinsiyet grupları arasında kimliğini yaşayabildiğini en düşük oranda söyleyenler 18-28 yaş kadınlar (%76,81). Verilerden, gerçekten daha fazla sıkıntı mı yaşadıkları yoksa sıkıntılarını dillendirmede daha mı rahat oldukları anlaşılamiyor. Ancak her ikisinin de etken olduğunu tahmin ediyoruz (Tablo 12).

Denekler genelde kimliklerini yaşayabildiklerini söylediyse de oranlar örneğin Kürtlerin ve Alevilerin sıkıntı yaşadığını gösteriyor.

TABLO 12
Cinsiyet ve Yaşa göre Kimliklerin Özgürce Yaşayabilmesi

	Evlet	Bazı	Yasal	Çevresel	Fikri	Toplam
		sorunlar	engel	engel		
		var	var	var	yok	
18-28 yaş kadın	76,81	13,83	5,00	2,99	1,38	100,00
29-43 yaş kadın	81,94	11,55	3,27	1,63	1,61	100,00
44+ yaş kadın	85,11	8,78	2,19	1,29	2,64	100,00
18-28 yaş erkek	79,00	13,18	5,20	1,45	1,18	100,00
29-43 yaş erkek	80,15	12,47	4,64	1,33	1,41	100,00
44+yaş erkek	84,35	10,74	2,82	0,99	1,10	100,00

Bu gruplar içinde de kimliğini yaşayamadığı söyleyen, sıkıntısını dilendirebilenler, daha rahatça konuşabilenler gençler arasında daha büyük yaş gruplarında olduğundan daha fazla.

KİMLİK VE DEVLET İLİŞKİSİ

Araştırmada, kişilerin vatandaşlığı nasıl tanımladıklarını, devlet ve kimlik arasındaki ilişkileri nasıl gördüklerini anlamak için birtakım sorular soruldu. Vatandaşlıkla ilgili soru şu şekildeydi:

“Bazı insanlar gerçekten Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak için aşağıda okuyacakları şart olduğunu söylüyor; başkaları ise şart olmadığını söylüyor. Sizce aşağıdakilerin her biri şart mıdır, değil midir?

- etnik kökeni Türk olmak
- etnik kökene bakmaksızın Türkiyeliyim demek
- Müslüman olmak
- Türkiye’yi seviyor olmak.”

Tablo 13’te görüldüğü gibi, gençlerin bu sorulara cevapları Türkiye geneline benzer yönde. Gençler için de bu şartlar önemli ve sıralama aynı. En fazla şart gördükleri durum Türkiye’yi seviyor olmak, onu sırasıyla Türkiyeliyim demek, Müslüman olmak ve etnik kökeni Türk olmak izliyor. Ancak yaş düştükçe, vatandaşlık için önerilen şartlar gittikçe önemsizleşiyor. Diğer bir deyişle, şartların hepsi tüm

yaş gruplarında genelde önemli ancak 44+ yaş grubunda bu oranlar daha yüksek, 18-28 yaş grubunda ise biraz daha düşük. 18-28 yaş grubu vatandaşlık şartlarına en az önem veren, en düşük seviyede destekleyen yaş grubu olarak diğer yaş gruplarından ayrılıyor.

Genç kadınların ve genç erkeklerin cevapları ve hangi önermeyi ne oranda şart gördükleri daha ayrıntılı incelendiğinde (Tablo 13), şartların sıralamasıyla, kişilerin kendi kimlik özelliklerini sıralaması

TABLO 13
Yaşa ve Cinsiyete Göre Vatandaşlık Şartları

T.C. vatandaşı olmak için...

	Yaş-cinsiyet	Şarttır	Ne şarttır, ne değildir	Şart değildir	Fikri yok	Toplam
Etnik kökeni	18-28 yaş kadın	38,53	9,19	47,38	4,9	100,00
Türk olmak	29-43 yaş kadın	45,05	9,41	39,33	6,21	100,00
şart mıdır?	44+ yaş kadın	49,7	9,35	32,70	8,26	100,00
	18-28 yaş erkek	38,74	9,58	49,80	1,88	100,00
	29-43 yaş erkek	39,8	9,29	48,72	2,19	100,00
	44+ yaş erkek	47,99	9,43	39,64	2,93	100,00
Etnik kökenine	18-28 yaş kadın	53,25	12,5	27,71	6,54	100,00
	29-43 yaş kadın	58,53	10,51	22,99	7,96	100,00
bakmaksızın	44+ yaş kadın	61,40	9,93	18,55	10,12	100,00
Türkiyeliyim demek	18-28 yaş erkek	56,86	11,06	28,18	3,90	100,00
şart mıdır?	29-43 yaş erkek	59,75	11,24	25,38	3,63	100,00
	44+ yaş erkek	67,89	9,74	18,09	4,27	100,00
Müslüman olmak	18-28 yaş kadın	46,51	10,89	39,82	2,78	100,00
şart mıdır?	29-43 yaş kadın	55,12	9,38	31,73	3,77	100,00
	44+ yaş kadın	62,81	8,11	24,22	4,86	100,00
	18-28 yaş erkek	45,38	10,54	42,33	1,76	100,00
	29-43 yaş erkek	49,05	10,10	38,97	1,88	100,00
	44+ yaş erkek	56,86	9,56	31,88	1,69	100,00
Türkiye'yi seviyor olmak	18-28 yaş kadın	73,05	7,99	15,85	3,11	100,00
şart mıdır?	29-43 yaş kadın	79,04	6,59	10,59	3,77	100,00
	44+ yaş kadın	81,20	5,69	8,54	4,57	100,00
	18-28 yaş erkek	75,95	6,93	15,18	1,94	100,00
	29-43 yaş erkek	81,46	5,72	11,00	1,83	100,00
	44+ yaş erkek	85,69	5,29	7,14	1,88	100,00

arasında bir paralellik göze çarpıyor. Şartlardaki Türkiyeliyim demek-Müslüman olmak-etnik köken olarak Türk olmak sıralamasıyla, kendini tanımlamada tercih edilen kimlik özelliklerindeki Türkiyelilik-din-mezhep-etnik köken sıralaması (Çizim 9) birbirinin aynısı.

GÜNEYDOĞU VE KÜRT SORUNUNA BAKIŞ

Tablo 14 ve **15**, Güneydoğu ve Kürt sorununun kaynağı ve çözümü ile ilgili görüşleri yaş gruplarına göre vermektedir. Güneydoğu ve Kürt sorununda gençlerle diğer yaş gruplarını karşılaştırdığımızda ilk dikkati çeken noktalardan biri, fikir belirtmedeki oran farkları. Bu soru grubu, "Cevap Yok" ve "Fikri Yok" cevaplarının en yüksek çıktığı soru grubu olmuştu. "Cevap Yok"lar değerlendirilmesi sırasında çıkarıldı. Ancak yaş grupları arasında "Fikri Yok" cevaplarına bakıldığında, gençlerde bu oranın daha düşük olduğu, Güneydoğu ve Kürt sorunu hakkındaki görüşlerle ilgili fikir belirtmede daha girişken, daha az çekingen oldukları söylenebilir.

Genel bir bakışla, gençlerin Güneydoğu ve Kürt sorununu algılayışlarının, toplum genelinden çok farklı olduğu söylenemez. Yine de bazı görüşlere daha çok katılıyorlar. Örneğin sorunun Kürtlerin kendi kimlik sorunu olduğunu, kimliklerini kabul ettirme sorunu olduğunu düşünenler ve sorunun devletin Kürtlere farklı davranmasından kaynaklandığını düşünenler gençler arasında epey daha fazla. Kürtlerin ayrı devlet kurmak istemelerini ve genel sorunların Kürtlerin sorunuymuş gibi gösterilmesini, gençler biraz daha fazla oranda sorunun nedenleri arasında görüyor.

Çözüm önerileri arasından Kürtlere kendi dillerinde eğitim ve yayın hakkı verilmesini, gelenek ve göreneklerini sürdürmeleri için devletin katkıda bulunmasını, gençlerin kendilerinden yaşça büyük olanlara göre biraz daha fazla destekledikleri görülüyor. Terörü yok etmeyi çözüm olarak görme oranları ise biraz daha az. Seçilmiş meclislere yetki tanınması veya meclis barajının kaldırılması, tüm yaş grupları için benzer -ve düşük- oranda destek görüyor. Gençlerin Kürtlerin kimlik sorununa karşı biraz daha duyarlı oldukları, çözüme yönelik oldukları veya

TABLO 14
Yaş Gruplarına Göre

Güneydoğu ve Kürt sorununun kaynağı		18-28	29-43	44 +
Kürtlerin kimlik sorunudur	Doğru	49,61	41,32	36,82
	Yanlış	32,07	38,44	38,49
	Fikri yok	18,32	20,24	24,69
Devletin Kürtlere farklı davranması	Doğru	33,07	26,89	23,44
	Yanlış	51,70	56,64	55,70
	Fikri yok	15,23	16,47	20,86
Kürtlerin ayrı bir devlet kurmak istemeleri	Doğru	65,75	63,12	60,72
	Yanlış	20,90	22,26	21,49
	Fikri yok	13,35	14,62	17,79
Yabancı devletlerin kışkırtması	Doğru	71,92	74,12	73,18
	Yanlış	13,23	10,51	9,03
	Fikri yok	14,86	15,37	17,78
Genel sorunların sadece Kürtlerle ilgiliymiş gibi gösterilmesi	Doğru	46,85	45,57	41,88
	Yanlış	32,53	32,25	32,36
	Fikri yok	20,62	22,17	25,75

devletten talepleri olduğu söylenebilir ancak seçilmiş meclislere yetki veya meclis barajının kaldırılması gibi, demokratik yolları çözüm olasılıkları olarak daha fazla kavradıklarını söylemek mümkün değil.

SONUÇ

“Biz Kimiz?” adlı toplumsal yapı araştırmasında gençlere dair bulgularını incelediğimizde, birkaç nokta dikkatimizi çekmektedir. Bunlardan en önemlisi, gençlerde okullaşmanın, eğitim oldukça artmış olduğudur. Genç kadınlar arasında ev kadını olanlar azalmış; okumakta olan veya çalışma hayatına katılanlar artmıştır. Yetişkin hayatlarının başlarında olan gençlerin sosyal güvenlik sisteminde henüz biraz dezavantajlı konumda oldukları ve hayatlarını tam anlamıyla kurana kadar, şanslarını farklı yerlerde denemeye hazır oldukları veya diğer bir bakış açısıyla bazılarının şu anki yerlerinden memnun olmadıkları söylenebilir. Diğer

TABLO 15
Yaş Gruplarına Göre

Güneydoğu ve Kürt sorununun çözümü		18-28	29-43	44 +
Kürtlerin kendi dillerinde eğitim hakkı	Doğru	33,32	29,97	27,71
	Yanlış	55,86	57,36	55,57
	Fikri yok	10,82	12,67	16,72
Kürtlerin kendi dillerinde yayın hakkı	Doğru	33,81	31,66	27,92
	Yanlış	54,54	54,65	54,97
	Fikri yok	11,65	13,69	17,11
Seçilmiş meclislerine geniş yetkiler	Doğru	36,00	37,72	35,69
	Yanlış	40,10	38,88	37,90
	Fikri yok	23,89	23,40	26,41
Kürt gelenek/göreneklerine devlet katkısı	Doğru	37,29	35,28	32,86
	Yanlış	47,43	48,23	48,00
	Fikri yok	15,28	16,49	19,14
Milletvekili seçimlerinde baraj kaldırılmalı	Doğru	29,94	29,70	29,41
	Yanlış	47,21	48,01	45,53
	Fikri yok	22,85	22,29	25,06
Tek yol terörü yok etmektir	Doğru	69,47	72,09	73,61
	Yanlış	20,30	17,83	14,81
	Fikri yok	10,24	10,07	11,58

dikkat çekici bir nokta, gençlerin özellikle etnik kimliklerini temel kimlik unsuru olarak görmeyip, farklılıkları olağan karşılamalarıdır. Kendi kimliklerini tanımlarken etnik kimliği ön plana sürmedikleri gibi, farklı dinden, mezhepten, etnik kökenden veya ülkeden gelen bir gelin/damat/eşi de gayet olumlu karşılamaktadırlar. Son olarak, araştırmada gençlere dair belki en önemli bulgu, gençlerin fikirlerini dillendirme konusunda büyüklerine göre çok daha rahat olmaları, kimliklerini, sıkıntılarını, görüşlerini gizlemek, saklamak gibi alışkanlıklarının pek olmasıdır. Hangi etnik ve dini kimliklere mensupları oldukları, kimliklerini özgürce yaşayıp yaşayamadıkları, Güneydoğu ve Kürt sorunu hakkında ne düşündükleri gibi sorulara verdikleri cevapların tümü bu rahatlığa, ifade özgürlüğüne işaret etmektedir.

13

Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlık Geleceği

G. DEMET LÜKÜSLÜ

GİRİŞ

Türkiye’de gençliği tanımlamak için kullanılan iki farklı bakış açısından bahsetmek mümkün: Bir taraftan gençlik deyince “olması gereken”, “ideal” bir gençlik tanımı var, –ki ben bu ideal gençlik tanımına “tanım” yerine “gençlik miti” demeyi tercih ediyorum–, diğer taraftan günümüz gençliğinin ne kadar bu ideal gençlikten uzak olduğunu gözler önüne seren, bugünkü genç kuşağın diğer kuşaklardan ne kadar farklı olduğuna dikkat çeken, gençliğin eleştirisini yapan yaklaşımlar var. Aslında bu eleştiriler sadece 2000 kuşağı olarak tanımlayabileceğimiz kuşağa yapılan eleştiriler değil, 1980 sonrasında tüm kuşaklarının (1980 kuşağı, 1990 kuşağı, 2000 kuşağı gibi ayrımlar yapılmaksızın) hepsine birden yapılan eleştiriler. Xavier Gaullier’nin belirttiği gibi kuşak analizi aslında “kriz” düşüncesi üzerine kurulur. Ne zaman ki kuşaklararası eski süreç işlemez hale gelir, işte o zaman kuşaklararası bir “new deal” oluşturmak gerekir. Çünkü yürürlükte olan toplumsal sözleşme teknolojik değişimler ve hızlı sosyo-ekonomik değişimlerden dolayı destabilize olmuştur ve işte bu yüzden yeni bir kuşak tanımı yapma ihtiyacı zorunlu olarak ortaya çıkar (Gaullier, 1998: 33).

1980’den 2007’e 27 yıl geçmiş olmasına rağmen bu dönemin farklı kuşaklara ayrılmıyor, farklı adlarla anılmıyor olması 1980 sonrasında başka bir kriz noktası yaşanmadığının, bir sürekliliğin varolduğunun düşünüldüğünü de gösterir bizlere. İster “12 Eylül’ün çocukları” olarak nitelendirilsinler, ister “tüketim toplumunun çocukları”, ister “değerlerini yitirmiş”, “vurdumduymaz” bir kuşak, ister “televo-le kuşağı”, ne şekilde tanımlanırlarsa tanımlansınlar gençlere belki farklı açılardan ama hep onları olumsuzlayan eleştiriler yöneltilir. Bir taraftan diğer kuşaklara göre bu kuşağın ne kadar “işe yaramaz” bir kuşak olduğunun altı çizilirken, diğer taraftan ideal gençlik tanımı, “gençlik miti” yaşamaya devam eder. Bu makale boyunca öncelikle bu “gençlik miti” üzerine düşünmeye çalışacak ve bir kez bu mitin varlığından haberdar olduktan sonra da gençlerin duygu, düşünce ve deneyimlerini önyargılardan uzak bir şekilde anlamaya çalışacağız.

“GENÇLİK MİTİ”

Peki nedir bu gençlik miti? Sadece Türkiye toplumuna ait olmayan bu mit, gençliği aktif, dinamik, geleceğin yurttaşları, toplumu ileriye götürecektir potansiyel insan kaynağı olarak görür ve gençliği olabildiğince olumlar. Türkiye toplumuna özgü olan nokta ise –burada tam bir özgünlükten bahsetmek doğru olmaz– modernitenin, endüstri toplumunun ve kentleşmenin bir ürünü olan gençliğin doğuşunun Osmanlı İmparatorluğu’ndaki tezahürüdür. Batılılaşma hareketleri ile eski gücüne kavuşmaya çalışan Osmanlı İmparatorluğu modernleşme hareketinin eğitim ayağı ile Batı tarzı modern okullarda okuyan yeni bir genç tipi yarattı ve yaratırken de bu gençliği bir misyon ile donattı: Batı tarzı eğitim almış, “aydın” gençler olarak İmparatorluğu çöküşten kurtarmak ve İmparatorluğun eski gücüne geri dönmesini sağlamak. Gençliği eğitilmiş olmakla, “aydın” olmakla tanımlayan ve de misyonu gereği siyasal bir kategori olarak tanımlayan bu bakış açısına “gençlik miti” adını veriyorum. Kökleri 19. yüzyıla dayanan bu “gençlik miti” önce Jön Türk kuşağı, sonra Osmanlı’nın son kuşağı Cumhuriyet’i kuran kuşak ve ardından da 1980’lere gelene kadar Cumhuriyet’in tüm

kuşakları tarafından benimsenmiş, içselleştirilmiştir. Dikkat edilirse bu kuşakların hepsi her ne kadar birbirinden farklı özellikler gösterecekler de hepsi gençliğe verilen siyasal misyonu, “vatanı kurtarmak” misyonunu benimsemişlerdir. 1970’lerin sonunda farklı siyasal projelerin çatışmasından, farklı “vatan kurtarma” projelerinin birbirlerine karşı siyasal şiddet kullanıp siyasal şiddetin tırmanmasından meşruiyetini aldığı iddia eden 12 Eylül 1980 askeri darbesi çözümü tüm toplumu siyasetten uzaklaştırmakta, toplumu depolitize etme çabalarında bulunmuştur. Bir yandan 1980 öncesinin siyasal şiddet ortamına geri dönmemeye amacıyla tüm toplum ama özellikle gençler siyasetten uzak tutulmaya çalışılırken diğer taraftan gençlere siyasal bir misyonlarının olduğu hatırlatılır. 1982 Anayasası’nın 58. maddesi gençlere atfedilen rolü açıkça belirtmektedir:

Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilim ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

Gençlikle ilgili bu maddeden 12 Eylül rejiminin kendi düşüncelerine uygun bir gençlik yaratma çabasında olduğu, bir anlamda “gençlik miti”ni devam ettirdiği anlaşılır. Aslında düşünülenin aksine totaliter ve otoriter rejimler tam bir depolitizasyon ya da apolitizm ortamı arzu etmezler çünkü gövde gösterilerini yapabilmek, güçlerini kanıtlayabilmek ve devamlarını sağlayabilmek için yurttaşların belirli sınırlarla da olsa katılımlarına hatta seferberliğine ihtiyaç duyarlar. Pek tabii ki çoğulcu demokrasiler için de tümenden bir depolitizasyon ya da apolitizasyon istenmeyen bir olaydır çünkü yurttaşların katılımı olmadan demokrasiden de bahsedilemez. Otoriter ve totaliter rejimlerle demokratik rejimler arasındaki fark da zaten farklı kesimlerin, istedikleri şekillerde katılıp katılmadıkları ile ilgilidir. Totaliter ve otoriter re-

jimler ancak kendi düşünceleri doğrultusunda siyasal aktivitelere müsamaha gösterir hatta destekler, seferber ederken demokratik rejimlerde idealde siyasal alanın farklı düşüncelere, farklı kesimlere açık olması beklenir.¹ 12 Eylül askeri rejimi bir yandan siyaseti “öldürmeye”, siyasal alanı kısıtlamaya ve baskı altına almaya çalışırken diğer yandan gençlere siyasal bir misyon verir. Bu misyon pek tabii ki darbe rejimine sadık bireyler olmaktır ama öte yandan özde siyasal bir misyondur.

1980 SONRASI KUŞAK:

“GENÇLİK MİTİ”NİN SONU MU?

1980 sonrası kuşağın önceki kuşaklardan belki de en önemli farkı gençliği siyasal bir kategori olarak gören “gençlik miti”ne olan uzaklığıdır. 1980 sonrası kuşağı betimlemeye çalışan kapsamlı kantitatif araştırmaların sonuçlarını incelediğimizde karşımıza çıkan sonuçlardan biri, gençlerin siyaset ile ilgisizlikleri, siyasal katılımlarının düşüklüğüdür. Örneğin, 1999 yılında yayınlanan *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında* adlı araştırmanın sonuçlarına göre, gençlerin sadece %3,7’si bir siyasal parti üyesidir (Kentel, 1999, Tablo 28: 16). Siyasal partilerin dışında herhangi siyasal, sosyal veya kültürel dernek veya gruplara üye olanların oranı ise sadece %3, arkadaşları ile aralarında siyasetten bahsedenlerin oranı ise sadece %10’dur ve hiçbir siyasal partinin gençlerin sorunları ile ilgilenmediğini düşünür gençlerin çoğunluğu. 2003 yılındaki *Türk Üniversite Gençliği Araştırması* başlıklı üniversite gençliği araştırması da durumun üniversite öğrencileri arasında da pek farklı olmadığını gözler önüne serer. Örneğin, üniversite gençlerinin sadece %1,4’ü boş zamanlarını derneklerde, siyasal partilerde geçirmektedirler (Gazi Üniversitesi, 2003, Grafik 2.24: 85). 2001’de yayınlanan *Türk Gençliği ve Katılım* adlı araştırmanın da gösterdiği gibi oy vermek –ki bilindiği gibi oy vermek Türkiye’de hem bir hak hem de bir yükümlülüktür– gençler arasındaki en yaygın katılım şeklidir (ARI Derneği, 2001: 10). Diğer siyasal katılımlardaki oran ise oldukça dü-

1 Apolitizm tartışması için bkz. Hermet vd., 1988: 25.

şüktür bu yüzden belki de katılım yerine “katılmama”dan bahsetmek daha anlamlı olabilir. Her ne kadar oy verseler de, gerek siyasal partilerin kendilerinin sorunlarını çözmekten uzak olmalarını düşünceleri, gerekse de siyasal partiler, belediyeler, hükümet ve Millet Meclisi gibi siyasal içerikli kurumlara güvenmediklerini belirtmeleri gençlerin siyasetten uzak olduklarını, siyasetten umutlu olmadıklarını göstermektedir. Yine benzer bir şekilde 12 Haziran - 6 Ağustos 2004 tarihleri arasında İstanbul’da 18-25 yaş arasındaki gençlerle gerçekleştirilen İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırması’nın sonuçlarına göre de görüşülen gençlerin %67,4’ü “Arkadaş konuşmalarında siyaset öncelikli konularınız arasında mıdır?” sorusunu “hayır” diyerek yanıtlamaktadır ve gençlerin %81,5’i siyasal partiler, dernekler, kulüpler gibi örgütlere üye değildirlir (Kazgan, 2006, Tablo 12: 51).

Bütün bunlar gençlerin büyük bir çoğunluğunun siyasetten uzak durduklarını göstermektedir. Pek tabii ki siyaset ile ilgilenen gençler, siyasal alanın bir parçası olan gençler var, fakat gerek toplumdaki genel görüş gerekse de araştırmaların sonuçları gençliğin büyük bir çoğunluğunun siyasetten uzak durmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Bütün bunları gençliğin hiçbir şeyle ilgilenmeyen, vurdumduymaz bir kuşak olmasıyla mı açıklamalıyız yoksa bu soğuk duruşu siyasetin bugün gelmiş olduğu duruma bir eleştiri olarak mı almalıyız? Bu uzaklaşmada “gençlik miti”nin bir tanım değil bir “mit” olmasının etkisi olamaz mı? Aralık 2000-Mart 2004 tarihleri arasında İstanbul’da 18-25 yaş arası 80 gençle yaptığım derinlemesine görüşmeler² bu kuşağın hiçbir şeyle ilgilenmeyen “vurdumduymaz”, “bencil” bir kuşak değil, aksine sorunların farkında olan, sorunlardan rahatsızlık duyan hatta acı çeken gençler olduklarını fakat siyasete olan olumsuz bakışlarından dolayı siyasi alanın bir parçası olmamayı seçtiklerini gösterdi. Gençler aslında siyasal alanı eleştirmekte, bu alana eleştiriler getirmektedirler: Siyasal alan gençlerin sorunlarını çözmede yetersiz kalan bir nitelikte görülmekte ve negatif olarak algılanmaktadır genç-

2 Bu görüşmelerin daha ayrıntılı bir analizi için bkz. Lüküslü, 2005.

ler tarafından. Siyasal alan her şeyden evvel bozuk bir düzen, çıkar ilişkilerinin başrolü oynadığı “kokuşmuş” bir düzen olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca siyasal alan değiştirilmesi zor, katı kuralları olan bir alan olarak, birey olarak bir şeyleri değiştirmenin çok zor olduğu bir alan olarak algılanmaktadır. Ve tüm siyasal dernekler, partiler, vs. gençler tarafından kendilerini/kendilerine has özelliklerini rahatça belirtmeyecekleri fakat ancak bir grubun parçası olarak varolabilecekleri “otoriter” gruplar olarak tanımlamaktadırlar.

Siyasal sistemi bozuk bir sistem olarak gören, ülkede bazı şeylerin değiştirilemeyeceğini düşünen ve siyasal örgütlenmeleri “otoriter” bulan, onlara güvenmeyen gençlerin neden bazı şeyleri değiştirmek için müdahale etmediklerini anlamak hiç de zor değil. Bütün bunlara globalleşmenin etkileri, Türkiye’nin ABD, AB ya da IMF tarafından yönetildiği, hükümetin başındakilerin dahi ülkeyi belirli güçlerden çekinerek, tam olarak özgür olmadan yönettikleri gibi düşünceler de eklenince gençler siyasi alanın bir parçası olmamayı tercih ediyorlar. Fakat bütün bunlar gençlerin olup bitenle hiç ilgilenmediği, olup bitenden etkilenmediği anlamına gelmiyor. Tüm olup bitenlerden dolayı yaşanan mutsuzluk ve huzursuzluk var ve bu mutsuzluk ve huzursuzluğun içinde saklı bir eleştiri, gizli bir muhalefet var aslında. Ama bu eleştiri klasik siyasetin içinde yerini bulamıyor.³

Konuştüğüm üniversite öğrencilerinden Billur kendisini ve kendi kuşağını da eleştirerek gençlerin siyasi tutumlarını şöyle analiz etti: “Kendi açımdan ve çevremdekiler açısından inanç [siyasi bir lidere ya da siyasal bir davaya inançtan bahsediyor] sıfır. Biz artık dalga geçer şeklindeyiz, ‘Haahaa haaha’ şeklindeyiz. Direkt dalga geçiyoruz, yaptığımız tek şey o.” Yani bir anlamda bu dalga geçme ortamı, bu kara mizah, gençlerin gündelik hayatta kullandıkları bir “taktiği”⁴ arkasında gizliyor. Nedir bu taktik? Her şey iyiymiş, her şey normalmiş gibi

3 Türkiye’de gençlerin siyasal tutumları ve apolitizm üzerine daha ayrıntılı bir analiz için bkz. Lüküslü, 2006: 587-600.

4 “Taktik” derken, Michel de Certeau’nun *L’Invention du quotidien* (Gündelik Hayatın Keşfi) adlı kitabındaki güçlülerin “stratejilerine” karşı zayıfların sanatı olarak adlandırdığı “taktik” terimini kullanıyorum. Bkz. de Certeau, 1990.

yapmak. Gençler gündelik hayatlarında gerek olan olaylardan rahatsızlıklarını birbirlerine dile getirirler, bazen tüm olaylarla dalga geçerler, bazen çok rahatsız olsalar dahi hiçbir şey söylemezler ya da söylemeler bile bu eleştiri bir sosyal hareket haline dönüşmez. Her ne kadar bir harekete dönüşmemiş olsa da açıkça görürüz ki gençler %100 kayıtsız, duyarsız degillerdir, aksine onların tüm bu davranışlarında gerçek ve güçlü bir eleştiriyi görmek mümkündür.

“GEREKLİ KONFORMİZM” VE SİYASİ BİR DURUŞ OLARAK APOLİTİZM

Gençlerin gündelik hayatlarında pek sık başvurdukları bu “taktiğe” ben “gerekli –belki de gerekli yerine “zoraki” konformizm daha uygun bir terim olacaktır– adını veriyorum. Bu terimde Fransız sosyolog François Dubet’nin geliştirdiği “gerekli kurgular (fictions nécessaires)” kavramından yararlanıyorum. François Dubet’ye göre, “‘gerekli kurgular’ ne ideolojidir, ne de ahlaksal inançlardır; ‘gerekli kurgular’ sosyalleşme projesinin gerçekleşmesi için gerekli kognitif ve ahlaksal çerçevedir” (Dubet, 2002: 48).

Bu kurgulara insanlar gerçekten inanmazlar aslında ama bunların yanlış olduğunu hayatlarının anlamını boşaltmadan kabul edemezler. Örneğin, Dubet’nin sık kullandığı örneği kullanırsak, öğretmenler her öğrencinin eşit şartlarda yaşadığına ve yarıştığına gerçekten inanmazlar aslında ama öğretmenlik işine devam edebilmek için yarışın adil olduğuna, her çalışanın isterse başarılı olabileceğini bir “gerekli kurgu” olarak kabullenirler. Teorik çerçeve olarak Dubet’nin “gerekli kurgu” kavramından etkilenerek gençler arasında bir yaşama sanatı olarak gerekli (ya da zoraki) konformizmin geliştiğini düşünüyorum. Dubet’nin teriminden yola çıkıyorum ama aynı şeyi söylemiyorum aslında. Dubet’nin teriminde insanlar bu kurgulara inanmak zorunda hissederler kendilerini hayatlarına anlam vermeye devam edebilmek için, oysa Türkiye’deki gençler bu nevrozla beraber yaşarlar, yani toplumun kurallarına uyarlar çünkü bunlara karşı savaşamayacaklarını, savaşırsalar da kazanamayacaklarını düşünürler; bu yüzden ilk bakışta

bu kurallara uyuyormuş gibi gözükseler de aslen bu kurallara gerçekten inanmazlar ve bunlara uymamak, bir şekilde yan çizebilmek için isyan etmek yerine çeşitli “taktikler” keşfederler devamlı olarak.

Aslında Türkiye gençliğinde gördüğümüz klasik siyasetten uzaklaşma, bireyselleşme ve konformizm gibi özellikler sadece bu ülkenin gençlerine ait bir olgu değil, global olarak rastlanan bir olgu. Bu konu Birleşmiş Milletler’in 2005 *Gençlik Raporu*’nda da açıkça vurgulanıyor (BM, 2005: 73). Her ne kadar Türkiye gençliği Türkiye toplumunda doğmuş, büyümüş olmanın verdiği bu topluma ait özelliklere sahipse de daha global anlamda aynı kürede, aynı dönemde doğup büyümüş olmaktan dolayı diğer ülkelerin gençleri ile benzer özellikler taşıyor. Onlar, 1980’lerin, Ronald Reagan’lı, Margaret Thatcher’lı, neoliberal dalganın yaşandığı bir ortamda gözlerini açtılar, Berlin Duvarı’nın yıkıldığı, ardından SSCB’nin dağıldığı bir dünyada büyüdüler yani dünyadaki “alternatif” bir sistemin çöktüğü, neoliberalizmin tek yol olarak gösterildiği bir ortamda. Bu “alternatifsizlik”⁵ dışında iletişim araçlarının gelişimiyle, TV, bilgisayar, internet, uydu antenler, vs. ve tüketim ile daha çok benzer hale gelen ama bir o kadar da uçurumlarla ayrılan toplumlarda yetiştiler. İşte tüm bu sebeplerden dolayı bu kuşak tüm dünyada bazı benzer özellikler gösteriyor. Zygmunt Bauman, insanların giderek siyasetten uzaklaşmasını küreselleşmeye bağlıyor ve küreselleşmenin, “iktidarın siyasetten tedricen ayrılması anlamına” geldiğinin altını çiziyor (Bauman, 2000: 129). Bu iktidarın siyasetten gittikçe uzaklaşma olgusu ise “artan siyasi duyarsızlığı, seçmenlerin en tepedeki tiplerin sahne ışıkları altında icra ettikleri iç gıcıklayıcı skandallar dışında “siyasi” olan her şeye karşı ilgilerini giderek yitirmelerini ve şu anda ya da gelecekte oralarda kimler oturuyor olursa olsun hükümet binalarından bir kurtuluş gelebileceği umutlarının sönmelerini aynı anda açıklayan bir durumdur” (Bauman, 2000: 28).

Bu yüzden bugünkü Türkiye gençliği eleştirilirken bu eleştirinin sadece bu toplumun gençliğine özgü değil, daha geniş anlamda başka

5 “Alternatifsizlik” teması üzerine ayrıntılı bir analiz için bkz. Bauman, 1992, konu, 8: 175-186.

ülkelerin gençliğine de özgü olduğunu unutmamak gerekir. Bugünkü toplumların 30 sene evvelsinin toplumları ile aynı özelliklere sahip olmadıkları, toplumların çok hızlı bir değişim yaşadıkları kesin. Unutmamak gerekiyor ki '80 sonrası kuşağı küreselleşen, neoliberal bir dünyada doğup büyüdükları, siyasetten uzaklaştıkları ve “fazlasıyla” bireysel oldukları için eleştirmek mümkün olduğu kadar Ulrich Beck ve Elisabeth Beck-Gernsheim’in yaptıkları gibi “Özgürlüğün Çocukları (*Freedom’s Children*)” olarak da tanımlamak mümkün. *Individualization* (bireyselleşme) adlı kitaplarında Beck ve Beck-Gernsheim bireyselleşmenin her zaman apolitiklik, kayıtsızlık ve egoizm ile eşdeğer olmadığını belirttikten sonra gençleri “aktif bir apolitik genç kuşak (*an actively unpolitical younger generation*)” olarak tanımlıyorlar (Beck ve Beck-Gernsheim, 2003: 159).

Genelde aktiflik ve apolitizm bir arada düşünülmez biliyorsunuz ama bu kuşak aktif bir şekilde apolitik olarak bazı “zombi” kategorilerin yani ölmüş ama yaşamaya devam eden kurumları (geleneksel siyaset gibi) etkisizleştiriyor hatta yok ediyor. Geleneksel siyaset gibi zombi kategorilerin tekrardan inşa edilmesi, yeniden tanımlanması gerektiğini düşünen Beck ve Beck-Gernsheim, bu açıdan gençlere büyük önem veriyor ve onları eleştirmek yerine “özgürlüğün çocukları” olarak niteliyorlar. Benzer bir fikirden yola çıkarak Türkiye’de gençlerin siyasetten uzak kalmalarının, gündelik hayatlarında kullandıkları gerekli konformizmin geleneksel siyasete eleştiriler getirdiği ve onu işlevsiz kıldığı söylenemez mi? Dahası gençlerin geleneksel siyasete yaptığı eleştiriler “yeni bir siyaset” kurmak için kullanılamaz mı? Sanıyorum kendi kendimize sormamız gereken, beraberce düşünmemiz gereken önemli sorular bunlar. Üstelik gençliği eleştirmek, iflah olmaz bir kitle olarak görmekten daha yapıcı olacağı da aşikâr.

SONUÇ YERİNE...

Dilerim bu makale gençlerin bakış açısından hareketle geleneksel siyasetin eksiklikleri, nerelerde tıkandığı üzerine kafa yormamızı biraz olsun sağlamış ve en önemlisi gençlere eleştiren gözlerle değil, anlayan

gözlerle bakılmasına katkıda bulunabilmiştir. Ne de olsa bu makalenin amaçlarından bir tanesi de gençler hakkında yapılan eleştiri ve negatif betimlemeleri kabul etmek yerine onları negatif değerlendirmelerden uzak bir şekilde analiz etmek idi. Bu objektif analizin yapılabilmesi ise “gençlik miti”nin varlığının farkına varabilmekten geçiyor. Gençliğe olumlu özellikler ve siyasal bir misyon yüklerken gençlerin omuzlarına ağır bir yük yüklenmiş oluyor aslında. Oysa Leyla Neyzi'nin de belirttiği gibi “[g]ençlik, ancak kendisine dayatılan misyonun yükünden kurtularak ‘genç’ olabilir” (Neyzi, 2004: 136).

Üstelik gençlik homojen bir kitle olmadığı, içinde farklı gençlikleri barındırdığı için aslında hiçbir zaman o idealdeki gençlik tanımına bütünüyle yanıt vermesi, bütün bir gençliğin kendisine biçilen siyasal misyona harfi harfine uyması zaten beklenemez. Gençleri ne olumlayan, ne de negatifleyen ama tüm farklılıklarıyla, tüm farklı renkleriyle anlamaya çalışmak gençlik çalışmalarının hedeflerinden biri olmalı kuşkusuz. Ancak bu şekilde hem gençlerin omuzları üzerine binen yük hafifleyecek hem de bizler bir mitin peşinden koşarken varolanı olumsuzlayan ve gençleri devamlı eleştiren bakış açısından biraz olsun kurtulabileceğiz gibi görünüyor.

KAYNAKÇA

- ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği (2001), Türk Gençliği ve Katılım, Katıl ve Geleceğini Yarat, İstanbul.
- BM (2005), World Youth Report 2005, Birleşmiş Milletler, (www.un.org/esa/socdev/unyinn/wyr05.htm)
- Bauman, Z. (2000), Siyaset Arayışı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (1992), Intimations of Postmodernity, Routledge, Londra, New York.
- Beck, U. ve Beck-Gernsheim, E. (2003), Individualization, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications, Londra.
- de Certeau, M. (1990), L'Invention du Quotidien. 1.Arts de faire, Gallimard, Paris.
- Dubet, F. (2002), Le Déclin de l'Institution, Seuil, Paris.
- Gaullier, X. (1998), Ages Mobiles et Générations Incertaines, Esprit (10), Ekim 1998.
- Gazi Üniversitesi, (2003), Türk Üniversite Gençliği Araştırması. Üniversite Gençliğini Sosyo-Kültürel Profili, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.

- Hermet, G., Badie, B., Birnbaum, P. ve Braud, P. (1998), *Dictionnaire de la Science Politique et des Institutions Politiques*, Armand Colin, Paris.
- Kazgan, G. (2006), *İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kentel, F. (1999), *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul.
- Lüküslü, G.D. (2006), *1980 Sonrası Türkiye Gençliği ve Yeni Bir Siyasi Duruş Olarak Apolitizm*, Memet Zencirkıran (der.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı içinde*, Nova Yayınevi, Ankara.
- Lüküslü, G.D. (2005), *La Jeunesse Turque Actuelle: La Fin du "Mythe" de la Jeunesse*, Doktora tezi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), CADIS, Paris.
- Neyzi, L. (2004), "Nesne ya da Özne ? Türkiye'de 'Gençliğin' Paradoksu", Ben Kimim? Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik, İletişim Yayınları, İstanbul.

14

Siyasi Partilerin Gençlik Kolları**BİROL CAYMAZ**

Bu çalışmada günümüz Türkiye'sinde gençlerin neden siyasete ilgi duymadıkları konusunda ziyade, siyasete parti kanalıyla katılan gençlerin parti yapıları içerisindeki yerleri, konumları, genç olmalarından ileri gelen, onları yetişkinlerden farklı kılan özgün bir duruşlarının, tarzlarının olup olmadığını yorumlamaya çalışacağım. 22 Temmuz 2007 seçimlerinin hemen ardından derinlemesine görüşme tekniği kullanarak yaptığım küçük ölçekli araştırma üç siyasi partinin (AKP, CHP ve MHP / Ülkü Ocakları) gençlik kollarını kapsamaktadır.¹ Açık uçlu sorular ve kimi zaman girizgâhlarla yürüttüğüm çalışmada AKP gençlik kollarından dört, CHP gençlik kollarından iki ve son olarak Ülkü Ocakları'ndan iki genç yöneticiyle görüştim. Görüşmelerden yaptığım alıntılarda muhataplarımın tanınmaması amacıyla isimlerini ve belirgin özelliklerini değiştirdim. Tematik olarak yorumlayacağım bu mülakatların söz konusu partiler bünyesinde faaliyet

1 Görüşme talebimi olumlu karşılayan yetkililere ve mülakata katılmayı kabul eden gençlik kolları mensuplarına içtenlikle teşekkür ediyorum. Kayıtların çözülmesi gibi ağır bir yükü omuzladıkları için başta Yörük Kurtaran olmak üzere İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi'ndeki arkadaşlara minnettarım.

gösteren gençlik kollarının anlaşılmasında mütevazı bir katkı oluşturacağı kanısındayım.

Türkiye’de gençlerin aktif siyasal katılım eğilimlerini inceleyen çalışmalar özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesinin bu alanda gerileme anlamında yapısal bir dönüşüm yarattığını belirtiyorlar.² Günümüzde gençlerin siyasete ilgilerini çözümleyen İstanbul ölçekli bir alan araştırmasına göre gençler siyaset içinde aktif olmayı istememektedirler. Söz konusu siyasete ilgisizlik olgusu cinsiyet, eğitim ya da gelir farklılıklarına göre değişiklik göstermiyor (Yurtsever-Ateş, 2006). Araştırmada herhangi bir siyasi faaliyete (dernek, kulüp veya siyasi parti organları) katıldığını beyan edenler (%21) arasında siyasi parti faaliyetlerine katılanların oranı %7,9 olarak tespit edilmiştir. Bu oran tüm denekler göz önüne alındığında %1,7’lik bir değer ortaya çıkmaktadır. Söz konusu %7,9’luk dilim içerisinde yani siyasi partilerde yer alan gençler arasında eğitim düzeyi düştükçe ve gelir düzeyi arttıkça katılım artmaktadır. Bu durumu ekonomik sermayenin kültürel sermayeye tahvil edilmesi olarak yorumlamak mümkündür. Başka bir ifadeyle diploma ve onun sağladığı statünün yetersizliği durumu, parasal güç vasıtasıyla, parti kanalıyla aşılmaya çalışılmaktadır. Gençlerin partizan siyaset içerisinde çok düşük oranda yer almaları olgusu (%1,7) araştırmaya katılanların gençliğin siyasette yeterince temsil edilip edilmediği hakkında görüşleriyle çelişmektedir. Buna göre, deneklerin %7’ye yakın bir bölümü gençlerin siyasette yeteri kadar temsil edildiğini düşünmekte, yaklaşık %80’lik bir bölümü de aksi görüş bildirmektedir. Gençler siyasal alanda yeterince temsil edilmediklerini düşünmelerine rağmen neden siyasette aktif rol almak istemiyorlar? Araştırmayı yapan Nevin Yurtsever Ateş’e göre bu konudaki çelişkili duruşun nedenlerini 12 Eylül’le ilişkilendirmek zor değildir. 2000’lerin gençliği askeri darbenin sonuçlarından rahatsız fakat bu sorunu aşma-

2 Bu konuda yapılmış araştırmalar için Bkz: Demet Lüküslü - La Jeunesse Turque Actuelle: La Fin du “Mythe” de la Jeunesse. 2005 senesinde yazarın Paris Sosyal Bilimler Yüksek Okulu’nda savunduğu doktora tezi. Türkçe çevirisinin yayımlanması bu konuda önemli bir boşluğu dolduracaktır. Ayrıca Armağan, 2004 ve Kentel, 1995.

yı sağlayacak sosyo-politik ifade araçlarından ve kanallardan yoksundur (Yurtsever-Ateş, 2006: 146). Bu anlamlı saptamaya başta partiler olmak üzere siyasi faaliyet alanlarının gençlere uzun süre kapatılması olgusunu da eklemek mümkündür.

Askeri iktidarın yasakçı ve kısıtlayıcı yasal düzenlemelerinin yanı sıra darbeyi tamamlayan yeni liberal politikalar, ekonomik alanın yanı sıra politik ve kültürel alanlarda da bir dizi önemli dönüşüm yarattı. Seksenli yıllarda her alanda gözlenen dönüşümün genç kuşakları derinden etkilediğini, serbest pazarı, tüketim toplumu ve sayıları giderek artan özel televizyon kanallarıyla yeni bir genç tipi yarattığını söylemek mümkündür.

Askeri darbenin ardından kurulan “yeni” düzende gençlere siyasetten uzak durmaları, ülkeyi kurtarmak gibi ütöpik işlerle uğraşmak yerine kendilerini kurtarmaları “tavsiye edildi”. 12 Eylül hareketinin başta siyasal partiler, sendikalar ve dernekler olmak üzere kurumsal siyasal yapılarda yaptığı baskıcı ve sınırlandırıcı düzenlemeler, görece kısa bir süre sonra demokrasiye geçilerek aşılmış gibi görünse de, yetmişli yılların en dinamik siyasi aktörleri arasında yer alan siyasi içerikli gençlik hareketleri bir daha toparlanamadılar. Askeri yönetimin gençliği eğitim ve çalışma hayatına kapatma stratejisi büyük oranda daha sonra iktidara gelen sivil yönetimler tarafından sürdürüldü. Uzunca bir aradan sonra 1997 senesinde tekrar faaliyete geçen gençlik kolları; ast üst ilişkisini kabullenen, üstlerinin/büyüklerinin verdiği işleri yapan, parti içerisinde ve siyaset kariyerinde yukarılara tırmanmak için sırasını bekleyen gençlerle, emir komuta düzenini çağrıştıran bir biçimde siyasete geri döndü.

Bu nedenle günümüzde siyasi partiler dolayımından siyasete katılan gençleri 12 Eylül 1980 öncesindeki gençlik hareketlerini idealleştirerek ele almak yanıltıcı olmaktadır. Gençlerden her daim değişimin, yeniliklerin ve özgürleşmenin taşıyıcısı olmaları beklemek gençliğin değişmeyen bir doğası olduğu gibi tarih dışı varsayımaya dayanmaktadır. Buna rağmen yukarıda da belirttiğim gibi gençlik siyaset ilişkisine dair günümüzde yapılan yorumlarda çoğu zaman 60’lı ve 70’li yılların gençlik ha-

reketleri referans alındığını görüyoruz. 60'lar ve özellikle de 70'ler gençliğinin günümüze nazaran ayırt edici özellikleri verili siyasi sistemini eleştirerek, daha ziyade parti dışı hareketlerde, derneklerde genelde değişim talep eden radikal söylemler etrafında muhalif bir duruş sergileyerek siyaset yapmalarındır. Tüm toplumsal kategoriler gibi gençlerin de tarihsel süreç içerisinde gündeme gelen değişim ve dönüşümlerden etkilenildiğini, bu nedenle 80 sonrası gençliğinin eski dönemlere nazaran önemli farklılıklar taşıdığını görmek gerekiyor. Günümüzde artık “bildiğimiz gençliğin sonu”nun geldiğini, partiler kanalıyla siyasete katılan gençlerin çıkarıcı güdülerle hareket ettiğini düşünen Samet İnanır'a göre; “(...) bu dar sahada siyaset yapmaya soyunanlar, bu sahayı genişleterek ferahlatmak yerine “ihale”, “kadrolaşma” kelimelerinin çağrışımlarıyla siyaseti şahsen “güçlü” olmak için bir yatırım olarak gören “esnaf” it-kileri ağır basan kişiler olmakta” (İnanır, 2005: 44).

Konuyu parti gençlik kolları düzleminde ele aldığımızda 80 öncesi ve sonrasında siyasete partiler içerisinde yer alarak katılan gençlerin oranında ciddi bir gerileme olduğu görülmektedir. Örneğin Özer Ozankaya'nın 1966'da üniversiteli gençliğin siyasi eğilimleri üzerine yaptığı bir araştırmada o dönemde erkek öğrencilerin %6,3'ü ve kız öğrencilerin %1,8'inin siyasi parti faaliyetlerine aktif olarak katıldıklarını görüyoruz (Ozankaya, 1966: 127). 12 Eylül 1980 askeri darbeyle yapılan yasal düzenlemelerle bir yandan dernekleşme zorlaştırılmış, diğer yandan da partilerin gençlik kollarına yaklaşık 17 yıl boyunca kilit vurulmuştur. Gençlerin örgütlü siyasi ve sosyal faaliyetlerden uzak tutulmasını amaçlayan askeri yönetim anlayışının “sivil” iktidarlar tarafından da uzun süre sürdürüldüğü göz önüne alındığında geldiğimiz noktada gençlerin siyasetten uzak durma eğilimlerinin anlaşılması mümkündür. Ayrıca süreç içerisinde 12 Eylül döneminin siyasete dair korkutucu propagandalarının anne babalar dolayımıyla çocukların ve gençlerin sosyalleşme süreçlerine apolitiklik olarak yansıdığını da unutmamak gerekiyor.

Bu bağlamda partilerin gençlik kollarının on yedi yıllık bir aradan sonra 1997 yılında yeniden kurulması anlamlıdır. Böylece, askeri

ve sivil yönetimlerin gençliği siyasetten uzak tutma çabaları bir kuşağın siyasal alanda örgütlü temsilini önlemiş oldu.

60'lı yıllardan günümüze siyasi partilerde siyaset yapan gençlerle ilgili değişimin sadece nicelik itibarıyla değil nitelik olarak da dönüşüme uğradığını söylemek mümkün. Eski dönemin kendini ülke menfaatleri için feda etme anlayışı günümüzde yerini daha bireyci bir anlayışa bırakmış görünüyor (Karadeniz, 1975: 35).³ Bu Max Weber'in sosyal aktivitelerin belirleyenleri üzerine kurduğu ideal tiplerden birisi olan "amaçsal rasyonelliği" şiar edinmiş, yapacaklarını sonuçlarıyla birlikte önceden hesaplayan modern bireyine yakın duran bir tip (Weber, 1971: 22-23). Burada, tam bağımsızlık, ulusal kalkınma, anti-emperyalizm gibi 80 öncesi gençliğinin aşkın değerleri yücelten coşku ve duygusallığından uzak soğukkanlı bir rasyonellik toplumsal, siyasal olguları değerlendiren bir yaklaşımla karşı karşıyayız. Örneğin AKP Gençlik Kolları'na davet edildiğinde kendisini çağıranların güvenilir olduğuna inanan Necati, sadece bu güven duygusuyla hareket etmediğini, partinin başında kim olduğuna baktığını, partiye katılmasının kendisine kişisel olarak ne getirip ne götüreceğini bir süre düşündükten sonra kararını verdiğini belirtmektedir: "Buraya girsek ne olacak, ne vermem gerek ne ayırmam gerek diye düşündüm. Maddi olarak, zaman olarak, ne ayırmalıyım. Ne yapmam bekleniyor, bunları değerlendirdim."

Necati dört yıllık tecrübenin sonunda, partiye dahil olmasının, kendisine neler kaybettirdiği ve kazandırdığının muhasebesini yapıyor: "Daha çok okuyabilirdim okuyamadım. Evimde kitaplarım duruyor. Bu yönden vicdan azabı var. Zaman konusunda, kişisel gelişim konusunda. Normal olarak, 40 yaşından sonra siyasete girmek farklı, 23 yaşında girmek farklı. Böyle bir siyasal, sosyal yapının içerisine. Sadece burası değil bir dernekte de olsaydım, bu kadar vakit ayırsaydım aynı durumda olurdu. Kendinizle ilgili biriktirmeniz gereken, kişisel olarak biriktirmeniz gereken sermaye... Sadece parasal anlam-

3 Karadeniz 70'li yılların ortalarında kaleme aldığı anılarında "1960 sonrası gençliği , yurt sorunları üzerinde söz sahibi idi. Gençliğin fikri önemiydi" demektedir.

da demiyorum, ticaretle uğraşıyorsanız parasal, memursanız kariyeriniz, akademisyenseniz bilginiz anlamında. Kişisel sermaye biriktirmeniz gereken zamanda partiyle ilgileniyorsunuz, çünkü bu sermayeyi biriktirebildiğiniz yegâne şey zaman. Bunlara değer bir şeyler olmalı. 35 yaşına geldiğiniz zaman bu işlerle ilişkinizi kesip dönüp baktığınız zaman, ben bu kullandığım zamanın alternatif maliyetine değer bir şey yaptım mı?”

Siyasete girmenin normal yaşının 40 yaş üstü olduğunu belirten Necati, adeta erkenden riskli bir iş üstlendiğini düşünüyor. Yukarıda gördüğümüz kişisel muhasebeye dayalı sorgulama tam da daha önce belirttiğimiz Weberyen amaçsal rasyonellik ideal tipiyle örtüşmektedir. 80 öncesi politize gençliğin en önemli ayırt edici özelliği olan, siyasal bir hareketin içerisinde yer alarak toplum adına kişisel olandan fedakârlıkta bulunma anlayışını benimsemeyen Necati, “kendisini feda etme” kavramına da mesafeli bakmaktadır: “Toplum için kendimizi feda ederiz gibi bir yaklaşım değil de ama zaten bu çok pragmatik bir şey olurdu. Kendisine faydası olmayanın topluma faydası olmaz. Kendini topluma bir şey verecek şekilde donatamayan birinin toplum için ben kendimi feda ediyorum demesi bana anlamlı gelmiyor. Verecek neyin var ki sen kendini toplum için feda ediyorsun?” Kişisel faydacılığın yüceltiği bir anlayışı benimsemiş görünen Necati’nin önceliği her ne kadar partiye zaman ayırsa da kendisidir. Necati’nin söyleminde parti için yaptıklarının günün birinde kendisine olumlu geri dönüşü olacağı beklentisi seziliyor.

Partizan siyasetin gençler nezdinde kişisel çıkarların kolanması anlayışıyla ilişkili olup olmadığına dair konuşmamızda Ülkü Ocağı İstanbul yöneticilerinden Sena, kendi siyaset anlayışlarının ülkücülük yani idealizm üzerine kurulduğunu, bu nedenle siyasetten maddi çıkar beklentileri olmadığını belirterek özellikle bu konuda AKP’li gençleri eleştiriyor: “AKP’li gençlerin daha çok, işte Avrupalı oluyoruz, bize gökten para yağacak, çok zengin olup çalışacağız gibi, daha maddi kaygıların peşinde koşan insanlar olduklarını ve onları politikaya iten şeyin menfaat olduğunu düşünüyorum.”

MHP içerisinde de AKP gibi siyasete atılmanın çağrı yönetim tarafından 40'lı yaşlar olarak benimsetilmeye çalışılıyor. Sena'nın bu konuda söylediklerinden parti genel başkanının genç idealistlere ancak 2023 senesinde bitirebilecekleri zor bir ödev verdiği anlaşılıyor: “Genel başkanın, Devlet Bey’in çok sık tekrarladığı bir şey var. Bizim önümüze koyduğu bir hedef var. 2023 yılında Türkiye’yi lider ülke seviyesine getirmek. Şimdi hepimizin kafasında olan tek şey üniversitemizi dört yılda birtirelim, sorunsuz bitirelim. Yapabiliyorsak alanımızda uzmanlaşalım. Yüksek lisansımızı, doktoramızı yapalım. Ülke Ocakları’ndaki gençlerin en az bir batı dili ve bir doğu dili öğrenme mecburiyeti olsun. 2023 yılında o zaman 40’lı yaşlara yaklaşan insanlar olacağız, hayatımızın en verimli zamanlarında olacağız. Devlet kademelerinde olursak, ya da siyasette olursak, neticede yaş itibarıyla bizler olacağız orada. MHP adına biz mücadele ediyor olacağız. MHP’nin, ülkücü hareketin hedeflediği Türkiye’yi oluşturmak için mücadele edeceğiz.”

Seçkin bir kariyer planlamasına benzeyen bu projeyle genel başkan, gençlere siyasette sıralarını beklemelelerini telkin ediyor. Sena yine de bu konuda tam ikna olmamış olsa gerek; geçen seçimlerde 25 yaş sınırı uygulansaydı milletvekilliğine aday olmayı düşündüğünü belirtmektedir. Bu bağlamda, bir sonraki seçimlerde MHP’nin idealist gençlerini parti içi statükoya hapsedmesi biraz zor olacağı benziyor.

GENÇLİK KOLLARINDA SİYASET:

NEDEN VE NASIL?

Gençlerin sosyalleşme süreçlerinde ve siyasi duruşlarının biçimlenmesinde içerisinde yetiştikleri toplum ve yaşadıkları dönemin genel özelliklerinin yanı sıra aile, arkadaş çevresi ve okulun önemli bir ağırlığı olduğunu biliyoruz. Görüştüğüm gençleri aileleri aktif siyasete teşvik etmeseler de bu konuda engellemiyorlar. Anne babanın siyasi eğilimiyle çoğu zaman uyumlu siyasi tercihler söz konusu. Gençlerin siyasi anlamda sosyalleştikleri kurumsal yapılar genelde lise ve üniversiteler. Özellikle üniversite yıllarında içerisinde yer aldıkları, kuruluşuna veya

yönetimine katıldıkları kültürel, siyasi karakterli organizasyonlar sayesinde gençlerin deneyim kazandıkları görülmektedir. Görüştüğüm gençleri parti gençlik kollarına taşıyan ilişkiler söz konusu ortamlarda kurdukları siyasi boyutu da olan dostluklar. AKP’li gençler lise ve üniversite yıllarından tanıdıkları, Milli Görüş çizgisindeki eski arkadaşları ve ağabeyleri tarafından partinin gençlik kollarına çağırılıyorlar. Üniversite ortamında sosyal ve siyasal alanlarda aktif olan bu kişilerin belirli bir örgütçülük tecrübesiyle donanmış olduklarını söyleyebiliriz.

AKP gençlik kolları il yönetim kurulu üyesi Ayşe’nin partiye katılma süreci bu varsayımı doğruluyor: “Ben Bilgi Üniversitesi’ne başladığım zaman küçük çaplı siyasetle uğraşıyordum. Her okulda vardır öğrenci konseyi ama bizim üniversitemizde daha önemlidir. Seçimleri daha büyük çaplıdır. Kampanya dönemi olur. Hazırlıktan itibaren onun içinde yer aldım. İkinci sınıfta başkanlık yaptım. Küçük bir siyasi tecrübeydi, bundan keyif aldığımı gördüm. Üçüncü sınıfta beni tanıyan, aynı zamanda partide görev alan bazı arkadaşlar beni dönemin AKP İl gençlik kolları başkanına önermişler. Bana böyle bir taleple geldiler. İlk başta kabul etmedim. İl yönetimi dediğiniz, elli kişi ve donanımlı elli kişi, diye düşündüm. Benden daha donanımlı kişiler var diye düşündüm. Çok ısrar ettiler. Kabul ettim.”

Ailesinin eskiden Milli Görüş çizgisine yakın olduğunu fakat aktif siyasetle ilgilenmediğini belirten Ayşe’nin babasını çevre edinmesi için AKP’ye girmeye teşvik etmesi onun siyasete bakışı konusunda ipucu vermektedir: “Babam AKP’ye üyeydi. Benden önce üye oldu. Benim isteğimle. Ben onu teşvik ettim. Çünkü o zaman oturduğumuz şehre yeni taşınmıştık, yeni bir iş kuruyordu ve çevre edinmesi gerekiyordu. Siyasetin buna destek ve faydası olacağını düşünüyordum. Teşvik ettim. AKP zaten beğendiğimiz bir partiydi. Ailem de memnun oldu.”

AKP gençlik kollarındaki görüşüğüm diğer gençlerin de ya imam hatip lisesi yıllarından ve ya üniversite yıllarından dahil oldukları siyasi ağlar sayesinde göreve çağrıldıklarını görüyoruz. Bu konuda Necati; “Üniversiteden sonra AKP’nin kurulmasıyla, liseden üniversiteden arkadaşlarımla konuştum. Gençlik kolları oluşacak burada de-

diler. İstersen sen de görev al dediler. İstersen başla dediler. Güvendiğim arkadaşlardı. Tamam dedim. Başvurdum mülakat falan derken kuruluşundan beri parti gençlik kollarındayım” demektedir.

İmam hatip lisesi yıllarında edebiyat dergisi çıkartan, üniversite konseyinin kuruluşunda çalışan ve konsey başkanlığı yapan Ahmet de, kulüp, dernek, konsey gibi faaliyetlerde edindiği tecrübenin ve kurduğu ilişkilerin kendisini partiye taşıdığını belirtiyor: “Daha önce üniversite konseyinde birlikte çalıştığım bir arkadaşım, AKP gençlik kollarının kurucuları arasında, onun davetiyle geldim. Geldiğimde baktım, bizim üst dönemden imam hatipten ağabeylerimiz yönetimdeler.” Ahmet’in kişisel deneyim ve ilişkilerinin yanı sıra aileden gelen bir birikimi olduğunu da öğreniyoruz. “Benim dedem muhtar. Dedemin babası da köyün muhtarıymış. Aileden gelen bir şey var” diyen Ahmet’in annesi bir dönem Refah Partisi’nin ilçe kadın kolları başkanlığı, babası ise geçen dönem AKP milletvekilliği yapmış. Neden AKP’de siyaset sorusunu Necati iki nedeni olduğunu söyleyerek cevaplıyor. Büyük neden, kuruluş aşamasındaki parti genel başkanına İstanbul belediye başkanlığından dolayı duyduğu sonsuz güven, küçük neden de kendisini partiye çağırınların yakın arkadaşları olması. Bu eğilime bir de ailesinin eskiden beri aynı siyasi çizgide durmasını eklediğimizde, AKP’de yer alması neredeyse doğal bir durum haline geliyor.

AKP’nin kuruluş sürecinde Kıbrıs’ta okuyan Mehmet, öğrenimi boyunca içerisinde yer aldığı Milli Görüş patentli Evrensel Sevgi ve Kardeşlik Derneği’ndeki ilişkileri dolayısıyla partiye katıldığını belirtiyor. “2005 Şubat ayında okul bitti, Kıbrıs’tan geldim. Dernekteki arkadaşlarımızla, süreçte beraber olduğumuz insanlarla siyaseti buraya taşıdık. Bundan önce AKP yoktu ama çeşitli vesilelerle bir aradaydık. Dolayısıyla ekip olarak buraya taşındık.”

Partiye katılma konusunda 2003 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisiyken CHP gençlik kollarına üye olan Funda da örgütçülük tecrübeleri açısından benzer özellikler sergiliyor. Siyasetin aile geleneği olduğu bir ortamda büyüyen, “herkesin oturup konuşarak ülkeyi kurtardığı” CHP’li ailesinde Funda’nın büyükbabası 70’li yıllarda

CHP milletvekili, halası bir dönem kadın kolları başkanı, annesi de 80 öncesinde partide aktif üye. Funda, parti gençlik kollarının yanı sıra birçok sivil toplum kuruluşunda çalışma deneyimine sahip: “Arı Hareketi’ne, Rotary’ye, Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı’na üyeyim. Daha önce de okulda kendi kurduğum, Avrupa Birliği Çalışmaları Kulübüm vardı.” Gençlik kollarının yanı sıra Mor Çatı ve KAGİDER’de (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği) kadın sorunları konusunda çalışmalara katılan Funda, CHP gençlik kollarından sonra Rotary’den ayrıldığını, aktif olarak en fazla zaman ayırdığı yerlerin CHP ve Arı Hareketi olduğunu belirtmektedir.

Siyasete kişisel merakından dolayı girdiğini, öğrencilik hayatı boyunca dernek, STK ve benzeri kurumsal yapılarda faaliyet göstermediğini belirten Turgut, bu kararı birdenbire 2001 senesinde üniversiteyi bitirir bitirmez verdiğini ve hemen parti gençlik kollarına kaydolduğunu söylüyor. Anne ve babası eskiden beri CHP’li olsalar da çocuklarının aktif siyasete girmesini pek sevinerek karşılamamışlar. Turgut’un üniversiteyi bitirerek hemen kendi işini kurmasıyla parti üyeliği aynı döneme rastlıyor. Bu durum yukarıda bahsettiğimiz AKP’li Ayşe’nin babasına yeni taşındıkları şehirde çevre edinmesi için partiye üye olmasını tavsiye etmesine benziyor. Yeni gelinen yerde yeni bir çevre edinme meselesinde siyasi parti üyeliği/yöneticiliği rasyonel bir çözüm. Turgut’un ailesi de 1998’de İstanbul’a taşınıyor, aynı tarihlerde kendisi başka bir şehirde üniversiteye devam ediyor. Mezuniyetten sonra halen parti faaliyetlerini yürüttüğü İstanbul’un gelişmiş ilçelerinden birisine yerleşiyor. “Buralı değilim ama burada oturduğum için burada siyaset yapmam daha kolay oldu. 2002’de iş hayatına girdik. İşimin evimin burada olması vesile oldu.”

Diğer gençlere nazaran öğrencilik yıllarından örgütçülük tecrübesi olmayan Turgut’un, kendisini partiye getiren nedenler arasında ekonomik krizin tetiklediği bireysel gelecek kaygılarının izlerini görmek mümkün: “STK’larla çok alakam olmadı. Üniversitede öğrenciydik, daha sonra bir an önce iş hayatına atıldık. Ben siyasi kitaplar okurum aslında. Partiye ilk gelişim 2001 ama esas faaliyetim 2002’de ol-

du. 2001 krizi beni farklı şekilde düşünmeye yöneltti. Dedim ki, şu anki durumdan memnun değilim. Siyasete bakınca memnun olduğumuz söylenemez. 27 yaşındayım. Bakınca geçmişe, sürekli memnuniyetsizlik. Birileri bizim adımıza karar veriyor ve biz ne yazık ki o kararları iyisiyle kötüsüyle yaşamak zorundayız. Bazen bakınca hayatınız geçiyor, çocuklarınız devreye giriyor. Sonra kendi kendime ne yapabilirim dedim, birey olarak. Yani ülkeyi yönetmek, partide bir şeyler yapmak, geleceğin temellerini atmak, nereden olabilir dedim. Siyasi parti olabilir dedim. Neresi olabilir benim için, CHP. En azından bir sorumluluk. Bu yol uzun soluklu ve zor bir süreç bunu göze alarak girdim. En azından temelden bir gireyim dedim. Bu partiler ne yapar geleceğe yönelik, nasıl hedefler konur? Memnun olmadığınız düzenlerden tutun, sistemden haklarımızdan, anayasamızdan birçok noktaya kadar değiştirebileceğiniz tek nokta siyasettir.”

Çiftçi bir ailenin kızı olan Sena, Ülkü Ocakları'na lise öğrenciliği zamanında kendi isteğiyle katılmış. Sülalesinde MHP'li ve sosyal demokrat eğilimden kişiler olduğunu belirten Sena, daha ziyade anne tarafının MHP'lilerden oluştuğunu söylüyor. Lise yıllarında bu konuda kendisine öncülük eden ülkücü arkadaşlarının olmadığı bilgisinden hareketle Sena'nın siyasi tercihinde aile içerisinde geçirdiği sosyalleşme sürecinin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ülkü Ocakları'nın genelde erkek egemen oluşumlar olduğu ön kabulünün önceleri aile içerisinde kaygılara neden olduğunu fakat daha sonra ailesinin, özellikle de annesinin Sena'nın ülkücülüğüne alıştığını, ocaktakileri kendi çocukları gibi benimsediğini öğreniyoruz. Sena, lise yıllarında ülkücü olmasının arkadaşları arasında olumsuz herhangi bir sonucu olmadığını, fakat üniversitede bazı siyasi gruplar tarafından ayrımcılığa uğradığını belirtmektedir. İstanbul'a üniversiteye geldiğinde Ülkü Ocakları'yla bağlantısı devam eden Sena, halen ocağın yönetici kadrosunda yer alıyor.

Babası Bolu'da şehir içi taşımacılıkla uğraşan Altan'ın ocakla ilişkisi oldukça eskiye dayanıyor. Ortaokulda mahalleden ülkücü bir arkadaşının etkisiyle ocağa gittiğini söyleyen Altan'ı ilk tanışıklıkta en fazla etkileyen şey ilk kez götürüldüğü Ülkü Ocağı'nda kendisine bü-

yük adam muamelesi yapılmasıdır: “Ocak, çocuk muamelesi gördüğüm bir yer değildi. Koskoca insan muamelesi gördüm. İlk gittiğimde elimi sıktılar. Tokalaştım. Çok hoşuma gitti. Hep büyüklerin eli öpülürdü. Böyle bir atmosferde girdim Ülkü Ocakları’na, bir daha da çıkmadım. Ondan sonra lise yıllarında aktif rol oynadım.” Başlangıçta gençlere verilen yaz seminerlerine katılan Altan, giderek buradan aldıklarıyla tarihe merak salıyor ve halen üniversitede tarih öğrenimi görüyor. Üniversitede ülkücü öğrencilerin içerisinde yer alan muhatabımız süreç içerisinde fakülte başkanlığı, üniversite başkanlığı, İstanbul üniversiteler üst başkanlığı yapmış ve halen İstanbul Ülkü Ocakları’nda teşkilat başkanlığını yürütüyor. Günümüzde gençlerin nasıl, hangi kanallarla ülkücülüğü seçtikleri sorusunu Altan; “internet pek etkili olmuyor, yine aynı, arkadaş dost, bir de ailesinden. Ben ülkücü bir aileden gelmiyorum. Babam Özal, Ecevit siyasi yelpazesindedir. Ama bizim oranın insanında vatan sevgisi var” diyerek cevaplıyor. Altan’ın ülkücü camiaya kardeşlerini, amca çocuklarını ve arkadaşlarını kazandırdığı göz önüne alınırsa siyasi doktrinin aktarılması ve benimsenmesinde uygun bir sosyal ortamda kurulan kişisel ilişkilerin etkili olduğunu görmek mümkündür.

AKP ve CHP’li gençlerin üniversitede, siyasi sosyalleşme sürecinde edindikleri tecrübeler ve kurdukları ilişkiler onları öğrencilik yıllarında veya eğitimlerini tamamladıktan sonra kurumsal siyasete, partiye taşıyor. MHP’nin gençlik hareketi Ülkü Ocakları’na katılım yaşının ortaokul ve lise çağlarında, daha ziyade aile ve arkadaş çevresinin etkisiyle gerçekleştiği, örgütçülük tecrübesinin de ocak içerisinde uzun bir süreç içerisinde kazanıldığı gözlenmektedir. Böylesi dar kapsamlı bir çalışmada kanıtlamak mümkün olmasa da ocak içerisinde eski/yeni ayrımının yönetimde yukarılara tırmanmada önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

PARTİLERDE GENÇLERİN YERİ VE KONUMU

Görüşmelerden hareketle gençlerin parti içerisinde var olan iktidar yapılanmalarını ve iktidar ilişkilerini sorgula(ya)madıklarını, aksine söz

konusu iktidar blokunun dış çeperlerine eklemlemeye çalıştıklarını söyleyebilirim. Genel başkanın tartışılmaz otoritesi anlamına gelen şeflik sisteminin parti içi işleyişte demokrasiyi dışlamadığına inanan gençlik kolları mensupları partinin lider partisi olmasını da doğal karşıyorlar. Tartışma, oylama, farklı görüşlerin ifade hürriyeti gibi konular seçenek dışıdır, çünkü parti kimliği içerisinde kazanılan türdeşlik bilinci ve benimsenen disiplin anlayışı bu gibi yapısal sorunların üzerini örtüyor. Görüştüğüm gençler parti başkanı, gençlik kolu başkanı, parti merkez yönetimi veya ocak başkanıyla her konuda hemfikir olduklarını beyan ediyorlar. Burada, içselleştirilerek benimsenen, cemaat ruhunu çağrıştıran bir “biz” kimliğinin ağır bastığı, bireyin kendisini ifade etmekten, kişisel görüş belirtmekten imtina ettiği bir anlayışla karşı karşıyayız.

Gençlik kollarının il başkanlarının doğrudan parti başkanı tarafından atandığını belirten Ahmet, bu durumun AKP’ye özgü olmadığını, ayrıca partinin tüm kademelerindeki yöneticilerin “seçiminde” de herkesin böyle çalıştığını belirtiyor: “Biz – AKP İstanbul il gençlik kolu yönetim kurulu olarak üç, dört arkadaş yönlendiririz Ankara’ya, Ankara da başka bir mülakatla der ki bu arkadaşımızı biz uygun gördük.” Aynı partiden görüştüğüm Ayşe daha önceki gençlik kolları il başkanlığı “seçiminde” önerilen isimlerden birisi olduğunu ve bu çerçevede parti genel başkanıyla görüşmeye Ankara’ya çağrıldığını belirtmektedir. AKP’de gençlik kollarında demokratik bir işleyiş olduğunu düşünen Ayşe, seçimlerin nasıl geçtiğine dair soruma cevaben; “seçim değil de biraz tabi... Şimdi kongrede yapılıyor seçim, ama tabi tek aday çıkıyor. Böyle bakınca ne kadar demokratik diyebilirsiniz ama. İnanır mısınız? O çıkan aday da topluca karar verilerek çıkan aday oluyor” demektedir. Seçimlerde gençlik kolları yönetim kurulunun desteğini ve parti genel başkanının olurlarını alan tek aday çıkması kendisi de bir süredir gençlik kolları il yönetim kurulunda olan Ayşe’ye göre bir demokrasi ayıbı değil:⁴ “Bence siyaset böyle bir kültürden geliyor, bu değişe-

4 AKP Genel Merkez Gençlik Kongresi’nde tartışmalar yaşandı. Genel Merkez’in bilgisi dışında Gençlik Kolları Başkanlığı’na aday olan bir partili, yönetimin baskısı sonucu adaylıktan çekil-

cek. Bu bir süreç, belki değişecek. Ama bulunduğumuz basamakta bu normal geliyor bana.” Her şeye rağmen Ayşe normal olanın pek de iyi bir normallik olmadığını farkında; bu meselenin zamanla özerk bir gençlik kolları yapılanmasıyla aşılabacağına dair iyimser beklentileri var: “Demokratik değil ama, demokrasiyi bir çizgi olarak düşünmüyorum. Bir nokta değil. Demokratik ya da değil. Biz bir noktadan başladık, bunun ilerisi var, son noktada değiliz ama bu bir anda olabilecek bir şey değil. Bu basamaklar arasında olmamız gereken yerde olduğumuzu düşünüyorum. Bunu kıyaslama olarak da verebiliriz. Diğer siyasi partilere bakınca da hep böyle devam eder. Ama bunun başlangıcı neydi? Bu AKP’de böyle olmadı. Biz yeni bir partiyiz. Zaten gençlik kollarının ayrı bir seçim yapması gibi bir şey yok. Bir basamak çıkarsak gençlik kolları ayrı bir yapı olarak görev alıyor, yani ana kademeye bağlı değil, kendi seçimlerini yapıyor. Bunlar bir sonraki aşamada, daha ilerisine gideceğiz. O süreçle ilgili.” Ayşe’nin parti içi demokrasi konusunda iyimser bir umut etme haliyle, “burası Türkiye” diyerek olanı kanıksama, doğal görme mecburiyeti arasında sıkıştığı görülüyor.

“Gençlik kollarının iç işleyişinde ve kolların AKP üst yönetimiyle ilişkilerinde demokratik bir mekanizma var mı?” sorusuna cevaben, Mehmet “Bu zor bir soru. Tamamıyla var diyemem. Parti içi demokrasi; tüzüğe bakınca, kongrelerde herkes bağımsız olarak gelip il ya da ilçe başkanlığına oynayabilir. Bu anlamda bizim partimizde pek

mek zorunda kaldı. Delegelerin yanı sıra Türkiye’nin dört bir yanından gençlerin katıldığı kongrede başkan adaylığı ve yönetim için iki liste divana başvurdu. Başkanlığa aday olan Mahmut Mesut Ballı ve Hakan Tütüncü’nün isimleri ve listelerinin okunmasının ardından salonda Erdoğan ve parti yönetiminin bulunduğu bölümde hareketlenme yaşanması dikkat çekti. Bu hareketlenmeden bir süre sonra divan başkanlığı Ballı’nın partinin birlik ve beraberliğini gerekçe göstererek başkan adaylığından çekildiğini bildiren bir dilekçeyi kendilerine ulaştırdığını açıkladı. Bu açıklamanın ardından Ballı ve onu destekleyen delegeler kendilerine ayrılan bölümü terk etti. Bu sırada bazı delegelerin Erdoğan ve parti yönetiminin oturduğu yerlere doğru, ‘Demokrasi dediğiniz bu mu?’ diyerek seslerini yükselttiği ve tepki gösterdiği gözlemlendi. Erdoğan devreye girdi. Kulislerden edinilen bilgilere göre Ballı, Erdoğan ve parti yönetiminin rızası olmadan başkanlığa aday oldu. Bunun üzerine olaylara bizzat müdahil olan Erdoğan ve parti yönetimi anında devreye girerek, desteklerinin diğer adaya olduğunu vurguladı ve Ballı’yı çekilmeye zorladı (Radikal, 2005).

fazla kapı yok. Özellikle İstanbul nezdinde böyle bir şeye kesinlikle müsaade edilmez. Bu parti içi demokrasi... Tabii demokrasiden ne anladığımıza da bağlı” demektedir. Görece homojen bir biçimde oluşturulmuş yönetim kademelerinde, karar alma süreçlerinde var olan eğilimleri dikkate alarak sonuca gitmeye parti içi demokrasi adını veren Mehmet’e göre; “Karar mekanizmasıysa kastettiğiniz, parti içi demokrasi işler. Gençlik kollarında da, ana kademedede de. Yürütme üzerine düşen görevler var ama kararlar yönetimde istişare edilir. Teamüle göre kararlar çıkar. Parti içi demokrasi işler. Fakat atama usulünde kongrelerde parti içi demokrasi işlemiyor tabii. Burda genel merkezin sözü geçmez direkt başbakanın dediği olur. Kongre’de başbakanın dediği olur ama İstanbul özelinde il genel başkanının hür iradesi vardır.”

Demokrasiyi kitaplarda yazılı soyut bir kavram olarak resmeden Mehmet; “burada bizim kitaplarda okuduğumuz demokrasi anlayışı yok. Ayrıca olması taraftarı değilim” demektedir. “Özellikle parti içinde farklı seslerin çıkması iyi olmaz. AKP İstanbul patentli bir parti. İstanbul gibi bir yerde ayrışmalar, çekişmeler AKP’ye, genel merkeze, Türkiye’nin geneline büyük zarar verir. Bizim gençlik kollarının genel siyasetini genel merkez yönlendirir. En can alıcı vuruşu da her zaman İstanbul’da yapmıştır. Buradan bir fikir ortaya çıkar ve genelde tüm Türkiye’ye yayılır. Dolayısıyla bizim böyle bir farkımız var. Buradan çıkacak tezatlık, farklılık durumunda kendi özelimizde tartışırız. Bizim ANAP, MHP kökenli arkadaşlarımız da var. O konuda o kadar katı değiliz. Fakat iş kongre söz konusu olunca biz orada bölünmeye mahal vermemek için gerekenleri yaparız, ama oraya kadar parti içi demokrasi işler. Nasıl işler, isimler çıkar. Aday isimleri çıkar. Bu adaylar başbakan nezdinde elenir, karar verilir. Ve kongreye gelir. Bu yarış kongrede değil, kongre öncesinde yapılır. Bu bence de böyle yapılmalıdır.”

Görüldüğü gibi parti içi demokrasi konusunda Mehmet’in yaklaşımı yukarıda görüşlerini ele aldığım Ayşe’ye nazaran daha tutarlı. Mehmet’e göre imkânlar elvermediği veya Türkiye henüz olgunlaşmadığı için değil, demokrasinin olmamasının daha iyi olduğu anlayışı partiye hakim olduğu için partinin iç işleyişinde demokrasiye yer yok.

Aynı partinin iki gençlik kolu yöneticisinin bu önemli konuda ayrışmalarının nedeni belki de Ayşe'nin daha genç, partide görece yeni olması ve henüz "Millî Görüş" siyasi kültürünü yeterince öğrenememiş olmasıdır. Mehmet için partinin sorunsuz, tartışmasız bir şekilde yoluna devam etmesi öncelikli bir konu; bu nedenle demokrasinin parti içerisindeki birlik ve beraberliği bozabilecek bir tehdit potansiyeli taşıdığını düşünüyor: "Dedim ya bu demokrasiden ne anladığımıza bağlı. Gerçek anlamda demokrasi yok. Ben de istemem teşkilatta olmasını. Örneğin bir ilçe başkanı görevlendirdik. Bizim mahalle örgütlerimiz var. Bir insana görev veriyorsun. Onun haricinde biri daha çıkıyor. Bunlar kendi içinde ayrılığa düşüyor. Küskünlükler. O küskünlerin dışarıda aleyhte konuşmaları. Bence bunlar partiye çok daha zarar verir diye düşünüyorum. Tamam demokrasi ama partinin de biraz militan demokrat olması gerekiyor. Karar mekanizmasında demiyorum." Bu söylem partide karar mekanizmasının birbirlerine oldukça benzeyen kişilerden oluşması koşuluyla eğilim belirleme demokrasiciliği, istişare yapılabilir anlamına geliyor. Partisini demokrasiye karşı savunmayı benimseyen Mehmet; "Militan demokrat derken partinin gerekirse kendi menfaati için kendini savunmasını düşünüyorum. Demokratik yollarla da olsa kendini savunması. Bu anlayışta olmalı. Kendi iç yapılanması için. Aksi halde zarar olur. Diyelim ki il başkanlığı süreci olacak. İçimizden bir belki iki kişi aday olacak. Bu iki kişinin teşkilatlardaki uzantısı. Tarafların kamplaşmaları, birinin başkan olup diğerinin dışarıda kalması. Onların dışarıda bizim aleyhimizde konuşmaları. Her açıdan zarar verir diye düşünüyorum" demektedir.

Aynı partiden Necati, parti içi demokrasi konusunda Ayşe'ye daha yakın duruyor: "Hayır, şöyle formel bir yapılanma var. Bunun bulunduğu yerde birtakım hiyerarşilere uğramak zorundasınız. Bu hiyerarşide yazılmamış birtakım kurallar işliyor. İki mesele var. Birincisi; ideal bir demokrasi var mı? Yok. İkincisi; bizim parti mevcut durumda siyasal sistemin diğer aktörlerine göre daha iyi mi? İyi. Gidişat olumlu mu olumsuz mu? Olumlu. (...) Gidişat olumlu bir gidişat. Biz gençlerin varlığından dolayı gidişat olumlu. Biz bu işin daha iyi olaca-

ğına inanıyoruz. İleride biz yapacaksak yapacağız. Biz inanıyorsak yapacağız demek.”

Yine Necati’ye göre gençlik kollarına nazaran partinin daha yaşlı olan üst yönetimdekiler doğal olarak daha muhafazakârlar. Sonuç itibarıyla, demokrasi konusundaki aksaklıklar bir tür kuşak sorunudur: “Bizim üst kuşağımız babasının yanında konuşmaktan çekinen tarzda büyüdüler. Böyle büyüyen bir kuşağın mensuplarının şu anki yaklaşım tarzını sergilemiş olmalarını biz doğal karşılıyoruz. Kendi çaplarında iyi bir yere gelmişler.” Gelecek konusunda iyimser olmayı tercih eden Necati, yine de parti içerisindeki gençlerin işinin ne denli zor olduğunun farkında: “Biz bu konuda idealistiz. Sistemin uzun süredir sınırladığı şeyleri biraz kırmaya çalışıyoruz, ama yoğun bir sınır var, duvar var. Bu altyapının sınırlarının dışına da olağanüstü bir şekilde sıçrayamıyorsunuz. Emek sarfedeceksiniz, kırılacak kolunuz, o şekilde aşılacak.”

Görüldüğü gibi parti gençlik kollarında idealistlerle realistler yan yana. Ayrıca tek bir kişinin söyleminde bile gençlik kolları, ana kademe arasındaki güç ilişkileri konusunda değişim talep eden eleştirel tutumla, boyun eğme zorunluluğu arasında bir tür gerilim yaşandığı gözlenmektedir. Her şeye rağmen, parti düzeni içerisindeki hiyerarşinin ve şeflik kültürünün gençlik kolları yöneticileri tarafından içselleştirilmesi olgusuna bağlı olarak, görüşülen gençlerin söyleminde yaratıcı ve yenilikçi değil, direktifleri uygulayıcı ve statükoyu korumaya yönelik özellikler öne çıkmaktadır. Yukarıda bir gazete haberinden hareketle değindiğim, parti yönetiminin baskıcı niteliğini göz önüne seren 2005’teki AKP gençlik kolları birinci olağan büyük kongresinde konuşan genel başkan Erdoğan partisinin gençlerini “dar alanda oyun oynamamaları” ve “kısır düşüncelere” kapılmamaları konusunda uyararak; “Türkiye Cumhuriyeti’nin mürüvveti, sizlerin mutluluğu ve saadetiyledir. Ama hayatın en önemli hakikatlerinden biri sabırdır. Sabır, en büyük nimet ve zenginliktir. Unutmayın, sabır ile koruk, üzüm olur” demektedir (*Zaman*, 2005).

AKP’de ortaya çıkan merkezîyetçi yapılanma aslında diğer partiler için de geçerli. Örneğin CHP gençlik kolları yönetiminden Funda;

“Seçimlerden sonra gençlik kollarımız da yapılacak. Olağan kongre var. İl gençlik kolları yönetimlerinin de Eylül’den Aralık’a kadar olan dönemde atanması, seçilmesi lazım” diyor. Daha sonra atamanın bir dil sürçmesi olduğunu belirten Funda hemen düzeltiyor: “Ben atama dedim. Ona takılmayın, atama olmuyor, seçim oluyor da nedense ağzıma öyle geldi. Tabii şöyle bir şey var, seçim esastır. Ama çok muhalefet olan, oraya yakışmayacak bir insan seçilmişse, değil. Biraz bakılır. Çok olamayacak bir kişiye seçtirmeyiz zaten. Hani oldu da seçildi orda bir şey girer tabii ki devreye.” Parti üst yönetimiyle hemfikir olmayan birilerinin gençlik kollarında sorumlu mevkilere gelmesi görüldüğü gibi CHP’de de pek mümkün değil.

Gençlik kollarının iç işleyişi, parti içerisindeki yeri konusunda eskiye göre gelişme kaydedildiğini düşünen Funda, giderek daha demokratik bir yapılanmanın oluştuğunu savunuyor: “Ben görece daha şanslıyım. Bizden önce CHP biraz daha kapalıydı. Daha hiyerarşik bir yerdi. Çok demokratik bir ortam var mıydı, yokmuş benden önce, ama benim dört beş senedir gördüğüm şey şu; önüm kesilmedi. Yöneticilerimin kapısı açıktır, girerim konuşmak istediğimde muhalefet olmak istediğimde tartışırım. Ayrıca sayın genel başkanla da böyle. Birkaç kez görüşme imkânım oldu. Onur Öymen’le diyalogumuz çok fazladır. İlçe başkanımız da bize çok destek verir. Bizim önümüzü kesen birisi olmadı, daha iyisi olabilir mi? Olabilir. Daha hızlı bir şekilde bir yere gelmek, statü için değil. Bir şeyler yapmak, daha yararlı olabilmek, daha iyi olabilmek adına isterim. Ama zamanla olacak bir şey. Anti demokratik bir yapı falan yok, gayet demokratik bir ortam.”

Funda’nın parti içi demokrasi anlayışı, üst yönetimle iyi geçinerek partinin yönetim kademelerinin basamaklarını sorunsuz bir biçimde tırmanma imkânı gibi, parti içerisinde kendi kişisel ilerlemesiyle sınırlı bir demokrasi anlayışıdır. Gençlerin yeri ve konumu konusunda parti içerisinde sorunlar olduğunu kabul eden, bunların CHP’ye özgü olmadığını, hemen her partide gençlerin sorunlar yaşadığını belirten Funda, partideki muhalif gençleri, küskünler olarak nitelerken, kendisi küstürenler yanında yer almaktadır. Bu duruşun arkasında kanımca

içerisinde yer edinilen siyasi partinin türdeş bir blok olarak kurulması ve partide birlik ve beraberliği bozabilecek her türlü tutumun (yönetime muhalefet gibi) tehlikeli ve istenmez addedilmesi anlayışı yatmaktadır. “Küskünlerimiz var. CHP ile ilgili bir sorun değil bu. Her partide var. Çok şey yapmak istiyorsunuz. Delikanlısınız, çok ateşlisiniz ama bu işin de bir usulü, işleyişi var. Bizden önce daha tecrübeli, daha lafının dinlenmesi gereken insanlar var. Ama o parti çerçevesini bozup da tamam, bunlar yaşlı bunlarla bir yere varılmaz, biz genciz tarzı bir düşünce içine girerseniz muhalefet olursunuz. Küskün olanlar, yönetime sırtını dönenler çok var. Ben onlar içinde yer almadım. Hep söyledim bizim ilçede gençlik kolları ve siyaset farklıdır. Çünkü belediye bizim belediyemiz. Buradakilerin %65’i sadık CHP’li. Aynı düşüncedeyiz. Bizim önümüzü kesmek isteyen yöneticiler yok. Biliyorum, başka ilçe teşkilatlarında sorunlu olan gençler var.”

Funda gençlerin yönetime katılmasındaki sıkıntıları ve parti yöneticilerinin olağanüstü ağırlığını olağan karşıyor. Partideki iktidar ilişkilerini görmezlikten gelmeyi tercih eden Funda, daha demokratik iç işleyişi olan daha özgürlükçü bir parti için henüz erken olduğunu düşünüyor: “Sorunlar oluyor, oluyor. Her şey güllük gülistanlık değil. Her zaman bütün gençlerin lafı dinlenmiyor. (...) Partilerin lider partisi olması Türkiye’nin genel olarak özelliği. Şimdi siz dönüp baktığımızda Menderes, İnönü, Atatürk, dersiniz. DSP demez Ecevit derler. Bu, liderin çok üste çıkışı. Ben bunu şöyle eleştiriyorum. Lider odaklı olmak yanlış, ama insanlar, burası Türkiye. Halkı etkilemenin yolu karizmatik liderden geçiyor. Sizin kolektif olarak yaptığınıza bakmıyorlar. Gençlik kolu, kadın kolu çalışmasına bakılmaz. Sorunca, Erdoğan iyi çalıştı diyorlar. Ben lidere çok karşı değilim. Liderin nasıl olduğu ile ilgili bir sorunum var. Eğer liderinizin kulakları yanındakilere kapalıysa, mesela gençlik koluna karşı dediğim dedikse, orada bir değerlendirme yapmak, toplu hareket etmek, muhalifleri yanınıza alıp uyandırma yapmak iyi bir şey. Eğer lideriniz gelip sizi dinleyen bir insansa; bakın Türkiye’de siyasetin yolu bu derse, onu kabul ederim. Daha liberal, özgür bir ortamda lider değil de birden fazla eş başkanın, kadın

kolunun, gençlik kolunun olduğu. Onlar bizde henüz işlemiyor, uzun süreler de işlemez.” Sonuç olarak Funda’ya parti liderinin “sizi anlıyorum ama burası Türkiye...” demesi onun lidere bağlılığının sürmesi için yeterlidir.

Yapı ve organizasyon itibariyle parti gençlik kollarından farklılık arz eden Ülkü Ocakları, yerine getirdiği işlevleri açısından bakıldığında MHP’nin gençlik kolları gibi çalıştığı görülmektedir. Gençlik kolu veya dernek statüsü yerine tüm Türkiye’de yaygın bir biçimde örgütlenmiş “Ülkü Ocakları Dergi Temsilciliği” statüsü benimseniyor. Ocakların genel merkezi gibi çalışan Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı da dergi temsilciliklerinden yani Ülkü Ocakları’ndan bağımsız bir yapılanma olarak görünüyor. Ocakların maddi kaynağının da Ülkü Ocakları dergisinin satışından elde edildiği söyleniyor. İl düzeyinde teşkilatın nasıl yapılandığını il yönetiminde çalışan Sena’dan dinleyelim: “İl düzeyinde yönetim yapımızda başta il başkanı, onun altında il yönetim kurulu. Üniversite teşkilatı var. İl yönetiminde üniversite teşkilatından sorumlu biri var, onun altında da İstanbul’daki bütün üniversitelerin başkanları, onların altında bütün fakülte başkanları var. Liselerin de var aynı şekilde. İl yönetiminde orta öğretim teşkilatından sorumlu biri var. Ona bağlı olarak bütün ilçelerde. Her ilçe ocağının da orta öğretim sorumlusu var. Onların altında da o liselerdeki teşkilatların başkanları var.” Bu organizasyon şeması çerçevesinde bakıldığında ocakların partiye nazaran farklı bir yapılanma arz ettiği görülmektedir. Yine de her iki yapılanmanın; partinin ve ocakların tek bir bütünün parçaları olduğunu unutmamak gerekiyor.

Öncelikle ocaklardaki iç işleyişin kendine özgülüğüne değinmek gerekiyor. Görüştüğüm ocaklı yöneticilerin söylediklerinden kurumsal iç işleyiş itibariyle bir demokrasi sorunları olmadığını anlıyorum. Onları AKP’li ve CHP’li gençlik kolları yöneticilerinden ayıran en önemli özellikleri de yukarıda yorumlanan demokrasi meselesi karşısındaki “dürüst” duruşları. Ocağın kendine özgü yapısı ve işleyişi, “Türk töreleri” gibi geleneksel kodlar ve değerler çerçevesinde ülkücülerin demokrasi sorunları yok. Sena; “Ülkü Ocakları genel başkanı atanır.

Atama yoluyla gelir. Ülkü Ocakları'nda görev alınmaz verilir. Siz de o görevi en iyi şekilde yapmaya çalışırsınız. Verilen görev de reddedilmez. İnsanlar o görevi aldıkları zaman bir şeref olarak algırlarlar” demektedir. Sena, sadece ocakların değil, MHP de dahil olmak üzere ülkücü camianın hangi temeller üzerinde kurulu olduğunu ve liderin bu düzen içerisindeki önemini altını çiziyor: “Ülkü Ocakları her şeyden önce, lider, teşkilat, doktrin diye üç sac ayağından meydana gelir. Birincisi liderin tartışılmazlığı ilkesi. Sadece Ülkü Ocakları'nda değil, ülkücü hareket içinde lider tartışılmazdır.” Burada tartışılmaz lider sadece parti genel başkanı değildir. Ülkücü hareketin her kademesinde yer alan başkanlar lider kategorisinin içerisinde yer almaktadır. Başta genel başkan olmak üzere tüm “başkanların attığı adımlar, verdiği kararlar tartışılmaz.” Sena'ya göre “çok sıkı disiplinle birbirine çok bağlı insanların meydana getirdiği teşkilat” ve “Türk milliyetçiliği fikri” demek olan doktrin ayakları da tartışılmaz unsurlardır. Doğal olarak, Sena'nın ana hatlarını çizdiği tartışılmaz önceliklerden demokratik bir kurumsallaşma beklemek mümkün değil. Ülkücüler olarak Türk törelerini yaşatmaya çalıştıklarını belirten Sena'ya göre Ülkü Ocakları “kesinlikle otoriter” yapılanmalardır. Genç bir ocak yöneticisi olarak bu yapının otoriter doğasını tamamen doğal karşılayan Sena; “Genç birisi olarak bu otoriter yapılanma sizi rahatsız etmiyor mu?” sorusuna: “Hayır rahatsız etmiyor. Bunlar kendi kültürümüzden kaynaklanan reflekslerimiz gibi geliyor bana. Ama hani belki ben yanlış bir örneğim, ben zaten onun içinde büyüdüğüm için zaten çok küçük yaştan itibaren ocağa gittiğim için... Belli bir yaştan sonra buraya geldim de hareketlerim değişti gibi; bunları ben ayırt edemiyorum. Bana tuhaf gelmiyor.” Ocağa erken yaşlardan beri devam etmesiyle ocağın değerlerini içselleştirmesi arasındaki ilişkiyi sezse de Sena için buradaki işleyiş, duruş ve yaşam tarzı tek kelimeyle “doğal”. Ocağa üniversite yılları gibi daha ileri yaşlarda katılanların bu değerleri anlamakta güçlük çektiklerinden de bahseden Sena, bunların bir kısmının bir süre sonra hareketten uzaklaştıklarını, kalanların ise “süreç içerisinde öğrenebilenler” olduğunu söylüyor. Ona göre zaten “her gelenin kalmaması iyi

bir şey, eleniyor olması iyi bir şey. Demek ki bir şey aranıyor, bir nite-lik aranıyor, herkese göre bir yer değil burası. Bu güzel bir şey, belli bir seviyenin üzerinde.”

Parti ocak ilişkisinde parti ağlarıyla ocak ağlarının hiyerarşik birlikteliği yerine merkeziyetçi bir anlayışın benimsendiğini, yani ocakların buldukları il parti yönetimine değil doğrudan parti genel başkanına bağlandığı anlaşılmaktadır. Sena bu konuda, “MHP genel başkanını ülkücü hareketin, Türk milliyetçilerinin lideri olarak görüyoruz. Sadece MHP genel başkanına karşı böyle hiyerarşik bir bağımız var. Onun dışında parti teşkilatlarıyla hiyerarşik bir ilişkimiz yok. Onlarla aramızda emir komuta vs. zinciri yok” demektedir.

Ocaklarla parti örgütü arasındaki organik bağı, başta genel başkan olmak üzere parti yöneticilerinin eski ülkücülerden teşekkül etmesi olgusunda da görmek mümkün. “MHP yöneticilerinin çoğu Ülkü Ocakları kökenlidir. Doktrine bağlılık ve onu siyasete adapte etmek anlamında böyle de olması çok yerinde bence. (...) Ocaklardaki insanların birçoğu, hepsi değil ama birçoğu da siyaset yapmayı arzulayan kişiler. İleriye dönük olarak. Siyaseti nerede yapacaklar. MHP’de yapacaklar. MHP’ye dışarıdan, ülkücüleri hiç tanımayan bir insan gelip ülkücülerin lideri olamaz. Bizim genel başkanımız Ülkü Ocakları kökenli, ülkücü yetişmiş bir insan. Bununla ilgili ülkücülerin vicdanı çok rahat, kafalarında hiçbir soru işareti yok.”

Mülakatın daha önceki bölümünde hareket içerisinde liderin tartışılmazlığına değinen Sena, MHP’nin lider partisi olmasından rahatsızlık hissetmiyor. Çünkü, “mücadeleye önderlik eden kişinin kararları tartışılmaya başlandığında, arkasında çok fazla çatlak ses veya sorgulama olduğunda o mücadelenin başarılı olması mümkün değildir.” Liderin yanlış yapma olasılığının kesinlikle imkânsız olduğunu düşünen Sena, hareketin türdeş ve merkeziyetçi, hiyerarşik yapısından dolayı lideriyle ters düşmesinin de söz konusu olamayacağını belirtmektedir: “Lider kendi kendine kararlar veren uygulayan biri değil. Teşkilatın kademeli aşağı doğru inen bir yapısı var. Ama lider sana dur diyorsa duracaksın. Belki bir adım ileride benim göremediğim bir uçu-

rum var. Ben o uçuruma düşme riskini almam. Lider dur derse durum. (...) Hayır, (lideri) sorgulamıyoruz, karşılık vermiyoruz değil. Söyledikleri üzerine düşünüyoruz, robot değiliz biz. Söylediklerini tabi ki düşünüyoruz. Düşünüyoruz ve sonuçta aklın yolu bir. Biz aynı fikirle beslenmiş aynı ortamda yetişmiş insanlarız. Meselelere bakışımız aynı.” Ülkü Ocakları’nın bu kendine has türdeş, tekbiçimli yapısı MHP’yle birlikte ülkücü camia adı altında tekmerkezli, yekpare bir yapı meydana getiriyor. Partinin gayri resmi gençlik teşkilatı olarak ocakların görüntüsü, daha önce ele aldığımız diğer parti gençlik kollarının (özellikle AKP’nin) durumuyla benzerlik gösteriyor.

Altan, partinin gerçek anlamda dinamik tabanını ülkücülerin meydana getirdiğini, bu nedenle gençlerin önünü kesen bir liderlik anlayışının MHP’de hakim olamayacağını düşünmektedir. Ayrıca ona göre partide Türkeş’ten beri aslolan lider değil ülkücü ideolojidir. “Burada etkin olan faktör ülkücü felsefesidir. MHP de bunun siyasi hayata yansımasıdır. Burada lider çok öne geçemez.” İlk bakışta Sena’dan farklı gibi görünen bu tavır aslında lidere kayıtsız şartsız bağlılık anlayışının Altan’da da yer etmiş olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Altan’a göre de ülkücülükte “lidere sadakat esastır. Lider hiçbir şekilde eleştirilmez, tartışılmaz.”

PARTİ GENÇLİK KOLLARINDA GENÇ KALMANIN ZORLUĞU...

Son olarak, mülakatlardan hareketle genç olmanın partide ana kademeye yani daha yaşlı olan yöneticilere nazaran bir özgünlük yaratıp yaratamadığı olgusuna değinelim. Parti içerisinde gençlerin kendilerine özgü bir duruşları, sorunlara önerdikleri özgün çözümleri var mı, yoksa seçim zamanı bayrak asma, toplantılarda slogan atma gibi ana kademenin kendilerine atfettiği rolleri oynamaya mecbur mu kalıyorlar?

Necati’ye göre AKP İstanbul teşkilatında ana kademedede yer alan il yöneticileriyle gençlik kolları il başkanlığındaki yöneticilerin arasında fazlaca yaş farkı, kuşak farkı söz konusu değil. Milli Görüş camiasındaki genç kadrolarının AKP’yi kurduğunu göz önüne alırsak

bu durum anlaşılır hale geliyor. Partinin İstanbul il teşkilatındaki gençler 20'li yaşların sonunda, ana kademe mensupları da 30'ların başında. Necati yine de AKP gençlik kollarının ana kademeye nazaran “daha alışık olmadık yöntemlerle” siyaset yaptığını söylüyor: “Seçimde klasik, herkesin alışageldiği propaganda metodlarından tutun da hissiyatını ortaya koymada başvurulan araçlarla ilgili fark var. Gençliğinden beri siyaset yapan bir kısım insan var. Bunlar gençliğin rolünü bayrak asmak slogan atmak olarak görüyorlar. Bizim başından beri yerleştirmeye çalıştığımız şey, bayrak asıyorsak bayrakların nereye asılacağına karar vermek noktasında da bizim fikrimizin alınması lazım diyoruz. Biz kendi yönetimimizde (gençlik kolları bünyesinde) tartışırız bir konuyu. Mesela belediyelerin sosyal politikaları ile ilgili bir değerlendirme yapılacak. Biz içimizde tartışırız. Gençlik kolları başkanı notlarını alır. Bizim düşündüğümüz şeyleri ana kademeye aktarmak da onun görevidir.” Görüldüğü gibi gençlik kolları kendi içerisinde görece özerk bir ortamda çalışabiliyor. Bu duruma görelî ve kontrollü bir özgür bırakma hali olarak bakmak mümkün. Özgürce tartışmaların sonuçlarının parti içerisindeki karar alma mekanizmalarına yansması ve somut politikalar haline dönüşmesi ise yönetimde gençlik kolları temsilcisinin oy hakkı olmaması olgusuyla ilişkili olarak tamamen ana kademenin inisiyatifine bırakılmış durumda. Karar alma mekanizmalarının parti içerisinde “büyükler” tarafından meşru bir biçimde (parti tüzükleri bu konuda aydınlatıcı) tekelleştirilmesi gençlerin her durumda elini kolunu bağlamaktadır.

Aynı konuda AKP İl Gençlik'ten Ahmet'e göre gençlik kollarında partinin üst kademelerine nazaran “amatör ruh korunuyor, gençler daha heyecanlı, daha farklı bakıyorlar ve daha uzun vadeli bakıyorlar. Bu parti nereye gider, nasıl ileriye taşınır gibi konularda gençlerle diğerleri arasında tarzda değişiklik var. Zaten yaşı itibarıyla uzun vadeli düşünceleri gerekiyor.”

“Siyasette genç olmak özgünlük yaratıyor mu?” sorusuna; “Bu soruyu sorarak kendimizi sorgulamamıza neden oldunuz ama bugüne kadar hiç düşünmemiştim bunu” karşılığını veren Mehmet, ardından

“Tam anlamıyla genelleme yapılmamalı. Ama kendi tarzımızı koyduğumuz hadiseler vardır. Ama ana kademenin eşgüdümünde kalmamız gereken durumlar da olmuştur. Tam anlamıyla kendi tarzımızı koyduğumuzu söyleyemem. Gençlik kollarının bir farklılığı var ama...” demektedir. Gençlik kollarında çalışanların büyüklere benzemeye çalıştıklarını, takım elbise giyip kravat taktıklarını söylese de Mehmet’e göre, “aslında gençlik kolları bu manada farklı olmalı”.

Partide gençlerin yaptıkları çalışmaların sonuçlarına odaklandığını, elde ettikleri sonuçları ana kademeyle karşılaştırdıklarını, onlardan daha iyisini yapmaya çalıştıklarını belirten muhababım buna rağmen ana kademeyle rekabet içerisinde olmadıklarının altını çizmektedir. Bu çerçevede parti içerisinde gençlik kollarının farklı bir duruş sergilemesinin imkânsızlığına da değinen Mehmet, “Biz yan kuruluşuz. Farklı sesler bir siyasi partide nasıl çıkar ki? 70’lerde çıkıyormuş şimdi çıkmıyor demek ki. O zamanki dinamizm siyasete Recep Tayyip gibi isimleri taşıdı. Burada o dinamiği pek göremiyoruz. 90’ların 2000’lerin en güçlü partisi AKP, buradaki gençlik kollarında böyle bir dinamik yok, sanki...” demektedir. Mehmet kendi tespitleriyle ortaya koyduğu meseleyi özerklik ve hareket özgürlüğü eksikliğinden kaynaklanan bir tür itaatkârlık olarak değil, parti hiyerarşisi içerisinde uyumluluk meselesi olarak yorumlamayı tercih ediyor: “Buna yönetime boyun eğme diyemem ama o kadar farklı kulvarlarda gitme şansımız da yok. Daha doğrusu gerek de yok. Gerek olsa ben burada yer bulamam. Yer bulamam derken öyle bir derdim var diye değil. Farklı söylemler içerisindeysem ve ben bunu kabullendiremiyorsam zaten burada yerim olmayacaktır.”

AKP’nin kurucu çekirdek kadrosunun parti içerisindeki ağırlığına da değinen Mehmet, gençlik kolları olarak zaman zaman ana kademe il yönetimiyle anlaşmazlığa düşseler de bunun o kadar önemli olmadığını söylemektedir: “İl yönetimi ne diyor ben buna bakmam ben başkasına bakarım. Hepimizin AK Parti özelinde gözümüzü diktiğimiz üç dört kişi var. Biri Başbakan’dır, biri Abdullah Gül’dür biri Bülent Arınç’tır biri de Abdüllatif Şener’dir. Bu insanlar bizim kafamızdaki is-

tikametteyse, il başkanı farklı bir şey demiş, bunlara pek fazla takılmayız. Oradan bir çatlama olmaz. Yoksa ben demişim ki ben açık çay istiyorum il başkanı demiş ki yok demli olacak. Genel merkez genel başkanımız açık çay dedikten sonra olay bitmiştir bizim için. Bir de çok karizmatik bir liderimiz var. Bugün Başbakan'ımız Türkiye'nin ciddi anlamda tek karizmatik lideri. Bu insanların söylemleri bizim kalbimizde yer bulduktan sonra ilçe başkanıyla uzlaşmamışım, ki çok böyle olaylar. Şu an 32 ilçe var ama 25'inde sizin bahsettiğiniz şekilde bir uyum yok. 32 ilçeden 25'inde bu vardır. Kimisi açığa çıkarır kimisi toprak altına atar ama hepsinin gözü Başbakan'dadır, Arınç'dadır, Gül'dedir. Bu insanların söylemleri bizde yer buldukça o uyuşmamazlıklar hiçbir zaman dikkate alınmaz.”

Gençlik kollarındaki partililerin duruşuyla ana kademedekilerin duruşunda farklılık olup olmadığı hususunda CHP'deki manzara da çok değişik değil. Üst yönetimle gençlik kolları arasındaki ritm farkına değinen Funda, yaşlıların daha yavaş ve yeniliklere görece kapalı olmalarının önemli bir farklılık olarak belirlediğini söylüyor. Ona göre internet vasıtasıyla günümüzde bütün bilgilere ulaşmak çok daha kolay. Gençler bu sayede her şeye daha hızlı ulaşabiliyorlar. Partideki yükler daha az yeniliklere açık ve daha yavaşlar. Ayrıca gençlerin bir avantajı da risk alabilmeleridir. “Biz biraz daha ilerleyelim derken onlar ‘dur bakalım suyun seyrine göre hareket ederiz’ diyorlar. Bu durum partide zaman zaman problem yaratıyor. Çok beni kişisel olarak rahatsız edecek bir şey yaratmadı. Biz orta yeri her zaman bulabildik. Bunu bu ilçe adına söylüyorum tabi. Diğer ilçeler veya genelde CHP adına birşey söyleyemiyorum. Çok sorunlu ilçeler var tabi, gençlerin sesinin kısıldığı, tabi ki var.”

Bu konuda CHP gençlik kolları ilçe yöneticisi Turgut da benzer noktalara değiniyor: “Eğer siyaset yapıyorsak ana kademedekilerle her noktada aynı olmak mümkün değil. Bir kere belirli bir kuşak farkı var, bu çok önemli bir şey. Ana kademedede daha sakin, daha belki bir iki adım sonrasını görebilecek sakinlik var. Tecrübe noktalarında onlarla yarışmak söz konusu olamaz ama hırs bakımından biz onları

geçeriz. Şikâyet ettiğimiz noktaları düzeltmek istiyorsak, işimizden, evimizden parti çalışmalarına zaman ayırıyorsak, gençlik kolları olarak ülkeyi yönetmeye talipsek, biz de onlarla aynı yoldan gidemeyiz.”

Turgut'a göre partideki yöneticiler var olanı muhafazaya yönelik bir tutum içerisindeyken, gençler geleceğe dönük bir anlayışla hareket ediyorlar. “Sonuçta yöneticilik kademesinde bulunan birinin siyasete gençlik ve gençlik kolu gözünden bakması çok beklenemez. Gençlik kollarındakilerin bir şeyleri daha iyi yapabilme ve büyüklere kendilerini gösterme mücadelesi var. (...) Partilerin gençlik kolları var. Ne iş yapar? Ya da neredeler, niye görünmüyorlar. Bu insanlar yer altında mı yaşıyor. Eskiden, 1980 öncesine bakınca, her eylemde aktif rol alan gençlik kolları var. Neden 1980 sonrası partilerin gençlik kollarında bir gerileme var? Evet pankart da asacağız, ama fikirlerimizi ana kademeye de söyleyeceğiz. Bizim için çok önemli olan projelerin gerçekleşmesini sağlayacağız. Mücadelemizin en büyük noktası bu. Gençlik kolu bir yerde şov mekanizması.” Bu bağlamda parti içerisinde gençlerin mücadelesi başarılı projelere imza atarak bir yanıyla rüşvetlerini ispat etme, kendini gösterme, hiyerarşide yer edinme mücadelesi olarak belirmektedir. “Kolların en azından partiye bağlı olduğunu ve partinin geleceği olduğunu büyüklere göstermemiz gerekiyor. Evet fikirlere önem verilmeyebilir ama belli bir noktaya geldikten sonra fikriniz önem kazanmaya başlar.”

Parti yöneticilerinin gençlik kollarını gerekli hallerde sahnelenecek gövde gösterilerinin aktörleri olarak görmesini eleştiren Turgut, gençlerin fiziki güçlerine değil fikirlerine sahip çıkılması gerektiğini, önlerinin açılarak yönetim kademelerine katılmalarının sağlanması gerektiğini düşünüyor: “Gençlik kollarının en büyük sıkıntılarının biri partinin üst kademelerine çıkamaması. Burada 30 yaşına kadar siyaset yapabiliyorsunuz. Yönetim kademelerinde bu bağlamda bir şeylerin mücadelesini vermediğiniz sürece katılımınız zorlaşıyor. Bir şeyleri istiyorsak bunun mücadelesini vermek bizim görevimiz. Aman tamam olmadı, önümüzü kestiler deyip bırakıp gitmek bizim için hiçbir zaman doğru bir yol olmadı.”

Teşkilat yapısının çok sıkı bir disiplin anlayışıyla kurulduğu, üyelerinin birbirine çok bağlı olduğu Ülkü Ocakları'nda gençlerin partinin büyüklerine nazaran farklılık ve yeniliklerin taşıyıcısı olmaları mümkün mü? MHP'nin siyasi, ocakların ise ideolojik yapılar olduğunu belirten Sena, siyasetin esnek, ideolojinin ise katı ve değişmez bir yapıda olduğu anlayışından hareketle partide tartışma, farklı sesler çıkması gibi durumların olabileceğini, fakat Ülkü Ocakları'nda buna yer olmadığını söylemektedir. Hem ocakda hem de partide gözlenen genel başkana mutlak itaat eğilimi “aynı fikirle beslenmiş aynı ortamda yetişmiş aynı bakış açısına sahip olma” olgusundan hareketle meşrulaştırılmaktadır.

Sena'ya göre ülkücü camiada partili büyüklerle ocaklı gençler arasında çok önemli farklılıklar gözlenmiyor: “Yani çok büyük farklar yok ama bizim... Biraz genç olmakla alakalı olarak, genç olduğumuz için daha toplum içinde siyaset yapıyoruz, insanlarla daha içli dışlı olarak siyaset yapmayı tercih ediyoruz. Ben mesela aday olsaydım bu süreci daha toplum içinde geçirirdim diye düşünüyorum. Bizden bir önceki kuşak siyaseti daha böyle planlar projeler üreterek... Masa başında yapmıyorlar ama insanlarla daha az diyalog içinde yapıyorlar. MHP için söylüyorum bunu. Tayyip Erdoğan gibi siyaset yapmıyorlar. Biz de büyüklerimiz gibi yaparız ama biz bunu daha toplumdaki kopmadan... Şu anda MHP yöneticilerini toplumdaki uzak olarak görüyorlar. Biz bunu belki biraz daha aşağıya çekebiliriz diye düşünüyorum. Daha böyle sosyal ilişkilere öncelik vererek.” Partideki yönetici kadroların seçkin tavırlarına halka inme önerisiyle cevap vermeye çalışan Sena, söz konusu farklılık dışında genç-yaşlı aynı değerleri paylaştıklarının, aynı duruşu sergilediklerinin altını çiziyor: “Mesela genç siyasetçiler fikirlerini aktarırken daha coşkulu, daha heyecanlı oluyorlar. Ben mesela, genel başkanımız gibi, çok polemige girmeden, çok polemik yaratmadan siyaset yapmayı tercih ederdim. Her gündem maddesiyle ilgili yorum yapmak zorunda hissetmezdim kendimi. Değiştiremiyorsam bir şeyin üzerine çok konuşmaya gerek duymazdım. Çok boş konuşmazdım.” Parti genel başkanının siyasi tarzını bir tür

model olarak benimseyen Sena, genç siyasetçilerin heyecanlı ve coşkulu olmalarını yadırgamaktadır.

Ocaklı gençlerle partili ağabeyler arasındaki farklılıklar konusunda Sena gibi kurumsal boyutun altını çizen Altan, buna ilaveten ülkücü camiada bir kuşak farklılığı da olduğunu belirtmektedir: “MHP her şeyden önce günlük siyasi olaylarla alakalı, günlük siyasetin yapıldığı bir parti. Kendini belirli konumlamalara sokuyor. Biz ideolojik boyuttayız, düşünsel bakımdan. Bir de şu var onlarla alakalı olarak; yaş grubu manasında kuşak çatışması, babalarla oğullara benzer. Bazı kopukluklar olur. Onlar olaya daha farklı bakar. Adam 12 Eylül’den gelir. İşte benim solcu bir arkadaşım olması gibi şeyleri yaşayamamıştır. Bu şeyler ona ters gelir. Daha muhafazakârdır. Kuşak çatışması. Kişisel anlamda fikir ayrılığı yok. Tamamen kuşak çatışması.” Günümüzde partili büyüklerin birikim ve deneyimlerinden ülkücü gençlerin ders aldıklarını belirten Altan, bu anlamda aralarında belirli bir farklılaşma meydana geldiğini düşünüyor: “Onlar değişik tecrübeler yaşadılar. Biz onların tecrübelerini kazandığımız için daha net kararlar veriyoruz. Bizde böyle hata yapma oranı düşük. Öyle ajanların doldurmasına gelip de sinemayı basıp ateş açtı diye galeyana gelip insanları birbirine kırdırıyor muyuz? Yapamazsın.. Nerede yaparsın? Sosyal, kültürel, eğitim seviyesi düşük yerde olur. En son Sivas oldu, ikinci bir Sivas olmaz. İsteseniz de yapamazsınız, artık belirli bir seviyeye geldi. İdeolojilerde böyle kendini geliştirir. Hem bizle alakalı, hem başka insanlarla alaklı. Zaman ve mekân çok farklı.” Her şeye rağmen ocaklarla parti teşkilatı arasında mutlak bir uyumluluk olduğunu vurgulayan Altan’a göre şimdiki kadar “MHP ile Ülkü Ocakları’nın ters düştüğü bir nokta olmamıştır.”

DAR ALAN SİYASETİNDE GENÇLERİN YERİ

Sonuç olarak parti gençlik kolları meselesini Pierre Bourdieu’nün alan kavramıyla yorumlamayı deneyelim. Siyasi parti her ne kadar tek parçalı, homojen kurumsal bir yapı olarak görünse de içerisindeki eşitsiz dağılan kültürel, ekonomik ve sembolik sermayelere bağlı

olarak beliren güç ilişkilerinin varlığını yadsımak imkânsız. Bourdieu'ye göre, alanı yeniler/eskiler, yenilikçiler/muhafazakârlar, yönetenler/yönetilenler arasındaki mücadeleler, iktidar ve hakimiyet ilişkileri karakterize etmektedir. Görüştüğüm gençlerin söylemine yansıyan, partinin ve büyükler, kurucular, liderler, partinin objektif çıkarlarının taşıyıcıları olarak algılanan yöneticilerinin meşruluğu ve haklılığı anlayışı da onların verili güç ilişkileri çerçevesinde alanın otoriter yapısını sorgulamak yerine boyun eğmek zorunda kaldıklarını gösteriyor. Bourdieu'ye göre, alan içerisindeki mücadeleleri, yenilerin değişikliğin taşıyıcısı olmaları, eskilerinse var olan iktidar tekellerini muhafaza etme ve her türden rekabeti bertaraf etme eğilimleri karakterize etmektedir (Bourdieu, 1984: 113-120). Parti içerisinde iktidarı ellerinde tutanlar, partinin sahipleri, parti için neyin iyi, neyin kötü, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu tanımlama ve diğerlerine, özellikle de gençlere dayatma araçlarının da meşru tekelinin sahipleri. Hali hazırda bakıldığında aralarında alan içi güç mücadelesi ve gerginlikler gözlenirse de eskiler, yani yöneticiler gençlere partinin ilkeleri konusunda sessiz bir onama anlayışını dayatmayı başarmış görünüyorlar. Müla-katlara genel olarak bakıldığında partilerin iç işleyişlerinde gençlerden sorgulayıcı, eleştirel değil olumlayıcı davranışlar beklendiği anlaşılıyor. Örneğin bu beklenti AKP gibi “genç”, görece gençlerin ağırlıklı yer aldığı partilerde bir tür iç gerilim yaratsa da sonuç olarak lidere biat etme yani körü körüne inanarak bağlanma anlayışı baskın çıkmaktadır.⁵

Gençler, içerisinde yer aldıkları siyasal partilerde sorgulayıcı, eleştirel bir tutum takınmak yerine büyüklerine saygı ve hürmette kusur etmeyen, zamanla sıranın kendilerine gelmesini bekleyen, beklerken de parti üst yönetiminin isteklerini yerine getiren bir tutum sergilemektedirler. Bu bağlamda parti gençlik kollarının parti içerisindeki tek sesliliği yeniden üreten, yenilikçi değil “muhafazakâr”, parti yöne-

5 Mevcut partilerden AK Parti'nin toplam 3 milyon üyesinden yaklaşık 1 milyonu gençlerden oluşuyor. CHP'nin toplam 580 bin üyesinden ise sadece 5'te biri (90 bin) 30 yaş ve altında bulunuyor (Zaman, 2006).

netiminin –partilerin çoğu adeta genel başkanın sahiplendiği kuruluşlar, partililer de başkanın adamları– hakimiyetini pekiştiren bir işlev yerine getirdiklerini söylemek mümkündür.

Gençlik kolları içerisinde yapılan “seçimler” parti üst yönetiminin gözetimi ve denetimi altında gerçekleştiriliyor ve çoğu zaman kimin gençlik kolu başkanı olacağı önceden biliniyor. Gençlik kolları başkanının “seçimine” yansıyan parti içi demokrasi eksikliği görüşülen gençler tarafından önemli bir sorun olarak görülüyor. Gençler, partilerinin işlevselliği ve etkinliği adına demokrasiden ve onun gerektirdiği seçme ve seçilme mekanizmalarından uzak durmayı tercih ediyorlar. Partideki yönetimin olabilecek en iyi ve en uygun kişilerden oluştuğunu düşünen gençler, üst yönetim, ana kademe ve özellikle de parti genel başkanını eleştirmemeye itina gösteriyorlar. Göstermelik seçimle seçilenler yine aynı şekilde yönetime katılıyorlar: İl veya ilçe yönetim kurulunda yer alsalar, kendilerine toplantılarda söz hakkı verirse bile karar alma süreçlerinde oy hakları yok. Sonuçta, birbirlerine karşıtmış gibi duran, hepsi de otoriter ve hiyerarşik sıkıdüzen anlayışı üzerine kurulu yapılar olan CHP, AKP ve MHP/Ülkü Ocakları arasında gençlerin partideki yeri, konumu ve işlevleri itibarıyla üstü kapalı bir oydaşma olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Armağan, İ. (2004), Gençlik Gözüyle Gençlik. 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği, Kısıklılar Vakfı, USADEM Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (1984), Questions de Sociologie. s. 113-120, Ed. De Minuit, Paris.
- İnanır, S. (2005), Bildiğimiz Gençliğin Sonu, Birikim, no.196, Ağustos 2005, İstanbul.
- Karadeniz, H. (1975), Olaylı Yıllar ve Gençlik İstanbul, May Yayınları.
- Kazgan, G. (der.) (2006), İstanbul Gençliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kentel, F. (1995), Türkiye’de 90’ların Gençliği İMV-SAM, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İstanbul.
- Lüküslü, D. (2005), La Jeunesse Turque Actuelle: La Fin du “Mythe” de la Jeunesse, Doktora tezi, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), CA-DIS, Paris.

- Ozankaya, Ö. (1966), Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri, SBF Yayınları, 127, Ankara.
- Radikal* (2005), AKP'de Tartışmalı Gençlik Kongresi, (10.4.2005).
- Yurdsever-Ateş, N. (2006), İstanbul Gençliğinin Siyasal Değerleri içinde Kazgan, 2006 içinde, 85-151.
- Weber, M. (1971), *Economie et Societe*, Plon, 22-23, Paris.
- Zaman* (2005), Erdoğan'dan AKP'li Gençlere İlk Ders: Siyaset Zaaf Kabul Etmez, 10.4.2005.
- Zaman* (2006), 12 Eylül Darbesi Gençleri Siyasetten Uzaklaştırdı, 10.10.2006.

15

İstanbul Gençliği: STK Üyeliği Bir Fark Yaratıyor mu?

**NURHAN YENTÜRK - YÖRÜK KURTARAN
ŞAYLAN URAN - LADEN YURTTAGÜLER
ALPER AKYÜZ - GÜLESİN NEMUTLU**

İstanbul Bilgi Üniversitesi Araştırma birimi tarafından gerçekleştirilen *İstanbul Gençliği - Eğitim Bir Fark Yaratıyor mu?* başlığı altında yüzyüze görüşme tekniği kullanılarak, İstanbul'da, 15-24 yaş arası, eğitim gören/eğitime devam edecek olan 1014 gençle gerçekleştirilen çalışmada¹ 1.014 gencin 120 tanesi spor kulüplerine üye, 142 tanesi diğer derneklere/kuruluşlara üye, 767 hiçbirine üye değil olarak çıkmıştır. Bu anlamda bakıldığında kitlenin %11,7'si spor kulüplerine üye, %13,8'i derneklere/kuruluşlara üye, %74,5'i hiçbir dernek ve kulübe üye çıkmamaktadır. Bu çalışmada, İstanbul Gençliği araştırmasının sonuçları spor kulübü üyesi olan, derneklere/kuruluşlara üye olan ve hiçbirine üye olmayan gençler bakımından karşılaştırmalı olarak değerlendirilip, yapılan araştırmanın sonuçları derneklere/kuruluşlara (STK) üye olan gençlerle olmayan gençler açısından yeniden düzenlenmiştir.² Daha sonra, spor kulüplerini de dışarıda bırakarak STK üyesi

¹ Söz konusu araştırmanın metodolojik bilgileri ve sonuçları için bkz. Zeylan, 2007.

² Anket verilerinin bu şekilde düzenlenmesindeki katkılarından dolayı Umut Zeylan ve Mustafa Yılmaz'a teşekkür ederiz. Anketle ilgili bulguların grafik sunumu için bkz. <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>

olan gençlerin olmayan gençlere göre belirgin özelliklerinin neler olduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, gençlerin STK'lara üyeliğinin artması yoluyla aktif demokratik katılımın gelişmesi açısından araştırmanın bulgulardan bazı ipuçları çıkarabilmektir.

Spor kulüpleri dışında kalan diğer dernekler ankette şöyle sıralanmıştır:

Dini cemaat, vakıf, grup

Doğa, çevre ya da hayvan koruma örgütleri

Kültür-sanat ile ilgilenen sivil toplum kuruluşları

Öğrenci kulüp ya da dernekleri

Bir konuda savunuculuk yapan kuruluşlar (barış, insan hakları, tüketici grupları vb.)

Özel meraklarla (folklor, koleksiyonculuk, bilgisayar vb.) ilgili kulüp ya da kuruluşlar

Eğitim/Sağlık gibi alanlarda toplumun gelişmesine hizmet veren kuruluşlar (örn: Okur-yazarlık kursları, sosyal hizmetler vb.)

Sendikalar

Düşünce üreten (Toplumsal gelişim/araştırma gibi alanlarda) sivil toplum kuruluşları (araştırma merkezleri, kâr amacı gütmeyen okullar)

Siyasal partiler

Dezavantajlı gruplara yönelik dernek/birlikler (örn: yoksullar, evsizler, göçmenler)

Hiçbiri

Diğer: (belirtin)

Öncelikle vurgulanması gereken nokta, İstanbul Gençliği çalışmasının STK üyeliği açısından okunmasının, Türkiye'de STK üyeliğinin ve üye olma isteğinin düşük olduğunu bir kez daha gösterdiğidir. Türkiye için yaş ortalaması 19,3'tür, bu araştırmaya katılanların yaş ortalaması ise 18'dir ve görüşülenlerin ağırlıklı 15-17 yaş arasındadır. Değişmiş olmasına rağmen bir önceki dernekler kanununda üyelik yaşının 18 olması nedeniyle derneğe üyelik ile ilgili bulguların güvenilirliği ana araştırmanınkinden daha düşük olabilir.

BULGULAR

Spor kulüpleri de dahil olarak düşünöldüğünde gençlerin dörtte biri, bir STK ile ilişki içindedir. STK'lara üye olan gençlerden %11'i spor kulüp ve derneklerine, %5,5'i öğrenci kulüp ve derneklerine, %3,8'i özel merakla ilgili derneklere/kuruluşlara, %2'si çevre ve hayvan koruma derneklerine, %1,7'si dini cemaat ve vakıflara, %1,2'si siyasi partilere, %1,1'i kültür ve sanat derneklerine, %1,1'i eğitim ve sağlık derneklerine üyedir.

Spor kulüplerine üyelikte erkekler ezici bir ağırlıktayken diğer dernek/kuruluşlara üye olanlarda bu oran %55 erkek, %45 kadın şeklindedir. Bu durum da spor kulüplerinin daha çok erkek mekânları olarak görülmesi nedeniyle kadınların ilgi göstermemesiyle açıklanabilir.

Gençlerin STK üyeliği düşük olmakla birlikte, ankete cevap veren gençlerin yarısı bir STK'ya üye olmayı düşünmektedir. Üye olunan ile üye olunması düşünölen açısından karşılaştırıldığında farkın en düşük olduğu dernek türü öğrenci kulüp ve dernekleri olarak çıkmaktadır. Gençlerin yarısı diğer derneklere/kuruluşlara üye olmayı düşündükleri halde üye olmamaktadırlar. Bu sonuç gençlerin kendi kuşaklarından insanların oluşturdukları örgütlenmelerde kendilerini daha rahat hissettiklerini, karar mekanizmalarına daha doğrudan katılabildikleri için bu tür örgütlenmelere rağbet ettiklerini göstermektedir. Buradan çıkarılacak en temel sonuç, gençlerin kendi aralarında yapacakları örgütlenmelerin teşvik edilmesinin önemli olduğudur.

Gençlerin babaları daha eğitimli iken, genel eğilim her iki ebeveynin de ilkökul mezunu olduğudur. Hiçbir derneğe üye olmayan çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri daha düşüktür ve kendi hesaplarına çalışanların oranı (%25,2) STK üyesi gençlerin babalarının kendi hesabına göre çalışma oranından (%15,6) daha yüksektir. STK üyesi gençlerin ebeveynlerinin eğitim seviyesinin önemli ölçüde yüksek oluşu dikkat çekicidir. STK üyesi olan gençlerin annelerinin üniversite mezunu olma oranı %7,7 iken hiçbir derneğe üye olmayan gençlerin annelerinin üniversite mezunu olma oranı %3,5'tir. Bu oranlar babalar için sırasıyla %14,9 ve %9,3'tür.

STK üyesi gençlerin ailesi daha eğitimli, hane geliri daha yüksek çıkmaktadır. STK'lara üye olanların ailelerinin ev sahipliği oranı %85'tir. Bu gençlerin banka hesabı, kredi kartı, bilgisayar ve internet olanağı vardır. STK üyesi olan gençler “maddi sonrası (kimlik, kültür, çevre ile ilgili) değerler” olarak ifade edebileceğimiz değerlerin ön plana çıkabileceği bir sosyo-ekonomik ortamda yetişmektedirler. Bu verilerden, aşağıda etraflı olarak incelenecek iki strateji önerilebilir:

– Ekonomik ve eğitim düzeyi olarak daha sınırlı ve kısıtlı olanaklara sahip gençlerin, diğer bir deyişle sosyal olarak dışlanmış gençlerin örgütlenebilmeleri için olanaklar sağlanmalıdır.

– Var olan STK'lar sosyal içermeye, farklı kimlik ve kültürdeki gençleri biraraya getirmeye ilişkin çalışmalara ağırlık verilmelidir. Aksi takdirde STK'lar yüksek sosyo-ekonomik kesimlerin örgütlenmeleri olarak kalıp, sosyal dışlanmayı pekiştiren bir rol oynayabilirler.

STK üyesi gençlerin eğitimi ve yaşı daha yüksek çıkmaktadır. Bu ikisi birbirini besleyen unsurlar olabilirler. Ancak STK üyesi gençlerde süper lisede okuma oranı daha fazladır. STK üyesi olmayanlarda ise, normal lisede okuma oranı daha fazladır. Normal liselerde eğitim dışında gençlerin yönetime katılımı, öğrenci kulüplerinin eğitim ve öğretimin temel öğelerinden olması, okul içinde öğrencilerin biraraya gelerek ders dışı sosyalleşebilecekleri olanaklar sağlanması dikkate alınmalıdır. Eğitimin en sorunlu yanı olarak STK üyesi gençler açısından, ilk iki sırada derslerin interaktif olmaması ve ezbere dayanması gelmektedir. Bu seçenekler hiçbir derneğe üye olmayan gençler için ikinci sıradan sonra yer almaktadır. Hiçbir derneğe üye olmayan gençler için eğitimin en sorunlu yanı teknik donanım ve laboratuvar eksikliğidir. Eğitimin tümüyle kendi dışlarında alınan kararlarla sürdürülmesi, gençlerin okulda geçirdikleri süreyi pasifliğe alışarak yaşamları toplumsal ilişkilerde de pasifliği beslediği söylenebilir.

Düşünsel/duygusal tutum açısından bakıldığında, STK'lara üye olanlar için birinci sırada olan dünya ile ilişkili, ya da çevre ile ilişkili meselelere ve yakın çevreye duyarlılık, hiçbir derneğe üye olmayanlarda 9. sıradadır. STK'ya üye olanlar için ikinci sırada olan maceracılık

/ keşfetme merakı ise hiçbir derneğe üye olmayanlarda ilk 14 tercihin içine girmemiştir. STK üyesi olanlarda statü merakı ön plana çıkmaktadır.

Derneklere/kuruluşlara üye olan gençler için toplam 50 ifadeden düşünsel/duygusal tutum ve yaşam biçimini ayarıştıran ilk altısı aşağıdadır:

- Dünyevi meselelere ve yakın çevreye duyarlılık (%5,5).
- Maceracılık / Keşfetme merakı (%5,4).
- Statü merakı (%5,5).
- Dine bağlılık (%5,2).
- Değişime açıklık (%4,4).
- Kontrollülük (%4,3).

Hiçbir derneğe üye olmayan gençler için toplam 50 ifadeden düşünsel/duygusal tutum ve yaşam biçimini ayarıştıran ilk altısı aşağıdadır:

- Kararsız ama düzenli (%7,4).
- Kendine yeten / Planlı / Farklı olmayı seven (%4,1).
- Dış görünüme önem veren (%3,8).
- Özgürlüğüne düşkün / Heyecanı seven (%3,3).
- Değişiklikten kaçan (%3,0).
- Yalnız hissetme / Belirlilikten hoşlanmak (%2,2).

Dünyevi meselelere ve yakın çevreye duyarlılık, keşfetme merakı STK üyeliği açısından etkili bir faktör olarak görülmektedir. “Duyarlılık” kişilikle ilgili görülse bile, eğitimle ve sözü edilen yakın çevre ve dünyayı tanımak, onunla tanışmakla çok ilgilidir.

STK üyesi olanlarda statü merakının ön plana çıkmasının yanı sıra, bu gençler giysiye ve kitap/dergiye daha çok para harcamaktadır. Bu ilginç bir sonuçtur, çünkü genç bir birey olarak toplumda edinemedikleri statüyü STK çalışmaları üzerinden aradıkları konusunda bir ipucu vermektedir. Statü merakı dahil STK üyesi olanlar sosyal değerleri daha ön planda tutmaktadırlar. STK üyesi olmayan gençler daha benmerkezci, bireysel değerlerle ilgilidirler. STK üyesi gençlerin giysiye yaptıkları harcama, kitap/dergiye yaptıkları harcamanın üze-

rindedir. Statü, sosyo-kültürel tüketim kadar dış görünüşle de sağlanmaktadır.

STK üyesi gençler daha sosyal, daha bağımsız, kendi başına yaşamakta ve arkadaşları ile evde toplanabilmektedirler. Örneğin ailesinden bağımsız yaşayan STK üyesi genç oranı %31 iken, hiçbir STK'ya üye olmayan gençlerin bağımsız yaşama oranı %1'dir. Bağımsız yaşama biçimini seçebilmiş olması büyük olasılıkla ekonomik olanaklarının da uygun olmasından kaynaklanmaktadır. Bağımsız yaşamının bir biçimi olarak yurttan kalma çok düşük seviyededir. Bunun en temel nedenlerinden biri anketi cevaplandıranların önemli bölümünün lise öğrencisi olması olabilir. Aynı şekilde ankete katılanların yarısından çoğunun İstanbul doğumlu olması bunda rol oynayabilir. Ailesi ile aynı şehirde yaşasa da, gençlerin bağımsız yaşama olanağını artırmak için üniversite düzeyinde yurt olanaklarının geliştirilmesi, ücretsiz yemek olanaklarının sağlanması, öğrencilere verilen kredilerin ve bursların artırılması önemli bir katkı sağlayabilir.

STK üyesi gençler daha üretken ve aktif katılımcıdır. Bu aktif katılım, siyasi partiler için geçerli değildir. Çok yüksek farkla olmasa da, diğerlerine göre daha çok bilgisayarla çalışıyor, daha çok bilimsel ve teknolojik gelişmelerle ilgileniyor, daha çok müzik aleti çalıyor, tiyatro oynuyor, şiir, deneme, roman yazıyorlar. Daha iyi liselerde okumanın yanısıra, bu gençlerin aileleri de daha eğitimlidirler. Özellikle annelerin, diğer gruba göre daha çok iş hayatına katılıyor olması STK'lı gençlerin bu özelliklerinin gelişmesinde etkili olabilir.

STK üyesi gençler daha yüksek oranda internet kullanmakta ve spor kulüplerine üye olanlara göre daha çok araştırma için kullanmaktadır. Hiçbir derneğe üye olmayanların internet kullanma oranlarının çok büyük farkla daha düşük çıkması dernek/kuruluş üyesi gençlerin sosyo-ekonomik düzeylerinin daha yüksek olmasıyla birlikte düşünüldüğünde sayısal uçurumun bir göstergesi olduğu ve bu iki faktörün birbirini beslediği düşünülebilir. Bu nedenle açılması önerilebilecek gençlik merkezlerinde internet ve bilgisayarın aktif kullanımıyla ilgili programlar geliştirilmesi önerilebilir.

STK üyesi gençler, diğer gençler gibi, daha çok kafe/kafeterya, ev ve okul kantininde buluşuyorlar. Gençlerin bir araya gelecekları lokal, kulüp ve derneklere toplanma oranı çok düşüktür. Bu oran düşüklüğü, gençlerin biraraya geleceği kamusal alanların (lokal, kulüp ya da dernek gibi) olmaması ve belediyelerin ya da diğer gençlik merkezlerinin eksikliği olarak açıklanabilir. Gençlerin biraraya gelecekları yerel gençlik merkezlerinin kurulması ve bu merkezlerin gençlerin aktif olarak katılabilecekları yapıda olması için özel çaba gösterilmesi gerekmektedir.³

Araştırmaya göre, gençler genel olarak *Posta* ve *Sabah* gazetesi okumaktadırlar. Ancak derneklere/kuruluşlara üye olanlar diğerlerine göre daha çok *Radikal* okumakta ve internet üzerinden gazeteleri takip etmektedirler. İnternet üzerinden okunan gazetelerin başında Hürriyet gelmektedir. STK'lara üye olanların dergi satın alma oranı %67,6 iken, hiçbir derneğe üye olmayanların dergi satın alma oranı %41,7'dir. STK üyesi gençler daha çok bilim, teknoloji, gençlik, kültür sanat ve gezi ile ilgili dergileri okumaktadırlar ve bu profil diğerlerine göre oldukça farklıdır.

Gençler genel olarak Kanal D ve ATV kanallarını izlemektedirler. STK üyesi olan gençlerin, araştırmaya katılan diğer gençlere oranla daha az televizyon izledikleri görülmektedir. STK üyesi gençlerin 3-5 saat arası televizyon seyretme oranı hafta içi %42,3; hafta sonu %43,7 iken; hiçbir derneğe üye olmayan gençlerin 3-5 saat arası televizyon seyretme oranı hafta içi %53,0; hafta sonu %51,7'dir. STK üyesi olmayan gençlerde en yüksek oranla seyredilen televizyon kanalı %24,6 ile Show TV iken; STK üyesi olan gençlerde bu oranlar Show TV için %11,3'tür. STK üyesi gençlerin tercih ettiği televizyon kanalları daha yüksek oranda CNBC-e, Kral TV ve NTV olarak çıkmıştır. Daha az tercih ettikleri kanallar ise Show TV, Haber Türk ve Kanal Türk'tür. Bu, STK üyesi gençlerin dünyaya daha açık oldukları şeklinde yorumlanabilir. STK üyesi gençlerin tercihlerinin CNBC-e olması popüler ve orijinal dilde, dünya

3 Bu konuda ayrıntılı öneriler için Kurtaran'ın bu kitapta yer alan makalelerine bakılabilir.

ile eş zamanlı (ya da takiben yayınlanan) diziler olurken, özellikle haber kanalı olarak NTV'yi seçmeleri hem haberlerin içeriğine, hem de diline ilişkin bir seçiciliğe işaret olabilir. Aynı zamanda özellikle CNBC-e ve NTV'nin ve gazete olarak *Radikal*'in hedef kitlesi düşünüldüğünde daha yüksek sosyo-ekonomik kesimlerden gelmeleriyle de bağlantılı olduğu düşünülebilir. Ankete katılan tüm gençler, en çok yerli dizi izlediklerini belirtmişlerdir. Yarışma, talkshow/söyleşi gençler tarafından izlenmektedir. STK'lara üye olan gençlerin yabancı film ve haber programı izleme oranları diğerlerinden yüksektir.

Tüm gençler Türkiye'de insanları en fazla birarada tutan şeyin Müslümanlık olduğunu düşünmektedir. Bu konuda derneklere/kuruluşlara üye olanlar ile diğerleri arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Derneklere/kuruluşlara üye olmayanlar Türk olmayı da Müslüman olmaya yakın bir oranda "Türkiye'de insanları en fazla birarada tutan şey" olarak belirtmişlerdir. Derneklere/kuruluşlara üye olan gençlerin Müslüman olmaktan sonra ikinci olarak belirttikleri seçenek ise Türk olmak değil TC vatandaşı olmaktır.

Derneklere/kuruluşlara üye olan gençler kendilerini ve ailelerini daha az inançlı görmekteydiler. STK üyesi gençlerin içinde hiç inancı olmayanların ve dinin gereklerine pek inanmayanların oranı %7,7 iken, dinin tüm gereklerini yerine getirip dindar biri olma oranı %8,5'tir. Hiçbir derneğe üye olmayan gençlerin arasında ise, bu oranlar sırasıyla %3,1 ve %9,0'dur. Bu konuda yapılan diğer çalışmalarda Türkiye'de "dinin tüm gereklerini yerine getiren oldukça dindar biri" kategorisine girenlerin oranını %8 civarında saptarken, *İstanbul Gençliği-Eğitim Fark Yararır mı?* başlıklı çalışmada İstanbul'da yaşayan eğitimli gençler arasında, bu oran %9,4 olarak çıkmaktadır. Bu eğitimli gençler arasında STK üyesi olanların bile "dinin tüm gereklerini yerine getiren oldukça dindar biri" olma oranının %8,5 çıkması kentleşmenin ve modernleşmenin dindarlığı arttırdığı olarak yorumlanmaktadır (Kaya, 2007).

Hiçbir derneğe üye olmayanların değerlerinde aile ortamı, yakın çevre ve dini yaşamın önemi ön planda iken, STK'lara üye olanlar-

da yakın çevre dışında olan bitene ilgi birinci sırada yer almaktadır. Her iki grupta da ailenin önemi ve savaş karşıtı olma önemli bir yer tutmaktadır. Ancak toplamda STK üyesi olanlarda ailenin daha az önemli olması da dikkat çekicidir ve daha sosyalleştikçe ailenin öneminin azalması yaşam pratiklerine de yansdığı görülen bir bağımsızlık anlayışını desteklemektedir.

Derneklere/kuruluşlara üye olanların 50 adet değer ifadesinden seçtikleri ilk altısı aşağıda listelenmiştir:

- Yakın çevremiz dışında neler olup bittiğine seyirci kalmamalı ve dünyanın çevreyi koruma gibi önemli sorunları ile ilgilenmeliyiz.
- Her şeyi takip etmek, öğrenmek ve kendimi sürekli geliştirmek istiyorum.
- Düşman kim olursa olsun savaş çözüm olmamalı. Dünyamızda savaşlar bitmeli.
- Ailem hayatımda en fazla değer verdiğim şeydir.
- Yakın çevremdeki insanların rahatı ve mutluluğu benim için önemlidir.
- Dinin yaşamımda önemli bir yeri vardır.

Derneklere/kuruluşlara üye olmayanların 50 adet değer ifadesinden seçtikleri ilk altısı aşağıda listelenmiştir:

- Ailem hayatımda en fazla değer verdiğim şeydir.
- Düşman kim olursa olsun savaş çözüm olmamalı. Dünyamızda savaşlar bitmeli.
- Dinin yaşamımda önemli bir yeri vardır.
- Her şeyi takip etmek ve öğrenmek kendimi sürekli geliştirmek istiyorum.
- Yakın çevremdeki insanların rahatı ve mutluluğu benim için önemlidir.
- Yakın çevremizin dışında neler olup bittiğine seyirci kalmamalı ve dünyanın çevreyi koruma gibi önemli sorunları ile ilgilenmeliyiz.

Aileye değer verme her grup genç için önemli bir değer iken, en önemli sorunlar arasında aile ile sorunlar ve kuşaklararası iletişimsizlik ön planda çıkmaktadır. Gençlere göre ideal anne-baba çocuklarına ön-

celikle dürüstlük, özgüven, dine bağlılık, çalışkanlık, saygılı olma ve bağımsız düşünme aşılmalıdır. Tüm gençler için dürüstlük anahtar bir değerdir. Hiçbir STK üyesi olmayan gençler ailelerinin dine bağlılığı kendilerine yeterince aşılayamadıklarını düşünmektedirler. Aile içi sorunlar ve kuşaklararası iletişimsizlik en önemli sorun olarak belirtilirken (işsizlik ve eğitimden önce), ailenin hiçbir STK üyesi olmayan gençlerde birinci sırada olması, ailenin yanısıra gençleri sosyalleştirecek kurumların eksik olması olarak yorumlanabilir. Bu nedenle gençliğin aile hayatı dışında sosyal hayata hazırlanacakları, kendi deneyimlerini paylaşma olanaklarını bulabilecekleri kurumların gündeme gelmesi, formel eğitim kurumlarının ise gençleri “piyasa için hazırlamanın” ve meslek kazandırmanın ötesine geçmeleri, gençlerin okulda aldıkları eğitim aracılığıyla içinde yaşadığı toplumun ve dünyanın sorunlarını anlayacak bilgi ve çözümleyebilecek eleştirel ve yaratıcı düşünce, bu çözümleri hayata geçirebilecek katılımcı bir yapıya kavuşmaları önemli hale gelmektedir.

Uyuşturucu da her grup genç için önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu konunun bu kadar önemli bir sorun olarak belirtilmesinde, anket yapılan gençlerin kendileri uyuşturucuyu kişisel bir sorun olarak yaşamaları bile, uyuşturucu sorununu toplumsal bir sorun olarak gördükleri düşünülebilir. Türkiye’de uyuşturucu kullanımının son yıllarda artması da böyle bir sonuç yaratmış olabilir.

STK’lara üye olanlar için işsizlik, hiçbir derneğe üye olmayanlar için eğitimsizlik diğer önemli sorunlardır. Daha önce yapılan çalışmalarda işsizlik en önemli sorun iken (Kentel, 1999) bu çalışmada böyle çıkmaması ankete katılanların eğitimi süren gençler olmasından kaynaklanabilir. Ancak iş bulma konusunda en önemli etken olarak dil bilmek birinci sırada, mezun olunan okul ve bilgisayar ikinci ve üçüncü sırada gelmektedir. İş bulmada STK’lara üye olanlar ile olmayanları birbirinden ayıran etkenler STK üyesi gençlerin bireysel yetenek, beceri ve hırsla daha önem vermeleridir.

Yapılan araştırmada en çok hangi kurum için ne kadar güven duydukları sorulduğunda, STK’lara üye gençlerin sırasıyla “Ordu”, “STK” ve “Hükümete” güvenmekte oldukları görülmektedir. Bu genç-

lerde Ordu ile STK seçenekleri arasındaki fark yok denecek kadar azdır. Derneklere/kuruluşlara üye olmayan gençler ise “Ordu”, “Cumhurbaşkanlığı” ve “Sağlık/Sosyal Güvenlik Kurumları”na güvenmektedirler. Bu seçenekleri, STK’lar ve TBMM izlemektedir. STK’lara üye olanların STK’lara güveni yüksekken, TBMM’ye güvenleri oldukça düşük çıkmaktadır. Hiçbir derneğe üye olmayanlarda ise bu iki kuruma güven oranı yaklaşık aynı çıkmaktadır. Bu sonuç, STK’lara üye olanların temsili demokrasinin kurumu olan parlamento ile, katılımcı demokrasinin unsuru olan STK’lar arasında daha dikkatli bir ayırım yapabildiklerine işarete edebilir. STK’lara üye olan gençlerin temsiliyeti doğrudan ve örgütlendikleri kurum çevresinde olurken, TBMM’de yakın zamana kadar temsiliyetleri gerek sosyo-ekonomik sebepler yüzünden, gerekse seçim yaşının 30 olması ve Meclis’teki vekillerin tümünün 30 yaş üstü (araştırmanın tanımladığı gençlerin yaşının üzerinde) olması yüzünden sınırlıdır. Her ne kadar seçim yaşı 25’e indirilmiş olsa da, gerek Türkiye’de gerekse dünyada temsili demokraside gençlerin sınırlı yer alması yaşanan genel sorunlardan biridir (Paakkunainen, 2005). Sorunun ana nedeni gençlerin parlamentolarda yer alamaması ve temsiliyetlerinin düşük olmasıdır. Demokrasinin farklı grupların temsiliyetlerini gözeteerek sürmesinin önkoşulu “temsilcilerin” doğrudan ya da dolaylı olarak karar mekanizmalarında yer almalarıdır. Bu noktada STK’lar gençlere karar verebilme ve kararları etkileyebilme özgürlüğü sağlamaktadırlar. Özellikle Türkiye gibi gençlerin demografik yapıda önemli ve büyük bir yer tuttuğu ülkelerde gençlerin örgütlendiği STK’ların desteklenmesi ve karar verme mekanizmalarında yer almalarının ve temsiliyetlerinin sağlanması demokrasinin güvenilirliği açısından önemli bir noktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ve daha önce gençlikle ilgili yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında (Kentel, 1999) gençliğin STK’lara ve Ordu’ya güvenleri yükselmektedir. Esas olarak, sorunların çözümü için parlamento ve hükümete güvenin azalmakta olduğu söylenebilir.

Anketten çıkan sonuçlar, gençlerin siyasetle genel olarak ilgilenmediklerini göstermektedir. Ankete cevap veren gençlerin %50’den fazlası politika ile ya hiç ya da pek fazla ilgilenmemektedir. Üye olunması

düşünülen kuruluşlar arasında en düşük oranın siyasi partiler olması da (%2,6) bu sonucu desteklemektedir. Bu ilgisizlik, 1990'larla beraber, neo-liberal dalganın sonucu toplumsal refahı sağlayabilecek tek durum olarak piyasa hakimiyetinin kabul edilmesi, ulus devlet ve siyasetin görevinin de, piyasanın iyi işlemlerini sağlamak haline gelmesi, siyasi partilerin ve parlamentonun yapabileceği bir şey yok algısını yaygınlaştırması ve siyasetin neredeyse kendi kendisini gereksiz kılması ile açıklanabilir.

Derneklere/kuruluşlara üye olan gençlerde de, siyasete ilgi oldukça düşük olmakla birlikte, diğer gençlere oranla daha yüksektir. Örneğin STK'ya üye gençlerin %49'u kime oy vereceğini bilmezken, bu oran hiçbir derneğe üye olmayanlarda %54'e çıkmaktadır. STK üyesi olanların "Politika ve ilgili alanlarda neler olduğu ile ilgilenirim" ifadesine tamamen katılıyorum cevabı STK üyesi olanlarda %8,5, hiçbir derneğe üye olmayanlarda ise 1,7 çıkmaktadır. Ancak araştırmanın diğer sonuçlarına (toplumsal sorunlara yönelik duyarlılık ve buna da bağlı bir genel karamsarlık, haber/tartışma programlarını ve haber kanallarını izleme vs.) açısından bakıldığında STK üyesi gençlerin diğerlerine göre geniş anlamda daha politik olduklarını, ancak "politika" sözcüğünden dar anlamda parti politikasını anladıklarını göstermektedir.

Hiçbir derneğe üye olmayan gençler, Türkiye'nin geleceğine daha umutlu bakarken, derneklere/kuruluşlara üye olan gençlerin karamsarlığı dikkat çekicidir. STK'lara üye olan gençler gelecek 12 ay içinde durumun kötüleşeceğini düşünmektedirler. Durumun kötüye gideceğini düşünen gençlerin yarısı kötüye gitmekte hükümet politikalarının rolü olmadığını belirtmektedirler. Kötüye gidişi hükümetin geliştirdiği politikalarından bağımsız düşünmek ya da ilişkilendirmemek, yukarıda da açıklandığı gibi mevcut sistemin piyasa etrafında örgütlenmesinin "normal" ya da "olması gereken" olarak algılanmasından kaynaklanabilir.

Gençlerin oy verecek olanlarının oylarının partilere göre dağılımına bakıldığında AKP, CHP ve MHP ilk üç sırada yer almaktadır. STK'lara üye olan gençler daha çok CHP, MHP, DSP ve ANAP'a, daha az AKP'ye oy vereceklerini belirtmektedirler. STK'lara üye olmayan gençlerin %46'sı oy vereceğini belirtmiştir. Bu oyların %22,3'ü

AKP'ye verilecek oylardır. STK üyesi gençlerin oy verecek olan %51'inin oyları partiler arasında daha dengeli dağılmaktadır. Dikkat çeken bir durum en büyük seçmen kitlesinin özellikle spor kulüpleri dışındaki STK'lara üye olanlar ile hiçbir STK'ya üye olmayanlarda bilmiyorum/oy vermeyeceğim diyenlerin toplamı olmasıdır.

Genel olarak gençler Türkiye'nin AB'ye üye olmasını orta derecede önemli bulmaktadır. "Sizce Türkiye'nin AB'ye üye olması ne kadar önemli?" sorusuna önem derecesi birden beşe artmak üzere verilen cevapların ortalaması hiçbir derneğe üye olmayanlarda 3,11, STK'lara üye olanlarda 3,00'dır. STK'lara üye olan gençlerin dörtte birlik kısmının Türkiye'nin AB'ye üye olmasını önemsiz olarak görmesi dikkat çekicidir. AB'nin Türkiye'yi tam üyeliğe kabul etmeyeceği konusunda en güçlü hayır (%51) STK üyesi gençlerden gelmektedir. Hiçbir derneğe üye olmayanların %48,2'si bu konuda hayır demektedirler. AB'ye üyelik tartışmaları ile gençlerin ilgilenmemeleri aynı zamanda, Türkiye'nin üyeliğinin günlük hayatlarını nasıl etkileyeceğine ilişkin bir öngörü geliştirememeleri ile ilişkili olabilir. Günlük hayata ilişkin öngörülerinin zayıf olması ise temelde AB'yi ve uyguladığı politikaları tanınamalarından kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Avrupa Komisyonu (2005), Dezavantajlı Gençlik Hakkında Tematik Politika Önemleri, <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>
- Gençlik Çalışmaları, (2007), İstatistiklerle Türkiye'de Gençlik, <http://genclik.bilgi.edu.tr> <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>
- Kaya, A. (2007), Milliyetçilik, Dinsellik ve Avrupa Birliği, Zeylan, 2007 içinde.
- Kentel, F. (1999), Türk Gençliği 98, Suskun Kitle Büyüteç Altında, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul.
- Paakkunainen, K. (2005), Young People don't Vote, Politics of Participation – Focus on the Third Sector'de sunulan bildiri, University of Helsinki, Finlandiya, 25-27 Ağustos 2005.
- Zeylan, U. (der.) (2007), Eğitimin Değeri ve Gençlik, Eğitilmiş İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul.

16

Türkiye’de Genç İşsizliği: Etkileyen Faktörler ve Politika Önerileri

NURHAN YENTÜRK - CEM BAŞLEVENT

GİRİŞ

Türkiye’de genç nüfus önemli sorunlarla karşı karşıyadır. Eğitimsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma bunların bazılarıdır. Bunlar kişisel donanım ve motivasyon eksikliği ile açıklanamayacak kadar boyutlu sorunlardır. Yine bunlar sadece istihdam olanağı elde etmekle aşılamayacak sorunlardır. Genç yoksulluğu, kuşaktan kuşağa geçen yoksulluk ve çalışan genç yoksulluğu, kayıt dışı çalışan, ağır iş koşulları, yine istihdamın tek başına gençlerin ekonomik sorunlarını dahi çözmekte yeterli olamayacağını gösterecek kadar önemli ve yaygın olgulardır. Diğer yandan gençlerin toplumsal hayata katılımlarının kısıtlı olması ve özerk birey olarak toplumda yer alamamaları, farklı kültür ve kimlik arayışlarının toplumda hoş görülmemesi gibi geniş bir yelpazeye yayılan sorunlardan söz edilebilir. Genç işsizliğinin azaltılmasının yukarıda sayılan diğer sorunların çözümünde yegâne kritik eşik olduğu önerilmemekle birlikte, bu makalede incelenecek olan genç işsizliğinin boyutunun sorunların ağırlaşmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

Gençlerin karşı karşıya oldukları sorunlar dünyada da günde-

mini korumaktadır. Dünya Bankası, 2007 Dünya Kalkınma Raporu'nun temasını "Kalkınma ve Gelecek Nesil" olarak seçmiştir. Raporunda işsizlik dışında, yoksulluk, sağlık, aile kurmak, yurttaş olmak sorunları tartışılmaktadır. Genç işsizliği de, dünyada önemli bir sorun olarak görülmektedir. 15-24 yaş aralığında bir milyar genç yaşamaktadır. Bunların %89'u gelişmekte olan ülkelerdedir. Bunlardan yaklaşık 657 milyonu işgücüne katılırken 85 milyon genç işsizdir (www.ilo.org/youth). Tüm dünya için işsizlik sorununun küçük bir kısmıdır. 300 milyona yakın istihdam edilen genç çalışan yoksul kategorisinde kabul edilebilir. Bir başka deyişle, çalışan gençlerin %50'den fazlasının çalışan yoksul olarak kabul edilmesi mümkündür (ILO, 2006a). Tüm dünyada istihdam olanağına kavuşan gençlerin arasında kısa süreli çalışma, sosyal güvensiz çalışma durumları, ağır iş koşulları, gençlerin yetenek ve niteliklerin işte kullanılmaması, gençlerin işgücü piyasasına katılımının düşük olması yaygındır. Genç işsizliğinin boyutu Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun ortaklığıyla "Gençlik İstihdam Ağı" oluşturulmasına neden olmuştur (ILO, 2006b). Bu ağın gençlere istihdam yaratmaya yönelik çalışmalarına Türkiye de katılacağını ve gençlerin istihdamına yönelik ulusal bir strateji oluşturacağını 2006 yılında taahhüt etmiştir (www.ilo.org/yen). Ancak Türkiye'nin henüz oluşmuş ve paydaşlarla tartışılmış bir gençlik istihdamı stratejisi yoktur.

Türkiye'de işsizliğin dinamiklerini inceleyen az sayıda çalışma bulunmaktadır (Gürsel ve Tunalı, 2006; Gürsel vd., 2002 ve 2004; Taymaz ve Özer, 2004; Dünya Bankası, 2005; ILO, 2003). Bu çalışmalarda genç işsizliğine de kısmen yer verilmektedir. Bu çalışmanın amacı öncelikle Türkiye için bir genç işsiz profili çizip bunun yetişkin işsizden farkını görmek, bu farklılığın nedenlerini inceleyebilmek ve nihayet işgücü politikalarında "gençliği merkeze alan" (*meanstreaming youth*) bir yaklaşım geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. İşgücü politikalarında gençliği merkeze alma yaklaşımını, Avrupa Birliği'nin *Gençlik için Beyaz Kitap*'ta (<http://ec.europa.eu/youth/archi>

ve/whitepaper/index_en.html) söz edilen gençlere etkin vatandaşlık, özerklik, anlamlı eğitim, politika üretme sürecine aktif katılım anlamına gelecek olan bireysel yetkinlikler kazandırılmasının ve güçlendirilmesinin bir parçası olarak görüyoruz.

Çalışmada önce “genç işsizlik” değişik alt yaş grupları, cinsiyet, yerleşim yeri, eğitim durumu, dezavantajlı gençler gibi nitelikleri itibarıyla incelenip hangi gençlerin işsiz olduğu aydınlatılmaya çalışılmıştır. Elverdiği ölçüde verileri ve göstergeleri biraraya getirip, genç işsizliğinin çeşitli boyutlarını göz önüne sermek amaçlanmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünün başında genç işsizliği ile yetişkin işsizliğinin ilişkisi incelenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde, daha sonra, genç işgücü arzına ilişkin olarak gençlerin işgücüne katılım oranları, çalışmama nedenleri ele alınmıştır. Bu incelemelerde genç işgücü talebi ile ilgili bazı noktaları aydınlığa kavuşturabilmek amacıyla gençlerin hangi sektörlerde çalıştığı, kayıtlı mı kayıt dışı mı çalıştığı gibi sorular da ele alınmıştır. İkinci bölüm ekonomik büyümenin genç ve yetişkin yaş gruplarının istihdamı üzerindeki etkilerinin incelenmesi ile son bulmuştur. Tüm çalışma boyunca, her alt başlığın sonunda ilgili sonuçlar ve önerilere yer verilmektedir.

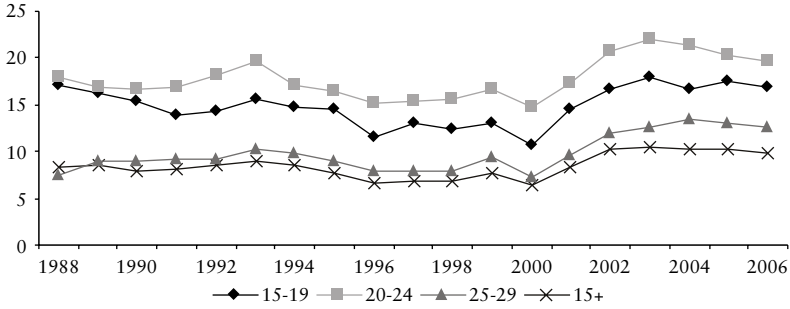
KİMLER GENÇ İŞSİZ?

Kimler Genç İşsiz? Genç İşsizliğininin Boyutu

Genç işsizliğinin boyutunu incelemek için önce genç işsizlik oranını verecek olan genç işsizin genç işgücüne oranına bakmak yararlı olacaktır (Genç İşsizlik Oranı = Genç İşsiz/ Genç İşgücü). Toplam işsizlik oranı Türkiye’de %11’ler civarında iken gençlerde bu oran %20’ler civarında çıkmaktadır. Burada tarım ve tarım dışında çalışan ve genç erkek ve kadın olmak üzere tüm gençlerden söz ediyoruz.

İşsizlik oranını yaş gruplarına göre sıralarsak en yüksek işsizlik 20-24 yaş grubunda çıkmaktadır. 15-19 yaş grubunun işsizlik oranı azalmaktadır. 25-29 yaş grubunda ise işsizlik oranı daha da düşmektedir. 15 yaş üzeri toplam işsiz oranı ise en düşük olanı çıkmaktadır.

ÇİZİM 1¹
Genç ve Yetişkin İşsizlik Oranları

Yaş gruplarına göre işsizlik oranı, en tepede 20-24 yaş grubu bulunmak üzere ters U'yu andırıyor denilebilir.² Gençler arasında 20-24 yaş grubunun işsizlik oranının en yüksek çıkmasının nedeni olarak okuldan henüz mezun olmuş, yeni iş arayanların deneyimsizlikleri, uygun iş bulmalarının süre alması, lise mezunlarının mesleki formasyonlarının eksik olması, üniversiteden yeni mezun olanların ücret beklentilerinin yüksek olması gibi faktörler belirtilebilir.

Türkiye ekonomisinde tarım kesiminin istihdam ağırlığı dikkate alındığında analizin tarım dışı kesim için yapılması işsizlikteki gelişmeleri yorumlamak açısından önemli olmaktadır. Türkiye'de tarım sektöründe işsizlik yok gibidir. Bunun temel nedeni Türkiye'de tarımda eksik istihdamın ve küçük aile işletmeciliğinin yaygın olmasıdır. İleride alt başlıkta inceleneceği gibi köylerde yerleşik ve çalışan nüfusun içinde kadınların %85 ücretsiz aile işçisi olarak, erkeklerin %70'i ücretsiz aile işçisi ya da kendi hesabına çalıştığını belirtmektedir.

Tarım sektöründe işsizlik oranının düşük olması toplam işsizliği düşük göstermekte ve işsizlik sorununun boyutu gözlerden kaçmak-

1 Aksı belirtilmedikçe veri kaynağı TÜİK Hane Halkı İşgücü veri tabanıdır.

2 Bu ters U şeklindeki işgücü piyasasına başkaca ülkelerde de rastlandığını belirtildiği bir makale için bkz. O'Higgins, 1997.

tadır. Tarım dışı işsizlik rakamları dikkate alındığında Türkiye'nin 2006 yılı için yetişkin işsizlik oranı %13'e; 15-19 yaş grubu için %22,5'e ve 20-24 yaş grubu için %23,8'e yükselmektedir. Bu oranlar genç işsizliği ile mücadele için ekonomik ve sosyal politikaların birlikte tasarlanmalarını gerektirecek kadar büyüktür. Türkiye'nin tüm paydaşlarla tartışılmış bir gençlik istihdamı stratejisine ihtiyacı vardır.

Kimler Genç İşsiz? Kadın/Erkek

İşsizlik oranının, yine tarım ve tarım dışı ayırımına dayalı olarak, genç kadın ve erkekler arasındaki gelişimini ayrı ayrı olarak ele aldığımızda (Tablo 1), kadın işsizlik oranında bir düşme trendinden söz etmek mümkündür. Ancak kadın işsiz oranı erkek işsiz oranının üzerinde.

TABLO 1
Tarım Dışı İşsizlik Oranları

	Kadın			Erkek		
	15-19	20-24	15+	15-19	20-24	15+
1988	51,3	45,8	33,8	27,3	23,8	10,9
1989	45,4	41,9	30,9	26,8	22,9	11,9
1990	44,7	38,7	28,4	24,8	23,7	11,3
1991	39,5	33,0	25,2	26,0	26,9	12,7
1992	34,6	33,6	23,1	25,8	27,0	12,6
1993	40,5	35,6	24,9	26,5	29,0	12,6
1994	38,0	32,7	23,5	26,5	25,2	12,5
1995	35,1	32,3	21,8	25,9	23,8	11,1
1996	32,8	28,7	18,5	20,9	22,6	9,8
1997	36,1	30,3	20,7	19,7	21,1	9,2
1998	31,8	25,5	18,5	19,4	22,3	9,7
1999	35,3	27,5	19,6	19,9	23,6	10,6
2000	23,1	21,7	14,4	16,3	19,7	8,8
2001	33,4	26,5	18,0	22,5	23,7	11,7
2002	34,3	29,1	20,7	24,0	27,1	13,8
2003	34,1	30,9	21,3	25,3	27,4	13,7
2004	30,5	32,3	20,1	24,9	26,4	13,6
2005	29,4	29,1	19,1	22,8	23,3	12,7
2006	28,7	28,6	18,3	20,4	21,6	11,8

Örneğin genç kadınların işsizlik oranı son yıllarda %30'larda seyrederken, genç erkeklerin işsizlik oranı %20'lere düşmektedir.

Türkiye'de en yüksek işsizlik tarım dışı genç kadınlarda görülmektedir. Türkiye'de tarım dışı kadın işsizliği tarım dışı erkek işsizliğinden daha yüksektir ve tarım dışı genç kadınların işsizlik oranı tarım dışı yetişkin kadınların işsizlik oranından daha yüksektir. Türkiye'de ister kadın ister erkek genç işsizliğinin uzun yıllardan beri yetişkin işsizliğinin iki katı çıkması genç işsizliğini azaltmak için Türkiye'de yeterli politikalar uygulanmadığını göstermektedir. Gençler açısından ortaya çıkan bu ortamdan genç kadınlar daha olumsuz etkilenmektedirler. Gençleri ve özellikle genç kadınların işsizliğini azaltmak için özel politikalar tasarlamak yerinde olacaktır.

Genç işsizliğinin yetişkin işsizliğinden yüksek olması birçok ülke için önemli bir işgücü piyasası özelliğidir (O'Higgins, 1997). Genç işsizlik (15-24) oranı 2004 yılı için Türkiye'de %19,7 iken, AB-15'te ortalama %16,5 ve OECD'de ortalama %13,5'tir. Türkiye'deki bu yüksek oran ayrıca 1994-2004 arası artış göstermektedir. Özellikle AB'nin son genişlemesi ile AB'ye dahil olan ülkelerden olan Çek Cumhuriyeti, Polonya, Slovakya'da genç işsizliği Türkiye'ninkinden daha yüksektir ve 1994-2004 arası artış göstermektedir. AB-15 üyesi olup da genç işsizliği Türkiye'den yüksek olan Finlandiya, Fransa, İtalya, Yunanistan, İspanya gibi ülkeler mevcuttur, ancak bu ülkelerde, Türkiye'den farklı olarak, genç işsizliği 1994-2004 arası düşüş göstermektedir (Eurostat). Karşılaştırma yapılırken akılda tutulması gereken bir olgu, Türkiye'de nüfusun önemli bir bölümünün tarımda çalışıyor olması ve tarımda istihdam oranının çok yüksek olduğudur. Karşılaştırma yapılan ülkelerde tarım istihdamının düşük olduğu dikkate alındığında Türkiye'nin işsizlik oranının yüksekliği daha çok dikkat çekmektedir.

Kimler Genç İşsiz? Eğitimliler/Eğitimsizler

Tablo 2 incelendiğinde görüleceği gibi, Türkiye'de genç işgücünün eğitim düzeyi yetişkin işgücünün eğitim düzeyine göre belirgin şekilde yükselmiştir. Bir başka deyişle işgücü pazarına yeni girenlerin eğitim

TABLO 2
İşgücünün ve İşsizlerin Eğitim Durumu, 2006

	Okur yazar değil	Lise altı	Lise mezunu	Üniversite mezunu
İşgücü				
15-19	2,3	70,8	26,4	0,5
20-24	1,6	50,6	34,4	13,4
25-29	1,4	48,8	31,6	18,1
15+	5,0	61,0	21,6	12,4
İşsizler				
15-19	1,4	59,8	38,5	1,0
20-24	1,0	40,9	39,5	18,5
25+	2,8	63,4	22,2	11,6
25-34	1,4	53,0	29,3	16,2
15+	2,2	57,7	28,1	12,0

düzeyi yükselmektedir. Bu gelişme eğitimli-nitelikli işgücü gerektiren sektörlerle doğru olacak bir yönelime altyapı sağlayabilecektir, bu sektörlerde istihdam sağlanamadığı durumda ise nitelikli-egitimli işgücünün işsizlik oranı yükselebilecektir.

Ancak işsizlerin eğitim durumu verileri incelendiğinde,³ 20-24 yaş grubundaki işsizler ele alındığında bunların %18,5’inin üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle Türkiye’de, bir yandan üniversite eğitimi olan işgücü oranı artarken diğer yandan genç (20-24) işgücü içinde üniversite mezunu olanların işsizlik oranı yüksektir. 20-24 yaş grubundaki işsizler içindeki üniversite mezunlarının yüksek olması Türkiye’de yeni yüksek eğitimini tamamlamış genç işgücü istihdamında sorunlar olduğunu göstermektedir.

Genç işsizlerin önemli bir bölümü okuldan yeni mezun olmuş, askerlik hizmetini yeni tamamlamış, aileleri ile oturan ve bu gibi nedenlerle ilk kez iş arayanlar olduğu tahmin edilebilir. İşgücü piyasasından aranan niteliklere uygun olmama, deneyimsizlik, bu konularda

3 Bu istatistiklerde 25-29 yaş grubu ayırımı olan veriler yoktur.

yol gösterici kurumların eksikliği ve ücret beklentilerinin yüksek olması genç üniversite mezunlarının işsiz kalmalarının nedeni olmaktadır. Üniversite mezunu olmak ilk iş arayan gençlerde işbulma için bir avantaj teşkil etmemekte, yüksek eğitim ileriki yaşlarda iş bulmak için yararlı olmaktadır. Yetişkinlerde üniversite mezunu olup işsiz olma oranı düşmektedir. Dolayısıyla eğitim işsizlik riskini ilk iş aramalarda düşürmemekte ve etkisini ileriki yıllarda göstermektedir.

Türkiye’de, eğitimden istihdama geçişi kolaylaştıracak kurum ve politikalara gerek olduğu, örgün eğitim sisteminde edinilen niteliklerin işgücü piyasasının ihtiyaçları ile uyumadığı konusu ön plana çıkmaktadır. Özellikle eğitilmiş gençlerin ilk işlerine girmeden önce bekleme sürelerinin uzun olması üniversite sisteminde yapılacak bir reformun önemini vurgulamaktadır (YÖK, 2007).

Uluslararası karşılaştırmalar yapıldığında gelişmiş ülkelerde eğitim düzeyinin artması ile birlikte işsizlik oranının düştüğü görülmektedir (O’Higgins, 1997). AB ülkelerinde eğitim düzeyi yükseldikçe işsizlik oranı düşmektedir. Ancak Türkiye’de tam tersi bir sonuç çıkmaktadır (OECD, 2006; Yentürk ve Başlevent, 2007).

Kimler Genç İşsiz? Şehirde/Köyde Yaşayanlar

Bu alt başlıkta daha önce eğitim ve cinsiyete göre hangi gençlerin işsiz olduğuna ilişkin yaptığımız incelemeye bu kişilerin köyde ya da şehirde yerleşik olmaları da eklenecektir. Bu alt başlıkta 2000 Nüfus Sayımı verilerinden⁴ yola çıkılarak şehirde veya köyde yerleşik,⁵ çalışan veya çalışmayan⁶ genç kadınların ve erkeklerin eğitim durumları yaş gruplarına göre ele alınacaktır.

- 4 TÜİK 2000 Nüfus Sayımı’ndan %5 örneklem oluşturmuştur. Bu örnekleme 3.400.000 örnek üzerinden 2000 Nüfus Sayımı’nın sorularına alınan cevaplar ayrıntılı incelenilmektedir. Bu verileri kullanma ve yorumlama konusunda değerli meslektaşımız Murat Güvenç’in katkılarını burada teşekkürle anmak isteriz.
- 5 TÜİK 2000 Nüfus Sayımı’nda köy 2000’den fazla kişinin yaşadığı ve belediye teşkilatı olmayan yerleşimleri kapsamaktadır. Nüfus Sayımı’nın verilerinde köy olarak geçen yerlerde yerleşik insanların %82’si tarım ile uğraşmaktadır. Şehirde yerleşiklerin ise %4’ ü tarımla uğraşmaktadır. Dolayısıyla şehir-köy ayrımı tarım-tarım dışı ayrımı için gösterge olarak kabul edilebilir.
- 6 Nüfus Sayımı’nda çalışmayanlar işgücüne katılmayan ve işsizlerin tümünü içermektedir.

Şehirde yaşayan ve çalışan kadınların 15-19 yaş grubundakilerinin toplamına 100 dediğimizde bu oranın %2,2'si okuma yazma bilmiyor, %61,1'i orta ve öncesi okul mezunu, %36,1'i lise ve dengi okul mezunu, %0,6'sı yüksek okul mezunu olarak görülmektedir. **Tablo 3.a**'dan somut bir sonuç çıkarabilmek için 20-24 ve 25-29 yaş gruplarını yorumlayalım: 20-24 yaş grubundaki şehirli ve çalışan kadınların %46,7'si lise ve dengi, %25,5'i yüksek okul mezunudur. 25-29 yaş grubunda olup şehirli çalışan kadınlara baktığımızda %31,0 lise ve dengi, %42,2 üniversite mezunu olduğu görülmektedir. 25-29 yaş grubuna köyde yerleşik ve çalışan kadınlar açısından baktığımızda (**Tablo 3.c**) bunların %75,3'ünün orta ve dengi okul mezunu olduğunu %3,0'ünün yüksek okul mezunu olduğunu görmekteyiz.

Konuyu çalışmayan kadınlar açısından incelediğimizde, örneğin 25-29 yaş grubundan şehirli çalışmayan kadınlara baktığımızda (**Tablo 3.b**) bunların %70,2'sinin orta ve altı okul mezunu oldukları görülmektedir. Köyde yerleşik 25-29 yaş grubundaki kadınların çalışmayanlarının eğitim durumuna baktığımızda (**Tablo 3.d**) %65,2'sinin orta ve altı eğitim almış oldukları görülmektedir. Köyde yerleşik çalışmayan kadınların lise ve üstü eğitim almış olanlarının oranı sırasıyla %19,3 ve %8,58 iken, şehirde yerleşik çalışmayan kadınların lise ve üstü eğitim almış olanlarının oranı sırasıyla %16,9 ve %2,4'tür.

Özetle, 20-29 yaş grubu için eğitimli kadınların şehirlerde iş bulma şanslarının yüksek olduğu görülmektedir. Köyde iş bulmak için kadınların eğitime ihtiyaç duymadıkları söylenebilir. Eğitim düzeyinin düşük olması, şehirde yaşayan kadınların çalışmama nedenlerinden biridir. Eğitimli genç kadınların köylerde iş bulmak açısından şansları şehirdeki kadınlara göre düşüktür.

Şehirde yaşayan ve çalışan erkeklerin 15-19 yaş grubundakilerinin toplamına 100 dediğimizde bu oranın %1,6'sı okuma yazma bilmiyor, %75,8'i orta ve öncesi okul mezunu, %22,4'ü lise ve dengi okul mezunu, %0,2'si yüksek okul mezunu olarak görülmektedir. **Tablo 4.a**'dan somut bir sonuç çıkarabilmek için 25-29 yaş grubunu yorumlayalım: 25-29 yaş grubunda olup şehirli çalışan erkeklere bak-

TABLO 3.a
Şehirli Çalışan Kadınların Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	2,20	0,90	0,90	5,10	3,00
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	61,10	26,60	23,20	31,20	32,70
Lise ve dengi	36,10	46,70	31,00	24,60	32,10
Yüksek okul ve dengi	0,60	25,50	42,20	36,20	30,30
Y. lisans ve doktora	0,00	0,30	2,80	2,90	1,90
Toplam	100	100	100	100	100

TABLO 3.b
Şehirli Çalışmayan Kadınların Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	4,80	6,60	8,80	26,80	18,80
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	70,40	57,30	70,20	61,80	63,50
Lise ve dengi	24,30	30,70	16,90	8,80	14,90
Yüksek okul ve dengi	0,30	5,30	3,90	2,40	2,70
Y. lisans ve doktora	0,00	0,04	0,11	0,09	0,07
Toplam	100	100	100	100	100

TABLO 3.c
Köylü Çalışan Kadınların Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	12,90	12,40	15,40	42,10	31,20
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	80,30	75,00	75,30	54,70	63,10
Lise ve dengi	6,70	10,30	6,30	2,10	4,30
Yüksek okul ve dengi	0,06	2,33	3,01	1,00	1,29
Y. lisans ve doktora	0,00	0,01	0,08	0,06	0,05
Toplam	100	100	100	100	100

TABLO 3.d
Köylü Çalışmayan Kadınların Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	1,10	4,20	6,80	50,00	27,50
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	81,20	43,90	65,20	40,00	54,80
Lise ve dengi	17,40	41,40	19,30	6,40	14,10
Yüksek okul ve dengi	0,23	10,35	8,58	3,40	3,48
Y. lisans ve doktora	0,00	0,11	0,12	0,12	0,08
Toplam	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK 2000 Nüfus Sayımı.

TABLO 4.a
Şehirli Çalışan Erkeklerin Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	1,60	1,30	0,80	1,90	1,60
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	75,80	54,50	53,30	58,40	58,40
Lise ve dengi	22,40	35,90	29,40	22,00	25,40
Yüksek okul ve dengi	0,22	8,15	15,54	16,43	13,68
Y. lisans ve doktora	0,00	0,12	0,87	1,25	0,91
Toplam	100	100	100	100	100

TABLO 4.b
Şehirli Çalışmayan Erkeklerin Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	1,80	2,70	5,10	11,10	7,20
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	70,10	32,30	55,80	70,30	64,10
Lise ve dengi	27,80	55,10	27,80	11,80	22,80
Yüksek okul ve dengi	0,30	9,79	10,89	6,43	5,67
Y. lisans ve doktora	0,00	0,08	0,36	0,27	0,19
Toplam	100	100	100	100	100

TABLO 4.c
Köylü Çalışan Erkeklerin Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	4,80	3,30	3,10	11,30	8,60
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	80,80	66,70	72,30	76,70	75,40
Lise ve dengi	14,30	25,60	17,10	7,50	11,70
Yüksek okul ve dengi	0,13	4,43	7,37	4,25	4,24
Y. lisans ve doktora	0,00	0,02	0,19	0,18	0,14
Toplam	100	100	100	100	100

TABLO 4.d
Köylü Çalışmayan Erkeklerin Eğitim Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	Toplam
Okuma yazma yok	0,60	1,90	4,60	31,20	11,90
Okul bitirmede ya da ilk ve orta dengi	78,70	21,90	39,10	55,30	60,90
Lise ve dengi	20,40	62,50	37,00	7,80	22,30
Yüksek okul ve dengi	0,28	13,62	18,77	5,38	4,81
Y. lisans ve doktora	0,00	0,07	0,52	0,22	0,12
Toplam	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK 2000 Nüfus Sayımı.

tığımızda %53,3 orta okul mezununa karşı %15,5 üniversite mezunu erkeğin çalıştığı görülmektedir. Şehirde yaşayan aynı yaş grubundaki kadınlar arasında çalışanların üniversite mezunu olanların %42,4'lik bir orana sahip olduğunu hatırlarsak kadınların şehirlerde iş bulabilmek için daha iyi eğitilmiş olmaları gerektiği sonucuna varabiliriz. 25-29 yaş grubuna köyde yerleşik ve çalışan erkekler açısından baktığımızda (Tablo 4.c) bunların %72,3'ünün orta ve dengi okul mezunu olduğunu %7,4'ünün yüksek okul mezunu olduğunu görmekteyiz.

Konuyu çalışmayan erkekler açısından incelediğimizde, örneğin 25-29 yaş grubundan şehirli çalışmayan erkeklere baktığımızda (Tablo 4.b) bunların %55,8'inin orta ve altı okul mezunu oldukları görülmektedir. 25-29 yaş grubu açısından ve eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde, şehirde çalışan erkek ile çalışmayan erkeğin orta ve dengi altı okul mezunu ve lise ve dengi okul mezunu olanların aralarında işbulma açısından bir fark yoktur. Ancak şehirde yerleşik çalışmayan erkekler ile çalışan erkeklerin üniversite mezunu olma açısından aralarında bir fark görülmektedir. Örneğin 25-29 yaş grubundaki şehirde yaşayan erkeklerin çalışanlarının %15,5'i yüksek okul mezunu iken, çalışmayan erkeklerin %10,9'u yüksek okul mezunudur (Tablo 4.a ve b). Yüksek eğitilmiş genç erkeklerin köylerde iş bulma açısından şansları şehirdeki erkeklere göre düşüktür (Tablo 4.d).

Özetle, şehirde çalışan erkeklerin köyde çalışan erkeklere göre daha eğitilmiş oldukları anlaşılmaktadır. Şehirde yerleşik genç erkeklerin arasında üniversite mezunlarının çalışma oranları daha yüksektir. Şehirlerde işsizlik çok yüksektir ve şehirlere yönelik hem işgücünün eğitimini artırıcı hem de istihdam dostu ekonomi politikalar birincil önemlidir.

Kimler Genç İşsiz? Dezavantajlı Gençler

Türkiye için "kimler genç işsiz?" sorusu sorulduğunda, bildik cinsiyet, eğitim düzeyi ve bölgesel farklılıklara bakmak yeterli olmayacaktır. "Dezavantajlı gençler" olarak tanımlanabilecek gençler için ayrı politikalar tasarlamak gereklidir. Dezavantajlı gençlik kavramı gençlerin

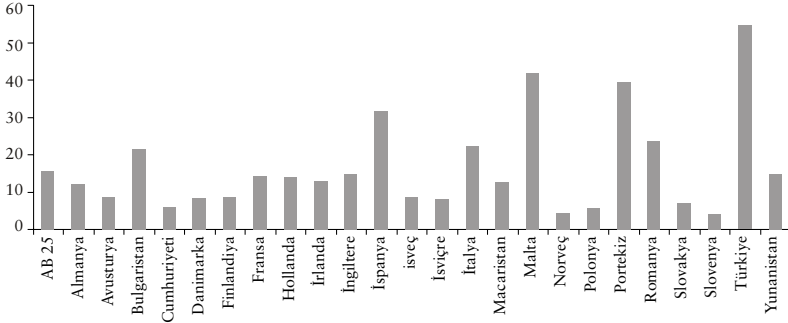
etnik ve kültürel kimlikleri, ailelerin yoksulluğu, göç etmek zorunda kalmış olması, engelli olması, eğitim olanaklarının ve kalitesinin düşük olduğu bölgelerde oturması, erken okulu terk etmek zorunda kalmış olması gibi durumlara maruz kalmış gençleri tanımlamaya yönelik kullanılmaktadır. Yukarıda sayılan ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi dezavantajların üstüste bindiği durumlarda ise sosyal bir dışlanmıslıktan söz edilebilir (Estivill, 2003).⁷

Dezavantajlı gençliğe yönelik bir perspektif oluşturabilmek için öncelikle dezavantajları yalnızca bireysel donanım eksikliğine bağlamak ve bireyleri sorumlu tutmaktan kaçınmak gerekmektedir. Bu nedenle toplumsal yapıdan kaynaklı yapısal ihtiyaçların dikkate alınması gerekmektedir. Ancak, dışlanmıslığın etnik, cinsel tercih vb. gibi çok boyutluluğu hatırlandığında, farklı bireysel ve kurumsal ihtiyaçların da dezavantajlı gençlere yönelik politikalar oluşturulmasında dikkate alınması gerekir. Bu anlamda dezavantajlı gençlik için istihdama geçiş yolları salt bir işgücü piyasası ile ilgili nitelik ve eğitim uyumsuzluğu olarak anlaşılamayacağı gibi sosyal içermeye yönelik gençlik politikalarının uygulanması da gündeme gelmektedir (Estivill, 2003; Walter ve Pohl, 2005; McGrath, 2002). Dezavantajların gençlerin işgücü piyasası ile ilişkileri açısından en önemli sonuçları uzun dönemli işsizlik, yoksulluk ve erken okul bırakma olarak tanımlanmaktadır. Genç işsizlik oranlarını daha önce ele almıştık. Çizim 2’de erken okul terketme oranları görülmektedir.

AB (25) ülkelerinin ortalama erken okul bırakma oranı %15,6’dır. Çizim 2’de, okulu erken bırakma oranında ise alt sınır %4,2 ile Slovenya’ya üst sınır ise %39,4 ile Portekiz ve %42 ile Malta’ya aittir. Türkiye’de bu oran yine Eurostat verilerine göre %54,6’dır. Genç yoksulluğu ise, yine Eurostat verilerinde gelirin median değerinin %60’ının altında gelir elde etmek olarak tanımlanmakta ve 2004 yılı için, AB (25) için 19, AB (15) için %20, Türkiye için %26 verilmektedir. Tanım gereği yüksek gelir farklılıklarının olduğu

7 Bu konuda ayrıca bu kitapta yer alan Yurttagüler ve Yentürk’ün makalelerine bakılabilir.

ÇİZİM 2
15-24 Yaş Aralığında Olup Okulu Terk Edenlerin Oranı, 2004

Kaynak: Eurostat.

ülkelerde genç yoksulluğu yüksek çıkabilmektedir. Örneğin Çek Cumhuriyeti'nde genç işsizliği %9 iken, Fransa'da %16, Birleşik Krallık'ta ve Bulgaristan'da %18, Hollanda ve Romanya'da %20, İspanya ve Polonya'da %21 çıkmaktadır. Özetle, işgücü piyasası ile ilgili olarak dezavantajlı gençleri tanımlamak için başvurulan en temel üç gösterge olan işsizlik, erken okul bırakma ve genç yoksulluğu açısından Türkiye'nin değerleri oldukça kötüdür.

Türkiye'de dezavantajlı gençlere yönelik merkezlere olan ihtiyaçla ilgili bir kestirim yapabilmek çok zordur. Çünkü bunlar arasında aynı zamanda yoksul, göç etmiş, eğitimsiz, farklı etnik kimlik taşıyan dolayısıyla birçok dezavantajı üstüste binmiş bu anlamda sosyal dışlanmış genç sayısına ulaşmak çok kolay değildir. 2000 Nüfus Sayımı'nda yer alan sorular içinden 15-19, 20-24 yaş grubundaki dezavantajlı gençlerin sayısı Tablo 5'ten izlenebilir.⁸ Tablo 5'ten görülebileceği gibi, Türkiye'de, elde edilebilecek veriler ışığında değişik dezavantaj tanımlarına bağlı olarak, yaklaşık 6.000 ile 170.000 arasındaki 15-24 yaş grubunda kalan gençten dezavantajlı diye söz edebiliriz.

8 Tablo 5'te yer alan üç ayrı dezavantajlı genç tanımına göre genç sayısının şehirlere göre dağılımı için bkz. Yentürk ve Başlevent, 2007. <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>

TABLO 5

	İşsiz/işgücüne katılmayan, 5 yıl önce göç etmiş, lise altı okul mezunu, hane kişi sayısı 6 ya da çok, oda sayısı iki ya da az		İşsiz/işgücüne katılmayan, 5 yıl önce göç etmiş lise altı okul mezunu, hane kişi sayısı 6 ya da çok, oda sayısı iki ya da az, banyo dışarıda ya da yok		İşsiz/işgücüne katılmayan, lise altı okul mezunu, hane kişi sayısı 6 ya da çok, oda sayısı iki ya da az	
	15-19	20-24	15-19	20-24	15-19	20-24
Türkiye	12.300	7.000	4.020	1.760	120.880	48.300

Kaynak: TÜİK, 2000 Nüfus Sayımı.

Sayı olarak karşılaştırılması zor bile olsa, AB sosyal fonlarından da yararlanarak İrlanda'da dezavantajlı gençlere yönelik kurulan merkezler (YouthReach) bu konuda başarılı bir örnektir. YouthReach İrlanda'da 15-19 yaş grubundaki gençlere genel eğitim, meslek eğitimi ve iş deneyimi bileşimi sunmayı hedeflemektedir. İrlanda'da var olan bu merkezler en dezavantajlı kesimlerin oturduğu şehir ve kırsal alanlarda kurulmuştur. YouthReach kendisini şöyle tanımlamaktadır: “Örgün eğitimi başaramamış ya da sürdürmemiş gençler için bir öğrenme ortamı yaratmak, bireyi bir bütün olarak algılayarak, katılımcı merkezli, takım çalışmasını ve eğitmen ile eşit ve yakın ilişki kurulmasını öne çıkaran, katılımcıların kendini ifadelerine olanak sağlayan, mesleki bilgiler yanısıra kişisel gelişime yönelik iletişim becerileri, sağlık, vatandaşlık gibi konularda farkındalık yaratan, katılımcıların kendi kimliklerine, kendi yapabildiklerine saygı duymalarını sağlayan, derslere devamı teşvik eden, eğlenceli ve arkadaşça bir ortamda, sınav ve not kaygısından çok başarıyı ön plana çıkaran, süre ve içerik olarak katılımcının ihtiyaçlarına dayalı olacak şekilde tasarlanmış esnek bir arkadaş” (YouthReach, 2006).

Dezavantajlı gençlere yönelik çalışmalar yapan merkezlerin gençlerin güçlenmelerine katkı sağlayarak sosyal içermeye yönelik so-

nuçlar sağlayabilmeleri önemlidir.⁹ Sosyal içerme söz konusu olunca, merkezlerin çalışmalarına yönelik iki önemli yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Birincisi gençlerin güçlendirilmesi, ikincisi ise konunun sadece piyasa-yönelimli bir “geçiş süreci” olarak algılanmamasıdır. Çünkü böyle bir odaklanma bu gençlerin yetişkin olana değin yapacakları her şeyin piyasada işe yaraması açısından değerlendirilmesine neden olacak ve gençlerin toplumsal yaşama katılım ile ilgili kendi farklı yol ve yordamlarını anlamsız hale getirecektir (McGrath, 2002). Diğer yandan, güçlendirme önemlidir çünkü dezavantajlı gençler sadece iş bulmak konusunda güçsüz değildirler aynı zamanda yurttaş olarak toplumsal kararlara katılımında, yurttaş olarak haklarını savunmak, bağımsız bireyler olmak ve toplumsal değişimin öncüsü olmak açısından da güçsüzdürler. Gençler eğitim, beceri gibi beşeri sermayelerini geliştirmek kadar sosyal ilişkiler kurmak, ağlara katılmak gibi sosyal sermayelerini de geliştirmek ihtiyacındadırlar.

Bu tür merkezlerin bütçeleri uluslararası sosyal fonlardan, belediyelerin bütçelerinden ve işsizlik fonundan finanse edilebilir. Merkezi hükümet bütçesinden de bu tür merkezlere kaynak ayrılması gerekmektedir. Günümüzde dış borç ödemek amacıyla merkezi hükümet bütçesinden önemli bir faiz dışı fazla sağlanmaktadır. Bu faiz dışı fazladan ayrılacak küçük bir miktar bu tür merkezlerin finanse edilmesinde kullanılabilir. Özellikle eğitim ve staj faaliyetlerinin düzenlenmesinde üniversiteler, meslek odaları, STK’lar ve özel sektör bu tür merkezleri insan kaynağı ve finansal kaynak konusunda destekleyebilirler. Türkiye’de genç işsizlik oranları ve sürekliliği, sadece firmaların ya da devletin iş yaratması ile mücadele edilebilecek boyutta değildir. Bu sorun tüm dünya için geçerlidir, bu nedenle sosyal koruma kurumlarının yaygınlaştırılması ile birlikte düşünülmeli (ILO, 2003), sosyal yardım harcamalarından desteklenebilmelidir.¹⁰

9 Dışlanmışlar arasında, gençlerin yetişkinlere göre daha fazla dışlanmışlık hissettiklerini gösteren bir çalışma için bkz. Adaman ve Keyder, 2006.

10 Türkiye’de işsizlik sigortası fonunda birikmiş olan 2007 ortalarında 26 milyar YTL bulunmaktadır (www.iskur.gov.tr). İŞKUR tarafından işsizlik sigortası kapsamında işsizlere yönelik olan

GENÇ İŞSİZLİĞİNİ ETKİLEYEN ÇEŞİTLİ FAKTÖRLER

Genç işsizliğini etkileyen çeşitli faktörlerin ele alınacağı bu ikinci bölümde genç ve yetişkin işgücü piyasalarının farklılıkları ile işgücü arzı ve talebine yönelik nasıl farklılık gösterdiğine bakılacaktır. Bu çalışmada genç işgücü arzı ve talebine yönelik tüm unsurların tartışılması amaçlanmaktadır. İşgücü arzına yönelik katılım oranı ve çalışmama nedeni, işgücü tabebine yönelik gençlerin hangi sektörlerde istihdam edildiği, kayıt dışı istihdam ve büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiye bakılacaktır. Bu bölümde, önce genel işgücü piyasasında işsizliği etkileyen faktörlerin genç işsizliği üzerindeki etkisi incelenecektir.

Genç ve Yetişkin İşsizliği Arasındaki Bağlantı

Yukarıda, Çizim 1'de görüldüğü gibi genç işsizliğindeki gelişmelerle toplam işsizlikteki gelişmeler oldukça benzer bir gelişme göstermektedir. Yetişkin işsizliğinin genç işsizlik ile ilişkisinin çok yakın çıkması, işgücü piyasasını etkileyen koşulların genç işgücü piyasası için de geçerli olduğuna yönelik bir işaret olarak kabul edilebilir. Diğer yandan genç işsizliği genç nüfusun payı ile de ilgili olabilir. Gençler, eğer yaşları ve işgücü piyasasında tecrübesiz olmaları nedeniyle belli bazı işler için rekabet ediyorlarsa, genç nüfusun payının yükselmesinin, gençlik işsizliğine olumsuz katkı yapması beklebilir.

Yentürk ve Başlevent, (2007)'de Korenman ve Neumark (1996)'nın yöntemi izlenerek, işgücü piyasasında yetişkinler için geçerli olan işsizlik oranının ve genç nüfus payının genç işsizliğine etkisi tahmin edilmiştir. Buna göre, yetişkin işsizlik oranındaki yüzde 10'luk bir artış (örneğin yüzde 10'dan yüzde 11'e), genç işsizlik oranında %6,5'luk bir artışa yol açmaktadır. Genç nüfus payında %10'luk bir artışın etkisi ise yüzde 3,8 olarak kestirilmiştir.

eğitimlerin kaynağı İşsizlik Sigorta Fonu'dur. Kırsal kesimden şehirlere göç eden ve gecekondulara yerleşen genç kadınlara yönelik İŞKUR'un yaptığı mesleki eğitimlerin kaynağı UNICEF'tir. Dünya Bankası ve bütçe kaynaklı "İstihdam ve Eğitim Projesi", Dünya Bankası'ndan sağlanan krediyle desteklenen özelleştirme sonrası işsizlere yönelik "Özelleştirme Sosyal Destek Projesi", "İşgücü Uyum Projesi", Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan desteklenen "Bilişim Çıkarıklık Projesi" örnek olarak verilebilir (www.iskur.gov.tr).

Özetle, Türkiye’de işgücü piyasasını etkileyen koşullar genç işsizliğini de önemli oranda etkilemektedirler. Diğer yandan, genç nüfusun payının yükselmesinin de genç işsizliği üzerinde etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla, işgücü piyasası ile ilgili tartışılan tüm politikalar genç işgücü piyasası içinde önemli olmaktadır. Ayrıca, Türkiye’de regülasyonlar anlamında bir katılıktan söz edilebilse bile, özellikle uygulamada esnekliklerin yaygın olduğu görüşü önemlidir (Gürsel vd., 2004). Bu görüş özellikle pazarlık şansı düşük olan gençler için geçerlidir.

İşgücüne Katılım

Tablo 6, yaş grubuna göre gençlerin eğitime katılma, eğitimde olmayanların ise istihdam edilme, işsiz olma ve işgücüne katılma oranlarını vermektedir. Tablodan çıkan en önemli sonuçlardan birisi Türkiye’de her yaş grubunda gençlerin eğitime katılma oranının çok düşük olduğudur (1. sütun). Eğitimde olmayan gençlerin oranı (sütun 2) kendi içinde istihdam edilen (sütun 3), edilmeyen (sütun 4) ve işgücüne katılmayan (sütun 5) olarak üç ayrı kategoride incelendiğinde, özellikle kadınlarda eğitimde olma oranının çok düşük olduğu ve 20 yaş sonrasında işgücüne katılımın da çok düşük olduğu görülmektedir. Yani Türkiye’de genç kadınlar gerek eğitime gerek işgücüne katılma oranı açısından çok kötü durumdadır.

Genç kadınların işgücüne katılım oranı 25-29 yaş grubunda bir önceki yaş grubuna göre düşmektedir. Dolayısıyla, 20-24 yaş grubunda işgücüne katılan genç kadınların bir kısmının evlilik ve çocuk sahibi olma gibi nedenlerle işgücü piyasasından çekilmeleri söz konusu olurken, daha sonra işgücü piyasalarına yeniden dönmeleri ise çok yaygın değildir (Gürsel vd., 2002). Erkeklerde yaş ilerledikçe işgücüne katılma ve istihdam artış göstermektedir.

İşgücüne katılım Türkiye’de tarım ve tarım dışı olarak ayrı ayrı incelenmelidir. İşgücüne katılımın temel göstergesi olan işgücüne katılım oranını çeşitli yaş grupları için, ilgili yaş grubunda işgücüne dahil olanların yine aynı yaş grubunun nüfusuna oranı şeklinde hesaplıyoruz. Tarım dışı katılım oranı olarak üretmeye çalıştığımız değişken

TABLO 6
Yaş Grubuna Göre Gençlerin Eğitimde Olma ve Eğitimde Olmama, İstihdam Edilme ve Edilmeme ve İşgücüne Katılım Oranları, 2003

	Yaş	Eğitimde	Eğitimde olmayan			
		Eğitimde olan oranı	Eğitimde olmayan oranı	İstihdam edilen	İstihdam edilmeyen	İşgücüne dahil olmayan
		1=2+3+4	2	3	4	
Türkiye (toplam)	15-19	46	54	39	9	52
	20-24	16	84	43	12	44
	25-29	4	96	55	8	37
Türkiye (erkek)	15-19	52	48	53	13	34
	20-24	20	80	63	19	18
	25-29	5	95	81	12	8
Türkiye (kadın)	15-19	39	61	27	5	68
	20-24	12	88	28	7	65
	25-29	2	98	28	4	68

Kaynak: OECD, 2006.

ise hem işgücü hem de nüfus rakamlarından tarım istihdam rakamlarını çıkararak elde edilmiştir.

Yetişkin ve genç kadınların işgücüne katılımı çok düşüktür (Tablo 7a). Son yıllarda, eğitime katılmanın artması nedeniyle bu oran 15-19 yaş grubu için daha da düşmektedir. Tarım dışında kadınların %85'i işgücüne katılmamaktadır. 20-29 yaş grubunda bu oran %75'e düşmektedir. Bir başka deyişle Türkiye'de tarım dışında 20-29 yaş grubundaki genç kadınların sadece %25'i işgücüne katılmaktadır. Eğitimde olma durumunun artması ve eğitim süresinin uzaması ile birlikte kadın işgücünde 15-19 yaş grubunun işgücüne katılımında düşme çok belirgindir. Kadınların şehirlerde işgücüne katılım oranı yüksek öğretimlielerde daha yüksektir. Uzun dönemde genç kadınların eğitimde kalma sürelerinin uzaması özellikle şehirde yaşayan kadınların işgücüne katılımını artırıcı etki yapacaktır. Özellikle 20-29 yaşında olup ta-

TABLO 7a
İşgücüne Katılım Oranı

	(Kadınlar, tarım dışı)				(Kadınlar, tarım ve tarım dışı)			
	15-19	20-24	25-29	15+	15-19	20-24	25-29	15+
1988	17,7	23,0	19,2	14,1	40,5	40,8	35,9	34,3
1989	18,5	23,3	19,7	14,8	41,3	41,8	37,2	36,1
1990	16,3	22,3	17,8	13,4	38,4	40,7	35,8	34,1
1991	14,6	21,7	17,3	12,8	39,8	40,8	34,3	34,1
1992	14,6	24,3	18,0	14,0	35,0	40,6	33,8	32,7
1993	12,9	19,6	17,7	12,1	29,1	33,6	29,6	26,8
1994	13,6	21,9	19,3	13,5	33,6	38,1	33,4	31,3
1995	13,0	21,0	19,2	13,1	32,3	36,2	34,1	30,9
1996	11,8	20,2	17,8	12,4	32,1	36,2	32,1	30,6
1997	12,9	23,1	18,7	13,1	28,4	36,1	31,1	28,8
1998	13,1	22,1	20,0	13,2	28,4	35,0	33,3	29,3
1999	13,1	24,2	20,3	14,2	28,8	37,6	32,1	30,0
2000	12,4	21,8	20,8	13,5	24,4	31,5	31,7	26,6
2001	11,2	21,8	20,2	13,4	23,1	33,5	30,9	27,1
2002	11,9	24,7	23,2	15,0	23,1	34,5	32,6	27,9
2003	11,2	23,9	23,6	14,7	20,9	32,3	32,1	26,6
2004	10,3	24,1	22,9	14,1	19,0	32,7	31,2	25,4
2005	10,9	25,2	24,4	15,0	18,0	31,9	31,4	24,8
2006	11,3	25,4	25,6	15,8	17,7	31,4	31,9	24,9

rım dışındaki kadınların işgücüne katılımlarında 1980'lerin sonundan itibaren görülen artışın devam etmesi beklenmelidir.

Kadınların işgücüne katılımının %15'e ulaşması ile 2001 krizi birlikte olmuştur. Tarım dışı kadının işgücüne katılımında benzer bir artış 1994 krizi ile kendini göstermiştir. Kadınlarda görülen bu "ek çalışma etkisi" genç kadınlar kadar yetişkin kadınlarda da kendini göstermektedir. İşgücüne katılımın şehirli kadınlarda artması krizle birlikte gerileyen aile gelirlerini telafi etmek için daha niteliksiz ve daha düşük ücretli işlere kadınların razı olarak işgücü pazarına girmeleri olarak düşünülebilir¹¹ (Başlevent ve Onaran, 2003; Gürsel ve Tunalı,

¹¹ Bu konu uluslararası yazında ilk olarak Long (1953) tarafından ele alınmış, Heckman ve MacCurdy (1980) ve Lundberg (1985) gibi iyi bilinen makalelerde de ek çalışma etkisinin varlığı

2006; Gürsel vd., 2002 ve 2004). 2001 krizi ile işgücü pazarına giren kadınlardaki artış esas olarak 20-29 yaş grubundaki genç kadınlardan kaynaklanmaktadır. İleride erkeklerin katılım oranı incelenirken değinileceği gibi, genç ve yetişkin erkeklerde 2001 krizi ile birlikte ek çalışma etkisi ortaya çıkmamaktadır. Bu anlamda ek çalışma etkisi yaş grubuna göre değil cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

Kadınların işgücüne katılmaya karar vermelerindeki en temel iktisadi etkenler ücret, aile reisinin kazancı, emeklilik sistemi ve yüksek işsizlik sayılabilir. Kadınların aile içinde yerine getirdikleri bakım, temizlik ve gıda üretimi gibi ekonomik faaliyet sayılmayan işleri yerine getirmelerinin piyasa kuralları içinde hizmet olarak satın alınmadığı için işgücüne katılım olarak görülmemesi de katılımın düşük olmasının nedenlerindedir. Nitekim ileride inceleneyeceği gibi, şehirlerde çalışmayan kadınların %85'i ev kadını oldukları için çalışmadıklarını belirtmektedirler. Diğer yandan ev işlerinde gündelikçi olarak çalışan şehirlerde yaşayan düşük eğitimli kadınlarda yaptıkları işi geçici (kocalarının işsizliği süresince) ya da yapılan işin ücretli emek ilişkisinin ötesine geçen çeşitli farklılıklar taşıması nedeniyle çalışma değil "ev işine gitmek" olarak tanımlamaktadırlar (Bora, 2005). Ayrıca, kriz dönemlerinde aile gelirinin düşmesi ile birlikte genç kadınların düşük gelirle ve kayıt dışı olarak çalışmayı göze almaları ve yaygınlaşmaya başlayan ev eksenli çalışan kadınların işgücüne katılmıyor olarak görülmesi katılım oranının düşük olmasının nedeni olarak sayılabilir.

Erkeklerin işgücüne katılımı 2006 yılında %70'ler civarındadır (Tablo 7b). Ücretlerin ve iş koşullarının çok iyi olduğunu söyleyemeyeceğimiz bir işgücü pazarı için bu oran oldukça yüksek bir katılım oranıdır. İşgücüne katılım oranı üzerinde ücretler kadar toplumun erkeklere ailelerini geçindirmek konusunda yükledikleri sorumluluk da etkili olmaktadır. Erkeklerin işgücüne katılım oranı 1998-2006 döneminde %80'den %70'e düşmüştür. Tarım dışında ise %75'ten %67'ye düşmüştür. 2001 yılında yaşanan krizin erkeklerin her yaş grubunda işgücüne

gösterilmiştir. Ancak Benati (2001)'de belirtildiği üzere, yazında söz konusu etkinin ampirik olarak gözlemlenemediği birçok çalışma da yer almaktadır.

TABLO 7b
İşgücüne Katılım Oranı

	(Erkekler, tarım dışı)				(Erkekler, tarım ve tarım dışı)			
	15-19	20-24	25-29	15+	15-19	20-24	25-29	15+
1988	53,4	83,2	97,3	74,9	64,2	87,5	97,9	81,2
1989	49,9	83,1	97,2	74,0	60,7	87,3	97,8	80,6
1990	51,6	84,0	96,0	73,0	61,8	88,0	96,8	79,7
1991	49,3	80,2	96,3	73,5	61,1	85,2	97,1	80,2
1992	44,8	82,0	96,3	73,1	56,5	86,2	97,1	79,6
1993	40,2	79,3	95,9	71,2	52,4	84,3	96,8	78,0
1994	42,5	80,4	95,8	71,9	54,3	84,9	96,7	78,5
1995	39,4	75,7	95,2	70,9	50,4	81,2	96,2	77,8
1996	38,4	75,7	95,7	70,5	49,9	81,3	96,6	77,3
1997	39,5	71,9	95,4	69,8	50,2	78,3	96,3	76,7
1998	37,7	71,0	95,1	70,0	48,3	76,6	96,0	76,7
1999	38,0	70,6	92,9	69,5	48,4	76,2	94,2	75,8
2000	36,1	67,0	89,2	67,7	45,6	71,9	90,9	73,7
2001	33,5	66,8	88,5	66,7	43,2	71,9	90,3	72,9
2002	32,2	65,2	89,1	66,2	39,7	69,4	90,5	71,6
2003	29,0	64,6	89,0	65,1	35,5	68,4	90,2	70,4
2004	28,2	69,4	91,4	66,8	35,7	73,6	92,5	72,3
2005	30,8	70,1	92,0	67,7	36,0	73,2	92,9	72,2
2006	31,3	69,5	90,8	67,3	35,5	72,1	91,6	71,5

katılım oranını düşürmüştür. Krizin genç erkeklerde işgücüne katılımının artmaması “ek çalışan etkisi”nin sadece genç kadınlarda görüldüğünü düşündürmektedir. 2003 yılından itibaren yaşanan ekonomik büyümenin etkisiyle, 2003 yılı erkeklerin her yaş grubunda işgücüne katılım oranının arttığı bir yıldır. 25-29 yaş grubunun katılımı tarım ve tarım dışı için %90'lardır. Bu katılım oranı çok yüksek olmakla birlikte 1980'lerden bu yana hafif de olsa bir düşüş görülmektedir. Bu yaş grubunda 1993 tarihinden itibaren başlayan işgücüne katılım oranındaki hafif azalma süreklilik göstermektedir. 15-19 yaş grubunda görülen işgücündeki ciddi azalma ise eğitimde kalmanın yükselmesiyle olmuştur.

Genç erkeklerin eğitimde kalma süreleri her yaş grubunda uza-

maktadır. Eğitimli olmanın gelecekte yaratacağı ek ücret beklentisi yüksektir. Dolayısıyla eğitim süresinin uzaması, eğitimde kalmanın maliyeti ve kaybettireceği fırsat maliyetinden daha yüksek bir gelir beklentisi olduğunu göstermektedir. Yeni mezun gençlerin ücret beklentilerinin yüksek olması da bir oranda eğitim nedeniyle katlanılan maliyetin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Yüksek ücret beklentisi yeni mezun gençlerde işsizliğin nedenlerinden biri olmaktadır.

Gençlerin Çalışmama Nedeni

Bu alt başlıkta 2000 Nüfus Sayımı verilerinden yola çıkılarak şehirde veya köyde yerleşik; çalışan veya çalışmayan genç kadınların ve erkeklerin eğitim durumları yaş gruplarına göre ele alınacaktır. TÜİK, 2000 Nüfus Sayımı bilgileri kadınları ve erkekleri çalışan ve çalışmayanlar diye ayırarak çalışmama nedenlerini sorgulamıştır.¹²

2000 Nüfus Sayımı verileri ile Hane Halkı İşgücü Anketi verileri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Nüfus sayımı verilerinde, işgücüne katılmayanlar ve işsizler anlamında bir ayırım yoktur. Diğer yandan soruya “çalışıyorum” diye cevap verenlerin içinden istihdam ve eksik istihdam ayırımı yapma olanağı yoktur. Bu nedenle Nüfus Sayımı verilerinde özellikle köyde yerleşik kadınlar içinde çalışanların sayısı, hane halkı verilerinde kırdaki yerleşik kadınların içinde çalışanların sayısından yüksek çıkmaktadır. Ancak Nüfus Sayımı verilerinden çalışmayanların çalışmama nedenlerini ve “çalışıyorum” diyen kadınların iş durumlarını kadın/erkek ve köy/şehir olarak ayrı dört alt boyutta elde etmenin mümkün olması nedeniyle, aşağıdaki incelemede Nüfus Sayımı verileri kullanılmıştır.

Şehirlerde yerleşik kadınların arasında çalışıyorum diyenlerin oranı %13 ile %32 arasında değişmektedir (Tablo 8). Şehirde çalışan kadınların çok düşük bir yüzdesi ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığını

12 2000 Nüfus Sayımı'nda “Bir işte çalıştı mı?” sorusunun cevabında 5 cevap seçeneği bulunmaktadır: 0 = 0-11 yaş veya çalışmayan; 1= Ücretli, maaşlı ve yövmiyeli; 2=İşveren; 3= Kendi hesabına; 4= Ücretsiz aile işçisi. Aynı sayımda “Çalışmama nedeni?” sorusunun cevabında 8 cevap seçeneği bulunmaktadır: 0 = 0-11 yaş veya çalışan; 1= İş buldu başlayacak; 2= Öğrenci; 3= Ev kadını; 4= Emekli; 5= İrad sahibi; 6= Diğer; 9= Bilinmeyen.

belirtmektedir. Şehirli kadınlarda ev kadınlığı esas olarak çalışmama olarak algılanmaktadır. **Tablo 8'**de görüldüğü gibi çalışmıyorum diyen şehirli kadınların çalışmama nedeni olarak ev kadını olmaları kimi yaş gruplarında %90'ı geçmektedir.

TABLO 8
Şehirlerde Yerleşik Kadınların Çalışma Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	15+
Toplam şehirde yaşayan kadın	113.030	110.526	100.227	453.901	777.684
Çalışıyor (toplamın %'si olarak)	20,40	31,62	27,60	13,37	18,82
Çalışan kadınlar içinde ücretsiz aile işçisi olanların oranı	1,98	1,88	2,83	5,94	3,76
Çalışmıyor (toplamın %'si olarak)	79,60	68,38	72,40	86,63	81,18
Çalışmayan kadınlar içinde çalışmama nedeni olarak ev kadını olduğunu belirtenlerin oranı	47,10	83,76	96,45	90,16	83,98

Kaynak: TÜİK, 2000 Nüfus Sayımı.

Köyde yerleşik kadınlarda ise durum farklıdır. **Tablo 9'**dan görüldüğü gibi köyde yaşayan kadınların çalışma oranı yaş gruplarına göre %74 ile %92 arasında değişmektedir. Köyde çalışan kadınların ortalama %86'sı ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Köyde çalışmadığını söyleyen kadın oranı çok düşüktür. Köyde çalışan kadınları ücretsiz aile işçisiyim demeye iten faktör şehirdeki kadınların aile içinde yerine getirdikleri bakım ve ev işleri değildir. Esas olarak kadının tarımsal üretimde bulunması ve bu üretim için ev dışı alanlara çıkıyor olmasıdır. Dolayısıyla ev dışına çıktığı andan itibaren yapılan iş çalışma olarak ve bir ücretsiz aile işçiliği olarak kabul edilmektedir. Ev içinde yapılan işin piyasa değeri ne olursa olsun toplumsal cinsiyet rolü açısından kadının doğal görevi olarak kabul edilmesi söz konusudur denilebilir.¹³

13 Bu konuda Bora, 2005 ve Özyeğin, 2004 kadınların ev kadını olmalarını kentlilikle ilgili olarak idealleştiriyor olabileceklerini, köylü kadınların annelik ile ücretli çalışmayı çelişkili olarak gördüklerini tartışmaktadırlar.

TABLO 9
Köylerde Yerleşik Kadınların Çalışma Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	15+
Toplam köylerde yaşayan kadın	62.569	52.931	45.876	250.081	411.457
Çalışıyor (toplamin %'si olarak)	73,78	92,00	92,30	88,40	87,07
Çalışan kadınlar içinde ücretsiz aile işçisi olanların oranı	87,04	86,70	88,39	85,63	86,28
Çalışmıyor (toplamin %'si olarak)	26,22	8,00	7,70	11,60	12,93
Çalışmayan kadınlar içinde çalışmama nedeni olarak ev kadını olduğunu belirtenlerin oranı	11,65	62,74	92,73	86,65	62,02

Kaynak: TÜİK, 2000 Nüfus Sayımı.

Şehirlerde yerleşik erkeklerin içinde 25-29 yaş grubunda olanların çalışma oranları %90'ı aşmaktadır. **Tablo 10**'da köyde yerleşik erkeklerle şehirde yerleşik erkekler arasında bir karşılaştırma olanağı kazanmak için ücretsiz aile işçiliği ve kendi hesabına çalışma seçeneklerine yer verilmiştir. Şehirlerde çalışan erkekler arasında kendi hesabına çalışma ve ücretsiz aile işçiliği düşüktür (**Tablo 10**), dolayısıyla geri kalan iki seçenek olan ücretli çalışma ve işveren olma payları yüksektir. Şehirlerde yerleşik ve çalışan erkeklerde ücretli ve maaşlı çalışma ağır basmaktadır.

TABLO 10
Şehirlerde Yerleşik Erkeklerin Çalışma Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	15+
Toplam şehirde yaşayan erkek	124.660	121.702	105.717	477.755	829.834
Çalışıyor	44,47	79,27	91,17	69,65	70,02
Ücretsiz aile işçisi	4,80	4,08	4,23	1,70	2,81
Kendi hesabına	1,25	2,95	9,02	17,82	12,31
Çalışmıyor	55,53	20,73	8,83	30,35	29,98

Kaynak: TÜİK, 2000 Nüfus Sayımı.

Köyde yaşayan erkekler arasında da (Tablo 11) çalışmıyorum diyenlerin oranı çok düşüktür. Çalışan genç erkekler de esas olarak ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarını belirtse de yaş grubu ilerledikçe kendi hesabına çalıştıklarını belirtmektedirler. Sanayi ve hizmetlerin yoğun olduğu şehirlerde ise işgücüne katılım esas olarak ücretli işçilikten geçmektedir.

TABLO 11
Köylerde Yerleşik Erkeklerin Çalışma Durumu

	15-19	20-24	25-29	30+	15+
Toplam köyde yaşayan erkek	59.317	51.438	48.274	255.880	414.909
Çalışıyor	66,41	92,87	97,97	94,37	90,60
Ücretsiz aile işçisi	60,03	45,51	35,59	12,49	24,58
Kendi hesabına	6,67	8,25	22,37	62,72	44,85
Çalışmıyor	33,59	7,13	2,03	5,63	9,40

Kaynak: TÜİK, 2000 Nüfus Sayımı.

Gençler Hangi Sektörlerde İstihdam Ediliyor?

Bu alt başlıkta gençlerin istihdam olanağı buldukları sektörlerin hangisi olduğu ve gençlerin kayıt dışı istihdamı olmak üzere iki önemli nokta incelenmeye çalışılacaktır. Hane halkı işgücü veri tabanı kullanılarak elde edilen sonuçlara göre gençlerin yetişkin insanlara göre imalat sanayi ve ticarete çalışma oranları daha yüksek iken sosyal işler, inşaat, diğer hizmetler ve tarımda daha düşük oranda çalışmaktadırlar. Gençlerin %26,3'ü imalat, %25,7'si ticarete, %24,4'ü tarım ve madencilikte çalışmaktadır.

TÜİK 2000 Nüfus Sayımı verilerinde çalıştığını belirtenlerin şehir ve köyde yaşayanlarının erkek ve kadın olarak hangi sektörlerde çalıştıkları Tablo 12'de oran olarak verilmektedir. Bu tabloya göre şehirde yaşayan yetişkin kadın ve erkeklerin tarım, sanayi ve hizmetlerde çalışma oranları çok benzeşmektedir.

Köyde yaşayan kadın ve erkeklerin durumları ise birbirine göre

farklılık göstermektedir. TÜİK 2000 Nüfus Sayımı’nda 2000’den az kişinin yaşadığı yerler olarak tanımlanan köylerde yaşayan her yaş grubundan kadınların ortalama %95’i tarımda çalışmaktadır. Köyde yaşayan erkeklerin ise farklı yaş gruplarına göre, %25 ile %43’ü sanayi ve hizmetlerde çalışmaktadır. Örneğin 15-19 yaş grubunda sanayi ve hizmetlerde çalışma %28 iken 20-29 arası yaş gruplarında %43’e ulaşmaktadır. 30 yaş üzeri yetişkinlerde ise sanayi ve hizmetlerde çalışma yine %26’ya düşmektedir. Bir anlamda köyde yaşayan kadın nüfus tarımda çalışan nüfus ile çakışırken, köyde çalışan erkekler için bu çakışma %70’ler civarında kalmaktadır.

TABLO 12
Şehirde ve Köylerde Yaşayan ve Çalışanların Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

	Şehirde yaşayanlar					Köylerde yaşayanlar				
	15-19	20-24	25-29	30+	15+	15-19	20-24	25-29	30+	15+
Kadın										
Tarım	5,1	2,8	2,8	6,3	4,7	94,4	92,8	93,7	97,4	96,0
Sanayi	41,2	27,9	21,7	19,4	24,6	3,2	2,5	1,6	0,7	1,4
Hizmetler	53,7	69,3	75,5	74,3	70,7	2,4	4,6	4,7	1,9	2,6
Erkek										
Tarım	2,4	1,8	2,7	4,9	3,9	71,2	55,6	56,1	72,7	68,4
Sanayi	33,4	19,5	28,5	22,7	24,0	9,1	8,5	11,6	6,2	7,5
Hizmetler	64,2	78,7	68,8	72,4	72,1	19,7	35,8	32,3	21,1	24,2

Kaynak: TÜİK, 2000 Nüfus Sayımı.

Yentürk ve Başlevent (2007)’de gençlerin yoğun olarak temsil edildiği ve edilmediği sektörler hesaplanmaktadır. Bu hesaplamalara göre her üç yaş grubunda (15-19; 20-24; 25-29) gençlerin en yoğun olarak temsil edildiği üç sektör dokuma-giyim, diğer imalat sanayi ve lokanta-otel sektörleri çıkmaktadır. Bunlar oldukça niteliksiz işgücünü gerektiren sektörlerdir. Diğer yandan 15-24 yaş grubunda olanların yoğunlukla temsil edildiği sektörler kişisel hizmet, orman ürünleri ve metal eşya makina sektörleridir. İsmi belirtilen son iki sektör giriş çı-kışları çok fazla ve düşük ücretli olduğu ikincil işler açısından (maran-

goz, makina tamirciliği) genç yaş grubuna istihdam sağlayan sektörler olabilir.

Genç nüfus sayısındaki artış ve gençlerin işgücüne katılımında olası artış dikkate alındığında gençlerin istihdamına yönelik iş alanlarının yaratılabilmesi önemli bir sorun olacaktır. Bu anlamda, gençlerin eğitim düzeyi yükselirken nitelikli işgücü kullanılan sanayi ve hizmet sektörlerine nitelikli istihdam olanağı artırılması önem kazanmaktadır. Özellikle istihdam dostu olarak bilinen hizmet sektörlerindeki istihdam olanakları gençlere yönelik yarı zamanlı çalışma olanakları ile paralel düşünülebilir.¹⁴ Gençlerin yetişkinlere göre çalışma oranlarının düşük olduğu sosyal hizmetler ve ulaştırma-haberleşme gibi yüksek teknolojilerin kullanıldığı sektörlerde çalışmalarını teşvik edecek politikalar tasarlanabilir.

Gençlerin kendileri için iş alanı yaratabilmeleri için sürekli eğitim ve danışma merkezleri içinde şirket kurma, yönetim, girişimcilik, yenilik yaratma ve teknoloji kullanımı ile ilgili eğitimlerin yer alması da önemlidir. Gençlerin yaratıcı fikirlerini geliştirebilmelerini destekleyen kurumlar genç işsizliğini azaltmak açısından kakıda bulunabilirler. Diğer yandan, iş kurma amaçlı sermayeye ulaşım ve kredi kullanımı için gençlere yönelik özel koşullar yaratılması, dezavantajlı gençler için mikro kredi uygulamaları gençlerin kendilerine istihdam alanları yaratmaları açısından vurgulanabilir.

Çalışan Gençler Kayıtlı mı Kayıt Dışı mı?

Türkiye’de katmanlı bir işgücü piyasasının varlığı bilinmektedir. Bu piyasada bir yandan daha yüksek nitelik, yüksek ücret ve daha sürekli iş sözleşmeleri varken ikincil işler ise daha niteliksiz, düşük ücretli, girişçılığın yüksek olduğu işlerdir. İkincil işlerin daha çok gençler ve kadınlar tarafından yapılan işler olduğu belirtilmektedir (Gürsel vd., 2004; Tunali ve Ercan, 1997). Örneğin kayıtlı olarak çalışanların gelirleri kayıt dışı çalışanların gelirlerinin iki katı çıkmaktadır (Gürsel vd., 2004).

¹⁴ Özellikle hizmet sektörü olan yazılım sektöründe gençlere yönelik eğitim ve sağlanan istihdam ile uluslararası rekabetin yakalanabilmesine iki örnek olarak Hindistan ve İrlanda verilmektedir.

Yine özellikle gençlerin yoğun olarak işteki durumunun ücretsiz aile işçisi olduğu, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların %86,2'sinin kayıt dışı olduğu belirtilmektedir (Gürsel vd., 2004).

Bu alt başlıkta önce gençlerin kayıt dışı istihdamının boyutlarına bakacağız. Sonra sosyal güvenlik sisteminin dünyada geçirmekte olduğu değişimi, özellikle dezavantajlı gençler açısından ortaya çıkan gelişmeler ışığında, ele alarak değerlendirmeye çalışacağız.

Tablo 13'ten görülebildiği gibi, erkeklerde ister kır ister kentte yaşasın¹⁵ her yaş grubundan gençlerin bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışma oranı yetişkinlere (30+) göre çok yüksektir. 15-19 yaş grubundaki erkeklerin kentte kayıt dışı çalışma oranı %76,6 iken kırdaki %89,4'tür. Genç erkekler arasında kayıt dışılığın çok yüksek

TABLO 13
2006 Yılında İstihdam Edilenlerin Kayıtlılık Durumu

	Kentte			Kırdaki		
	İstihdam (1)	Bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayan (2)	(2) / (1)	İstihdam (1)	Bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmayan (2)	(2) / (1)
Kadın						
15-19	190	134	70,5	262	239	91,2
20-24	445	160	36,0	335	274	81,8
25-29	546	137	25,1	366	290	79,2
30+	1.534	634	41,3	2.134	1.965	92,1
Erkek						
15-19	577	442	76,6	377	337	89,4
20-24	1.019	461	45,2	527	364	69,1
25-29	1.907	594	31,1	840	431	51,3
30+	6.867	2.026	29,5	4.409	2.341	53,1

15 TÜİK Hane Halkı İşgücü Anketinde kent kır ayrımında kır 20.000 kişinin üzerinde insanın yaşadığı yerler olarak tanımlanmaktadır.

olduğu, küçük ölçekli işyerlerinde (enformel sektörde) çalışma (tamirci, bakkal vs. yanında) çalışmanın yaygın olmasına dayalı olabilir.

Kadınlar açısından durum ilginçtir. Kentte çalışan kadınların 15-19 yaş grubunun kayıt dışı çalışma oranı %70,5'tir. Ancak 20-29 yaş gruplarında kadınların kayıt dışı çalışma oranı yetişkin kadınların kayıt dışı çalışma oranından düşüktür. Kentte çalışan genç kadınların daha eğitilmiş oldukları çalışmanın önceki bölümlerinde vurgulanmıştı. Genç kadınların yetişkin kadınlara göre sosyal güvenliği olan işlerde çalışması sahip oldukları eğitim düzeyi ile uyumaktadır.

Özetle, köyde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınlar hiçbir sosyal güvenceleri olmadan çalışmaktadırlar. Bu gençler için sosyal güvenlik ağı tasarlanması gündeme gelmelidir. Kentte yaşayan her yaş grubundan gençlerin bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı olmadan çalışma oranı yetişkinlere göre çok yüksektir. Kentte çalışan 15-19 yaş grubundaki genç kadınların yetişkin kadınlara göre kayıt dışı çalışma oranı daha yüksektir.

Enformel sektörde çalışan gençleri kayıt içine çekebilmek için yarı zamanlı ya da meslek öğrenme ve staj amaçlı çalışmaların sosyal güvenlik kapsamına alınmasının kolaylaştırılmasına yönelik önlemler alınması gündeme gelmelidir. Kayıt dışı istihdamla mücadelede belirli bir istihdam düşüşü öngörülmelidir (Taymaz ve Özler, 2005). Kayıt dışı istihdamın kayıt içine alınmasında ortaya çıkabilecek olan istihdam kayıplarının yetişkinlerden çok gençlerin istihdamını azaltma olasılığı vardır. Bu nedenle kayıt dışılıkla mücadelede, kayıtlılığın özellikle küçük ölçekli firmalara getireceği ek maliyetler dikkate alınarak yöntem belirlenmelidir.

Günümüzde sosyal güvenlik politikaları açısından iki önemli değişim daha ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi sürekli istihdam olanağına kavuşmuş kişilerin kazanılmış sosyal haklarının gittikçe aşındığı; koruma sağlanan risklerin azaldığı veya yükümlülük eşliğinin azaldığı bireysel tamamlayıcı sigorta sisteminin arttığı bir sistemin gelişmesidir. Ortaya çıkan ikinci değişim ise, yeni konjonktürde ortaya çıkan kısa süreli, mevsimsel işler, ev eksenli çalışma gibi yeni çalışma biçimleri ile hayatını kazanmaya çalışan kişilere yönelik sosyal güven-

celerin hiç olmamasıdır. Sosyal güvende yaşanan reformu sadece tam ve sürekli istihdama yönelik sosyal haklardaki azalma çerçevesinde tartışmak, çeşitli formlarda çalışan bu nedenle de sosyal güvenlik sistemi dışında kalan toplumun önemli bir kesiminin sosyal güvencesizliğini görmezlikten gelme riskini taşımaktadır.

Kısa süreli, mevsimsel işlerde çalışan gençlere, ev ekensli çalışan genç kadınlara, gündelikçi olarak çalışan genç kadınlara; ev kadını olarak yaşayan genç kadınlara, tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan gençlere yönelik, (istihdama yönelik aktif işgücü politikaları ile desteklenmelerinin yanı sıra) tam ve sürekli istihdamdan bağımsız, temel sağlık, sosyal emeklilik ve asgari işsizlik sigortası gibi sosyal güvenlik konularını kapsayan bir sistemin gündeme gelmesi önemlidir.

Ekonomik Büyümeden Hangi Yaş Grubunun ve Cinsiyetin İstihdamı Daha Çok Etkileniyor?

Ekonomik büyüme ile çeşitli yaş grupları, cinsiyetler ve sektörler için istihdamın zaman içinde nasıl hareket ettiğini ve istihdam esnekliğinin çeşitli yaş grubu ve sektörler arasında nasıl farklılık gösterdiğini bilmek uygun ekonomi politikaların üretilmesi için kaçınılmazdır. İstihdam ile büyüme arasındaki ilişkinin işgücü maliyeti, sermaye yoğun teknolojilerin maliyetleri, firmaların yeni teknoloji kullanma yetkinlikleri ve işgücü verimlilikleri gibi faktörlerden etkilendiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu ilişki sektörler ve ülkelere göre çok farklılık gösterebilir, uzun dönemde çok değişken olabilir. Yapılan çalışmalar ele alınan sektörler ve dönemlere göre farklılıklar göstermektedir (Kapsos, 2005). Ancak son yıllarda bu ilişkinin zayıfladığı yönünde göstergeler ağır basmaktadır. 2005 yılından sonraki 10 yılda önceki on yıla oranla daha düşük bir istihdam-büyüme esnekliği öngörülmektedir (Gürsel ve Tunalı, 2005; Gürsel vd., 2004). Nitekim ILO, son yıllarda büyüme ile istihdam arasındaki ilişkinin zayıflaması yönündeki gelişmeler nedeniyle ve genç işsizliği için politikalar üretebilmek amacıyla işgücü piyasasının anahtar göstergelerinden biri olarak (gösterge 19) büyüme ile değişik yaş grupları ve cinsiyetler için ya da değişik alt sektörlerin

istihdam arasındaki ilişkiyi almaktadır. Gösterge 19, istihdam esnekliği olarak adlandırılmaktadır. İktisadi sektörler göre (tarım, sanayi, hizmetler) istihdam esnekliği ilgili sektörlerdeki istihdamın o sektörün katma değerine göre hesaplanmaktadır. Yaş gruplarına ya da cinsiyete göre istihdam esnekliği ise ilgili grubun istihdamındaki yüzde değişimin GSYİH'daki değişim ile ilişkisini araştırmaktadır (ILO; 2005).

Kapsos (2005)'un, çok sayıda dünya ülkesi ve bölgesi için yaptığı büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında sonuç olarak, istihdam esnekliğinin 1999-2003 döneminde düşme gösterdiği ve işgücüne katılımın hızı dikkate alındığında, gençliğin istihdam esnekliğinin çok küçük kaldığı belirtilmektedir. Türkiye için, ekonomik büyümenin ya da iktisadi sektörlerdeki büyümenin genç ve yetişkin; erkek ve kadın hangi grubun istihdamını nasıl ve ne yönde etkilediğini araştıran çalışmaya göre, GSYİH'daki bir birim artış yetişkin erkek istihdamını ve yetişkin kadın (30+) istihdamını genç erkek ve genç kadın (20-29) istihdamına göre daha çok artırmaktadır (Yentürk ve Başlevent, 2007). Alt sektörler açısından elde edilen sonuçlar ise şöyle özetlenebilir: Tarım katma değerindeki artışın hem yetişkin, hem genç istihdamını çok az etkilediği görülmektedir. Konuya diğer iki alt sektörlerin katma değer ve istihdam arasındaki ilişki anlamında baktığımızda, her iki alt sektörde de büyüme yetişkin istihdamını daha çok artırmaktadır. Hizmetlerde katma değer artışı genç kadın istihdamını genç erkek istihdamına göre daha çok artırmaktadır. Sanayi sektörünün katma değerindeki artış ise esas olarak genç erkek istihdamını genç kadın istihdamına göre daha çok artırmaktadır.

Büyümenin yetişkin ve genç istihdamı üzerindeki farklı etkileri gençlere yönelik istihdam dostu büyüme politikalarının ayrı olarak tasarlanmasını da gündeme getirmektedir. Büyüme işgücü talebini olumlu etkileyen bir faktör iken, maliyetler işgücü talebini olumsuz etkileyen faktörleri oluşturur. Türkiye'de istihdam vergileri yüksektir ve istihdam vergilerinin istihdam üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır (Levent ve Orhan, 2004). İlk işe girecek olan gençlerin niteliklerinin talep ile uyumsuz olması ve ihtiyaç duyulan eğitimin eksikliğinin

neden olduğu genç işsizliği istihdam vergilerinde yaş grubuna göre yapılacak uyarlamalarla azaltılabilir. Örneğin gençleri ve genç kadınları istihdam etmek için gerekli olan istihdam vergilerinin azaltılması, belirli süreler için istihdam vergisi muafiyeti gibi uygulamalar genç işsizliğini azaltmakta yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006), Türkiye'de Büyük Kentlerde Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- Başlevent C. ve Onaran, Ö. (2003), Are Married Women in Turkey more Likely to Become Added or Discouraged workers? *Labor*, c.17, no.3, 439-458.
- Benati, L. (2001), Some Empirical Evidence on the 'Discouraged Worker' Effect, *Economics Letters*, 70, 387-95.
- Bora, A. (2005), Kadınların Sınıfı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- DPT (2006), İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, Ankara.
- Dünya Bankası, (2007), Kalkınma ve Gelecek Nesil, Dünya Kalkınma Raporu, DB, Washington D.C.
- Dünya Bankası, (2005), Turkey: Labor Market Study, DB, Washington D.C.
- Estivill, J. (2003), Concepts and Strategies for Combatting Social Exclusion, ILO, STEP, Cenevre.
- İstatistiklerle Gençlik (2007), İstatistiklerle Türkiye'de Gençlik, Gençlik Çalışmaları <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>
- Gürsel, S., Levent, H., Taştı, E., Yörükoğlu, A., Saygılı-Erçevik, A., Tercan, P. (2002), Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İşsizlik, TÜSİAD-T/2002/12-354, İstanbul.
- Gürsel, S., Levent, H., İlkkaracan, İ., Ulus, M., Taştı, E. Sezer, D., Eratak-Yörükoğlu, A., Ezberci, H., Orhan, K. (2004), Türkiye'de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik, TÜSİAD-T/2004/11-381, İstanbul.
- Gürsel, S. ve Tunalı, İ. (2006), İstihdam ve İşsizlik Sorunu, Politikaları, Çalışma Ekonomisi Yazınından Çıkarılacak Dersler ve Türkiye için bir Araştırma Gündemi, TÜBA, Sosyal Bilimler Öngörü Projesi için hazırlanmış rapor.
- Heckman, J. J. ve MaCurdy, T.E. (1980), A Life Cycle Model of Female Labor Supply, *Review of Economic Studies*, 47, 47-74.
- ILO, (2003), Labour Market Policy for Restructuring in Turkey: The Need for more Active Policy, Employment Paper no 2003/51, Cenevre.
- ILO, (2005), Key Indicators of Labor Market, ILO, Cenevre.
- ILO, (2006a), Global Employment Trends for Youth, ILO, Cenevre.

- ILO, (2006b), A Resource Directory for Lead Countries of the Youth Employment Network, ILO, Cenevre.
- Kapsos, S. (2005), The Employment Intensity Growth: "Trends in the Employment Intensity of Growth ILO, Employment Strategy Papers no.12, Cenevre.
- Korenman, S. ve Neumark, D. (1996), Cohort Crowding and Youth Labour Markets: A Cross-National Analysis. NBER Conference on Youth Unemployment and Employment in Advanced Countries.
- Levent, H. ve Orhan, (2004), İstihdam Vergilerinin İşgücü Talebine Etkisi, Gürsel vd., 2004 içinde.
- Long, C. (1953), Impact of Effective Demand on the Labor Supply, American Economic Review, Papers and Proceedings, 43, 458-467.
- Lundberg, S. (1985), The Added Worker Effect, Journal of Labor Economics, 3, 11-37.
- McGrath, B. (2002), Towards Enablement of Unqualified Rural Youth: A Structuralist Perspective on Socially Inclusive Policy Interventions, Journal of Youth Studies, c.5, no.3, 291-312.
- OECD (2006), Education at Glance, www.oecd.org
- O'Higgins, N. (1997), The Challenge of Youth Employment, ILO, Employment and Training Papers no.7, Cenevre.
- Özyeğin, G. (2004), Başkalarının Kiri/Kapıcılar, Gündelikçiler ve Kadınlık Halleri, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Taymaz, E. ve Özer, Ş. (2005), Labour Market Policies and EU Accession: Problems and Prospects for Turkey, Hoekman, B. Ve Togan, S. Turkey Economic Reform and Accession to the EU, World Bank Washington D.C. ve CEPR
- Tunalı, İ. (2003), İstihdam Durum Raporu, İŞKUR, <http://www.iskur.gov.tr/index8.html>
- Tunalı, İ. ve Ercan, H. (1997), Türkiye'de Katmanlı İşgücü Piyasası, Türkiye'de İşgücü Piyasası ile ilgili Temel Gelişmeler, DİE, Ankara.
- Tunalı, İ. ve Başlevent, C. (2006), Female Labor Supply in Turkey, Altuğ, S. ve Filiztekin, A. (2006) The Turkish Economy, Routledge içinde.
- Yentürk, N. ve Başlevent, C. (2007), Türkiye'de Genç İşsizliği, Gençlik Çalışmaları Birimi, Araştırma Raporu no 2, <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>
- Yentürk, N. (2006), Demokratik Kitle Örgütlerinden STK'lara, <http://stk.bilgi.edu.tr>
- Yentürk, N. (2007), 2006 Yılı Türkiye Ekonomisinde Cari Açık ve Finansmanı, www.nurhanyenturk.net
- YÖK (2007), Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, YÖK, Ankara.
- YouthReach (2006), A Second Chance for Early School Leavers, www.youthreach.ie
- Walter, A., ve Pohl, A. (2005), Thematic Study on Policy Measures Concerning Disadvantaged Youth, European Commission.

17

Sosyal Dışlanma ve Gençlik**LADEN YURTTAGÜLER**

Günümüz toplumunda farklı deneyimlerden ve yaşanmışlıklardan gelen bireylerin bir arada ve uyum içinde yaşayabilmesini sağlayan en önemli gereklerden biri “birlikte yaşama kültürü”nü geliştirebilmeleridir. Birlikte yaşama kültürünün gelişebilmesi için gerekli olan temel zeminin, toplumun genelinin birbirinden sorumlu olduğu anlayışı ve sosyal adalet arayışı olduğu söylenebilir. Toplumun birbirinden sorumlu olma durumu yapısal yansımaları sosyal refah devletinde bulunurken, sosyal adalet anlayışı (değer olarak) ve kapsadığı alan, sosyal refah devleti uygulamalarının ana tartışma zeminini oluşturmuştur. Sosyal adalet anlayışı, İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllarda, ekonomik sisteme bağlı bir değerken, gelir/servet dağılımını çeşitli politikalarla düzenlemeyi ve yoksullukla mücadele etmeyi hedef olarak görmüş, 1970’lerden sonra daha geniş bir çerçeveden tanımlanmaya başlamıştır. Sosyal adalet anlayışı salt hane ya da kişi başına karşılık gelen gelir olmaktan çıkıp, sağlık ve eğitim gibi farklı alanlarla da zenginleştirilmiştir. Özellikle 1990’larla beraber bireylerin ya da grupların, ekonomik nedenlerin yanı sıra başka kısıtların da eklenmesiyle toplumsal yaşamda yer alamadığına ilişkin vurgu önem kazanmıştır (Adaman ve

Keyder, 2006). Birlikte yaşama kültürünün gereği olan toplumsal alana her bireyin ulaşılabilirliğini engelleyen nedenler ve ulaşılabilirliği sağlamaya yönelik politikalar, ekonomik çerçevenin ve politikaların ötesinde düşünölmeye başlanmıştır. Bireylerin ya da grupların toplumsal alana¹ (*social sphere*) istemelerine rağmen çeşitli nedenlerden ötürü ulaşamamaları ve toplumsal alanın dışında konumlandırılmaları ilgili yazında “sosyal dışlanma” (*social exclusion*) kavramsal çerçevesinde tartışılmaktadır.

Bu makalenin amacı sosyal dışlanmanın ilgili yazında nasıl tanımlandığının bir derlemesini sunmak ve sosyal dışlanma ve gençlik arasındaki ilişkiye dikkat çekmektir. Makale iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde sosyal dışlanma tanımlanmaya çalışılacak ve sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki ilişkiye değinilecektir. Bölümün sonunda ise sosyal dışlanma ve gençlik arasındaki ilişki üzerine bir tartışma yürütülecektir. Makalenin ikinci bölümünde ise gençlerin sosyal alana dâhil olabilmeleri için Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından üretilen politikalar özetlenmeye çalışılacaktır. İkinci bölümün sonunda Türkiye özelinde sosyal dışlanmayı konu alan çalışmalarındaki gençlik başlığına kısaca değinilecektir. Yazının sonundaysa sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede ilgili yazında belirtilen gençlere tanınabilecek olanaklar özetlenecektir.

KAVRAM OLARAK SOSYAL DIŞLANMA

Sosyal dışlanma (*social exclusion*) kavramının kullanılmasına ilişkin bir başlangıç aranırsa, ilk kullananın 1974’te, Fransız Devlet Sosyal İşler Sekreteri Rene Lenoir olduğu görölmektedir. Rene Lenoir, sosyal dışlanmayı yönetsel olarak engellilik, tek ebeveyn olma durumu ve/veya sigortasız çalışma gibi (geleneksel sosyal güvenlik sistemi ta-

1 Gençlerin ulaşmakta zorlandığı ya da çeşitli dezavantajları yüzünden ulaşamadıkları “toplumsal alan” hem mekân, hem de gençlerin genel olarak ulaşamadıkları tüm toplumsal hizmetleri anlatmak için kullanılmıştır. Mekân olarak çeşitli nedenlerden ötürü (ulaşım zorluğu, paralı ya da pahalı katılım olanakları gibi) katılmadıkları ve yararlanamadıkları toplumsal faaliyetlere vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda toplumsal alanla ifade edilen iş, eğitim, sağlık gibi olanaklardan yararlanamamalarıdır.

rafından korunmayan) çeşitli nedenlerden dolayı devletin sosyal koruma mekanizmaları dışında kalan bireyleri ve grupları işaret etmek için kullanmıştır (Todman, 2004; Vleminckx ve Berghman, 2001). Sosyal dışlanma kavramı ilk kullanılmaya başlandığı dönemde istihdam ile ilişkilendirilmiştir. İlerleyen zaman içerisinde sosyal dışlanma, istihdamın koşulları üzerinden tartışılmaktan çıkıp mekâna ilişkin bir yüz de kazanmıştır. Özellikle göçmenler ya da yoksullar gibi sosyal ve ekonomik olarak toplumsal yaşamın içerisinde yer alamayan grupların şehir merkezi dışında yaşamaları (sosyal konutlar aracılığıyla şehir merkezleri dışında yaşamaya *itilmeleri*) kavramın kapsadığı alanın genişlemesine neden olmuştur. Dezavantajlı grupların şehir merkezi dışında yaşamaları bir yandan ulaşım sorununu ve şehir merkezindeki faaliyetlere katılamamayı yanında getirirken, öte yandan okul şartlarının yetersizliğini, gettolaşan barınma koşullarını ve sosyal hizmetlerden yeterince yararlanamamayı da yanında getirmektedir. Gerek şartların yetersizliği, gerekse hizmetlere ulaşımın kısıtlı oluşu, bireylerin ya da grupların toplumsal alandan kopmalarına neden olmaktadır. 1980'ler ve 1990'larla beraber uzun dönemli işsizlik, temel sosyal güvenceden ya da sosyal imkânlardan yoksun yaşayan gençler ve çalışan yoksullar gibi gruplar da sosyal dışlanma kavramı çevresinde tartışılmaya başlanmıştır. Fransa'da başlayan sosyal dışlanma ile ilgili tartışma değişen ekonomik ve sosyal şartlarla Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi ülkelerinin gündemine taşınmıştır. Özellikle sosyal dışlanma ile mücadele Avrupa Birliği sosyal politikasının önemli hedeflerinden biri haline gelmiştir.²

Sosyal dışlanma tartışmaları Avrupa Konseyi içinde sosyal uyum (*social cohesion*) çerçevesinde yapılmaktadır. Sosyal Uyum için Avrupa Komitesi³ 2000 yılında hazırladığı ve 2004 yılında Bakanlar Konseyi için yenilediği tanımda sosyal uyumu aşağıdaki gibi tanımlar:

2 Sosyal dışlanma ile mücadele, Avrupa Birliği altı sosyal politika hedefinden biri olarak Avrupa Topluluğu anlaşması 136. maddede topluluk politikalarından biri olarak belirtilmiştir. Bu konuya ilerleyen sayfalarda detaylı olarak değinilecektir.

3 *The European Committee for Social Cohesion.*

“Sosyal uyum, bir toplumun tüm bireyleri için sosyal refahı garanti altına alabilmesi, toplumdaki bireyler arasındaki farklılıkları en aza indirebilmesi ve kutuplaşmaları engelleyebilmesidir. Uyum içinde yaşayan bir toplum birbirlerini karşılıklı olarak destekleyen ve yukarıda sayılan amaçları yerine getirmek için demokratik araçları kullanan özgür bireylerden oluşur.”

Sosyal uyuma ulaşmayı amaçlayan bu strateji, meşruiyetini İnsan Hakları Sözleşmesi’nden ve Avrupa Sosyal Şartı’ndan alır. Sosyal uyum için mücadele edilmesi gereken en temel iki unsur sosyal dışlanma ve yoksulluktur. Özellikle toplumdaki zarar görebilir grupların korunması için ihtiyaçlarına yönelik önlemlerle desteklenmeleri gerektiğinin altını çizer (Colley, vd., 2005). Sosyal uyum her ne kadar gündeme ekonomi politikaları ve Avrupa’yı bütünleştirmeyi uman bu politikaların onanmasını sağlamak için gelse de, kavram toplumdaki bireyler arasında dayanışmaya, karşılıklı güvene, ortaklaştırılmış ve paylaşılan yurttaşlık kimliğine dayanır (Muffels ve Fouarge, 2001). Bireylerin ya da grupların dayanışmadan yoksun ve belirsizlik ortamı içinde yaşamaya itilmeleri sosyal uyumu tehlikeye atacağı gibi, birlikte yaşamayı da olanaksız hale getirecektir.

Her ne kadar sosyal dışlanma kavramı, özellikle son 10 yılda, gerek Avrupa sosyal politikasını gerekse ulus devlet sosyal politikalarını etkileyen ve biçimlendiren bir yere sahip olsa da kavramın içerdikleri konusunda kesin bir uzlaşmaya varıldığı söylenemez. Sosyal dışlanma, kavram olarak, yoksulluktan çeşitli grupların dil, barınma, işsizlik gibi nedenlerden ötürü toplumsal alanda varolamamalarını kapsamaktadır. Kavramın gücünün ve politika üretmede ana çerçevelerden birini oluşturmasının nedenlerinden birinin çok yönlülüğü ve bulanıklığı olduğu söylenebilir. Kavram iki ana yaklaşım çevresinde tartışılmaktadır (Todman, 2004). İlk yaklaşım, kabaca, bireylerin ya da grupların emek piyasası dışında kalması ile ilişkilendirilmektedir. Sosyal dışlanmayı emek piyasasına ulaşamama durumu (örneğin uzun dönemli işsiz kalma durumu ya da emek piyasası içinde sigortasız olarak güvencesiz varolmaya zorlanma) olarak tanımlayan bu yaklaşımda is-

tihtdam odaklı çözümler sosyal dışlanma ile mücadelede ana politikaları oluşturmaktadır (Somerville, 1998).⁴ Diğer yaklaşım ise sosyal dışlanmayı, bireylerin ya da grupların “etiketlenme”, kurumlar tarafından yapılan ayrımcılık ve/veya hukukun zorlayıcılığı ya da engelleyiciliği gibi nedenlerden ötürü, eğitim, sağlık, barınma gibi temel sosyal haklarından mahrum kalması olarak tanımlamaktadır.

Her iki yaklaşımın birbirini tamamlar oldukları ve tek başlarına yeterince açıklayıcı olmadıkları söylenebilir. Bir yandan emek piyasası dışında kalmak, ekonomik olarak kısıtlayıcı ve riskli yaşam şartları ile bireyleri ya da grupları karşı karşıya bırakmaktadır. Özellikle sosyal politika alanında, bireylerin temel haklarını ve özgürlüklerini güvence altına alan sosyal güvenlik uygulamalarının var olmadığı durumlarda kişinin belirsizlik içinde yaşamını sürdürmek zorunda kalmasına neden olmaktadır. Ancak emek piyasasına ulaşımı sadece ekonomik nedenler üzerinden tartışmak sınırlayıcı olabilir. Özellikle modern devlet uygulamaları ile gelişen ve kendini yeniden üreten ahlak anlayışında çalışmaya özel bir değer atfedilmektedir (Akyüz, 2006). Çalışmanın “iyiliği”, “gerekliliği” ve “önemi” hakkında sürdürülecek eleştirel bir tartışma bu yazının konusu olmayacaktır. Vurgulanması gereken, bireylerin emek piyasası dışında kalmaları(nın) yalnızca ekonomik olarak değil, mevcut toplumsal değerlerle de çelişen bir durum oluşturmasıdır.⁵ Öte yandan sosyal dışlanmayı emek piyasasına ulaşımın ötesinde temel haklara ulaşım olarak gören yaklaşımda bireylerin sağlık, eğitim, barınma, sosyal güvenlik gibi haklarının güvence altına alınması önerilmektedir. Bu yaklaşım bireyin sosyal dışlanma deneyi-

4 İstihdam odaklı politika, sosyal dışlanmanın nedenlerini emek piyasasının dışında kalmak olarak tanımlamaktadır. Bu yüzden olanakları yaratmak, bireylerin iş sahibi olmalarını sağlayacak eğitimler vermek ve eğitimle emek piyasasını birbiriyle ilişkilendirmek odaklı çözümler önermektedir.

5 “Çalışma”nın olumlu tasarımı hakkında yapılan tartışma için bakınız İnsel, 2007. Nitekim sosyal güvenlikle ilgili uygulamalarda bireylere ilişkin yapılan destekleyici ya da koruyucu önlemlere karşı çıkanların en önemli argümanı “temel gelir desteği” gibi uygulamaların bireyleri tembelliğe ittiğidir. Bu argüman çalışmanın ulvilğine ve önemine gönderme yapmaktadır. Temel gelir desteği hakkında kısa bir tartışma ilerki sayfalarda yapılacaktır.

mini yaşarken sadece ekonomik ihtiyaçlarından mahrum kalmadığını (ve yalnızca sosyal haklarının ihlale uğramadığını), aynı zamanda politik ve sivil haklarını da kullanamaz hale geldiğinin altını çizer (Sarceno, 2002). T. H. Marshall'ın *Sosyal Sınıf ve Yurttaşlık* makalesinde tüm hakların birbiri ile ilişkili ve bütüncül olduğu vurgusunu hatırlatan bu yaklaşım, bireyin sosyal dışlanma deneyimini yalnızca emek piyasasına katılım alanında değil, tüm toplumsal alana katılımında yaşadığını belirtir (Marshall, 2005).⁶

Avrupa Birliği Sosyal Dışlanma Hakkında Ortak Rapor'da⁷ sosyal dışlanma ve yoksulluk “bireylerin ekonomik, sosyal ve sivil hayata tam katılımlarının engellenme durumu ve/veya bireylerin ulaşabildikleri gelirlerin ya da diğer kaynakların (kişisel, ailesel, sosyal ve kültürel) yetersizliği yüzünden, içinde yaşadıkları toplum tarafından “olması gereken” olarak kabul edilen “hayat standartlarından ve yaşam kalitesinden yoksun yaşamaları” olarak tanımlanmıştır (Avrupa Konseyi, 2001). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ise sosyal dışlanmayı temel sivil ve sosyal hakların tanınmaması (örneğin yeterli ve gerekli sağlık hizmetine, eğitime ve ekonomik olmayan diğer refah formlarına ulaşım) ve bu hakların tanınması durumunda hakların elde edilmesi yönünde gerekli olan hukuki sistemin eksikliği ya da işsizliği olarak tanımlamaktadır (Burchardt vd., 2002).

Sosyal dışlanmanın kavramsallaştırılmasında eğitim, sağlık, barınma gibi temel hizmetlere ulaşamama ya da bu servislere ulaşma sürecinde dezavantajlı olma durumunun altı çizilmektedir (Atkinson ve Davoudi, 2000; Sen, 2000). Sosyal dışlanma bireylerin ve grupların toplumsal, ekonomik, politik, kültürel, sivil ve diğer kurumlara, faaliyetlere ve olanaklara ulaşamama süreci olarak tanımlanabilir. Sosyal dışlanma kavramında önemli vurgulardan biri yaşamın kalitesi üzerindedir. Bu yüzden kavram gerek ekonomik kısıtlarla ilgili yanı, gerekse

6 Marshall makalesinde bir hakkın kullanımının diğer hakları kullanılabilirliğe bağlı olduğunun altını çizer. Örnek vermek gerekirse siyasal ya da sivil hakların kullanımı sosyal haklara sahip olmaktan geçer.

7 *EU Joint Report on Social Exclusion.*

toplumsal yaşama dahil olamama durumu ile ilişkili olarak literatürde, genellikle, yoksulluk ile birlikte ya da yoksullukla, zaman zaman, yer değiştirilerek kullanılmaktadır. Amartya Sen sosyal dışlanmayı temel yapabilirliklerden (temel haklara ve hizmetlere ulaşımdan) yoksun kalıp bir kişinin ya da grubun “iyi yaşama” ya da iyi yaşama ulaşmayı sağlayan gerekliliklere erişiminin olmaması durumu olarak tanımlamaktadır (Sen, 2000). Sen’in sosyal dışlanmayı yoksullukla ilişkilendirirken, yoksulluğu “yoksul yaşam” olarak görmek gerektiğini ekler. Yoksulluk gelirin az olması (Sen’in deyişiyle cüzdanın boş olması değil), yaşam koşullarının yoksul olmasıdır (Sen, 2000).

Graham Room sosyal dışlanmanın kavramsallaştırılmasında ve ölçülmesine yönelik yaptığı tartışmalar ile Avrupa düzeyinde etkin bir akademisyen olarak konuya yeni açılımlar getirmiştir. Room sosyal dışlanmayı çok boyutlu (*multi-dimensional*), dinamik (*dynamic*), “komşu” boyutlu (*neighbourhood dimension*), ilişkisel (*relational*) ve toplumsal ilişkileri sekteye uğratan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Sosyal dışlanmanın çok boyutluluğu, sadece gelir değil, hayat standartlarını da göz önüne almayı gerektirir. Ayrıca dinamik olmasının, süreç olarak değerlendirilmesinin ve nedenlerinin analiz edilmesinin altını çizer. Komşu boyutlu olması, kişisel kaynakların yetersizliği ya da eksikliğinin ötesinde toplu taşıma, kamu okulları, yerleşim yerlerinin toplumsal faaliyetler için uygunluğu gibi toplumsal olanakların yetersizliğine vurgu yapmaktadır. Yoksulluk gelirin ya da kaynakların dağılımı ile ilgili bir konuyken, sosyal dışlanma yetersiz ya da kısıtlı toplumsal katılım, ya da sınırlı sosyal entegrasyon gibi ilişkisel konulara odaklanır. Son olarak sosyal dışlanma deneyimini yaşayanlar, toplumun geri kalanıyla ilişkilerini sürekli kılamazlar (Room, 1999).

Öte yandan sosyal dışlanma sürecinde öznenin “yapabilirliklerinin” (*capabilities*) ve hareket alanının sınırlı olmasının sebebinin yine “öznenin kendisi” olması yaygın bir anlayıştır. Öznenin yeterince çaba göstermediğini, tembel olduğu ya/da sağlanan imkânlardan yararlanmadığı için sosyal dışlanma ve yoksullukla karşı karşıya olduğunun savunulduğu görülmektedir. Yapısal sorgulamalar yerine “neden”leri öz-

nede aramak ve öznenin yetersizliklerine odaklanmak hem sorunlarının esas nedenine ilişkin perspektif kaybına, hem de geliştirilen politikaların sürekli değil anlık çözümler üretmesine neden olmaktadır. Bunun sonucu ise öznenin (belli birey ya da grupların) sosyal ilişkiler ağının dışına yerleştirilmesi, marjinalleştirilmesi ve “topluma aidiyet” durumunun kaybı yaygın olarak gözlemlenebilir. Hangi öznenin sosyal alanın dışında varolduğuna hangi normlarla ilişkilendirilerek karar verildiği ya da uygulamaların yapıldığı, “normlar” ve yapabilirlikler üzerine bir tartışma gerektirir. Sosyal alanının sınırlarını belirleyen normlar, bu normların nasıl oluştuğu ve bireylerin sosyal alanın içinde ve dışında yeraldığına ya da alabileceğine, hangi öznelere (hangi iktidar alanını zemin olarak) karar verebileceği başka bir makalenin tartışma konusudur. Ancak bir yandan normların bireyleri oluşturduğu, öte yandan ise bireylerin normları oluşturduğunu akılda tutmak gerekir. Bu nedenlerle sosyal alanı belirleyen sınırlar (normlar tarafından belirlenen sınırlar) risk grupları lehine değiştirilebilir ve dönüştürülebilir.

Tekrar hangi öznelere sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kaldığına odaklanacak olunursa, ilgili yazıda en fazla vurgu yapılan öznelere dezavantajlı gruplar örneğin yoksullukla karşı karşıya olanlar, yaşlılar, engelliler, göçmenler, romanlar, tek ebeveynli aileler ve gençlerdir. Sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalan gruplara ilişkin çalışmalarda yaygın olarak bireylerin özerkliklerini kazanıp kazanmadıkları ve diğer bireylere ve kurumlara bağımlılıkları üzerine tartışmalar yürütülmektedir. Özellikle geçiş döneminde yaşayan bireyler için toplumsal faaliyetlere katılabilmek, özerk olmak ve başka birey ya da kurumlara bağımlı olmadan toplumsal hayatın içinde varolabilmek ana ölçütleri oluşturur. Özellikler çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi, süregelen tanımıyla gençlik dönemi sosyal dışlanma ve yoksulluk açısından önemli risk taşıyan bir dönemdir. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemini karakterize eden ve risk taşıyan dört ana durum Avrupa Komisyonu tarafından “ailenin evinden ayrılmak”, “yüksekokul, teknik lise ya da üniversiteyi bitirmek”, “bir işe girmek ya da sahip olmak” ve “biriyle beraber düzenli bir ilişki yaşamaya başlamak” ola-

rak tanımlanmıştır (Eurostat, 1997). Gençlik döneminin riskli tanımlanmasının sebeplerini genç bireylerin özerkliğine ve bağımlılığına ilişkin tartışmalar oluşturur. Gençlerin bağımlılığını etkileyen faktörlerin başında eğitim ve emek piyasası içinde yer alma durumları varken, özerkliklerini etkileyen faktörlerin içinde aile durumları (aile evinden ayrılmak, hareket edebilir olmak gibi) gelir.

BAĞIMLILIK VE ÖZERKLİK

Gençlerin sosyal dışlanma ve yoksulluk riskine ilişkin yapılan çalışmalarda yaygın olarak görülen yaş grupları üzerinden analizlerin yapılmasıdır. Yaş grupları üzerinden yapılan analizler gençlere ilişkin çözüm öneren politikaların ihtiyaç odaklı ve yerele özel geliştirilmesi açısından önemlidir. Avrupa Birliği ve Avrupa Komisyonu ülkelerinde genç tanımı ulusal politikalara paralel olarak değişmektedir. Geniş olarak alındığında, gençlik 16-29 yaş arası olarak tanımlanmakta ve 16-19 yaş, 20-24 yaş ve 25-29 yaş olmak üzere ihtiyaçları ile ilişkili olarak 3 ana alt gruba ayrılmaktadır.⁸ Avrupa çapında gençlerin yaş üzerinden ihtiyaçlarının belirlenmesinin yanı sıra, sosyal politika çerçevesinde ele alınıp ulus devlet uygulamaları içerisinde üretilen ve Avrupa düzeyinde prensip olarak benimsenen farklı politikalar bulunmaktadır. Gençlikle ilgili üretilen politikalarda bir diğer göz önünde bulundurulacak etken genel genç nüfusa ilişkin politikalar üretmenin yanı sıra, eğitimi, işi ve/veya ailesi olmayan ve özel risk grubunu oluşturan gençlere yönelik politikalar üretmektir.

Gençlere ilişkin sosyal dışlanma ve yoksullukla ilgili yapılan analizlerde özerklikle ve (ekonomik) bağımsızlıkla ilgili alanlar tartışmaların ana eksenini oluşturmaktadır. Bağımsızlıkla ilgili yapılan tartışmalarda eğitim ve emek piyasasına katılım temel iki ana ölçüttür. Özerklikle ilgili tartışmalarda ise ailenin evinden ayrılma ve kendine ait bir yaşam kurma temel ölçektir. Gençlerin bağımsızlıklarına ulaş-

⁸ Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gençlik tanımını 15-24 yaş arası yapmaktadır. Gençlik tanımı yapılırken temel belirleyici faktör gençlerin emek piyasasına katılımıdır. Bakınız: <http://www.un.org/esa/socdev/nyuin/forum/>

bilmeleri için eğitimden emek piyasasına (iş sahibi olma) geçişleri önemli bir adımdır. Eğitim, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede, gerek Avrupa Birliği ve Komisyonu, gerekse ulusal politikalarda ana odak noktasını oluşturmaktadır. Sosyal dışlanma ve yoksullukla ilgili yapılan çalışmalar sonucunda okullaşmaya geç yaşlara kadar katılımın bir taraftan genç işsizliğini azaltacağına altı çizilmekte, öte yandan okulla piyasa arasında gençlerin yararına bir ilişki kurulmasını sağlayabileceği gibi, gençlerin donanımlı olarak emek piyasasına katılımını sağlayacağı savunulmaktadır. Gençlerin okullaşmasını desteklemek için üç ana politika önerilmektedir. Bu politikaların ilki eğitim kurumlarına yapılacak doğrudan destek; ikincisi doğrudan gençlere, eğitim sistemi içinde kalmasını sağlayacak destekler ve sonuncusu ise ailelere yapılacak olan dolaylı yardımlardır (Middleton, 2002). Gençlere eğitim sistemi içinde yeterli ve gerekli yardımların yapılması, gençlerin ailelerine bağımlı yaşaması ile sonuçlanmaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından 2003 yılında Gençlik Politikası geliştirme ve uygulama konusunda yapılan toplantıda gençlik politikasının yaşam boyu eğitimi desteklemesi üzerinde durulmuştur. Komisyonun eğitim ve gençlerin eğitimde kalmalarını sağlayacak önlemleri ile ilgili önerileri aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2003):

– Yaşam Boyu Eğitim programı içindeki (hem formel hem de formel olmayan eğitim ile) aktif gençlerin sayısı cinsiyet, yaş, sosyal ve kültürel geçmişlerine bakarak ayrımcılık yapılmaksızın arttırılmalıdır. Gerek yapılandırılmış, gerekse müfredatlı formel olmayan eğitimle elde edilen özellikler Yaşam Boyu Eğitim programının bir parçası olarak tanınmalıdır.

– Yeni teknolojiye erişimi olan ve bu teknolojiyi yararlarına kullanmak için eğitilen gençlerin sayısı arttırılmalıdır.

– Üye ülkelerde özel danışmanlık, destek ve mesleki yönlendirme alan gençlerin oranı arttırılmalıdır.

– Üye ülkelerdeki gençlik danışma merkezlerinin, medyadaki gençlik danışma hizmetlerinin ve gençlik danışma kontak noktalarının sayısı ve bu servislerden yararlanan gençlerin oranı arttırılmalıdır.

– Sağlıklı bir hayat sürmeye karar veren gençlerin sayısı arttırılırken bu konuda danışmanlık ve servis sağlayacak olan sağlık ve sosyal hizmet birimlerinin sayısı da arttırılmalıdır.

– Merkezi hükümetle işbirliğine giden ve gençler için uygun barınma sağlayacak yerel yönetimlerin oranı artırılmalıdır.

Komisyon gençlerin becerilerini arttıracak eğitim programları ile desteklenmelerinin yanı sıra, eğitim sistemi içinde kaldıkları süre boyunca sağlık ve barınma konularında güvence altına alınmalarını önermektedir. Temel güvenlik sisteminin oluşturulmasının yanı sıra eğitimle piyasa arasında bağlantıyı sağlayacak danışma ya da bilgi merkezlerinin oluşturulmasının ise geçiş döneminde önemli olduğunu vurgulamaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından 2005 yılında düzenlenen bir başka toplantıda ise gençlerin eğitim sistemi içinde kalmaları ya da özel kurslar görmelerinin okullara ya da kurslara “kapatıldıkları” sürece yeterli olmayacağını altı çizilmiştir. Bu sürecin toplumsal katılım olarak ve gençlerin ihtiyaçlarına ve deneyimlerine önem vererek kurgulanmasının sosyal içerme (*social inclusion*) politikaları üretmedeki önemine vurgu yapılmıştır (Avrupa Birliği ve Avrupa Komisyonu, 2005).

Avrupa Birliği 2000 yılında gençlerin topluma dahil olabilmeleri için bir araya gelmiş ve Lizbon Stratejisine dayanarak üye ülkeleri

– gençlerin sosyo-ekonomik durumlarını ve sosyal içerilmesini geliştirmeye ve aynı zamanda pek çok farklı alanda sosyal dışlanma ile mücadele etmeye;

– gençlerin toplumsal ve ulusal programlara katılımını, özellikle gençlerin mobilitelerinin arttırılması yönünde, teşvik etmeye;

– tüm gençlerin ekonomik ve sosyal hayata tam katılımlarını garanti altına alacak amaçları gerçekleştirmeye;

– gençlere karşı geliştirilen ayrımcı davranışlarla mücadeleye ve gençleri marjinalize edecek durumları engellemeye;

– gençleri kurumsal, ekonomik ve sosyal alanda destekleyip kendilerini ilgilendiren alanlarda karar verici aktif aktörler olarak yer almalarını desteklemeye;

– gençlerin sosyal dışlanmasıyla mücadelede geliştirilen bilgiyi ve “iyi uygulamaları” paylaşmaya;

– gençlerin dışlanmasını ve işsiz kalmasını engelleyecek önlemler almak; eğitim sistemi dışında kalmış gençlere yeni beceriler kazandıracak olanaklar sağlamak; iş dünyasına girmede ya da geri dönmeye en büyük zorluğu yaşayan gençlere giriş için olanaklar sağlamaya;

– kaliteli eğitime ulaşımı desteklemek; özellikle okuldan ayrılmış ve dezavantajlı gençler için istihdama yönelik yeni eğitim olanakları sağlamaya;

– gençlerin bilgiye ulaşımını teşvik etmeye ve yeni bilgi teknolojilerine ulaşımını garanti altına almaya;

– gençlerin barınma konusunda özerkliklerini kazanma yolunda yüreklendirilmesine;

– şiddete maruz kalmış ya da şiddetle tehdit edilen gençler için barınak ve destek yapılarını güçlendirmeye;

– gençler için sağlık hizmeti sağlamaya ve gençlerin ihtiyaçlarına yönelik koruyucu sağlık hizmeti sağlamaya;

– gençler için boş zamanlarını değerlendirmelerini sağlayacak spor, kültürel ve diğer faaliyetleri ücretsiz sağlamaya;

– gençlik sivil toplum kuruluşlarını ve inisiyatiflerini desteklemeye ve bu kuruluşların gençlere sivil toplumda sundukları olanakların arttırılmasına yönelik destekler sunmaya;

– gençlerin kendilerini ilgilendiren kararları verme süreçlerine katılımını sağlamaya ve arttırmaya davet etmiştir.⁹

Avrupa Birliği'nin davetindeki ana amaç gençlerin bütüncül bir yaklaşımla tüm politika alanlarında göz önüne alınması ve gençlerin karşı karşıya olduğu sosyal dışlanma ve yoksulluk riski ile mücadele etmektir. Avrupa Birliği 2001 yılında *Gençlik için Beyaz Kitap*'ı yayınlamış ve gençlikle ilgili ana konularda politika önerilerinde bulunmuştur. *Beyaz Kitap*'ta eğitimin üç ana amacı olduğu vurgulanmıştır.

9 14 Aralık 2000'de gençlerin sosyal içerilmesi üzerine Konsey'in ve üye ülkelerin temsilcilerinin hazır bulunduğu, Konsey'de yapılan toplantı sonucu varılan karar uyarınca [Resmi Belge C 374 of 28.12.2000].

Bunların ilki kişisel gelişim, ikincisi sosyal içirme ve sonuncusu aktif yurttaşlıktır (Avrupa Birliği, 2001). Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede eğitimle ilgili önemle vurgu yapılan konu “eğitime ulaşım”dır. Eğitime ulaşım bir yandan tüm gençler için sağlanması gereken bir hakken, eğitimin kalitesine ve ihtiyaçlara uygunluğuna da değinilmiştir.

Eğitimden emek piyasasına geçiş gençlerin zarar görebilir olduğu ve korunması gereken alanlardan biridir. Bu süreci değerlendirirken iki yönlü olduğunu akılda tutmak ve arz-talep dengelerine ilişkin müdahalede bulunmak gereklidir. Bir yandan gerek üniversite, gerekse teknik okul seviyesinde gençlere piyasa ile uyumlu eğitim fırsatları sunulmalı, öte yandan rehberlik ya da danışmanlık servisleri ile gençlerin piyasaya ulaşımı ve korunmaları sağlanmalıdır. Piyasa tarafındaysa işverenlerin gençleri işe almaları ya da “ilk iş” veren olmalarını sağlayacak politikalar geliştirilmesi ve kamuda gençler için iş olanaklarının açılması önerilmektedir (Middleton, 2002). Avrupa Birliği, gençlerin sosyal dışlanma ve yoksulluktan korunması için genç işsizlikle mücadelenin altını çizmektedir. White Paper’da gençlerin sosyal olarak içerilebilmesi için sürekli işsizlikten korunacakları politikalar geliştirmek gerektiği, alt gelir grubundan gelen gençlerin teknolojiye ulaşımının kolaylaştırılması, farklı deneyimlerden ve özelliklerden gelen gençlerin ihtiyaçlarına yönelik programların geliştirilmesi ve okuldan ayrılan gençlerin yaşam boyu öğrenim programları ile desteklenip piyasaya katılmalarını sağlayacak mekanizmaların yaratılmasının önemi vurgulanmıştır. Gençlerin “öğrenci işi”, “dönemsel iş”, “kısa dönemli iş”, “yarı zamanlı iş” gibi düşük ücretli ve sigortasız işlerden hukuk yoluyla korunmaları gerektiği önemle belirtilmiştir (Avrupa Birliği, 2001). Gençlerin uzun dönemli işsizlik hallerinde korunmalarına ilişkin yeterli güvenlik politikası geliştirilmemesi ise bir başka sorun olarak öne çıkmaktadır. Sosyal güvenliğe ilişkin politikalar kısa dönemli, engellilik halini ya da sosyal entegrasyonu desteklemeyen politikalarlardır. Sosyal güvenlik politikalarının gençlere yönelik yapılandırılmaması, gençlerin bağımlı kalmalarının yanı sıra özerkliklerini de etkilemektedir.

Gençlerin özerkliklerine ilişkin en belirgin özellik aileleriyle birlikte yaşadıkları evlerden ayrılıp tek başlarına ya da bir eş ile yeni bir hane kurmalarıdır. Bu noktada gençlere yönelik destek politikalarının görece az ya da hiç olmadığı görülmektedir. Sosyal güvenlik politikaları gençleri ailelerinin sorumlulukları altında varsaymakta ve özellikle barınma konusunda destek sağlamamaktadır. Bu durum gençlerin yetersiz şartlarda ve/ya şehir merkezinden uzak yerleşimlerde yaşamalarına neden olmaktadır. Gençler arasında evden ayrılma oranlarına bakıldığında genç kadınların, genç erkeklere oranla daha erken yaşlarda evden ayrıldığı görülmektedir (Middleton, 2002). Genç kadınların daha erken anne-baba evinden ayrılmalarının temel nedeni evlenmeleridir.

Türkiye özelinde bakıldığında gençlerin sosyal dışlanması ve yoksulluğuyla ilgili çok sayıda çalışma bulunmamaktadır. Ancak sosyal dışlanma ve yoksullukla ilgili yapılan çalışmalarda gençlerin eğitim olanaklarından tam anlamıyla faydalanmalarını sağlayacak okul dışı faaliyet azlığı, sınıfların kalabalık oluşu, evde çalışmaya uygun ortamın bulunmayışı gibi sebeplerden ötürü yeterli ve gerekli koşullara sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Yanı sıra gençlerin bir kısmı okula gitmek yerine bazıları tam ya da yarı zamanlı çalışmakta veya evdeki bakım faaliyetini üstlenmektedirler (Adaman ve Keyder, 2006). Dahası gençlerin kendilerini gerçekleştirebilecek mekânları yoktur. Aileye bağımlılık ve özerkliklerinin geç yaşlara kadar kazanılamaması ise hem gençlere sunulan istihdam olanaklarıyla, hem de gençlere verilen sosyal güvenlik desteğiyle ilişkilidir.

SOSYAL DIŞLANMA VE GENÇLİKLE İLGİLİ POLİTİKA ÖNERİLERİ

Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede gençlik üzerine üretilen politikalarda ve çözümlerde iki ana yaklaşım olduğu görülmektedir. İlk yaklaşım genel olarak gençlerin sosyal dışlanma ve yoksullukla karşı karşıya kalmalarını engellemek üzerine geliştirilen politikalar. Diğerisi ise genç madde bağımlıları, genç tutuklu ve hükümlüler, genç göçmenler, gibi riskle daha fazla karşı karşıya kalan gruplar için ve bu grupların özel

ihtiyaçlarına ilişkin üretilen politikalar ve çözümlerdir. Gerek gençlere yönelik üretilen genel politikalarda, gerekse riskle daha fazla karşı karşıya kalan gruplar için üretilen özel politikalarda, gençlerin (özellikle ailelerine) bağımlılıklarından kurtulmaları ve özerkliklerini kazanmaları için desteğe ihtiyaç duyduklarının altını çizmektedir. Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele alanında üretilen politikalarda “sorun-odaklı” yerine “ihtiyaç-odaklı” yaklaşımın benimsenmesi, gençlerin tehlike, gelecek, ya da sadece işgücü olarak görülmesini engelleyeceği gibi sosyal alan içinde özerk, bağımsız ve aktif yurttaşlar olarak varolmalarının yolunu açacaktır. “İhtiyaç-odaklı” yaklaşımla gençler için üretilen politikalarda gözönünde bulundurulmuş önemli noktalardan biri sosyal dışlanma ve yoksulluğun sadece eğitim ve istihdam ile ilişkili bir sorun olmadığıdır. Gençleri sosyal dışlanma ve yoksulluk riskinden korumak için üretilen politikaların bütüncül bir yaklaşımla (*holistic approach*) konuya eğilmeleri gerekmektedir.¹⁰ Bütüncül yaklaşımla altı çizilen tek bir alanda değil, gençlerin kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayacak tüm alanlarda desteklenmeleri gereğidir. Bütüncül yaklaşımda üç ana ögenin altı çizilmektedir. İlki gençlere hayat boyu eğitim olanakları sağlamak, ikincisi gençlerin aktif ve özerk yurttaşlar olarak varolabilmelerini sağlayacak destek mekanizmaları kurmak ve üçüncü olarak, gençleri toplumsal güvenlik ağı ile donatmak gelmektedir (Williamson, 2005).

Gençleri ihtiyaçları doğrultusunda desteklemek için sağlanacak olanaklar (bütüncül yaklaşımı da göz önünde bulundurarak) farklı alanlarda olmalıdır. Gençlerin kendilerini gerçekleştirmelerini ve özerkliklerini sağlayacak önemli alanlardan biri eğitimdir. Eğitim alanında geliştirilecek genel politikalarda örgün eğitimde (formel eğitim) gençlerin başarıya ulaşmaları için eğitime ulaşım ve eğitimin bireyin özellikle

10 Bütüncül yaklaşımın en önemli özelliği sosyal güvence, eğitim, barınma, sağlık, toplum merkezleri, boş zaman aktiviteleri, içinde yaşanan mahalle/bölge gibi pek çok farklı etkenin sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede eşit olmasa bile, ayrı ayrı önemli olduğunun altını çizmesidir. Bir alanda üretilen, örneğin eğitim, politika, eğer diğer alanlarla desteklenmiyorsa, örneğin barınma genel olarak sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede başarılı olması zor olabilir. Nitekim bu yaklaşım makalenin başında kısaca değinilen Marshall’ın hakların bölünmezliği ve birbiriyle ilişkili olduğu vurgusuyla birlikte düşünülebilir.

rine uygunluğunun göz önünde bulundurulması gerekir. Aynı zamanda eğitim süresince gençlere yönelik sosyal hizmetlerin sağlanması, gençleri eğitim sistemi içinde tutmanın önemli yollarından biri olarak belirtilmektedir. Örgün eğitimin yanı sıra, yaşam boyu eğitimi amaçlayan yaygın eğitim (formel olmayan eğitim) yaklaşımı ile gençler desteklenmeli ve kendilerini gerçekleştirmeleri için farklı olanaklar sağlanmalıdır. Eğitim süresince gençlerin yeni bilgi teknolojilerine ulaşımının sağlanması gibi gençleri zenginleştirecek hedefler koymak yararlı olabilir. Eğitim üzerine geliştirilen genel politikaların yanı sıra zarar görebilir gençler için özel programlar ve çözümler üretilebilir. Yapılan araştırmalarda eğitim sistemi dışına düşmekle madde bağımlılığı ve suç işleme oranları arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu yüzden, özellikle hiçbir becerisi, eğitimi ya da (ilişkili olarak) işi olmayan gençlere yönelik özel konulu kurslar gibi eğitim olanakları yaratmak özellikle önem taşımaktadır. Yaratılacak yeni eğitim olanaklarıyla gençlerin becerileri artırılabilir, ki bu iş bulma olanaklarının da artmasını sağlayacaktır. Bir başka yöntem ise okuldan ayrılmış ya da risk grubunu oluşturan gençler için ihtiyaçlarına uygun, örgün eğitim sistemi içinde özel müfredatlı programlar üretmektir. Bu programlar okula dönüşü kolaylaştırabildiği gibi, okuldan ayrılma oranlarını da düşürebilir (madde bağımlısı gençler için ek müfredat, göçmenler için ek dil kursları desteği gibi) (Williamson, 2005). Oluşturulacak özel programlarda önemle üzerinde durulması gereken konu ise, programların ayırıştırıcı ve “etiketleyici” değil, gençlerin sosyal hayata katılımını sağlayıcı mekanizmalara dönüşmesini sağlamaktır (örneğin madde bağımlısı gençlere salt madde bağımlısı olmanın zararlarına yönelik dersler verilmesi ya da diğer derslerde olması gereken düzeyden daha hafif derslerle desteklenen programlar yapılması gençlerin katılımını arttırmaktan çok, katılımlarının önünde bir engel oluşturabilirler). Gerek yaygın gerekse örgün eğitim aracılığıyla gençlerin desteklenmesi, gençlerin istihdamını artırabileceği gibi aktif yurttaşlar olarak toplumda varolmalarını kolaylaştıracaktır.

Gençlerin eğitim alanında desteklenmeleri gerekli olmakla beraber tek başına yeterli olanaklar sağlamamaktadır. Yanı sıra gençlerin ba-

gümlülüklerini azaltacak ve bağımsız bireyler olarak toplumda varolabilmelerini sağlayacak sosyal yardım mekanizmaları kurulmalıdır. Genç bireylerin temel sorunlarından biri emek piyasası içinde yer almaları konusunda yaşadıkları zorluklardır. İster gerekli eğitimi almış olsun, isterse de herhangi bir beceriden/donanımdan yoksun olsun, gençlerin okuldan ayrılıp işgücü piyasasına geçme sürecinde, çoğu zaman, herhangi bir sosyal güvenliği yoktur. Dahası gençlerin eğitim aldıkları süreçte de herhangi bir sosyal güvenlik mekanizması tarafından korundukları söylenemez. Gerek eğitimlerini alırken, gerekse emek piyasasına girmeye çalıştıkları süre boyunca gençler hak temelli, tüm yurttaşlar arasında eşitliği gözeten bir sosyal güvence sistemi ile değil, alternatif güvence yollarıyla korunmaktadırlar. Varolan sosyal güvenceler genelde aileler tarafından ya da sivil toplum alanından karşılanan mekanizmalardır.

Gençlere aileleri ya da sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sosyal güvence hak temelli olmadığı için hem davranışsal bir şarta tabi, hem de paternalist bir yaklaşımla uygulanabilir. Davranışsal şarta tabi uygulamalarda (hem STK'lar, hem de aileler tarafından) gençlerin sosyal güvenceyi hak etmeleri için belli şartları yerine getirmeleri gerektiği öne sürülür. Ailenin kurallarına uygun davranması, aile tarafından belirlenen mesleği seçmesi ya da STK tarafından belirlenen başarı kriterlerini karşılaması şartıyla sağlanan güvenceden yararlanması örnek olarak verilebilir. Paternalist yaklaşımda ise gençlere sağlanan sosyal güvence hayır işi olarak yapılandırılıp hem hiyerarşik bir ilişki kurulurken, hem de sürekliliği de hayır işini yapanın tercihiyle ilişkilidir. Paternalist yaklaşımda kime sosyal güvence sağlanacağı ya da bu güvencenin nasıl kullanılacağına gencin karar vermesi çok mümkün olmayabilir. Desteği sağlayan STK'nın belirlediği değerlere uygun olduğu takdirde gencin destekten yararlanabilmesi sıkça görülen uygulamalardandır (Standing, 2007).

Gençlerin eşit yurttaşlar olarak karar verebilmelerini sağlamanın yolu kendi hayatları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmalarından geçer. Gençlerin özgürlüklerini güçlendirmek, kendi hayatları hakkında karar verebilir kılmak ve bağımsız ve aktif yurttaşlar olabilmeleri için sosyal güvenlikten yoksun oldukları süre boyunca vatandaşlık geliri ile

desteklenmeleri topluma katılımları yönünde önemli bir adım olabilir.¹¹ Vatandaşlık geliri bireye çalışma hayatındaki konumuna göre değil, bir toplumun üyesi olduğu için sağlanan sosyal güvencedir (Buğra ve Keyder; 2007). Vatandaşlık gelirinde (ilgili yazında temel gelir olarak da geçmektedir) karşılıklılık ilkesi, yani toplumda herhangi bir şey talep eden birinin onu hak etmek için gerçekten bir şey yapması gerektiğini söylemek, gözönüne alınmaz. Vatandaşlık geliriyle hem gençlerin özerkliklerini kazanmalarında önemli bir adım atılabilir, hem de gençlerin karşı karşıya kaldığı yoksulluk ve sosyal dışlanma tehlikesiyle mücadele edilebilir. Yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadele için geliştirilen nakit gelir desteği modelleri, genelde, birim olarak aileyi hedeflemektedir.¹² Aileyi hedefleyen nakit gelir desteği programları aileye destek verdiği için birey olarak gençlere ayrı bir sosyal güvence sağlamaktadır, ki bu da gençlerin aileye bağımlılıklarını güçlendirmektedir. Aile, STK ya da hak temelli olmayan ve eşitliği amaçlamayan herhangi bir sosyal destek programı özgürlük sağlamayacak ve demokrasiye ya da gençlerin katılımına katkıda bulunmayacaktır. Son olarak vatandaşlık gelirinun kategorik olarak ayrılıp, sadece gençler için önerildiği düşünülmemelidir. Tüm ihtiyaç sahibi vatandaşlar için önerilen bir politika olarak vurgulanmıştır. Burada gençlere ilişkin öne çıkan kısmı desteğin aileye değil, bireye sağlanması gerekliliğidir.

Vatandaşlık gelirinun yanı sıra gençlere temel hak olarak sağlık ve barınma konusunda destekler sağlamak ise bağımsızlıklarını kolaylaştıracak bir başka sosyal güvencedir. Sağlık konusunda tüm gençlere sağlanacak ücretsiz sağlık hizmeti ve koruyucu hekimlik uygulamaları önemli bir yer tutmaktadır. Koruyucu hekimlik uygulamaları içinde özellikle cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda yaygın danışma merkezleri kurmak ve gençlerin bu ofislere ulaşımını kolaylaştırmak ge-

11 Vatandaşlık geliri tartışmaları için bkz. Buğra ve Keyder (2007).

12 Vatandaşlık, temel gelir ya da nakit gelir desteği olarak adlandırılan programların uygulanmasına karşı sıralanan nedenlerin başında mali kaynakların yetersizliği gelse bile, tembelliğe alışacağı ve karşılığı olmayan bir gelir sağlamanın ahlaki olarak doğru olmadığı yönündeki yaklaşım çok güçlüdür. İlgili tartışmalar, karşı argümanlar ve Türkiye'deki nakit gelir desteği programları hakkında detaylı bilgi için bakınız: Buğra ve Sınmazdemir, 2007 ve Buğra ve Keyder, 2007.

reklidir. Özel sağlık önlemleri olarak madde bağımlısı gençler için ücretsiz rehabilitasyon ve bilgi alabilecekleri merkezler kurmak marjinalize olmalarını engelleyecektir. Gerek üreme sağlığı ve cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ilgili, gerekse madde bağımlılığı için kurulan merkezlerin kolay ulaşılabilir ve gençlerin özel hayatını koruyan yapılar olması önemlidir. Özellikle üreme sağlığıyla ilgili verilen hizmetlerde genç kadınların gebeliği engellenebilir ya da gebelik süresinin sağlıklı geçirilmesi sağlanabilir. İlgili merkezleri üniversitelerde ve mahallelerde hayata geçirmek gençlerin merkezlerden yararlanabilirliğini arttıracaktır.

Gençlerin barınmasıyla ilgili üretilebilecek politikaların başında, gençlere yönelik sosyal konut imkânlarının sunulması gelebilir. Gençlerin barınmasıyla ilgili bir başka sorun üniversite süresince yurt imkânlarının kısıtlı olmasıdır. Gençlere eğitim olanaklarının yanı sıra ücretsiz barınma imkânlarının sunulması eğitimden ayrılma oranlarını düşürecektir. Barınmayla ilgili sağlanabilecek genel olanakların yanı sıra dezavantajlı gençler için üretilebilecek özel politikalar da mevcuttur. Özellikle şiddete maruz kalma gibi acil durumlarda gençlere barınabilecekleri sığınaklar sağlamak ve bu sığınakları esnek yapılar olarak kurgulamak önemlidir.

Son olarak gençlerin aktif yurttaşlar olarak topluma katılımlarını sağlamak için gerekli olanakların başında kendilerini ifade etmelerini ve “kamusal alan”da varolmalarını kolaylaştıracak merkezler gelebilir. Gençlik ve sosyal dışlanma ve yoksulluk üzerine yürütülen tartışmalarda, gençlerin arkadaşlarıyla ilişkilerine vurgu yapılmaktadır. Bu ilişkiler gençlerin toplumsal alan içerisinde ailelerine bağlı olmadan ve özerk olarak varolabilmeleri için önemli ölçeklerden biri olarak gözükmektedir (Middleton, 2002). Gençlerin toplumsal katılımını sağlamada, toplum ya da gençlik merkezleri, gençlerin özerkliğini sağlamada ve sosyal dışlanma ile mücadelede önemli kurumlar olarak belirtilmektedirler (Avrupa Birliği, 2001). Gençlik merkezleri ve gençlik çalışanları aracılığıyla gençlerin toplumda görünür olmalarını sağlamak mümkündür. Dahası gençlerin kendileri ve içinde yaşadıkları toplum hakkında karar verebilir olmalarını sağlamak, kendi ihtiyaçlarını daha açık ifade etmelerini sağlayacaktır.

İhtiyaçların tanımlanabilmesiye çözümlerin gençlik perspektifiyle geliştirilmesine ve içinde yaşadıkları toplumla ilişkilerinin daha güvenilir ve “içermeci” olmasına olanak verecektir. Dezavantajlı gruplara yönelik, geliştirilecek “komşu boyutu”, gençlerin toplumdaki dışlanmalarını için önemlidir. Gençlik çalışanları ya da sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla gençlerin kendilerini ifade etmeleri için uygun ortamlar sağlanabilir, danışmanlık hizmeti verilebilir ve gençlerin toplumsal katılımı sağlanabilir. Özellikle mobil gençlik çalışanları ve dezavantajlı gençlerin içinde yaşadıkları mahallelerde kurulacak gençlik merkezleri gençlerin toplumda birey olarak varolabilmelerini ve ilişki kurabilmelerini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006), Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- Akyüz, A. (2006) Bir İş Yapma Biçimi olarak Gönüllülük ve Örgütlenmesi, Gönüllülerle İşbirliği, Yurttagüler ve Akyüz, (2006), içinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Atkinson, R. ve S. Davoudi (2000), The Concept of Social Exclusion in the European Union: Context, Development and Possibilities’, *Journal of Common Market Studies* 38(3), 427–448.
- Avrupa Birliği (2001), *Gençlik için Beyaz Kitap*, http://ec.europa.eu/youth/archive/whitepaper/index_en.html
- Avrupa Komisyonu (2003), Youth Policy Indicators, Brüksel.
- Avrupa Komisyonu (2001), Study on the State of Young People: Executive Summary and Comparative Reports, Research Carried out for the European Commission D.G. for Education and Culture, 38, Brüksel.
- Avrupa Birliği ve Avrupa Komisyonu (2005), Social Inclusion and Young People, Araştırma Raporu, Avrupa Birliği ve Avrupa Komisyonu Gençlik Araştırması Ortaklığı.
- Burchardt, T. , Le Grand, J. ve Piachaud, D. (2002), Introduction, Understanding Social Exclusion, Oxford University Press, Oxford.
- Buğra, A. ve Sınmazdemir, T. (2007), Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem: Nakit Gelir Desteği, Buğra ve Keyder, 2007 içinde.
- Buğra A. ve Keyder Ç. (der.) (2007), Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Colley H., Hoskins, B. Parveva, T. ve Boetzelen, P. (2005), Social Inclusion and Young People, Araştırma semineri raporu, 31 Ekim - 2 Kasım 2005, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu Gençlik Araştırmaları için İşbirliği.
- Eurostat (1997), Youth in the European Union: From Education to Working Life European Communities, . Luxembourg, <http://www.europeansocialsurvey.org>.
- İnsel, A. (2007), İktisat Aklına Sokulan Siyasal Çomak, Buğra ve Keyder (2007) içinde.
- Marshall, T.H. (2005), Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf, Sosyal Politika Yazıları, derleyen Buğra, A. ve Keyder, Ç. (2005), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Middleton S. (2002), Transitions from Youth to Adulthood, Barnes, M. vd. (der.) (2002), Poverty and Social Exclusion in Europe içinde, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Muffels, R. ve Fouarge, D. (2001), Social Exclusion and Poverty: Definition, Public Debate and Empirical Evidence in the Netherlands, Mayes, D.G., Berghman, J. ve Salais, R. (der.) (2001), Social Exclusion and European Policy içinde, Edwards Elgar Publishing, Cheltenham.
- Room, G. (1999), Social Exclusion, Solidarity, and the Challenge of Globalization, International Journal of Social Welfare, 8 (3), 166-174.
- Saraceno, C. (2002), Social Exclusion: Cultural Roots and Diversities of a Popular Concept, Mimeo, The Institute for Child and Family Policy at Columbia University.
- Sen, A. (2000), Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny, Social Development. Paper No. 1. Office of Environment and Social Development, Asia Development Bank, June.
- Somerville, P. (1998), Explanations of Social Exclusion: Where Does Housing Fit in? Housing Studies, 13(4), 761-780.
- Standing, G. (2007), Temel Gelir: Küreselleşen Dünyada Yoksullukla bir Mücadele Yöntemi, Buğra ve Keyder (2007) içinde.
- Todman, L.C. (2004), Reflections on Social Exclusion: What is it? How is it Different from U.S. Conceptualizations of Disadvantage? And, Why Americans might Consider Integrating it into U.S. Social Policy Discourse, http://www.uic.edu/cuppa/cityfutures/papers/webpapers/cityfuturespapers/session2_3/2_3reflections.pdf
- Williamson, H. (2005), Youth Policy and Social Exclusion, Barry, M. (der.) (2005), Youth Policy and Social Exclusion: Critical Debates with Young People içinde, Routledge, Londra.
- Vleminkx, K. ve Berghman, J. (2001), Social Exclusion and the Welfare State: An Overview of Conceptual Issues and Policy Implications, Mayes, D.G., Berghman, J. ve Salais, R. (der.) (2001), Social Exclusion and European Policy içinde, Edwards Elgar Publishing, Cheltenham.

18

Çocuktan Yetişkinliğine: Genç Olamayanlar**PINAR UYAN-SEMERCI**

'Biz çocuk olmadık ki genç olalım'

GİRİŞ

Bu makalenin başlığı ve konusu çocukluktan hızla yetişkinliğe geçmek zorunda kalan 15-24 yaş aralığında *genç* olamayan *genç*ler. Bu ister istemez “genç” kelimesinin ne demek olduğunu ve nasıl tanımlandığını da sorgulamayı gerekli kılıyor. Gençlik sadece biyolojik bir yaş kategorisi olarak ele alınırsa o halde herkes, hepimiz hayatımızın belirli bir döneminde genç olduk. Ancak genç olmayı yalnızca 15-24 ya da bazen 30’a kadar uzatılan bir yaş aralığı olarak değerlendirmeyiz, onun ötesinde bir anlamının var olduğunu düşünürsek, o zaman bu anlamın ne olduğunu bulmaya, genç olmayı tanımlamaya çalışırız.

Genç olmak nedir? Gelecek heyecanı, beklentisi, planı olması mı? Yaşam şekli mi? İsyan etmek mi ? Belirli tüketim biçimleriyle yaşamak mı? Genç olmak gençlerin tarifleriyle “gezmek dolaşmak, içinden geleni yapabilmek, rahat hareket edebilmek” (Alemdaroğlu, 2005: 24) mi? Hayatı değiştirme ümidi taşımak, gelecekte umutlu olmak mı? Sürekli bir endişe ve korku halinin dışında olmak, ölümü düşünme-

mek mi? Bu önermeleri çoğaltabiliriz. Ancak bunlardan bir kısmına bile evet diyorsak, yaşadığımız ülkede bazılarımız daima genç olma özgürlüğünü ya da lüksünü yaşayabilirken, ne yazık ki bazılarımız hep yetişkin olma sorumluluğunu ve zorunluluğunu taşıyor.

Alemdaroğlu'nun çalışmasında alıntılanırdığı gibi yaş aralığı olarak “genç” olanlardan bazıları kendilerini genç olarak hissetmediklerini söylüyor: “... kendimi genç olarak ben görmedim ama görünüşte gençtik yani...” (Alemdaroğlu, 2005: 24) alıntısı yaşlarıyla yaşamları arasındaki uçurumu aktarıyorlar. Aslında nerede olduğumuz ve hangi ailenin parçası olduğumuz genç olabilmeyi etkiliyor. İstanbul’da, Van’da, Bitlis’te ya da Kayseri’de genç olmak oldukça farklı. Doğu’da ya da Batı’da; İstanbul’un sınırları içinde Etiler’de ya da Sultanbeyli’de olan yaşam şartları, bazılarının hızla çocuktan yetişkine dönüşmelerine yol açarken, bazılarının da uzun bir gençlik döneminde yaşamlarını sürdürmelerine izin veriyor.

Bourdieu gençliğin sadece bir kelime olduğunu söylerken, genç denilen kategori içinde farklı gruplardan bahsedebileceğimizi belirtir. En genel şekliyle iki tür gençten sözedebileceğimizi, aynı yaşta olan çalışan ve okuyan iki grubun aslında farklılıklarının benzerliklerinden fazla olabileceğini söyler (Bourdieu, 1995: 94-5). Türkiye’de en başta maddi olanaksızlıklardan ve sosyo-kültürel sebeplerden dolayı çocuk olmanın zorluğu ortada iken genç olabilmek azımsanamayacak bir grup için imkânsız. Bu gençlerin bir an evvel büyük olması, bir an evvel yetişkin olması gerekiyor. Genç yaşta özellikle ailenin büyük çocukları (kardeşlerinin deyişle), ablalar ve ağabeyler eğitimlerine devam etmeyip, kısa sürede büyümek ve hayatın sorumluluklarını yüklenmek zorunda kalıyorlar (Uyan-Semerci, 2006a). Ablalar çocuk bakma, ev işi ya da parçabaşı işi evde yaparken, tekstilde makinacı ya da ortacı olarak da çalışabiliyorlar. Ağabeyler ise sanayide ya da esnafın yanında nadiren sigortalı ama çoğu zaman sigortasız iş güvenliğinden yoksun çalışıyorlar.

Bunun dışında erken yaşta evlenerek kendi ailelerini oluşturarak da hızlı bir biçimde yetişkin oluyorlar. Genç olmak, çocuklukla ye-

tişkinlik arasındaki o geçiş, belki de kendini bulma süreci bir kısmı için hiç var olmuyor. Tabii bu nokta da gençlik dönemi denilen dönemin Batı modernitesinin yarattığı kavramlardan biri olduğu ve farklı toplumlarda gözlemlenmediği (O'Donnell, 1985: 8-9) de söylenebilir. Bu aslında gençlik ve tanımı açısından da önemli bir soru. Ancak belirtilmesi gereken yaşadığımız toplumda, bugünün Türkiye'sinde, belirli bir düzeyde sosyo-ekonomik refaha sahip olan gençler, ailelerine birçok açıdan bağımlı, büyümeyen gençler olarak yaşamlarını sürdürürken,¹ bu makalede yansıtmaya çalışacağımız gençler kendilerinin de belirttiği gibi “çocuk olmadılar ki genç olabilsinler”.

Bu çalışmada hem kendi araştırmalarımın hem de daha önce yapılmış çalışmalardan yararlanarak, hızla büyüyüp yetişkin olmak zorunda kalan bu gençlerin izini sürmeye çalışacağım. Türkiye'de birçok alanda olduğu gibi gençler üzerine olan çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Genelde gençler, ama özelde bu çalışmada değinilmek istenen gençler hakkında bugüne kadar yapılmış çalışmalarda gençlerin sorun çıkarmaya aday kişiler olarak değerlendirildiğini görüyoruz. Çocuk ve genç suçluluğu; uyuşturucu bağımlılığı; şiddet ve gençlik, “isyan, ayaklanma, sembolik olsa da direnç gösterme” (O'Donnell, 1985: 41) noktasında bu gençleri ele alan çalışmalar var. Dezavantajlı ve sosyal dışlanma yaşayan bu gençleri marjinal ve potansiyel suçlu olarak değerlendiren çalışmalara bakılmayacaktır. Bu makalede birçok farklı araştırmadan yararlanarak 15-24 yaş arası gençlerin² genç olamama durumlarını yansıtmaya çalışacağım. Aslında amaç daha önce yapılmış olan saha araştırmalarının gençlerle ilgili olan kısımlarına odaklanarak, genç olamayan gençlerin durumlarını irdelemektir.

1 Gençlerin artık tek bir düz ilerleme çizgisiyle gençlikten yetişkinliğe geçişi de ileri geri hareket eden “yoyo” modeliyle sorgulanıyor. Bkz. Walther vd. 2002.

2 Demografik olarak 15-24 yaş aralığını genç olarak aldığımızda, 15-18 yaş arası bölüm aynı zamanda çocuk olarak da sayılıyor. Çocuklar üzerine yapılmış araştırmaların 15-18 yaş aralığındaki bölümünden bu çalışmada yararlandığımızı belirtmek ve genel olarak gençlik çalışmaları için bu araştırmalara da bakılabileceğini not düşmekte fayda var. Bir başka belirtilmesi gereken nokta genç olabilme şansı belki de en zayıf olan “engelli gençler”in durumudur. Ancak bu makalede bu grubun yaşadıklarına değinilmeyecektir.

GENÇLİK ÇALIŞMALARINDA 'GENÇ OLAMAYANLAR'IN İZİNİ SÜRMEK

Literatüre baktığımızda hızla büyümek zorunda kalan bu gençlerle ilgili aşağıdaki örnekleri sıralayabiliriz. Aslında genç olamamanın ya da yetişkin-gençlerin yaşadığı sıkıntıların dile gelmesi bile ancak şehirde mümkün gözüktüyor. “Genç olmak” ya da gençlerin yaşadığı sıkıntılar şehirde, en fazla göçün sonucunda yaşanan problemler bağlamında “gecekondu gençliği” başlığıyla seslendiriliyor. “Kır” ya da “köy” gençliği üzerine odaklanan çalışmalar bir yana, neredeyse kavram olarak kır ya da köy gençliğinden söz edilmiyor.

Birsen Gökçe'nin 1976 yılında yaptığı “Gecekondu Gençliği” çalışması göçün gençler üzerindeki etkisini araştıran ilk çalışmalardan biridir. Gökçe, 14-20 yaş aralığında 1.173 gençle yaptığı mülâkatları içeren araştırmada göçün ve şehrin gecekondu bölgelerindeki gençler üzerine olan etkisini ele almıştır. Araştırmadaki grubun %20'si göçün sonucunda eğitimlerini terk etme ya da ara vermek zorunda kaldıklarını belirtirken, %50'si bunun geçim sebebiyle olduğunu söylemiştir (Gökçe, 1976: 95-6). Aileler kent yaşamına uyum sağlamaya çalışırken gençler bu değişimden oldukça etkileniyorlar. Kentel ise İstanbul'da yaptığı araştırmada çalışan gençleri “çevre semtlerde yaşayan ve iş hayatına giren gençler” diye tanımlarken (Kentel, 1995) bu gençlerin kadercî yönüne dikkat çekmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)'in “Gençliğin Toplum Örgütlerine Katılımının Sağlanması Projesi”nde amaç “gecekondu gençlerinin marjinal grup olmaktan çıkarılması” olarak belirtilmiştir (SHÇEK, 1993: 2-3).

Kazgan'ın derlediği *İstanbul Gençliği: Gençlik Değerleri Araştırması* ise 18-25 yaş aralığında İstanbul'daki 1000 gencin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularında çeşitli konu başlıkları ile gelir düzeyi arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Örneğin ilginç bir şekilde siyasal faaliyetlere katılım konusunda gelir düzeyi neredeyse bir farklılık taşımazken (Yurdsever-Ateş, 2006: 87-91), “gençlerin siyasette yeri kadar temsil edildiğini düşünme” de en alt gelir grubu %15,1 fiki yok oranıyla, orta ve üst gelir grubunun sırasıyla %5,4 ve %7,7 de-

ğerleri arasında belirgin bir farklılık göstermektedir (Yurdsever-Ateş, 2006: 96).³

Bu makale açısından gençlerin kendilerini “özgür hissetme” oranlarını belirtmenin anlamlı olduğunu düşünüyorum. “Özgür hissetme”ye “çok” ve “oldukça” diyen en alt gelir grubunun oranı %20,5 iken; en üst gelir grubunda bu oran %51,3’tür. “Özgür hissetme”ye “biraz” ve “hiç” diyenlerin oranı en alt gelir grubunda %36,3 iken, en üst gelir grubunda bu oran %10,8’dir (Akgül, 2006: 157). Gençlerin kendilerini “eşit hissetme” derecelerine bakarsak, en alt gelir düzeyinde olan gruptan “çok” ve “oldukça” diyenlerin oranı %19,9 iken, en üst grupta bu oran %40,5; bunu takiben en alt gelir grubunda “biraz” ve “hiç” diyen grup %47,3’ken; en üst gelir grubunda ise bu oran %24,3’tür. Araştırma sonuçları bize gelir düzeyi yükseldikçe deneklerin kendilerini eşit hissetme derecelerinin yükseldiğini göstermektedir (Akgül, 2006: 162-3).

YOKSULLUK VE FARKLI GENÇLİKLER

Gelenek, görenek, toplumsal inanış, baskı ve değer yargıları da genç olmayı imkânsız hale getiren etmenler arasında. Toplumda aile hâlâ oldukça önemli bir yere sahip ve ailenin ekonomik koşulları, sosyo-kültürel yapısı ve eğitim düzeyi çocukların ve gençlerin yaşamlarını birebir etkiliyor.⁴ Ancak yine de yoksulluk aslında bu hızla yetişkin olmak zorunda kalmada en temel etken. Kaynaklara eşit ulaşamama ve fırsat eşitsizliği, toplumsal cinsiyete ve bölgeye dayalı eşitsizlikler, etnik ve dini ayrımcılıkla örtüştüğünde gençler geleceğe dair ümitler yerine şimdiyi hem kendileri hem de aileleri için kurtarmanın peşine düşüyorlar.

Bu gençlerin yaşadıklarına bakmak için yoksulluk çalışmalarına bakmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Örneğin, Necmi Erdo-

3 Hilal Akgül derlemeye yazdığı makalede de gençlerin yanıtlarındaki “fikri yok” oranlarının yüksekliğine dikkat çeker. Birçok veriye bakıldığında en üst gelir grubundan en düşük gelir düzeyine gidildiğinde bu oranın arttığı görülür (Akgül, 2006: 155).

4 Türkiye’de gençlerin büyük bir kısmının sınıf farkı gözetmeksizin aileye çok önem verdiği ve oldukça muhafazakâr olduğunu da belirtmek gerek (Kentel, 1999; Kentel, 2005; Yıldırım, 1994).

ğan'ın derlediği *Yoksulluk Halleri* oldukça kapsamlı saha araştırmasıyla bize genç anne-babaların dertlerini ve buldukları çareleri aktarıyor. Bunun dışında Buğra ve Keyder'in (2003) "Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi" çalışması ve Bilgili ve Altan'ın (2003) derlediği "Yoksulluk" konferansı bildirimleri, hayat şartlarının aileleri nasıl bir kısır döngüye ittiğini ve çoğu zaman bu kısır döngüyü kendi başlarına kırmalarının mümkün olmadığını gösteriyor. Bu çalışmalar, gençlere odaklanarak okunduğunda, özellikle anne ve babanın çeşitli sebepler yüzünden çaresiz kaldığı noktalarda evin ekmeğini getirenin ya da küçük kardeşlere bakıp evi çekip çevirenin evin "yetişkin-gençler"i olduğunu görüyoruz.

Arus Yumul'un Kuştepe Gençliği ve Bilgi Üniversitesi gençliğini karşılaştırdığı makalesi de aslında oldukça önemli noktalara dikkatimizi çekiyor (Yumul, 2006). Kuştepe'li gençler kendilerinin bedenleri, tipleri, giyim-kuşam, duruşları ile Bilgi'li gençlerden farklı olduklarını, onların bakımlı güzel konuşmalarının ve hareketlerinin farklı olduğunu belirterek, aslında aynı yaşları paylaşıyorlar da kendileriyle onların ortaklıklarından çok farklılıklarının altını çiziyorlar. Bu farklı sosyo-ekonomik durumda olan gençlerin birbirini nasıl algıladığı da bize oldukça önemli ipuçları veriyor. Bu bir yönüyle, yoksul gençlerin toplumun dışında kalmamanın bir yolu olarak tüketimi görmelerini de açıklıyor. Giyilen kıyafetler (De Castro, 2006) ya da kullanılan cep telefonları yoksul olmamamın önemli bir göstergesi. Türkiye'de özellikle birçok gencin şartlarını zorlayarak bir üst cep telefonu modelini aldığı ve yaşamın kalitesinin belli ürünleri tüketmek olarak algılanmasıyla karşı karşıyayız (Lüküslü, 2005: 35-6). Lüküslü, görüşme yaptığı farklı gelir düzeyinden gençlerin yaşadıkları hayatların farklılığına rağmen "ilerisi için konformist bir hayat, tüketim istekleri ve gelecekte parasız ve işsiz kalma korkuları" ile benzeştiklerini belirtirken (Lüküslü, 2005: 35), görüşmelerden yola çıkarak F. Dubet'nin tezinin yani gençlerin içinde buldukları sosyal gruplar nedeniyle farklılaştıkları ancak yine de aynı dönemde doğmuş olmaktan dolayı ortaklıkları olduğu fikrini destekliyor (Lüküslü, 2005: 35).

Ancak ailedeki yoksulluk özellikle evin ilk çocuklarını hızla büyütmek zorunda bırakıyor. Çoğunluğu kayıtdışı sektörde çalışan bu gençler piyasanın ağır koşullarıyla çok erken yaşta tanışıyorlar. Çalışan gençler eğitimlerini oldukça zor şartlarda sürdürmeye çalışmakta ve çoğu kez eğitimlerini bırakmak zorunda kalıyorlar. Çocuk mektupları üzerine yaptığımız bir çalışmada dile geldiği gibi ağabeyler ve ablalar maddi zorluklar sebebiyle okuyamaz ve çalışmak zorunda kalırken, çalışan ağabeyler ve ablalar sayesinde küçük kardeşler okuyabilmekteler (Uyan-Semerci 2006a):

‘10 yaşındayım. Takdir belgesi aldım. Çok sevindim. Babam çiftçi. Bizim Bağkur’a borcumuz olduğu için sağlık karnemiz yok. Benim boğazımda bademciklerimin alınması gerekiyor ama maddi durumumuz buna elvermiyor. O yüzden sürekli bacaklarım ağrıyor. Ablam maddi imkânsızlıklar yüzünden okuyamıyor. Babam onu okuldan aldı, ikinci dönem göndermedi. Yatılı okulu kazanamazsam beni de okutmayacaklar, ablam gibi bahçede çalışacağım. Elime şanslar verilseydi babamın bütün borçlarını öderdim, ablamı okula gönderirdim, annemi bahçede çalıştırmazdım’ (Uyan-Semerci 2006a: 21).

‘Ben evin en küçüğüyüm, benden başka küçük kardeşim yok. Hayalim öğretmen olmak. Keloğlan hikâye kitaplarını almak isterim. Babam ruh hastası. Köyün ineklerini güderek bizleri geçindirmeye çalışıyor. Ablam durumumuz kötü olduğu için liseden çıkarıldı. Ablamı çok seviyorum bana hikâye anlatıyor’ (Uyan-Semerci 2006a: 22).

‘Ablalar durumumuz olmadığı için okuyamadılar. Oysa ablam fen lisesi sınavını kazanmıştı. Babam çoban. Babamın biraz bağkuru var ama üç seneden beri paramız olmadığı için yatıramıyor. Derslerim iyi değil. Çok param olsaydı ablalarım güzel giyecekler alır... annemi babamı iyileşmeleri için hastaneye götürürdüm... Biri bana hediye verse sihirli deynek olmasını isterdim ve annemi babamı ablamı iyileştirmek isterdim’ (Uyan-Semerci 2006a: 22).

Bazı babalar ve ağabeyler büyük şehre giderek iş bulmaya çalışırken, mektuplarda ifade edilen çalışan ablaların bazen evin tek gelir kaynağı olduğu:

‘En büyük hayalim, öğretmen olmak. Babam yaşlı ve işsiz. Annem hasta, sürekli Ankara’da tedavi görüyor. Ailemizi geçindiren tek kişi 17 yaşındaki ablam, evi geçindiren aileye bakan tek insan o. Ablam okumayı çok istiyordu. Tüm zorluklara karşı koyarak liseyi bitirdi. Bir üniversite okumayı çok istiyordu ama maddi durumumuz elvermedi ve çalışıp aileye bakıp annemin tedavisini yaptırmak zorunda kaldı. İsteğim annemin tedavi ettirilmesi ve eğitime devam edebilmek’ (Uyan-Semerci 2006a: 25).

‘Ablam ikinci sınıfa kadar okudu şu an benden başka okuyan yok, diğer kardeşlerim de bir sene okuyabildi. En büyük hayalim hukukçu olmaktır. İmkânım oldukça gerçekleştireceğim. Kardeşlerim maddi manevi destek olmaya çalışıyor. Param olsaydı. Büyük bir şirket kurardım yani tekstil. Personelin aidatlarını zamanında öderdim ve haksızlık yapmazdım çünkü benim her iki ablam da bu konudan çok çekti. Hepsini bu değil ki yazacaklarıma satırlar yetmez’ (Uyan-Semerci 2006a: 30).

Son mektupta dile gelen ödenmeyen sigortalar yani kayıtdışı istihdam genç işçilerin en temel problemlerinden. Bir sonraki bölümde de çocuk ve genç iş gücüne odaklanan çalışmaların yardımıyla yetişkin olmak zorunda kalan gençlerin yaşamlarını yansıtmaya devam edeceğim.

ÇALIŞAN GENÇLER

ILO 138 sayılı Sözleşmesine göre 15-24 yaş aralığında çalışanlar “genç işçi”dir. 2006 yılı verilerine göre Türkiye’de 25 yaş altı işsizlik oranı %18,7 ve 18-24 yaş aralığı eğitimi terk edenlerin kendi grubu içindeki payı %50’dir (Eurostat). TÜİK Hanehalkı İşgücü araştırmasına göre 15-24 yaş aralığı işgücüne katılım oranı 2000’de %42,5 iken 2006 yılında %38,9’dur. İşsizlik oranı ise 2006 yılında %19, tarım dışı işsizlik oranı ise %23 ve toplam istihdam oranı %31,5’tir. Ancak bir önceki bölümün sonunda dile geldiği gibi bu sayılar ve istatistikler kayıtdışı istihdam hakkında bize çok az şey anlatır.

Çocuk ve genç işçiler üzerine yapılmış olan az sayıda araştırma da kayıtdışı sektörde yaşanan sorunları aktarmak konusunda oldukça yetersiz. Ne yazık ki özellikle genç işçiliği konusunda yaşanan kayıtdışılığa kayıt düşülememektedir. Kayıtdışı sektördeki çalışma koşulları

ve bu koşulların denetimsizliği gençlerin yaşamlarını daha da sağlıksız bir hale getirir. Nitelsiz işgücü kaynağı olan çocuk ve gençler çalıştırılması yasal düzenlemelerle yasaklandığı ya da sınırlandırıldığı için çok düşük ücretlerle çalıştırılabilirler ve esnek işgücünü sağlarlar (Piyal, 1994: 128). Piyal'ın belirttiği gibi, “Bedensel, ruhsal ve toplumsal gelişim özellikleri nedeniyle bedensel incelik ve esneklik, el becerisi gerektiren sıradan, tekdüze, yineleyici iş türlerine iyi uyum sağlarlar. Büyüyüp, bu özelliklerini yitirdiklerinde de kolayca işten atılabilirler” (Piyal, 1994: 128). Piyal, çalışmasında “Çalışan Çocuk ve Gençlerin Korunması için Politika ve Eylem Programı” (1995) verilerini kullanıyor. Bu veriler, soğuk ve sıcak metal işleri, ağaç işleri, oto bakım onarım işleri, kumaş giysi üretimi, deri giysi üretimi, deri eşya üretimi ve kişisel hizmetler alanında yapılan işkoluna ait 738 işyerinde çalışan 3.568 çocuk ve genç üzerinden toplanmış. Araştırma verilerine göre %35'i kayıtdışıdır ve %85,8'i ilkokulu bitirdikten sonra okulu bırakmıştır. Yalnızca %2,1'i örgün eğitimi sürdürmekte ve %24,7'si çıraklık okuluna gönderilmektedir. Belirtilmesi gereken araştırmaya katılan çocuk ve gençlerin yalnızca %3,2'si gelecekte okumayı düşlerken, %55,7'si aynı işi sürdürmek, %25,2'si aynı işi ama kendi işyerinde sürdürmek, %3,3'ü iş değiştirmek, kızların oluşturduğu %8,3'lük bir grup da evlenerek ev kadını olmak istediklerini söylemişlerdir (Piyal, 1994: 135). Beslenme, barınma ve yaşam koşulları oldukça sağlıksız ve kısıtlı olan gençler araştırmaya göre para harcamamak için evden işe işten eve yürüyerek gidip gelmektedirler. Araştırmada sorulan korkuyla ilgili bir sorunun altını çizmenin önemli olduğunu düşünüyorum. Özetle korku, çocuk ve gençlerin %54,6'sının çalışma ilişkilerine egemendir. Özellikle yasalar tarafından korunmayan bu çocuk ve gençler ailelerinin de onların kazandıklarına ihtiyacı olması sebebiyle usta ya da kalfa ya da işyerinde ustalık görevini de üstlenen işverenden korkmaktadır. Piyal'ın de belirttiği gibi bu üçlü işi belirleyen, denetleyen ve de yönetendir.

Bir başka çalışmada ise Kayaalp, Ankara İskitler Endüstri ve Meslek Lisesi'ne odaklanarak çalışan öğrencilerin profilini çıkarır (Ka-

yaalp, 2005). Kayaalp'in makalesinin sonunda değindiği bu gençlerin neden dezavantajlı olduğuna dair argümanları özetlersek, çalışma deneyimleri ve şartları, ailelerinin içinde bulunduğu koşullar, hayatın her alanında maruz kaldıkları şiddet ve bali çekmek gibi zararlı alışkanlıklara ulaşım kolaylığı onları hayat karşısında dezavantajlı konumda bırakır (Kayaalp, 2005: 119). Araştırmacıya göre öğrenciler de toplumdaki sınırlı ve dezavantajlı pozisyonlarının farkındadırlar. Kayaalp, "bu şartlarda hayal kurmak çok zor" alıntısıyla bu öğrencilerin beklentilerinin mevcut ancak hayallerinin kayıp olduğunu söyler (Kayaalp, 2005: 120).

Aynı derleme içinde yer alan bir başka makale ise "Ankara Hüseyingazi Mahallesi'nde Oturan İşçiler" örnek çalışmasına odaklanır (Aydın, 2005: 139-40). Çalışmada görüşülen işçilerin %30'u 18-25 yaş aralığında ve %10'a yakın bir kesimi 18 yaşın altındadır. Aydın, diğer çalışma örneklerine referansla, genel olarak işçi profilinin genç olduğunu belirtir. Ancak Aydın'ın kendi çalışmasında çok küçük yaştaki işçilerin daha düşük bir oranda olduğu bunun sebebinin de sekiz yıllık eğitim olduğunu söyler. Gökçe'nin (1976: 29) çalışmasında da dile gelen gençlerin kendi hayat tarzlarını ebeveynlerinin ve/ya göç ettikleri yerlerde yaşayan kişilerin yaşam koşullarıyla karşılaştırmadıklarıdır. Gençler, kendi durumlarını şehirde yaşayan diğer sosyo-ekonomik gruplarla karşılaştırır ve büyük hayal kırıklıkları yaşarlar.

Araştırmada mutlaka not düşülmesi gereken "Siteler"⁵ işçilerinin ve de özellikle genç işçilerin şehre gittiklerinde vücutlarındaki izler sebebiyle kendilerini diğerlerinden farklı olarak hissetmeleridir. Sitelerde işçi olmanın kanıtı olarak ifade edilen eldeki yaralanmalar ve yıpranmalar, elleri saklanacak ve utanılacak organlar olarak nitelemelerine yol açar (Aydın, 2005: 145). Referans grubu olarak genç işçilerin öğrenim görebilen yaşlılarını almaları da onların kendini ileriki yaşta-ki işçilere göre daha yoksul olarak tanımlamalarına sebep olmaktadır (Aydın, 2005: 149-50).

Çıraklık üzerine olan en kapsamlı çalışmalardan biri olan Erder

5 Ankara'nın dışında yer alan mobilya üreticilerinin toplandığı bölge "Siteler" ismiyle anılmaktadır.

ve Lordoğlu'nun "Geleneksel Çıraklıktan Çocuk Emeğine" isimli çalışma 12-19 yaş arasına odaklanmaktadır. Baştan belirlediğimiz yaş aralığı çerçevesinde 15-19 yaş grubundaki veriler bizim odaklanmak istediğimiz genç grubunu temsil etmektedir. Daha önce yapılmış olan araştırmaların özetlendiği çalışmada bu alanın kısıtlılığının altı çizilir. Bu çalışmada yer alan demografik bilgilere bakarsak, örnekleme dayanılarak seçilen 52 çırağın yarısından çoğu 15-17 yaş grubundandır. Araştırmadaki birçok veriden çırakların formel eğitimi bırakmaktan pişmanlık duyup duymadıkları noktasında 15-20 yaş arası grupta yer alan toplam 31 çıraktan 19'u pişman, 11'i pişman değil ve 2'si hem pişman hem pişman değil yanıtı vermişlerdir. Erder ve Lordoğlu'na göre pişman olmayanların meslek edinme ve gelecek kaygıları bu tercihte önemli bir rol oynamıştır (Erder ve Lordoğlu, 1998: 70-1). Bunun dışında çıraklıkta sigortasız çalışma genel koşul olarak tüm çıraklar için geçerlidir (Erder ve Lordoğlu, 1998: 79).

Çırakların bir gününe bakarsak genelde saat 8:00-8:30 arası güne başlarlar. İşten çıkış saatleri değişse de 9,5-10 saatten az çalıştıkları bir durum söz konusu değildir (Erder ve Lordoğlu, 1998: 80). 15-20 yaş arası grupta yer alan toplam 33 çıraktan yalnızca 13'ü kazandıkları paranın tümünü kendilerinin tuttuğunu belirtmiş, 10'u ailesine verdiğini 10'u da bir kısmını ailesine verdiğini söylemiştir (Erder ve Lordoğlu, 1998: 84). Erder ve Lordoğlu ailelerin daha çok paranın denetimini yaptıklarını ancak aile zor durumdaysa çocuğun aldığı ücretin ev için harcandığını belirtmişlerdir (Erder ve Lordoğlu, 1998: 85). Araştırmada çırak kızların arasında kendini fakir olarak tanımlayanın olmadığı ve biri hariç ailenin zor durumda kalması dolayısıyla çalıştıklarını belirten olmamıştır (Erder ve Lordoğlu, 1998: 90). Çırak kızların gelecek beklentileri de meslekten ziyade evliliklidir. Kocalarının iş durumuna ve ekonomik gücüne bağlı olarak da, ekonomik şartlar zorunlu kılmazsa çalışmamayı öngörmektedirler.

Çocuk ve genç emeği üzerine yapılmış olan birkaç çalışmadan yansıtmaya çalıştığımız bilgiler bize çalışan gençlerin sağlıksız ve güvenceden uzak bir biçimde çalıştırıldıklarını hayatın çok erken bir

noktasında tüm yaşamlarını işin kapsadığını ve kendilerini geliştirecekleri ve yapabilirliklerini⁶ arttırmaları beklenen bir dönemde hayat gairesiyle yaşamlarının sınırlandığını ve gelecek beklentilerinin çok kısıtlandığını gösterir.

KADIN ÇALIŞMALARI: ÇOCUKLUKTAN ANNELİĞE

Hızla yetişkin olmak zorunda kalan bu gençlere, özellikle genç kadınlara kadın çalışmaları aracılığıyla da ulaşabiliyoruz. Özellikle erken yaşta evlenen ve çocuk sahibi olan kadınlar çok çabuk büyümek ve “çocuk” büyütme zorunda kalıyorlar. Ailede yaşanan ekonomik zorluklar, aile içi şiddet ve toplumsal baskılar gelecekle ilgili umutsuz genç kadınların sayısını hayli yükseltiyor.

Öncelikle aşağıdaki referanslarda görüldüğü üzere evlilik yaşının küçüklüğü sebebiyle kadın çalışmalarının büyük bir bölümü bize genç olamayan genç kadınların durumları hakkında oldukça fazla şey anlatıyor. Aslında Kazgan’ın (1999) Kuştepe araştırmasında evlenme yaşının yalnızca kadın için çok genç olmadığını, belli sosyo-ekonomik gruplar için hem kadın hem de erkeklerin çok erken yaşta evlendiğini bize gösteriyor. Kazgan’ın araştırmasına göre Kuştepe’de kadınların %64,2’si 20 yaş ve altı; %30,8’i 20-25 yaş arasında evlenmişlerdir. Yani kadınların %95’i 25 yaş altında evlenmiştir. Araştırmadaki erkekler için ise %26,6’sı 20 yaş ve altı; %46,9’u 20-25 yaş arasında evlenmişlerdir. Yani erkeklerin %73,5’i 25 yaşından küçük evlenmiştir (Kazgan, 1999: 70).

2001’deki yasal düzenlemelerle evlilik yaşı kadın-erkek herkes için 18 olarak belirtilse de bu çalışmada ele almaya çalıştığımız yetişkin gençler çok genç yaşlarda evlenmişler. Hayatları için çok belirleyici olan evlilik, iki yetişkinin karar vererek gerçekleştirdiği bir eylem olmamış. Bazıları çok erken yaşlarda evlenmiş:

‘15 yaşında nişanlandım, 17 yaşında evlendim. Çok büyüttüm

6 Bkz. Pınar Uyan-Semerci (2006b).

evet... Çok geç kalmışım. Bizi başlarından atmışlar. Anneme diyorum beni niye o kadar erken verdin diye? O da ne yapayım, istedikler (gülüşme).

...

Vallahi gerçekten ben 18 yaşına girmiştim, oğlanı doğurdum, büyük oğlanı' (Uyan-Semerci, 2005: 124).

Ihlamurkuyu'da yaptığım saha çalışmasında mülakatlardan birinde 22 yaşındaki bir kadın kendisinden “geçtiğini” belirterek çocuğunun iyi bir eğitim almasını istediğini söylerken, bir diğeri köydeki yaşamını ve çocukluğunun nasıl bittiğini aşağıdaki gibi aktarıyordu:

'Ama zaten 15 yaşında nişanlanmışız...erken... Zaten ben 15 yaşına kadar bişey görmedim, 15 yaşından sonra da nişanlandım. O zaman daha sıkı sıkı şey ettiler. Ondandır da zaten 16 yaşında da gönderdiler, daha ben hiçbir şey anlamadım ki, ben çocukluğumu bile yaşayamadım (gülüyor). Gençliğimi gerçekten gençliğimi bile yaşayamadım.

...

15 yaşında zati 15'ten sonra gençlik başlıyor, 15 yaşına kadar zaten hiçbir şey anlamadık aynı çocuk gibiydik. Ondandır da zaten sorunlar başladı' (Uyan-Semerci, 2005: 121).

Bu cümleler bize yaşamların ve yaşların farklı gruplarca nasıl da farklı algılandığını gösteren örnekler. Kadınlar kendileri için, özellikle gençken, sahip olmadıkları “hayata, geleceğe dair plan yapabilme”yi kendi çocuklarının geleceğini planlayarak gerçekleştirmeye çalışıyorlar (Uyan-Semerci, 2005). Ancak bu durum aslında yeni gelen nesillerin “irade özgürlüklerini” sınırılıyor.

Diğer kadın araştırmalarına baktığımızda aile içi şiddeti yaşayan kadınların istatistikî verilerinde yine çok genç yaşta evlenen kadınları tespit ediyoruz. KAMER'in istatistiklerine bakarsak 01.08.1997-28.02.2007 arası acil yardım hattını arayan kadınların %75,7'si 11-24 yaş arası evlendiklerini belirtmişler. Yine KAMER'in 2005 raporunda yer alan 31 kadından 24'ü 24 yaşından küçük ve raporda 2003-2005

yılları arasında “Namus Kisvesi altında İşlenen Cinayetler Projesi”nden yararlanan toplam 85 kadının yaş dağılımı ise %60’nın 15-25 yaş aralığında olduğunu bize gösteriyor (KAMER, 2005: 75).

Kadın intiharlarını konu alan “Batman’da Kadınlar Ölüyor” isimli çalışmanın girişinde yer alan 2000-2001 yılı verilerinde sekiz kadının yaş bilgileri verilmemişken geriye kalan toplam 37 vakadan yalnızca biri 45 yaşında; yedisi 26-30 yaş arası ve 29’u 13-25 yaş arasında (Halis, 2001: 7-9). Halis, bu intiharların “fark edilmek”, “ses getirmek” için olduğunu söylerken (Halis, 2001: 14), ölümü yaşama tercih etmek zorunda bırakılmak genç olamamanın belki de en vurucu göstergesi. Akademisyen Aytekin Sır, Batman’daki araştırmada tüm dünyanın aksi bir durum olduğunu tüm dünyada erkek intiharlarının kadın intiharlarının 2 ile 4 katı olduğunu Güneydoğu’da kadın intiharlarının erkek intiharlarından iki kat daha fazla olduğunu ve büyük bir çoğunluğunun da 15-24 yaş arası kadınlar olduğunu belirtiyor (Halis, 2001: 86).

Aslında bu genç kadınların intiharları genç olup olmama tartışmasının çok temelde bir yaşam bir insan hakkı olduğunu da bize gösteriyor. Özgürce yaşamı şekillendirme iradesi yalnızca genç olabilmenin değil, insanca yaşamının da en temel noktalarından biri. Ancak ne yazık ki Türkiye’de birçok insan bu özgürlüğe sahip değil ve bunu gençlerin durumu üzerinden değerlendirmek çok güçlü bir biçimde yaşadığımız sıkıntıları, sorumluluk ve gelecek algısını göstermeyi sağlıyor.

SONUÇ

Genç olmak; tecrübesiz olma, hata yapabilme özgürlüğü ve hayata umutla, değiştirme kudretiyle bakmaksa, bu kısa makalede hayatlarından belli kesitler aktarmaya çalıştığım gençlerin genç olma şansları oldukça zayıf. Yaşamın zorunlulukları onları çok hızlı bir biçimde genç olmadan hatta çocukken yetişkin olmaya zorluyor. Kentel, gençlerin yaşadıkları hayal kırıklığına bağlı olarak “altta kalmamak” için cemaat dayanışmalarında kendini yeniden kurmaya çalıştıklarını belirtirken

(Kentel, 2005: 12), aslında araştırmalar Türkiye’de gençlerin sınıf farkı gözetmeksizin oldukça muhafazakâr olduğunu söylüyor (Kentel 1995 ve Yıldırım, 1994). Bunda ailenin rolünün altını çizmek gerek. Yukarıda da belirtmeye çalıştığım gibi gelir düzeyi oldukça düşük olan aileler varlıklarını sürdürebilmek için tüm aile, ama özellikle ailenin gençleri, “bugün” için çalışıp, erken yetişkin olurken ya da evlenip kendi ailelerini oluşturup, var olma savaşı verirken; üst gelir grubundaki aileler ise, günümüz piyasa ve medya koşullarının da yardımıyla, çocuklarına sağladıkları refahla onların sorumluluk almayan, üretmekten çok tüketen çocuk-genç olma durumlarının devamına yol açıyorlar. Türkiye’de ve dünyada yaşamlarını insani koşullarda sürdüremeyen insanlar oldukça “çocuk olabilmek”, “genç olabilmek” her şeyden öte “insan olabilmek” ne yazık ki yalnızca bazılarının sahip olduğu bir hak olarak var olmaya devam ediyor.

KAYNAKÇA

- Akgül, H. (2006), Siyasal Kavramlara İlişkin Algılamalardan Kesitler: ‘Fikrim Yok’ içinde Kazgan, Gülten. (der.) İstanbul Gençliği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 153-83, İstanbul.
- Alemdaroğlu, A. (2005), Bir İmkân Olarak Gençlik, Birikim dergisi, no.196, s.21-29, İstanbul.
- Ata, N. (2007), Türkiye’de İşgücü Piyasasının Yapısı ve Genç İşsizlik TİSK AKADEMİ, Genç İşsizliği Sempozyumu Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Gazi Üniversitesi 13 Mart 2007, Cilt 2, Özel Sayı 1.
- Aydın, M. B. (2005), Yoksullaşma Tartışmaları Ekseninde Küçük Sanayi İşçilerinin Yaşam ve Çalışma Koşulları: Ankara-Hüseyingazi Mahallesi’nde Oturan Site İşçileri Örneği, Fuat Ercan & Yüksel Akkaya (haz.) Kapitalizm ve Türkiye II, Dipnot Yayınları, 123-161 içinde, Ankara.
- Bauman, Z. (1999), Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar, Sarmal, İstanbul.
- Bilgili, A.E. ve Altan, İ. (der.) (2003), Yoksulluk I, II, III, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.
- Blasco, A. L.; McNeish, W. ve Walther, A. (2003), Young People and Contradictions of Inclusion, The Policy Press, Bristol.
- Bora, A. ve İlknur, Ü. (2005), Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler, TESEV Yayınları, İstanbul.

- Bourdieu, P. (1995), *Youth is just a Word*, Sociology in Question, içinde, Sage, Londra.
- Buğra, A. ve Çağlar, K. (2003), *New Poverty and The Changing Welfare Regime of Turkey*, UNDP, Ankara.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (1995), *Çalışan Çocuk ve Gençlerin Korunması için Politika ve Eylem Programı*, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayını, Ankara.
- De Castro, Lucia Rabello (2006), *What is new in the 'south? Consumer Culture and the Vicissitudes of poor youth's identity construction in urban Brazil'* *Young Nordic Journal of Youth Research* 14(3): 179-201.
- Erder, S. ve Kuvvet, L. (1998), *Geleneksel Çıraklıktan Çocuk Emeğine: Bir Alan Araştırması*, İstanbul.
- Erder, T. (der.) (1985), *Family in Turkish Society*, Turkish Social Science Association, Ankara.
- Erdoğan, N. (der.) (2002), *Yoksulluk Halleri: Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, Wald-Demokrasi Kitaplığı Yayınevi, İstanbul.
- Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> (Erişim: Şubat 2007).
- Gökçe, B. (1976), *Gecekondu Gençliği*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Halis, M. (2001), *Batman'da Kadınlar Ölüyor*, Metis Yayınları, İstanbul.
- İlkkaracan, P. (1996), *Sıcak Yuva Masalı*, Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul.
- İlkkaracan, İ. ve Beril, S. (der.) (2002), *Duyulmayan Ses: Güneydoğulu Kadınlar Anlatıyor*, Anakültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, S. ve Helga, R-T. (2000), *Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar: Cömert 'Abla'ların Sadık 'Hanım'ları*, Su Yayınları, Ankara.
- KAMER (2005), *Suçlu Kim? Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde 'Namus' Kisvesi Altında İşlenen Cinayetler ile Mücadelede Kalıcı Yöntemler Geliştirme Projesi Raporu*, KA-MER Vakfı, Diyarbakır.
- Kayaalp, D. (2005), *Çalışan Öğrencilerin Eğitim Profili: Ankara İskitler Endüstri ve Meslek Lisesi'nden Örnek Bir Çalışma*, Fuat Ercan ve Yüksel Akkaya (haz.) *Kapitalizm ve Türkiye II* içinde, 109-123, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Kazgan, G. (der.) (2002), *Kuştepe Gençlik Araştırması 2002*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kazgan, G. (der.) (2006), *İstanbul Gençliği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kentel, F. (1995), *Türkiye'de 90'ların Gençliği* İstanbul, İMV-SAM, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İstanbul.
- Kentel, F. (1999), *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul.
- Kentel, F. (2005), *Türkiye'de Genç olmak: Konformizm ya da siyasetin yeniden inşası*, Birikim dergisi, no.196, s.11-18, İstanbul.

- Lüküslü, G.D. (2005), 1960'lardan 2000'lere Gençlik Tipleri: Maddeci Başarıcı Manager Tipten Yuppie ve Tiki'ye, *Birikim dergisi*, no.196, s.30-37, İstanbul.
- Neyzi, L. (2001), 'Object or Subject? The Paradox of 'Youth' In Turkey' *International Journal of Middle East Studies* 33: 411-32.
- O'Donnell, M. (1985), *Age and Generation*, Tavistock Publication, Londra.
- Piyal, B. (1994), *Çalışan Çocukların ve Gençlerin Sorunlarının Çözümünde Katılımın Sağlanması ve Yerel Yönetimlerin Önemi*, Yıldırım, F. B. (der.) *Gençlik ve Kent Yönetimi içinde*, WALD, İstanbul.
- Özyeğin, G. (2001), *Untidy Gender: Domestic Service in Turkey*, Temple University Press, Philadelphia.
- SHÇEK Genel Müdürlüğü (1993), *Gençliğin Toplum Örgütlerine Katılımının Sağlanması Projesi*, Ankara.
- TÜİK (2006), *Hanehalkı İşgücü Araştırması*, Kasım 2006 www.tuik.gov.tr
- Türkdoğan, O. (2006), *İstanbul Gecekondu Kimliği*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Türkiye ve Avrupa'da Gençlik (2000), TDV & Konrad Adenauer Vakfı, İstanbul.
- Uyan-Semerci, P. (2005), *A Search for Universalism: Reconsidering the Capability Approach in Turkey*, basılmamış doktora tezi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Uyan-Semerci, P. (2006a), *Yapabilirlik Yaklaşımı ve Yoksulluk: Söylenenler, Söylenemeyenler ve Yapabilirlikler*, İ. Akça ve B. Ülman (der.) *Kemali Saybaşı'ya armağan İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar içinde*, Bağlam, 223-44, İstanbul.
- Uyan-Semerci, P. (2006b), *Çocuklar Yoksulluğu Anlatıyor: '1001 Çocuk, 1001 Dilek' Projesi Çocuk Mektupları* (www.bilgi.edu.tr/documents/1001DILEK1001COCUK.pdf) İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları ve Araştırmaları Merkezi, Tarlabası Toplum Merkezi, İstanbul.
- Walther, A. vd. (der.) (2002), *Misleading Trajectories: Integration Policies for Young Adults in Europe?* Leske-Budrich, Opladen.
- Yıldırım, F. B. (der.) (1994), *Gençlik ve Kent Yönetimi*, WALD, İstanbul.
- Yumul, A. (2006) *Kuştepe Gençliği ve Bilgi Üniversitesi Öğrencileri: Sınıfsal/Bendensel Karşılaşmalar*, Kazgan, 2006 içinde, 243-248.
- Yurdsever-Ateş, N. (2006), *İstanbul Gençliğinin Siyasal Değerleri içinde* Kazgan, 2006 içinde, 85-151.

19

Sosyal Köken, Habitus ve Eğitim: Pierre Bourdieu'nün Yeniden-Üretim Kuramı

BERİL İDEMEN

GİRİŞ

Pierre Bourdieu yetmişli yıllarda eğitim sosyolojisi ile uğraşmaya başlayana kadar, yeni yeni kurumsallaşmakta olan eğitim bilimlerinin arkası sağlam görünüyordu. Bireysel gelişimde eğitimin ne kadar belirleyici bir öge olduğundan kimsenin kuşkusu yoktu. Şu ya da bu hedefe doğru toplumsal değişim talep edenler de aynı güvenle eğitimin dönüştürücü gücüne bel bağlardı; totaliter ideolojiler bağlamında olsun, özgürlükçü demokratik ideolojiler bağlamında olsun, herkesin hemfikir olduğu belki de tek şey, kurtuluş yolunun eğitimden geçeceği inancıydı. Üstelik bu görüş, Platon'dan Rousseau'ya, Condorcet'den Steiner'a uzanan görkemli bir tarihçeye de dayanıyordu. Tartışılan sorular, eğitimde yatan bu devasa potansiyelden hangi hedeflere yönelik yarar sağlanacağı ve en ümit verici yöntemlerin hangileri olduğu etrafında odaklanıyordu. Eğitim sisteminin özgürleştirici olmamakla kalmayıp, egemen sınıfların konumlarını korumak ve sosyal eşitsizliği yeniden yapılandırmak için kullandığı temel araç olduğuna dair aykırı görüşlerini dile getirmeye kalkanlar ise, ya eğitim-

le uğraşanların hiddetine uğruyor, ya da tamamen görmezlikten gelineyorlardı.¹

Benzer bir kuramı Pierre Bourdieu geliştirdiğinde ise, bu tatsız olasılığı tartışmak için daha uygun koşullar oluşmuştu. Altmışlı ve yetmişli yıllarda eğitim bilimlerinin daha radikal ve eleştirel yaklaşımlara kulak vermeye başlaması ve Bourdieu'nün kuramını ampirik araştırmalara dayanarak oluşturmuş olması, daha olumlu bir şekilde alınlanmasının önünü açtı. Son olarak ikibinli yılların başında uluslararası eğitim araştırması PISA, eğitim sistemleri çok farklı da olsa tüm ülkelerde eğitim kariyerinin ana belirleyici etkenlerinden birinin sosyal köken olduğu sonucuna vardığında, eğitimle uğraşan herkesin yeniden-üretim kuramıyla ister istemez yüzleşmesi kaçınılmaz hale geldi.

Yeniden-üretim kuramının önde gelen savunucularından Pierre Bourdieu, eğitim sisteminin sosyal muhafazakâr işlevini çözümlerken, ampirik temeli güçlü bir kuram geliştirir ve teorisini istatistiksel verilerin analizine dayandırır (Bourdieu, 1987). Bu yolla Bourdieu'nün ulaştığı sonuç, demokratik toplumlarda halen özgürleştirici okul ideolojisinin geçerli olduğu (Bourdieu, 2001: 25) ve bu ideolojinin kendisinin de sosyal hareketliliği engelleyici ve var olan güç dengelerini koryucu bir etken olduğudur.

Bourdieu'nün yeniden-üretim kuramını ayrıntılı olarak incelemeyen önce, çok kabaca da olsa bu kuramının dayandığı genel sosyal kuramı ve varsayımları üzerinde durmakta yarar var. Bu genel çerçeveyi takiben, Bourdieu'nün Jean-Claude Passeron ile birlikte yazdığı *Les héritiers: les étudiants et la culture* (Mirasçılar: Öğrenciler ve kültür) ve *La reproduction: éléments pour une théorie du système d'enseignement* (Yeniden üretim: bir eğitim sisteminin teorisi için öğeler) kitaplarına dayanarak sosyal köken ve eğitim kariyeri arasındaki korelasyonun kökenlerini irdeleyeceğiz. Son olarak, daha eşitlikçi, özgürlükçü ve adil bir eğitim sisteminin hangi koşullar altında mümkün ola-

1 Bu figürler arasında en çarpıcı olanı, yirmili yıllarda Marx ve Freud'a dayanarak eğitim sistemini yıkıcı bir eleştiriye tâbi tutan ama ancak 1968 hareketlerinden sonra az da olsa dikkate alınan Siegfried Bernfeld'dir (Bernfeld, 1973).

bileceği sorusuna yöneleceğiz. Ancak şimdiden söylemek gerekir ki, Bourdieu'nün eğitim sistemine içkin bir işlev olarak gördüğü yeniden-üretim mekanizmalarına karşı koymak için açtığı alan yeni ütopyalara yer verecek kadar geniş değildir.

BOURDIEU'NÜN DURUŞU

Sosyal bilimlerde son yirmi-otuz yıldır yürütülen tartışmalarda Bourdieu'nün savunduğu pozisyonu kabaca çerçevelemeye çalışırken, bu pozisyonun ne olduğundan ziyade ne olmadığına dair vurgulardan yola çıkmak daha verimli görünüyor. Fransa'da bir akademik kariyerin ulaşabileceği en yüksek nokta sayılabilecek Collège de France'tan emekli olana kadar hayal edilebilecek en atipik bilim insanı biyografilerinden birine sahip olan Bourdieu,² kendini bulduğu pozisyona olduğu kadar pozisyonundan beklenebilecek bir saf tutmaya da karşı her zaman ve ısrarla mesafeli kaldı. Kariyeri boyunca sık sık, geçerli ya da tartışmalı ekollere karşı dobra dobra görüş bildirmekten çekinmeden (Bourdieu ve Passeron, 1967), etkin olduğu akademi dahil (Bourdieu, 1992) eğitimden sanata, dinden erkek egemenliğine sayısız alanda işleyen tahakküm mekanizmalarını ifşa etmeye adadı kendini Bourdieu. Farklı disiplinlerin ve birbiriyle zıtlaşan ekollerin kavramlarından yararlanması ve onları kendi sosyal teorisine uyarlamasına rağmen, bu ekollerin hiçbirinden sayılamaması, bilimsel titizliği kadar, kendinden beklenen Parisli (total) entelektüel rolüne ısınamayan inatçı bir düşünür olmasından da kaynaklanır.

Bourdieu'nün bilimsel değil, sosyal nedenlere dayalı olduklarını sık sık vurguladığı olağan “yapay ikilikler” (Bourdieu, 1992: 50), –nesnelciler ve öznelciler, yapısalcılar ve konstrüktivistler, özgür istenç ve belirlenimcilik, fail ve yapı– akademik alanın kendine özgü işleyiş mekanizmalarına dayanır ve üretken araştırmaların önündeki en temel engellerdir. Bourdieu'nün tartışmaya soktuğu eylem kuramı ise, eyleyicilerin bedenlerini ve durumun yapısı arasındaki ilişkiselliği hesaba ka-

2 Bourdieu'yü sosyolojiye taşıyan dolambaçlı yolların bir izleği için bkz. Schultheis, 2007.

tar ve birinin ötekine temel olamayacağını savunur. Birey ve toplum, özne ve yapı, hem birbirlerinden bağımlı oldukları için hem de birbirlerini karşılıklı olarak oluşturdukları için ancak çift olarak düşünülebilirler (Bourdieu, 1998: 7). Bourdieu bu ikisinden birini temel almayı reddederek, alternatif bir sosyal teori geliştirir. Kendini konumlandırma baskısına görünürde boyun eğdiğinde de bu “ne bu ne de o” ya da “hem bu hem de o” duruşunu, ilişkisel ve düşünümsel bir yaklaşım içeren “genetik yapısalcılık” (Bourdieu, 1992: 31) olarak tanımlar, çalışmalarından “yapısalcı konstrüktivizm ya da konstrüktivist yapısalcılık” (Bourdieu, 1992: 135) olarak bahseder. Bu kadarıyla bizim de yetinmemiz yerindedir.

SOSYAL KATMANLAŞMA VE EĞİTİM (SİSTEMİ) ARASINDAKİ İLİŞKİ: TEMEL VARSAYIMLAR

Bourdieu'nün yeniden-üretim teorisinin temelinde yatan varsayımlara da bu bağlamda sadece değinmek mümkün. Bunların başında sık sık eskimiş ve geçersiz kabul edilen, toplumun sınıf ya da katmanlara ayrıştığı savı gelir. Desantralize iktidar ve heterojen yaşam tarzları temelinde sosyal Darwinist bir çoğulculuğu merkez alan bakış açısından bakıldığında Bourdieu'nün de kullandığı katman, sınıf, egemenlik gibi terimler demode ve aşılmış gibi görünür. Ancak Bourdieu, kısmen Marx'tan ödünç aldığı bu terimlere kendi sosyal teorisine özgü anlamlar yükler ve sosyal topografisini kurgularken sembolik şiddet ve sembolik iktidar kavramlarını ön plana çıkarır. Sosyal güç dağılımının analizinde, sosyal sermaye ya da belli bazı kodlara hakim olmanın sağladığı avantajları kavrayamayan ekonomik sermayenin ayırıcı gücüne odaklanılmasını ise ekonomizm olarak reddeder. Bu yüzden sosyal uzamı belirleyen etkenler arasında sembolik sermaye olarak işleyebilen ve bu sayede sembolik egemenlik ilişkilerine yön veren, başta ekonomik, sosyal, kültürel olmak üzere her türlü sermayeye hesaba katar. Bu yöntemle çizdiği, farklılaşmaları çok daha incelikli biçimde gösteren haritada Bourdieu'nün tespit ettiği sınıflar, ortodoks Marksizmin burjuva ile proletarya arasında öngördüğü kadar

keskin sınırlarla ayrılmasalar da, özgül ve ölçülebilir eylemler ve sermaye dağılımları temelinde belirlenebilir bir yapıya sahiptirler. Sınıf çatışmasından ziyade gruplar arası güç kavgası olduğundan yola çıkmak, desantralize bir iktidar anlayışıyla uyumsuz değildir: “Felsefeciler iktidardan bahsettikleri zaman, onu herhangi bir yerde ararlar, her zaman iktidarın bedenselleştiği yer olarak devleti düşünürler; oysa iktidar elle tutulur bir şey değildir, her yerde ve hiçbir yerdedir ama bu, bazı yerlerden ziyade başka yerlerde olmadığı anlamına gelmez – bir yapıda merkezi odak noktaları bulunur” (Bourdieu, 2001: 166; çeviren B. İdemen). Kısaca eğitim sisteminin sosyal eşitsizliği yeniden yapılandırdığını öne süren yeniden-üretim teorisinin ilk temel varsayımı, toplumdaki güç dağılımının halihazırda, sistematik bir şekilde eşitsiz olduğudur.

Bourdieu'nün antropolojik çıkış noktasına gelince, çoğu zaman açık seçik belirtmeden dayandığı varsayımların temelinde insanın sosyalizasyon sürecinde edindiği algı –değerlendirme, motivasyon– ve davranış şemalarına yaptığı vurgu yatar. Bourdieu'nün insanı ilk etapta sosyal bir canlıdır ve sosyal belirlenim düzeyi yüksektir. İnsanın dış etkilere, yönlendirmelere en açık olduğu “yaş” dönemi ise, Bourdieu'ye göre de çocukluktur. Burada çocuğun genel dürtüleri –Bourdieu sık sık psikanalizden de terimler devralarak libido'dan bahseder– sosyalizasyon boyunca yön bulur ve ayrışmaya başlar. Çocuğun bireysel eğitim kariyeri ve bunun var olan güç dengelerini yeniden yapılandırmada rolü açısından bu yüzden birincil eğitim, sonrasında gelecek tüm sosyal etkileri eleyecek ve düzenleyecektir. Ailede alınan birincil eğitimin sistematik bir şekilde sosyal kökene bağlı olması, bireysel yaşam güzergâhı ile toplumsal konum arasındaki sıkı bağı anlamının anahtarıdır. Bunların arasında yemek gibi temel dürtülerin tatmin edilmesi dahi vardır – en geniş anlamıyla “zevk”, sahibinin sistematik bir özelliğidir ve –Kantçı bir estetik anlayışının tam tersine– hem oluşumu hem de işlevi itibarıyla sosyal bir fenomendir: “Sosyoloji, “zevk” söz konusu olduğu yerde olduğu kadar bir psikanalizin böylesi keskin hatlarını nadiren alır” (Bourdieu, 1987: 31).

Bourdieu'nün üçüncü psikolojik varsayımı, bilişsel, duyumsal ve motivasyonel süreçlerde bilinçdışı öğelerin varlığı ve etkileridir. Ancak psikanalist bir bakış açısından farklı olarak, bastırılmış içeriklerden oluşan bir sistemden ziyade, bilinçli eylemlerin ya da duruşların oluşum süreçlerine yönelik bir amnezi söz konusudur burada; bilinçaltı bireysel ya da toplumsal tarihin unutulmuşluk halindedir (Bourdieu, 1976: 171 ve Bourdieu, 1993: 79). Alışmış, alıştırılmış, habitus haline gelmiş şemaların oluşum koşulları, dolayısıyla keyfiliklerinin unutulduğu ölçüde "bilinçaltı"nın üretici gücü de artar. Dezavantajlı öğrencilerin –ve sonrasında yetişkinlerin– toplumda egemen güç – ve üretim dengelerine karşı tutumu da bu anlamıyla bilinç dışıdır. Bu nedenle Bourdieu'nün temel dertlerinden biri, habitualize olmuş ve bu yüzden bilinç dışı kalan bilişsel, duygusal ve motivasyonel şemaların oluşum süreçlerini ve toplumsal işlevlerini ortaya sermektir. Hem egemen hem de tâbi birey ve grupların paylaştığı bu amnezi, komplo teorilerine yatkınlık duyanlara da bir yanittir: Ayrıcalıklıların avantajlarını artırmasına, dezavantajlılara da somut zarar vermesine rağmen, habituslar üzerinden işleyen takdir, kabul ve dışlama mekanizmaları, her durumda bilinçli ve planlı mekanizmalar değildir.

Duygusal yatkınlık şemalarının gelişimi, sosyal kökene bilişsel beceriler kadar bağımlı değildir ama okulun sosyal muhafazakâr etkisini tam da bu yüzden daha fazla destekler. Kurumsallaşmış eğitim mekânı olarak okul, sahip olduğu pedagojik otorite yoluyla, kökene göre farklı etkileri olan duygusal bir bağı da destekler. Okulda geçerli düşünce yöntemleri ve içeriklerinin kültürel açıdan daha değerli olduğu iddiasıyla okul kültürüne yön veren egemen sınıfın tüm sınıflarca tanınmasına katkıda bulunur ki bunun sosyal kökene göre farklı etkileri gözlenir: Sosyal kökenleriyle doğrudan bağlantılı olarak edindikleri başarıya göre öğrenciler kendilerine ve değerlerine karşı farklı duruşlar geliştirirler. Bunun üzerinden dolaylı olarak okul kültürüyle değişen ölçülerde (kendine) güvenli tutumlar oluşur ki bu da eğitim başarısını doğrudan etkiler. Öğrenciler, okul ve okul yoluyla egemen kültürün etkisiyle edindikleri değerlendirme ölçütlerini, başkalarına yönelik

de kullanmaya başlarlar. Dolayısıyla var olan güç dengelerinin korunmasında önemli bir etkeni, dezavantajlı kesimlerden gelen çocukların egemen, “daha değerli” kültüre ve bu kültürün taşıyıcılarına karşı duydukları saygı ve tanımda ve bununla ilintili olarak kendi kültür ve beklentilerini küçümsemelerinde görür Bourdieu. Egemenlerle libidinal özleşme yoluyla dezavantajlı birey ve kesimlerin, ayrıcalıklı olanlarla bir nevi suç ortaklığının yolu açılır.

Son olarak sosyal kökene göre farklılık gösteren motivasyonel etkenlere de farklı tepkiler verir okul. Eğitime değer veren ailelerden gelen çocuklar okulda geçerli kültürle aşinalıkları ve eğitim kariyeri hakkında daha geniş bilgiye sahip olduklarından daha fazla güven sergileyen çocuklar, bu alanlarda başarılı olmak için daha fazla motivasyona da sahiptirler. Annebabaların ve yakın çevrenin eğitim konusundaki duruşu da ek olarak motivasyonlarını, dolayısıyla okuldaki başarılarını etkiler. Bu etkenlerin birleştiği, bireyin sosyal kökeni, bulunduğu sosyal konum ve eğitim kariyeri arasındaki ilişkilerin kesiştiği nokta ise Bourdieu'nün habitus kavramıdır.

HABİTUS

Habitus, Bourdieu'nün türettiği özgün bir kavram olmasa da,³ kavramın tarihçesi boyunca yapılan, bedensel duruştan (*habitus corporis*) retorik ustalığa (*habitus orationis*), zihinsel duruştan (*habitus mentis*) ruhsal olanına (*habitus animorum*) gibi çeşitli vurguların çoğundan pay almış bir sentezdir. Bourdieu'nün Habitus sayesinde ulaşmaya çalıştığı nokta da başka bir sentezdir: Sosyoloji tarihini belirleyen öznelcilik-nesnelcilik, bilinç-bilinçaltı, finalizm-mekanizm gibi köklü ikilikler üzerinden yapılagelen tartışmaların dışında kalmayı, yapı ve birey arasındaki uyumu tek yönlü bir belirleme yoluyla açıklamaya çalışan geleneklere direnmeyi sağlayan bu alternatif sentezin merkezinde, alan kavramı ile birlikte habitus yatar. Habitus sayesinde Bourdieu, Batı düşünce geleneğinin en inatçı figürünü, yani bilinçli, planlı, program-

3 Habitus kavramının tarihçesi, Bourdieu ve başka sosyologlarda kullanımı için bkz. Tatlıcan ve Çeğin, 2007.

lı, özgür ve yetkin bireyini de, insanın davranışlarını yapılandıran sosyal yapıyı da es geçerek ve yerine habitus taşıyıcısı olarak sosyal eyleyiciyi ve etkin olduğu alanı koyar. En ünlü tanımıyla bu habitus formları, “yapılandıran yapılar olarak işlemeye yatkın yapılandırılmış yapılar” (Bourdieu, 1976: 165; çeviren B. İdemen.). Habitus kavramı, insanın karşı karşıya kaldığı, toplumun nesnel yapısı ile insanın amaçlı, kasıtlı ve yapılandırıcı gücü arasında zorunlu olduğu iddia edilen seçimden kaçınma olanağı sağlar. Nesnel ilişkiler ancak habitus yoluyla oluşur ve habitusun kendisi de bu nesnel ilişkilerin gövdelenendirilmiş hallerinden başka bir şey değildir. Ancak sık karşılaşılan bir yanlış, habitus kavramının tek başına açıklayıcı olduğudur. Oysa sosyal uzamın birbirinden ayıramaz iki ögesinin, yani nesnel yapı ve öznel, sosyal eyleyici arasındaki etkileşimi kavrayabilmek için alan kavramı da habitus kadar önemlidir. Alan “belli bir anlamda sadece aktörler ve bu aktörler arasındaki nesnel ilişkiler yoluyla var olur” (Bourdieu, 1998b: 20; çeviren B. İdemen.). Alan, görece özerktir, başka alanlarda geçerli olmayan özgün yasaları ya da oyun kuralları ve sadece bu alanda tedavülde olan yatırım şekilleri vardır.⁴ Bir alanın usta oyuncusu, o alanda geçerli özgül kuralları içselleştirmiştir, “bedene dönüşmüş oyun” olmuştur (Bourdieu, 1998: 145). Oyun-yönelimi olan habitus ve oyun-alanı arasında, Leibniz’in monadları arasında olduğu gibi önceden belirlenmiş, birbirine göre ayarlanmış bir uyum vardır ama Bourdieu’nün “monadları” sürekli etkileşim halinde ve değişime olanak tanıyan bir yapıya sahiptirler.

Eğitim sisteminin analizinde de “nesnel yapı” yerine alan ve “özne” yerine habitusun kullanılması kaçınılmazdır. Diğer alanların analizinden farklı olarak eğitim sisteminin söz konusu olduğu yerde, alan ve habitus arasında böylesi bir kendiliğinden uyuşmanın ötesinde bağlantılar vardır. Eğitimin bu özel konumunun ilk nedeni, eğitim ala-

4 Alan ve Habitus arasında duygulanımsal ve güdüsel bağlantı ögesi olarak Bourdieu libido kavramını kullanmayı önerir. Bourdieu’nün, Freud’dan ziyade Jung’a yaslanarak kullandığı şekilliye libido, insanın doğuştan sahip olduğu, genel ve biyolojik bir dürtüken, sosyalizasyon boyunca gitgide alana göre spesifik libidolara çeşitlenir.

nında belli habitusların üretiliyor olmasıdır. Özel habitusların oluşumuna katkıda bulunan tek öge eğitim değildir ama kurumsallaşmış, kuşaklararası pedagojik aracı olarak eğitim kuşkusuz ayrı bir yere sahiptir. Ailede edinilen birincil habitusa tarafsız yaklaşmaması eğitim alanının diğer alanlarla paylaştığı bir özelliğidir. Okul, belli bazı habitusları yeğlediği için, sadece eğitim ya da öğretim sağlayan değil, aynı zamanda pekiştiren ve eleyen merci olarak da işler. Kısaca eğitim sisteminin sosyal işlevi, aynı anda hem homojenleştirici hem de eleyici ve ayrıştırıcı olmasına dayanır.

Dolayısıyla habitus oluşumu en geniş anlamıyla bir öğrenme süreci olarak kabul edilebilir. Ancak burada söz konusu olan öğrenme ve öğretme yöntemleri, sadece bilinçli, kasıtlı ve metodik aktarımlar olmadığı gibi, bu “geleneksel” yöntemler bu süreçte en büyük paya bile sahip değildir. Bunun öncesinde ve yanısıra çocuk, çeşitli planlanmış ve amaçlanmayan etkiler altında kalır – Bourdieu “anonim ve yayılmış pedagojik eylem”lerden bahseder (Bourdieu, 1976: 189) ve bunların hepsinin, çocuğun sosyal çevresine özgü bilişsel ve motivasyonel şemaların içselleştirilmelerinde etkileri vardır. Bu aşamada en geçerli öğrenme mekanizmaları, zamanla kanıksama ve taklit etmedir ki bunların arasında en işlevsel “alıştırma” olanaklarından birini sağlayan öge de oyundur (Bourdieu, 1976: 192).

Var olan güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılması eğitim sisteminin önemli bir işlevi olsa da, tek işlevi değildir. Benzer şekilde, toplumsal yeniden-üretim katkıda bulunan tek toplumsal yapı da eğitim sistemi değildir (Bourdieu, 1998: 35). Eğitim sistemi daha ziyade çeşitli mekanizmalardan oluşan ve sistematik şekilde –ama “eleştirel düşüncede çok sık dolanan büyük komplo vehmi” (Bourdieu, 1998: 43) olarak anlaşılması gereken– sosyal düzenin birliği ve yeniden yapılandırmasına yarayan strateji sisteminin bir parçasıdır. Buna rağmen burada devletin özel bir konumu vardır çünkü çeşitli (ekonomik, kültürel ve sembolik) sermaye çeşitlerinin devlette odaklanmasının sonucu olarak bu tür mekanizmaların odağı ve tezahürleri –hukuk, dil, bürokratik sınıflandırma ve kodlama mekanizmaları gibi (Bourdieu,

1998: 106)– devlette aranabilir. Yaş, cinsiyet, uyruk ya da zekâ gibi sınıflandırma ilkeleri de içselleştirildikleri ölçüde normal olarak kabul edilirler. Bu şekilde devlet, habitusun oluşumuna büyük katkıda bulunur ve “[e]ylemlerin organizasyon yapısı ve düzenleme unsuru olarak, tüm eyleyicilere aynı şekilde dayattığı bedensel ve ruhsal baskı ve disiplin üzerinden, süreklilik taşıyan eğilimlerin oluşumuna neden olan bir etki yapar” (Bourdieu, 1998: 117). Bu yolla habitus hem bireysel hem de kolektif benliğin inşasında yer alır.

SOSYAL KÖKENİN EĞİTİM KARIYERİNE ETKİSİ

Sosyal köken ve habitus arasındaki ilişkinin tezahür ettiği sosyal yapının geneline dönmek, toplumsal yeniden-oluşumda ekonomik sermayenin yanısıra kültürel sermayenin neden bu kadar belirleyici olduğunu anlamak için gereklidir. Bourdieu’nün toplumunu oluşturan gruplar ya da sınıflar sistematik şekilde sahip oldukları sermaye birikimine göre ayrışır. Grupları, sahip oldukları sermayenin üç ölçütüne göre bir koordinat sistemine yerleştirerek Bourdieu toplumun üç boyutlu bir haritasını çizer. Bir alanı, içinde geçerli olan ilişkiler ve sermaye yapısı belirlerken, toplumsal ayrışmanın kendisini en fazla belirleyen ve istatistiksel olarak bu ayrışmayı saptamaya yarayan iki sermaye türü, ekonomik ve kültürel sermayedir. Ekonomik sermaye para ya da doğrudan paraya çevrilebilir mal olarak tanımlanırken kültürel sermaye, bedenselleşmiş haliyle –habitusun bir parçası olarak–, nesnel haliyle –kitap, çalgı, araç-gereç, resim gibi kültürel değeri olan mallar olarak– ya da kurumsallaşmış şekilde – yani diploma ya da unvan olarak var olabilir (Bourdieu, 1997a). Bireylerin ve grupların bu sosyal ayrışım koordinatı üzerindeki yer de, sahip oldukları sermaye miktarı ve sermaye yapısı temelinde belirlenebilecek niteliktedir. Aynı topolojik bakış açısı yaşam tarzlarının dağılımı için kullanıldığında, sermaye miktarı ve dağılımının, yaşam tarzlarının ayrışmasına homolog olduğu görülür (Bourdieu, 1987: 212-213). Sahip olunan sermaye ve habitus tarafından üretilen eylemler arasındaki böylesi bir bağ, koordinat sisteminin üçüncü boyutu, yani bireyin sosyal uzam içindeki hareketinin kronolojisi dikkate alındığında daha da derin-

leştirilebilir. Buna analog olarak toplumsal dönüşümler de, “kümülatif tarih” olarak okunabilir (Bourdieu, 1997a: 49).

Toplumsal katmanlaşmayı açıklamaya yarayan bu model, sosyal köken ve eğitim kariyeri arasındaki ilişkiye de uygulanabilir. Doğumuyla birlikte bir çocuk kendini sosyal uzamın belli bir yerinde ve bu yere denk düşen sermayenin mirasçısı olarak bulur. Eğitimde başarı sosyal köken ile doğrudan orantılıdır; öğrenci ne kadar yüksek bir sınıftan geliyorsa, okulda aktarılanları o kadar kolay öğrenir. Öğrenme şevkiyle ise orta sınıflarda en yüksek oranda karşılaşılır (Bourdieu ve Passeron, 1971: 40). Bunun nedeni sosyal yükseliş hedefinin orta sınıflarda en yüksek olmasından ziyade, kurumsallaşmış eğitimin bu sınıf için en gerçekçi yükselme olanağını tanınmasıdır. Eğitime uzak, dezavantajlı ve tâbi kesimler için üniversiteye dek sürecek bir eğitim kariyeri, büyük yatırımlar ve fedakârlık gerektirir. Bir nevi içgüdüsel istatistik hesabı ile hem anebabalar hem de öğretmenler, bu türden emellerin önünde ne tür engeller olacağını kestirerek bunlara sık sık baştan boyun eğler. Bu kişilerin öznel beklentileri, sayısız deneyimin sonucu oluşur ve Bourdieu'ye göre gerçekten de var olan nesnel olasılıklara denk düşer. Dolayısıyla anebabalar ve öğretmenler tarafından çocuk adına alınan kararlar genellikle kurum-öncesi bir ilk seçkiye neden olur. Ayrıcalıklı sınıf kökenli çocuklar için yüksek okul deneyimi sıradan bir yaşam perspektifi sayılırken, nesnel engellere yönelik farkındalık, tâbi sınıfların kendi kendilerini dışlamalarına neden olur. Burada vurgulanması önemli bir nokta ise şudur: Söz konusu bireylerin sadece küçük bir kısmı burada aslında sosyal bir dışlama mekanizması olduğunun farkındadır. Okulu terk edenler başarısızlıklarının sorumluluğunu kendilerinde ararlar ve bu şekilde sadece başarılı olanların başarılarının meşruiyetini tanımakla kalmaz, onların kültürlerinin daha yüksek değer taşıdığını da kabul ederler.

ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNE SOSYAL KÖKENİN ETKİSİ

Eğitim kariyerinin sosyal etkenlerini araştırmak için üniversite öğrenci nüfusu Bourdieu'nün özellikle tercih ettiği bir araştırma nesnesidir

çünkü burada etkisini “uzun zamandır gösteren, sosyal konumla bağlantılı etkenlerin tümünün son ürünü” incelenebilir (Bourdieu ve Passeron, 1971: 32; çeviren B. İdemen). Üniversiteye giren öğrenciler ve sosyal konumları arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal kökene dayalı olarak kesin ve büyük farklar kadar, kuşaklar boyunca yüksek oranda değişmezlik de görülür. Seçilen dallar ve sosyal köken arasındaki ilişkiye bakıldığında, eğitime yakın ve eğitime uzak ortamlardan gelen öğrencilerin hem seçim çeşitliliği hem de seçilen dalların özellikleriyle ilintili farklar görülür. Avantajlı sınıflardan gelen öğrencilerin seçimleri, dezavantajlı kesimlerden gelen öğrencilerinkine kıyasla daha fazla çeşitlilik gösterir (Bourdieu ve Passeron, 1971: 22). Bourdieu’ye göre bu farklılığın temel nedeni, çocukluk ve okul döneminde edinilen ekonomik ve kültürel sermayedeki farklılıklarda aranmalıdır. Daha yüksek kesimlerden gelen öğrenciler, yaşamlarını belirleyen temel varoluşsal kaygılardan muaf oldukları için, doğrudan yaşamsal olmayan ilgi ve beceriler edinmek için daha çok olanağa sahip olurlar. Bu nedenle, dezavantajlı kesimlerden gelen öğrencilerin bilmedikleri ya da aykırı bulabilecekleri çeşitli dallarla tanışıklıkları ve bunlara yatkınlıkları daha yüksek olur. Buna ek olarak, ekonomik sermayesi yüksek öğrencilerin dal seçiminde ilgi alanı önemli bir etken olabilirken, diğer öğrenciler daha ziyade öğretmenlik ya da tıp gibi geleneksel ve kabul gören dallara eğilirler (Bourdieu ve Passeron, 1971: 25). Kısaca, avantajlı kesimlerden gelen öğrencilerin daha yeni, çok bilinmeyen ve iş dünyasına geçişte geleneksel çalışma alanlarına denk düşmeyen dallara yönelmelerinin nedenini Bourdieu, bu öğrencilerin yaşamları boyunca gerçeklik ilkesinden ziyade zevk ilkesine göre yaşama olanağına sahip olmuş olmalarına bağlar (Bourdieu ve Passeron, 1972: 34). Üniversitede bulunma süresine gelince, burada da sosyal kökene bağlı, ölçülebilir farklar bulunur. Beklenebileceği gibi, sosyal kökene doğrudan orantılı olarak hem ortalama üniversiteye giriş yaşı hem de öğrenim süresi artar (Bourdieu ve Passeron, 1971: 25).

Öğrencilerin üniversite dışı yaşamlarındaki kültürel tüketim alışkanlıklarında gözlemlenebilir farkların, yani öğrencilerin sanat ya

da kültür alanlarındaki bilgileri, ilgileri, bu alanlarda harcadıkları zaman ve yoğunluğun temel belirleyicisi de gene sosyal kökendir. Avantajlı kesimlerde ve eğitime yakın ailelerde kültüre yaklaşım, sosyalizasyon boyunca ve açıkça eğitimin malzemesi olmadan da, deyim yerindeyse “bir yandan” öğrenilir; o kadar ki Bourdieu bu bağlamda da mirastan ve mirasçılardan, ozmotik bir şekilde devredilen kültürel sermayeden bahseder (Bourdieu ve Passeron, 1971: 38). Oysa dezavantajlı sınıflardan gelen çocuklar için egemen kültürel alana tek yol okuldan geçer. Bu sayede sosyal konumları nedeniyle sahip oldukları dezavantajın bir kısmını telafi edebilseler de, çoğunlukla “okulsu” bir klasik yapıtlar ve homojen kültür birikimi edinirler ve geliştirdikleri zevkler, daha yüksek konumdan gelen öğrencilere göre çok daha dar sınırlar içinde kalır. Paradoks bir şekilde tam da bu yüzden, egemen kültüre okul üzerinden erişen öğrenciler kendilerini bir nevi “küçük burjuva gayreti” üzerinden belli ederler. Dolayısıyla egemen kültürün ancak okulda öğretilmeyen öğelerine sahip olanlar prestij edindiğinden, avangartlık farklılık ve soyluluk öğesine dönüşür. Bu açıdan bakıldığında eğitim ya da kültür, sosyal sınıfların birbirlerine rastladıkları, birbirlerini ölçüp biçtikleri, tanıdıkları ve duruma göre kabul ya da reddettikleri oyun/savaş alanıdır. Bir tarafta “pötikare, zorlama” küçük burjuvalar bulunurken, öteki tarafta “ironik kayıtsızlık, incelikli yapay zarafet ya da kendinden emin sahne alma, gerçek ya da oynanan rahatlık neredeyse her zaman yüksek sınıflardan gelen öğrencilerde görülür ve elit kesim için aidiyetlerinin göstergesi olarak işler” (Bourdieu ve Passeron, 1971: 38; çeviren B. İdemen). Okulda edinilen kültüre hem yetersiz hem de değersiz sayılır.

Öğrencilerin sosyal kökenlerinin etkisinin rastlanıldığı bir son alan da üniversite eğitimine karşı tutumdur. Başarıları, becerileri ve genel olarak kendilerine verdikleri değer söz konusu olduğunda, avantajlı kesimlerden gelen öğrencilerin üniversiteden görece bağımsız olma eğilimleri vardır ve bununla ilintili olarak “yetenek ideolojisini daha sık savunurlar ve kendi yetenekleri konusunda da şüphe duymazlar” (Bourdieu ve Passeron, 1972: 32; çeviren B. İdemen). Bu güven hem

henüz tanımadıkları yeniliklere daha rahat ve emin yaklaşımlarını sağlar, hem de daha geniş bir deneyim, beceri ve ilgi birikimi edinmelerine katkıda bulunur. Kültürel zevk ve pratiklerindeki –‘doğal’ olarak alılgıladıkları– bu çeşitlilik ve onlara ödev olarak dayatılan okuma ve çalışmalara karşı duydukları küçümseme yüzünden üniversite eğitimi kapsamındaki çalışmalarını daha az yoğunur. Başka kesimlerden gelen öğrenciler ise, üniversitenin belirlediği kurallara ve standartlara çok daha sıkıca ve titizce uyarlar. Sunulan eğitim malzemesine karşı edindikleri tavırdaki bu fark, gene daha rahat olan öğrencilere avantaj sağlar: Bu öğrenciler hem sohbet ve yazılı sınavlarda daha olumlu etki bırakırlar hem de üniversiteye karşı mesafeleri sayesinde, gerek üniversite içi gerek üniversite dışı arzın daha çok farkında olurlar.

SOSYAL AYRIM ÖGESİ OLARAK HABİTUS

Sosyal köken ve eğitim kariyeri arasında aracı işlevi gören habitus sadece doğrudan ve dolaylı olarak eğitimde başarıyı etkilemekle kalmaz aynı zamanda sosyal kökenin başkalarının ve ilk bakışta tanınmasını da sağlar. Sosyal köken ve eğitim sisteminde izlenen güzergâh arasındaki bağlantıyı incelerken bu yüzden belli bir sınıf habitusunun taşıyıcısı olan birey kadar, eğitim sisteminde bulunduğu sürece karşılaştığı insan ve kurumların ona verdiği tepkiler de belirleyicidir. Sermaye miktarı ve yapısına göre sosyal gruplaşma ve yaşam stillerindeki farklılıkların homolojisi bu bağlamda hiyerarşik bir boyut kazanır çünkü egemen sınıflar başta olmak üzere bazı kültürel pratikler, kültürel sermayenin ayırt edilen ve değer biçilen biçimiyle sembolik sermaye olarak işlerler (Bourdieu, 1997b: 107). Çeşitli sermaye çeşitlerinin hiyerarşik dağılımın temelinde ekonomik sermayenin ağırlığı olsa da, farklı alanlarda gösterdikleri etkiler, ekonomik sermayeye basit bir referansla açıklanamaz (Bourdieu, 1997a: 71).

En önemli iki kaynağı aile ve okul olan habitusun taşıyıcısı bireyi diğer bireylerden ayıran temel öğedir habitus. “Sosyalize edilmiş beden” (Bourdieu, 1998: 145) olarak aynı zamanda, diğer habitus-taşıyıcılarını da tanıması ve sınıflandırabilmesi için gerekli olan algı – ve

değerlendirme şemalarına da sahiptir. Bu yüzden, çeşitli sınıfların habitusları farklı oldukları ölçüde fark yaratır ölçüdedirler (Bourdieu, 1998: 21). Önemli olan, var olan farkların ancak habitusun taşıdığı, alışkanlık haline gelmiş algı ve değerlendirme şemalarının el verdiği ölçüde fark ediliyor olmasıdır. Sembolik güce sahip olabilmesi için bir farkın, fark yaratan bir fark olarak fark edilmesi gerekir.

Böylesi bir toplumsal anlamı olan eylemler arasında kültürel olanları en önemlilerdendir çünkü ediniliş koşulları en karanlıkta kalan ama (sosyal değeri) tüm grup tarafından tanınan eylemler olarak *distinction* için gerekli üç koşulu da sağlarlar: Farkların fark edilmesi, farkların fark yaratan farklar olarak tanınmasını ve bu farkların arkasında yatan keyfiliğin gözden kaçmasını sağlarlar. Sanatın böylesi bir ayırım aracı olarak işlemeye özellikle elverişli olmasının bir nedeni, geleneksel ve yaygın olarak kabul edilen “yüksek, tinsel sanat” ve “aşağı, duyumsal sanat” ayırımıdır ve –adı üstünde– “sanat müziği” ile “halk müziği” gibi tanımlamalarda kendini gösterir. Bu ayırma analog olarak bireyler ve gruplar arasında yapılan ayrımlar da eyleycilere atfedilir ve müzik örneğinde, halk müziği dinleyenler kaba ya da en azından yontulmamış ve basit kabul edilirken, “connaissanceur”lere daha “ulvi”, hatta ahlaksal değer biçilir.

Böylece ayırım ve ayrıcalık (*distinction*), tanınma ve saygınlık için yürütülen çatışmaların temelinde yer alır. Ancak böylesi bir saygınlık yüksek sermaye için bir ödül olmakla kalmaz, ek olarak sermaye birikimini destekleyen bir araçtır da. Sermayenin sermayeyi çektiği (Bourdieu, 1998: 35) kabul edilirse, tanınma, daha fazla sermaye edinimini ve bu sayede egemen sınıfın yeniden üretilmesini sağlayan sembolik sermaye olarak işlev görür. Kültürel sermayenin yanısıra, belli bir gruba ait olmanın getirdiği, hazır ya da gelecekte beklenebilecek olan sosyal kaynaklar, yani “çevre” (Bourdieu, 1997a: 63) olarak tanımlanabilecek sosyal sermaye de sembolik sermayeyi güçlendirir. Sosyal sermaye kredi işlevi görebilir ve sahip olunan sermayenin tümünü artıracabilecek avantajlar sağlayabilir. Sembolik sermayenin geçerli akçe olduğu oyun/savaş alanında oyuncular, sermaye edinimi ve birikimi

için alana özgü belli stratejiler geliştirirler. Egemen sınıflarda geçerli stratejilere hakim olan oyunculara özgü algı, farklılaştırma ve değerlendirmeye şemalarını dayatan eğitim sistemi tam da bu yüzden sembolik güç için yapılan çatışmaların kesişme noktasında bulunur: “[S]ınıflandırma şekilleri iktidar şekilleridir” (Bourdieu, 1992: 38).

KÜLTÜREL SERMAYENİN UNVANA DÖNÜŞMESİ

Eğitim sisteminin yeniden yapılandırıcı işlevinin okul sonrası da sürdürülebilmesi için, bireylerin kültürel sermayelerinin görülebilir ve gelir getirici bir hale dönüştürmesi şarttır. Bu dönüşüm, standardize edilmiş sınavlar ve ardından edinilen unvanlar yoluyla gerçekleşir. Okul kariyeri boyunca geçilen eleme aşamalarının son safhası olarak görülebilecek bitirme sınavları aynı zamanda kültürel sermayenin kurum-sallaşmış kültürel sermayeye dönüştüğü aşamadır. Kültürel sermaye eyleyicinin bedenine bağlı olduğu süreç, durmaksızın yeniden tartılıp değerlendirilirken (Bourdieu, 1997a: 61), Bourdieu’nün kolektif büyüye benzettiği (Bourdieu, 1997a: 62) ve okulun sağladığı kurumsallaşma ve nesnelleşme yoluyla sürekliliği ve yasal geçerliliği olan bir değere dönüştürülür. Bu sayede eğitim sistemi, unvan sahibi ile otodidakt arasındaki toplumsal anlamlı farkı üretir. Özellikle de saygın bir eğitim kurumunun mezununu ayıran, kayıran ve seçkinleştiren özelliklerinden biri, kurumsal onay belgesini edindikten sonra, beceri ve başarılarını kanıtlama zorunluluğundan arınmış rahatlığı ve güvenidir. Öte taraftan “tipik” otodidakt –halk kütüphanesindeki ansiklopediyi A’dan Z’ye çalışan Sartre’nin otodidaktı bunun en iyi örneğidir– genellikle sistematik, disiplinli ve meşru kültür hakkında geniş bilgi sahibidir ki tam da bu yüzden eğitim ve sembolik sermayeye yönelmesi özenlilik olarak algılanır. Otodidaktın, içkin bir gereksinim nedeniyle değil, egemen kültürün geçerli sembolik sermayesi olduğu için kültürel sermaye edinmeye çalışmasına, meşru sayılan sermaye sahipleri küçümseme ve dışlama ile yanıt verir (Bourdieu, 1987: 150). Böylece eğitim sistemi, yasal geçerliliği olan diplomalar sağlamakla, yani meşruyeti kabul edilen bir sınıflandırma sistemi oluşturmakla sosyal statü

farklarını damgalar, belirginleştirir (Bourdieu, 1998: 37) ve okul başarısındaki normal dağılımını dönüştürerek “geçenler” ile “kalanları” kesin sınırlarla birbirinden ayırır. Bu “sihirli” sınıflandırıcı güçlerinin yanısıra unvanların, sahiplerini bir nevi kendi kendini gerçekleştiren kehanet (*self-fulfilling prophecy*) yoluyla egemen kültüre hakimiyetlerinde gerçekten de anlamlı fark atmalarına yarayan bir tahsis etkisi de vardır (Bourdieu, 1987: 53): “Okuldaki sınıflandırmalar ve statüye bağlı düzenlemelerce üretilen (ya da etkisi güçlendirilen) resmi farklar, gerçek farklar üretir çünkü bu şekilde sınıflandırılmış bireylerde bu farklılara –kolektif olarak tanınan ve desteklenen– inanç dolayısıyla resmi ve gerçek varlık arasında uyum sağlayacak olan davranış yapıları geliştirirler” (Bourdieu, 1987: 52).

EĞİTİM POLİTİKALARINA ÖNERİLER

Bourdieu'nün eğitim sosyolojisi alanındaki çalışmaları ağırlıklı olarak deskriptiftir. Ancak, var olan eğitim sisteminin işleyiş mekanizmalarını analiz ederken bir yandan da dönüştürücü müdahalelerin mümkün olabileceği alanın sınırlarını da çizmeyi amaçlar. Böylesi bir alanın somut olarak nasıl kullanılabilmesine, hedeflediği akılcı bir pedagojinin nasıl olması gerektiğine dair önerilerinin sayısı fazla değildir ama eğitim bilimlerinde gerekli arayışlara yön verir. Bu çalışmaların başında, Bourdieu'nün seksenli yıllarda yer aldığı ve Fransa'nın eğitim politikasını uzun vadeli olarak dönüştürmeyi amaçlayan iki somut proje vardır. Bunların ilkinde, başka Collège de France profesörleriyle birlikte geleceğin eğitim sisteminin bir taslağını çıkarır.⁵ Bir kaç yıl sonrasında ise Fransız Eğitim Bakanlığı'nın yeni bir müfredat üzerinde çalışması amacıyla kurduğu bir kurulun başkanlığını yapar (Bourdieu, 2001: 153-161). Başta bu girişimlerin raporları olmak üzere birkaç yazısında, daha eşitlikçi bir eğitim sistemi için öneriler geliştirir (Bourdieu, 2003: 79-133).

Bourdieu'nün saptamalarına göre eşitlikçi olma hedefiyle yola çıkan demokratik eğitim sisteminin sosyal eşitsizliği destekleyici işlevi-

5 Bkz. Bourdieu, Pierre: Vorschläge des Collège de France für das Bildungswesen der Zukunft. Bourdieu 1997a, 111-122.

nin önemli bir yanı, tam da eşit olmaktan çok uzak öğrencilerin farklarını göz ardı ettiği formel eşitlikçiliktir. Bourdieu'nün yandaşı olduğu türden bir akılcı pedagoji ise, öğrencilerin birincil sosyalizasyonlarını, dolayısıyla sınıf habituslarını kayda almak zorundadır. Birincil habitus ile okulun oluşturmaya çalıştığı habitus arasındaki fark sosyal kökene göre değiştiği için okulda, “birincil pedagojik iş yoluyla sadece belli bazı gruplara ya da sınıflara aktarılan, eylemlerin sembolik hakimiyetinin pratik ilkelerini herkese aktarma hedefi[ne]” (Bourdieu ve Passeron, 1973: 70) sadece açık, saydam ve kapsayıcı pedagojik yöntemlerin kullanılmasıyla yaklaşılabılır. Böylesi bir pedagojik yaklaşım, eğitim düzeyinin düşeceği ve öğrencilerin tektipleşeceği yönünde kaygılar uyandırabilse de Bourdieu'nün amacı “mirasçıları miraslarından etmek değil, bazılarının miras yoluyla edindiğini, *herkese* aktarmak[tır]” (Bourdieu, 2001: 24).

Pedagojik eylemlerin gerek içerik gerekse yöntem açısından kültürel keyfiliğin bir yansıması olduğu gerçeğinin farkındalığı ise tek başına, bu şekilde anlaşılan kültürel keyfiliğin her pedagojik eyleminin için bir parçası olduğu bilincini oluşturmaya yetmez. Bu farkındalık sık sık, egemen pedagojik eylem türüne karşı bir direniş, keyfi öğeler içermeyen, bireyin kendine özgü becerileri özgürce geliştirebilmesine olanak tanıyan, dayatma ve zor içermeyen bir pedagoji hayaline bırakır kendini. Oysa Bourdieu için tam da keyfilikten arınmış böylesi bir pedagoji hayali, var olan güç dengelerinin toplumsal düzeni ve eğitimin sosyal işlevini hangi yollarla gizleyebildiğine işaret eder. Çünkü direktifsiz eğitim, keyfilikten ve dayatmadan arınmış bir pedagoji, geniş anlamıyla etnomerkezciliğin ürünü olan bir ütopyedir ve herhangi bir oluşumda yer etmiş aktarım yöntemlerinin hiç de daha az dayatmacı olamayacağını gizler (Bourdieu ve Passeron, 1973: 28). Örneğin çocuğun duygusal yanlarına hitap eden bir eğitim anlayışı, yaptırım olarak sevgisiz bırakmak gibi bir yöntem seçerse, içerdiği keyfilik açısından bu, pozitif bir dayak cezasından farksızdır. Eğitmenin kendi eylemlerinin anlamı ve işlevi söz konusu yerde ısrarla sergilediği körlüğünün bir nedeni, aldığı eğitim itibarıyla sosyolojik açıklamalar yerine biyolojik

ve bireysel bir belirlenilmişlik ima eden psikolojik açıklamalara yönelmesi eğilimidir. Buna ek olarak egemen kültürün aktarıcıları, yani pedagojik eylemlerin aktörlerinin kendileri de ait oldukları otorite teknikleri sisteminin sürekli etkisi altındadırlar.

Sosyal kökene dayalı avantajların ve dezavantajların sosyal ve yargısal geçerliliği olan diplomalara dönüştürüldüğü yer olarak sınavlar, özellikle de bitirme ve giriş sınavları, sosyal kökenin eğitim başarısına etkisinin tezahürü için önemli yerler oldukları için adalet ve eşitlik çabalarının sık sık bu noktalara odaklanması rastlantı değildir. Oysa, yukarıda kısaca değinildiği gibi, öğrencilere bu şekilde eşit davranılmasının istenmeyen sonuçları vardır: Bir yandan bu eleme aşamalarında ayrıcalıklı öğrencilerin ayrıcalıkları, hak ettikleri ima edilen bir başarıya dönüştürülür ve yetenek ideolojisi güçlendirilir. Eğitimde eşitlik iddiası gereğince öğrenciler sadece yetenekleri, bilgileri, becerileri ve başarıları ölçüsünde değerlendirildiğinden, dış etkenlerin bu başarıyı ne kadar büyük bir ölçüde etkilediği gizlenir. Bu noktada daha çok gerçek eşitlik, öğrencinin performansının diğer öğrencilerle değil, kendine kıyasla ölçülmesini gerektirir. Bu yöntemle, öğrencinin çıkış noktası ve ulaştığı nokta arasındaki fark değerlendirilir, yani sosyal dezavantajlar da hesaba katılır (Bourdieu, 1971: 83). Ancak Bourdieu bu alternatifi sakıncalı bulur: “İşlevi, elenmiş ve birbirleriyle karşılaştırılabilir öğrenciler üretmek [olan eğitim sisteminin mantığına göre], tümünden farklı adayları aynı sınavlara ve aynı ölçütlere tâbi tutan, dolayısıyla gerçek bir eşitliğe aykırı olarak tamamen formel eşitlik yoluyla sadece sınavda gösterilen başarıyı kayda alan eleme yöntemi yine de kabul edilebilir tek yöntemdir” (Bourdieu, 1971: 84).

“Yaşam şanslarının çoğaltılması” (Bourdieu, 2001: 113) için eğitim ve istihdam sistemleri arasındaki sıkı bağın yumuşatılması da şarttır. Bunun için üç temel değişikliğin yapılması gerekir: Eğitim seçeneklerinin çoğaltılması, çeşitli eğitim kurumları arasındaki hareketliliğin artırılması ve özgül performansların bireylerden çok gruplardan talep edilmesi, yani grup çalışmalarına ve değerlendirmelerine ağırlık verilmesi. Bu değişikliklerden Bourdieu'nün umduğu, bireylerin psikolojik

ve sosyal durumlarına, özellikle de okulu terk edenlerin damgalanma ve demoralizasyon olarak yaşayacaklarına eğitim kariyerinin yaptığı etkinin azalması. Eğitim sisteminin siyasetle bağlantısını göz önünde bulunduran taleplerinin arasında, yüksekokul ve araştırma kurumlarının özerkliği de bulunur (Bourdieu, 2001: 114). Böylesi bir özerkliğin oluşması ve yerleşmesi için koşul, eğitim sisteminin ne devletin aleti ne de liberal yarışlar için arena olmasıdır. Eğitimin kamusal, yerel ve özel kaynaklarla finanse edilmesi yoluyla, Bourdieu'nün eğitimde kalitenin artırılmasına katkıda bulunacağını umduğu türden bir rekabet için alan ve gereklilik oluşabilir. Özellikle de Avrupa Birliği ve artan uluslararası rekabeti göz önünde bulundurarak Bourdieu, çok dilli eğitim olanaklarıyla uluslararası eğitimin birliğine katkıda bulunacak, Avrupa çapında bir yüksek uzaktan eğitim kurumundan da yana görüş bildirir. Çağdaş iletişim araçlarının daha yaygın kullanılmasından umduğu da, ikametgâh gibi etkenler dolayısıyla oluşan dezavantajların azaltılmasıdır.

Sosyal köken ve eğitim kariyeri arasındaki sabit korelasyonu kırmak için eğitim sisteminin öğretim yöntemlerinde de değişikliğe gitmesi gerekir. Okul, açık, saydam, net ve akılcı bir pedagoji yoluyla öğrenciler üretecek ve bu öğrencileri kurum içi ölçütlere göre eleyebilecek konuma gelirse, o zaman bu elemelerde sistem dışı ayrıcalıklar değil gerçekten de başarı ve meziyet ödüllendirilecektir. Dış etkenlerin kaldırılması ya da en azından etkilerinin olabildiğince azaltılması için gerekli olan, öğretimin demokratikleşmesi, eğitim sisteminin ödüllendirdiği akılcı ve eleştirel düşünce alışkanlıkları ve tekniklerinin herkes için erişilebilir hale gelmesidir. Bunun için okulda gelenekselleşmiş, dallara ayrılmış ve bilgi odaklı eğitimin eleştirel olarak gözden geçirilmesi gerekir. Gelenekselleşmiş bu yaklaşım yerine bütün çocuklara temel yöntemler öğretilmeli ve özellikle de dil alanında yetkinlik edinme olanağı sağlanmalıdır: “Bu özellikle de, herkes tarafından aktarıldığı sanıldığı için, sonunda kimsenin aktarmadığı temel düşünme gelenekleri ve *know-how* için geçerlidir” (Bourdieu, 2001: 154). Böylesi bir ders öğrencilere şu ya da bu düşünce ekolünün sonuçlarını değil, kendilerini öğretme yoluyla, özgün ve bağımsız düşünce için gerekli alet-edevat kutusunu sağlar.

Çıkarılabilmeli, deneysel ya da tarihsel düşünce yöntemlerinin öğrenimine odaklanılması sayesinde zamanla bunların belli bazı dallarla yerleşmiş, geleneksel bağlarının da koparılması umulur: “Dil eğitimi de, aynen fizik ya da biyoloji dersi gibi, mantığa giriş olanağı tanıyabilir. Ve matematik ya da fizik dersleri de, aynen felsefe ya da tarih dersi gibi, düşünce –bilim– ya da teknoloji tarihine giriş olarak tasarlanabilir ve tasarlanmalıdır da” (Bourdieu, 2001: 160). Bu girişimlerde dikkat edilmesi gereken, daha fazla tutarlılık ve daha fazla bütünlüktür. Fen ve sosyal bilimler arasındaki yapay ayrımın yerine zamanla disiplinlerüstü ve tüm bilim dalları için gerekli olan mantıksal ve düşünümsel düşünme tarzlarına odaklanan bir eğitimin geçmesi gerekir. Böylesi bütüncül bir anlayış örneğin “tüm alanlardaki kültürel kazanımların sosyal tarihçesi” (Bourdieu, 1997: 117) olabilir. Bu bağlamda, farklı disiplinlerden gelen eğitimlerin ortaklaşa yürüteceği alternatif dersler de başlatılmalıdır. Ancak farklı dallara özgü kazanımların böylesi bir alternatif eğitimde de ihmal edilmemesi gerekir. Aksine, her dal için karakteristik soruların ve düşünce yapılarının özellikleri vurgulanmalıdır (Bourdieu, 2001: 160).

Eğitim sisteminin daha yoğun bir şekilde eğilmesi gereken içerikler arasında, nadiren sistematik şekilde öğretimin parçası olan temel teknikler de yer alır: Sözlük ya da veri bankalarının kullanılması, dosyalama, kısaltmalarla aşinalık ya da grafikler ve tablolarla çalışma yöntemleri. Genel olarak, bilgi yerine beceri öğrenimi, pasif bilgi ediniminin yerine aktif ve bağımsız çalışma geçmelidir. Düşünce ve çalışma yöntemleri öğretirken, kültürler arası öğelere, çok boyutlu bir dil kavrayışı ve becerisi eğitimine ağırlık vermek gerekir. Çocukların örgün eğitim dışında maruz kaldıkları etkilerin artan çeşitliliği karşısında okulun entegratif görevi de şekil değiştirmelidir. Bu görev Bourdieu için “bir yandan temel düşünce – ve kavrayış becerileri, bir yandan da başka ve daha popüler iletişim araçları tarafından sık sık çok daha etkili şekilde aktarılan tüm bilgilerin ve yarıbilgilerin eleştirel sentezi ve bunlara eleştirel yaklaşım becerisini” (Bourdieu, 1997: 120) geliştirmektir.

Sosyal kökenin etkisini azaltmanın bir yolu da, müfredatın şeffaflaşması, derslerin koşul ve hedeflerinin tüm katılımcılara açık hale

getirilmesidir. Hem içeriklerin hem de yöntemlerin daha açık bir şekilde –ve tüm katılımcılar tarafından– sorgulanması yoluyla, çeşitli dalların ve bu dallar içinde ayrıcalıklı düşünce şekillerinin –örneğin sosyal bilimlere göre fen bilimlerinin saygınlığının– zamanla engellenebileceğini umar Bourdieu.

Öğrenimde başarının değerlendirilmesine gelince Bourdieu'nün önerisi, geleneksel sınavların rastlantısal ve konu dışı etkilere açık olmalarının olumsuz sonuçlarını azaltacak, daha sık ve sürekli bir değerlendirme sistemi geliştirmektir. Bir okul bitirme sınavında ölçülmesi gereken, edinilen bilgi birikimi değil, bunların yeni bağlamlarda uygulanması, yani transfer becerisidir ve sınavlar bu beceriyi ölçecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır. Alan ve pedagojik becerilere yönelik böyleli düzenli ve sürekli bir kontrolün öğretmenleri de kapsaması şarttır. Bu hedefe hitaben Bourdieu, öğretmenleri ve okulları sadece denetleyen değil, aynı zamanda öğretmenlere destek olan sabit ve gezgin komisyonların oluşturulmasını önerir (Bourdieu, 1997: 116).

Öğrenimde sınav reformunun yanısıra, var olan eğitim-sınav-meslek kronolojisinin teorik ve meslek eğitimini yeni bir meslek ve istihdam anlayışıyla bağdaştıran yeni bir yaklaşım yoluyla aşılması gerekir (Bourdieu, 1997: 118). Bu anlayışa göre üniversiteler sadece tam zamanlı öğrencilere yüksek eğitim değil aynı zamanda meslek sahibi insanlara da yaygın eğitim sağlayan kurumlar olmalıdırlar. Eğitim ve istihdam sistemlerinin bu şekilde birbirleriyle kaynaşmasından Bourdieu, sadece verimin artması değil, diploma dağıtımı ve dolayısıyla kariyer şanslarının belirlenmesinde okulun sahip olduğu tekelin de kırılmasıdır.

Bu önerilerin gerçekleşmesi için sadece okulun değil, aynı zamanda öğretmenlik mesleğinin de geniş çaplı bir reformdan geçmesi gerekir. Bourdieu'nün hayal ettiği yenilikler için çok daha fazla interdisipliner yönelimli bir eğitimden geçmiş öğretmenler gereklidir. Bunun için hem yeni iletişim araçlarına ve tekniklere hakim olmaları, hem de mesleklerine paralel katılabilecekleri geliştirici eğitim olanaklarına sahip olmaları gerekir (Bourdieu, 1997: 119).

Ancak, akılcı bir pedagoji yoluyla da olsa eğitim sisteminin de-

mokratikleşmesini sağlamak Bourdieu'ye göre her zaman bir ütopya olarak kalmaya mahkûmdur. Böylesi bir demokratikleşmeyi engelleyen şey sadece her türlü eğitim kurumuna içkin atalet değildir. Daha da önemlisi, bu tür reform girişimlerinin, eğitim sisteminin yapısını büyük ölçüde belirleyen toplumsal güç dengelerine de karşı olacak olmasıdır. Başka deyişle, yukarıda örneklenen değişikliklerin gerçekleşebilmesi ancak toplumda bunları kaldıracak ve besleyecek maddi ve entelektüel koşulların var olmasıyla mümkün olabilir (Bourdieu, 1997: 121).

Tâbi kesimleri özgürleştirme yolunun, onlara egemen kültüre erişime sağlamaktan geçtiği görüşüne karşı da çok eleştirel yaklaşır Bourdieu. Egemen kültürün keyfilikliğini göz ardı ederek, var olan güç ve egemenlik ilişkilerinin sürmesini sağlayan mekanizmalardandır bu da. Benzeri başka bir “özgürleşme hayalini”, tâbi kültürün özgün, dolayısıyla sahiplenilmesi gereken kültür olduğunu iddia ederek ondan ideolojize edilmiş bir halk kültürü kanunu oluşturan akımları da eleştirir. Hangi kesimin olursa olsun, bir kültüre içkin keyfilik sosyolojik araçlarla su yüzüne çıkarılmadığı sürece kültür her zaman egemenliğin aracı ve sembolü olacaktır.

SONUÇ

Bourdieu'nün geliştirdiği yeniden-üretim kuramında habitus –ve habitusla ayrılmaz bir kavramsal bağı olan alan– merkezidir. Sistematik ve var olan yapılarla uyumlu bir şekilde yapılaştırmacı bir yapı olarak habitus, tam da yaygın komplo teorilerinde toplumun bir nevi sosyal mühendislik sonucu geliştirildiği inancına karşı, sosyal düzenin yeniden yapılanmasına katkıda bulunan bireysel ve toplu davranış örüntülerinin araştırılmasına imkân veren ve eğitim ideolojileri en eşitlikçi ve demokratik olan toplumlarda bile kuşaklar boyu ampirik olarak ölçülebilen, sosyal köken ve eğitim kariyeri arasındaki sıkı bağı anlamaya yarayan kavramsal bir çerçeve sağlar. Doğal olarak bu kavramsal alet-edevat kutusundan yararlanarak yapılacak araştırmalarda, eğitim sistemi ve topluma göre değişen, sembolik gücü olan spesifik sermaye çeşitlerinin incelenmesi ve hesaba katılması şarttır.

Bourdieu'nün yeniden-üretim kuramının getirilerinden biri kuşkusuz, sosyal ve kültürel değerlerin tanınması ve içselleştirilmesi sorununa verdiği ağırlıktır. Kültürel eylemlerin ve içeriklerin kolektif olarak tanınması ve kabul edilmesinin üretiminde eğitim sistemi, tek olmasa da en önemli öğedir. Bugün örgün eğitimde aktarılan bilgilerin ağırlıklı olarak bilime dayandırılmasına rağmen –ki bu da bilimin tanınması koşuluyla gerçekleşebilir ancak– okulda evrim teorisini öğrenen bir çocuk rahatlıkla bir ortaçağ manastırında yaratılış teorisini öğrenen bir çocukla karşılaştırılabilir. Bourdieu'nün böylesi bir aktarımın başarısını dayandırdığı pedagojik otorite, okulda aktarılan içeriklere atfedilebilecek “gerçek” bir değerden bağımsız olarak, sosyal ve kültürel çevrenin, hatta dünyanın nasıl okunması gerektiği konusundaki görüşleri mutlak ve doğal bakış açısı olarak dayattığı sürece, okula bu gücü sağlayan, sembolik sermaye odaklarının, başta devletin analizi olmadan eğitimin sosyal işlevi anlaşılabilir. Bu bağlamda eğitim sosyolojisinin sistem içi analizlerle yetinmeyip, ister istemez daha bütüncül ve kapsayıcı bir eğitim bilimi olmayı hedeflemesi gerekir: “Kuşkusuz, okul sanki kültür imparatorluğunun içinde bir nevi ‘iç imparatorlukmuş’ ve kültürün mutlak kökeni okulmuş gibi, açıklama arayışını bu noktada bırakmak saflık olur” (Bourdieu, 1970: 139).

Bourdieu'nün yeniden-üretim kuramının başka bir avantajı, sosyal uzamın çok faktörlü ve kapsayıcı bir modeline yerleştirilmiş olmasıdır. Sermaye kavramını, ekonomik sermayeyle sınırlı kalmadan her türlü kazanç getiren kaynağı içerecek şekilde genişleterek ve habitusun, sermaye miktarı ve yapısıyla olan bağına göstererek, edinilmiş psikolojik eğilimlerin nesnel sosyal uzamla ilişkisi, dolayısıyla eğitim sisteminin sosyal işlevi anlaşılabilir. Eğitim kariyerinin en önemli etkenleri olarak ekonomik ve kültürel sermayenin işlemselleştirilmesi aynı zamanda sosyal grupları da istatistiksel olarak elle tutulur hale getirir. Bu yöntemle gerçekte var olan sınıflara yönelik arayıştan vazgeçilerek yerine anlamlı bir analitik kavram olarak sınıf kullanılmaya başlanabilir (Bourdieu, 1997b: 108).

Bourdieu'nün sosyolojik araştırmalarında yer almayan bir soru, sermaye birikiminin ve bu birikimin sağladığı yaşam tarzının nesnel olarak arzu edilecek olup olmadığı sorusudur. Çünkü yalnızca yaşam alternatifleri arasında nesnel bir dağılım olduğu sürece öncelik, ayrıcalık ya da ayrımcılıktan söz edilebilir. Sosyal eşitsizlik, yani güç, sermaye, prestij ya da tercihlerin eşitsiz dağılımı, ancak bunların neden bir değer olduğu gerekçelendirilirse sosyal adaletsizlik ile eş koşulabilir. Bu tür değerler için yapılagelen çatışmalarda yenilenlerin gerçekten de kaybedenler olduğu kuşku götürmez bir gerçek olmadığı gibi, bu görüşün kendisi de akademik orta sınıf eğitiminin bir ürünü olarak, egemen kültürün egemenliği kadar doğal ve sorgusuz sualsiz kabul ediliyor olması ile açıklanabilir. Eğitim sisteminin, egemen sınıfın üyelerini istihdam sisteminin yüksek kadrolarına yerleştirme ve aynı zamanda egemenliklerini meşrulaştırıcı etkisi, sadece egemen sınıfların sosyal konumu ve egemenliği kendi içinde değerli olarak kurgulandığında diğer kesimlerin dışlanması ayrımcılık ve adaletsizlik olarak algılanabilir. Kısaca burada sorulması gereken soru, hem ahlaksal hem de estetik açıdan doğru yaşamın nasıl olması gerektiğidir. Eğitim sisteminin sosyal muhafazakâr işlevinin haklı eleştirisi, belli bir yaşam tarzına açık seçik belirtmeden ve sorgulamadan değer biçmeyi de içermelidir. Yüksek sermayenin, özellikle de yüksek ekonomik ve kültürel sermayenin, yaşam stilini kendi seçimlerine göre kurgulama olanağı sağladığı itirazı ise, yaşam stillerinin sermaye yapısıyla olan korelasyonun boyutları karşısında güç kaybeder. Yüksek sermayeye sahip olmanın “özgür yaşam tasarımı”, hatta “mutluluk” ile ne kadar eş koşulabileceği kuşku götürür. Kesin olan bir şey varsa, sosyal uzamda sahip olunan konumun farklı ölçülerde saygınlık ile yakından bağlantılı olduğudur. Dolayısıyla adaletsizlik olarak algılanan sosyal eşitsizliğin en önemli öğelerinden biri aslında saygınlığın eşitsiz dağılımıdır. Bu yüzden de, eğitimcilerin, yer yer amaçlamadan ve farkında olmadan aktardıkları değer yargılarının kendilerini, disiplinlerarası ve eleştirel bir şekilde araştırma gerekliliği, Bourdieu'nün sosyal bilimlere sunduğu en çetrefil ödevlerden sayılabilir.

KAYNAKÇA

- Bernfeld, S. (1973), *Sisyphos oder die Grenzen der Erziehung*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J.C. (1967), *Soziologie und Philosophie in Frankreich seit 1945: Tod und Wiederauferstehung einer Philosophie ohne Subjekt*. Wolf Lepenies: *Geschichte der Soziologie. Studien zur kognitiven, sozialen und historischen Identität einer Disziplin*, Band 3, s. 496-551, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1981.
- Bourdieu, P ve Passeron, J.C. (1971), *Die Illusion der Chancengleichheit. Untersuchungen zur Soziologie des Bildungswesens am Beispiel Frankreichs*. Klett-Verlag, Stuttgart.
- Bourdieu, P ve Passeron, J.C. (1973), *Grundlagen einer Theorie der Symbolischen Gewalt*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. (1970), *Zur Soziologie der Symbolischen Formen*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. (1976), *Entwurf einer Theorie der Praxis auf der Ethnologischen Grundlage der Kabyllischen Gesellschaft*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. (1987), *Die Feinen Unterschiede. Kritik der Gesellschaftlichen Urteils-kraft*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. (1992), *Homo Academicus*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. (1993), *Soziologische Fragen*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. (1997a), *Die Verborgenen Mechanismen der Macht*. Schriften zu Politik & Kultur 1. VSA-Verlag, Hamburg.
- Bourdieu, P. (1997b), *Der Tote Packt den Lebenden*. Schriften zu Politik & Kultur 2. VSA-Verlag, Hamburg.
- Bourdieu, P. (1998), *Praktische Vernunft. Zur Theorie des Handelns*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Bourdieu, P. (1998), *Vom Gebrauch der Wissenschaft. Für eine Klinische Soziologie des Wissenschaftlichen Feldes*. UVK Universitätsverlag, Konstanz.
- Bourdieu, P. (2001), *Wie die Kultur zum Bauern kommt. Über Bildung, Schule und Politik*. Schriften zu Politik & Kultur 4. VSA-Verlag, Hamburg.
- Bourdieu, P. (2003), *Interventionen 1961-2001. Band 2: 1975-1990*. VSA-Verlag, Hamburg.
- Schultheis, F. (2007), *Bourdieu's Wege in die Soziologie*. UVK Verlagsgesellschaft, Konstanz.
- Tatlıcan, Ü. ve Çeğin, G. (2007), *Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İki-liği*. Çeğin, Göker, Arlı ve Tatlıcan içinde, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

20

Okul, Gençler ve “Öteki”ler FÜSUN ÜSTEL

Gençlik sorunlarına ilişkin bir çalışmanın, “şart!” olan eğitim/öğretimi ve onun başat kurumu olan “okul”u sorunsallaştırmadan eksik kalacağına kuşku yok. Özellikle de birey ve yurttaş olarak doğulmadığı, ama birey ve yurttaş olduğu dikkate alındığında bu “oluş”ta eğitimin/okulun önemi daha da açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır.¹ Ancak “okul” gibi çok boyutlu ve bu bağlamda disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gereken bir olguya, bir yazının sınırları içinde açıklama getirme iddiasının en azından kastı aşmak olacağı da açık. Dolayısıyla bu yazıda Türkiye’de “okul”un bir sosyalizasyon kurumu olarak sorunlu doğası, 12 Eylül 1980 darbesi sonrası yürürlüğe konulan öğretim programlarının yirmi yılı aşkın bir sürede (darbenin “rejimleşmesi” süreci) birbirini izleyecek genç kuşakların zihni-

1 Tarihsel süreç içinde “okul” a yurttaşların formasyonunda siyasal bir rol tanınması olgusu, genelde Fransız Devrimi’nin bir getirisi olarak kabul görse de aslında bu gelişme Reformla birlikte, Luther’in ilk kez okullara siyasal-dinsel bir işlev yüklemesi ve bu bağlamda doktrinin yayılmasında merkezi bir rol üstlenecek olan okullar aracılığıyla öğretimin kontrol altına alınmasıyla başlamış, Karşı-Reform da aynı “silah”tan yararlanarak bu hareketle mücadele etmeye yönelmiştir. 19. yüzyıldan itibaren ise, “okul” ulus-inşa sürecinin temel kurumlarından biri haline gelmiştir. Bu konuda bkz. Obin, 2000 içinde s. 11.

yet kalıplarının şekillenmesindeki rolü, son yıllarda gençler ve değer yargıları üzerine yapılan çeşitli araştırmaların da yardımıyla değerlendirilecektir.

PSİKOLOJİK SAVAŞIN ALANI OLARAK “OKUL”

Ders kitaplarının yalnızca bilgi aktarmakla yetinmeyip, aynı zamanda farklı öğrenci kuşaklarının kendi geçmişi ve gelecekları hakkında olduğu kadar, “başkaları” hakkında da ne öğreneceklerini belirledikleri, bir toplumun gelecek kuşaklara ne aktarmak istediklerine dair metinler olduğu düşünöldüğünde, ders kitaplarının incelenmesi yoluyla, veri toplumun “öğrencileri”nin içselleştirmesini istedikleri zaman, mekân ve eyleyici kavramsallaştırmalarına ve bu çerçevede grup kimliğine, “biz” ve “onlar” anlayışlarına açıklık getirmek mümkün (Schissler ve Soysal, 2005: 7). Kısacası Altbach’ın da vurguladığı üzere “Ders kitapları, en önemli eğitim girdilerinden biridir: Metinler bir ulusal kültüre ilişkin temel fikirleri yansıtır ve çoğu kez kültürel mücadelenin ve anlaşmazlığın alevlenme noktasını oluşturur” (Altbach,1991: 257). Nitekim uluslararası planda Milletler Cemiyeti’nin kuruluş yıllarına kadar giden ders kitaplarını yabancı düşmanlığı ve ulusal önyargılardan arındırma girişimleri, 1980’lerin sonu ama özellikle de 1990’lı yıllardan itibaren, dünyada yaşanan büyük jeopolitik altüst oluşların da katkısıyla, eğitim ve öğretim programlarının yeniden düzenlenmesi ve bu bağlamda özellikle tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ders kitaplarının demokratik değerlerin aktarımını sağlayacak bir biçimde ele alınması gerekliliğini açıkça ortaya koyarak, başta UNESCO olmak üzere çeşitli kuruluşların çalışmalarına hız kazandırdı (Pingel, 2003). 1990’lı yıllar boyunca UNESCO’nun özellikle de BIE’nin (Eğitim için Uluslararası Büro) çabaları, iç barış ve uluslararası barışın teşviki ve şiddetin bertaraf edilmesi sorunu bağlamında yurttaşlık eğitimini geliştirmeye yoğunlaştı. Bu süreçte Batı’da uzun süredir gözden düşmüş olan Yurttaşlık Bilgisi dersinin itibarını iade konusunda genel bir eğilimin ortaya çıkmasının yanı sıra, özellikle tarih kitapları söz konusu olduğunda sözelimi Fransa’da Birinci Dünya Savaşı anlatısında artık yalnızca

Fransızlar’ın değil ama insanlığın ortak acılarına vurgu yapan bir yaklaşımın hakim olduğunu, ders programlarında kültürlerarası bir eğitimi hedef alan Almanya’da ise “ulusal kahraman” figürlerinin yerini 1920’lerin ve anti Nazi direnişin demokratlarının, 1949 tarihli Anayasa’nın “kurucu ataları”nın ve savaş sonrası ekonomik kalkınmanın mimarlarının aldığını görüyoruz (Nuhoglu Soysal, Bertilotti, Mannitz, 2005: 18 ve 20). “Komşumuz” Yunanistan’da ise, 1986 sonrası yapılan öğretim programı değişikliği ile tarih ders kitaplarında savunma ve bağımsızlık savaşlarına öncelik tanınmakla birlikte, barış dönemlerine de vurgu yapan ve bu bağlamda halklar arasındaki uyumlu beraberliğe dayalı yeni bir vatanseverlik yaklaşımını (Schissler ve Soysal, 2005: 108) öne çıkaran bir pedagoji hakim oldu.²

Türkiye ise, öğretim programları ve bu bağlamda her türden ders materyalinin masumiyetinin Batılı eğitimciler ve sosyal bilimciler tarafından radikal bir sorgulamaya uğradığı ve bu yönde önemli dönüşümler sağlandığı 1990’lara, 12 Eylül rejiminin devletin konsolidasyonunu hedefleyen yeniden yapılanma anlayışının ürünü olan öğretim programları/ders kitapları ile girdi. Bu süreçte 12 Eylül sonrası zorunlu hale getirilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yanı sıra 1985’te “milli” ibaresiyle öğretim programında yer alan Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri (1990’ların ikinci yarısından itibaren İnsan Hakları boyutu eklenecek olan) başta olmak üzere tüm ders kitapları, Devletin “makbul grup kimliği”nin ve bu bağlamda “biz” ve “ötekiler” kurgusunun temel metinleri olarak dolaşıma sokuldu.

Dolayısıyla 1980’li yıllardan öğretim programlarında önemli revizyonlar yapıldığı 2004-2005 ders yılına kadar ilk ve orta öğretimde bulunan milyonlarca çocuk ve genç, milliyetçiliğin “zorunlu ve buyurgan ideoloji” olarak sunulduğu, her türlü otoritenin, özellikle de

2 Bu yaklaşım, 2007 yılında “kötü Türk” imajını hafiflettiği gerekçesiyle kilise, bazı siyasi çevreler ve Kıbrıs Rum Yönetimi’nin tepkisini çeken ilkököl 6. sınıf tarih ders kitabının büyük değişikliklere uğramasıyla tartışmalı bir hale gelmiştir. Yorgo Kırbaki, “Türkleri Kötülemeyen Tarih Kitabı Değiştirildi”, *Radikal*, 3 Ağustos 2007.

Devlet otoritesinin yüceltiildiği ve kutsallaştırıldığı, etnik, dinsel ya da toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın “sağlıklı toplum” adına açık ya da örtük bir biçimde meşrulaştırıldığı, iç ve dış düşmanlar, tehdit ve tehlikelerle kırılğanlaştırılmış bir zaman (tarih) ve mekân (coğrafya) algısının militarizmle tahkim edildiği, Türklük ve Müslümanlığa dayalı özcü bir grup kimliği anlayışına dayalı sistemli bir endoktrinasyon ve psikolojik harekât politikasının hedefi haline geldiler (Çotuksöken vd., 2003; Üstel, 2004). Ders kitaplarında “Türkiye üzerinde emelleri olan bazı ülkelerin”, bu bağlamda Ege Denizi’nde “gizli” emelleri olan Yunanistan’ın, Türkiye’nin Güneydoğu’sundaki “olaylar”a destek veren Suriye, Fransa ya da İsviçre’nin adlarının kimi zaman açıkça zikredilmesiyle, gençlere “dış düşmanlar” ve onlarla işbirliği içinde olan “iç düşmanlar” ezberletildi (Üstel, 2004: 298-299). Savaş, şiddet ve ölüm göstergelerinin yüksek olduğu ders kitapları, güçlü bir “milli güvenlik devleti” algısının, çatışmacı bir siyasal kültürün yeniden üretimine ve gelecek kuşaklar tarafından içselleştirilmesine zemin hazırladı (Baykal, 2004). Nitekim Ali Baykal’ın ilköğretim ve ortaöğretimde okutulan 190 ders kitabını esas aldığı çalışması, savaş, şiddet ve ölüm göstergelerinin ne denli yüksek olduğunu çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Toplam 29.259 cümle ve 688.575 sözcüğü sayıldığı çalışmada, savaş 12.564, barış ise yalnızca 2.681 kez geçmektedir. Bu konuda Baykal, şu saptamayı yapmaktadır:

“Savaş Barış’ın dört katı... Ölüm Yaşam’ın iki katı... Biz “Onlardan” önemliyiz... 29 kez “Yendik”, 10 kez “Yenildik”! 10 kez “Yenildik”, 48 kez “Yenildiler”! Onlar “Katletti”, biz katletmedik! Bunca “Fetih” ve bunca “Zafer” için bu kadar şehit az bile... “Tarruz”, “Bozgun”, “İhanet”, “İntikam” 100’ün üstünde... Ne çok “Hain”, ne çok “Kahpe”!” (Baykal, 2004).

Söz konusu endoktrinasyon ve psikolojik harekât politikasının önemli bir aşamasını, 1990’ların sonundan itibaren “Ermeni Soykırımı” tasarılarının çeşitli Batı ülkelerinin parlamentolarının gündemine taşınmasıyla başlayan süreçte özellikle tarih ders kitaplarında yapılan

değişiklikler oluşturdu. 14 Haziran 2002’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan tebligat gereğince “Ermeni, Yunan-Pontus ve Süryaniler”le ilgili konular, başka bir anlatımla şiddet ve kırımın aktörlerinin “asıl olarak” gayrimüslimler/azınlıklar (özellikle de Ermeniler) olduğu “bilgisi”, 2003’te yeni baskıları yapılan orta öğretim Tarih 1, Tarih 2 ve TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin yanı sıra ilköğretim Sosyal 5 ve Sosyal 7 ya da Lise Milli Güvenlik Bilgisi kitaplarında yer aldı. Yapılan değişikliklerle Osmanlı Devleti’nden başlayarak Türklerin Ermenilere karşı tutumunu mutlak ve tek yanlı bir “hoşgörü” temelinde ele alan yaklaşımın yanı sıra “azınlıklar”ın ders kitaplarının “Türkiye Cumhuriyeti Üzerine Oynanan Oyunlar” ve “Bölücülük Faaliyetleri” üniteleri ya da altbaşlıkları altında “işlenmesi”ne dayalı kurgu da, gerektiğinde “milli refleks”e dönüşmesi beklenen teyakkuz ruhunu besledi. 14 Nisan 2003 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik imzasıyla yayımlanan genelgede, ilköğretim ve orta öğretim okullarında “Ermeni iddialarının asılsız olduğu” temasını işleyen konferansların ve tüm il ve ilçelerde orta öğretim öğrencilerinin katılabileceği “Birinci Dünya Savaşı’nda Ermeni İsyanı Faaliyetleri” konulu bir kompozisyon ve makale yarışmasının düzenlenmesinin öngörülmesi ile birlikte yeni bir aşamaya geçildi. Söz konusu genelgenin ardında milli eğitim politikasının sınırlarını aşan çok daha kapsamlı bir devlet politikasının ifadesi olan 29 Mayıs 2001 tarihli bir başka genelge (B.02.0.PPG.012.320-8312-2 sayılı) bulunmaktaydı. “Türkiye Cumhuriyeti devletinin yasalarla belirlediği bir güvenlik politikasının gereği olarak uygulamaya konulduğu” belirtilen genelge, Başbakanlığın talimatı ile Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği’nin koordinatörlüğünde yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanmıştı. Bu çerçevede kurulan Asılsız Soykırım İddialarıyla Mücadele Koordinasyon Kurulu konuyla ilgili “kamuoyu oluşturma” görevinin bir parçası olarak 9 Kasım 2001’de Milli Eğitim Çalışma Grubu’nun kararının sonucu oluşturuldu. MEB Talim ve Terbiye Kurulu’nun başkanlık ettiği Asılsız Soykırım İddialarıyla Mücadele Koordinasyon Kurulu Milli Eğitim Çalışma Grubu’nun üyeleri arasında MGK Genel Sekreterliği Toplumla İliş-

kiler Daire Başkan Yardımcısı ve Genel Kurmay Başkanlığı temsilcisi de bulunmaktaydı ve çalışma grubunun görevlerinden biri de “asılsız soy kırımını iddialarının bütün eğitim ve öğretim kademelerinde nasıl işleneceğine ilişkin ana esasları belirlemek, MEB aracılığıyla konunun belirlenen ana esaslar çerçevesinde ders kitaplarına girmesini sağlamak; lise ve yüksek öğretim kurumlarında asılsız soy kırımını iddialarının ayrı bir ders olarak konulması hususunu incelemek; hangi eğitim ve öğretim kurumlarından mezun olursa olsun Türk insanının asgari olarak asılsız soy kırımını iddiaları ile bilgi sahibi olması için çalışma yapmak”tı. Bu doğrultuda Çalışma Grubu, her seviyedeki eğitim kurumunda “Birinci Dünya Savaşı’nda Ermeni İsyanı Faaliyetleri” konulu bir makale ve kompozisyon yarışmasının düzenlenmesini ve öğrencilerin makale ve kompozisyonlarının *Milli Eğitim Dergisi*’nde yayımlanmasını kararlaştırmıştı (<http://www.bianet.org/2003/12/10/27272.htm>).

GENÇLİK ARAŞTIRMALARININ BULGULARI

Yukarıda en genel çizgileriyle aktarılan “eğitimbilimsel mühendislik” anlayışının sonuçlarını, “okul”un sosyalizasyon kurumlarından yalnızca biri olduğu ve ancak diğer sosyalizasyon kurumlarıyla birlikte ele alındığında Türkiye gençlerinin önemli bir bölümüne hakim olan muhafazakâr, otoriter, çatışmacı, dışlayıcı zihniyet dünyasının bütün boyutlarıyla birlikte değerlendirilebileceği gerçeğini yedeğimizde tutarak, son yıllarda yapılan bazı çalışmaların bu konuya bir ölçüde ışık tuttuğunu belirtmek gerekir.

İlk çalışma, doğrudan ders kitaplarından hareketle yapılan bir alan araştırmasına dayalıdır. Tarih Vakfı tarafından 2005’te yayımlanan “Öğretmen ve Öğrencilerin Gözünden Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Anket Sonuçları” başlıklı ve 6 ilde (İstanbul, Adana, Trabzon, Van, Kütahya ve Batman), 300 öğretmen ve 1.200 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarına dayanan geniş kapsamlı çalışma, öğrenci ve öğretmenlerin demokrasi ve insan hakları ile ilgili değerlere “mesafesi”ni çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Ankette yer alan “Devlet toplumun refahı ve güvencesi için vardır. Bu yolda birey ya da grup-

ların çıkarlarının önemi yoktur. Gerekirse devlet uğruna bireyler feda edilebilir." sorusuna öğrencilerin %32,2'si "her açıdan doğru", %55'i ise "doğru da olabilir yanlış da" yanıtını vermiştir. Öğrencilerin %51,9'u "Türkler, kahraman ve asker bir millettir" sorusuna "her açıdan doğru", %40,7'si doğru da olabilir yanlış da"; "Türkün, Türkten başka dostu yoktur" sorusuna %34'ü "her açıdan doğru", %40,3'ü "doğru da olabilir yanlış da"; "Memleketimizde yaşayan Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerin bir kısmı fırsat bulduklarında memlekete zarar vermeye kalkıştılar" sorusuna %34,8'i "her açıdan doğru", %49,7'si "doğru da olabilir yanlış da", "Düşünce özgürlüğü, milli birlik ve beraberliğimize zarar verecek noktalara geldiğinde sınırlandırılmalıdır" sorusuna %43,4'ü "her açıdan doğru", %44,6'sı "doğru da olabilir yanlış da" yanıtlarını vermişlerdir (Gürtan ve Tüzün, 2005: 59). Bu çalışmanın da ortaya koyduğu gibi öğrencilerde hakim olan yüksek oranlı kararsızlık en genel anlamıyla iki noktaya işaret etmektedir. İlki, gençlerin birey ve yurttaş olmanın en önemli niteliklerinden biri olan düşünce/kanaat sahibi olma kapasitesinin düşüklüğü ile ilgilidir. İkincisi ise, kararsızlığın bu derece hakim olduğu bir ortamda "potansiyel yurttaş" öğrencilerin ne kadar kolay manipüle edilebileceğini ortaya koymasındır.

Aynı şekilde Adnan Gümüş ve Müfit Gömleksiz tarafından 1997'de gerçekleştirilen ve 1999'da Eğitim Sen tarafından yayımlanan Din, Milliyetçilik ve Otoriteriyenizm. Lise ve Üniversite Gençliği Üstüne 1945'lerden Günümüze Toplumlararası Karşılaştırmalı Bir Araştırma başlıklı çalışma da, öğrenciler arasında otoriter, ayrımcı ve dışlayıcı eğilimlerin ne denli güçlü olduğunu göstermektedir. Araştırmada "Kişinin sahip olabileceği en önemli niteliklerden biri, otoriteye karşı disiplinli itaattir." önermesine olumlu yanıt veren öğrenciler (lise ve üniversite) 5 puan üzerinden toplam 3,57'dir. "Ülkemizde çeşitli grupların farklı çıkarları olması ve bu çıkarları doğrultusunda hükümetten farklı isteklerde bulunması, ülke kalkınmasına zarar veriyor" önermesine olumlu yanıt verenler 3,80; "Askeri rejimler, bazen yararlı bir alternatif oluşturuyor." önermesine olumlu yanıt verenler 3,08'dir. Bu

bağlamda araştırmanın azınlıklar, özellikle de Ermeniler ile ilgili olarak ortaya koyduğu bulgular, 2007 yılı itibariyle yükselen açık ve örtük ırkçı şiddet dikkate alındığında, görece eğitilmiş gençlerde bile kalıpyargı ve önyargıların yaygınlığına ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Nitekim araştırmanın da ortaya koyduğu gibi “Ermenilerden bakan ya da yüksek düzeyde devlet görevlisi olmamalıdır” önermesine lise ve üniversite öğrencileri arasında olumlu yanıt verenler 5 puan üzerinden toplam 3,30; “Eğer bir Ermeni ile tokalaşmak zorunda kalırsam, bunu isteksiz yaparım” önermesine 2,41; “Ermeniler Anadolu’dan göçe zorlanmışsa, bundan tümüyle kendileri sorumludur” önermesine 3,63; “Türkiye’ye karşı ne zaman bir düşmanlık ya da engelleme yapılırsa, altında bir Ermeni parmağı bulunmaktadır” önermesine 3,13’tür. Buna karşılık “Bir Ermeni arkadaşımın olmasından rahatsızlık duymam” önermesine yine 5 puan üzerinden olumlu yanıt verenler 2,26; “Hem Ermeniler hem de Türkler için birbirleriyle dostluk ilişkileri kurmak iyi olur” önermesine olumlu yanıt verenler ise, yalnızca 2,50’dir (Gümüş ve Gömleksiz, 1999: 278-283). Araştırmada da açıkça ifade edildiği gibi, “Kişi ne kadar patriotikse, o kadar güçlü otoriteren eğilim göstermektedir.” Üstelik “İddia edildiği gibi, sağlıklı bir aile ortamı sağlıklı tipler ya da otoriteren tipler yaratmamakta, tam aksine sağlıklı olduğu sayılan idealleştirilmiş davranış normlarının yerine getirildiği aileler, otoriteyi, daha kolay meşrulaştırmaktadır.” Kısacası, “bir boyutuyla tutuculuğu, bir boyutuyla lider ve aileye bağlılığı, bir boyutuyla da savaş ve cunta eğilimi gösteren otoriterenizmin, gençlik arasında çok yaygın olduğu açıkça görülmektedir” (Gümüş ve Gömleksiz, 1999: 268).

Gençlerin farklı etnik topluluklara karşı “sosyal mesafe”sine ilişkin bir başka çalışma da yukarıdaki sonuçlara benzer bir zihniyet dünyasını ortaya koymaktadır. Söz konusu araştırma, Diane Sunar ve Nida Bikmen tarafından Türkiye’nin en “seçkin” öğretim kurumlarından biri olan Boğaziçi Üniversitesi’nde büyük çoğunluğu orta ve üst-orta sosyoekonomik sınıfa mensup Türk kökenli 240 öğrenci (149 kadın ve 91 erkek) üzerinde yapılmıştır. Kentsel alanda yaşayanlar tarafından en

iyi bilindiği düşünölen 10 etnik gruba yönelik tutumların incelendiği araştırmaya göre, Ermeniler, Romanlar, Rumlar ve Kürtlere karşı olan "sosyal mesafe" en yüksek düzeydedir (en büyük mesafe: Aynı ölkede yaşamayı istememek; en yakın mesafe: Evliliğe kabul etmek). Türklere ve Türklüğe asimile Müslöman gruplara (Laz, Çerkez, Gürcü vb.) atfedilen özelliklerin genellikle olumlu ve birbirine benzer olmasına karşılık "sosyal mesafenin" en yüksek olduğu dört grubun hepsine "güvenilmez" sıfatı atfedilmiştir (Sunar ve Bikmen, 2002). Adnan Gümüş ve Müfit Gömleksiz'in yukarıda anılan çalışmasına geri dönersek, gençlerin önemli bir bölümü, (önermeye olumlu yanıt verenler 5 puan üzerinden toplam 3,31) "Birkaç istisna dışında, bir milleti oluşturan kişiler, büyük ölçüde benzer sayılabilir" görüşündedirler (Gümüş ve Gömleksiz, 1999: 278). Bu çerçevede "istisna"lar, güvenilmezdir.

Doğrudan gençler üzerine olmamakla birlikte Türk halkının diğer ölkelerle ilgili kanaatlerine yönelik sorular içeren ve MetroPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından Mart 2005 tarihinde 12 il merkezinde 2.642 kişi ile gerçekleştirilen Türk Dış Politikası Araştırması'nın da ortaya koyduğu gibi, "Dostunu net ve tam olarak tanımlayamayan" ancak ilk sıralara Almanya (%5,3), Azerbaycan (%7,7), ABD (%5,3), Pakistan (%4,6) ve Rusya'yı (%3,5) yerleştiren Türk halkı, dışman tanımlaması konusunda daha yüksek oranda bir uzlaşma içindedir. Bu çerçevede deneklerin %38,9'u ABD'yi, %14,7'si Yunanistan'ı, %5,1'i İsrail'i, %4,6'sı ise Fransa'yı "dışman" olarak tanımlamıştır. Öte yandan aynı araştırma, öğretim programlarının bir oranda da olsa Türkiye halkının içinde yaşadığı coğrafyaya yönelik bakışını etkilediği saptamasında bulunmaktadır:

"Halkın %50,4'ü Türkiye'nin etrafının dışmanlarla çevrili olduğuunu düşünürken, %30,7'si buna katılmamış, %18,9'u ise fikir belirtmemiştir. Anlaşılan odur ki, Türk halkı, bir yandan eğitim müfredatına da yansıyan "çevremiz dışmanlarla çevrili" anlayışının içselleştirilmiş olması, bir yandan da Türkiye'de uzun yıllar yaygın olarak görölen terör ve diğer sorunlar nedeniyle komşulara duyulan kuşkucu bakıştan kurtulabilmiş değildir."

Araştırmaların da ortaya koyduğu gibi, gençlerdeki otoriteryen, ayrımcı/dışlayıcı, yabancı düşmanı eğilimler dikkate alındığında Türkiye’de “okul”un barış, uzlaşma ve birlikte yaşama kültürünü esas alan bir dönüşümden geçmesi ve bu bağlamda öğretim programları/ders kitaplarının radikal bir değişikliğe uğraması gerekliliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda 3 Mart 2007 tarihli ve 26451 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanan “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”in 5. maddesinin c fıkrasında yer alan ders kitapları, “Temel insanlık haklarına aykırılık taşıyamaz. Cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasi düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içeremez.”³ hükmü, bu yönde bir iradenin göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak yukarıdaki değişiklikten birkaç gün sonra, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü tarafından okullara gönderilen yazının (7 Mart 2007 tarih ve B.08.0.0.ÖÖG.0.0I.19.01.01/420.1 sayılı) içeriği, “Türklerin tarihinde nefret ve ırkçılığın olmadığı” şeklindeki resmi kabulün önümüzdeki yıllarda da milli eğitim ideolojisinin temel iddialarından biri olacağını ve öğretim programlarına bu “inanç”ın hakim olacağını ortaya koymaktadır:

“Asılsız Soykırım İddiaları ile Mücadele Koordinasyon Kurulu’nun 16’ncı toplantısında; Türklerin, kurdukları devletler içinde yaşayan azınlıkların dinlerine ve kültürlerine saygı duydukları, hoşgörü gösterdikleri, Türklerin tarihinde, devlet geleneğinde ve kültüründe, Batı dünyasının aksine soykırım ve asimilasyonlara yol açan ırkçılığın ve nefretin olmadığı, Soykırım iddialarında tarafsız davranmayan bilim adamları ve medyaya meslektaşlarının tepki göstermesi gerektiği, mesleki saygınlığın korunması, Ermenistan’ın Türk kültür ürünlerini yok ettiği, Ermenistan’dan sürülen ya da yok edilen Türk nüfusu ile Türk kültür ürünlerinin dile getirilmesi ilkeleri, benimsenmiştir.”

3 Yönetmelik, 29 Mayıs 1995 tarihli ve 22297 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’nin bazı maddelerinde değişiklikler getirmektedir.

SONUÇ YERİNE

Türkiye’de “okul”un birey ve yurttaş yetiştirme kurumu olarak sorunlu doğası ve bu bağlamda genç kuşakların zihniyet kalıplarını biçimlendirmede oynadığı rol, gençler ve değer yargıları üzerine yapılan çeşitli araştırmaların da yardımıyla değerlendirildiğinde son yıllarda yükselen ırkçı-milliyetçi dalgayı (ya da siyasal seçkinlerin bir hüsnü tabirle “milli refleks” olarak tanımladıkları olguyu), toplumda giderek hakim olan hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı ve “ötekileştirme” ruhunu bir rastlantı olarak kabul etmemek gerekir. Yirmi yılı aşkın bir süreyle öğretim programları/ders kitaplarına hakim olan organik ulus (Müslüman ve Türk) anlatısı, özellikle de açık ya da örtük “güvenlik” ajandası, ülkesinin tehdit ve tehlikelerle çevrili olduğu “bilinci” ile yetişmiş, dolayısıyla da “iç ve dış düşmanlar” a ya da demokrasiyi istismara açık “yıkıcı ve bölücü unsurlar” a karşı her an teyakkuz içinde olması gerektiğine kanaat getirmiş (bugün yaşları kabaca 15-35 yaş arasında olan) çok sayıda insanı derinden etkilemiş olsa gerekir. Sayısı milyonlarla ifade bulan bu kitle, güvenlik sendromunun ağır bastığı, yurttaşların birbirlerinden kuşku duymasına dayalı çatışmacı bir siyasal kültürle beslendi. Açık ya da gizli müfredat⁴ yoluyla siyasal okuryazarlıktan, sorgulayıcı ve eleştirel düşünme becerisinden yoluyla yoksun bırakılan kitleler, biat kültürünün öznelere haline geldiler. Bu açıdan değerlendirildiğinde AKP hükümetinin (2002-2007), müfredat programlarının yenilenmesi ve dönüştürülmesine ilişkin çabasını hiç kuşkusuz dikkate almak gerekir. Bununla birlikte 2006-2007 öğretim yılından itibaren aşamalı olarak uygulamaya konulması planlanan Düşünme Eğitimi dersi (6-8. sınıf), Sanat Etkinlikleri Dersi (1-8. sınıf), Halk Kültürü dersi (6. sınıf), Resim-iş dersinin yerine konulan Görsel Sanatlar dersi (1-6. sınıf) ve Medya Okuryazarlığı başta olmak üzere seçimlik derslerle çeşitlendirilen ve bu anlamda “çağdaştırılan” yeni müfredatın nasıl bir zihniyet dönüşümünü amaçladığını, başka bir anlatımla AKP’nin İslami-muhafazakârlık, kökten piyasacılık (Ertürk, 2006) ve liberal milliyetçi-

4 Açık ve gizli müfredat ayrımı için bkz. Esen, 2003, s.9.

liği (Ertürk, mimeo) uzlaştırmaya yönelik yeni eğitimbilimsel mühendislik yaklaşımını da aynı oranda sorgulamak gerekiyor. Öte yandan söz konusu yaklaşımın, eğitimi öncelikle bir milli güvenlik meselesi olarak ele alan belli iktidar odaklarından gelmesi muhtemel tepkiler karşısında ne oranda dirençli olabileceği de ayrı bir soru olarak durmaktadır. Bunun ilk işaretlerinden biri basında da yer aldığı gibi (*Sabah*, 1 Ağustos 2007), 2007-2008 öğretim yılına yalnızca birkaç ay kala yeni müfredata göre hazırlanan ders kitaplarında (Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik ve Fen ve Teknoloji vb.) Atatürkçülük konularının yüzde 40 oranında eksik yansıtıldığı “itirazları” üzerine Talim ve Terbiye Kurulu bünyesinde oluşturulan komisyonun tespit edilen eksikliklere göre “acilen” bir öneri paketi hazırlama çalışmasına girmek zorunda kalmasıdır. Dolayısıyla, bir endoktrinasyon alanı olarak görülmeye devam eden öğretim programlarının/ders kitaplarının önümüzdeki dönemde de, özellikle de “milli hassasiyetler” söz konusu olduğunda temel bir çatışma alanı olma özelliğini sürdürmesi beklenmelidir.

KAYNAKÇA

- Altbach, Philip G. (1991), *Textbooks: The International Dimension*, s.257’den aktaran Pingel, Falk (2003), *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltilme Rehberi*, UNESCO, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Baykal, Ali (2004), *Ders Kitaplarından Sayısal Veriler*, Ceylan, D.T. ve Irzık, G. (der.), *Nasıl Eğitiliyoruz? İnsan Hakları Eğitimi ve Ders Kitabı Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Bikmen, Nida ve Sunar, Diane (2002), *Türk Milli Kimliği ve Etnik Önyargı*, Türk Psikoloji Derneği Ulusal Kongresinde sunulan bildiri, 9-11 Eylül 2002.
- Ceylan, D.T. ve Irzık, G. (der.) (2004), içinde. *Nasıl Eğitiliyoruz? İnsan Hakları Eğitimi ve Ders Kitabı Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Türk Tarih Vakfı, 17-18 Nisan 2004 .
- Çotuksöken, Betül Erzan, Silier, Ayşe ve Silier, Orhan (der.) (2003), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Ertürk, Esin (2006), (Post) Fordizm ve Yeni İlköğretim Müfredatı, *Eğitim Zil ve Teneffüs*, no 4-5.

- Ertürk, Esin "Yeni Ders Kitapları ve Milliyetçilik", Mimeo.
- Esen, Yasemin, (2003), Okul Bilgisi ve Ders Kitapları, Bağlı, Melike Türkan ve Esen, Yasemin, (der.) (2003), Ders Kitaplarında İnsan Hakları: İnsan Haklarına Duyarlı Ders Kitapları İçin, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Gümüş, Adnan ve Gömleksiz, Müfit (1999), Din, Milliyetçilik ve Otoriteriyenizm. Lise ve Üniversite Gençliği Üstüne 1945'lerden Günümüze Toplumlararası Karşılaştırmalı Bir Araştırma Eğitim-Sen Yayınları, Ankara.
- Gürtan, Kadir R. ve Tüzün, Gülsevil (haz.) (2005), Öğretmen ve Öğrencilerin Gözünden Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Anket Sonuçları, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kırbaki, Yorgo (2007), Türkleri Kötülemeyen Tarih Kitabı Değiştirildi, *Radikal*, 03.08.2007.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, http://tkb.meb.gov.tr/degisiklikler/Ders_kitaplari.htm.
- Nuhoğlu Soysal, Y., Bertilotti ve Mannitz, Sabine (2005), Projections of Identity in French and German History and Civics Textbooks, The Nation Europe and the World, Textbooks and Curricula in Transition içinde, Berghahn Books, New York ve Oxford.
- Obin, Jean-Pierre, (2000), L'Education Civique en Question, Obin, (der.) (2000), Questions pour l'éducation civique, Hachette Education, Paris.
- Pingel, Falk (2003), Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi, UNESCO, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Schissler, Hanna ve Nuhoğlu Soysal, Yasemin (2005) Introduction, The Nation Europe and the World, Textbooks and Curricula in Transition içinde, Berghahn Books, New York ve Oxford.
- Üstel, Füsün (2004), Makbul Vatandaş'ın Peşinde, II. Meşrutiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tarih Vakfı (2005), Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Türk Dış Politikası Araştırması (2005), MetroPOLL Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- Sabah, 1 Ağustos 2007.
- [http://www.bianet.org/2003/12/10/27272 .htm](http://www.bianet.org/2003/12/10/27272.htm)

21

Rap Pedagojisi Aracılığıyla Eleştirel Bir Eğitim Yöntemi: Alman-Türk Hip-Hop Gençliği¹

AYHAN KAYA

Bu makalenin amacı, göçmen gençliğini, içinde bulunduğumuz neo-liberalizm, tüketim ve metalaştırma çağının zararlı etkilerinden koruma sürecinde, hip-hop gençlik kültürünün belirli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktır. Hip-hop kültürü genelde, var olan iktidarların etki alanını sınırlandırma ve toplum tarafından dışlanmış gençlerin polis, eğitim ve medya gibi resmi kurumlar karşısında “var olabileceği” bir alan yaratma amacındadır. Özelde ise rap ve grafitti, sanayisizleşme (*deindustrialisation*) çağıyla birlikte toplum dışına itilen varoş gençliğinin, bu durum karşısında ortaya koyduğu kültürel bir direniş biçimidir. Hem rap, hem de graffiti, “öteki ve farklı” olanı toplumun baskın değerlerine göre törpüleyerek biçimlendirmeye programlanmış geleneksel, resmi eğitim yöntemlerinin kısıtlamalarından gençleri özgürleştirir. Geleneksel eğitim yöntemleri bugüne değin, var olan farklılıkları baskın kültür içinde eritmek suretiyle yok ederek ulusu (milleti) tektipleştirme çabası gütmüştür. Öte yandan rap pedagojisi, “öteki” olanın “ötekiliği”ni kabul eden ve bunun neden olabilece-

1 Bu makale Aslı Takanay tarafından İngilizce’den çevrilmiştir.

ği sonuçları göze alan, eleştirel bir eğitim biçimi olarak göze çarpmaktadır. Yine de şunu belirtmek gerekir ki, bu çalışma, “pedagoji” kavramının ne anlama geldiğini tartışma amacıyla değildir. Onun yerine bu çalışmada eleştirel rap pedagojisinin çoğunluk ile azınlık arasında bağlantı kuran bir tür *üçüncü alan* ya da bir *köprü* oluşturabileceği ile ri sürülecektir. Bu tür bir eleştirel eğitim sisteminin tanıtımı bağlamında, Alman-Türk hip-hop gençliği, temsil edici bir örnek konumundadır. Bu makalede, Alman-Türk hip-hop topluluğunun bazı üyeleri, küreselleşmiş hip-hop gençlik kültürünün karmaşık yapısını gözler önüne sermek amacıyla anılacaktır.

GÖRÜNMEYEN OKULLAR: SINIRDAKİ GENÇLİK VE ALTERNATİF EĞİTİM ARAÇLARI

Mutlak doğruların ve düzenin hüküm sürdüğü modernist anlayış, hip-hop ve rap’in zaman ve mekân kavramlarını sadeleştirip, Paul Virilio’nun “hız uzamı” (*speed space*) dediği şeye dönüştürdüğü bir dünya yaratmış durumda (Virilio, 1991). Herhangi bir yere ait olmayan gençlik, dillerin, kültürlerin, etnik kökenlerin ve kimliklerin çoğulluğuyla tanımlanan ve durağan olmayan kültürel, sosyal çevrelerin birer ögesi oluyor gitgide. Kimlikler artık kesin ve değişmez değil, aksine muğlak ve değişken. Paul Gilroy bunun, rapçi Rakim’in ileri sürdüğü fikirde yansımaları bulduğunu söylüyor: “Kimlik, nereden geldiğini değil, an itibarıyla nerede bulunduğunu anlatır.” Bu, “yaşanmakta olan anı önceleyen, söylencelerin çok fazla ilgi gördüğü bir dönemde, kimliğin, bitimsiz bir ‘ben’ oluşturma süreci olduğunun altını çizen” bir iddiadır (Gilroy, 2005: 91). Çoğu genç için, geleneksel anlamın yitip gittiği görülmektedir. Medya, yaşayarak edinilecek deneyimlerin yerini almaya başladı. Dolayısıyla algımız, herhangi bir yeri merkez olarak değerlendirmeyen, köklerinden uzak, farklılıkların, yurtsuzluğun ve karşılıklı alışverişlerin hüküm sürdüğü bir dünyayı temel alarak biçimleniyor (Giroux, 1991: 104).

Eğitimcilerin yapması gereken şey, hem hangi koşullarda eğitim verdiklerini ortaya koymak, hem de okullarda uygulanan moder-

nist yöntemlerin ileri sürdüğünden oldukça farklı bir şekilde hayatı deneyimlemekte olan bir nesilden öğrenilecek pek çok şeyin olduğu varsayımını kabul etmek suretiyle, eğitim yöntemlerini daha siyasi bir düzleme taşımaktır. Eğitimciler, öğrencilerin deneyimlerinden bir şeyler öğrenmeye açık olmalı ve bu şekilde öğrenilenleri sonrasında bir öğrenim felsefesine ve uygulama yöntemine dönüştürmelidirler. Kültürün bireyler tarafından algılanış ve gerçekleştiriliş biçimi, nesilden nesile değişkenlik gösterebilir ve bu gerçek hafife alınmamalıdır. Bu konu üzerine antropolog Margaret Mead tarafından ortaya konan ayrımlar oldukça açıklayıcı bir niteliğe sahiptir. Kültürün öğrenilme biçimleri üzerine Mead, üç aşamalı bir tanım sunar: Çocukların bilgiyi esas olarak atalarından edindiği *postfigüratif kültür*, hem çocukların hem de erişkinlerin bilgiyi akranlarından edindiği *kofigüratif kültür* ve erişkinlerin bilgiyi çocuklarından edindiği *prefigüratif kültür* (Mead, 1970). Yetişkinlerden çok daha dinamik ve değişim ile gelişime yine yetişkinlerden çok daha yatkın bugünün çocukları ve gençleri, aslında 1960'lı yılların sonlarında Mead'in “geleceğin çocukları” olarak nitelendirdiği kişilerdir. Kendilerine sunulandan farklı bilgi kaynaklarına da erişimi olan bu gençler, sadece ebeveynlerinin kendilerine öğretebileceği şeyleri değil, aynı zamanda öğretmenlerini de etkileyebilecek sağlam bir altyapıya sahip. Eğitimcilerin de gençlerden bir şeyler öğrenebileceği gerçeğinin farkında olmak, eğitimci ile eğitilmiş kişiler arasında bir *ara bölge (liminal space)* yaratacak eğitim biçiminin yolunu açacaktır. Gerçek anlamda bir diyalogun, bilgi alışverişinin ve dönüşümün gerçekleşmesi ancak bu tür bir eğitimle mümkündür.

Giroux, eğitimci kavramını yeniden ele alarak, kültür üretim sürecinin farklı alanları arasında gerçekleşen metinlerarası tartışmalar içinde yer alan eğitimcileri *kültür işçisi (cultural workers)*, *sınır aşanlar (border crossers)* ve *sınır entelektüelleri (border intellectuals)* olarak adlandırır (Giroux, 2000a ve 1992). “Sınır aşma” eylemi (*border crossing*) sadece kimliklerin oluştuğu, siyasetin ve mücadelenin var olduğu yerlerde değil, aynı zamanda kurumlar ile sokak, kamusal alan

ile özel alan, yüksek kültür ile popüler kültür arasında da gerçekleşir. Eğitimciler, toplumsal alanda kendilerini piyasa diliyle ya da siyaseti kültür ortamından soyutlayan bir söylemle ifade ettiği sürece, ya tekeli iktidarın hizmetkârı haline gelme yönünde baskı görürler ya da son zamanlarda yeniden canlanan, alçaltıcı “akademik profesyonelliğin” (*academic professionalism*) gereklerine kendilerini adanmış, yani ancak piyasanın kurallarına göre bilgi üreten, esas amaçlarından kopmuş birer uzmana dönüşürler (Giroux, 2000a: 253).

Sınır pedagojisi (*border pedagogy*), bilgi ve gücün “yersiz-yurtsuzlaştırılması”nı (*deterritorialization*) kolaylaştırır, ki bu yersiz-yurtsuzlaştırma, öğrencilerin yaşamlarındaki karmaşık ve çok katmanlı gerçeklikleri konumlandırmak ve yeniden tanımlayabilmek için, önceden belirlenmiş, kodlanmış bir merkez içerisinde bulunan sabit bir noktadan ziyade, merkezin dışında kalan, ikincil bir konumda bulunan sınıra yakın bölgeden doğmalıdır (Scherpf, 2001: 87). Pedagoji, yalnızca kişisel gelişim ile değil, aynı zamanda sosyal dönüşüm ile de alâkalıdır. Söz konusu dönüşüm, temelinde demokratik kurumların yer aldığı toplumsal düzeni işler hale getirip yaygınlaştırmak suretiyle, ezilenlere, üzerlerinde kurulan hakimiyetin yarattığı maddi, ideolojik ve psikolojik olumsuzlukların üstesinden gelebilmek için gerekli şartları sunmayı amaçlar. Müziğin yalnızca “farklılıkları ifade etme yolu” olmadığı, aynı zamanda bu farklılıkları yaratıcı bir şekilde yansıttığı, bir yandan sosyal ve kültürel gerçeklikleri etkilerken, aynı zamanda bu gerçeklikler tarafından biçimlendirildiği kabul edilmektedir. Müzikal üretim ve diğer popüler kültür araçları, ortak bir kimlik yaratılması için gerekli alanı sağlarken, bir yandan da hem baskın hem de ikincil konumdaki sosyal, kültürel ilişkileri biçimlendirir ve yansıtır. Bazı durumlarda müzik, var olan sosyal dizgeyi dönüştürmeyi amaçlayan sosyal bir güç haline dönüşebilir. Bu anlamda rap müziği çok belirgin bir örnektir. Örneğin, *The Last Poets* zekâ dolu bir dil, pek saldırganca bir tavır sergilemeyen şarkı sözleri ve yüksek mizah anlayışı ile “ezilenlere, ezenlerin” hikâyelerini anlatmaktadır:

“Bir yalanla yola çıktığında
 Kanıt bulamazsın yalanının doğruluğuna
 İşte o zaman kalırsın kanıtını kanıtlamak zorunda.
 Kalk git yalangömhaneye²
 Var olan tüm yalanlar gömülü yalangömhane.”³

“*Yalangömhane*” (*Liebury*) kelimesi, 1970’li yılların başında New York’ta yaşayan dört Afro-Amerikalıdan oluşan *The Last Poets* adlı rap grubu tarafından, modern “kütüphane” (*library*) anlayışına yönelttikleri eleştiriyi ifade etmek için kullanılmıştı. Grubun ileri sürdüğü iddiaya göre “kütüphane”, yalanların gömüldüğü bir yerdi, zira burada yer alan her şey, “ezenler” tarafından derlenerek bir araya getirilen iktidar yanlısı bilgilerden oluşmaktaydı. “Organik entelektüel” olarak nitelendiren rapçiler, iktidarın “mantığa uygun” bilgi olarak sunduğu şeyleri sadece etnik köken meselesini gözetererek değil, aynı zamanda içlerinde barındırdıkları sınıfsal tutarsızlıkları da açığa vurarak, yeni, eleştirel bir farkındalığa dönüştürürler. Kütüphanelerden değil, yaşamdan öğrenen bu “organik entelektüel”ler “tarihsel bir muhalif blok” kurmaya çalışır; yani, birbirine karşıt grupların hegemonya karşıtı fikirlerini temel alıp, iktidarını doğal, kaçınılmaz ve istenen bir şeymiş gibi göstererek “onaylatmaya” çalışan “gelenekçi seçkinler”e karşı bu grupların birleşmesini sağlamaya çalışırlar. Örneğin, daha önce başka bir çalışmada belirttiğim gibi 1990’lı yıllarda Berlin’deki Türk rapçilerin bir “Türk topluluğu” (*Turkish community*) oluşturarak kabul görme uğruna verdiği çabalar, egemen Alman kültürünün ideolojik hegemonyasına meydan okumaya muktedir bir “tarihsel blok” yaratmak

2 Makale yazarının alıntıdağı şarkı sözünde geçen “yalangömhane” (*liebury*) sözcüğünde, modern “kütüphane”lere (*library*) getirilen ciddi eleştiriyi yansıtan bir ses-söz oyunu bulunmaktadır. *Lie* kelimesi “yalan”, *bury* kelimesi ise “gömmek” anlamına gelmektedir. Söz konusu eleştiri, bu alıntıyı takip eden paragrafta açıklanmaktadır (çevirenin notu).

3 *When you start out with a lie
 you got no alibi for the lie
 then you got to alibi for the alibi.
 Go to the liebury,
 all the lies are buried in the liebury*

için verdikleri mücadeleyi yansıtmaktadır (Kaya, 2001). Dahası, bir popüler kültür biçimi olan rap müziği, Almanya’da yaşamakta olan günümüz Türk gençliğinin kendi kültürel mirasını ve gerçek kimliğini daha iyi anlamasını sağlayan güçlü bir araca dönüşmektedir, zira resmi kanallar, kendi geçmişini koruma ve buna bağlı olarak bir kimlik oluşturma bağlamında bu gençlerin ihtiyacını karşılamayı bir türlü becerememektedir. Rapçiler toplum mefhumuna sıkı sıkıya bağlıdır ve genellikle toplumun önceden var olduğu, kendiliğinden ortaya çıktığı kabulü üzerinden hareket etmezler. Aksine, bu toplumu oluşturacak yapı taşlarının tek tek belirlenip, var olan tüm engellere karşı toplumun inşa edilmesi gerektiği kanısındadırlar (Swedenburg, 1992: 58).

Rap müziğinin, kentte yaşamakta olan gençliği temsil eden bir unsura, kent gençliğinin sesine dönüştüğü ileri sürülebilir. Bu niteliklerinin yanı sıra çoğu rapçi kendini bir eğitimci olarak değerlendirir ve üstlenmiş oldukları misyonun en azından bir yönünü (eğer bu misyon tamamıyla bundan ibaret değilse elbette), üyesi buldukları toplumlardaki farkındalığı arttırmak olarak görür (George, 1998; Rose, 1994; Kaya, 2001; Kimminich, 2004). Bugüne dek birlikte çalışmış olduğum rapçiler, temsil ettikleri sosyal kimliklerin ayırdına varmamı sağladılar (Kaya 2001; 2002; 2003 ve 2004 ve Kimminich 2003). Yazdıkları şarkı sözleri ve kurguladıkları anlatılar üzerine daha fazla inceleme yaptıkça, rapçilerin, üyesi oldukları yerel toplumlar bağlamında Antonio Gramsci’nin ifadesiyle birer “organik entelektüel”⁴ ve/veya Walter Benjamin’in ifadesiyle birer “hikâye anlatıcısı” (Benjamin, 1973) olduğunu daha iyi anladım. Bu iki kavram büyük ölçüde birbirini tamamlamaktadır. Organik entelektüel, siyasal, sosyal, ekonomik

4 Antonio Gramsci (1971) “geleneksel entelektüeller” ve “organik entelektüeller” arasında bir ayırım yapar. Geleneksel entelektüeller devlete bağlılık gösterir; organik entelektüeller ise üyesi buldukları toplumların sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan gelişim göstermesini amaçlar. Geleneksel entelektüeller devletin vekili konumundadır ve bu kişilerde “devlet memuru algısı” bulunmaktadır. Diğer taraftan organik entelektüel merkezkaç kuvvetleri düzenleyen kişi olmak zorundadır. “Organik entelektüel” kavramının ilk olarak Gilroy (1987: 196) tarafından Londra’lı zenci rapçi Smiley Culture’ı tanımlamak için kullanıldığını belirtmek de yerinde olur. Daha fazla bilgi için ayrıca bkz. Decker (1992).

ve kültürel nedenlerle dışlanan toplumlarda olduğu gibi, alt kültür gruplarından gelen entelektüel işaret eden bir kavramdır. Gramsci'nin “organik entelektüel” tanımı, alt sınıflar ya da gruplar üzerinde devlet ve resmi hükümetler eliyle egemenlik kurmuş baskın bir sınıf ya da grubun varlığını öngörür (Gramsci 1971: 12). “Organik entelektüel” mensubu olduğu sınıf ya da grubun çıkarlarına yönelik hizmet eder. Söz konusu sınıf ya da grubun amacı, sisteme dahil olmak ve kaynakların paylaşım sürecinde kendine bir yer edinmektir. Baskın grupların sosyal, siyasal ve kültürel alanlardaki egemenliğini sarsmak ve bozmak niyetindedirler. Örneğin Berlin'deki Türk rapçiler, değişim sürecinde bulunan ülkede hakim olan dışlama, ayrımcılık, gerçekleri saptırma ve ırkçılığa karşı çıkan bir toplum anlayışını oluşturma çabalarına destek vermeye çalışmaktadırlar (Kaya 2001; 2002).

Öte yandan “hikâye anlatıcısı” diye nitelendirilen kişi “okurlarına verecek öğüdü bulunan kimsedir [...]. Hikâye anlatıcısı bizzat kendi deneyimlerinden ya da başkaları tarafından kendisine aktarılan deneyimlerden edindiği bilgiyi dinleyenlerine aktarır. Bu şekilde hikâyesini dinleyen kişilerin de aktardığı deneyimleri edinmesini sağlar” (Benjamin 1973: 86-87). Benjamin aynı zamanda “hikâye anlatıcısının, öğretmen ve bilgelerin mertebesine eriştiği” savını da ileri sürer (Benjamin 1973: 107). Bu yüzden rapçi de, dinleyicisine verecek öğüdü bulunan, üyesi olduğu yerel toplumu egemen güçlere ve/veya baskıcı gruplara karşı harekete geçirebilmeyi umut eden, entelektüel bir hikâye anlatıcısıdır. Rapçi aynı zamanda bize, çoktandır unutmaya meyilli olduğumuz şeyleri de hatırlatır; örneğin, azalmaya yazgılı olan “deneyimin aktarılabilirliği”ni (*communicability of experience*). Bu anlamda rap müziği, “deneyimlerin aktarılabilirliği”ni engelleyen modern kent yaşamına yönelik bir eleştiriye dönüşür. Diğer bir deyişle rap müziği, sosyal aktörlerin yaşayarak edindikleri tecrübeyi öznel bir biçimde ifade ederek, simge ile anlam arasında bağlantı kurulmasına yardımcı olur. Afrika kökenli Fransız rapçi MC Solaar'ın ifadesi, rap müziğinin temelinde yatan anlayışı yansıtmaktadır: “Sisteme isyan eder-seniz, kendinizi toplumdaki uzaklaştırmış olursunuz. Eğer isyanınızın

nedenini açıklarsanız, insanlar bir şey öğrenir” (*Newsweek*, 26 Şubat 1996). Bu yüzden hip-hop kültürünün temelinde yatan anlayış, toplumda egemen konumda bulunan sosyal sınıf ve gruplarla iletişim kurma, diyaloga girme arayışıdır.

RAP: BİR ALTERNATİF MÜFREDAT VE ÜÇÜNCÜ ALAN

Hip-hop bir taraftan, dışlanmış azınlık gençlerini küresel ortak gençlik kültürüne dahil eden, diğer taraftan da gençlere, kapitalizm, endüstrileşme, ırkçılık, daimi gözetlenme, egoizm, yalnızlık, güvensizlik, yapısal dışlanma ve militarizm gibi modernitenin dayattığı temel unsurlara karşı dayanışma ağları oluşturma imkânı sağlayan bir gençlik kültürüdür. Gençlerin var ettiği bu karşı-kültür biçimleri bir anlamda Michel Maffesoli'nin “postmodern kabileler” ya da “sözde kabileler” (Maffesoli, 1996) diye adlandırdığı yapıları oluşturur. Aslında bu terimlerin kullanımı, ortak ilgi alanlarına sahip ve temelde bu nedenden dolayı bir araya gelmiş çok sayıda topluluğu içine alacak şekilde genişletilebilir; örneğin, aynı hobilere sahip kişiler, spor meraklıları, çevre hareketlerine katılanlar, tüketici lobileri ve mafya; ya da öncelikli olarak varlıklarını sürdürme amacı güden dini, etnik ve epistemik bilgi cemaatleri. Bindirdiği üzere dindarlığın en ilkel biçimi olarak sosyal grubun ilahlaştırılması ve sorgulamaksızın savunulması önemli bir konudur, zira *tribus* (kabileler, “*bund*”), mensubu olan kişiler için en önemli sosyal değer haline gelir (Durkheim, 1961). Bu kabilelerde yaratılan aidiyet ruhu sayesinde, geçerli olan geleneksel ve resmi normların meşruluğunu sorgulayan, karşı çıkan etik yaklaşımlar ve bir tür doğal yasa ortaya çıkar.

Hip-hop toplumlarında inşa edilen bu dayanışma ağları, bireyler açısından bakılınca, birbirine karşıt iki oluşuma yol açabilir: Özerklik (*autonomy*) ve yaderklik (*heteronomy*) (Bauman, 2001). Bir yandan hip-hop aile⁵ yapısı gençlere, bu karşı çıkışların istikrarsızlaştırıcı etki-

5 Aile metaforu sıkça bir rapçinin “tayfası” ya da “takımı”, bireyin kimliğinin oluşmasında etkili yerel bir kaynak grup aidiyeti ve kültürlerarası bağlarla şekillenen destek sistemi ile intiltili olarak kullanılır.

lerine karşı mücadele etmeleri için gerekli olan donanımı sağlar. Diğer bir deyişle hip-hop müziği, gençlere, Ulrich Beck'in "alt-siyaset" (Beck, 1996) veya Anthony Giddens'in "yaşam siyaseti" (Giddens, 1994: 14-15) olarak adlandırdığı türde siyasete denk gelecek bir kimlik siyaseti yürütebilecekleri alanı sağlar. Bu durum gençlere, kendilerini gelenek, ebeveyn baskısı ve maddi yetersizliklerin yarattığı haksız (*arbitrary*) engellemelerden kurtarabilecek bir siyaset tarzı sunar. Bu tür bir kimlik siyaseti, Giddens tarafından da alıntılındığı gibi *yaşam şansları siyaseti* değil, aksine bir *yaşam tarzı siyasetidir* (Giddens, 1994: 14). Bu durum, eskiden bireylerin (muhakeme yetisi olan aktörlerin), doğa ya da gelenek tarafından belirlenmiş kuralların geçerli olduğu bir dünyada yaşaması gereği söz konusuysen, artık bu kuralların kişilerin verdiği kararlara bağlı olmasıyla ilintilidir. Bu tür bir kimlik siyaseti, gençlerin, kendi *özerkliklerini* geliştirme yönünde destek sağladığı bir kalkan görevi görür. Oysa, hip-hop toplumu oluşumu gençler açısından, güvensizlik ve yalnızlık hissine karşı geliştirilmiş bir "hayatta kalma" yöntemi olarak da algılanabilir. Bir "tayfa" ya da "takım" oluşturmak, belirsizlik ve dışlanmışlığın hüküm sürdüğü bir dönemde gençlerin endişe ve tedirginliklerini azaltabilir. Bu gruplar, Michel Maffesoli'nin *puissance* diye adlandırdığı *potansiyel güce* sahiptirler; yani resmi kurumların ellerinde bulundurduğu gücün karşısına, insanın doğasında bulunan enerji ve yaşamsal güçle çıkarlar (Maffesoli 1996: 1). Bu nedenle bir toplumun oluşum süreci bir yandan otonom özneye varlık kazandırırken, aynı zamanda Zygmunt Bauman'ın yaderklik (*heteronomy*) şeklinde adlandırdığı, güvenli toplumsal atmosfer içinde bireyleri hoşnut eden bir duruma da yol açar (Bauman, 2001).

Yine de genel olarak hip-hop toplulukları, toplumda artış gösteren ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, dışlama ve ırkçılığı fark eden ve bu olumsuzluklara karşı eleştiri getiren gruplardır. Toplumda ikincil bir konumun paylaşıldığına dair farkındalık, rap şarkı sözleri, şehir duvarlarına yapılmış graffitiler, resimler ve çizimler ile dışa vurulur ve şiddete, eşitsizliğe, yoksulluğa, işsizliğe, ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı yeni ortaya çıkan ve gelişmekte olan sosyal hareketlere yansır. Düşün-

celerini yansıtmayı başaran bu yeni “senkretik” (*syncretic*) gençlik kültürleri, farklı bir ideolojinin izinden giden kent gençliğinin dahil olduğu bir sosyal hareket yaratır. Gilroy, İngiliz kültür dizgesi bağlamında bu hareketi, siyaset sınırlarının ütopyik şekilde genişletilmesi, güçlü, kültürel bir oluşum ve kent hayatının merkezinde yer alan uyuşturucu etkenlerin ve ileri derecede erksizliğin yarattığı belirsizliğe önemli bir alternatif imkânı sunabilecek toplumsal alan olarak tanımlar (Gilroy, 1987). Hip-hop gibi yeni, senkretik gençlik kültürleri, felsefi bir söylem oluşturmaktadır, zira bunlar “etik ile estetik, kültür ile siyaset arasında modern, batı merkezli bir anlayışla ayırım yapılması”nı reddeder (Gilroy, 1993: 38). Diğer yandan kültür, pedagoji ve siyasetin ayrılmaz bir parçasıdır: Bireyi birey yapan, grupları oluşturan, biçimlendiren ve geliştiren, kültürdür. Tam da bu yüzden kültür, siyaset açısından önemli bir alandır. Hip-hop toplumlarının Maffesoli’nin *postmodern kabileler* ve/veya Bauman’ın *heteronom gruplar* kavramlarıyla adlandırıldığı yapıları oluşturduğu bilgisini aklımızda tutarak, gençliği kritik bir konuma yerleştiren durumu, madalyonun diğer yanını da incelemek yerinde olur. İleriki bölümde “üçüncü alan” (*third space*) olarak adlandırılacak bu kritik konum aslında, bugüne dek bu gençlere “garip”, “yabancı”, “gerçek dünyayla bağları kopmuş”, “kayıp”, “içinde bulunduğu şartları değerlendiremeyen”, “yozlaşmış” ve “amaçsız” gibi yaftalar yakıştıran zihniyete karşıt bir yaklaşımdır.

Okul eğitimi genelde, Michel Foucault’nun “yöneticilik” (*governmentality*) olarak tanımladığı şekliyle siyasi ve entelektüel bilgi sistemlerini yayan bir aygıt işlevi görmüştür (Foucault, 1979). *Yöneticilik* devletin, yurttaşlarını, yurttaşlarının sağlığını, karşılaştıkları talihsiz durumları, adetlerini, ruhlarını ve alışkanlıklarını denetlemek üzere yürürlüğe koyduğu düzenlemelere işaret eder. Foucault’nun modern “idari devlet”i, bir “düzenlemeler toplumu” fikrine dayanmaktadır ki, bu tür bir yapı “kanun toplumu” fikrinden doğan Ortaçağ’daki “adil devlet”ten farklılık gösterir (Foucault, 1979: 21). Foucault’ya göre modern devlet, bizlere bir *özgürlük* fikri aşılıyarak bedenlerimizi, ruhlarımızı, alışkanlıklarımızı ve düşüncelerimizi kontrol altında tutar.

Modern toplumlarda özgürlük kavramı, iktidar açısından verimli bir kaynak haline gelmiştir. Paulo Freire, gençleri edilgen alıcılar konumuna hapseden modern eğitim sistemini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilir (Freire, 1970: 54):

“Öğrenciler kendilerine yüklenen malzemeyi istiflemekle ne kadar meşgul olurlarsa, içinde yaşadıkları dünyayı dönüştürme konusunda sahip oldukları potansiyel eleştirelilikten o kadar yoksun olacaktırlar. Kendilerine dayatılan edilgen rolü ne kadar kapsamlı bir şekilde kabul ederlerse, dünyayı nasılsa öyle benimsemeye, kendilerine yüklenen bilgiyi eleştirmeden olduğu gibi kabule o kadar yatkın olurlar.”

“Çocuklarımızın esas eğitimcilerinin, okullardaki öğretmenler ya da üniversitelerdeki profesörler değil de film yapımcıları, reklam dünyasında sözü geçen kişiler ve popüler kültürün tedarikçileri olduğunu anlama vakti geldi. Disney, Duke’ten daha etkili, Spielberg, Stanford’tan daha önemli, MTV, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nden (MIT) daha ileride” diyor Benjamin R. Barber (1998: 26). Benzer şekilde Diana Crane de, otuz yılı aşkın bir süre önce bilginin *görünmeyen okullar (invisible colleges)* aracılığıyla üretilmekte olduğunu yazmıştı (Crane, 1972). Crane temel olarak, “resmi” söylemde de yer aldığı gibi, (bilimsel) bilgi üretiminin öğretimden net bir şekilde ayrıldığı görüşünün altını çizmişti. Gençler yalnızca resmi eğitim programları ve araçları yoluyla değil, aynı zamanda film, televizyon, şarkıların yer aldığı CD’ler, rap albümleri, video oyunları, çizgi roman gibi resmi olmayan eğitim araçları sayesinde de bilgi edinmektedirler. Aynı şekilde Mahiri’nin *pop kültür pedagojisi* diye adlandırdığı yolla ve popüler öğretim mekânlarında da (örneğin, halk eğitim merkezleri, kiliseler, camiler, gençlerin arkadaşlarıyla buluştukları yerler, vb.) öğrenim sürüyor (Mahiri, 2000). *Görünmeyen okullar* aracılığıyla pop kültür pedagojisini deneyimleyen günümüz gençliği ile resmi okul eğitimi arasındaki ilişki değişmişe benziyor. Bazı gençler, okuldaki derslere girmek yerine interneti ya da elektronik yayınlar, uzaktan eğitim dersle-

ri, kitapevleri, kütüphaneler, müzeler, filmler, televizyon, müzik CD'leri, rap müzik albümleri, video oyunları ve çizgi romanlar gibi diğer iletişim araçlarını tercih etmektedirler. Sözü edilen “okul dışı eğitim” ile geleneksel pedagojik yöntemler arasında bir çelişki var. Teknoloji alanındaki değişimlerin yeni nesiller üzerinde dönüştürücü etkisi olduğu açık. Bu tür bir dönüşüm, pop kültürü pedagojisinin temel prensibi konumunda. Bunun maddi ve sembolik yansımalarından birine *Transformers* adlı çizgi dizide, yirmi yılı aşkın bir süre önce ortaya çıkan oyuncaklarda rastlıyoruz (Mahiri, 2000: 384). Ardı ardına başka bir biçime bürünme yetisine sahip karakterlerin yer aldığı bu çizgi dizide işlenenler, çağımız gençliğinin çoklu kimlik değişimiyle de örtüşmektedir. Bunun yanısıra pop kültürü pedagojisi elektronik araçları kullanarak gençlere, çoklu kimlik sahibi olmanın olumsuz etkilerini giderici bir bakış açısı da sağlamaktadır.

Rap müziğinin, modern eğitime kıyasla daha eleştirel bir duruşu var. Rap müziği, toplum içinde önemli görülmeyen, egemen konumda bulunmayan kişilerin, kendi gündelik yaşamları üzerine kilit sorular sormalarını sağlayan alternatif bir eğitim programı olarak tanımlanabilir. Giroux rap müziğini, bilginin ve kimliğin değişken doğasına duyarlılık gösteren ve okul ortamı dışında yer alan yeni alanlarda işleyen bir “kamusal ve performatif pedagoji” (*public and performative pedagogy*) olarak tanımlar (Giroux, 2000b: 130). Rap pedagojisi demokratikleşmeye giden bir yoldur, çünkü marjinde yer alan karşıt egemen sesleri, farklı kimlikler ve bu kimliklerin bir araya gelişi ile ilgili düzenlemeler yaparak bir diyalog başlatmaya davet eder. Rap pedagojisi, Kartezyen dualizmine eleştiride bulunarak kültürel kimlik oluşturma sürecini yansıtmaya açısından benzersiz bir deneyimin temellerini atmaktadır.

ALMAN-TÜRK HİP-HOP GENÇLİĞİ: RAP VE GRAFFİTİ

Hip-hop, etnik azınlık konumunda olan gençlerin hem kendi “otantik” kültürel sermayelerini, hem de kimliklerinin oluşmasında ve gelişmesinde etkili olan küresel kültür-aşırı sermayeyi kullanmalarına imkân tanı-

yan önemli bir gençlik kültürüdür. Diasporadaki gençlere, kendi etnik kökenlerinin getirdiği kültürel sermayeyi, çoğunluk konumunda bulunanların güttüğü milliyetçilik ve ırkçılığa cevaben kimliklerini ifade etme aşamasında stratejik bir araç olarak kullanabilecekleri zemini sağlar. Aynı zamanda hip-hop'un, etnik azınlık gençliğini küresel gençlik kültürüne eklemeyecek bir mekanizma olarak da işlevi vardır. Kimlik oluşturma sürecinde gençlerin "otantik" kültürü stratejik bir araç olarak kullanması, temel olarak, ırkçılık, işsizlik, dışlanma ve yoksulluk gibi hoşnutsuzluk duydukları mevcut koşullarla yüzleşme ihtiyacından doğar. Clifford'un da haklı olarak belirttiği gibi diasporada yaşamakta olan, sistem tarafından dışlanmış, kapitalist Batı'nın hükmettiği bir kaderin silikleştirdiği gruplar artık kendilerine yerele özgü bir gelecek yaratamamaktadır; zira bu gruplar gelenekçi geçmişlerine ve etnik kökenlerine sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır (Clifford, 1988: 5). Diasporadaki toplumlar açısından geçmişi yeniden inşa etme ya da geçmişi iyileştirme çabası, en azından iki amaca hizmet etmektedir. Öncelikle bu, statüko-ya fazla eleştiri getirmeksizin mevcut olan şartlarla baş edebilme yollarından biridir. İkinci olarak da, "öteki" tarafından dayatılan kriterlere bağımlı kalmayan bir "ben" fikrini yeniden işler hale getirmeye yardımcı olur; geçmiş, diasporadaki öznelerin kendilerine ait olarak gördükleri şeydir (Ganguly 1992: 40). Otantik olanı bulma arayışı aslında, bu kişilerin dar görüşlülüklerinden değil, eylemlerine mantıklı dayanak bulma derdinden ve politize olmalarından kaynaklanmaktadır.⁶

Yine de Türk gençliği, geçmişe dönük bir bakış açısı olsa bile, kültür kavramının ulus-aşırı yönünü açıkça ortaya koyarak Alman ulus-devleti tarafından üretilen dışlamacı düzenlemelerin üstesinden gelme uğraşındadır. Aslında bu çocukları hip-hop gençliği yapan şey o *tikelci* (*particularist*) kültür kaynakları değil, *evrenselci* (*universalist*) bileşenler/öğelerdir. Etnik azınlık gençliğinin baskın olan rejimlere direnç göstermesine ve hakim olan küresel kültür dizgesi içine nüfuz etmesine olanak sağlayan küresel hip-hop kültüründe, bunları yapmak

6 Kültür kavramının tek boyutuyla ve diasporadaki öz olarak algılanması için bakınız Arjun Appadurai, 1997: 13.

için çeşitli yollar mevcuttur. Rap müziği, graffiti ve dans birkaç örnektir yalnızca. Başka bir çalışmamda da belirttiğim gibi hip-hop kültürünün bu belirli özellikleri, erkin etki alanını sınırlama ve zaten dışlanmış konumda bulunan genç grupla, polis, eğitim ve medya gibi yasal geçerliliği olan kurumlar arasına bir mesafe koyma girişimidir aynı zamanda (Kaya, 2001). Gençlerin bu girişimlerinin temelinde yatan niyet, “getto” hayatının kendilerine getirdiği kısıtlamalardan, sınırlardan kurtulmaktır. Bu, gençlerin, hakim kültür dizgesinin bir parçası olmalarını sağlayacak şekilde yaşam alanlarını genişletmek için ellerine geçen bir şanstır. Graffiti, rap ve break-dance yaparak, her biri “da King”⁷ (Kral) olmayı düşlemektedir. Şehirde dolanıp durmak, şehrin arz ettiği resmin ücre köşelerinde kalan yerleri keşfetmeye çalışmak, graffiti yapmak, duvarlara imza atmak, break-dance yarışmalarına ve partilerine katılmak, rakip gençlere karşı mücadele vermek; gençler bunların hepsini çeteleriyle birlikte ve çete hudutları içerisinde yaparlar.

1980’li yılların sonlarından beri hip-hop kültürü, özellikle Kreuzberg’te (Berlin), gangsta grup⁸ oluşumlarının hip-hop grup oluşumlarına dönüştüğü dönemde yaşayan Türk gençliği arasında oldukça popüler hale gelmiştir. 26 yaşındaki Taner, Berlin’deki Türk hip-hopçular arasında bu dönüşümü yaşamış en önemli figürlerden biridir:

“Duvar yıkılmadan önce Amerikan askerlerinin gittiği Amerikan diskoları vardı. Bu askerler Amerika’daki yaşamı Berlin’e taşıdılar. Tüm o DJ’lik işlerini, break-dance’i, beyaz dans eldivenlerini ve benzeri şeyleri getirdiler buraya. Burada hip-hop, Amerikalılarla, dans ve müzikle başladı. Sonra da biz Türkler kendimizi bu kültürün içinde bulduk. İki farklı müzikal tatla büyüdük: Evde duyduğumuz *arabesk* ve Amerikan diskolarında dinlediğimiz hip-hop” (Özel röportaj, 10 Mayıs 1996).

7 “da” ifadesi argo söylemde, İngilizce’de “biricik, tek” anlamına gelen “the” ifadesinin karşılığıdır.

8 Kreuzberg’deki gangsta grupları Berlin’de hem Türk, hem de Alman medya kuruluşları tarafından büyük ilgi gördü. Bu konuyla ilgili daha fazla bilgi edinmek için bkz. “Ghetto Sisters”, *Magazine Die Brigitte*, 19 (1990): 125-132; “Vereint Jagd auf Skinheads”, *Daily Tagesspiegel*, Sayı 13562 (6 Mayıs 1990); “Der Haß darauf, als Nichts zu gelten”, *Daily Süddeutsche Zeitung*, Sayı 184 (11/12 Ağustos 1990); “Die Barbaren kommen!”, *Magazine Zitty* 4 (1993) ve “Türk Kızları Çetesi”, *Daily Tan* (9 Mart 1990).

Hip-hop bu gençlere, küresel gençlik kültürüne dahil olabilmelerini sağlayacak bir alan yaratmıştır. Makalemin devamında, bu gençliğin maddi kültürü alımlarken nasıl melez bir biçim yarattığı hakkında fikir vermek amacıyla, Alman-Türk hip-hop gençlik kültürünün temelindeki iki öğeyi, rap ve graffitiyi tanıtmak yerinde olacaktır.

Alman-Türk rap müziği: Islamic Force, Erci E, Deniz Box, Eko, Azra, Fuat ve Killa Hakan gibi Berlinli Türk rapçileri, Türk hip-hop toplumunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır.⁹ Şarkılarına kaynak olarak geleneksel Türk müziğini kullanan, Türk halk ozanlarının yarattığı lirik yapıyı kendilerine örnek alan bu *çağdaş ozanlar* ya da *hi-kâye anlatıcıları*, diasporadaki Türklerin sözcüsü olmaya adaydır. Türk rapçiler, popüler bilgiyi, Alman milliyetçiliği ve egemenliğiyle baş edecek şekilde biçimlendirecek, resmi olmayan bir iletişim ağı kurma amacı güder. Söz konusu hikâye anlatıcıları, günümüzde gitgide azalan “deneyimin aktarılabilirliği” (*communicability of experience*) gibi, bizlerin çoktandır unutma eğilimi içinde olduğumuz şeyleri anımsatırlar. Diğer bir deyişle rap müziği diasporadaki simge ve bu simgelerin içerdiği anlamların aktarılmasına katkıda bulunur; diasporadaki sosyal aktörlerin, yaşantılarından edindikleri deneyimleri öznel bir şekilde ifade etmelerini sağlar. MTV, uluslararası yayın yapan Türk televizyon kanalları, CD ve kaset gibi ulus-aşırı iletişim ağı araçlarını kullanan Türk rapçileri, yaşamakta oldukları yabancı ülkelerde var olan ırkçılık, ayrımcılık, dışlama ve kapitalist sömürüye karşın ayakta kalmaya çalışan Türk gençleri arasında “diasporik paylaşım” (*diasporic interchange*) ve/veya “diasporik yakınlık” (*diasporic intimacy*) diye adlandırabileceğimiz bir şey oluşturmaya çalışır.

Islamic Force'un örnek teşkil edeceği bu sürecin tümü, diasporadaki özneler tarafından oluşturulan kültürel alaşımı (*cultural bricolage*) açıklamaktadır. Yerel-küresel, “gelenek”-“çeviri”, bellek-tutku ve geçmiş-gelecek düzlemini temel alan kültürel alaşım, etnik azınlık konumunda bulunan gençler için kullanılan “arada kalmış”, “kayıp nesil” ve “yozlaş-

9 Günümüz Berlin’indeki Türk hip-hop oluşumlarına dair detaylı bilgi için bkz. Templeton, 2005.

mış” gibi içi boş çoğu ifadenin gerçeği yansıtmadığını gösterir. Kadın rapçilerden Azize-A, bahsi geçen “arada kalmış” ifadesinin yarattığı belirsizliği yok ederek, diasporadaki gençlerin durumunu net bir şekilde açıklar:

“Ben, ‘Türk müyüz, yoksa Alman mı?’ sorusunu yok etmeye, bizlerin çok kültürlü ve kozmopolit insanlar olduğumuzu duyurmaya çalışıyorum. Artık iki sandalye arasında sıkışıp kalmış kimseler olmadığımızı, o iki sandalye arasında kendimize ait bir ‘üçüncü sandalye’imiz’ olduğunu göstermek istiyorum...”

Azize-A’nın “üçüncü sandalye” olarak nitelendirdiği şey, diasporadaki öznelere kültürel sınırları aşarak senkretik bir kültürel kimlik yarattığını gösteriyor. Zafer Şenocak da “Doppelmann” başlıklı şiirinde kendi Almanya’sını şu şekilde betimliyor:

İçerimde iki adet dünya taşırım
Ve fakat her ikisi de yarım
Durmaksızın kanıyorlar, yanıyor canım
Sınır kendini tam da
Dilimde gösteriyor (Suhr’un alıntısından, 1989: 102)

Bu şiirde betimlenen diasporadaki özne, herhangi bir ülkeyi yurdu olarak görememe durumu (*rootlessness*) ile diasporadaki evi arasında var olan gerilimi sürekli olarak yaşayan biri. Şenocak’ın ifade ettiği gibi “Bölünme, ikili bir kimliğin oluşmasına neden olabilir. Bu kimlik, bir gerilim ortamında soluk alıp verir. Ayaklarınız, nehrin her iki kıyısına da aynı anda basarak yürümeyi öğrenir” (Suhr, 1989).

Alman-Türk graffitisi: “Graffiti” kelimesi İtalyanca’dan gelir ve özde duvarlara kazınan yazılarla aynı anlama işaret eder. Kelime, “graffito” adıyla bilinen fresk tekniğiyle de ilintilidir. Diğer teknikler günümüzde, kazıma ve/veya yontmadan farklı biçimlerde kullanılmaktadır: Küçük bölgeleri boyamak, içlerini doldurmak için keçeli kalem kullanılır, aerosol spreyleyler ise şekillerin dış hatlarını çizerken ve büyük bölgelerin içini doldururken kullanılır. Regina Blume, kişiyi graffiti yapmaya yönelten etkenleri şöyle açıklıyor (Blume, 1985):

- (a) Bir var oluş göstergesi - *scribo, ergo sum* (yazıyorum, o halde varım);
- (b) kişinin kendini ifade etme ihtiyacı;
- (c) aidiyet duygusu;
- (d) estetik, yaratıcı ve fiziksel bir eylemden duyulan haz; ve
- (e) bir sıkıntı ifadesi.

Tüm bu yönelimleri içeren graffiti ya da işaretleme (tagging), resmi yaşama, ebeveyn baskısına ve hukuken tanınan kurumların yer aldığı dünyaya karşı bir direnişe dönüşür. Graffiti dünyası, gençlere ait olan “öteki” bir dünyadır, zira erişkinler graffitileri okumamaktadır. Bu dünya aynı zamanda azınlık konumunda olan gençlerin kendilerine özgü bir dille, herhangi bir kısıtlama ya da sorgulamaya maruz kalmaksızın düşüncelerini ifade edebildikleri bir dünyadır.

Graffiti, kent “getto”larındaki yoksulluğu, gençlerin, yaşadıkları bölge ile ilgili düşüncelerini ve sahip oldukları gücü yansıtır. “Kanake” yerine “Kanak” veya “Masakker” yerine “masaka” yazma özgülüğüdür.¹⁰ Metro istasyonları gibi, duvarlarına yazı yazmanın yasak olduğu yerlere graffiti yapmak, resmi otoritelere karşı yürütülen bir tür gizli savaştır. Gece vakti elde sprej, yüzde maske ile polislere yakalanmadan bu yasaklı bölgelere girmek, olaya bir “görevimiz tehlike” havası katmaktadır. Etnik azınlık gruplarına mensup gençler için graffiti, kurumsal alanların “bombalanması” anlamına gelir. Graffiti sanatçıları kendilerine hegemonya karşıtı bir alan inşa ederek, devlet erkine karşı bir savaş yürütürler. Bu gençler, devlet erkini sınırlandırabilmek için resmi otoritelere karşı verilen savaşta çarpışan “sprej savaşçıları” ya da “sokak kahramanları”dır. Gençlik erkini, graffitilerinde yansıtır ve bu onlara toplum tarafından tanınma (*recognition*) imkânı sağlar. Hegelci yaklaşımı anımsatan bu öznel tanınırlık, “üretken” bir bağlam içinde ele alınabilir: Ör-

¹⁰ ‘*Kanake*’ ya da “Kanaky”, Yeni Kaledonya kökenli bir kelime olup, “insan” anlamına gelmekte, Almanya’da ise, göçmenleri aşağılamak için kullanılmaktadır. İşçi sınıfına mensup Alman-Türk gençleri bu kelimeyi dönüştürerek “kanak” olarak kullanır. Türklerin, saldırganlık içeren *Kanake* kelimesi yerine “Kanak” kelimesini kullanışı ile ABD’de yaşayan zencilerin ırkçı bir ifade olan “nigger” kelimesi yerine “nigga” kelimesini kullanışı arasında bir paralellik bulunmaktadır (Kaya, 2001).

neğin bu bağlamda bir genç, kendini aktif bir özneye dönüştürebilir, aynı zamanda toplumla yürütülen diyalog kapsamında, tarafların karşılıklı olarak birbirini tanıdığı, kabul ettiği bir ortamda kendi değerlerinin farkına varmayı da başarabilir. Yakın dönemde yerel otoriteler, graffitiyi bir eğitim aracı olarak kullanarak yasal düzleme taşıma çabası gösterdiler.

Graffiti, gençler açısından aynı zamanda bir *fark edilme* yoludur. Ünlü olabilmek için, graffiti sanatçısının yerel sınırları aşıp, tüm şehre yönelik çalışması gerekir. Berlin çevresinde ne kadar çok imzanız olursa, hip-hop toplumu içinde o kadar büyük bir üne kavuşursunuz. “Slai” ismi, Berlin’in neredeyse her yerinde, Schöneberg’de, Wedding’de, Kreuzberg’de ve Tiergarten’da rastladığım bir imza. “JFK”, Berlin’deki en popüler graffiti gruplarından biri. Her daim en tehlikeli yerlere graffiti yapmayı tercih ediyorlar: Metro istasyonlarının duvarlarına ya da yüksek binalara. Şehrin genelinde graffitilerine en çok rastlanan gruplardan biri de “36 Boys”. Dolayısıyla “36 Boys” adlı grubun, gençler arasında oldukça popüler olması, aynı zamanda gençlerin “düşman” olarak nitelendirdiği polis kuvvetleri açısından da bir tehdit oluşturması beklenebilir. Hip-hop gençliği için sokaklar, Henri Lefebvre’nin kullandığı şekliyle “mekân üretme” (*production of space*) anlamında hayati bir önem taşır (Lefebvre, 1989). Şehrin her köşesine imza atmak, tehlikeli yerlere graffiti yapmak, spor arabalarının içinde yüksek sesle müzik dinlemek, belirli köşebaşlarında “kanka”larıyla sohbet etmek, yüksek sesle konuşmak, tanımadıkları insanları süzmek, yabancıların ve ebeveynlerin otorite sahibi olduğu alanların aksine, kendilerine ait bir sosyal alan yaratmak için gençlerin başvurdukları davranış biçimleridir. Kreuzberg’te yaşayan 22 yaşındaki Eyüp , polis tarafından gözaltına alınmış; serbest bırakıldıktan sonraysa graffiti yapmayı bırakmış (Kaya, 2001: 168):

“Berlin, Kreuzberg’te, Kotbusser Tor Metro İstasyonu’nda sabahın dörtünde imzama atıyordum. Polis beni işimi bitirip eve dönmek üzere yola çıktığımda yakaladı. Aslında kendi kendimi ele vermiş oldum çünkü polis beni iş üstüneyken görmemişti. Tek gördükleri elimdeki spreysel baya kutusuydu. Onu daha iyi saklamam gerekirdi. Her neyse, beni polis arabasına bindirdiler. Onlardan dayak yemek-

ten ve aileme duvarlara imzamı attığımı söylemelerinden ölesiye korkuyordum. Canımı yakmadıklarına şaşırardım sonrasında; sadece kurallara karşı gelmekle ilgili bir konuşma yaptılar, sonra da beni evime bıraktılar. Annelere anlatmadılar bile olanları. Gerçekten çok şaşırmıştım buna. Sonra da bu işleri bırakmaya karar verdim. Ama size yemin ederim, o gün polisler beni dövmüş olsaydı, eskisinden daha fazla duvara imza atmak için elimden geleni yapardım.”

Graffiti yapma eylemi, kişinin kendine ait bir iz bırakmaya duyduğu tutku, sürekli olarak var olacağını ispat etme isteğidir. Maffesoli'nin daha önce doğru bir şekilde ifade ettiği gibi “kentlerde rastladığımız graffitiler, tarih öncesi dönemlerde mağara duvarlarına yapılan resimlerle özdeşleştirilebilir. Her iki durumda da, bir grup kendini deklare etmekte, kendisine ait olan bölgenin sınırlarını çizmekte ve böylece varlığını ispatlamaktadır (Maffesoli, 1996: 137).” *Yazıyorum, öyleyse varım...*

Berlin'deki graffiti ortamında Almanların yanısıra azınlık gençleri de yer almaktadır. *BackJumps* adında iki dilli (Almanca-İngilizce) bir graffiti dergileri var. Dergide, Berlin'de ve New York, Paris, Londra, Melbourne gibi diğer şehir merkezlerinde bulunan hem yazı, hem de figür içerikli graffiti örneklerine yer veriliyor. Bu graffiti sanatçılarının Paris, Amsterdam ve Londra gibi diğer Avrupa şehirlerinde bulunan hip-hop gruplarıyla ulus-aşırı bir bağlantıları da var. Graffitilerdeki dil genellikle İngilizce. Bu sayede Türk hip-hopçu gençler, hem dışarıdaki dünyayla paylaşımında bulunmalarını sağlayan bir iletişim kanalına sahip olduklarını hissediyor, hem de Almanca'nın ayrıcalıklı konumuna karşı yürütülen direniş hareketini sürdürüyorlar. Öte yandan, figüratif graffitide genel kural başkalarının yarattığı figürleri, televizyonda yayınlanan çizgi filmlerdeki ve çizgi romanlardaki karakterleri taklit etmektir. Farklı ülkelerde yaratılan çoğu graffiti figürü neredeyse birbirinin kopyasıdır; Japon çizgi filmleri sayesinde küreselleşmiş olan kocaman gözlere ve Amerika'daki zenci hip-hopçuların kıyafetlerini anımsatan giyim tarzına her yerde rastlanır.¹¹ Kendi etnik birikimlerine ait

11 Daha fazla bilgi için bkz. Olivia Henkel ve diğerleri (1994).

çeşitli örnek ve renkleri uyarlayan gençler, figüratif graffitinin küreselleşmiş tarzına kendi katkılarını yapar ve kendi yerel graffiti tarzlarını oluşturur. Böylece graffiti, küresel ve yerel motiflerin alaşımını temel olarak oluşturulan kültürün yansıtıldığı bir arenaya dönüşür.

Neco Çelik ile Erhan Emre, 1980’li yıllarda Berlin, Kreuzberg’te graffitiyle tanışan iki Alman-Türk gencydi. Her ikisi de kariyerlerini graffiti üzerinden şekillendirdi. Neco ünlü bir film yönetmeni olurken, Erhan da ressam olarak tanındı. Neco, Kreuzberg sakinlerinin gündelik yaşamlarını resmeden birkaç film yaptı. Alman-Türk ikili karışıklığının ötesine geçme eğilimi gösterdiği bazı çalışmalarına *Alltag (Her gün)*, *Urban Guerillas (Şehir Gerillaları)* ve *Hinter der Tür (Kapının Ardında)* filmleri örnek verilebilir. Neco, “‘Alman’ kültürü ve ‘Türk’ kültürü şeklinde ayrımlar üzerinden söz söyleme[nin] modası geçmiş bir klişe” olduğunu belirtmektedir. “Günümüzde insanlar daha fazla hareket haldeler ve içinde bulunduğumuz küreselleşme çağında kültürlerin birbirinin içine geçtiğini görmek son derece olağan bir durum.”¹²

Berlin Kreuzberg’teki graffiti sanatçıları içinden çıkan başarı öykülerinden biri de Erhan Emre’ye ait. Kendisi Türk-Alman yapımı film ve televizyon dizilerinde rol alan ünlü bir oyuncu (örneğin, *Tough Enough Knallhart*), film yapımcısı ve 2005 yılı Grimm Ödülü sahibidir. Oyunculığa başlamadan önce ünlü bir ressamdı Emre. Kreuzberg’deki Naunynstrasse’de bulunan *Naunyn Ritze*’deki gençlik merkezinde büyüdü. Çalışmalarında gözlemleyebildiğimiz figüratif graffitten klasik resme geçiş büyüleyici. Bu sanatsal değişim, çalışmalarına farklı bir karakter kazandırıyor. İzleyicilerine sunduğu şey iki farklı sanatsal biçimin birlikte yer aldığı melez bir sanat: Graffiti ve resim. Bazı çalışmalarının adları bütünüyle İngilizce; örneğin, “Geleceğe Sıçrayış” (*Jump to the Future*), “Ayak İzlerini Yok Etmek” (*Disappearing Footsteps*), “Kartal Gözü” (*Eagle Eyes*), “Bakirenin Doğumu” (*Birth of Virgin*) ve “Hasan’a İthafen” (*Dedicated to Hasan*). Çalışmalarına İngilizce isimler vermesi ona küresel kültüre dahil olduğunu hissini veriyor.

12 <http://dw-world.de/dw/article/0,2144,1295460,00.html>, 10 Şubat 2007 tarihinde incelenmiştir.

SONUÇ

Gençlik artık yalnızca insan yaşamının bir evresi değil. Gençlik yakın dönemde meta haline gelerek kapitalizmin nesnesi oldu. Yüksek öğrenim kurumlarında geçirilen sürenin artmasıyla birlikte insan yaşamının bir evresi olarak kabul edilen gençlik dönemine ilişkin kavram, 30’lu yaşların sonlarını da kapsayacak şekilde genişledi. Yakın dönemde yükselen sanayisizleşme (*deindustrialization*), toplum dışına itilen kent gençliğinin içinde yaşadıkları şartlardan dolayı duyduğu hoşnutsuzluğu arttırdı. İşçi sınıfı, etnik azınlık ve göçmen ailelerin çocukları gibi toplum dışına itilen gençler, meydana gelen her kötü olayda medya ve siyasi elit tarafından günah keçisi olarak değerlendirildi. Dışlanan gençler, resmi eğitim kurumlarının verdiği eğitimin onlara kendilerini sosyal açıdan yukarı taşıyacak bir donanım sağlamasını beklemekten epeydir vazgeçmiş durumda. Yerel ve merkezi yönetimler, işsiz, eğitimsiz ve “okulsuz” (*unschooler*) gençlere yönelik rekreasyon alanları inşa etmek için ayırdıkları bütçelerde gözle görülür kesintiler yapıyor. O gençler de bu yüzden müzik, rap albümleri, televizyon, internet, halkevleri ve filmler gibi alternatif “*görünmeyen okullar*” aracılığıyla kendi eğitim kanallarını yaratmaya yöneliyor.

Rap pedagojisi, modernist eğitim anlayışının yüksek kültür seviyesini normlaştırmasına, toplumdaki entelektüel kimliğini tektipleştirmesine eleştiri getiriyor. Özelde rap pedagojisi ve genelde hip-hop pedagojisi, eleştirel bir eğitim programına işaret etmekte. Bu, Henry Giroux’un “sınır pedagojisi” (*border pedagogy*) olarak adlandırdığı kavramdır. Sınır pedagojisinde yalnızca Batı modernitesinin baskın modellerini referans ya da sonal hedef olarak gösteren kültürel ve sosyal uygulamalara yer verilmemektedir. Rap müzik, alt kültüre mensup kişilerin söz söylemesi için bir alan yaratır. Rap müzik, sınıfı, buluşların yapıldığı bir mekân, öğretmeni bir dönüştürücü, öğrenciyi de bir tür alayıcı, bir yardımcı/tamirci haline getirebilir. Öğrenciler paylaşılan düşünce, deneyim ve hikâyeleri alıp, onları kendi düşünce, deneyim ve hikâyelerine dönüştürür. Her biri birer organik entelektüel ya da hikâye anlatıcısı gibi hareket edebilir. Dil üzerine çalışmak, müzik

üzerine çalışmak, uzlaşa ve birbirini benimseme üzerinden farklı bir dil ve müzik yaratma olasılıklarının yolunu açar.

Rap müzik, öğrencilerin, kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmalarını sağlayabilecek bir bölgedir. Rap pedagojisi, bilginin, dışsal bir otorite yerine öğrencilerin kendi deneyimlerinden ortaya çıkmasına imkân tanıyabilir. Rap pedagojisi aynı zamanda öğrencilerin gündelik yaşamlarına ait gerçeklikleri dışa vurmalarına imkân sağlayarak, sınıf deneyimini daha demokratik bir hale getirebilir. Kendi yazdıkları rap şarkı sözleri aracılığıyla kendilerini rahatça ifade eden öğrenciler, aynı zamanda bir ara bölgede bir araya gelebilir ve bu bölgede, farklı deneyim ve düşünceler, ırkçı, kültürel, ekonomik ve coğrafi sınırları yok edecek şekilde somutlaştırılabilir. Bu yüzden rap pedagojisi öğrencilere söz hakkı vererek, yaşadıkları toplumdaki baskın kültüre dair eleştirilerini ifade etmelerini ve kendilerine özgü alt-kültürler, söylemler, tarzlar, kültürel biçimler ve kimlikler oluşturmalarını sağlamaya çalışır. Bu bakımdan eleştirel pedagoji, eğitim süresini kısaltarak, öğrencilerin sınavlarda daha iyi notlar alması ve yeni küresel ekonomiye uyum sağlaması için gerekli olan zemini yaratır. Benzer şekilde rap ve graffiti de erkin bireyi silikleştiren, tektipleştiren ve homojenleştiren uygulamalarına karşı çıkararak kendilerine hegemonya karşısı bir alan inşa etmeleri için olanak yaratır.

TEŞEKKÜRLERİMLE...

Türkiye Bilimler Akademisi'ne bilimsel çalışmalarına sağladığı katkılardan ötürü teşekkür ederim. Kaan, Defne ve Can'a, bu çalışma sırasında benimle paylaştıkları değerli görüşleri, önerileri ve verdikleri ilham nedeniyle en derin şükranlarımı sunmak isterim. Aynı zamanda kapsamlı görüşleri için Eva Kimminich ile Nurhan Yentürk'e de minnettarım.

KAYNAKÇA

- Appadurai, Arjun, (1977), *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*, University of Minnesota Press, Minnesota.
- Barber, Benjamin R., (2001), *More Democracy, More Revolution*, *The Nation*, Ekim, 26: 193-201.
- Bauman, Zygmunt (2001), *Community: Seeking Safety in an Insecure World*, Polity Press, Cambridge.
- Beck, Ulrich, (1996), *The Reinvention of Politics*, Polity Press, Cambridge.
- Benjamin, Walter (1973), *The Storyteller: Reflections on the Works of Nikolai Leskov*, Hannah Arendt (der.), *Illuminations içinde*, Fontana Press, Londra.
- Blume, Regina, (1985), *Graffiti*, Teun A. Van Dijk (der.), *Discourse and Literature: New Approaches to the Analysis of Literary Genres içinde*, John Benjamins, Amsterdam.
- Clifford, James, (1987), *Predicament of Culture*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Crane, Diane, (1972), *Invisible colleges: Diffusion of Knowledge in Scientific Communities*. University of Chicago Press, Chicago.
- Durkheim, Emile (1961), *The Elementary Forms of the Religious Life*, Collier, New York.
- Foucault, Michel (1979), *Governmentality, Ideology and Consciousness*, 6: 5-21.
- Freire, Paulo (1970), *Pedagogy of the Oppressed*, Penguin Press, Londra ve New York.
- Ganguly, Keya (1992), *Migrant Identities: Personal Memory and the Construction of Selfhood*, *Cultural Studies* 6 (1) Ocak.
- Giddens, Anthony (1994), *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*, Polity Press, Cambridge.
- Gilroy, Paul (2005), *It's a Family Affair*, Murray Forman and Mark Anthony Neal (eds.), *That's the Joint! The Hip-Hop Studies Reader içinde*, s. 87-94, Routledge, New York.
- Gilroy, Paul (1993), *Black Atlantic: Double Consciousness and Modernity*, Harvard University Press, Cambridge.
- Gilroy, Paul (1987), *There Ain't no Black in the Union Jack*, Hutchinson, Londra.
- Giroux, Henry A. (1999), *Border Youth, Difference, and Postmodern Education*, M. Castells vd. (der.), *Critical Education in the New Information Age içinde*, s. 93-115, Rowman & Littlefield Publishers, New York.
- Giroux, Henry A. (2000a), *Counter Public Spheres and the Role of Educators as Public Intellectuals: Paulo Freire's Cultural Politics*, M. Hill ve W. Montag (der.), *Masses, Classes, and the Public Sphere içinde*, s. 251-267, Verso, Londra.
- Giroux, Henry A. (2000b), *Impure Acts: The Practical Politics of Cultural Studies*, Routledge, New York.

- Giroux, Henry A. (1992), *Border Crossings: Cultural Workers and the Politics of Education*, Routledge, New York.
- Gramsci, Antonio (1971), *Selection from the Prison Notebooks*, Lawrence & Wishart, Londra.
- Grenier, Line (1989), *From Diversity to Difference: The Case of Socio-Cultural Studies of Music*, *New Formations* 9, Kış: 125-142.
- Kaya, Ayhan ve Martin Greve (2004), *Islamic force, Takım 34 und Andere: Identitätsmixturen türkischer Rapper in Berlin und Istanbul*, Eva Kimminich (der.), *Rap: More than Words. (=Welt, Körper, Sprache: Perspektiven kultureller Wahrnehmungs – und Darstellungsformen, Bd. 4): içinde*, s. 161-179.; Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Kaya, Ayhan (2002), *Aesthetics of Diaspora: Contemporary Minstrels in Turkish Diaspora*, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28 (1), Ocak: 43-62.
- Kaya, Ayhan (2003), *Scribo Ergo Sum: İslamic Force und Berlin-Türken*, Jannis Androutsopoulos (der.), *Hip Hop- Globale Kultur içinde*, s. 245-272, Transcript Verlag, Bielefeld.
- Kaya, Ayhan (2001), *Sicher in Kreuzberg! – Constructing Diasporas: Turkish Hip Hop Youth in Berlin*, Transkript Verlag, Bielefeld.
- Kimminich, Eva (2003), “(Hi)story, Rapstory und ‘possible worlds’ Erzählstrategien und Körperkommunikation im französischen und senegalesischen Rap.” In E. Kimminich (der.), *Rap More Than Words*, s. 233-267, Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Kimminich, Eva (2004), “Lost Elements’ im ‘MikroKosmos’. Identitätsbildungsstrategien in der Vorstadt- und Hip-Hop-Kultur” In E. Kimminich (der.), *Kulturelle Identität: Konstruktionen und Krisen*, s. 45-88, Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Lefebvre, Henri (1989), *The Production of Space*, translated by D. Nicholson-Smith, Blackwell, Oxford.
- Maffesoli, Michel (1996), *The Time of the Tribes*. Translated by Don Smith, Sage Publications, Londra.
- Mahiri, Jabari (2000), *Pop culture pedagogy and the end(s) of school*, *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 44(4), Aralık: 382-385.
- Mead, Margaret (1970), *Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap*, Doubleday, New York.
- Scherpf, Stephanie (2001), *Rap Pedagogy: The Potential for Democratization*, *The Review of Education/Pedagogy/Cultural Studies*, 23(1): 73-110.
- Swedenburg, Ted (1992), *Homies in the hood: Rap’s Commodification*, *New Formations*, 18, Kış: 53-66.
- Templeton, Inez Horton (2005), *What’s so German About: Cultural Identity in the Berlin Hip Hop*, Unpublished PhD Thesis, Department of Film and Media Studies, University of Stirling.
- Virilio, Paul (1991), *Lost Dimension, Semiotext(e)*, New York.

Dizin

- 3D Gençlik Eğitimci Eğitimi 181
 Açık koordinasyon yöntemi 25, 27, 207, 208
 açıklık 59
 Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) 299, 303-308, 310-313, 315, 318, 321-323, 328-330, 342, 455
 Afrika kökenli 465
 ahlak 56, 383
 aidiyet 160, 386, 466, 475
 aile 10, 30, 52-54, 59, 60, 64, 71, 84, 160, 184, 209, 305, 307, 309, 310, 338-340, 346, 348, 364, 365, 367-370, 373-375, 387, 395, 396, 405, 411-413, 415, 432, 452, 466
 Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGM) 160
 Akdeniz bölgesi 193, 213, 215
 ülkeleri 180
 ekran eğitimi 71, 72, 222, 254
 Akreditasyon 127
 aktif vatandaşlık 109
 yurttaşlık 108
 Alevi 268, 269, 270, 280
 Almanca 105, 136, 231, 477
 Almanya 25, 136, 200, 209, 211, 213, 447, 453, 464, 474, 475
 Batı 207
 altyapı 49, 50, 218, 351
 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 146, 187, 189, 292, 453
 askerleri 472
 ampirik araştırma 420
 Amsterdam 477, 481
 Anadolu 55, 58, 142, 165, 184, 230, 255, 262, 265, 269, 273, 274, 452
 Batı 262, 274
 Doğu 40, 153, 230, 416
 Güneydoğu 55, 58, 265
 Anavatan Partisi (ANAP) 313, 342
 Appadurai, Arjun 471
 Arap 69, 270, 280
 Arapça 231
 asimile 268, 453
 askerlik hizmeti 351
 Avrupa Doğu 210, 211
 ülkeleri 51, 185, 193, 194, 212, 218
 Avrupa Akdeniz Gençlik Eylem Programı 181
 Avrupa Birliği (AB) 12, 17, 25, 26, 29, 48, 58, 61, 78, 105, 111, 113, 121, 127, 129, 133, 134, 150, 151, 160, 161, 164, 169, 173, 175, 176, 198, 199, 201, 205-210, 213, 214, 218, 219, 223, 224, 232, 241, 250, 252, 292, 308, 343, 350, 352, 357, 359, 381, 384, 387-391, 397, 398, 438
 Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) 133, 164
 Avrupa Birliği Konseyi 4, 5, 8, 15, 18, 19, 28, 41, 42, 44, 45, 109, 113, 129, 136, 137, 146, 177, 178, 181, 182, 191, 192, 194, 198-202, 204-206, 208, 209, 212-215, 217-219, 222, 228, 235, 241, 244, 380, 381, 384

- Avrupa Bölgesel Gelişim Fonu 121
Avrupa Ekonomik Alanı (EEA) 224
Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) 207
Avrupa Gençlik Araştırma ve Enformasyon Ağı 136
Avrupa Gençlik Bilgilendirme ve Danışma Ajansı (ERYICA) 28, 44
Avrupa Gençlik Festivali 176, 178
Avrupa Gençlik Forumu 8, 29, 105, 112, 185-187, 192, 208, 211, 212, 217, 219
Avrupa Gençlik Haftası 207
Avrupa Gençlik Merkezi 19, 44, 201-203
Avrupa Gençlik Paktı 207, 209, 210
Avrupa Gençlik Vakfı 202-204, 217
Avrupa Gençlik Yönlendirme Komitesi (CDEJ) 136, 203
Avrupa Gönüllü Hizmeti 121, 153, 154, 158, 178, 180, 190, 211, 212, 224, 238
Avrupa Komisyonu 15, 18, 26, 27, 32, 34, 35, 41, 54, 121, 123, 127, 136, 150, 151, 164, 168, 169, 174, 175, 177, 181, 186, 190, 192, 193, 198, 200, 205, 207, 211-214, 218, 222, 224, 226, 235, 238, 240, 343, 380, 386-389, 398, 399
Avrupa Konseyi 4, 5, 8, 15, 18, 19, 28, 41, 42, 44, 45, 109, 113, 129, 136, 137, 146, 177, 178, 181, 182, 191, 192, 194, 198-205, 212, 214, 217-219, 222, 228, 235, 241, 244, 380, 381, 384, 399
Avrupa Konseyi Gençlik ve Spor Müdürlüğü 109, 177, 201, 202, 204
Avrupa Konseyi Gençlik Yönlendirme Komitesi 136
Avrupa Konseyi ülkeleri 381
Avrupa Kredi Transfer Sistemi 127
Avrupa Öğrencileri Forumu (AEGEE) 172, 173-176
Avrupa Parlamentosu 123, 174, 205, 206
Avrupa Portfolyosu 32, 111, 113
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) 224
Avrupa Sosyal Fonu 121
Avrupa Şartı 16, 244, 245
Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Programı (MEDA) 174
Avusturya 200, 213
ayrıcılık 101, 433, 443
ayrımcılık 7, 18, 38, 57, 67, 68, 92, 213, 245, 246, 309, 383, 388, 443, 454, 465, 467, 473
Azerbaycan 453
azınlık 213, 449, 452, 460, 466, 471, 475, 477
hakları 213
Bağımsız Gençlik Çalışması 88
barınma 54, 55, 57, 58, 61, 63, 64, 78, 381-384, 389, 390, 393, 396, 397, 409
Batılılaşma 288
Belçika 207, 211, 213
Belediyeler Kanunu 148
Belgrad 112
Berlin 171, 294, 463, 465, 472, 473, 476-478, 482
Berlin Duvarı 294
Berselona Bildirgesi 174
Beyaz Kitap 26, 199, 205, 206, 217, 390
Beyoğlu 251, 252
Birecik 139
bireyci 73, 303

- bireysel girişim 60
 Birinci Dünya Savaşı 446, 449, 450
 Birleşik Krallık 26, 211, 213
 Birleşmiş Milletler (BM) 4, 5, 19, 40, 44, 48, 73, 78, 173, 188, 189, 241, 294, 296, 346, 384, 387
 Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) 361
 Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) 112, 170, 171, 446, 456, 457
 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 40, 173, 189, 193, 384, 416
 Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) 40, 188, 189, 222, 239, 241
 birlikte yaşama 68, 379, 382, 454
 Bitlis 402
 Bologna 116
 boş zaman/serbest zaman 34, 134, 135, 141, 160, 246, 251, 290, 390, 393
 Boşnak 269
 Brezilya 62, 87
 British Council 180, 193
 Brüksel 164, 206, 215, 219, 398
 Bulgar 269
 Bulgaristan 213, 358
 burjuva 422, 431
 burs 61, 71, 254
 Bursa 180
 bütçe 30, 38, 59, 67, 127, 361

 Cambridge 116, 481
 cemaat 56, 311, 332, 333, 414
 Cenevre 78, 377, 378
 Cezayir 213
 Chicago 481
 cinsiyet 6, 63, 72, 76, 229, 233, 234, 260, 261, 300, 347, 356, 388, 428
 Comenius 121, 122
 Coyote 111, 112, 177, 178, 212, 216
 Cumhuriyet 132, 167, 184, 288, 289
 Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 299, 307-310, 315-318, 324, 328, 329, 342
 cunta 452

 çalışma
 hakkı 58
 hayatı 74, 267, 284, 301, 396
 koşulları 120, 408
 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 416
 Çanakkale 139, 140, 143, 173
 Çeçen 269
 Çek 358
 Çek Cumhuriyeti 62, 213, 350
 Çeşme 140
 çevre hareketi 77
 çevreye uyum 118
 çocuk gelişimi 251
 çoğaltıcı 218, 226, 227
 çoğulcu demokrasi 8, 289
 çokkültürlü 66, 259

 danışmanlık 31, 50, 98, 126, 251, 388, 389, 391, 398
 Danimarka 62, 213
 değişim programı 139, 250
 demokrasi 11, 76-79, 94, 100, 183, 190, 204, 207, 311-316, 318, 329, 450
 demokratik
 rejim 289, 290
 toplum 163, 420
 Demokratik Sol Parti (DSP) 317, 342
 deniz kampları 140
 Dernekler Kanunu 141, 142, 332
 ders kitapları 5, 18, 68, 446-450, 454-457

- destek önlemleri 195
- Destek, İleri Öğrenim ve Eğitim
- Fırsatları Kaynak Merkezleri (SALTO) 177, 178, 211, 212, 215, 218, 228, 241
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 25, 37, 44, 134, 136, 150, 159, 160, 164, 169, 173, 176, 222, 224, 239, 260, 377
- dezavantajlı gençler 25, 31, 36, 43, 49, 57, 62, 64, 70, 71, 347, 356-360, 372, 373, 390, 397, 398
- dışlama 70, 424, 429, 434, 465, 467, 473
- dışlanma 14, 18, 31, 47, 53, 62-66, 69, 70, 235, 236, 334, 345, 358, 380-393, 396, 397, 403, 459, 466, 471, 472
- dil
- alanı 438
- becerileri 231
- din 68, 272, 276, 277, 279, 454
- dini kimlik 63, 268, 270, 285
- disiplin yönetmeliği 56, 57
- Diyarbakır 59, 143, 149, 173, 180, 416
- doğa kampları 140, 141
- doğurganlık 12, 270
- doğurganlık oranı 12
- Dünya Bankası (DB) 4, 5, 19, 48, 59, 61, 146, 164, 187, 188, 346, 361, 377, 378
- dünya barışı 184
- ebeveyn 380, 467, 475
- Ege Denizi 448
- egemen güç 424, 465
- egemenlik 422, 441, 465
- eğitim
- düzeyi 49, 50, 65, 66, 240, 300, 334, 350, 352, 356, 372, 374, 405, 436
- olanakları 13, 71, 179, 248, 357, 390, 392-394, 397, 438, 440
- sistemi 18, 49, 54, 67-70, 108, 126, 352, 388-390, 394, 420, 421, 423, 426, 427, 432, 434, 435, 437, 438, 440-442, 460, 469
- Eğitim İçin Uluslararası Büro (BIE) 446
- eğitimsizlik 340
- eğitmen 125, 144, 151, 181, 182, 202, 212, 222, 223, 225-229, 232-234, 238, 240, 359
- havuzu 212, 222, 228, 240
- ehlileştirme 87, 130
- ekonomi 73, 119, 356, 375, 382
- ekonomik
- büyüme 5, 49, 50, 347, 366, 376
- kriz 308
- refah 73
- şartlar 411
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) 58, 66, 350, 352, 363, 378
- el sanatları 138, 140
- emek 53, 267, 382-384, 387, 388, 391, 395
- emeklilik 53, 266, 365, 375
- endüstri toplumu 288
- endüstrileşme 466
- enformel
- kesim 60
- öğrenme 103, 106-108, 112, 113, 126
- sektör 52, 53, 374
- entegrasyon 385
- Erasmus 121, 122
- erkek egemenliği 421
- Ermeni 269, 448-453

- Ermenistan 29, 454
 Erzurum 173, 184
 Eskişehir 172, 180
 Estonya 199, 213
 eşit haklar 6, 10
 eşitlik 12, 107, 130, 227, 437
 eşitsizlik 7, 265, 443
 etnik
 azınlık 470, 471, 473, 479
 gruplar 270
 kimlik 57, 63, 64, 76, 260, 268-270, 272, 273, 276, 285, 358
 köken 69, 273, 276, 279, 281, 285, 460, 463, 471
 topluluk 452
 Euromed Gençlik Programı 175, 177, 178, 180-182, 193
 European Credit Transfer System 127
 evlilik 116, 251, 362, 412
 evrim teorisi 442
 evsizler 332
 Eylem 1 153, 158, 190, 224
 Eylem 1.3 190
 Eylem 2 153, 154, 158, 159, 190, 224, 238
 Eylem 3 153, 158, 159, 190, 211, 224
 Eylem 5 153, 158, 159, 190, 211, 224
 Eylem 5.1 190
 Fas 213
 feminist 76
 fırsat eşitliği 56, 61
 Filistin 180, 213
 Fin 20, 195, 208, 213, 297, 329, 350
 Finlandiya 208, 213, 343, 350
 formel eğitim 67, 68, 103, 104, 107, 108, 112, 115, 340, 393, 411
 formel olmayan eğitim 16, 30, 35, 103, 106, 111-115, 388, 394
 formel olmayan öğrenme 8, 14, 16, 34, 35, 87, 103, 105-109, 111, 126, 180-183, 190, 193, 215, 221, 223, 229, 234, 238, 239, 248
 formel öğrenme 106, 126
 Frankfurt 219, 444, 482
 Fransa 177, 207, 209, 211, 213, 350, 358, 381, 421, 435, 446, 448, 453
 Fransız Devrimi 445
 Fransızca 202, 231
 Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) 61, 66, 376
 Gaziantep 149, 180, 184, 230
 gecekondular 64, 78, 377, 398, 404, 416, 417
 gecekondular mahalleleri 64
 Geçmiş Deneysel Öğrenmenin Akreditasyonu (APEL) 127
 gelir dağılımı 64
 Genç Akran Eğitimi Ağı (Y-PEER) 189
 genç
 anne 406
 dostu 152
 işsizliği 14, 16, 17, 48-50, 248, 345-347, 349, 350, 358, 361, 362, 375, 377, 388
 kadın 12, 30, 48, 50-54, 60, 282, 284, 350, 353, 361-367, 374-376, 377, 392, 397, 412, 414
 yoksulluğu 14, 18, 53, 58, 66, 345, 357, 358
 Gençlerin Hareketliliği için Dayanışma Fonu 204, 217
 Gençliğin güçlendirilmesi 88, 91, 97, 98
 gençliğin korunması 47, 132, 391
 Gençliğin Sesi 188
 gençlik
 alanı 11, 29, 97, 162, 207, 216, 221, 232

- çalışması 86, 90
 çalışması 16, 33-35, 38, 83-90,
 104, 131, 168, 193, 194, 199,
 200, 223
 değişimleri 136, 171, 174, 175,
 205, 211, 213
 demokrasi projeleri 211
 dernekleri 77, 134, 145, 234
 dostu 96, 97
 eğitmen eğitimi 181
 eğitmeni 16, 181, 183, 212, 222,
 223, 239-241, 246
 girişimleri 41, 179, 182
 haftası 139, 142, 207
 için Sosyal Gelişim Projesi 149,
 150
 istihdamı 48, 146, 246, 346, 349
 kampları 171, 172, 175
 kolları 306, 308, 311-313, 316,
 322-325, 329
 kulüpleri 38, 143, 147
 kuruluşları 3, 15, 28, 36, 39-41,
 43, 96, 98-100, 143-145, 147,
 151, 154, 169, 175-181, 191,
 195, 211, 213, 216-218, 224,
 226, 234, 247, 252
 lideri 136, 144, 201, 214, 246
 meclisleri 26, 148, 149, 173, 254
 merkezi 88, 93, 137, 140, 146,
 252, 253, 478
 miti 167, 287, 288-291, 296
 politikaları 4, 10, 13, 14, 27, 42
 politikaları göstergeleri 28
 programı 229, 237
 projeleri 39, 211, 233, 237
 yasası 24
 Gençlik Bilgilendirme Sistemleri 28
 Gençlik Çalışmaları 14, 16, 30, 31,
 35, 41, 44, 78, 90-92, 107, 131,
 191, 192, 236, 243, 299, 343, 378
 Gençlik Çalışmaları Birimi 31, 92,
 191, 192, 299, 378
 Gençlik Danışma Konseyi 203
 Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı
 (GHDB) 30, 35-39, 42, 134-147,
 152, 162-165, 177, 179, 182,
 187, 191, 241
Gençlik için Beyaz Kitap 11, 19, 26,
 44, 61, 78, 199, 205-207, 210,
 217, 219, 346, 390, 398
 Gençlik için Birleşik Konsey 136, 203
 Gençlik Konseyi 29, 187, 194
 Gençlik, Kültür ve Spor Komisyonu
 (TBMM) 29
 Gençlik Portfolyosu 33
 Gençlik Postası 193
 Gençlik Servisleri Merkezi (GSM)
 171, 175, 176, 178, 180, 192
 Gençlik Sosyal Gelişim Programı
 (GSGP) 137, 138, 146, 147, 164,
 165, 187
 Gençlik Şenlikleri 139
 Gençlik ve Kültür Evleri 149, 150
 Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
 (GSGM) 42, 134, 135, 137, 138,
 141, 142, 144-146, 160-162, 165,
 176, 177
 Gençlik ve Spor Vakfı 146, 187
 Gençtur 170, 171, 175
 Gepgenç Festival 22, 92, 191, 247
 getto 472, 475
 göç 49, 53, 64, 260, 261, 274, 275,
 357, 358, 359, 361, 410, 417
 göçmen 63, 118, 119, 269, 332, 381,
 386, 392, 394, 459, 479
 aileleri 479
 işçi 119
 gönüllü 10, 26, 31, 33-35, 84-86, 93-
 96, 104, 110, 146, 170-172, 175,
 180, 183, 184, 188, 191, 195,

- 206-208, 211, 213, 232-234, 241, 243, 248, 249
- gönüllülük 10, 32, 39, 45, 85, 147, 188, 203, 213, 224, 232, 233, 238, 398
- grafitti 459
- grup aidiyeti 466
- güçlendirme 10, 11, 13, 26, 59, 97, 360
- güçsüzlük 61
- Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) 40, 134, 149, 150, 165
- Gürcü 269, 453
- güvensizlik 163, 466, 467
- Habitat 149, 178, 186, 189, 239, 241
- Habitat II Zirvesi 169, 173
- hak temelli 8, 29, 37, 41, 53, 131, 133, 168, 185, 193, 255, 395, 396
- Hamburg 444
- hareketli gençlik çalışması 31
- hareketlilik 15, 35, 115-124, 126, 127, 168, 176, 185, 193, 209, 224, 238, 246, 274
- Hayata + 40, 189
- Hayatboyu Öğrenme Programı 35, 116, 121, 127, 173, 238
- hayvan hakları 77
- Helsinki 343
- HepiBiz Felsefesi 187
- Herkes Farklı Herkes Eşit Gençlik Kampanyası 191
- Hindistan 372
- hip-hop 459, 460, 466, 467, 471-473, 476, 477, 479, 482
- hiyerarşi 76
- hizmet sektörü 50, 122, 372
- Hollanda 199, 200, 207, 213, 358
- hoşgörü 25, 160, 204, 213, 449, 454
- hoşgörüsüzlük 19, 68, 455
- Hürriyet 337
- IMF 292
- ırk 68, 454
- ırkçı 452, 475, 480
- ırkçılık 118, 210, 466, 467, 471, 473
- iç göç 275
- ideoloji 420, 447, 454
- ihtiyaç odaklı 23, 40, 64, 387
- iki dilli 477
- ikili anlaşma 210
- İkinci Dünya Savaşı 118, 379
- iktidar 6-8, 130, 310, 311, 317, 328, 386, 422, 423, 434, 456, 463, 469
- bloku 311
- ilkokul mezunu 69, 333
- imalat sanayi 370, 371
- İngilizce 103, 105, 115, 202, 231, 232, 251, 459, 472, 477, 478
- İngiltere 33, 199
- insan hakları 8, 12, 77, 95, 109, 184, 192, 204, 215, 332, 450
- İrlanda 213, 359, 372
- İspanya 199, 209, 213, 350, 358
- İspanyolca 231
- İsrail 180, 213, 453
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (İSMEK) 251
- istihdam 9, 17, 24, 33, 47-52, 60, 97, 120, 149, 150, 187, 188, 254, 345, 346, 348, 350, 351, 356, 361-363, 367, 370, 372, 374-377, 381, 392-394, 408, 437, 440, 443
- İsveç 209, 211, 213, 215
- İsviçre 448
- iş arama 60, 352
- iş güvenliği 402
- iş kurma 59, 117, 372

- iş piyasası 214
iş sahibi 231, 238, 383, 388
işadamı 266, 267
işbirliği 27, 42, 91, 96, 100, 111, 135, 136, 150, 160, 162, 175, 202, 203, 210-212, 214, 215, 217, 250, 448
işçi 408
işgücü 9, 10, 49, 50, 60, 62, 77, 346-348, 350-352, 357, 358, 361-365, 370, 372, 375, 376, 393, 395, 409
piyasaları 361, 362
işgücüne katılım 49, 362, 364, 365
işsizlik 47-50, 53, 58, 60, 340, 346-352, 356-358, 360, 361, 365, 375, 377, 381, 382, 391, 408, 415, 471
oranı 347, 349, 408
sigortası 53, 360, 375
tazminatı 60
işveren 369
İtalya 121, 207, 213, 350
İtalyanca 231, 474
İzlanda 210
İzmir 140, 142, 143, 152, 153, 172, 178, 180, 184, 229, 233
- Japon 164, 477
Japonya 146
- kadın işgücü 363
Kadın Merkezi (KAMER) 413, 414, 416
Kafkas 140
Kafkaslar 210, 211
kamu harcamaları 66
kamusal
alan 31, 337, 397, 461
hayat 245
kan bağı 93
kapitalizm 415, 416, 466, 479
Karadeniz 153, 230, 262, 274, 303, 329
karşılıklılık ilkesi 396
Kastamonu 143
katılım 6, 9, 10, 11, 14, 16, 17, 23, 25-27, 29-34, 37, 47-50, 57, 72-77, 83, 85, 86, 88, 91, 94, 98, 100, 101, 109, 120, 130, 131, 136, 138, 140, 141, 144-149, 152, 159, 160-162, 169, 170, 172-175, 185, 187, 190, 192-194, 200, 201, 203, 206, 208-211, 215-217, 222, 223, 225, 226, 234, 235, 243-249, 251, 254, 267, 289-291, 300, 310, 325, 332, 334, 336, 345-347, 360-366, 370-372, 376, 380, 384, 385-390, 394, 396-398, 404, 408
katılımcı demokrasi 72, 76, 77, 79, 94, 341
kayıt dışı istihdam 51, 374
Kayseri 180, 184, 402
kendini gerçekleştirebilme 32
Kent Konseyleri 148
kentleşme 4
Kıbrıs 213, 307, 447
kırsal kesim 246, 247
kilise 84, 447
kimlik 4, 13, 19, 64-66, 77, 96, 206, 261, 268, 279, 281-284, 297, 334, 345, 460, 462, 464, 467, 470, 471, 474, 480
sorunu 283, 284
know-how 438
konformizm 293, 294
Kopenhag 173, 250
Kreuzberg 82, 472, 476, 478, 482
kulüp 65, 85, 144, 145, 183, 300, 307, 332, 333, 337

- kuşak 7, 17, 52, 75, 168, 287, 288, 291, 294, 295, 315, 321, 324, 326, 327
- kültürel
haklar 63
kimlik 357, 470, 474
sermaye 300, 428, 430-432, 434, 442, 443, 470, 471
- küresel
ekonomi 480
pazar 73
- küreselleşme 7, 73, 119, 120, 478
çağı 478
süreci 7
- Kürt 69, 261, 269, 270, 272, 273, 280, 283-285
- Kürtçe 231
- Kütahya 450
- Letonya 213
- liberalizm 459
- Lizbon 113, 199, 389
- Lizbon Konferansı 209
- Londra 19, 20, 44, 101, 165, 296, 399, 415, 417, 477, 481, 482
- Luther 445
- Lübnan 213
- Lüksemburg 199, 207, 213
- Maastricht Antlaşması 205
- Macaristan 62, 202, 211, 213
- mafya 466
- mahalle örgütleri 314
- Malatya 173
- Malta 45, 213, 357
- Mardin 149, 178
- Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) 469
- mediko 54
- Merkez temelli gençlik çalışması 88
- Merkezi Finans ve İhale Birimi 151
merkezi hükümet 26, 67, 360
- Mersin 140, 180
- mesleki eğitim 60, 67, 113, 121, 251, 253, 361
- mezhep 68, 268, 454
- mikrokredi 59
- Milano 44
- militarizm 466
- Milletler Cemiyeti 446
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 36, 134, 160, 176, 241, 449, 450, 454
- Milli Görüş 306, 307, 314, 321
- Milliyet* 259
- milliyetçi 118, 455
- Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 299, 305, 309, 310, 313, 318-321, 326, 327, 329, 342
- milliyetçilik 319, 343, 451, 471, 473
- modern toplum 130
- modernleşme 260, 267, 288
- Müslüman gruplar 453
- New York 44, 45, 101, 296, 457, 463, 477, 481, 482
- Norveç 202, 210
- nüfus artışı 12
- okul 18, 19, 30, 31, 55, 64, 68, 70-72, 77, 88, 134, 200, 250, 263, 264, 276, 278, 300, 307, 334, 337, 340, 353-359, 381, 391, 392, 420, 424, 425, 427, 429, 430-432, 434, 435, 438, 440, 442, 445, 450, 454, 455, 457, 468-470
- temelli çalışma 88
- Orta Anadolu 262, 265, 274
- Orta Asya 269
- orta sınıf 429, 443
- Ortadoğu 55, 58, 262, 265, 273, 274

- Osmanlı İmparatorluğu 288
otorite 424, 437, 442, 476, 480
otoriter rejimler 289
oy hakkı 322
oy verme 290, 343
- öğrenci 35, 51, 56, 62, 65, 69, 74, 78,
121, 170, 172, 186, 248, 251,
266, 267, 306, 332-334, 367,
391, 429, 446, 450, 452
- öğrenim hareketliliği 115, 116, 120-
122, 128
- öğrenme 14-16, 32, 34, 35, 53, 76,
84, 87, 93-100, 103, 105-107,
110-116, 121-128, 150, 168, 173,
181, 193, 201, 214, 216, 221,
222, 227, 230, 236, 238, 239,
255, 305, 359, 374, 427, 429
- örgüt 40, 147, 216, 250
- örgütlenme 11, 29, 63, 79, 85, 100,
147, 184, 185, 232, 246
- ötekileştirme 19, 68, 455
- özelleştirme 361
- özerklik 35, 323, 466
- özgür birey 382
- özgürleşme 441
- özgürleştirme 87, 441
- özgürlük 10, 20, 76, 130, 396, 468,
469
- özne 10, 14, 89, 90, 130, 131, 243,
297, 426, 474
- Pakistan 453
- Paris 19, 20, 116, 195, 206, 296, 297,
300, 329, 330, 421, 457, 477
- Pazar okulları (Sunday Schools) 85
- piyasa 7, 72, 73, 340, 342, 365, 368,
388, 389, 391, 415, 462
- politika önerileri 9, 14, 15, 23, 24, 28,
39, 47, 67, 70, 88, 131, 390
- Polonya 62, 211, 213, 350, 358
popüler kültür 462, 469
Portekiz 178, 209, 213, 357
proletarya 422
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
(RTÜK) 160
- rap 19, 459, 460, 462-465, 467, 469,
470, 472-474, 479, 480, 482
- refah devleti 379
- Refah Partisi 307
- rehber 223, 226, 228, 232,
233
- Roma Antlaşması 119, 207
- Romanlar 453
- Romanya 213, 358
- Rum 269, 447, 451, 453
- Rusça 231
- Rusya 453
- Samsun 180
- Sanayi Devrimi 84
- sendikalar 7, 301
- serbest
pazar 301
piyasa 73
- sermaye
birikimi 428, 433
yoğun teknolojiler 375
- sertifikasyon 32, 33
- sınıfsal 463
- Sırp 109
- Siirt 149
- Silifke 140
- Sinop 184
- Sivas 184, 327
- sivil toplum 8, 27, 31, 33, 40, 41, 53,
59, 60, 92, 94, 101, 103, 145,
146, 148, 149, 164, 168, 169,
172, 174, 176, 179, 182, 186-

- 189, 191-195, 213, 216, 224,
234, 240, 241, 308, 332, 390, 395
örgütleri 27, 59, 148, 149
- Sivil Toplum Kuruluşları (STK) 17,
31, 40, 50, 53, 64-66, 77-79, 109,
112, 134, 141, 142, 144, 150,
160, 161, 178, 181, 203, 206,
213, 241, 248, 250, 252, 308,
331-343, 360, 378, 395, 396
- Sivil Toplum Geliştirme Programı
(STGP) 186
- siyasal
katılım 290, 300
kültür 19, 68, 448, 455
seçkinler 455
- siyasete katılım 72, 94, 192
- siyasi
aktörler 301
katılım 14, 16
parti 17, 72-77, 104, 169, 186,
248, 299-303, 305, 307-309, 311-
313, 315, 317, 319, 321, 323,
325, 327, 329, 333, 336, 342
- Skinheads 472
- Slovak Cumhuriyeti 213
- Slovakya 62, 350
- Slovenya 211, 213, 357
- sosyal
adalet 61, 379, 443
beceriler 117, 120
bilimciler 43, 447
bilimler 439, 440, 443
dışlanma 62, 380, 382, 384-386,
388, 391-393
düzen 427, 441
güvence 51-54, 266, 267, 374,
375, 381, 393, 395, 396
güvenlik 12, 51-54, 58, 60, 63,
67, 125, 126, 265, 266, 284, 346,
373-375, 380, 383, 391, 392, 395
hak 53, 63, 374, 375, 383, 384
hizmetler 34, 50, 332, 372, 381,
394
içerme 13, 30, 65, 66, 209, 334,
357, 359, 360, 389, 391
köken 7, 18, 69, 70, 420, 423-
425, 428-432, 436-439, 441
kuram 420
politika 48, 59, 322, 349, 381-
383, 387
refah devleti 379
sermaye 360, 422, 433
uyum 381, 382
yardım 50, 53, 58, 59, 148, 360,
395
- Sosyal güvenlik sistemi 51, 52, 265,
266, 284, 373, 375, 380
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme
Kurumu (SHÇEK) 36, 58, 134,
140, 160, 404, 417
- sosyalleşme 13, 18, 71, 74, 76, 293,
302, 305, 309, 310
- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
(SSCB) 294
- soykırım 448, 449, 454
- spor 8, 12, 23, 29, 34, 41, 56, 93,
104, 132-135, 137-139, 141, 146,
162, 165, 184, 187, 200, 202,
217, 241, 246, 247, 254, 331-
333, 336, 343, 390, 466, 476
kulüpleri 331-333, 336, 343
- Suriye 213, 448
- Sünni 268, 280
- Süryani 269
- şeffaflık 37, 144, 218
- şehir planlama 12
- Şii 268
- tarihsel süreç 194, 302

- Tarlabası 417
 Tayland 62
 tek ebeveynli aile 386
 temel hak 62, 94, 383, 385, 396
 Temel mesleki eğitim 127
 temsili demokrasi 72, 76, 341
 terör 453
 tescilli gençlik kuruluşları 39
 Tiergarten 476
 T-Kit 181, 215
 Tokat 143
 Toplu Konut İdaresi (TOKİ) 57, 173
 Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) 20, 44, 79, 182, 183, 188, 191, 192, 222, 239, 241
 toplumsal
 cinsiyet 6, 18, 68, 213, 246, 368, 405, 448
 dayanışma 25, 160
 düzen 436, 462
 hareketler 77
 katılım 16, 26, 31, 47, 152, 217, 243, 249, 385, 389, 397, 398
 konum 423
 refah 73, 342
 sorun 76, 342
 yapı 243, 259, 260, 284, 357, 427
 totaliter 289, 419
 Trabzon 140, 142, 143, 180, 450
 Tunus 213
 tüketim biçimleri 401
 Türk
 kültürü 140
 nüfusu 454
 Türk televizyon kanalları 473
 Türk vatandaşları 132
 Türkiye Gençlik Federasyonu 183
 Türkiye Gençlik Konseyi Girişimi (TÜGEK) 186
 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 348, 352, 354, 355, 359, 367, 370, 371, 373, 408, 417
 Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) 360, 361, 378
 Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) 149, 308
 Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) 160
 Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) 170, 171
 ulus devlet 73, 342, 382, 387
 Ulusal Ajans (UA) 16, 30, 35-39, 134, 150-152, 159, 162, 165, 175, 176, 181, 182, 190, 210-213, 215, 219, 223-229, 232-234, 237, 239-241, 250
 Ulusal Gençlik Konseyi 29, 180, 185-187
 ulusal
 kalkınma 303
 kimlik 270
 politika 203, 387, 388
 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 48, 60, 78, 346, 360, 375-378, 408
 Uluslararası Gönüllü Hizmeti 170, 171, 216
 uluslararası rekabet 73, 372, 438
 uyuşturucu 132, 133, 289, 340, 403, 468
 ücretli
 çalışan 241
 emek 365
 işçi 370
 ücretsiz aile 54, 60, 348, 367-370, 373-375
 Ülke Ocakları 229, 304, 305, 309, 318-321

- üniversite kulübü 237
 Ürdün 180, 213
 ütopya 441
- Van 143, 184, 402, 450, 481
 vatandaşlık 20, 53, 59, 76, 78, 109,
 216, 273, 281, 282, 347, 359,
 395, 396, 398, 447, 457
 hakkı 59, 273
 vergi 52
 vize 134, 151, 236
- Washington 19, 44, 377, 378
- yabancı
 dil 119, 124, 233, 247
 düşmanlığı 18, 19, 67, 68, 118,
 210, 446, 455, 467
- Yahudi 269
- yapabilirlik 10, 417
- yapılandırılmış diyalog 191, 209
- yaş grubu 4-6, 8, 17, 36, 48, 49, 52,
 54, 57, 62, 64, 69, 85, 140, 141,
 199, 229, 260-262, 266, 267,
 270, 272, 274, 276, 277, 279,
 282, 327, 347-349, 351, 353,
 356, 358, 359, 362, 363, 365,
 366, 369-375, 377, 411
- yaşam boyu
 eğitim 388, 394
 öğrenme 107, 126
- Yaşayan kütüphane 2, 192
- yatılı bölge okulu 55
- Yeni Gençlik Programı 158
- yeni teknoloji 43, 117, 375
- yenilikçi 5, 74, 120, 189, 249, 315,
 328
- Yerel Gündem 21, 173, 186
 yerel yönetim 25, 26, 30, 66, 94, 143,
 148, 149, 159-161, 173, 184,
 244-250, 252, 389
 yerelleşme 213, 215
 Yeşil Kart 266, 267
 yetişkin 5, 6, 16, 18, 48-50, 52, 63,
 86, 87, 239, 248, 251, 266, 267,
 284, 346-350, 360, 361, 363-365,
 370, 374, 376, 402, 403, 405,
 408, 412, 414, 415
 yetkilendirme 11, 97, 187
 yoksulluk 7, 17, 31, 58-63, 78, 265,
 345, 346, 357, 377, 380, 384-
 387, 390, 393, 396-398, 405-407,
 415-417, 471
 sınırı 59
 youthpass 33, 103, 111, 213
 Yunanca 231
 Yunanistan 213, 350, 447, 448,
 453
 Yurtdışı Eğitim Servisi Acentaları
 Derneği (YESAD) 171
 yurttaş 346, 360, 445, 451, 455
 yurttaşlık 10, 26, 33, 57, 97, 108,
 122, 213, 243, 382, 446
 yüksek kültür 462, 479
 yüksek öğrenim 56
 Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar
 Kurumu (Yurt-Kur) 24, 56, 57,
 79
 Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK) 74,
 352, 378
- Zaza 69, 269
 zenci 464, 477
 Zonguldak 143